6099/55

TINLIB

HLÍDKA

REDAKTOR

Dr. PAUEL UYCHODIL

OD ČÍSLA ČTVRTÉHO

P. UÁCLAU J. POKORNÝ

SPOLUPRACOVNÍCI

Vilém Bitnar, Frant. Dohnal, Leop. Dýmal, Frant. Fiala, F. S. Horák, Frant. Hrdina, dr. Tomáš Hudec, dr. Jos. Kratochvil, dr. Ant. Kříž, dr. Jos. Jančík, Em. Masák, dr. Jos. Miklík, F. Mikulášek, Josef Moštěk, dr. Aug. Neumann, Jiří Sahula, dr. Antonín Salajka, Boh. Simonides, dr. Jos. Toman, dr. Jos. Vrchovecký, prof. Karel Žák.

ROČNÍK LV

V BRNĚ 1938

TISKEM A NÁKLADEM OBČANSKÉ TISKÁRNY V BRNĚ

OBSAH:

Strana

Vilém Bitnar: Pavel Julius Vychodil 117, 181 213
Frant. Dohnal: Šlépěje Boží a duch Negace 124
— Poutníci Absolutna 249, 288, 319, 350 383
Leop. Dýmal: K národním poměrům v brněnském alumnátě v letech 1843 a 1844 . . . . . 245, 283, 315, 347
F. S. Horák: Baskové a občanská válka španělská . . 134, 185, 217, 255 292
Dr. Tomáš Hudec: Manželství v Novém Zákoně 1
Dr. Josef Jančík: Zrušení jesuitské residence v Tuřanech 354
Dr. Aug. Neumann: Morava a stížné listy do Kostnice (1415) 12, 51, 87, 142, 189 221
Jiří Sahula: Důsledky záborového hesla v XV. století . . 277, 309, 341 373
Dr. Josef Vrchovecký: Problem kausality 41 77

PÍSEMNICTVÍ:

Katolická literatura v Anglii v r. 1937 196.
Dr. Frant. Cinek: Cyrilometodějská bohoslovecká fakulta v Olomouci 1936-37 359. — Nové spisy Pavla Claudela 261.
Časopis Matice Moravské 227.
Z francouzské náboženské literatury 227.
Dr. Josef Hlouch: Problém odpadu od církve 149. — Rud. Hurt: Dějiny cisterciáckého kláštera na Velehradě II, 358.
Fr. Jakubcův: Kouzelné léto 24.
Ant. J. Kožíšek: Zakrvácené arény 323. — Dr. Jos. Kratochvil: Příručka dějin filosofie 326.
Lützerer: Führer der Kunst 235.
Dr. Jan Merell: Nouveaux fragments du Papyrus 4, 200.
Dr. Konst. Miklík: Klíč k dobré literatuře 24.
B. Pernica: Rok na moravském Horácku 197. — G. Preissová: Jiří Sumín 58. — Ke studii Jarosl. Prokešeo sektě t. zv. bydžovských Izraelitů 258. — Alex. Puškin: Měděný jezdec 59.
Alja Rachmanová: Továrna na nového člověka 59.
Jón Svensson: Na koni mezi ledy a ohni 58. Ohňový ostrov u polárního kruhu 58.
Jan Tenora: Statek sv. Petra v Brně 21.
Dr. J. Vrchovecký: T. G. Masaryk a náboženství 22. — K nekrologu dra Pavla Vychodila v L F 387.
Jos. Závodský: Reformace a protireformace ve Vel. Meziříčí 95, 149, 195, 225.
Knihy v číslech 197. Knihopis 24, 59, 98, 197, 228, 401.

ROZHLEDY:

NÁBOŽENSKÝ:

Totalita v náboženství 25. Dulcedo Dei 26. Modernismus v Německu 26. Konnersreuth 26, 62. Pobělohorská Olomucensia 27, 63, 100, 156, 200, 231. Universalismus a partikularismus 61. Esperanto-homaranismo 61. Maďarsko 62. Polsko 62. Pascal a židé 63. Pascalovy Pensées 63. Německo a Rakousko 99. Palestina 99. Jugoslavie 100. Eucharistický sjezd v Budapešti a v Madrasu 100, 198. Katolík a veřejný život 153. Sňatek albánského krále Zogu 154. Moravské hnutí Cyrilometodějské 200. Polský učenec o antice a křesťanství 229. Náboženské pozadí českého baroka 230. Církevní manželské zákony v Rakousku 233. Georges Duhamel a katolicismus 262. Pierre Benoit o řeholních bratřích a sestrách sv. Vincence 262. Mezinárodní katol. soutěž filmová 263. Nový pramen k životopisu arcibiskupa Jana z Jenštejna 263, 297, 332, 362, 389. Z církevního života v SSSR. 296. Podobenství Páně ve světle papyrologie 329. Vdova po Leninovi o náboženství na Rusi 332. Komunisující „rudí" křesťané 360. Kongres atheistů v Londýně 389.

VĚDECKÝ A UMĚLECKÝ:

Imperium Romanum 30. Sv. Petr v Římě 30. Stravinskij o latině 30. Kněží-spisovatelé 31. Dívčí četba 31. Hvězdná obloha v únoru 32, v březnu 69, v dubnu 107. Holismus — merismus 67. Kritické a jiné literární časopisy 67. Slovenská nová literatura 68. Latina zmodernisovaná 69. Obrana ducha dvojím směrem 106. Polská literatura 106. Rukověť filosofie 159. Nejpřesnější hodiny světa 160. Zajímavé číslice o chroustech 161. Květiny dovedou změnit svou barvu 161. Zhotovení obrovského zrcadla pro hvězdárnu 161. Nedostatek mědi příčinou nemocí 162. Knihovna prof. J. Pekaře 162. Životnost a význam dnešní novoscholastiky 202. Církev a mor. památky v minulosti 203. Z osudů královské kaple na Velehradě 234. Sál Leonarda da Vinci v Ambrosianské knihovně 234. Přírodopisné důsledky rakouského anšlusu 234. Byl Koperník Němcem? 235. Slovinská akademie věd a umění 265. Jak vidí zvířata 265. Výpisy z far. archivu v Rouchovanech 266. O sv. Václavu v parlamentě ČSR r. 1929 300. Zavržený Rembrandt 302. Masaryk a Platon 335. K moravskému poustevnictví 364, 396. K 8. listopadu 366. Zpráva o sloupských jeskyních z r. 1696 366.

VYCHOVATELSKÝ:

Prázdniny školní 35. Středoškolské hry v Praze v létě 1938 35. Židovská universita v Jerusalemě 36. Otužování mládeže 36. Katolická universita 71. Theologické studium 71. Němčina 72. Industrialismus v dnešní dětské literatuře 109. Práce a výchova k ní 110. Gymnasia technická 111. Škola, studenti, rodina a společnost 163. Střední škola postrachem 165. Učitelské studium 166. Paul Claudel katolické studující mládeži 204. Vyučování latině na středních školách 205. Pedagogická vědecká práce u nás na scestí 236. Kázeň na středních školách 237. Obecné školství v Německu 237. Zanedbávání zpěvu na našich školách 270. Moderní pomůcky názorného vyučování 303. Vyhlídky kandidátů profesury 304. Dnešní středoškolská mládež 304. Kolem učitelských ústavů 337. D(eutsche) L(and) E(rziehungs) H(eime) 337. První pomoc střední škole 339. Domácí úkoly 367. Studované ženy a mateřský jazyk 368. O školu 397. Vyučování dějepisu 400.

HOSPODÁŘSKO-SOCIÁLNÍ:

Komunismus v původě a podstatě 37. Poměr k náboženství 37. Sovětské kolchozy 73. Tabák v Řecku 73. Anschluss 112. Stranicko-politické vlivy v našem peněžnictví 169. Englišovo národní hospodářství 171. Vyvlastnění židovského majetku v Německu 172. Úmrtnost v roce 1937 173. Zeměpis obyvatelstva Sovětského svazu 207. Dnešní Londýn 208. Česko-Slovensko státem pro 40 mil. lidí 238. Pomůže nám Západ hospodářsky? 239. Zemědělec v SSSR a v Třetí říši 271. Nesvědomité hospodářské zpravodajství 273. Co s podnikateli? 340. Ještě sterilisace 369. Nové hospodaření? 370. Nové Česko-Slovensko 402.

POLITICKÝ:

Potřeba oprav ve veřejné správě u nás 40. Židé v Rumunsku 40. Ruská vláda 40, 74. Francouzské zmatky 40. Státní hospodářství na zabrané půdě u nás 74. Rakousko 74, 113. Čína a Japonsko 74. K vlasteneckému ruchu ve Vel. Meziříčí (1845—51) 75, 113. Anšlus a rakouský i německý episkopát 174. Kněz o poměrech na Slovensku r. 1868 175. Španělští anarchisté 177. „Kredo" nynější sociální demokracie 209. Podrobnosti o zednářství v ČSR 210. Diplomatické a konsulární zastoupení v ČSR 212. Aristoteles o válečné výchově čili co by řekl různým „vůdcům" 241. Sudetoněmecký katolicismus a politika 243. Bernanos o Španělsku 244. Nejvážnější nebezpečí 244. Pokusy o rasismus také v Polsku 274. Úřední ostuda s Palackým (1853) 274. Náboženský převrat Mussoliniho? 306. Paul Claudel o Polsku a Československu 306. O situaci německých katolíků u nás 307. Proroctví dra Karla Kramáře 340. Návrh čsl. revolučního vyznamenání 340. Filosofie nacionálního socialismu 371. Anglie v roce 1918 a 1938 372. Chyby nedávné minulosti 404. Předpověď o konci Rakouska a jeho následcích 404.

HLÍDKA.

Manželství v Novém Zákoně.

Napsal Dr. Tomáš Hudec.

Chceme-li jednati o manželství v Novém Zákoně, musíme si především uvědomiti, že novozákonní knihy nejsou knihy soustavné, ale příležitostné. Nesmíme tedy v nich hledati úplnou soustavu křesťanské dogmatiky a morálky, čili jakýsi katechismus první církve. Spisy příležitostnými jsou proto, poněvadž byly napsány pro větší nebo menší počet křesťanských obcí, nebo i pro jednotlivé osoby, když toho vyžadovala jejich potřeba nebo prospěch, t. j. když bylo nutno věřící napomenout, poučit, upevnit ve víře a pod. Tak první tři evangelia zaznamenávají hlavní události ze života Ježíšova, aby — jak výslovně píše sv. Lukáš v předmluvě k Theofilovi (1, 4) — čtenáři byli upevněni v oné víře, ve které byli při starokřesťanské katechesi vyučeni. Sv. Jan zase chce ve svém evangeliu neúplné zprávy prvních tří evangelistů doplnit. Sv. Pavel psal svoje listy, když nemohl sám osobně zakročit v té které křesťanské obci, takže listy jeho jsou náhradou za ústní poučení a kázání. — A to platí také o ostatních novozákonních spisech.

Obsah těchto spisů, i když nejsou soustavné, je v první řadě náboženský. A tu je přirozeno, že opětovně a při různých příležitostech pojednávají o náboženských a mravních naukách, jak toho právě okolnosti a potřeby čtenářů vyžadovaly. Všechny ony naukové části novozákonních knih jsou jen ohlasem onoho učení, které od počátku v Kristově církvi bylo a které se ústním podáním z pokolení na pokolení dědilo. Jest úkolem katolické exegese a dogmatiky ukázat, jaké bylo ono nejstarší křesťanské učení, které se,

nesoustavně sice, ale správně, v novozákonních knihách jako v zrcadle odráží.

Co tu řečeno všeobecně, platí také o nauce vztahující se na křesťanské manželství v Novém Zákoně. Ani toto učení není nikde v Novém Zákoně soustavně a úplně vyloženo. Ale jak v evangeliích, jak v apoštolských listech nalezáme opětovné zmínky o manželství a můžeme z nich jasně vyvodit a stanovit ony zásady, které Spasitel a jeho církev od samého počátku o této tak důležité společenské instituci, jakou je manželství, učili a hlásali.

Uvedeme a pokusíme se vyložit nejvýznamnější z těchto míst, jež nacházíme především v evangeliích a listech sv. Pavla.

*

Nejdůležitější místo týkající se manželství nalézáme v evangeliích u sv. Matouše (19, 1—10) a Marka (10, 1—12). Událost, která se tam líčí, vypravují oba evangelisté skoro týmiž slovy. Ježíš opustil právě Galileu a nastoupil cestu do Jerusalema, kde ho čekala potupná smrt na dřevě kříže. Odpor a nenávist oficielního židovstva representovaného farisei a zákoníky, dostoupila tehdy už vrcholu. Protivníci Kristovi neštítili se žádného prostředku, aby jeho vážnost u lidu podkopali a tak jeho činnost znemožnili. U sv. Matouše čteme: „I přistoupili k němu fariseové pokoušejíce ho a řkouce: Zdali jest dovoleno propustiti svou ženu z každé příčiny?“.

Abychom záludné otázce nepřátel Kristových porozuměli, třeba poukázati na stav, v jakém tehdy instituce manželství u židů se nalezala. Byl to stav hlubokého úpadku.

Starý Zákon, daný národu israelskému skrze Mojžíše, byl zákon nedokonalý. Ona nedokonalost je zjevná také na zákonodárství manželském. Bůh tuto nedokonalost připustil, aby jako laskavý a shovívavý otec svůj národ vychoval a povznesl k dokonalosti vyšší, kterou do manželského zákonodárství vnesl Ježíš Kristus. — Israelité žili uprostřed pohanských národů, u nichž mnohoženství a propouštění manželek bylo věcí samozřejmou. Vlivu a názorům pohanského okolí podléhali také Israelité. Pro „tvrdost jejich srdce“, jak dí Spasitel, dovolil jim Bůh, že mohli míti více manželek, jak to vidíme i u patriarchů, a že za jistých podmínek mohli svoji manželku propustiti a pojmouti jinou. Důvodem této tolerance zákona

Mojžíšova byla oprávněná obava, že by Israelité jinak úplně odvrhli víru v jediného pravého Boha a utonuli v pohanském prostředí, jehož laxní názory na manželství tak lahodily smyslné povaze vyvoleného národa.

Než ani tato mírná ustanovení Mojžíšova zákona nestačila židům v době Kristově. Jak víme z Josefa Flavia a jiných historických pramenů, vládl tehdy mezi židy obecný pokles mravnosti a s tím úpadek manželství, který v mnohém ohledu připomíná naše doby. Mnohoženství bylo sice omezeno jen na bohaté třídy, které si mohly dopřát vydržování většího počtu manželek. Za to cizoložství, tak přísně zakázané Starým Zákonem, bylo na denním pořádku, a trest kamenování, který Deuteronomium (24, 1) stanoví na oba vinníky, muže i ženu, už dávno neprováděn, leda výjimkou. Ještě více byly rozšířeny rozluky manželské, které vždy byly a jsou rakovinou hlodající na samém kořenu rodiny.

Zákon Mojžíšův ovšem rozluku manželskou připouští, když je tu dostatečná příčina. V takovém případě muž může dáti přede svědky své ženě „zápudný list", čímž je manželství rozloučeno, a obě strany smějí uzavříti sňatek nový.

Než výraz označující dostatečnou příčinu rozluky není v Deuteronomiu (24, 1) dosti jasný. Slova tam užitá „ervath dabar" t. j. hanebná věc, značí asi cizoložství neb jiné hrubé mravní provinění. Ale v době Kristově byly mezi rabíny, kteří v Novém Zákoně slují učiteli zákona, dvě školy zvané dle svých zakladatelů školou Šammaje a Hillela. Přísnější Šammaj učil, že manželku lze propustit pouze pro cizoložství a ze žádné jiné příčiny. Naproti tomu mírnější Hillel hlásal, že k rozluce stačí každá rozumná příčina. Zástupci obou směrů se vášnivě potírali. Laxní stanovisko Hillelovo více lahodilo lehkovážnému duchu tehdejší doby a mělo více stoupenců.

Když nyní fariseové přistupují ke Kristu s otázkou, „je-li dovoleno propustiti svou ženu z každé příčiny", tu Jej vlastně vyzývají, aby se vyslovil, je-li stoupencem směru Šammajova nebo Hillelova. V každém případě, tak počítali odpůrci Kristovi, ať se vysloví tak či jinak, popudí proti sobě přívržence opačného směru, a tím jeho autorita u lidu utrpí. V tom záleželo ono pokušení čili léčka, kterou Kristu nastrojili.

Jako se nezdařil podobný pokus fariseů tehdy, když se Krista tázali, sluší-li dávati daň císaři, tak byli zklamáni i tentokráte. Čteme o tom u sv. Matouše:

„On pak odpovídaje řekl jim: Což jste nečetli, že Ten, který stvořil člověka, na počátku mužem a ženou je učinil a řekl: Proto opustí člověk otce a matku svou a přidrží se manželky své a budou dva v jednom těle. Nejsou tedy už dva, ale jedno tělo. Nuže, co Bůh spojil, člověk nerozlučuj. Řekli jemu: Proč tedy Mojžíš rozkázal dáti lístek zápudný a propustiti? Dí jim: Pro tvrdost srdce vašeho dopustil Mojžíš propouštěti manželky vaše, ale z počátku nebylo tomu tak. Pravím však vám: Kdokoli propustí manželku svou — leč pro cizoložství — a pojme jinou, cizoloží, a kdo propuštěnou pojme, cizoloží“ (19, 1—9).

Ve své odpovědi Kristus nevyslovil se ani pro Šammaje, ani pro Hillela, ale prostě prohlásil, že manželství je dle ustanovení Božího nerozlučné a že žádná příčina, ať malá, ať velká, nemůže roztrhnouti svazek pojící muže a ženu v manželství. Tvůrce od počátku chtěl, aby manželství bylo nerozlučné a jen „pro tvrdost srdce“ dovolil židům v některých případech rozluku. Nyní však Kristus, jako pravý Bůh a nejvyšší zákonodárce, ruší svou autoritou toto dočasné dovolení a slavnostně prohlašuje: Co Bůh spojil, člověk nerozlučuj!

Tím, že Kristus mluví o jediném muži a jediné ženě, kteří manželským svazkem splývají v jediné tělo, jasně vyslovuje, že mnohoženství je nepřípustno a že svazek manželský může existovat pouze mezi jediným mužem a jedinou ženou.

Nerozlučnost a jedinost manželství — indissolubilitas et unitas — jsou dva základní pilíře, na kterých spočívá manželství v lidstvu obnoveném křesťanstvím. A tyto dvě vlastnosti jsou v manželském zákonodárství křesťanském základním kamenem od prvních dob až podnes. Jedinost manželství, t. j. svazek jediného muže a jediné ženy, byly od prvních dob křesťanských věcí tak samozřejmou, že ani evangelista ani apoštolové nepovažují za potřebné o této věci zvláště se šířiti.

Kristus připouští sice možnost v případě cizoložství, že nevinný manžel má právo s vinnou stranou přerušiti manželské spolužití a rozejíti se s ní. Ale to jest, jak praví církevní právo, pouze rozvod „od stolu a lože“: manželský svazek není tím dotčen, ale trvá dále,

a žádný z manželů nesmí uzavříti sňatek nový. Takový nový sňatek v tomto případě nebyl by ničím jiným, jak dí Kristus, nežli cizoložstvím.

Stejný případ má Kristus na mysli a v stejném smyslu je třeba rozuměti jeho slovům, když v Horském Kázání (Mt 5, 32) praví: „Já však pravím vám, kdož by propustil manželku svou, vyjma pro smilství, uvádí ji v cizoložství, a kdo by propuštěnou pojal, cizoloží!“ Všechny jiné výklady dodatku „vyjma pro smilství“ činí násilí přirozené souvislosti textu a nejsou pravděpodobny.

Významná jsou slova, kterými Kristus obnovu manželství v původní čistotě doprovází a odůvodňuje: „z počátku nebylo tak“. Dle prvotního a základního Božího ustanovení manželství bylo nerozlučným svazkem mezi jediným mužem a jedinou ženou. Mnohoženství a rozluka nejsou pokrokem, ale známkou úpadku v lidské společnosti. To potvrzuje podivuhodným způsobem nová věda ethnologická, která se obírá studiem stavu prvotní lidské společnosti. Tato věda zjistila, že národové žijící na nejnižším stupni kultury, jako jsou Pygmeové v Střední Africe, a kteří jsou obrazem stavu nejstaršího lidstva, neznají mnohoženství a také že jest u nich manželství více méně nerozlučitelným. — Výzkumy známého P. Šebesty a jeho spolupracovníků ze Společnosti Slova Božího byly pro vědu překvapením a právem lze je nazvati epochálními. Potvrzují jenom historickou pravdu slov Kristových, že „od počátku tak nebylo . . .“

*

Postoupíme-li od evangelií k listům sv. Pavla, tu vidíme, že většina těchto listů obsahuje delší nebo stručnější napomenutí křesťanským manželům.

V pohanském světě, kde Pavel šířil Kristovo evangelium, byl mravní úpadek ještě mnohem horší nežli u židů. S touto nemravností souvisel i hluboký rozvrat manželství. Smilstvo a cizoložství bylo pokládáno za věc indifferentní. Pohanská mythologie, jež bohům připisovala všechny neřesti, a pak nestoudné kulty Venuše, Astarty a jiných božstev, dávaly dokonce pohlavní nemravnosti jakési náboženské posvěcení.

Sv. Pavel dobře chápal, že čistý manželský a rodinný život je první a nezbytnou podmínkou pro ozdravění lidské společnosti a tím více pro zdárný rozvoj křesťanských obcí, jež byl založil.

Věřící, které Pavel získal pro evangelium, nestali se rázem po křtu ideálními křesťany, nýbrž zůstali lidmi s lidskými slabostmi a vášněmi. Byla to hlavně nemravnost, prostupující tehdejší celou společnost, která i u křesťanských neofytů opět a opět se vynořovala na povrch. Bylo potřebí dlouhého úsilí a neunavné pastorační činnosti, aby v těchto křesťanech dle Pavlových slov „se vytvořil Kristus" (Gal 4, 19), t. j. aby se dle lidské možnosti přiblížili k ideálu mravní čistoty, jakou žádá nauka Kristova.

Proto sv. Pavel tolikráte a s takovým důrazem ve svých listech napomíná věřící, aby se varovali smilství a vedli čistý manželský život. A co sv. Pavel psal, to jistě stejně často a se stejným důrazem kázal ústně. S jakými překážkami a nesnázemi bylo v této věci Pavlovi zápasiti, toho názorný příklad máme v Korintě. O poměrech, které vládly mezi křesťany v tomto městě, jsme totiž šťastnou náhodou dobře informováni prvním listem, který Pavel poslal r. 58. z Efesu korintským křesťanům. Můžeme právem předpokládati, že i v jiných Pavlových obcích byly poměry podobné.

Už před tím v Korintě, v tomto zámožném a rozmařilém přímořském městě, vyskytovaly se mezi křesťany případy nemravnosti, takže apoštol byl nucen poslati jim list, pro nás bohužel ztracený, jehož obsah sám stručně udává slovy: „Nestýkejte se se smilníky!" (1 Kor 5, 9).

Když na třetí cestě se Pavel zdržoval skoro po tři léta v Efesu, tu za jeho dlouhé nepřítomnosti se poměry v Korintě ještě zhoršily povážlivým způsobem. Mezi křesťany korintskými vznikly strany, které měly mezi sebou spory a hádky. A to mělo nepříznivý vliv i na mravnost. Ba věc došla dokonce tak daleko, že křesťané trpěli ve svém středu člověka, který žil v krvesmilném poměru se svou macechou! (1 Kor 5, 1.)

Poněvadž tehdy Pavlovi nebylo možno osobně přijíti do Korintu a tam rázně zakročiti, proto napsal tamním křesťanům neobyčejně důrazný list. V listu tomto, který patří mezi nejvýznamnější listy Pavlovy, apoštol věnoval celý dlouhý oddíl manželství a vzájemnému poměru manželů mezi sebou (hl. 7.).

Uvedeme tu doslovně aspoň některé úryvky v této části listu, které jsou na výsost důležité pro poznání, jaké zásadní stanovisko zaujímalo křesťanství od počátku k manželskému životu.

„Ale pro uvarování smilství každý měj manželku svou a každá muže svého. Muž čiň manželce, čím jest jí povinen, a manželka muži své-

mu. Manželka nemá moci nad svým tělem, nýbrž muž její, a podobně ani muž nemá moci nad svým tělem, nýbrž manželka jeho“ (7, 2—4).

„Pravím pak těm, kteří nejsou v manželství, zvláště vdovám: dobře jest jim, zůstanou-li tak jako já. Nemají-li však zdrželivosti, vstupte v manželství. Neboť lépe jest v manželství vstoupiti, nežli hořeti“ (7, 8—9).

„Těm však, kteří jsou v manželství, přikazuji nikoli já, ale Pán, aby manželka od muže neodcházela. Odejde-li však, zůstaň nevdaná, anebo smiř se s mužem svým, a muž neopouštěj manželky své“ (7, 10—11).

Poněvadž v prvních dobách častěji muž neb žena se stali křesťany, zatím co druhá strana zůstala v pohanství, tu stanoví Pavel pro takový případ:

„Má-li který bratr manželku nevěřící, a ta svoluje s ním bydleti, nepropouštěj jí. A má-li která žena muže nevěřícího, a ten svoluje bydleti s ní, nepropouštěj muže. Neboť muž nevěřící jest posvěcen skrze ženu věřící, a žena nevěřící jest posvěcena skrze muže věřícího“ (7, 12—14).

A jak důrazně varuje svatý Pavel křesťany před smilstvím, když píše:

„Střezte se smilství! Každý hřích, který člověk učiní, jest mimo tělo. Kdo však smilní, hřeší proti tělu svému. A nevíte, že tělo vaše jest chrámem Ducha svatého, jenž jest ve vás, jehož máte od Boha, a že nejste svoji? Vždyť jste koupeni za cenu velikou. Nuže oslavujte a noste Boha v těle svém“ (6, 18—20).

Sv. Pavel jasně učí jedinosti a nerozlučnosti manželství. Vysvítá to nade vši pochybnost z jeho slov. A není to snad jenom jeho soukromým názorem, ale je to učení samého Krista. Proto dí Pavel s takovým důrazem, že to nepřikazuje on, ale Pán!

Úplně stejně o nerozlučitelnosti manželství, jako ke Korinťanům, píše sv. Pavel i k Římanům: „Aneb nevíte-li bratří, — mluvímť k těm, kteří zákon znají — že zákon panuje nad člověkem, pokud žije. Neboť žena provdaná připoutána jest zákonem k muži, po-

kud žije, a zemře-li muž její, jest rozvázána od zákona o muži. Proto za života mužova bude slouti cizoložnicí, oddá-li se muži jinému. Zemře-li však muž její, jest svobodna od zákona o muži, takže nebude cizoložnicí, oddá-li se muži jinému" (7, 1—3).

Podstatu křesťanského manželství vyložil sv. Pavel v listu k Efesským (5, 22—23). Všechna poučení a napomenutí, která v jiných listech a při jiných příležitostech napsal pro křesťanské manžely, jsou na tomto místě shrnuta v jedno, a to s takovou jasností a takovou dogmatickou hloubkou, že žádný křesťanský theolog nikdy nic krásnějšího a vznešenějšího o manželství nenapsal. Proto ono místo uvádíme — s krátkými vysvětlovacími vložkami — doslovně:

„Ženy buďte podřízeny svým mužům jako Pánu t. j. Kristu. Protože muž je hlavou ženy jako Kristus je hlavou církve, On, spasitel (tohoto svého mystického) těla. Ale jako církev je podřízena Kristu, tak i ženy (buďtež podřízeny) mužům ve všem. — Mužové, milujte ženy své, jako i Kristus miloval církev a vydal se (na smrt) za ni, aby ji posvětil očistiv ji vodní lázní skrze slovo (při křtu pronesené); aby ji učinil pro sebe slavnou, nemající poskvrny ani vrásky ani ničeho takového, ale aby byla svatou a bezúhonnou.

Tak mají muži milovati svoje ženy, jakožto svoje tělo. Kdo miluje svou ženu, sebe sama miluje. Neboť nikdo nikdy neměl v nenávisti svého těla, ale živí je a pečuje o ně, jako Kristus o církev, neboť jsme údy jeho těla. ‚Proto opustí člověk otce a matku a přidruží se ke své ženě a budou dva jedním tělem'. (Gn 2, 24). Je to veliké tajemství (v těchto slovech): ale já míním, že se vztahují na Krista a na církev. Nuže, jeden každý z vás ať miluje svou ženu tak jako sebe sama. Ženy pak ať mají úctu před svým mužem."

Abychom vystihli celý smysl těch slov, musíme míti na paměti, že už ve Starém Zákoně poměr mezi Bohem a vyvoleným národem často bývá znázorněn obrazem snoubenců nebo manželů. Bůh miluje svůj lid a stará se všemožně o něj jako manžel. Israel jest zase

povinen zůstati jako manželka Bohu věrným a poslouchati jeho příkazů. Celá Velepíseň Šalomounova jest jenom oslavou mystické lásky mezi Bohem a Israelem, kteří jsou tu líčeni jako snoubenec a jeho nevěsta. Proto také proroci odpad od víry v pravého Boha a modloslužbu nazývají nevěrou a cizoložstvím.

Pod vlivem starozákonních proroků i sv. Jan Křtitel (Jan 3, 29—30) nazývá Krista ženichem a lidstvo, jež Kristus vykoupil, nevěstou, sebe sama pak srovnává s přítelem, který přivádí ženichu snoubenku do domu a raduje se „radostí, když slyší hlas ženichův". Podobně i ve Zjevení sv. Jana spojení věřících s Kristem na konci světa v blaženosti nebeské líčí se jako svatba Beránka a jeho nevěsty — církve (21, 9).

Poměr mezi Kristem a jeho Církví je však mnohem užší a intimnější nežli tomu bylo ve Starém Zákoně mezi Bohem a Israelem. Dle učení sv. Pavla Kristus a Církev tvoří jediné mystické tělo. Kristus je hlavou tohoto těla, ostatní věřící pak jsou údy. Jako z kořene do révy, tak i z této hlavy — Krista proudí do těla — církve živodárná síla milosti, jež dává všem věřícím nadpřirozený život. Na tomto nadpřirozeném životě má účast jen ten, kdo je spojen s hlavou, s Kristem (Kol 2, 19). Kdo se této hlavy nedrží, ten je jako useknutá ratolest, která odloučena od kořene usýchá a hyne.

Mystické spojení mezi Kristem a Církví zasahuje dle učení svatého Pavla i na pole fysické: jako Kristus nyní žije v oslaveném lidském těle, tak i věřící právě v důsledku svého spojení s Kristem budou po zmrtvýchvstání účastni podle těla podobné oslavy.

Kristus miluje církev a tuto lásku ukázal tím, že se za ni vydal na smrt a že ji očistil, když věřící při svátosti křtu zbavil hříchu obmytím ve vodě a svátostným slovem. A nejen to. On ji také živí, t. j. udržuje v ní nadpřirozený život svátostmi a především Eucharistií a pečuje o ni milostí Ducha svatého. Církev má povinnost býti Kristu věrnou, žíti s ním v nejužším svazku a udržovati se v nadpřirozené kráse milosti, aby na ní nebylo poskvrny ani úhony.

Nuže, tento u sv. Pavla tak častý obraz mystického spojení mezi Kristem a církví, je dle téhož apoštola také obrazem svazku pojícího křesťanské manžely mezi sebou. Co platí o spojení Krista a církve, to platí též o křesťanském manželství. Mezi obojím jest analogie. To je základní myšlenka onoho místa v listu sv. Pavla k Efesským.

Adam po stvoření Evy řekl: „Proto opustí člověk otce svého a matku a přidrží se manželky své. A budou dva jedním tělem.“ Eva byla vyňata z boku Adamova a tím bylo lidské pokolení rozděleno na dvoje pohlaví. Manželským spojením se muž a žena opět stávají jedním tělem. Slova Adamova, jak je uvádí Genese (2, 24), vztahují se v první řadě na manželské spojení muže a ženy. Svatý Pavel vidí v nich tajemný náznak — tajemství veliké: slova Adamova jsou mu vyjádřením také onoho mystického spojení mezi Kristem a Církví, kde také oba — Kristus a církev — se stávají jediným tělem.

Jedinost a nerozlučnost manželství jsou jenom jakousi zevnější ohradou, která chrání manželství a rodinu před rozvratem a udržuje je v onom správném stavu, jaký vyžaduje nejen křesťanství, ale i řád přirozený. Sv. Pavel v listu k Efesským nemluví o těchto dvou podmínkách křesťanského manželství, ale pokládá je za samozřejmé. Zde apoštol jedná o vnitřní podstatě svazku mezi křesťanskými manžely a podstatu onu vyvozuje právě z analogie, jaká existuje na jedné straně mezi spojením Krista s církví a mezi manželským svazkem na straně druhé.

Ona vnitřní podstata manželství, jak je vidno ze slov apoštolových, spočívá ve d v o u věcech.

První je vzájemná l á s k a, jaká manžely sdružuje v jedno tělo a jedinou bytost. Toto spojení vzájemnou láskou je nejen fysické, ale i duševní. Kristus miluje svoji Církev nejvyšší obětavou láskou. Za Církev se vydal na smrt, aby ji vykoupil a tak se stal „spasitelem tohoto svého mystického těla“. Církev zase splácí Kristovu lásku láskou vzájemnou. A právě taková láska má pojit i manžely. Plyne to z oné analogie mezi svazkem Krista s církví a mezi svazkem manželů.

Než z oné analogie vyplývá také druhá věc, která je vlastní výlučně jenom manželství křesťanskému. Je to nadpřirozené svátostné posvěcení, jež svazek křesťanských manželů povznáší z řádu přirozeného do sféry nadpřirozené a činí je jednou ze sedmi svátostí.

Kristus totiž dává Církvi nadpřirozený život. Dává jí ho svátostmi a především Eucharistií, jak už bylo řečeno. Tímto životem, který prýští z Krista, Církev trvá a roste pro věčnost, čili jak sv. Pavel v listu ke Kološským praví: „roste vzrůstem Božím“ (2, 9). Uvedená analogie vyžaduje, že i svazek křesťanských manželů musí býti zdrojem milosti, která přirozenou lásku a přirozenou společenskou instituci manželství pozvedá do vyššího řádu nadpřirozena . . .

I když apoštol manželství výslovně nenazývá svátostí, přece to z jeho slov, a především z oné analogie s Kristem a církví plyne. A že tomu skutečně tak jest, dokazuje církevní podání, jež manželství mezi křesťany vždy za svátost považovalo.

Jako je Kristus hlavou církve — to je další myšlenka Pavlova — tak i muž zaujímá v manželství místo první a má nad svou manželkou autoritu, které se tato má podřizovati. Aby však autorita tato nevybočila z náležitých mezí a sloužila k upevnění manželského svazku, má býti regulována láskou, jakou muž má chovati k svojí ženě. Krátce to shrnuje apoštol v listu ke Kološským (3, 18), kde dí: „Ženy buďte poddány svým mužům, jak se sluší v Pánu. Muži milujte manželky své."

I když Kristus (Mt 19, 12) a sv. Pavel (1 Kor 7, 7) prohlašují panictví za stav dokonalejší nežli manželství, není tím manželství a jeho význam nikterak snižován. Panictví je pouze evangelickou radou, jež nezavazuje všech, ale platí jen pro ty, jimž se k tomu od Boha dostalo zvláštní milosti, jak o tom praví sv. Pavel: „Chtěl bych, aby všichni byli jako já (sv. Pavel byl panicem), ale každý člověk má od Boha zvláštní dar, jeden tak, druhý jinak." Panictví je něčím mimořádným, kdežto manželství je normálním stavem většiny lidí.

Tím, že křesťanství prohlašuje manželství za svátost, liší se od pohanství, kde bylo manželství pouhou společenskou institucí; ale různí se i od bludařů gnostických, kteří už za časů Pavlových učili, že manželství je něčím zlým, a proto zakazovali se ženiti (1 Tim 4, 3).

Poněvadž manželství je svátostí, proto cizoložství bylo ve staré církvi pokládáno za jeden z nejtěžších hříchů a počítalo se s vraždou a modloslužbou mezi tři hlavní hříchy — peccata capitalia. —

Jedinost a nerozlučnost manželství jako jeho ochrana, láska a svátostné posvěcení jako jeho vnitřní podstata: to je v jádře učení Nového Zákona o křesťanském manželství. Tak učila církev v dobách apoštolských, tak hlásala beze změny po všechny doby pozdější, tak učí i v době naší, kdy papež Pius XI v encyklice „Casti connubii" připomenul celému světu tyto základní pravdy evangelické.

Evangelium obnovilo čistotu a svatost manželství a tím přispělo k obrodě lidského pokolení. A jen tytéž zásady evangelické, prakticky prováděné, jsou i za naší doby schopny obroditi pokleslý rodinný život a tím i zdraví celé lidské společnosti.

Morava a stížné listy do Kostnice (1415).

Podává Dr. Augustin Neumann.

Úvodem.

K Husovu výročí v r. 1915 vydal prof. Novotný spis „Hus v Kostnici a česká šlechta“ (Praha, nákladem Společnosti přátel starožitností českých), v níž se zabýval poměrem české šlechty k Husovi a otiskl některé doklady k tomuto předmětu se vztahující. Při stížném listě věnoval důkladnou pozornost různým jeho versím jak rukopisným, tak i tištěným. Jeho spolupracovník Masák studoval stížný list po stránce sfragistické a genealogické. Prof. Pekař ve svém důkladném a velmi poučném referátě v ČČH 1915 (XXI), str. 405, vytýká, že Novotný se zabýval více poměrem šlechty k Husovi[1]) (ne vždy správně) nežli stížným listem, Masák pak věnoval se protestnímu listu v naznačeném již dvojím směru, což bylo zase na ujmu jeho prozkoumání po stránce topografické. Skoro současně totiž vyšel Černého „Ukazatel k latinským zemským deskám brněnským a olomouckým“ (Prameny dějin moravských, sv. 2, Brno, 1914), jenž by býval pro moravskou část stížného listu velmi vítanou pomůckou jak po stránce místopisné, tak i rodopisné. Tento nedostatek knihy Novotného-Masáka odčinil v ČČH 1917 (XXIII) Sedláček ve studii nadepsané „Úvahy o osobách v stížných listech l. 1415 psaných“, ve které se snažil, pokud možno, určiti jednotlivé osobnosti i místa. I když možno s uznáním prohlásiti Sedláčkovu práci za bohatý přínos k badání o stížném listě do Kostnice, přece jen lze v ní pozorovati ještě mezery. Kritický historik se totiž vždy táže po příčinách událostí, a proto nestačí spokojiti se pouhým identifikováním osob a míst, nýbrž jest naprosto nutno zajíti do doby před Husem a zkoumati poměr moravské šlechty k církvi jak za vražedných bojů markrabat Jošta a Prokopa, tak i za doby Husovy. Historik tu dojde k poznání, že pánové podepsavší stížné listy nebo případně jejich otcové byli již tehdy v proticírkevním táboře, a tím ovšem i chápe, proč tito pánové přivěsili své pečetě k protestu do Kostnice. A jako historik pátrá po událostech předcházejících, tak i se pídí po tom, co následovalo. Po

[1]) Zajímavo jest, že pominul hlubokým mlčením známý list M. Jeronyma pražského k Lackovi z Kravař.

té stránce mnoho napovídají osudy jednotlivců zpečetivších stížné listy počínaje rokem 1420. Horlivost, s jakou brali účastníci na protestu do Kostnice různé dary od císaře Zikmunda za služby jemu prokazované, jsou historickému badateli vážným připomenutím, aby se choval s krajní opatrností k dosud platné domněnce o spontánnosti tohoto hromadného projevu proti kostnickému rozsudku.

Doufám proto, že touto prací bude možno aspoň částečně odčiniti stesk prof. Pekaře v citované již recensi (402, pozn.), „že bohatá literatura husovská nedala nám dosud studie o účasti a roli Moravy v husitském hnutí a husitské bouři".

I.

Zmatky na rozhraní XIV. a XV. století.

Po smrti císaře Karla IV. došlo k zmatkům mezi jeho syny, kterými trpěla zvláště Morava. Markrabata Jošt a Prokop by bývali rádi viděli na biskupském stolci olomouckém svého bratra Stanislava, tehdy biskupa litomyšlského. Kapitula olomoucká však pro Stanislava nebyla, čímž upadla do nemilosti a hněvu u obou markrabí. K nim se připojila šlechta, jež ode dávna s nevolí pozorovala rozkvět a vzrůst církevního majetku a proto považovala tento konflikt za vhodnou příležitost k oslabení církve. Tento boj o biskupský stolec olomoucký jest prvním obdobím proticírkevních bojů na Moravě. Nejprve stál v jeho čele markrabí Jošt. Jest to krvavý rok 1379, jenž vynesl Joštovi klatbu a vyobcování z církve (1380), a když Jošt se s církví smířil, stal se nepřítelem duchovenstva markrabě Prokop, jenž jím zůstal až do své smrti (asi 1406).

Druhé období proticírkevních bojů na Moravě vzniklo založením jednoty panské proti králi Václavovi IV. V čele jejím byl markrabě Prokop. Tak se stalo, že tento krutý utiskovatel duchovenstva dostal se do otevřeného boje s kněžstvem a ovšem v první řadě s olomouckým biskupstvím a kapitulou.

Pro náš předmět jest důležito poznati poměr moravské šlechty k tomuto boji olomouckého biskupství a kapituly s oběma markrabaty. Již Volný[1]) dobře vystihl, že s Joštem stála za jedno vysoká šlechta moravská a že po jeho smíření s biskupstvím a kapitulou

[1]) Excommunication des Markgrafen von Mähren Prokop und seines Anhanges im Jahre 1399 atd. AOG, VIII (1852), 181.

byla to hlavně drobná šlechta, která zůstala v boji s oběma církevními institucemi. Byla při tom vedena sobeckými důvody a stranila nesmiřitelnému markrabímu Prokopovi. Jest velmi důležito poznati jména šlechticů, kteří napomáhali oběma markrabím, neboť mezi nimi nalezneme nejednu osobnost, jež v době husitských nepokojů stála opět v řadě nepřátel církve.

Poznali jsme, že první období bojů vedl markrabě Jošt, jenž v r. 1380 se smířil s církví. Přátelství toto přešlo v r. 1388 ve smlouvu o vzájemnou pomoc Jošta s biskupem olomouckým proti komukoli vyjma krále Václava IV.[1]) V důsledku toho došlo k uzavření landfrýdu,[2]) v němž uvedena jsou jména všech pánů zavázavších se zachovávati tuto smlouvu. Důležitost těchto jmen vystihne ze srovnání jmen exkomunikovaných šlechticů z r. 1399. Proto položíme jména na obou listinách vedle sebe a učiníme z nich pak závěr.

1388 (CDM, XI, 446).	1399 (CDM, XII, 457).
z Lomnice: Vaněk a Čeněk (z Deblína). Jan ml. a Jan nejstarší. z Rosic: Vznata, Jošt, Hynek (bratří). z Bítova: Hynek a Litolt (bratří). Aleš.	(Scházejí.)
ze Sovince: Pavlík.	Ješek, syn Pavlíkův.
z Boskovic: Vaněk.	Vaněk z Boskovic na Černé Hoře.
z Drahotuš: Kuník, Čeněk, Artleb. z Otaslavic: Mikeš.	(Scházejí.)
ze Šternberka: Petr. Ješek na Lukově.	Týž a jeho syn Albert.
(Scházejí.)	Ondřej a Vaněk z Dubé. Hynek řeč. Neštěka z Valdštýna. Havlík ze Zvířetic. Matouš na Stražišti (tovačovský). Beneš z Kvasic. Zbyslav a Ondřej. Jindřich z Nevojic, Adam Běs z Kujavy, Jindřich panoš z Rokytnice, Jindřich Haugvic, Přibík z Odlochovic, Hašek purkrabí v Litovli, Jan Pytfass purkrabí v Úsově, Pešík z Klobouk, Miškusec z Pozlovic, Pešík z Chvalkovic, Kozera či Boček z Mouřinova, Pešek Vitoslav z Lešan, Mikšík z Nakalis, syn jeho Vaněk, Krupa z Jaroměře, Měšík z Biskupic, Martin řeč. Kotel, Bohunek purkrabí v Přerově, Filip ze Senice, Dobeš z Udrlic, Markvart st. bý v. křižovník, řeč. z Jekve, Stanislav hejtman ve Bzenci, Mikšík purkrabí tamže.

[1]) CDM, XI, 442—443.

[2]) Tamže, 446.

Z příměru vysvítá, že v r. 1399 zůstali v nepřátelském poměru k olomouckému biskupství a kapitule jen páni ze Sovince (pouze Ješek, syn Pavlíkův) a Vaněk z Boskovic, zatím co ostatní šlechticové se nepřátelství zdrželi. Naproti tomu však vystoupili proti církvi nové rody, páni z Dubé, Valdštýna, Zvířetic, Kravaři (na Tvorkově), Cimburkové na Tovačově a Šternberkové na Kvasicích.[1]) Co je zvláště nápadno, jest veliký počet příslušníků drobné šlechty, kteří tvoří mezi exkomunikovanými převážnou většinu. Volný[2]) o těchto osobnostech napsal, že se již většinou s církví nikdy nesmířily. Vskutku měl pravdu, neboť některé z nich hrály později, ve válkách husitských, význačnou roli. Stačí na př. poukázati na Hynka ostrožského z Valdštýna, nebo na purkrabího Přibíka z Odlochovic, za jehož vedení byly v době sporu o biskupství olomoucké (1416—1418) páchány násilnosti na církvi.

Zmíněná exkomunikační listina byla vydána 4. března 1399, nově zostřena 1. července téhož roku. I zde jest důležito srovnati na obou listinách jména censurovaných šlechticů.

4. března 1399.[3])	1. července 1399.[4])
Jindřich a Hynek bratří z Jevišovic.	Hynek z Jevišovic.
Matouš z Tovačova (na Stražišti).	Bernard z Tovačova.
Adam Běs řeč. Kujava.	
Jindřich řeč. Haugvic.	
Přibík z Odlochovic.	

Z příměru poznáváme, že většina pánů se tehdy (pouze na čas) asi s církví smířila, pouze vytrval v nepřátelství Hynek z Jevišovic, k němuž se připojil Bernard z Tovačova nastoupivší na místo Matoušovo.

Nestačí však věnovati pozornost pouze jménům osob, nýbrž jest potřebí všímati sobě i jmén místních. Na jihozápadní Moravě byly hlavní oporou markraběte Prokopa Jevišovice, královské město Ivančice, hrad Rukštejn u Jihlavy a tvrz Heraltice. Na severní Moravě náleželo Prokopovi doživotně léno Úsov, Prokopův purkrabí Přibík z Odlochovic držel pevně Litovel, na Slovácku měl Prokop Bzenec a Ostroh. Pohledíme-li na události o třicet let později zběhlé, poznáme, že právě tato místa skoro všechna byla významnými drža-

[1]) Zajímavo jest, že z těchto pěti panských rodů jsou čtyři z Čech, největší pak nepřítel Církve z drobné šlechty, Přibík z Odlochovic, pocházel také z Čech!

[2]) U. d., 181.

[3]) CDM, XII, 457.

[4]) MVB, V, 2, 803.

vami husitů. Jevišovice byly po řadu let (jako bašta husitství) předmětem bojů, Ivančice byly opěrným bodem Táborů, kteří odtud ovládali kraj, z Litovle podnikal Přibík z Odlochovic ničivé výpady na statky kapituly a biskupství olomouckého, slovácký Ostroh byl střediskem husitství na moravsko-slovenském pohraničí.

Protože nejvíce bojů se odehrálo na jihozápadní Moravě, věnujeme jí zde více pozornosti. Jevišovice, kromě Bítova nejnepokojnější místo na oněch stranách, náleželo větvi pánů z Kunštátu, t. zv. Zajímačů. Nejpověstnějším z nich byl Hynek řeč. „Suchý čert", jehož syny byl Jindřich a Sezima[1]). Jevišovičtí byli původně při markraběti Prokopovi, když v r. 1399 vyhlásil válku svému bratru Joštovi a jeho stranníkům.[2]) K nim se na oněch stranách připojil Sokol z Lamberka a Lichtenburkové na Bítově. Kdo pročítá soudní výslechy z oné doby, dá za pravdu Pekařovi[3]) tvrdícímu, že jmenovaní šlechticové zneužili titulu války Prokopa s Joštem k utvoření vlastní moci s vlastními cíli. Oč běželo, to nám napovídá slovo, jehož Pekař[4]) používá k označení oněch válečných činů: lupičské akce. Velký význam těchto loupeživých výprav tkví ve zjištění, že někdy v l. 1406—1408 se jich účastnil i pozdější pověstný vůdce Jan Žižka. Z historických dokladů vysvítá, že Žižka byl ve spojení s Jevišovicemi i Bítovem.[5]) Pekař na základě tohoto spojení Žižkova s jevišovickými Kunštáty správně odůvodňuje pozdější styky tohoto vojevůdce s pány z Kunštátu za vojen husitských.[6]) Kromě toho možno z toho i poznati, proč na počátku husitských nepokojů záleželo Rakušanům tolik na vyvrácení Jevišovic. Bylo tomu tak proto, že dle Pekaře branný systém pokročilé země rázu Rakouska málo zmohl „proti vojenské zdatnosti bezohledných jednotlivců z velké nebo i drobné šlechty a proti jejich tlupám, složeným zpola z lupičské chásky všeho druhu".[7]) Pekař dále charakterisuje tuto moravskou soldatesku jako bojovníky služebné, „zvyklé měniti své pány a kteří ovšem vedli vojnu tak, že slušně mohli býti zváni loupežníky".

---

[1]) Ottův slovník, XV, 377.
[2]) Pekař, Žižka, II, 32.
[3]) Tamže, u. m.
[4]) U. d., 36.
[5]) U. m.
[6]) U. d., 38.
[7]) U. d., 34.

Proměnlivost těchto vůdců jest prokázána u Sokola z Lamberka, který se v r. 1403 smířil s církevní vrchností a zároveň i přestoupil ze služeb markrabího Prokopa do služeb Joštových.[1]) Současně se s ním přeorientoval Vok ml. z Holštejna.[2]) Ostatní všichni zůstali v táboře proticírkevním a když přišla rozhodná chvíle vystoupení Husova i jeho kostnického procesu, postavili se v čelo husitského hnutí, o čemž obšírněji v následujících kapitolách.

II.

Moravská šlechta a Hus.

Poznali jsme v předešlé kapitole, kterak bratrovražedné boje mezi posledními markrabaty moravskými na Moravě vedené měly i své ostré proticírkevní pozadí. Není tedy divu, že členové této radikálně naladěné aristokracie se připojili k novému proticírkevnímu husitskému hnutí hned v jeho počátcích.

Když papež Jan XXIII. zapověděl (1410) kázati v soukromých kaplích, vyvolal tím proti sobě odpor v široké české veřejnosti, která cítila, že ostří zákazu směřuje v první řadě proti Husově kapli betlemské. Tehdy král Václav IV. s manželkou Žofií i vysoká šlechta poslali papeži prosebné přípisy za odvolání zápovědi. Kdo se tehdy z moravské šlechty postavil za Husa, to byl právě jeden z nejmocnějších rodů moravských, pánové z Kravař. Byl to Lacek z Kravař a jeho bratr Petr. Jest sice pravda, že Lacek se podepsal jako královský hofmistr, ale nutno zdůrazniti, že oba pánové se podepsali i jako „barones baroniae de Kravař". Okolnost, že i v pozdější době vždy a ve všem stál pan Lacek v čele strany Husovy, dokazuje zcela jasně a přesvědčivě, že Lacek byl vůdcem husovského hnutí na Moravě. Jeho bratr Petr strážnický stál mu v počátcích hnutí věrně a horlivě po boku. Projev obou těchto representantů pánů z Kravař jest psán podrážděným tónem. Kladou totiž papeži k zodpovězení tuto řečnickou otázku: Je-li zapovězeno kázati v kaplích soukromých, kdo bude hlásati slovo boží ve vojenském ležení? Kdo bude kázati v zámeckých kaplích? Při tom se oba Kravařové otevřeně postavili na obranu Husovu, vyslovujíce svůj podiv nad tím, že v betlemské kapli nesmí se již kázati.[3])

[1]) Volný, U. d., 206.

[2]) Tamže, 207.

[3]) Documenta M. Joannis Hus (Praha 1869), 413—414.

Proč se oba moravští pánové z Kravař pozastavovali nad zápovědí kázání v kaplích soukromých a tedy i zámeckých, o tom nás dokonale poučuje diecésní synoda, konaná ve Vyškově v r. 1413. Z 18. odstavce jejích usnesení se dovídáme, že v olomoucké diecési působí podvratně cizí klerikové (patrně z Čech), kteří přijímají mimo jiné i místa hradních kaplanů, kde šíří proticírkevní názory, jako na př., že papež ani žádný jiný prelát nemůže nikoho vyobcovati z církve. Velmi se líbil i jejich názor, dle něhož laici mají právo odňati majetek provinilému duchovenstvu. Takto sobě získávali sympatie urozených i prostých, k čemuž jim pomáhal ještě i jiný prostředek, totiž veřejné odhalování nedostatků kněžského stavu s kazatelny.[1]) Jest na první pohled viděti, že tito zámečtí kaplani hlásali s kazatelen názory Viklefovy a Husovy a byli takto prvními šiřiteli nových náboženských názorů. Příznačno jest, že to byli kněží cizí, což dokazuje, že hnutí k nám přicházelo z Čech a od českých kněží. Pro pány z Kravař pak jest jistě charakteristické, že se horšili nad tím, že v jejich zámcích se nebude již směti kázati.

Téhož roku na podzim odehrála se na jihozápadní Moravě episoda příznačná pro smýšlení pánů z Lichtenburka na Bítově. Na tento hrad se uchýlil po vídeňském procesu M. Jeronym pražský a byl tam velmi pohostinně přijat od bratří Smila a Jana bítovských z Lichtenburka. Důkazem toho jest Jeronymův dopis napsaný na Bítově 12. září (1410), v němž si pochvaluje, že je tam s mnohými přáteli a že jsou veselí.[2]) Netřeba blíže dokazovati, že postavení se bítovských pánů po bok Husova přítele a pomocníka mělo značný význam pro vývoj církevních poměrů na Znojemsku. O tom více v následujících kapitolách.

O rok později se potkáváme s moravskými pány na rozhodnutí v rozepři pražského arcibiskupa Zbyňka z Hasmburka s Václavem IV. Podmínky tyto byly (jak známo) pro metropolitu tak ponižující, že raději opustil vlast a za nedlouho skonal na královském dvoře v Prešpurku. K rozsudku přivěsili někteří přední hodnostáři své pečetě. Z Moravy to byl Lacek z Kravař jako král. hofmistr, mezi ostatními pak byl Smil z Bítova a Jindřich z Plumlova.[3]) Pro moravské poměry církevní jest smutně příznačno, že k této listině

[1]) Neumann, Diecésní synoda ve Vyškově, Museum 1913 (XLVIII), 32—35.

[2]) Klicmann, Processus judiciarius contra Hieronimum de Praga (HAČA, č. 12), 34—35.

[3]) Documenta, 438—439.

přivěsil pečeť i olomoucký biskup, věrný dvořan Václava IV, Konrád z Vechty.

Zdá se, že v církevních kruzích pozorovali toto chování předních šlechticů moravských s jistými obavami a snažili se proto v době takového třídění duchů zachrániti církvi, co se ještě zachrániti dalo. Dokladem toho jest dopis mistra pražské university Stanislava ze Znojma k paní Kateřině z Kravař na Plumlově (psán 25. listopadu 1412). Stanislav v něm potírá viklefovskou nauku a žádá mocnou šlechtičnu, by zůstala věrnou katolické církvi. Pozdější vývoj událostí na Hané ukázal, že zakročení Stanislavovo nebylo marné.[1])

Víme, že Hus kráčel svou cestou, až byl pohnán na soud koncilu kostnického. I v této době zůstala část moravské šlechty při Husovi tak pevně, že dokonce stála v čele akce ve prospěch Husův. Duší toho všeho byl opět Lacek z Kravař.

V této pomocné akci jest rozeznávati dvě období. V prvním pracovala moravská šlechta pro Husa tím, že usilovala o to, aby činnost člena Husova průvodu, pana Václava z Chlumu u císaře Zikmunda, byla podepřena nějakým důrazným projevem ze země. K tomu měl napomoci pamětní spis moravské šlechty shromážděné v Lackově zámku ve Velkém Meziříčí. Tato okolnost již dokazuje sama o sobě, že tento pán byl duší celého podniku. Palacký[2]) klade tento projev na rozhraní ledna a února 1415, Novotný[3]) do polovice ledna. Zástupcové moravské šlechty ve Velkém Meziříčí shromáždění žádají císaře, aby dával pozor na to, aby koncil postupoval proti Husovi jen cestou zákonnou. Hlavní úlohu v tomto projevu hrál nesprávný výklad Husova glejtu, jenž ho ve skutečnosti chránil proti násilí a nikoli proti právu,[4]) zatím co pánové žádali, aby jím byl Hus ochráněn i proti právu, neboť dle nich měl býti Husovi zajištěn nejen život, nýbrž i osobní bezpečnost.[5]) Za povšimnutí stojí podpisy zástupců moravské šlechty. Napovídají mnoho, neboť prozrazují, že právě nejvlivnější osobnosti moravské stály tehdy za Husem. Na prvním místě jest jméno prvního úředníka v zemi zem. hejtmana Lacka z Kravař. Po něm následuje jeden z nejbohatších českých

[1]) Sedlák, Hus, 267.

[2]) Documenta, 535.

[3]) Hus v Kostnici, 29.

[4]) Pekařova recense Novotného spisu „Hus v Kostnici a č. šlechta" v ČČH, 1915, 406—7.

[5]) Novotný, U. m.

šlechticů, děd husitského krále, pan Boček z Kunštátu na Poděbradech, po něm brněnský komorník Jan z Lomnice, olomoucký komorník Hanuš z Lipé a Oldřich Hlavatec moravský podkomoří. Mimo ně tam ještě byli nejvyšší maršálek český Hanuš z Lipé, Vilém z Pernštýna a Jošt Hecht z Rosic.[1]) U srovnání s předešlými podpisy jest projev zajímavý tím, že na něm není již podpisu Jindřicha z Plumlova. Jest sice pravda, že pánové tito se podepsali pouze jako zástupcové šlechty, ale jest neméně poučno, že s podpisem Jindřicha z Plumlova zpečetivšího potupné rozhodnutí pře arcibiskupa Zbyňka s králem Václavem IV se nepotkáváme nikde již ani později, z čehož možno se dohadovati, že zakročení Stanislava ze Znojma u jeho manželky Kateřiny potkalo se s dobrým výsledkem. Rovněž se nepotkáváme již se Smilem z Bítova, který spolu s Jindřichem zpečetil zmíněné již rozhodnutí. Tyto dvě nápadné absence nám dávají tušiti, že někteří moravští pánové počali se svých druhů vzdalovati již za procesu Husova. Význam toho prvního moravského projevu spočívá v tom, že Mladenovic ho na některých místech vsunul do svého pamětního spisu předloženého koncilu 13. května 1415.[2]) Mimo to měl onen list značný význam i pro druhý projev šlechty, k němuž došlo v polovici května 1415. (P. d.)

[1]) Documenta, 535.

[2]) Novotný, U. d., 21.

Písemnictví.

Jan Tenora: Statek sv. Petra v Brně, vzájemné vztahy a hospodářské poměry vrchnosti a poddaných. Sv. II. Od roku 1758 do roku 1848. Nákl. vlastním, Brno, 1937. S. 285.

Prvý díl tohoto velecenného díla vydán r. 1934, tento druhý nebožtíkem sice dohotoven, ale vydán péčí jeho bratří pp. prael. Adolfa a arcikněze Richarda až po jeho smrti († 1. pros. 1936); vhodné dodavky (hlasy tisku o práci nebožtíkově a zvláště jmenný a věcný ukazatel) pořízeny p. arciknězem R. T.

Doufaje, že CM Dědictví vydá, jak je zvykem, životopis tohoto svého předsedy, nepodávám ho zde, omezuje se na několik poznámek. Studiem historickým zabýval se T. záhy a již z (brněnského) alumnátu podal ukázky, z nichž jednu uveřejnil i prof. Ant. Rezek ve svém „Sborníku hist.“. R. 1885 vysvěcen byv na kněze, T. byl zaměstnán v duchovní správě vesměs na místech odlehlych od pramenů vědeckého studia; bylo škoda, že mu nevykazovány k tomu účelu vhodnější jak úřady, tak stanice, ačkoliv i to období, až do r. 1924, kdy se odebral (předčasně) na odpočinek do Brna, jest vyplněno řadou spisů a článků — zářný příklad schopným spolubratřím, jak i za méně příznivých okolností lze tiskem pracovati! Obíraje se moravskými dějinami kolem bitvy bělohorské, setkával se často s významnou postavou kard. Dietrichsteina. Spolužák T—ův Otmar Karlický v Mikulově usnadnil mu práce v knížecím archivě mikulovském, což budiž podotčeno na vysvětlenou tolika Tenorových prací o jmenovaném kardinálu. Mikulovská kapitola poctivši T. svým čestným členstvím, poctila i samu sebe.

Dobu výslužby prožil v Brně na Petrově u svého bratra, nynějšího kapitulního děkana, nedlouho pod laskavou péčí sestřinou. Jednak brněnské vědecké ústavy vůbec, jednak zvláště kapitulní archiv, jejž se jal pořádati, poskytly mu hojné příležitosti k milované práci. Neopouštěl svých starých lásek, zejména ze 17. století moravských dějin, jichž byl u nás v celku nejlepším znalcem: přehlídka majetkových listin v kapitulním archivu přivedla jej ještě blíže než politické dějiny ke studiu dějin majetkových, panských a poddanských, v měřítku ne sice nejrozsáhlejším, takovým nebylo panství brněnské kapituly a proboštství, ale přece dosti rozsáhlém, aby tento obraz osvětlil po této stránce i jiné. Kromě tohoto hlavního díla, jež tu právě jmenováno, obírají se příbuznými událostmi a otázkami nesčetné zprávy a rozpravy Tenorovy v časopisech; pisatel drobnějších není ani vždycky znám.

Dílo „Statek . . .“, nahoře nazvané velecenným, jest jím jak co do bohatství látky, tak co do jejího vědeckého a při tom zajímavého zpracování. Vyznamenává se obvyklými přednostmi spisovné práce Tenorovy. Především je to vědecká přesnost a správnost údajů;

neblýská se domněnkami ani výmysly, chce prostě a přístupně poučit, co a jak bylo či nebylo. Vedle toho, souvisle, jest naprostá nestrannost, jakou ne u všech českých dějepisců nalézáme: nešpiní a nepřechvaluje. Ve spoustě zahnízděných pomluv proti osobám a věcem katolickým za bojů náboženských byl nejednou nucen zastati se katolické pravdy, ale činil tak vždy jen podle pravdy. Když i prof. Dr. Fr. Hrubý, dlouholetý osobní známý nebožtíkův, ve stručné a jaksi chladné posmrtné vzpomínce („Lid. nov.", 1936, 2/12) mluví o „tendenci katolické" v díle o bl. Janu Sarkandru, tedy se této v českém pokrokářství ovšem už obvyklé frázi skoro divíme. Ba vlastně ani nedivíme Tempora et momenta! V životopise katolického mučeníka, světce, je „katolická tendence"! —

Ty však, dobrý „člověče boží", věrný sluho jeho pravdy, které jsi tolikrát vydal neochvějné svědectví v naší „Hlídce", odpočívej po neúnavné a bohda ne marné práci v jeho blahu věčném.

*

T. G. Masaryk a náboženství. Dr. Josef Vrchovecký. Společ. podniky, Přerov, 1937. S. 169 a III, 15 Kč.

Spis je dobře odůvodněn vším, co Masaryk o tom předmětě kdy napsal či řekl, vraceje se k němu, zvláště po převratě, častěji než u jiných profesorů a politických spisovatelů zvykem, — a pak tím, co z takových jeho výroků kdy a kde vyvozováno. Zda vyvozováno v jeho smyslu, padalo by na váhu, kdyby se všude vážně a nepodjatě i o nich uvažovalo, čehož však jest a bude asi namále. Náboženství jest věc nejen rozumu, nýbrž i citu a celého duševního založení člověka, do níž mluví příliš mnoho zájmů. A ostatně víme, čím byl M. vůči náboženství před válkou i po převratě. Nenechávalť o tom pochyb ani u stoupenců ani u protivníků, i dal obojím možnost úsudku, jenž dopadl všelijak: u věřících katolíků odmítavě, u lhostejných lhostejně, u nevěrců, již se tu domnívali míti vědecké důvody bezbožectví, ovšem souhlasně. Všichni však vědí nebo cítí, že M. katolickému náboženství u nás velmi uškodil, a s tím třeba počítati. Naivnější mezi českými katolíky, kteří jsou ve svých požadavcích velmi skromní a po otrocku dychtivě lapají víře skutečně neb jen domněle příznivé drobty se stolu „vousatých pánů" (na universitách a j.), blouznili tu dokonce o jakémsi „převratě" i u M—a, ač přece co chvíle viděli vycházeti nové otisky jeho protikatolických spisů starších i novějších. Ale doufali přece a jako jindy zazlívali, že nesmířlivě odrážíme, kdo se nám prý blíží.

P. spis. sledoval M—y výroky o náboženství, jichž po prevratě přibývalo, zde v „Hlídce" a uznal za vhodné, obojí výroky, příznivé i nepříznivé, sestaviti v knížce, již tu oznamujeme a čtenářům co nejlépe doporučujeme; v „Hlídce" nebylo pro nedostatek místa někdy možno celou obranu uveřejniti; na některé statě poukázáno v této knížce na s. 165 — obranný spis celkový proti

M—vi musel by býti několikrát toliký. Zde chtěl p. spis. uvésti jen část, jež se mu zdála záhodnou a již nyní včasnou.

V prvém oddílu podává výroky kladné pro náboženství, v druhém ukázky toho, „v čem nelze s Masarykem souhlasit." V oné části uvádí podle své záliby ve výpiscích také jiné autority, na př. dokonce i Nietzsche, jenž jako jiní mluvil jednou tak a po druhé opak. (O prof. Jodlovi na s. 33 podotýkám, co vypravují ještě osobní svědkové, že odkázav svou knihovnu vídeňské universitě, uvedl jejího knihovníka, tedy ovšem znalce, do nemalych rozpaků tímto brakem všední literatury, jehož do vysokoškolské knihovny ovšem dáti nemohl.)

Jak řečeno, může se p. spis. opírati, co M—k sám dal vytisknouti. Je v tom výhoda i nevýhoda. Výhoda, že littera scripta manet, — nevýhoda, že není v ní vždycky zjevný onen spiritus, který ji měl oživovati. Každý spisovatel, čta vytištěno, co napsal, cítí, že v tom není všechno, co a jak říci chtěl. A zvláště v našem případě by snad mnoho vyplynulo z výkladu osobního. Mezi důvěrníky M—vými nevím, byl-li který náboženský založený, zvláště s katolictvím obeznámený a jemu nikoli nepřátelský. Jména Čapek, Guth, Herben, Machar, Šámal atd. atd. znamenají něco jiného.

Nuže výsledek?

V historických aspektech se M. často mýlil i tam, kde snad měl důkladnou znalost dějů. Té v katolických dějinách církevních naprosto neměl, obvyklé pomluvy a klevety bral, kde se mu namanuly. Není to jediná ledabylost v jeho studiích.

Ale co hlavního!

Jeho pojem náboženství, jak jej poznáváme z prvé části našeho spisu, je pojem osobní theorie, nikoli pojem náboženství životního a dějinného; může se jeho slovy zcela dobře odseknouti plýtkohubému učiteli nebo táborovému řečníku s jeho bezbožectvím, ale nestačí na výklad skutečného pojmu náboženského, byť s obsahem chudším, ale životním, skutečně náboženským.

Platon, k němuž se M. výslovně hlásí, zná na př. modlitbu, projev náboženství, říkal ji veřejně a zůstavil nám.

Co dále je s rodinou u Masaryka?

Co se státem sub hac specie aeternitatis? (výraz, jejž M. rád opakoval).

Jaký náboženský pojem a obraz může teprv dáti náboženství skutečné, opravdové, jména toho hodné, mohl se M. vedle denní zkušenosti přesvědčit i od učenců všeho druhu, i daleko větších než byl sám. A třebas i od politiků a sociologů, zvyklých takto psáti de omnibus et quibusdam aliis.

Do jednotlivostí, na př. že dával přednost protestantismu před katolicismem, a proč, nebo že i po převratě tak nápadně dával najevo nepřízeň katolickému kněžstvu a pod., se zde již nepouštím, odkazuje ke spisu p. Dr. Vrchoveckého a k jeho příslušným recensím v „Hlídce", po př. k tomu, co o těch věcech napsati své cti jsou povinni povolaní kněží v Čechách, v Praze. Protestantem náboženským M.

jistě nebyl — snad byl podle manželky methodistou, formálně u nás č. nebo mor. bratrem? A katolické kněžstvo? Někdy, po odpadu a po tom ostatním mu ublížilo, ale konečně katolický kněz (Satora v Čejkovicích) to byl, jenž mu umožnil gymnasijní studie a další vzestup.

Jak v presidentských volbách bylo viděti, nebylo všechno č. obyvatelstvo státu politicky za ním, nebylo a není ovšem ani nábožensky, i nemůže se katolíkům tento odklon vyčítati jako nevlastenectví. To snad není potřebí dokazovati ani příliš břichoplazeckým podkuřovačům z tábora theologického, jimž by bylo přáti důkladnějších vědomostí v jejich oboru a tedy více sebevědomí na půdě, na níž stojí. Videant consules eorum!

Dr. Konstantin Miklík: Klíč k dobré literatuře. Vyd. Katolická půjčovna knih, Praha 1937. Nakl. L. Kuncíř. S. 235. Za pomoci Timothea Vodičky a Karla Vacha.

Seznam, jak se samo sebou všude rozumí, užitečný a potřebný, výsledek veliké práce. Nakladatelsky ovšem velmi odvážný. Bude časem doplňován.

* * *

František Jakubův: Kouzelné léto. Prozy. Nakl. V. Kotrba, Praha. S. 102, 9 Kč.

Mnoho sentimentality v těchto drobotinách, vypravovaných jinak plynným a lahodným slohem, provází jaksi družně, ba dotěrně smrt, přirozená i násilná, doplňuje kontrastem někdy i surovost, dokonce i klukovská. Ostré náměty se v umění snadno opotřebují. Hlubší, klidné studium člověku nepřináší snad hned tak vábivých dojmů, ale výtěžek trvalejší. — Na s. 14. křížová cesta (pro koně)? žabí chorál? — Na obálce obrázek z „kouzelného léta"?

*

KNIHOPIS.

W. Becher: Platon u. Fichte. Die königliche Erziehungskunst. Fischer, Jena 1937. S. 238, 9 m.

G. Burzyński: Takt pedagogiczny w wychowaniu wspólczesnego czlowieka Lublin 1937. S. 151.

W. Doroszewski: Mysli i uwagi o jazyku polskim. Aret, Warsz. 1937. S. 129.

W. Dykmans: Das mittelalterliche Gemeinschaftsdenken unter dem Gesichtspunkt der Totalität. Schöningh, Paderborn 1937. S. 179, 10 m.

J. Dzierowicz: Pedagogika. Greko-kat. Akad., Lwów 1937. S. 240.

E. Eller: Das Gebet. Religionspsychologische Studien. Schöningh, Paderborn 1937. S. 231, 3.50 m.

J. Folliet: Morale sociale. Bloud. Paris 1937. S. 156 a 164, 24 f.

Forschungen zur Judenfrage. I. Hanseatische Verl., Hamburg 1937. S. 205, 12 m.

P. Freppert: Menschen um Jesus. Biblische Szenen. Staufenverlag, Köln 1937. S. 158, 2.20 m.

R. Garrigou-Lagrange: Der Sinn für das Geheimnis u. das Hell-Dunkel des Geistes. Schöningh, Paderborn 1937. S. 340, 7.80 m.

Rozhled

Náboženský.

Totalita náboženství.

Slovo velmi často nyní opakované a velmi často haněné. Nepatří vlastně ani člověku, který přece je odevšad omezen, a i v nejvyšší své mohoucnosti, v duchovní a v nejpronikavější, jest, totiž má si býti vědom jejích hranic. Arciť ukazuje toto konečno neodbytně k nekonečnu — duch lidský k duchu nadlidskému, k Bohu. Ale spolu mu důsledně zakazuje se k němu rovnati. Řečeno ti sice, že se rovnáš duchu, jejž chápeš. Ale toť právě výhrada, že ducha nekonečného nechápeš, chápati nemůžeš. Jakkoli věda nadýmá, tolik tě žádná dosažitelná míra vědění nadmouti nemůže, i proviňuješ se proti pravdě, domýšlíš-li se opaku. Ti, kdo něco vědí, vědí také to a řídí se tím.

Totalita naše jest jiná. Částečná sice, ale dosť obsáhlá, aby nás zaměstnala, chceme-li.

Není však zase tak těsná, aby nás v rozmachu omezovala. Kdo stojí o cizí, přicházívá prý o své.

Povolání, jímž povoláni jsme, jest bohulibý život. Není tak bezvýznamné složky v něm, aby nemohla k bohulibosti přispěti.

Totalita vybízí nás především, abychom měli na zřeteli vše, co k našemu řádnému, bohulibému životu náleží. Náleží-li k tomu jednak starost o naše osobní zdokonalení, budiž to starostí naší přední. Náleží-li pak k tomu starost o zdokonalení jiných, budiž stejně vážně pojata a konána. Nebezpečí tu ovšem jest, abychom se nestarali tolik o jiné, že bychom zanedbávali sebe. Chyba dosti častá u těch, již úřadem jsou povoláni, nad jinými bdíti, je napomínati atd.

Podivuhodna je celková stavba lidského těla. Podivuhodnější jest celková stavba lidského duchovního života. Ne nějakého mimořádného, — i právě toho prostého, v milosti boží založeného a vedeného. Totalita povinností je snad obsáhlá, těžká. Avšak jak záslužná, jak útěšná!

Nejsme tu sami! Jsme postaveni na pevný základ, jejž položil Spasitel, a včleněni do té společnosti, již na něm shromáždil a shromažďuje. Snad i naším přičiněním! Jak blaživé to vědomí, býti a působiti v této společnosti!

Obzor náš jest, jak řečeno, úzký. Totalita jemu přístupná jen omezená. Ve světle naší víry jak se rozšiřuje! Apoštolát náš týká se především nás samých. Ale nejsou to jen povinnosti a práce. Jsou tu také úspěchy a radost z nich, třeba nemáme jásati předčasně nad sebou, ale nad tím, co s naším přičiněním s námi a s jinými učinil a činí Pán. Apoštolát, věčné kněžství všech! Jak vábné to úkoly pro příští rok i dále. Jak vznešený to pohled na totalitu bohumilého života a působení! Totalita — celý člověk!

*

D u l c e d o D e i

jest nadepsána rozprava braunsberského biblisty Zieglera, sledující příslušné výrazy v Bibli řecké a latinské. V hebr. jest pravidelně jen tob (dobrý), LXX a lat. chrestos a suavis neb dulcis; bonnský bibl. Vogels i v knize Mcudr. 16, 21 řecké glykytes vztahuje jako vlastnost ne na Boha, nýbrž na mannu. Slova Ž. 33, 9 (chrestos ho kyrios) starým, již ve výslovnosti snadno zaměňovali chrestos a christos, bylo pobídkou k Eucharistii, jakož i dnes bývají. Jmenovaný H. Vogels podotýká (Theol. Revue 1937, 443): „Der Begriff der Süßigkeit Gottes", der in Formen der devotio modernissima eine so bedeutsame Rolle spielt und sein Teil dazu beigetragen hat, unserem Gottesdienst den Mann zu entfremden . . ." Snad platí jen o Německu?

*

M o d e r n i s m u s v N ě m e c k u.

Vymožeností nespokojenci na př. ve státech nejsnadněji dobývají, když se o ně zasazují v dobách nepokojných. Německo je rozvířeno bojem protikřesťanským, a tu vydávají prý „katoličtí theol. a laikové" v Lipsku spis „Der Katholizismus, sein Stirb und Werde". Vydavatelem označen p r o t e s t a n t s k ý theolog G. Mensching. Je to útočný spis ve slohu a obsahu stejný, jako byly spisy t. ř. modernistů před 30—20 lety. Zmínka tato má čtenáře upozorniti, že nejde o nějaký spis reformní, nýbrž nevěrecký. Nepřátelům církve v Německu, kteří takových poučení mají v protestantském písemnictví už dost, se spisem ani tuze neposlouží. Katolíkům pak se jím jen připomene, že přibyl nepřítel nový, pokrytecký, zahalený v přátelské roucho.

*

K o n n e r s r e u t h.

K poslední zmínce o K. („Hl." 1937, 391) dodáváme zprávu, co nově prohlašuje ř e z e n s k ý o r d i n a r i á t, jemuž K. podřízen. R. 1937 podrobila se Ter. Neumannová podle biskupského nařízení 14dennímu lékařskému zkoumání. Výsledky byly tehdy uveřejněny. Od té doby velmi mnoho o věci psáno, avšak nemá prý valné ceny, jelikož pisatelé nebývají o ní dostatečně poučeni; zprávy „Konnersreuther Jahrbücher", o nichž ostatně N-ová mnohdy ani neví, bylo tedy jako jiné lépe neuveřejňovati.

Jak diecesní biskup, tak celý bavorský episkopát a konečně 4/8 1937 i římská kongregace S. Officii projevila přání, aby lékařské šetření bylo podniknuto znova, jelikož trvá udání, že Teresie od záhadného obratu žádné potravy a od několika let ani nápoje nepožila. T. sama proti novému šetření nic nenamítá, ale její otec prý klade „nesplnitelné podmínky". Proto ordinariát nemůže za zprávy o těch podivuhodných událostech u T. N-ové odpovídati, pokud ovšem záleží na něm, a nevydává již nových dovolení k návštěvám N-ové.

Pokud na tato rozhodnutí působil sympathický spis lvovského arcibiskupa Teodorowicze („Hlídka“ 1937, 391), k němuž ostatně i theologická kritika odpověděla: non liquet, se nepíše; vážný tisk německý se věci vůbec raději vyhýbá — na rozdíl od oněch přehorlivých a sotva povolaných „obhájců víry“, kteří se domnívají, že nejrozdivnějšími (die „wunderlichsten“) zprávami nejúčinněji slouží náboženství. Je to známý typ, jenž tolik od zázraků čeká úspěch katolictví, pro nějž by mohl a měl, na př. v duchovní správě, působiti jinak a lépe, i bez podezírání jiných, méně lehkověrných a méně pohodlných.

*

nn. — Pobělohorská Olomucensia. (Č. d.)

Březen, 21. 1652. Brno. Faráři jihlavskému. Martin Gosko,[1]) člen městské rady a kupec v Jihlavě, prosí o povolení zbudovati rodinnou kryptu před kaplí sv. Eligia ve farním kostele jihlavském. Má býti 4—5 stop široká, t. j. od oltáře sv. Voršily k oltáři sv. Barbory a 9 stop dlouhá, t. j. až ke zpovědnici. Zato chce na své útraty dáti vyzdobiti „organum nondum coloribus et aliis consuetis illuminationibus ac picturis elaboratum.“ Proto se to povoluje „toties, quoties“ pro každého člena rodiny „ex linea descendente“.

Březen, 25. 1652. Olomouc. Plukovníkovi sv. p. Montrochier. Lze těžko dovoliti, aby židlochovický kaplan byl poslán na velikonoce do Vel. Němčic, protože k Židlochovicím patří šest kostelů. Konsistoř nemůže připustiti k tomu ani kvardiána minoritů v Brně P. Daniela, protože dle zpráv konsistoře „weder der Teutschen, noch Mährischen Sprach kündig.“ Ať němčičtí jdou buď do kostela hustopečského nebo židlochovického. Jelikož fara jest v Němčicích již zařízena a obyvatelé chtějí faráře vydržovati, tedy až se vše ujedná, konsistoř bude ochotna tam kněze poslati.

Duben, 9. 1652. Olomouc. Děkanovi v Telči. Jesuité tam chtějí vystavěti kollej a přisvojiti si farní kostel. Konsistoř žádá o informace a doporučuje děkanovi, by dával na vývoj této záležitosti pozor, aby farní jurisdikce neutrpěla.

Téhož dne. Děkanovi vyškovskému. V Drnovicích vyhořel kostel. Sousedé se dělí o stavební materiál z něho zbylý. Jako bez dovolení Ordinariátu není dovoleno kostel stavěti, tak stejně není přípustno ani ho bořiti. To ať oznámí děkan správci v Račicích.

Téhož dne. (Česky.) Panu Janu Ferd. ze Švábenic.[2]) Jeho tchyně, paní Malenovská, prosí, by pro stáří a nemoc mohla se jí denně sloužiti mše sv. na tvrzi jesenické. Před tím měla ono dvovolení (dle listu žadatele) vzhledem k své nemoci. Nyní k tomu ještě přikročilo stáří. Konsistoř prosí za prominutí, že nemůže jeho žádosti vyhověti, nemajíc k tomu práva ani moci.

[1]) Gosko ze Sachsenthalu, jejímž předkem byl právě Martin, obdrževší 8. března 1642 vladyctví. (Pilňáček, u. d., 515).

[2]) Pán na Konici. Pilňáček, u. d., 173..

Duben, 11. 1652. Olomouc. Potvrzení odpustků pro kapli sv. Kříže ležící mimo hradby Mor. Třebové a dovolení celebrovati na řádně upraveném oltáři mimo onu kapli, když tam jest concursus populi. Konsistoř nemůže k oné kapli dosaditi Ign. Landtgesella, dokud jí nepředloží orig. listinu na titulus mensae. Proto doporučuje navrhnouti jiného kněze na zkoušku pro duch. správu.

Duben, 18. 1652. Olomouc. Janovi ze Zástřizlů. Konsistoř mu tlumočí žádost resignovavšího boskovického faráře Ostresia. 1. Má v místě pohledávky, úředníci ze zámku nechť se postarají, aby se mu jich dostalo. 2. Dokud nebude míti jiné fary, ať ho nechají v Boskovicích.

Duben, 22. 1652. Olomouc. Cís. rychtáři a městské radě v Uničově. Město chce 2000 zl. po zemřelém děkanovi „zur Erhebung der sehr ruinirten Pfarrkirchen" a pro věřitele šternberské. Konsistoř odpovídá, ať město složí peníze u konsistoře.[1])

Duben, 27. 1652. Olomouc. Faráři ve Ždánicích. Jeho resignace na Dambořice (jím dosud administrované) jest přijata, avšak konsistoř nemůže mu dovoliti, aby celebroval in portatili „in renovata ecclesia haeretica Zdanicensi, quae nec tectum, nec fornicem habet, sed omnibus tempestatibus subiecta est." Až bude chrám úplně vybaven, tedy konsistoř tam dovolí bohoslužby.

Květen, 13. 1652. Taj. radům a nejmenovanému hraběti. Konsistoř obdržela ostrý přípis od generála řádu sv. Pavla prvního poustevníka s memorandem stran uvedení řádu do olom. diecése. Konsistoř odpovídá, že nikdy nechtěla překážeti generálovi, aby se nedostal k biskupu olomouckému, ale biskup jest přetížen tak, že není prostě možno tuto žádost mu předložiti. Nikomu ani nenapadlo podvraceti instrukci v tom směru do Olomouce zaslanou. Tuto věc pisatel (Klaudius de Sorina[2]) zná již z doby kard. Dietrichsteina, kdy byl officiálem. Tehdy bylo vyhotovení listiny odkázáno na jeho nástupce. Při malém počtu officiálů a spoustě práce nemůže nikdo žádati, aby oni žádali ještě strany o podávání peticí. Tím méně jsou povinni posílati za generálem do ciziny posly pro supliku. Dokud nebudou míti fundační listinu „in forma probante", nemohou ničeho podniknouti.

Květen, 22. 1652. Olomouc. Faráři v Příboře. Fr. Honorius Podgorsky založil v Příboře bratrstvo sv. Růžence.

Téhož dne. Horáciovi Fornovi,[3]) cís. komornímu presidentovi na Moravě a ve Slezsku. Na jeho list k račickému správci stran kostela v Drnovicích došel správec 29. dubna ke konsistoři a prohlásil, že nemíní kostel ani sbořiti, ani znova vybudovati, nýbrž pouze obnoviti.

---

[1]) Volný, Kirch. Topogr. Olm. Erzdiöz., I, 417 uvádí za faráře uničovského ad 8. XI. 1650 Mik. Jeron. Kreuzingera. Naproti tomu náš přípis jmenuje Adama Gisia.

[2]) Byl již v r. 1629 prelátem. (Pilňáček, 522.)

[3]) Majitel panství račického. Kostel v Račicích shořel v r. 1650, byl potom obnoven. Volný, u. d., III, 432.

Květen, 27. 1652. Olomouc. Proboštu mikulovskému.[1]) Dovoluje se na jeho žádost celebrovati v zámecké kapli v Jiřicích, protože farní kostel je na spadnutí (collapsa), však ať hledí, aby farní kostel byl obnoven.

Červen, 1. 1652. Olomouc. Židovské obci v Prostějově. (Německy.) Konsistoř ji obesílá na 8. června k 9. hod. ráno, aby s ní projednala stížnost na prostějovského faráře Jakuba Laurencia.

Červen, 7. 1652. Olomouc. Resignací svob. p. Jana Fr. Wenského se uprázdnil kanonikát v Kroměříži s prebendou, t. j. s farou v Uh. Brodě. Protože kolace náleží olom. biskupovi, tedy se na kanonikát doporučuje Petr Petrucius ml., kanovník olomoucký.

Červen, 14. 1652. Olomouc. Administrátorovi biskupství olomouckého. Konsistoř obdržela zprávu od děkana svitavského,[2]) že v Kamenné Hoře (Hermsdorf) jest voják Bartoloměj. Jest ženat s vdovou, s níž dosáhl „villae Blodingianae feudali", však nejen že odmítá poučení u víře (odmítl je hrubě), nýbrž i spílá katol. kněžím a říká, že on tam nemá žádného představeného. Svým chováním působí nejen pohoršení, nýbrž i povzbuzuje sobě rovné. Administrátor biskupství jest tedy žádán, by ho vypověděl. Ať se onen býv. voják stane buď katolíkem, anebo ať opustí bisk. léno a zanechá tam i katol. manželku, aby ji nesvedl k odpadu.

Červenec, 1. 1652. Olomouc. Farářovi v Prostějově. Karel Euseb. z Liechtensteina žádá konsistoř, by urovnala jeho při s prostějovskými židy. Cituje ho tedy na 8. července.

Budiž zde uvedeno, v jakém jazyku dopisovala konsistoř různým osobám a korporacím v této době. Turnovi, Přerovu, Uh. Hradišti, převorce dominikánek v Brně a hr. Forgachové česky, Kounicovi, Prostějovu a abatyši u sv. Josefa v Brně německy.

Červenec, 5. 1652. Olomouc. Rekovi, hejtmanovi v Lipníku. (Česky.) Děkan lipenský Bartoloměj[3]) nedávno „k ztracení jest přišel a kam by se poděl, žádnému v nejmenší vědomosti nepozůstává, budouce nám to věc velmi divná", a proto poroučí hejtmanovi, by zjistil, kam se děkan poděl. Při tom zdůrazňuje konsistoř, aby desátky byly děkanovi řádně odváděny. Aby děkanova pozůstalost nebyla rozchvácena, tedy má býti dopravena na olomoucké děkanství a jelikož různí lide („jako že se někteří PP. Capucini a jinší nápadníci na ni natahují") si na ni činí nároky, musí se stanoviti, komu co patří a potom se dle toho rozhodne o ní. (P. d.)

[1]) Jiří Václ. Janus. Tamže, II, 25. Jiřice byly darovány od kard. Dietrichsteina kolleg. kapitule v Mikulově. (Volný, Markgraftum Mähren, III, 248).

[2]) Matěj Stephetius, někdy před 6 XI 1652 odešel do Vratislavi, kde se stal kanovníkem.

[3]) Od r. 1642 byl děkanem v Lipníku Bartol. Čeglei, jenž uprchl před Švédy a v r. 1652 v Praze resignoval. Volný, U. d., Olm. Erzdiöz., V, 129.

Vědecký a umělecký.

Imperium Romanum.

Znatelé jeho připomínají si letos 1938 památku jeho zakladatele Octaviana Augusta, prvého císaře římského. Zvítěziv nad Antoniem, neuvázl ve svůdné Alexandrii, fysicky i kulturně bohaté, s přístupnými přístavy a rozvětveným obchodem, dostaveníčkem tří světů, jejich rozmanitosti, k níž tehdy i kvetoucí severní Afrika platně přispívala. Zvolil Řím za středisko imperia, a tím založen nový směr současné osvětě, směr latinský vedle hellenského. Podrobená Hellas sice vítěznému Římu kdysi vnutila svou mluvu i osvětu, ale přesila tohoto časem přece společné končiny ovládla, byť ne výlučně.

Toto centrum imperii se stalo také centrum sacerdotii, draze vydobyté tolikerým mučenictvím. Ačkoli vzešlo z východu a tam již blahodárně prospívalo, Prozřetelností přeneseno sem, do světa západního. Následky vypravuje nám dějepis, od té doby až do dneška. Lesk obojího imperia, světského i duchovního, časem klesal, a velice klesal, až světské docela zaniklo a nyní v nové podobě by rádo vyvstalo, duchovní pak post tot discrimina rerum fluctuat sice, avšak non mergitur a stále se obnovuje.

V Německu nynější nálada se zdá příznivá obnovenému útoku na zásadní událost, byl-li sv. Petr v Římě (prot. prof. Heussi). I protestantské autority (Harnack, Lietzmann) již rozhodly, že tento budovatel církve Kristovy buď na konec nežil a nezemřel nikde, anebo žil a zemřel v Římě. Jinak pramenů rozumně vyložiti nelze.

Slovo „imperium“ teprve v té době se ustalovalo ve významu říše (Tacitus), znamenavši dříve, ještě u Caesara a j., více způsob vlády. Imperialismus tento význam v nepříznivém smyslu obnovuje.

*

m. — Moderní hudební skladatel o latině.

Pražské „Listy filologické“ citují úsudek slavného ruského skladatele Igora Stravinského, žijícího ve Švycarsku a ve Francii, jednoho z nejvýraznějších zjevů moderní hudby (nar. 1882). Když se Stravinskij chystal komponovati své scénické oratorium „Oidipus, král“, pořídil mu básník Jean Cocteau podle Sofokleovy tragedie francouzský text; skladatel dal si však tento text přeložiti spisovatelem Jeanem Danuélonem do latiny. Proč tak učinil, vykládá sám ve své „Kronice mého života“: Vždycky jsem soudil, že se má na věci, které se týkají něčeho vzneseného, voliti řeč zvláštní, ne každodenní. Proto jsem hledal, která řeč by se nejlépe hodila k zamýšlenému dílu a nakonec jsem se rozhodl pro latinu. Byla v tom ještě ta výhoda, že jsem měl co dělat s materiálem ne sice mrtvym, ale zkamenělým, s materiálem, jenž nabyl monumentálnosti a je chráněn před každým zevšedněním.

Učil jsem se latině na gymnasiu a třebaže jsem se jí bohužel dlouhá leta nezabýval, má znalost tohoto jazyka ve mně víc a víc ožívala, když jsem se nořil v četbu libreta a s pomocí francouzské předlohy jsem se do něho rychle vpravoval. Jak jsem předvídal, události i postavy velké tragedie se v této řeči ztělesňovaly vskutku podivuhodně a jejím vlivem braly na sebe velkorysou plastičnost, suverenní tvářnost, která v ničem nezadá vznešenosti starověké báje. Jaká rozkoš psáti hudbu na text v jazyce skoro obřadovém, v řeči, jejíž slavnostní ráz vyplývá přímo z ní samé. Člověk se už necítí poután větou, slovem ve vlastním smyslu. Jsouce vlity do nesmírného kadlubu, který jim dostatečně zabezpečuje výrazovou hodnotu, nepotřebují dalšího výkladu. Tak se text libreta stává hudebníkovi materiálem čistě fonetickým. Může jej podle libosti rozkládat a všecku svou pozornost věnovati základnímu prvku, z něhož je složen, totiž slabice. Nezpracovávali staří mistři vážného slohu svůj text právě tímto způsobem? Tak se po celé věky stavěla k hudbě i církev a tím ji bránila, aby neupadala v citové výlevy a tedy v individualismus.

*

m. — Kněží-spisovatelů ubývá.

Víme to sice všichni, ale nyní to statisticky ukazuje také nový knihovnický časopis „Knihy a čtenáři", vydávaný Ústřední knihovnou města Prahy. Podává celkový přehled zaměstnání českých spisovatelů, starších i mladších. Statistika není jistě zcela úplná, ale přece jen poučná. Uvádí 246 spisovatelů, z nich 144 starších a 102 mladší. Největší počet připadá na žurnalisty (starších 23, mladších 25). Úředníků vyšších i nižších kategorií, případně i ředitelů úřadů je 40 (20, 20), profesorů nebo ředitelů škol 33 (23, 10), učitelů 32 (24, 8), kněží 15 (13, 2), lékařů 12 (5, 7), herců, dramaturgů, ředitelů divadel a pod. 11 (10, 1), knihovníků a ředitelů knihoven 10 (3, 7), advokátů 7 (5, 2), soudců 6 (6, 0), nakladatelů nebo zaměstnanců nakladatelství 5 (1, 4) atd. Z význačných českých autorů má nebo mělo spisovatelství za své výhradní zaměstnání 9 (ze starších 4, mladých 5); nejsou sem ovšem započítáni novináři a autoři podřadných kvalit, z nichž několik žije velmi dobře z psaní. Srovnáme-li rozdíl v počtu starších a mladších spisovatelů u jednotlivých povolání, vidíme, že nejnápadněji ubylo kněží, potom učitelů, herců a profesorů; zato přibylo spisovatelů, kteří jsou knihovníky, zaměstnanci nakladatelství a novináři.

*

m. — Dívčí četba

byla odedávna ožehavou otázkou pro rodiče, učitele i knihovníky. Pro chlapce se vydává knih mnoho a z nich je možno vybrati dosti takových, které je opravdu zajímají a jsou celkem přiměřeny věku i schopnostem. Knihám určeným výhradně pro dívky právem se vytýkala stále stejná, nezdravá sentimentalita.

Před několika málo lety ohlašovala některá pražská nakladatelství, že budou vydávati nový, moderní typ četby pro dnešní dívky a tak

překonávati pověstnou staromódní nasládlost, která učí nepravdivému nazírání na život. A ten prý volá po dívkách statečných, odvážných, energických, po dívkách, jejichž jediným smyslem životním nejsou jenom vdavky, ale to všechno, co tvoří smysl života mužova: umění, vědy, sport, cesty atd.

Jak to dopadlo již v krátké době, o tom píše známý slezský básník Zd. Vavřík v Pražských „Rozhledech" (prosinec 1937). Dívky dostaly do rukou místo pletení a vařeček dláta sochařek, pinzety mediček, zákoníky právniček, řídící páky aviatiček a volanty automobilistek, disky atletek a nevím, co všechno. Vypadalo to s počátku velmi efektně, ale brzy se ukázalo, že se vlastně nic nezměnilo. Proč?

Autor myslí, že naše knihy pro dívky psali a píši v nejlepším případě spisovatelé průměrní, většinou však špatní. Každý špatný spisovatel se chce líbit, chce mít „úspěch". A protože to je něco, čeho neumí dosáhnouti uměním, hledí to míti podvůdkem, jehož trestní podstata je obvykle dána útokem na nižší lidské city, z nich na sentimentalitu v nejpřednější řadě. A útok na sentimentalitu, to nemusí býti jenom sirotek lowoodský, to se dnes dělá šikovněji, na př. falešným osvětlením, nebo šikovným přemístěním faktorů, nebo šikovně udělanou pseudopoetickou frázičkou a zvláště rafinovanou „modernisací" thematu o tom, „jak ta chudá k tomu štěstí přišla shrzena věrnou láskou k synovi bohatých, leč tvrdého srdce rodičů." Na tu rafinovanost stačí dnes nemanželské dítě a v těžším případě i dvojčata. A jak to vypadá pokrokově moderně! Ty pak spisovatelky, které neumějí ani takhle podvádět, spokojí se ještě hrubším útokem na něžná dívčí srdce, primitivnějším. U těch hrdinka kouká jedním okem na disk a druhým na vytouženého jinocha. To potom z těch moderních dívek zvláště brzy leze koudel a zvláště brzy se ukáže, že není pravda, že se dnes píší nové romány pro nové dívky, ale že se prostě to staré natírá módními barvami, ale podstata že se vůbec nezměnila! Je to pořád ta stará svéhlavička a pořád ta stará komtesa Olga ze Sovího hrádku a s věncem růží. Jenom se jim ubralo na délce sukní, toť vše. Moderní děvče . . . jaká pak modernost, když ji tvoří okolnosti ryze vnější?

Kořen zla podle autora je v tom, že tu má být za každou cenu „dívčí literatura". Přál prý by děvčatům četbu, která by nechtěla být jenom pro ně, četbu básnickou, poctivostí každému stejně pravdivou, poctivé víno poctivého úsilí básnického a ne ten heroicko-sentimentální galimatyáš, jaký se jim servíruje dnes.

Zd. Vavřík nepovídá ovšem již, kolik knih z dnešní beletrie by se opravdu hodilo dorůstajícím dívkám. A kolik by jich bylo čteno, jsou-li to skutečně knihy básnické?

*

hd — Hvězdná obloha v únoru 1938.

Dne 1. února okolo 6. hodiny večerní loučí se s námi na severozápadní obloze znak a ozdoba letních nocí, totiž trojúhelník Vega

v Lýře, Deneb v Labuti a Attair v Orlovi. Attair jest již pod obzorem, Vega a Deneb se k obzoru snášejí. Jsouce obě hvězdami obtočnovými, neklesnou nikdy úplně pod obzor, ani v nejsevernější části své dráhy, ale přiblíží se k obzoru co nejvíce. Velký Vůz prošel již na severní obloze poledníkem, jest již na straně severo-východní a ukazuje svým zahnutým ojem téměř na severní bod obzoru, totiž tam, kde poledník dotýká se obzoru. V prostoru mezi Velkým Vozem na severo-východě a mezi Vegou na severo-západě vine se a svíjí se dlouhé tělo Drakovo, jehož hranatá hlava jest v nejbližším sousedství Vegy.

Střed západní oblohy zaujímá Pegasus, Velký Nebeský Stůl a pod ním povědomý a důležitý jarní bod. Od Pegasa k poledníku se táhne mírný oblouk Andromedy, nad jejíž prostřední hvězdou nám ukáže každé kukátko slavnou spirálovitou mlhavinu Andromedy, kdežto pod Andromedou, v blízkém sousedství poledníku, jest napřed malinké souhvězdíčko Trojúhelníka a pod ním malý, ale nápadný Skopec-Beran. Nad vašimi hlavami utápí se v Mléčné dráze nápadná a skvělá Kassiopeja a západně od ní, rovněž v Mléčné dráze, kyne nám na rozloučenou velký Severní Kříž s Denebem v Labuti a pod Severním Křížem, těsně nad obzorem, jest malý, ale nápadný a pěkný Delfín v podobě poněkud hranaté devítky.

Střed východní oblohy zaujímá znak a ozdoba zimních nocí, nám již povědomý šestiúhelník, v němž nebeský klenotník soustředil a lačnému zraku a jímavému srdci předkládá své nejskvělejší a nejzářnější skvosty a klenoty své nebeské klenotnice. Je to šest souhvězdí a v nich tyto skvělé hvězdy: Nejblíže k polárce, ale ještě v Mléčné dráze, leží souhvězdí Vozka-Auriga a v něm bílá Capella-Kozička. Pod Vozkou jižněji směrem k poledníku, je skvělý Býk a v něm červený Aldebaran, u něhož nám neujde hlouček jiskrných hvězdiček v podobě velkého V. To jsou Hyady, kdežto nad Hyadami, blíže k poledníku, nás radostně pozdravují líbezné a rozkošné Plejady, Kuřátka čili Sedmihvězdí, o nichž starý římský básník prozradil, že prý quae septem dici, sex tamen esse solent. To znamená: Je jich tam prý sedm: Sedmihvězdí, ale obyčejně jich tam vidíte jenom šest. Jak to? Inu, věc jest velmi jednoduchá. Jedna z nich je dvojhvězdou, kterou rozloží jenom velmi bystré oko. Obyčejný zrak jich tam vidí opravdu jenom šest. Ale podívejte se na ně kukátkem a uvidíte jich tam celé stádečko a budou se vám líbit. Východně od Kozičky a Vozky jest velké a nápadné souhvězdí Blíženců-Gemini a v něm skvělé bratrstvo Kastor-Pollux. Kastor jest blíže k polárce, a jest slabší nežli Pollux. Toto souhvězdí leží rovněž na pokraji Mléčné dráhy. V něm dosahuje slunce na své roční cestě ekliptikou okolo 21. června svého nejvyššího bodu nad rovníkem, při tak zvaném letním slunovratu. Pod Býkem jest velké a skvělé souhvězdí Oriona, v podobě velkého, poněkud rozjetého obdélníku. V jeho horní části září červená stálice Beteigeuze, v dolní části stkví se modrobílý Rigel. Uprostřed jsou tři jasné stálice, stejně od sebe vzdálené, nazývají se Jakobovou holí a leží zrovna na nebeském rovníku. Pod Jakobovou holí uvidí bystrý zrak šedý útvar, je

to slavná mlhovina Orionova, v kukátku vypadá jako otevřená tlama divoké šelmy. — Pod Bliženci září osamoceně jasná bílá stálice, jest to Prokyon čili Malý pes, na rozdíl od Velkého psa čili Siria, jenž září asi uprostřed mezi Orionem a Prokyonem, ale níže nad obzorem. Spojte nyní Kozičku ve Vozkovi přímými čarami napřed s Aldebaranem v Býkovi, pak Aldebarana s Rigelem v Orionovi, pak Rigela se Siriem. Na druhé straně spojte přímkami zase Kozičku s Kastor-Polluxem v Bližencích, pak Kastor-Polluxa s Prokyonem a na konec Prokyona se Siriem a máte pohromadě dosti pravidelný šestiúhelník, v jehož nitru jest soustředěna největší krása hvězdné oblohy. A nyní vemte kukátko a podívejte se jím důkladně na Kozičku, na Aldebarana, na Rigela, na Siria a z druhé strany na Kastor-Polluxa a na Prokyona. Porovnávejte barvy těchto vyjmenovaných hvězd, k vůli zvýšení a zvětšení krásy pohybujte kukátkem v malých kruzích a zajisté mně přisvědčíte, že jste viděli něco krásného, úchvatného, velkolepého. Bude se vám zdáti, že zvláště z Kozičky a ze Siria jako by sršely jiskry v barvách duhových.

Ze souhvězdí ekliptikálních zrovna klesá na západě pod obzor Vodnář, pod Pegasem jsou Ryby s jarním bodem a pod Andromedou, blízko poledníku, jest skvělý Býk s Kuřátky s červeným Aldebaranem a s Hyadami. Dále k východu jsou Bližení s Kastorem a Polluxem. Ještě dále k východu jest nepatrný Rak a na severo-východě vystupují nad obzor první hvězdy Velkého Lva.

Skvělý pás Mléčné dráhy vystupuje nad obzor na východní obloze mezi Prokyonem a Siriem, prochází dále mezi Kastor-Polluxem a Beteigeuzou v Orionovi, prochází pak mezi Kozičkou a Aldebaranem, nad našimi hlavami překračuje poledník, západně od poledníku zalévá svým světlem Kassiopej, pokračuje pak k Denebu a Severnímu Kříži v Labuti a pak klesá na západní obloze pod obzor.

Požitek, který nám jindy na večerní obloze poskytují oběžnice, jest v únoru 1938 hodně hubený. Merkur blíží se ku své horní konjunkci se sluncem, je tedy za sluncem a proto neviditelný. — Venuše bude 4. února v horní konjunkci se sluncem, bude tedy také za sluncem a proto rovněž neviditelná. — Mars jest na večerní obloze a zapadá téměř po celý únor okolo půl desáté hodiny večer. — Jupiter byl 29. ledna v konjunkci se sluncem, byl tedy za sluncem, jest proto ještě v těsné blízkosti slunce a proto prakticky také neviditelný. — Saturn jest na večerní obloze a sice v souhvězdí Ryb, v blízkosti jarního bodu, pod čtvercem Pegasovým. Jest viditelny jen za příznivých okolností v prvních hodinách večerních po západu slunce. Dne 2. února putuje Mars vedle něho a dne 4. února jest v jeho blízkosti úzky srpek přibývajícího měsíce. Ten nám snad pomůže vyhledat i Saturna i Marsa.

Dne 19. února vstoupí slunce ve znamení Vodnáře do znamení Ryb, ale vlastně a skutečně ze souhvězdí Kozoroha do souhvězdí Vodnáře.

Vychovatelský.

kž. — Pokusnictví při stanovení školních prázdnin.

Ačkoliv výnos MŠO z 12/VII 1925 čís. 68.636-1 upravil prázdniny na střední škole zdánlivě na trvalo, přece rok co rok dějí se pokusnické reformy.

Letos pololetní prázdniny byly na ujmu velikonočních a svatodušních prodlouženy od 29. ledna do 6. února prý pro zimní sporty.

Dobře se poukazovalo na zbytečnost těchto prázdnin pro venkov, kdy této doby pro nepřízeň počasí nelze pro děti prakticky využíti a kdy děti doma jen překážejí. Jedná-li se o děti chudé, jsou nadto ještě zbaveny dobrodiní stravovací akce a snad i tepla.

Také ve velkých městech prodloužení pololetních prázdnin bylo přijato s pocity smíšenými. Školy pořádají společné zájezdy do hor. Výpravy takové jsou však příliš nákladné a dětem z vrstev sociálně slabších, a těch je převážná většina, nedostupné. Zúčastňují se jich jen děti bohaté aneb děti, které si vše na rodičích vynutí, i když se na to musí vypůjčit. U těch, které se zúčastniti nemohou, vzniká z té nemohoucnosti a sociální méněcennosti, poněvadž se zájezdy zjišťují ve škole, zatrpklost, která se přenáší náladově na celou rodinu a zaostřuje nenávist k těm, kteří více mají. A to přece nemá a nesmí býti v intencích naší školy.

*

kž. — IV. středoškolské hry budou pořádány letos od 9.—12. června v Praze. Mšano ze dne 23. února 1937 sub č. 11.156-II/1 praví, že „v zásadě svoluje k tomuto pořádání veřejného cvičení a závodů žáků i žákyň středních škol z celé republiky, že však účast na závodech a cvičeních může býti jen dobrovolná, nikoliv nucená, a to jak ze strany žactva tak i učitelstva."

Zdálo by se na první pohled, že se jedná o podnik čistě školský. Ale praxe našich ministerských výnosů často zklame.

Datum je vloženo do doby letošího X. všesokolského sletu v Praze. Mohlo by se to lehce odůvodňovati tím, že v tu doba bude v Praze více cizinců (!) Těžko ovšem nemysliti, že cizinci budou považovati to žactvo za žactvo sokolské a cvičení za součást všesokolského sletu.

Sekce pro tělesnou výchovu při ústředním spolku čs. profesorů přihlížejíc k tomuto samostatnému vystoupení, měla nejprve určenou aspoň samostatnou barvu trenýrek, pro nižší třídy modrou, pro vyšší červenou.

Nyní však se ukazuje, že celý podnik má býti veřejně využitkován Sokolem. II. Pokyny mluví již o středoškolských hrách při X. všesokolském sletu. Trenýrky mají nyní býti sokolské, žactvo si musí

zakoupiti sletový odznak, který opravňuje ke vstupu na sletové podniky. Středoškolští „tlampači" více méně již nyní nutí žactvo k 100korunovému zájezdu, aby „účast byla co nejhojnější, poněvadž se jedná o representaci ústavu a o závodní prvenství", „neboť náš ústav nesmí býti mezi posledními". Ministerstvo školství nemůže to ovšem věděti. Je zařízeno na stanici „vysílací".

*

Židovská universita v Jerusalemě.

Založena r. 1925 v nové čtvrti před branami města, má fakultu humanistickou a přírodovědnou. Po čtyřletém studiu mohou posluchači zkouškou z jednoho hlavního a ze dvou vedlejších předmětů, jakož i písemnou prací nabýti titulu magistra a po dvou letech doktora filosofie. Teď se zařizuje ústřední budova lékařská a nová laboratoř o rakovině. Učitelů je 122, posluchačů 779, nejvíce z Polska. Učitelé jsou z části z Německa, nedávno vůdce zionistů Martin Buber dostal proň zřízenou stolici společcnské filosofie a americký žid Mordechai z N. Yorku stolici pro výchovné zásady. Velký zájem o universitu jeví teď Francie a její žid Léon Blum.

*

Brannost.

Na ulici vidím přicházeti známého hošíka ze známé rodiny. Vztaženými dlaněmi cosi tře. Ptám se ho, co to dělá. Místo odpovědi ukáže mi na jedné kousek — ledu, již ohlazený. A praví: „Musíme se otužovat!" A jde dál.

Jelikož to bylo ještě před prosincovými mrazy (vloni) a v městské přírodě nebylo ledu, bylo Pavlíčkovo „tužidlo" asi vzato z arsenálu maminčiny ledničky.

Macte virtute, mladičký „brannosto" z mateřské školky! Sic itur ad astra — anebo zatím jen k nějakému zánětu vaziva!

Hospodářsko-socialní.

as. — Komunismus
nám předkládá celou řadu otázek a problémů, které vyžadují jasné odpovědi. Je mu také věnována v poslední době celá řada spisů a článků pro i proti (na př. sbírka statí „Le communisme et les chrétiens", Paris 1937, z níž byly dvě přeloženy do češtiny pod názvem: „Rudé plameny nad Evropou", Praha 1937).

Začátky moderního komunismu dlužno spatřovati v 16. st., kdy z těžkostí nového hospodářského a společenského života vznikly utopistické romány, které líčily komunismus jako toužený ideál. Duchovní a právní předpoklady pro k—us a jeho ideový svět přinesla velká revoluce francouzská. Tyto byly posíleny následkem kapitalistického hospodářství v 19. st. Hnutím se stal k—us teprve ve formě t. zv. „vědeckého socialismu", založeného K. Marxem a B. Engelsem. Tito předpovídali k—us jakožto přirozený výsledek hospodářského řádu. V Německu ovšem bylo z přísných formulek Marx-Engelsových namnoze upuštěno, M. Lenin však se je snažil v ruském bolševictví uskutečniti. Ve své nynější formě je k—us zjevem čistě ruským (po této stránce o něm psali na př. Gonzague de Raynold, F. Lieb a M. Berdjaev).

Chceme-li si učiniti správnou a úplnou představu o komunismu, musíme jej prozkoumati v jeho hlavních zásadách filosofických, sociálních a hospodářských. Ovšem ani tím není k—us vyčerpán. K—us jako ideologický systém je zbudován na Marxově „Kapitálu", který je pro k—us tím, čím je „Summa" sv. Tomáše Aq. pro katol. theologii. Jeho filosofií je marxistický materialismus, který se projevuje jak po stránce naukové, tak ekonomické, sociální a historické. Po stránce filosofické je to dialektický materialismus, který převzal Marx od Hegela. — Sociální nauka k—u je založena na jeho filosofických předpokladech. Tak tomu bylo i u K. Marxe. Zde přišel Marx k t. zv. historickému materialismu. Vedle pramene čistě filosofického má sociální nauka k—u ještě jiný pramen, experimentální, positivní, t. j. moderní kapitalistickou společnost. Sociální nauka k—u má dvojí charakter: je materialistická a revoluční. Jakožto materialismus zdůrazňuje prvenství ekonomie, po stránce revoluční vidí v třídním boji, ústícím v diktatuře proletariátu a ve vybudování společnosti beztřídní, vlastní zákon vývoje a pokroku společnosti. — Po stránce hospodářské je ústředním problémem k—u problém vlastnictví.

K náboženství zaujímá k—us stanovisko naprosto odmítavé. Stotožňuje Hegelův idealismus a náboženství a posuzuje obojí z téhož titulu; protože však idealismus odmítá, popírá též náboženství. Zde je právě nesprávný úsudek k—u. I křesťanská filosofie od-

mítá Hegelův idealismus, ne však proto, že je to opak materialismu, jak to činí k—us, nýbrž pro jeho nesprávné zásady. I když náboženství je věcí ideální, nelze ho stotožňovati s Hegelovým idealismem. Náboženství je pro k—us projektem hospodářských podmínek a je prostředkem k vyssávání člověka člověkem, je to opium lidu. A jelikož náboženství je důsledkem nesprávného hospodářského řádu, proti němuž k—us bojuje, je náboženství a k—us neslučitelné organicky. Osud náboženství závisí na přeměně kapital. řádu v komunistický, takže pravým prostředkem k boji protináboženskému není boj přímý, nýbrž práce o odstranění kapitalismu a zavedení komunismu.

V theorii je to ovšem pěkně řečeno, ale praxe, na př. v Sovět. svazu, Španělsku a j. je docela jiná. Náboženství je nejen následkem nesprávného hospod. řádu, nýbrž i prostředkem k vyssávání a utlačování. A proto a též ve jménu v ě d e c k é filosofie (t. j. filosofického m a t e r i a l i s m u, který je hlavním dogmatem marxismu) k—us proti náboženství bojuje a hlásá a t h e i s m u s. Zde připomíná na př. Lenin, že je třeba správného postupu, zvláště v začátcích proletářského státu. Doporučuje protinábož. propagandu, nikoli pronásledování protináboženské. Tyto zásady jsou vtěleny i do nové ústavy Sovětského svazu z r. 1936 (čl. 124), což je ovšem zase jen theorie.

Nebezpečí, které ohrožuje dnešní civilisaci, i když si toho ani nejsme mnohdy vědomi, spočívá v b e z b o ž e c k é m k o m u n i s m u, který se snaží pronikati mezi národy pod nejrůznějšími jmény, frontami atd. Jeho organisátoři usilují o l i k v i d a c i v š e h o b o ž s k é h o. Jedná se jim o to, aby vytrhali z naší civilisace křesťanské kořeny, na nichž v základě spočívá, aby potlačili náboženství jakožto jedinou hráz vášní a sobectví. Často však vidíme, že země tímto nebezpečím ohrožené, místo aby se bránily tomuto nebezpečí bezbožeckého k—u, usnadňují jeho rozšíření jak v širokých lidových vrstvách, tak v prostředí vzdělanců. Propaganda k—u proniká s využitím všech technických prostředků mezi národy, které zůstaly věrny liberalistickým zásadám 19. století. A zvláště v národech a státech d e m o k r a t i c k ý c h dlužno bojovati proti nebezpečí k—u, hlavně tím, že si uvědomíme s k u t e č n o s t a v á ž n o s t tohoto nebezpečí a budeme hledati l é k y proti němu.

Mnohonásobná spolupráce různých kapitalistických států se Svazem sovět. social. republik (který svou třetí internacionálou, Svazem bojujících bezbožníků atd. je hlavním šiřitelem bezbožeckého komunismu) usnadňuje pokrok k—u v národech. Je to přesně podle učení Marxova, že když se proletariát zmocní vlády v jedné zemi, má zanítiti požár revoluce v ostatních zemích, což potvrdil úplně i Lenin, podle něhož je úkolem revoluce, aby vytvořila v jedné zemi maximum dosažitelné a tak probudila revoluci v zemích jiných. Ani Stalin se nezřekl základních principů Marx-Leninových (srv. Staline, Le léninisme théorique et pratique. Paris 1933, str. 27 dd). Můžeme říci, že vláda Sovětského svazu, komunistická strana ruská a komin-

terna tvoří jednu morální osobu, jejímž konečným plánem je vítězství bezbožeckého materialismu komunistického, a sice násilným vyvrácením dosavadního řádu sociálního, a společenského (srv. na př. program kom. internacionály r. 1935).

Pokrok materialistického k—u, který je neslučitelný s křesťanstvím, jeho záludná taktika, kterou získává široké vrstvy marxistickému bezbožectví, nemůže nás nechati lhostejnými. Je pravdou, že germánský fašismus a italský imperialismus se spojily proti nebezpečí k—u. Avšak mohou bojovati rozhodně sami proti k—u, když sami propadají novopohanství? Je také pravdou, že tři největší křesťanská vyznání jsou si vědoma kom. nebezpečí, jak o tom svědčí slova jejich představitelů (srv. na př. projevy encykliky Pia XI o komunismu). Z toho se i zrodily různé podniky, na př. The international christian crusade, založená v Kanadě r. 1928, The christian protest movement, zal. v Londýně r. 1929, Commission internationale „Pro Deo", zal. v Ženevě r. 1933, četné revue, na př. Unitas (od října 1934) a význačné Lettres de Rome (od r. 1935) a j.

Postačí však tyto podniky zastaviti pokrok bezbožeckého k—u aspoň v západní Evropě? Nebudou-li následovány obnovou křesťanského života, zavedením spravedlivého sociálního a hospodářského řádu, není se třeba báti, že zaniknou v moři bezbož. k—u? Tento právě využívá utrpení a nespravedlivosti, aby perspektivami proletářského nacionismu zneklidnil dělnické vrstvy a zasel do jejich srdcí nenávist, třídní boj, který by způsobil násilnou revolucí „nový řád" na zemi.

Oproti tomuto novému „řádu" bezbožeckého k—u, staví však křesťanství „nový řád", pramen pokoje, radosti, bohatství duchovního i hmotného (srv. J. de Bivort de la Sandée, L'antireligion communiste 1917—1937. Paris 1937 str. 187 dd). Plnější spravedlivostí, láskou všeobecnější, pracuje o sblížení společenských tříd, o zlepšení dnešního hospodářského řádu. Problém není pouze ekonomický, nýbrž i mravní, a sociální principy katolické morálky podávají řešení obtíží a přinášejí lék, který je schopen utišiti bouři vanoucí světem.

Politický.

U n á s.

Změna ve vládě nenastala. Se schváleným rozpočtem a novými dávkami vládne se dál. Správa železnic podala příjemnou, několikrát už neslýchanou zprávu, že je aktivní. Jede se tedy dál, a k novým pověstem o změně vlády by soudný volič rád slyšel odpověď: kteří ministři mají býti vyměněni? proč? za které? Přestřelky na př., že by ve vládě měl jednou opět zasednouti některý senator, neznamenají přece nějaké politické neb hospodářské zlepšení!

A hospodářského prý jest velmi třeba. Co se uvádí na doklad (proti agrárníkům), že na př. máme dosť žita a nebylo třeba ukvapeně ho kupovati v cizině, že ječmenem budeme krmiti dobytek, a pod., neznamená sice katastrofy, ale lajdáctví, hanbu a také ztráty. Podobně soudní líčení o úplatcích ve veřejných stavbách. Ví se i o jiných neplechách, proč se nezakročuje důkladným provětráním? —

O poměrech zahraničních ujišťuje se, že v Malé Dohodě jsou výtečné. R u m u n s k á vláda má své potíže se židy, kteří se jí tam nahrnuli z Německa, Polska a odjinud. Na rozdíl od toho u nás židovstvo žije klidně a sotva by šlo do nějakého vyhnanství ze státu, o nějž má nesporně mnohou zásluhu. Však Rumunsko svých přebytečných židů také ještě nemá venku, do toho mají také jiní co mluvit; a jako úvod k budoucím věcem už tu a tam čteme, jak protizákonně si počíná nynější vláda — která by totiž ráda udělala pořádek, Rumunsku tak potřebný.

Náš západní soused buďto skutečně nebo jen v očích jistých velkovýrobců se přičiňuje, aby naše válečná velkovýroba vzrostla.

*

R u s k o

má první sněmovní volby za sebou. Kdo se ve zprávách o nich vyzná nebo myslí, že se vyzná, soudil by, že novým pánem je Kalinin, ale starým zůstane Stalin. Chystají prý se ostřeji na Japonce a do Španělska, kde Franco poslední dobou měl větší ztráty a vládní obrana taktéž nepokračuje.

*

F r a n c i e,

drahá naše protektorka, prožila poslední dobou mnohé nepříjemnosti se svými revolučními živly. Různé stávky právě za světové v ý s t a v y nepůsobily pěkně. Všecko se ovšem urovnalo, ale nové sdružení těchto živlů po volbách znamená zesílení křídla komunistického, což značí, že ve vládě nastane větší klid. Změna vlády ve Francii nepůsobí sice tak děsivě jako jinde, Francouzi mají i v ministrech rádi častou změnu; ale čeho moc, přece jen škodí. V zemi tolikého bohatství kolísání měny prozrazuje neurovnané poměry.

ROČNÍK LV. V Brně dne 28. února 1938. ČÍSLO 2.

HLÍDKA.

Problem kausality.

Dr. Josef Vrchovecký.

Problem kausality patří k nejdůležitějším problemům filosofickým. Nejpřednější myslitelé věnovali jemu proto velikou pozornost a mnoho práce. Ale nejen filosofové sami, i učenci jiných vědeckých oborů, ba i méně vzdělaní lidé mají zájem na tom, co je se zákonem příčinnosti, jaký má dosah. Otázka „proč?“ tane na mysli každému člověku již od dětství. Není nám ani možno, abychom se spokojili s kteroukoli odpovědí na otázku po příčině; právě na tom nám nejvíc záleží, abychom se dopátrali vlastní příčiny, pravé příčiny. Lichtenberg nazývá člověka tvorem, který se neustále táže po příčině — „ein rastloses Ursachentier“. Člověku normálnímu není ani možno, aby se zbavil otázek po příčině různých zjevů vůkol nás.

Dějiny myšlení samy poučují nás, jak velikou úlohu hraje ve filosofii otázka po příčině. Alb. Lang nazval problem kausality „kardinálním a základním problemem filosofie“[1]) a napsal obsáhlý spis o dějinách jeho. Eliška Wentscherová, žena profesora filosofie, vydala podobné dílo — „Geschichte des Kausalproblems in der neueren Philosophie“ (1921). V osmdesátých letech minulého století vydal podobné dílo E. König — „Entwicklung des Kausalproblems“. Dle Wentscherové je problem příčinnosti „podle přirozenosti věci středním bodem každé metafysické soustavy. Rozluštění, jakého tu dochází, má všude své kořeny v základech světového názoru.“ —

[1]) Alb. Lang: Das Kausalproblem I. Teil. Die Geschichte des Kausalproblems. 1904, str. 1.

V novější době zabývalo se tímto problemem mnoho vynikajících filosofů, kteří napsali o tomto předmětě buď obsáhlé monografie (Geyser, Hessen, Alex. Meinong, B. Erdmann, Berg a j.) nebo věnovali jemu mnoho pozornosti ve svých filosofických spisech (Windelband, Riehl, Spir a j.). Hlavní otázka, která tanula na mysli těmto učencům, byla tato: Je zákon příčinnosti zákonem samozřejmým? Je jeho platnost naprosto jistá? Vede nás k pravdě o něm pouhá analyse nebo dospíváme k ní synthesí? Platí zákon ten pouze pro řád logický nebo též ontologický? Platí jen pro svět, který je přístupný našim smyslům, nebo má platnost i ve světě metafysickém?

Nejkritičtější úvahy vynikajících myslitelů o této věci nestačily rozhodným, samostatným duchům, pouhá autorita neměla takové moci, aby trvale uspokojila hloubavou lidskou mysl. Jenom důvody vážné, přesvědčivé, které by vylučovaly každou pochybnost, měly míti slovo rozhodující.

Učence, kteří stojí na stanovisku positivního křesťanství, problem kausality zvláště zajímal, vždyť při důkazech jsoucnosti Boží záleží na něm velmi mnoho. Některé důkazy jsoucnosti Boží, které vypracovali věhlasní učenci v minulosti a v době přítomné, pozbývají své přesvědčivé síly, nemá-li zákon příčinnosti platnosti všeobecné v řádě ontologickém a metafysickém. Proto ta neobyčejná horlivost některých katolických učenců, kteří se problemem tímto zabývali a o něm psali. Spisy některých katolických myslitelů (Geyser, Isenkrahe a j.) a katolických kněží (Jan Hessen, Sawicki, Sladeczek, T. J. Franzelin, T. J. Fuetscher) upozornily na sebe svými vědeckými úvahami pozornost širokých vědeckých kruhů. Hume-a, Kanta a jiné vynikající filosofy, kteří o zákonu příčinnosti psali, nechtějí tito katol. učenci odbýti jen několika slovy, nýbrž uznávají, co je u nich o problemu tomto cenného, a co nevědeckého. Někteří z těchto učenců zaujímají kritické stanovisko i vůči scholastikům, hlavně vůči sv. Tomáši, a upozorňují, že jeho vývody o zákonu kausality nemají přesvědčivé síly a že proto nemohou uspokojiti ducha, hledajícího jen pravdu samu a rozhodující důkazy pro ni.

Problem kausality zajímá i četné přírodozpytce — M. Plancka, Jana Haedicke-a, Filipa Franka a j. První napsal spis „Kausalgesetz und Willensfreiheit“ (Berlin 1923); druhý vydal dílo „Das Gesetz der drei Ursachen“ a poslední uveřejnil r. 1932 monografii „Das Kausalgseetz und seine Grenzen“ (Vídeň). Nejsou to jediné

spisy z tábora přírodovědců o tomto předmětě. Ve svém díle o zákonu kausality pozměňuje Alex. Meinong poněkud známá slova Horácova — „habent sua fata — cogitationes", a myšlenka příčinnosti má snad mezi jinými filosofickými myšlenkami nejpestřejší osudy, jež jsou prý „zaknihovány v naukách vůdčích myslitelů starých a nových dob".

Myslitel ze Stagiry byl prvním, který se důkladně otázkou příčinnosti zabýval. Mluví o čtyřech různých příčinách, z nichž dvě vidí v nitru předmětů samých. První je příčina hmoty předmětu, která dává odpověď na otázku, z čeho něco vzniklo. Druhá vnitřní příčina zabývá se formou jeho a chce nás poučiti, co vlastně ten který předmět je. ‚Materia a forma' poučují nás o podstatě věcí — quidditas substantialis. „Materia a forma určují předmět a jeho bytí," dí Geyser.[1])

Není možno, aby lidskému oku ušlo, že svět mimo nás podléhá různým změnám, že netrvá věčně; věci vznikají a zanikají. Něco nabývá formy, jíž nemělo, a ztrácí formu, kterou mělo, což nám pestrý život vůkol zřetelně potvrzuje. Jeden děj podmiňuje druhý, formy některých předmětů se mění v jiné. Dle Aristotela nazývají myslitelé příčinu těchto změn „příčinou působící" (činnou) — causa efficiens. Tato příčina dává formu novou a ruší starou. Čtvrtou příčinou je dle tohoto řeckého myslitele causa finalis — příčina účelu. Geyser praví, že účel nazývá Aristoteles „nejpřednější a nejvlastnější příčinou všeho bytí a dění ve skutečnosti". Příčina působící je prý vlastně ve službách příčiny účelové. Aby mohla určitou formu uskutečniti, musí prý sama míti formu takovou nebo formu vyšší. Idea sama je nezbytně nutná, má-li něco býti podle ní vytvořeno, ale přes to sama nestačí k tomu, aby něco uskutečnila; k tomu nezbytně třeba příčiny působící. Příčina tato zaujímá proto mezi příčinami zvláštní místo a obyčejně myslí se na ni, když se mluví o příčině. Přísně vzato, není to správné, dí Geyser, „pokud všeobecný smysl pojmu příčiny míní vše, čím skutečno v tom kterém smyslu je podmíněno a určeno. Avšak tento všem příčinám společný ráz patří působící příčině ve smyslu výhradním. Ani material, ani forma, ani idea, ani účel nemůže na př. uskutečniti stolu. To může naopak jenom práce stolařova, tedy jen příčina působící.[2])

Hlavní věcí při problemu kausality, jíž myslitelé věnovali největší pozornost, je problem k a u s á l n í h o v z t a h u mezi jednajícím a jeho činem. V čem záleží tento vztah? Je to vztah skutečný nebo

[1]) J. Geyser: Das Gesetz der Ursache. 1933. Str. 10.

[2]) J. Geyser l. c. str. 13. a dd.

jenom myšlený? Na správném rozluštění tohoto problemu záleží vše: to učenci dobře věděli, a proto věnovali právě této věci největší pozornost.

Obyčejně se soudí, že vše je ve světě rozumem pochopitelno, že vše lze odvoditi z jeho příčin. Geyser to nazývá „větou nutné rationability a intelligibility vší podstaty a všeho dění". Avšak nelze říci, že by tato zásada byla nutná a vší silou se myšlení vnucovala svou bezprostřední jasností. Jenom v tom případě by tomu tak bylo, kdyby popření této věty uzavíralo v sobě rozpor, kdyby tím totéž bylo uznáno a současně popíráno. Je tomu v této věci tak? Kdo se to opováží tvrditi?

Je mnoho vět, které mohou vyjadřovati pravdu, mohou býti snad i evidentní, a přece nám není možno, abychom poznali tuto pravdu nebo snad k ní dospěli po mnohé namáhavé práci.

O vztahu příčinném věcí kontingentních — nahodilých, jichž podstata nevyžaduje nutného trvání, bylo již velmi mnoho uvažováno a napsáno. Hlavní věcí při tom je, zda vztah kontingentního bytí k příčině se zakládá na analytické nutnosti kontingentního bytí, nebo zda se jedná jenom o synthetickou skutečnost. Geyser soudí, že by v prvním případě každá kontingentní věc musila míti svou příčinu, v druhém případě, že by tomu vždy tak nebylo. Kausálním vztahem rozumí tento myslitel „souvislost něčeho s něčím, která se tím jeví, že první přivádí vznik druhého." Jak se to děje, toť otázka jiná. Reální vztah dlužno přesně odlišovati od logického vztahu „Grund — Folge" (důvod — účin), protože se vztahuje jenom k reálnímu bytí samému. Zaměňujeme-li oba řády, vzniká tím veliký zmatek.

Otázka, „zda zákon, že kontingentní bytí musí míti příčinu, je vnitřně nutným a proto všeobecně platným zákonem, nebo zda je pouze zákonem faktů naší skutečnosti," je předmětem velikých sporů mezi učenci. Někteří z nich, již pro všeobecnou platnost zákona kausality požadovali tak zv. metafysickou nebo mathematickou, t. j. absolutní jistotu a chtěli ji dokázati bezprostředním a jasným patřením samým (intuicí) nebo uznáním její nutnosti (Denknotwendigkeit), luštili spor tím, že platnost tohoto zákona poznáváme pouhou analysí, jíž se prý jasně jeví jeho evidence. Hume soudil, že soud — žádný účin bez příčiny — je přece jen pouhou tautologií, která nemá pro nás ceny. Pavel Natorp se tomu velmi diví, proč právě o tuto „domněle evidentní" zásadu kausality se vede mezi vynikajícími duchy tak tuhý spor. Podobně soudí katol. filosofický spisovatel Kašpar Isen-

krahe a katol. kněží Fr. Sawicki, profesor theologie, a Jan Hessen, profesor filosofie v Kolíně n. R., Hagemann, Stöckl a jiní novoscholastikové mluví o evidenci zákona kausality, ale přes to se pokoušejí o důkaz platnosti jeho. Potřebuje snad věc evidentní ještě dalšího vědeckého důkazu? Nejeví se tím podezření, že tito učenci sami o evidenci tohoto zákona přece jen nejsou pevně přesvědčeni?

Analytický soud je větou, v níž je přísudek bezprostředně obsažen v podmětu samém, což se pouhým rozborem věty dosvědčuje. Jasně to poznáváme v těchto větách: ‚Všechna tělesa jsou v prostoru; celek je větší než jeho části.' Pravdy těchto vět jsou samozřejmé. Je tomu také tak u zákona kausality? O všech pokusech, jimiž se má dokázati platnost tohoto zákona pouhým rozborem pojmů, dí Hessen vůči spisu Geyserovu „Das philosoph. Gottesproblem": „Geyser předpokládá již při svém důkazu principu kausality tento princip a užívá ho. Cíl důkazu činí základem důkazu a dopouští se oné logické chyby, kterou nazýváme petitio principii nebo circulus vitiosus."[1]) Téměř u všech myslitelů, kteří chtějí platnost tohoto zákona dokázati, jeví se táž chyba, že předpokládají zákon, který chtějí teprv dokázati.

Hagemann chce pomocí modalního pojmu, pojmu možnosti, dokázati platnost zákona kausality a na první pohled se zdá, že se pokus jemu podařil. Píšeť: „Uskutečněné má začátek své existence a před svým bytím bylo jenom možné. Tato pouhá možnost nebo myslitelnost je sice nutnou podmínkou skutečné existence, avšak není jedinou. Neboť kdyby jí byla, existovalo by všechno možné, a sice věčně, protože možné je vždy a věčně možné. Avšak potom by nebylo žádné bytí, které by začalo, proto je ve větě, že by něco začalo existovati svou možností, rozpor. Co je pouze možné, je lhostejno vůči existenci a neexistenci. Vznik věci není nikdy podmíněn pouhou možností, ale vždy jinou skutečností jako působící příčinou. To platí o každé změně věci. Možnost změny ještě nestačí k jejímu uskutečnění, neboť jinak byla by věčně uskutečněna, tedy nebyla by již žádná změna. Proto je i ke vzniku změny třeba působící příčiny."[2])

Jsou tyto důvody správné? Nelze jim ničeho vytýkati? Hessen je s touto argumentací nespokojen, protože její důvody nemohou přesvědčiti. Není prý třeba, aby vše možné bylo uskutečněno, nýbrž jen některé. Přechod z možnosti do skutečnosti může nastati, avšak není nutný. Slova Hagemannova: „Vznik věci není nikdy podmíněn

[1]) Jan Hessen: Das Kausalprinzip. 1928. Str. 106.

[2]) Viz J. Hessen l. c. str. 107.

pouhou jeho možností", nasvědčují tomu, že předpokládá zákon kausality, který teprve chce dokázati. Jenom tím se jemu může podařiti důkaz věty jako sobě odporující, že může něco beze všeho z říše možnosti přejíti do říše skutečnosti.

Podobný pokus jako u Hagemanna máme též u Alex. Meinonga v díle „Zum Beweise des allgemeinen Kausalgesetzes". Neuznává sice jeho evidence a prohlašuje každě dovolávání této evidence za věc marnou, ale pokouší se o důkaz jiný. Induktivní důkaz prý nemůže pomoci, protože prý takový důkaz nevede nikdy k větám všeobecně platným. Co máme ze zkušenosti a z jejího induktivního zpracování, nestačí, aby nároky na všeobecnou platnost byly ospravedlněny. Zbývá prý jenom „apriorně deduktivní důkaz", jak jej Meinong nazývá, který může vésti jenom k pouhé pravděpodobnosti, tak i ku vlastnímu důkazu platnosti zákona příčinnosti. V prvním důkazu souhlasí Meinong s Hobbesem. V druhém důkazu podává nový důkaz, s kterým souhlasí i Nicolai Hartmann, jenž se snaží důkaz tento zdokonaliti. Oba dva myslitelé dokazují, že v pouhé možnosti je něco, co se nesnáší se skutečností, takže přechod z možnosti do skutečnosti může uskutečniti jenom to, co již existuje. Jenom takto lze odstraniti překážku, která je mezi možností a skutečností.

Dle Františka Brentana je zákon kausality zákonem o vyloučené náhodě (Satz vom ausgeschlossenen Zufall). Zákon ten značí, že „nic neděje se náhodou, naopak vše, co není samo sebou nutným nezávisle na každé příčině, když začíná (existovati), je determinováno příčinou ve svém dění."[1]) Jádrem Brentanova důkazu je, že dění bez příčiny žádného není a nemůže býti. Ani Brentano sám nebyl spokojen se svým důkazem a jak dosvědčují jeho žáci, snažil se jej zdokonaliti, což se mu však, jak dí Hessen, nepodařilo. Vytýká Brentanovi, že zatěžuje svůj důkaz „problematickou naukou o pravděpodobnosti". Ölzelt-Nervin vytýká Brentanovi, že jako mnozí jiní i on již předem předpokládá zákon kausality. „Veškerý problem, nepravděpodobnost, neexistuje pro toho, který nevěří již v kausalitu."[2])

Jos. Geyser uznával ve svých prvních filosofických spisech evidenci zákona kausality a uznával s jinými novoscholastiky, že lze důkaz ten provésti cestou analytickou. Avšak v pozdějších spisech, „Erkenntnistheorie", „Einige Hauptprobleme der Metaphysik", „Das

[1]) Frant. Brentano: Versuch über die Erkenntnis, herausgegeben von Alfr. Kastil. 1925. Str. 126.

[2]) Viz Hessen l. c. str. 118.

Prinzip vom zureichenden Grunde" a v posledním, „Das Gesetz der Ursache" praví, že analyse nám v té příčině nic nepomůže, že všechny takové důkazy jsou tautologií. Sám pokouší se o jiný důkaz. Zda se důkaz zdařil, toť ovšem jiná otázka. Vůči jesuitovi Sladeczkovi, který chce zákon kausality odvoditi ze zákona identity, dí Geyser, že takový důkaz je planý. (Erkenntnistheorie, str. 255.) Hessen praví, že každý, kdo stotožňuje kausalitu s identitou, dává pojmu kausality zcela nový smysl, odchylný od původního. Stöckl-Wohlmuth chce dokázati platnost zákona příčinnosti ze zákona rozporu, avšak čteme-li bedlivě vývody jeho, poznáváme, že i při nich předpokládá se již zákon tento. „Nemůže něco," táže se, „co neexistuje, dáti sobě samo existenci, tím, že, zatím co ještě neexistuje, působí nejen na sobě, nýbrž též i ze sebe fysickou změnu, zkrátka vykonává reální fysický čin?" A hned na to odpovídá: „Ne, taková domněnka uzavírala by v sobě značky sobě odporující. Bylo by to totéž, jako tvrditi o jedné a téže věci zároveň a dle téhož vztahu její existenci a neexistenci. Právě to, co neexistuje, má dáti existenci, totiž sobě. Připisuje se tedy tomu, co existenci dává, neexistence. Ale i bytí se o něm tvrdí, protože má uskutečniti fysický reální čin. Může tvrzení znaků si odporujících býti vůbec pravdou? Nemožno, dokud objektivní evidence je spolehlivým kriteriem pravdy . . . Nemohou-li tedy pojmy, které si odporují, nikdy míti objektivní cenu, nemá tak soud, ‚neexistující dává sobě existenci', nebo co je totéž, „něco je svou vlastní příčinou, žádné objektivní ceny".[1]) Obsah těchto vět je nehorázností. Je možno, aby to, co vzniká, nemělo své existence ani od sebe, ani od něčeho jiného? „Nemůže něco začíti existovati, ačkoli nedostává své existence ani od sebe, ani od jiného existujícího? Jinými slovy: Může nebytí státi se bytím, když nic se nestane? Tvrzení takové by znamenalo totéž jako prohlásiti, že to, co neexistuje, tvoří ze sebe a jako takové něco, co existuje, myšlenka ještě nehoráznější, která se vnucuje rozumu ve světle své naprosté nehoráznosti."

Lze takto dokázati platnost kausality? Hessen zaujímá vůči těmto vývodům toto kritické stanovisko. „Cílem důkazu je věta: Co začíná existovati, co tedy po neexistenci existuje, přijímá svou existenci od jiného existujícího. Aby dokázal tuto větu, rozhoduje se Stöckl pro nepřímé počínání. Snaží se protivný názor, že totiž to, co začíná existovati, dostává svou existenci ne od jiného, nýbrž od sebe sama, dokázati jako plný rozporů: Co neexistuje — toť jeho myšlenka —

[1]) A. S. Stöckl-Wohlmuth: Lehrbuch der Philosophie. 8. Aufl. 1912. Str. 365 a d.

nemůže ani sobě existenci dáti, neboť pak by neexistovalo a přece zároveň existovalo, což znamená vnitřní rozpor. Tato věta, která je sice nesporně správná, předpokládá však již princip kausality. Neboť když se přidržuji tvrzení, že něco dostává svou existenci buď sebou nebo od jiného, pak již tím předpokládám, že vůbec dostává existenci, jinými slovy, že bylo vykonáno příčinou."[1])

Zákon o dostatečném důvodu, z něhož mnozí učenci odvozují zákon příčinnosti, byl již znám myslitelům před Leibnizem, avšak tento filosof jej nazývá „velikým principem" a vyjadřuje jej slovy: „Nic není, nic neděje se, nic není pravdou bez dostatečného důvodu." Formule tato spojuje zákon bytí i myšlení o dostatečném důvodu v jedno. A přece je třeba, abychom dělali rozdíl mezi zákonem bytí a myšlení, mezi světem logickým a ontologickým; říše myšlení a říše bytí mimo naše vědomí není totéž.

Jak nabýváme jistoty o platnosti zákona o dostatečném důvodu ve světě ontologickém? Zkušeností samou lze sice indukcí dospěti k zákonům všeobecným, avšak těmto zákonům patří, jak dí Sawicki, jenom „relativní všeobecnost". Platnost jejich sahá potud, pokud zkušenost je potvrzuje, ale musí se počítati s výjimkami. Vyjadřuje se větou o dostatečném důvodu „nutnost rozumu", která vždy a všude platí?

V logickém řádě má tento zákon svou platnost a musí jej uznati i ten, kdo jej popírá, neboť uvádí na důkaz toho své důvody — co slovy popírá, ve skutečnosti uznává — avšak v řádě ontologickém není tím jeho platnost dokázána. Četní myslitelé soudí, že v tomto řádě není jeho platnost tak jasná, jako v řádě logickém. Isenkrahe, ačkoli je v tom ohledu kritický, přece nepopírá evidence jeho, ale o důvodech, které se uvádějí ve prospěch jeho platnosti, dí, že nejsou vlastně žádnými vědeckými důkazy a že máme zákon tento prostě bez důvodů přijati jako axioma. Sawicki praví, že zákonem tím nejeví se „žádné absolutní nutnost rozumu" a že není pro nás evidentní. Jenom neprávem přičítají jemu někteří učenci takovou evidenci, jakou má zákon rozporu. Že něco může současně býti, ale též i nebýti, toť evidentní. „Bytí bez důvodu bytí," dí Sawicki (ohne Daseinsgrund), „neobsahuje žádného vnitřního rozporu, vnitřně není nemožno a nemyslitelno."[2]) Pro rozum náš je prý tato věc záhadnou, ale nemožností ji nazvati nelze. Škoda, že katol. apologeta a filosof

[1]) Jan Hessen: Das Kausalprinzip, str. 126.

[2]) Fr. Sawicki: Die Gottesbeweise. 1926, str. 28.

neuvádí k tomu vážných a přesvědčivých důvodů. Mnohem odvážnější tvrzení uvádí Hessen ze spisu Dětřicha Kerleva „Weltwille und Wertwille". (1925, str. 85.) „Vznik z ničeho, který Lotze nazývá nemyslitelným, není ničím záhadným a dobrodružným, naopak je faktem a něčím, co se denně opakuje".[1]) Nemohli bychom k tomu podotknouti — gratis affinmatur, gratis negatur?

Myslitelé jako Spinoza, Fichte, Hegel a jiní odvozují vše z rozumu; vše jeví se u nich rozumově nutným. Takového rationalismu se dnes přidržovati nelze a jeho pokus, dokázati platnost zákona kausality nemá vědecké ceny.

Čím víc se zahloubáme do základů lidského poznání, dí Sawicki, tím jasněji poznáváme, že věda spočívá na předpokladech, kterých nelze dokázati a které nejsou bezprostředně evidentní, přes to je však důvěrně přijímáme. „Musíme je přijati, nemá-li se myšlení státi nesmyslným. Mystilelé, kteří přísně patří na poslední základy poznání, zcela si ujasnili nutnost takové důvěry jako vychodiska a důrazně ji akcentují."[2]) Hegel nazval „odvahu ku pravdě" a „víru v moc ducha" základní podmínkou filosofie. B. Erdmann požaduje jako předpoklad důvěru v sílu myšlení (Logik. I. str. 26). Vynikající novoscholastik Bäumker soudil podobně. O souvislosti světa logického s ontologickým píše: „Že tato souvislost má vůbec smysl, je první předpoklad, který musíme učiniti, má-li býti o poznání vůbec mluveno. Bez prvního požadavku, prvního činu, t. j. předpokladu, nedostaneme se dále."[3])

Při vědecké práci nutno předpokládati rozumovou schopnost k poznání pravdy. Kdybychom měli dokázati tuto schopnost, mohli bychom ji dokázati jenom rozumem, ničím jiným; musili bychom tuto schopnost již předpokládati. Tím bychom se vlastně jen točili v kruhu.

Jak věta rozporu, tak i věta o dostatečném důvodu zakládá se, dí Sawicki, na víře v rozum ve světě mimo naše vědomí, jenom že u této věty jde tato víra ještě dále. Při první větě se předpokládá, že svět bytí není výrazem rozumových nemožností, u druhé věty je předpokladem „positivní, rozumný obsah ve všem bytí aspoň potud, že na původní otázku rozumu po důvodu vysvětlení může býti dána

[1]) Viz Hessen l. c. str. 127.

[2]) Fr. Sawicki l. c. str. 32.

[3]) Bäumker v díle R. Schmidta: Die deutsche Philosophie der Gegenwart in Selbstdarstellungen. II. sv., str. 25.

odpověď.“[1]) Předpoklad tento je také postulátem vědy. Věda žije touto důvěrou. Jejím cílem jest odhaliti základy věcí a tak je vysvětliti.

O větě o dostatečném důvodu praví Sawicki, že není bezprostředně evidentní a že ji nelze vědeckými důvody podepříti. Základem jejím je víra plná důvěry v rozum ve světě a důvěra ta má své ospravedlnění v sobě a je nutným předpokladem vědy. Takové důvěry nemohli bychom se přidržeti, kdyby zkušenost byla proti ní: fakta sama ji potvrzují. Zkušenost neodporuje nikde zákonu o dostatečném důvodu, naopak potvrzuje jej tisícerými způsoby. Kde můžeme poznati vznik bytí, můžeme též poznati i vlastní příčinu jeho; jsme tím vedeni k příčině samé. Pohlížíme-li na věc čistě vědecky, musíme uznati, že tato důvěra není zdůvodněna takovým způsobem, který by vylučoval každou pochybnost. Přes to jsme pevně přesvědčeni, že každé bytí musí míti svou příčinu, že právem hledáme pro každý zjev potřebné vysvětlení a toto přesvědčení se zakládá na přirozené, bezděčné jistotě. Přirozená víra ve schopnost lidského rozumu poznati pravdu, víra ve svět mimo nás je mnohem silnější než vědecké důvody, na kterých spočívá. Tuto bezděčnou jistotu nazývá Sawicki „cenným věnem přírody“. Má víra snad úkolem, aby nahradila tuto víru navždy kritickou, reflexivní jistotou? Přirozená jistota potřebuje kritického přezkoušení, ale když zkušenost sama ji potvrzuje, má býti dále základem i při vědecké práci. Kdyby naše myšlení chtělo zcela odstraniti „přirozenou jistotu a chtělo budovati jen na kritických úvahách, nepřekonalo by nikdy pochybnosti, protože v základech našeho poznání jeví se vždy něco temného“.[2])

Kdo od sebe odmítá důvěru v zákon dostatečného důvodu, ztrácí tím vůdčí hvězdu pro vědeckou práci. Dle Sawickiho můžeme vším právem říci, že pojem kausality, jak se jemu v obyčejné mluvě rozumí, má realní význam. (O. p.)

[1]) Sawicki l. c. str. 34.

[2]) Sawicki l. c. str. 36.

Morava a stížné listy do Kostnice (1415).

Podává Dr. Augustin Neumann. (Č. d.)

Druhý tento projev šlechty spadá do doby, kdy situace Husova v Kostnici stávala se již kritickou. Šlechta moravská se tehdy sešla v Brně a mimo vši pochybu zase podnětem Lecka z Kravař učinila prohlášení, v němž navazovala na poměry v Kostnici po útěku Jana XXIII. vzniklé. K projevu došlo 8. května a účelem jeho bylo zdůrazniti a podepříti projev celé šlechty v Praze o čtyři dny později napsaný. Obě resoluce pak měly podporovati činnost českých a polských pánů v Kostnici. I u tohoto listu[1]) stojí za to, věnovati pozornost podpisům. Schází tam totiž jméno nejvyššího maršálka Hanuše z Lipé, naproti tomu však tam jsou tři nové podpisy, totiž Pročka a Aleše z Kunštátu a na Lysicích a Jaroslava ze Šternberka. Je to zase nový důkaz o jakémsi třídění duchů v řadách moravské šlechty.

Výsledek druhého projevu nebyl však u koncilu příznivý. Vysvítá to ze slov dopisu biskupa litomyšlského Jana ke králi Václavovi IV (ze dne 11. července), jež znějí[2]): „A velmi Tvá Milost dobře a opatrně učinila, že o ty věci sem nic nepsala, jako druzí páni z Čech a z Moravy, ježto jim to velmi ve zlé obracují.“ Tak se stalo, že Hus byl po marných námahách koncilu, aby odvolal, vyhlášen za kacíře a vydán moci světské na potrestání.

Nikterak nepřekvapuje, že šlechta, která se již za Husova procesu tolik za svého duchovního vůdce přimlouvala, byla jeho odsouzením velmi pobouřena. Kdo se ji snažil uklidniti, to byl sám Husův pomocník M. Jeronym pražský, jenž napsal 12. září list, v němž dokazoval, že Husovo odsouzení bylo spravedlivé a že tedy není žádné příčiny k nějakému bouření se proti církvi. Palacký[3]) v jeho regestu napsal, že byl určen pro Lacka z Kravař, však rukopis olomoucké kapituly (č. 224) prozrazuje, že byl adresován třem hlavním představitelům husitství: Lackovi, Čeňkovi z Vartmberka a Bočkovi z Kunštátu na Poděbradech. Z těchto viděti, že M. Jeronym dobře věděl, kdo stojí v čele husitství a kdo tedy mohl onu bouři svým

[1]) Documenta, 548.

[2]) Tamže, 563—564.

[3]) Documenta, 598. Nadpis v rkpe olom. kap. knihovny zní: „Copia Magistri Jeronimi de Praga, quam scribsit (!) manu propria sua domino Laczkoni, Czenkoni et Boczkoni.“

vlivem uklidniti. Datum samo však svědčí, že Jeronym zakročil již pozdě, protože však jeho list jest velmi důležitý pro Husův proces, zvláště pro otázku Husovy rehabilitace, tedy z něho uvádím na tomto místě nejdůležitější část doslovně:

„. . . A slyším, že by drahná búře byla i v Čechách i v Moravě pro smrt mistra Husovu, jakoby byl křivě odsúzen a kvaltem upálen. Protož totoť z dobrej vóle píši, jako svému pánu, aby věděl k čemu se přičiniti; protož tímto písmem prosím nejímaj sě, aby sě kde o to zastával, jakoby mu sě křivda stala . . . A nemni pane, bychť toho z núze psal, aneb bychť pro který strach jeho odpadl. Hruběť jsem držán u vězení, a mnohoť jest se mnú velikých mistróv pracovalo, a nemohliť se mnú hnúti z úmysla toho. A mněltě sem též, byť sě jemu křivda dála. A kdyžť sú mi dány byly ty kusy jeho k ohledání, pro kteréžto jest potupen, ohledav je velmi pilně a rozmítav v rozumu i sem i tam ne s jedním mistrem, úplně sem to shledl, že z těch kusuov někteří jsú kacířští, někteří bludní, a jiní spósobiví k pohoršení a škodliví. Ale ješče sem vždy některak pochyboval, nejmaje za to, by jeho nebožčíka ti kusové byli, ale nadál sě, že úrobkové byli řečí jeho a útonkové,[1]) kteříž by smysl jeho změnili. I počal sem státi pilně o vlastní knihy jeho; i dalo mi k ohledání koncilium jeho vlastní rukú psané. A tak s mistry Písma svatého velebnými ty kusy, pro kteréž upálen jest, srovnal sem a přirovnával ku knihám jeho vlastní rukú psaným a nalezl sem ty všeckerny kusy tak úplně a v těch smyslech státi v knihách jeho. A protož nemohu řéci jinak spravedlivě, než žeť nebožčíček mnohé kusy psal bludné a škodlivé; i já, který sem byl přítel jeho i svými ústy obránce cti jeho na vše strany, shledav toho, bluduov těch nechciť obránce býti, jakož sem také dobrovolně vyznal přede vším sborem v širších slovích . . .“

Příznačno jest, že tento list nedošel rukopisného rozšíření a že se dochoval v rukopise kláštera dolanských kartuziánů, předních to obránců katol. nauky na Moravě . . .

III.

Moravské protesty samy o sobě.

Celkem se zachovalo protestních listů osm se 452 přivěšenými pečetmi. Pekař[2]) se přes to domnívá, že to nejsou protestní listy

[1]) V lat. textu: fragmenta esse et quasi quaedam segmenta.

[2]) Referát v ČČH 1915 (XXI), 404.

všechny, nýbrž že mnohé vladycké listy vůbec nedošly místa svého určení a že celkových počet pečetí z Čech a Moravy přesahoval celý jeden tisíc.[1]) Z osmi zachovaných listů připadají na Moravu čtyři, t. j. pátý až osmý se 130 jmény (č. 322—452).

Pokusíme se předně (pokud možno) aspoň poněkud vniknouti do vzniku protestních listů z Moravy. Novotný[2]) nazývá protest do Kostnice odeslaný „obdivuhodný protest českého svědomí a mužného odhodlání". Všímáme-li si však zachovaných zpráv o vzniku moravských protestních listů, tu nalezneme doklady stojící v přímém rozporu s míněním Novotného. Jest zajisté nápadno, že protestního projevu se zdrželi Jošt Hecht z Rosic a moravský podkomoří Oldřich z Hlavatce, kteří oba podepsali ještě před nedávnem jak meziříčský, tak i brněnský list ve prospěch Husův ke koncilu. Rovněž tam chybí i jméno Jindřicha z Plumlova a o pečeti Vaňka z Boskovic na Černé Hoře Sedláček[3]) tvrdí, že ji přivěsil jen po několikerém váhání. Za takových okolností jest prostě nemožno považovati přivěšení pečetí vesměs za spontánní akt, jak tvrdí Novotný. Nelze proto ani opominouti mlčením předlohu souvěkého formuláře olomoucké kapituly, v níž nejmenovaný šlechtic z Čech prohlašuje, že jeho pečet byla od něho vylákána na spečetění stížného listu pod záminkou, že běží o věc, která prý jest v zájmu obecného blaha.[4]) Nejmenovaný šlechtic tedy prohlašuje, že jeho pečetě známý jeho zneužil, „přivěsiv ji bez jeho vědomí a vůle na listinu, jež na potupu sněmu byla poslána do Kostnice. Neprávem jest tedy tupen jako kacíř, ježto viklefistů nikdy na svých statcích nepodporoval, nýbrž vždy se jim protivil, jakož o něm obecně jest známo. Boje se tedy, aby pohana ta na něm nezůstala a on nepřišel ke škodě, ustanovuje za sebe prokurátory, kteří by před legátem papežským Janem a králem Zikmundem ho hájili a všecky právní úkony mohli vykonávati, jichž by tu třeba bylo k obhájení jeho cti a k donucení onoho pána, aby mu pečeť vrátil. Na konec prohlašuje, že chce vždy státi v poslušenství svaté matky Církve a podrobiti se jejím příkazům." Sedlák poukazuje sice na některé věci, které zmenšují historickou cenu dokladu, ale přes to nutno podepsati jeho závěr: „Ale k historii stížného listu prohlášení toto patří."

[1]) Tamže, 403.

[2]) Hus v Kostnici a česká šlechta (Praha 1915), 30.

[3]) Ottův slovník, IV, 426.

[4]) Sedlák, Ke stížnosti českých pánů v Kostnici, Studie a texty, III, 86.

Nutno k tomu dodati, že obsah oné předlohy listiny úplně odpovídá tomu, co napsal Sedláček[1]) o pečetění listin v oné době. Dle něho „nelze říci vždy, že ty osoby, kteréž v listu jmenovány jsou, přítomny byly na tom místě, které jest v listu vytčeno. Neb jsou toho jisté paměti, že byly pečeti k pečetění posílány a půjčovány a majitelé jich domu neb kdekoliv jinde zůstávali a že listy po pečetích posílány.“ Na jiném místě[2]) pak S. píše: „Lehkověrní lidé snadno pečeť půjčovali, jakož se i stalo Záviši z Vikštejna (1418)...“

Na základě těchto několika údajů jest potřebí, aby kritický badatel se choval ke stížným listům s reservou.

Nyní sobě všimneme formální stránky stížných listů moravských. První moravská skupina (t. j. v pořadí pátá) obsahuje jména nejpřednějších šlechticů rodem i hodností. Mnozí z těchto representantů moravského husitství jsou podepsáni v I. skupině vyhrazené většinou nejvyšším českým představitelům hnutí a kromě toho ještě jsou mnohá jména i v intitulaci listiny. Srovnáváme-li tuto úvodní část stížného listu s pátou skupinou, tedy poznáme, že pořad podpisů a pečetí nebyl náhodný, nýbrž že byl sestaven (až na nepatrné výjimky) dle přesně stanovené posloupnosti, jak patrno z následujícího příměru:

Úvodní podpisy (Documenta, 580).	Skupina V. (Tamže, 588).
Lacek z Kravař.	č. 322. (I. podpis).
Petr z Kravař.	325. (IV. podpis).
Jan z Lomnice.	324. (III.).
Vilém z Pernštýna.	323. (II.)
Vaněk z Boskovic na Č. Hoře.	327. (V.)
Jan z Bítova.	328.
Aleš z Kunštátu na Rájci.	329.
Smil ze Šternberka.	
Boček ml. z Kunštátu.	
Jan Puška z Kunštátu.	
Vok z Holštýna.	331.
Erhart ml. Puška z Kunštátu.	332.
Milota z Kravař.	
Zikmund a Milota z Křižanova.	333.
Petr ze Sovince.	334.
Kuník z Drahotuš.	335.
Štěpán z Vartmberka.	336.
Dobeš z Cimburka.	337.
Milota z Tvorkova.	338.
Jindřich z Valdštýna.	339.
Jan Ozor z Boskovic.	340.
Jindřich z Lipé.	341.
Artleb z Veteřova.	342.
Jimram Dúbravka z Doubravice.	343.
Zbyněk z Doubravic.	344.
Zbyněk ze Stráleka.	345.

[1]) Úvahy o osobách v stížných listech atd. ČČH 1917 (XXIII). 86. — [2]) Str. 87.

Z tohoto poznáváme na první pohled, že nesoulad v pořadu jmen jest pouze na počátku skupiny páté, což možno vysvětliti tím, že nejpřednější moravští husité byli v úvodní části protestu zařazeni mezi své stranníky z Čech, při čemž bylo přihlíženo k jejich urozenosti a úřadu. Tak na prvním místě první moravské skupiny jest nejvyšší moravský hodnostář Lacek z Kravař, jenž v intitulaci i v prvé skupině jest na místě druhém. Po něm následují v páté skupině oba nejvyšší komorníci moravští Petr z Kravař a Jan z Lomnice. Potom následují jména již docela dle pořadu. Viděti z toho, že jména byla přesně dle stanoveného pořadí a nikoliv náhodně.

Jménům na stížných listech moravských jest potřebí věnovati pozornost i po stránce lokální. Navazuji zde na slova Sedláčkova,[1]) dle nichž původně se psal každý podle místa, kde měl své zboží anebo kde „seděl", ať měl tu hrad, tvrz, dvůr aneb jen několik úročníkův, aneb byl-li dvořákem, nápravníkem neb rychtářem. Na počátku 15. století již se objevuje znenáhlé přecházení k ustáleným heslům, jež jsou po ustálení v druhé polovici 15. století zběhlém již v 16. století pravidlem. V poznámce pak Sedláček vyvrací domněnku některých badatelů, jako by se dle jmen na stížných listech daly určiti obvody jednotlivých krajů. Vyvrací to poukazem, že zemané z Čáslavska pečetili ve skupině chrudimské, v Čáslavském stížném listě jsou naproti tomu jména z Kouřimska atd.

Něco podobného platí i o stížných listech z Moravy. Možno při nich pozorovati, že jména se řídí dle původního starého přídomku i když jejich nositelé měli majetek již jinde. Tak se dostávala do krajinsky roztříděných stížných listů jména patřící do zcela jiných částí země. Tak na př. VI. stupina[2]) má většinou podpisy z moravského Slovácka. V této skupině jest Hynce z Kožišova na Zábřežsku, Vojslav z Těchanovic na Opavsko a Beneš z Opatovic u Jevíčka. Jak se tam tato jména dostala, nelze přesně zjistiti, ale jiné osobnosti nám dávají tušiti příčinu toho. Pod č. 358 nacházíme Hereše ze Stehelčevsi u Buštěhradu v Čechách. Tento Hereš měl asi od r. 1414 Bzovou u Uh. Brodu,[3]) poslední jméno pak jest Špalek z Očína u Jihlavy. Tento Špalek měl v držení Polichna u Uh. Brodu,[4]) i jest pravděpodobno, že i ostatní vladykové a zemané, jejichž pří-

[1]) Úvahy o osobách v stížných listech r. 1415 psaných, ČČH, XXXIII (1917), 343.
[2]) Documenta, 589.
[3]) Sedláček, Úvahy, 333.
[4]) Pilňáček, Staromoravští rodové, 398.

domky neodpovídají místním jménům na Slovácku, nějaký majetek na oněch stranách měli, však psali se dle starých přídomků.

Ve skupině sedmé potkáváme se (č. 367) s Mikulášem ze Stichovic. Jelikož Stichovice jsou osada u Plumlova ležící, dostalo se jejich jméno do skupiny pro jihozápadní Moravu tím, že Mikuláš dostal právě v r. 1415 od svého bratra Zbyňka Rudvikov u Velkého Meziříčí,[1]) nepsal se však dle něho, nýbrž dle Stichovic. Skupina osmá má většinu podpisů ze severní Moravy a částečně i podpisy ze Slezska. Však i tam jest řada podpisů z jiných krajin, jako na př. Jindřich a Pardus ze Žeranovic ležících na Holešovsku, Petr Černý a Ješek ze Štětovic na Prostějovsku, Jan z Krumsína na Plumlovsku, Aleš Kabát z Výškovic u Litenčic na Vyškovsku.[2])

Číselně vypadají protestní listy z Moravy takto:

VI. skupina (Slovácko) celkem 25 podpisů. Pokud lze jména zjistiti, tedy z nich připadá 6 na okolí Uh. Brodu, po dvou na Napajedelsko, Valaš. Kloboucko a Bystřicko p. Host. Po jednom jméně na Jemnicko, Jevíčsko a Olomoucko. Patrno tedy, že nejsilněji bylo zastoupeno Uh.-brodsko.

VII. skupina (jihozápadní Morava). Celkem 26 podpisů, z nichž po třech připadalo na Velkomeziříčsko, Třebíčsko a Jihlavsko. Po dvou pečetích mělo Bítešsko a Žďársko. Po jedné Mor.-krumlovsko a Tišnovsko. Nejsilnější zastoupení měly tedy jmenované tři krajiny, což u Velkomeziříčska lze si vysvětliti tím, že náleželo vůdci moravského husitství Lackovi z Kravař a že tam byl odhlasován první projev ve prospěch Husův. Zaráží však stejná početnost pečetí na Třebíčsku, jehož značná část byla přece ovládána třebíčskými benediktiny, lépe řečeno jejich many.

VIII. skupina (severovýchodní Morava a Slezsko). Celkem 53 pečetě. Tři jména jsou z Prostějovska, po dvou má Holešovsko, po jedné Olomoucko, Zdounecko, Mor-krumlovsko, Mohelnicko, Novojicko, Opavsko, Brněnsko, Uh.-brodsko, Jihlavsko, Letovicko, Tovačovsko a Plumlovsko. Třeba podotknouti, že v této skupině jest nejvíce místních jmen, jichž nelze blíže určiti.

Nejsilnější jest tedy severovýchodní Morava (VIII. skupina) s 53 pečetmi, po ní jest jihozápadní Morava (VII.) s 26 pečetmi a ko-

[1]) Tamže, 512—13.

[2]) Černý ukazatel jmen k lat. zemským deskám (Prameny dějin mor. sv. II. Brno, 1914), 439 klade tuto osadu k Litenčicím. Sedláček (Úvahy, ČČH, 1917, 343) hledá Výškovice u Uh. Brodu.

nečně Slovácko (VI.) s 25 pečetmi. Neméně zajímavým výsledkem této statistiky jest skutečnost, že skupina VII., pokud se dalo zjistiti, má podpisů z cizích krajin nejméně, naproti tomu jsou však podpisy z těchto končin v obou ostatních skupinách. Vidíme takto, že snaha drobné šlechty z hornatého pomezí českomoravského po zakupování se v úrodných krajích Hané a Slovácka měla nepřímo i význam náboženský, neboť noví majitelé přinášeli s sebou i nové náboženské názory.

Rozvrstvení toto jest poučno i zeměpisně. Pohledíme-li na mapu Moravy, tedy vidíme, že členové šlechty, přivěsivší své pečetě na stížné listy, tvořili hustou síť od Strážnice až po Litovel, na šíři pak od Konice po Hranice. Druhá hustá síť sahala od Rosic k Jihlavě a od Pernštýna až k Mor. Krumlovu. Nelze tedy již více souhlasiti s míněním, jako by husitství na Moravě bývalo netvořilo žádného kompaktního území.[1]) Mezery v oněch sítích vzniklé možno snadno vysvětliti. Na severní a severovýchodní Moravě byla to jednak zněmčilá území, jednak biskupská léna, kde se husitství nemohlo snadno ujati (ovšem mimo léna odpadlých manů), takže na oněch stranách pozorujeme jen ostrůvky husitství, jako na př. na sev. Moravě Sovinec, Štrálek u Rýmařova a Studénky (u Šumperka?). Na severovýchodní Moravě Žilina u Nov. Jičína, Mošnov, Petřvald a Polom na Opavsku. Na západní Moravě přichází v tomto směru v úvahu velké panství telečské, náležející pánům z Hradce, klášterství třebíčské, jakož i německá města Znojmo a Jihlava. (P. d.)

[1]) Odložilík, Z počátků husitství na Moravě. ČMM, 1925, 41 n.

Písemnictví.

Jiří Sumín (Amalie Vrbová.) Napsala Gabriela Preissová. Č. Akademie, Praha 1937. S. 44.

Spisovatelka pseudonymu Jiří Sumín (zvoleného z Kraszewského povídky „Podivini"), autodidatka, zemřelá v listopadu 1936, byla řádnou členkou 4. třídy Č. Akademie. G. Preissová v důkladném rozboru posuzuje některé části jejího díla, a to správně; není to dílo prvotřídní. Rodem byla spis. sice Hanačka, ale nikoli povahou ani spisbou; jednak tělesné založení, jednak životní příběhy působily na ni jiným směrem. Podle Preissové „neblahé zkušenosti klášterní frýdlantské výchovy, jejichž mělkost u dívky předčasně a prudce dospívající zaplašila každou pokoru náboženství i jistou, v tom věku se obyčejně k dívkám tulící poesii marianského kultu . . ."; co to má, prosím vás, byt? — Č. Akademie vkládá nyní do životopisů svých zemřelých členů otisky jejich rukopisů; pěkný zvyk! Sumínovi vložili do tohoto životopisu snímek jakéhosi blábolení proti katolické mariologii a j., blábolení, jaké se snad už ani v Padařově nevyrábí; neuměla paní Preissová na uctění spisovatelky, již tolik chválí, nic chytřejšího vybrati?

*

Jón Svensson: Na koni mezi ledy a ohni. S. 212, 12 K. — Ohňový ostrov u polárního kruhu. Nonni jede na alping. S. 340, 24 K. Sebr. spisy sv. X. a XII. Přel. Jan Hrubý. Nakl. Vyšehrad, Praha 1937.

Obě knihy slovem i obrázky nám předvádějí spisovatelův rodný ostrov Island. Jsou to cestopisy, v nichž lidem i krajině věnována vědecká péče, abychom jejich svéráz poznali podle skutečné pravdy. Ale i osobně cestopisná stránka, o všelijakých příjemných i nepříjemných příhodách, je tak zastoupena, že bude docela uspokojen i čtenář, jejž by popisy velkolepé islandské přírody méně bavily.

Prvá kniha popisuje S—ovu cestu do vlasti z Kodaně r. 1894. Byla to prázdninová cesta zcela soukromá. S. ji konal se svým kodaňským žákem, jemuž bylo 12 let.

Druhá popisuje rovněž cestu na Island, ve společnosti mladíka o několik let staršího. Byla to však cesta zpola úřední, neboť r. 1930 slavil Island 1000letou památku svého sněmování (alpingu), a S. jako jiní proslavení rodáci byl na slavnost úředně pozván, ba dostal na cestu napřed i vydatné cestovné!

Obě knihy jsou nevelkým, ale pěkným památníkem, kterým vděčný syn ostrova seznamuje svět s divoce krásnou krajinou islandskou a s jeho opravdu mimořádně pohostinnými obyvateli. Zve, po př. posílá tam cestovatele, i není pochyby, že ti, kterým to možno a vhod, jeho upozornění uposlechnou; pro jakéhokoli cestovatele to není —

pěšky se tam vůbec necestuje, jenom na koni a na některých cestách autem, jinak samá hora a voda a sopka; železnice tam ještě nemají a teď už sotva budou stavěti, leda by nějakou elektrickou.

* * *

Alexander Puškin: Měděný jezdec. Petěrburská povídka. Přel. Boh. Mathesius. Evropský literární klub, Praha. S. 21 a dodavky.

Na oslavu památky Puškinovy věnuje „Evropsý literární klub" úpravný výtisk jeho básně „Měděný jezdec", básně kratičké se zřejmým obsahem skoro všedním — povodeň zuřila v Petrohradě a mimo jiné oběti připravila o rozum mladíka Jevgenije, vzavši mu milou. Avšak s narážkami záhadnými (měděný jezdec je socha Petra Vel. nad Něvou), snad osobními i politickými, které zaměstnávaly několik vykladačů, máme zde takořka jinotaj; poučuje o tom dodavek p. překladatelův. — Památka pěkná!

Alja Rachmanová: Továrna na nového člověka. Nakl. Akord, Brno, 1937. S. 371, 36 K.

Ruské město s opravdovou továrnou nového člověka — symbol nové Rusi v bolševickém kvase. Je to jen městsky úsek — kanceláře, doupata, jimž se říká byty, a vězení. Venkov jest jenom několika slovy dotčen.

Řada příběhů, milostných řečí a pohlavních výjevů, udavačství, soudních výslechů, výjevů pověry i víry, různých surovostí, vše to obepjato jako v pravém románě nevysvětlitelnou láskou ještě trochu starosvětské ženy, která byvši jako písařka svým představeným znásilněna, přece si toho soudruha a vážného bolševického činovníka vezme v pevném předsevzetí přetvořiti jej. Pomalu se jí to daří, až se ho jednoho večera ze schůze nedočká — jest zatčen „pro kontrarevoluci", neboť ve výchovných přednáškách „nového člověka" prozradil také nějaké kritické myšlenky a v té „továrně na nového člověka", která právě jemu svěřena, vyskytly se stopy náboženského sektářství.

Spisovatelka jest již známa v celém literárním světě. Tento román, částečný, ale venkoncem věrný obraz bolševického života v městě, křiklavými barvami dle skutečnosti má býti výstrahou společnosti. Jako příběhy v něm líčené jsou pravdivé, tak psychologie četných jeho postav jest přirozená a tím varovnější. Básnění o duši ruského lidu není samá idylla!

*

KNIHOPIS.

Th. Gerster: Kurze biblische Realkonkordanz. Schöningh, Paderborn 1937. S. 611.

H. Ghéon, übertr. v. Fr. Schmal: Der hl. Johannes Bosco. Herder, Freiburg 1937. S. 221.

J. de Guibert: Theologia spiritualis ascetica et mystica. Univ. Greg., Roma 1937. S. 475.
J. Hasenfuss: Die moderne Religionssociologie. Schöningh, Paderborn 1937. S. 401, 14 m.
R. Heman: Mysterium sanctum magnum. Um die Auslegung des Abendmals. Zwingli? Calvin? Luther? Rom? Räber, Luzern 1937. S. 165, 3.50 m.
J. Krzyżanowski: Wladysław St. Reymont. Twórca i dzielo. Zakl. Ossol., Lwów 1937. S. 200.
B. Kudryk: Ogljad istorii ukrainskoj cerkownoj muzyky. Grekokat. Akad., Lwów 1937. S. 137.
W. Kwiatkowski: Apologetyka totalna I. Warszawa 1937. S. 188.
C. Lavergne: Guide pratique de chronologie biblique. Bloud, Paris 1937. S. 80
Z. Magyary: Organizacija wladz a zwlaszcza rola szefa zrądu. Tow. pracy, Warsz. 1937. S. 150.
E. Mersch: Moral et corps mystique. Desclée, Par. 1936. S. 276.
J. Metzger: Das katholische Schrifttum in England. Kösel, München 1937. S. 423, 5.80 m.
K. Niepokoyczycki: Slovaci i Czesi. Mysl pol., Warsz. 1937. S. 65.
H. Pradel: L'éducation de la politesse. Téqui, Paris 1937. S. 141. 6 f.
H. Sharp: Wie die Kirche regiert wird. Herder, Freiburg 1937. S. 88 s obr., 2.60 m.
M. Schmaus: Katholische Dogmatik. I. Hueber, München 1938. S. 292, 3.50 m.
W. Schmidt, Das Eigentum auf den ältesten Stufen d. Menschheit. I. Urkulturen. Aschendorff, Münster 1937. S. 355, 11 m.
B. Steidle: Patrologia seu historia antiquae litteraturae ecclesiasticae. Herder, Freiburg 1937. S. 311, 5 m.
Cas. Świetliński: La conception sociologique de l' oecuménicité dans la pensée religieuse russe contemporaine. Vrin, Par. 1938. S. 163.
Fr. Tillmann: Eine Laienmoral. Schwann, Düsseldorf 1937. S. 408, 6.80 m.
Wiara i życie, pismo apologetyczne. Vyd. jesuitské, Varšava. Roční předpl. 5 zl.
K. Wrotny-Klimowiczowa: Tajemnica człowieczeństwa. Studium filosoficzmo-religijne. K. św. Wojciecha, Poznań 1937. S. 148.
St. Vrtel-Wierczyński: Staropolska legenda o św. Aleksym. Na porown. tle liter. slowiańskich. Tow. nauk. Poznań 1937. S. 309.
J. Zdziechowski: Mit złotej waluty. Bibl. pol., Warsz. 1937. S. 311.

Rozhled
Náboženský.

Universalismus a partikularismus.

Katolíku netřeba dokazovati, který názor a směr jest nebo má býti jeho. „Učte všechny národy . . . !“ jest jakoby závětí Spasitelovou, opravující a doplňující zásady dřívější, přející vyvolenému národu.

Středověk se uvádívá za doklad a za vzor katolického universalismu. Vzorem navždy zůstati nemohl, neboť partikularismus jazyka a osvěty, jenž ke konci středověku nastupoval, je zcela oprávněn. Záleží na smyslu jak universalismu, tak partikularismu: jednostranná výlučnost protiví se přání Spasitelovu, aby všichni byli jedno v Bohu, v něm, a škodí té části, která se jí oddává: vzájemnost, vzájemná výpomoc ve všem dobrém jest heslo katolické, všem částem a tedy i celku prospěšné.

Je zvláštní vrtošivostí myšlenkových proudů, že když opouštěn universalismus katolicky, vynořovaly se pokusy o jiné způsoby universalismu, o humanismus, osvícenství, liberalismus a konečně internationalismus, jak nad jeho zříceninami dnes stojíme, nevědouce, máme-li povoliti citům škodolibosti či lítosti.

Je to hudba příležitostná, ten internationalismus: hraje na př. při kopané, někdy také při revolučních projevech, celkem však pravidelně proti našemu náboženství — mlčí za válek a jiných pohrom, třebas jen národních, ale organicky mezi národy cítěných.

A paradoxon: nejen v oborech s náboženstvím příbuzných, ve vědě a umění, kde se universalismus zdál jakoby ustáleným, ale i v náboženství samém, jež bylo hlavní jeho oporou, vytyčuje se strohý, bezohledný partikularismus v nebývalé prudkosti. Nestačí již ani, že katolictví jmíno náboženstvím Románů, protestantismus náboženstvím Germánů, pravoslaví náboženstvím Slovanů atd. — jak prchavé jsou takové klasifikace, třebas i velkými spisovateli opisované! — ale partikularisace jde ještě dále dopodrobna.

„Důvěřujte!“ zní výzva Spasitelova i naproti všemu násilí. Co přestálo tolik bouří, i když povolaní strážcové spali, přestojí i jiné, zvláště když se spáti nebude.

*

Esperanto — homaranismo.

Praví se, že ze všech pokusů o společnou, ovšem umělou řeč nejvíc nadějí v úspěch má esperanto, vymyšlený pol. žid. lékařem Drem Zamenhofem; již i v Japonsku jej jedna budhistická sekta (Omoto) přijala.

Zde nás zajímá, že Z. s esperantem již r. 1906 spojoval určitý světový názor homaranismo (homara = lidstvo, an = stoupenec), „vniternou ideu“: vedle „mizících, pořád méně vážených nábožen-

stev“ zaváděti „náboženství jediné, všelidské, zřejmě a nenuceně (krampflos) věřené“, „na lidsky neutrálním základě, na zásadách vzájemného bratrství, rovnosti a spravedlivosti“.

Známá pěkná slova, kterým jistě mnozí esperantisté věří, ve kterých není nesnadno rozpoznati starý náboženský naturalismus a vyznání zednářské.

*

Maďarsko.

Pro eucharistický sjezd složena již a cvičí se hymna. Slova jsou od neznámého skladatele, nápěv složil tajný komoří Koudela, který vede zpěv v ústředním budapeštském semináři; k mešním pobožnostem vybráno 15 nejoblíbenějších eucharistických maďarských zpěvů.

Z protestantské strany vysloveny a vládě adresovány obavy, aby o sjezdě nebylo mluveno proti její víře; ujištěna ovšem zcela úředně, že se toho báti netřeba. Utiskovaní!

Návštěvníci ohlášeni skoro z celého světa. Zdali Německo zůstane při zákazu návštěv z Německa, jež by ovšem byly četné a významné, není ještě jisto.

*

Polsko.

Výrobu devotionalií a obchod s nimi dovoluje nyní zákon sněmovnou přijatý jen křesťanům. Dosud to byl vydatný pramen příjmů pro židy, jejichž zástupce senátor Trockenheim m. j. namítal, že tímto zákazem klesne polský obchodní vývoz (!), načež mu odpověděl senátor Petrazycki, že mravní otázky namají býti projednávány s hlediska hmotného.

Poněkud zmírněn návrh zákazu tím, že závody jemu odporující smějí ještě trvati 2 roky po jeho vydání.

*

Konnersreuth.

Útoky dvou vídeňských časopisů („Korrespondenzblatt“ a „Schönere Zukunft“) na pravdivost konnersreutských zpráv vyvolaly nové odpovědi, m. j. samého místního faráře Nabera. Tento prohlašuje: „Ohne jegliches Besinnen würde ich für die Wahrheit der ausserordentlichen Erscheinungen bei Therese Neumann, wie ich sie beobachtet, insbesondere für die Nahrungslosigkeit (o niž u lékařů hlavně jde), mein Leben daran setzen.“ — Tato a jiná podobná slova tohoto vážného, vzdělaného a svědomitého kněze, který již 28 let jest jejím zpovědníkem, znamenají ovšem velmi mnoho! Někteří protivníci (Dr. Deutsch, Dr. Heermann, P. Masoin, P. Richstätter) jsou N—em přímo jmenováni, že v K. vůbec nebyli, biskup Dr. Buchberger, ordinarius k—ský, prý tam nebyl už asi 7 let. R. 1927 totiž ptal se tento ordinariat u lékařů, jak dlouho vydrží člověk beze vší stravy i nápoje. Odpověď byla: „Asi jedenáct dní.“ Potom bylo lékařské šetření v bytě N—é. O něm a o výsledku prohlášeno úředně, že na klinice by nemohlo býti provedeno lépe, a že

tím tedy přírodovědná stránka věci jest vyřízena a „základna tato dává půdu pro filosoficko-theologické zkoumání úkazu.“ (Lékaři Seidl a Ewald.) 4. průzkum moče r. 1927 zdál se dokazovati, že tu nebylo úplné vyhladovění, jelikož v moči scházel pro moč hladovějících příznačný aceton. Avšak výzkumna města Essen-Ruhr (MUDr. Jos. Hohn) 21/12 1932 prohlásila, že podle novějšího zkoumání nedostatek acetonu nedokazuje pranic. Moče bylo tak málo, že by Ter. přirozeně musela zemříti uraennií, atd.

Že se otec její, krejčí sice, ale starý kanonýr, novému zkoumání (bez výhrady) brání, vysvětlují jakýmis nepříjemnými jeho zkušenostmi při onom r. 1927 a také tím, že mu tehda slíbeno, že po něm bude míti pokoj, na čemž on stojí.

Tolik tedy budiž po pravdě dodáno k dřívějším zprávám. Upřímně řečeno, obnášejí pochybnosti o tom, zdali N—vá opravdu hladoví, nepřímo vlastně podezření z podvodu! Nelze se ani diviti nedůvěře k lékařům, kteří v těchto věcech jsou pravými analfabety, a nechuti otcově k ledajakým manipulacím se zkoušenou, jestliže skutečně takové zažil, jak se praví.

Odhodlají-li se tedy k novému vyšetřování, jest pochybno. A tedy také konečné rozhodnutí jest pochybno — každému jest volno souditi tak či onak.

*

Pascal a židé.

Veliký myslitel, mathematik a fysik Blaise Pascal (1623—62) v obraně křesťanství zabýval se též národem židovským a jeho poměrem ke křesťanství, jak v SZ, tak v době pobiblické. SZ znal dobře a dobře vystihoval význam této přípravy na Krista, zazlívaje proto pobiblickým židům, že zůstávají v odporu proti křesťanství. Voltaire se posmíval Pascalově židovině, ale ovšem docela neprávem. Nynější židovští posuzovatelé P-ovi jen vytýkají, že neporozuměl duši a povaze židů pobiblických, a proto že je k nim tak přísný, nespravedlivý. —

Nesmrtelná, ač ovšem na čtení velmi nesnadná P-ova zlomková obrana křesťanství (Pensées sur la religion et sur quelques autres sujets) vyšla česky u nás ku podivu za krátkou dobu po druhé (přel. Ant. Uhlíř, nakl. J. Laichter, s. XCV a 561, 55 K). Před 40 lety uveřejnil jsem v „Komenském“ za redakce Slaměníkovy úryvky z „Myšlenek“, nevěda, že jsou pro jansenismus na indexu, ale jelikož by bylo třeba bývalo také obšírného výkladu k nim, bylo od otiskování v nerozsáhlém časopise upuštěno. Jak praveno, je to četba přenesnadná, ale pro ducha na jasnějších místech převydatná.

*

nn. — Pobělohorská Olomucensia. (Č. d.)

Červenec, 9. 1652. Olomouc. Děkanovi v Telči. Biskup žádá konsistoř o informaci stran spoluužívání farního kostela telečskými je-

suity. Hr. Slavatová podala žádaný pamětní spis, ale děkan dosud o něm nepodal konsistoři své dobrozdání, ač byl o ně požádán. Sub oboedientia se mu tedy poroučí tak učiniti.

Červenec, 13. 1652. Olomouc. Děkanu ve Svitavách. Konsistoř bere na vědomí jeho resignaci na děkanství svitavské, „ita tamen, ut eundem usque ad Sancti Wenceslai anni praesentis almae nostrae ecclesiae atque dioecesis huius patroni, terminum mutandorum beneficiorum laudabiliter hactenus observatum et in consuetudinem seu praxim deductum . . .“

Červenec, 15. 1652. Olomouc. Thurnovi na Letovicích. Fara letovická jest již mnoho let bez faráře. Jakým právem si Thurn osvojuje farářovy příjmy? Ať Thurn odevzdá na určité místo všechny desátky, aby kněz (jejž mu konsistoř brzy pošle) měl z čeho býti živ, „tak aby ne jako hovada budoucí pastýři duchovní zmírali“.[1])

Červenec, 23. 1652. Olomouc. Faráři slavkovskému. Tamní hejtman si nedávno stěžoval, že odepřel vyzpovídati hraběte[2]) v jeho bytě. Ať mu vyhoví.

Červenec, 25. 1652. Olomouc. Faráři v Lednici[3]) Konsistoř obdržela od něho 23. čce odeslané odpustkové breve z Říma (došlo jí 25. čce). Považují listinu za falsum, neboť: 1. Quod in margine et in angulo sint praeter ordinem haec quatuor litterae: P. P. S. D. 2. Quod desit operculum consuetum quasi stanneum. 3. Quod sigillum plane deletum seu sigilli cera rubea nullam unquam impressionem habuisse cernatur. 4. Habetur suspicio ex dato, quod recentissimum est, ita ut videatur vix fieri potuisse, ut Romae datum fuerit die tertia praesentis mensis Julii hoc anno et intra 20 dies venerit in Eisgrub. 5. Majorem suspicionem facit, quod in brevi dicatur, concedi indulgentia die festo S. Osvaldi, die quinto Augusti celebrari consueto, sed et ex proprio officio sanctorum huius dioecesis pateret, quod die septimo, non quinto Augusti celebrari debeat et celebratur per totam dioecesim. Quibus sic stantibus et falsistas et temeritas exurgit, quod vel id non observatsti vel in pago Milonicensi observari non facis.“ Farář se to „breve“ opovážil podati proti nařízením kard. Dietrichsteina a proti dekretu sv. Stolce z r. 1630. Ať ihned podá vysvětlení, od koho takové „breve“ dostal. Rozptýlí takto různé pochybnosti. Konsistoř mu jinak ráda udělí žádané fakulty, i pravomoc absolvovati ab haeresi, ať jí však podá soupis nekatolíků.

Červenec, 27. 1652. Olomouc. Prostějovským se zakazuje konati v neděli a ve svátek trhy.

Srpen, 20. 1652. Olomouc. Rektoru jesuitů v Uh. Hradišti. Jesuité v Uh. Hradišti administrují ex privilegio farnost v Lulči, Zdounkách, Ratajích a fil. kostel v Habrovanech. Tyto patřily ode dávna ke St. Rousinovu a proto si tamní tarář na ně činí nároky. Z Hradiště dosud

[1]) Přípis tento překvapuje, protože Kašpar Thurn prodal Letovice již v r. 1642 Jiřímu Štěp. Bruntálskému z Vrbna. Hosák, Hist. místopis, III, 318.

[2]) Lev Vil. z Kounic. Hosák, U. d., III, 301.

[3]) Ant. Ekkerich, kanovník ř. sv. Aug. Volný, U. d., Br. Diöz., II, 176.

administrují i své patronátní fary, a konsistoř žádá, aby do sv. Václava k těmto kostelům byli presentováni kněží.

Září, 2. 1652. Olomouc. Jihlavskému faráři. Jan Schneider střelil v den sv. Anny na dominikána z pistole. Pražská apelace mu za trest poručila klečeti při mši sv. u oltáře se svící v ruce. Konsistoř nepřipouští provádění rozsudku, neboť apelace nemá v kostele co rozkazovati.

Září, 9. 1652. Faráři v Kralicích na Hané. Dovoluje se mu rekonciliovati kostel ve Vrahovicích (vodou sv. Řehoře) zpustošený za válek.

Září, 6. 1652. Olomouc. Paní Doczy[1]) na Vizovicích. Konsistoř vzala s politováním na vědomí zprávu o její posedlé služce. Již po první její zprávě se radili s brněnským děkanem, jak jí pomoci, avšak nikdo si k ní netroufal jíti. Snad se jí mohlo pomoci v Maria-Celli anebo v Častochově. Proto konsistoř nařídila brněnským kazatelům, by vyzvali věřící ke sbírce na vyléčení posedlé. Premonstrát Ledenický se o ni zajímá, snad má nějaké známé kněze v Častochově. Ať konsistoř oznámí kněze olom. diecése umějící vymítati zlé duchy. Bude jí za to povděčna.

Září, 12. 1652, Olomouc. Děkanu v Uh. Hradišti. Farář v Kostelci Pavel Matthusius jest již neschopen k práci v duchovní správě, proto ať učiní pro něho sbírku mezi duchovenstvem.

Září, 23. 1652, Olomouc. Děkanu v Bystřici n. Pernšt. Na žádost hr. Ferd. Leop. z Náchoda, aby „ecclesiam ab haereticis exstructam pro parochiali utpote capaciorem et ampliorem erigere valeat". Děkan má vysvětiti kostel gregoriánskou vodou.

Téhož dne. Prokurátorovi v Habrovanech. Adresát administruje faru v Lulči a filiální kostel habrovanský, jenž jinak patří k Vážanům. Vážany však náležejí ke St. Rousinovu. Proto ať nepřekáží administrátoru vážanskému ohledně Habrovan.

Říjen, 20. 1652, Olomouc. Mladšímu Petruciovi. Farář v Uh. Brodě nemůže živiti kaplana pro nedostatek peněz a pro sekvestraci desátků hr. Kounicem. Nemohou mu raditi nic jiného, než aby vzal faru jaroslavickou (pod biskupem olomouckým), jinak musí zůstati v Uh. Brodě až do sv. Jiří „medio et opera Bohemici concionatoris et capellani Thomae Ing. Skerlicii Olomucensis". Ať přijde do Olomouce na investituru. Mimoto posílá konsistoř jemu a kaplanovi na výpomoc 12 zl. od faráře vlachovického.

Říjen, 1. 1652, Olomouc. Děkanu v Uh. Hradišti. Karel Benj. ze Zástřizlů prosí o dovolení vystavěti domácí kapli ve Svatobořicích. Konsistoř ukládá děkanovi, by šel ohledati místo, je-li k takovému účelu důstojné.

Téhož dne. Děkanu v Telči. Nelze vyhověti jeho žádosti o tři taláry a birety po zemř. Tomáši Hynkovi Škornicovi, faráři v Kdousově. Každodenně totiž přicházejí studenti, kteří chtějí studovati theologii, ale pro chudobu nemají na kněž. šat.

[1]) Zuzanna Doczy z Nátluče. Viz Hosák, U. d., IV, 459, a Pilňáček, U. d., 252.

Říjen, 8. 1652, Olomouc. Faráři jihlavskému Kölbelovi. Opat odvolal P. Vavřince Molitoris „capellanum Bohemicum“ a místo něho dosadil P. Hroznatu želivského.

Únor, 27. 1654, Olomouc. Faráři v Třebíči. Konsistoř odvolává dřívější povolení, dle něhož nekatolicí směli býti pochováváni na katol. hřbitovech, smělo býti vyzváněno a kantor se školáky mohl tělo doprovázeti.

Březen, 4. 1652, Děkanu v Osoblaze. Pavlovickým se dovoluje znovu vybudovati „ecclesiam ruinosam“.

Duben, 20. 1654. Farářům ve Vel. Senici a Čechách. Jan Jakadorfský ze Sudic chce postaviti domácí kapli v zámku náměštském. Ať tam jdou ohledati místo ke stavbě určené.

Květen, 17. 1654, Olomouc. Kounice, Pravlov, Němčice a j. obce žádají prostřednictvím P. Jana Kř. Aloise, kněze řádu minoritů, o dovolení, by na sousedním kopci směly postaviti kapli ke cti sv. Antoníčka a sv. Pankráce. Prosí dále, aby se tam směla sloužiti mše sv. za jmenované obce v den obou světců a na sv. Floriána[1]).

Červen, 16. 1654, Olomouc. Faráři kounickému. Konsistoř dostala dotaz od p. Jana st. Guldenmüllera[2]) (sic) stran nepochovaných těl mrtvých Thurnů v Tikovicích. Konsistoř nařizuje, ať dvě mrtvoly dá v noci farníky uložiti na hřbitově, třetí ať pochová v tichosti pod kostelem. To ať oznámí farář jmenovanému pánovi.

Červen, 30. 1654, Olomouc. Faráři kdousovskému. Probošt kroměřížský Dominik Seragli de Conti si stěžoval na kroměř. kanovníka Jana Petra Petrucia st., že již několik let nedal žádného platu kroměř. vikářům. Proto mu konsistoř nařizuje, by jako pensionarius u ní složil 100 zl.

Červenec, 3. 1654. Faráři kounickému se odpovídá na jeho dopis o thurnovských mrtvolách. Dle jeho údaje jsou dva zemřelí katolíci, jeden nekatolík. Adresát ví, že katolíci mají býti pochováni v kostele, nekatolíci mimo posvěc. půdu. Konsistoř nemůže vyhověti žádost p. Guldenmüllera (sic), aby nekatol. mrtvola byla přeložena z cínové rakve do dřevěné a ona kovová aby byla prodána ve prospěch kostela. Prohlašuje tedy, že vrchnost jako patron nese za tuto věc plnou zodpovědnost v případě, že by si Thurnové na takové jednání stěžovali.

(P. d.)

[1]) Volný, Kirchl. Top. Br. Diöz. I, 359 píše o zakládací listině ze dne 30. dubna 1654.

[2]) Jan st. Goldenmüller z Goldenštejna, předek novoštítné rodiny, jenž v r. 1638 obdržel vladyctví a inkolát. V r. 1642 koupil Prštice, Cvrčovice, Tikovice a Radostice. (Pilňáček, 338.)

Vědecký a umělecký.

Holismus — merismus.

Řecké tyto názvy dvou zásadních směru v biologii mimoděk někomu připadnou jako ohlas proudů politických (totalita atd.), ale nejsou jimi.

Holismus, směr novější, obnovuje a v právo uvádí staré aristotelské: celek jest před částmi a jest víc nežli součet částí, celek jest prvotné, části druhotné; ne části organismu tvoří druhotný celek jako výsledek, nýbrž naopak, živý jedinec (individuum) nevzniká spojením součástí dříve daných a dříve vytvořených, organismus nebývá z buněk budován, nýbrž tvoří buňky a má buňky. Části jedince (individua) vznikají v rámci a vzhledem k celku hotového jedince, který ovšem od začátku ve vznikání svých druhotných částí má vedoucí místo a úkol. Na začátku jest na př. vývoje schopné, oplodněné vejce, podle své mohoucnosti již celek, celé individuum, jak se říká, in nuce, třeba ještě ne se všemi částmi, jež si teprve přibere a přizpůsobí.

Dosavadní meristický směr naopak vidí prvotný základ v buňkách, celek, jedinec jest podle něho součet buněk, jejich spojením vytvořený.

V obojím směru prohlédáme hlouběji k tomu, co jest a co znamená organismus: nikoli materialistické slepení částí, nýbrž souvztažné, vzájemně závislé a potřebné spojení, srostlost.

V další a pro biologii jako přírodovědu vlastně již poslední otázce jsou však oba směry ještě v rozpacích. Který činitel tedy tuto práci řekněme organisační v organismu obstarává? práci v holismu totalitní, v merismu spojovací, slučovací? Odpovědi jsou ještě všelijaké: druhové protoplasma, entelechie, chemická příbuznost a j. Nedostačuje žádná. Pokrok veliký jest však v tom, že svézákonnost organismu čím dále tak jasněji vysvítá a k zákonodárci odkazuje.

*

m. — O kritických i jiných literárních časopisech.

V měsíčníku „Kultura doby“ (leden 1938) uvažuje redaktor Fedor Soldan o společenském významu kritiky. Soudí, že je stejně veliký, jako byl kdysi v době Masarykově, v období realismu, jenže vývoj kritiky je dnes ohrožen tím, že na místo kritického listu nastupuje u nás stále častěji list nakladatelský. Tento nakladatelský list je dle Soldana „zabiják české kritiky. To, co v české kritice za něco stálo, bylo vytvořeno vždy jen v nezávislých časopisech.“ I kritik takového významu, jako byl F. X. Šalda, musil si vytvořiti svůj Zápisník, aby nebyl rušen při vykonávání funkce kritika nakladatelskými praktikami. Celá tak zvaná „moravská kritika“ z let devadesátých

mohla vzniknouti jen obětavostí brněnského redaktora a vydavatele „Literárních listů“ Fr. Dlouhého (o jiných listech a osobnostech ovšem F. Soldan neví!). Dnes se situace nezměnila, jen tlak nakladatelských listů je větší a proto kruh lidí, kteří by byli ochotni udržet nezávislý list, je užší. Neexistuje prý prostě nezávislý český literární časopis kromě stařičkého Lumíra, Kultury doby, brněnského Indexu a dvou málo pružných čtvrtletníků Bloku a Kvartu, vedle dvou, tří časopisů provinciálních nebo slovenských. (Katolických listů autor zase nezná!). Nakladatelské listy „nepřinášejí kritiku, nýbrž obchodní reference o knihkupeckém zboží. Jejich slohovým ideálem jest insert, nikoliv kritická studie.“ Soldan očekává nápravu těchto poměrů nikoliv od kritiků, nýbrž od obecenstva: na tomto prý záleží, bude-li čísti raději kritiky než nakladatelské prospekty . . .

Ostatně jest velice pochybno, že by články tak chatrne, jako je Soldanův, něco napravily.

Jak se dnes daří literárním časopisům, viděti i z toho, jak rychle zanikají, třebas jsou někdy vydávány i velkými nakladatelskými podniky. Tak přestaly vycházeti po V. ročníku melantrišské „Listy pro umění a kritiku“ a jak se zdá i pražský čtrnáctideník „Tak“, vydávaný jen jeden rok „Vyšehradem“. Není tedy divu, že tím spíše odumírají listy odkázané jen na obětavost jednotlivců.

Po této stránce je zajímavý leták, který vydali počátkem února v Trnavě na Slovensku dva mladí katoličtí básníci-kněží, Dilong a Hlbina. Pokusili se přede dvěma lety založiti malý literární měsíčník „Prameň“, aby v něm uplatňovali modernější směry katolického umění. Náklad převzal menší nakladatel Fr. Urbánek v Trnavě. Nyní v letáku oznamují zastavení časopisu a přiznávají upřímně své smutné zkušenosti. „Dnes po dvou letech stojíme před nezměněným a stále stejným faktem: hmotně nic, mravně zase nic. Nebylo nás kolem Pramene mnoho, tři, čtyři. Dnes se těžko přihlásí mladý člověk. Čas od času jsme se musili ohlížet po starších, aby nás přece jen bylo více . . .“ P. Dilong uvádí pak na vysvětlenou dopis spisovatele-katolíka, který mu psal, když ho žádal o příspěvek do Pramene: „Jaký smysl má to vaše živoření? A má-li smysl, ať otevrou kapsy páni kanovníci a vysoká hierarchie, ať vás i s vaším Pramenem nenechají chudokrevně živořit, dokud všichni nepoprodáte duše ďáblovi, tak jako Durych, když odešel od chudáka Kuncíře k bohatému Melantrichu. Čímž se konec konců nic zlého nestalo, neboť i Ty i Hlbina a každý, který má přerůst tuto chudokrevnost, odveslujete si dále svou cestou. Vždyť jak mají autoři, když nemají prachy ani Rotschilda mezi sebou, povznést nějaký časopis? Nebo máte za cíl stát se Floriánem ze Stare Říše? Pro několik labužníků? To bych vás špatně znal. Ano, velikou, moderní, katolickou revui, to ano, ale takto? Prosím Tě, k čemu je to dobré?“

P. Dilong i Hlbina odmítají od sebe název „katolická moderna“, který jim jako kněžím zní kacířsky a který jim byl neprávem vtiskován, a končí svou zprávu: „Naše vrchnosti uznávají za katolického

básníka toho, kdo napíše verše do „Královny sv. ruženca“ nebo do „Kalendára sv. Vojtecha“. Taková je situace katolické moderny na Slovensku.“

*

Latina zmodernisovaná

má své přátele, kteří v její budoucnost doufají, nachází však také pochybovače. V Berlíně vyšel vloni, od r. 1908 po páté, spisek „Lebendiges Latein“, pův. „Scribisne literulas latinas?“ Jeden referent (F. Rütten) na př. podotýká: „Nelze nic proti tomu dělati, že slova a obraty mrtvé řeči mohou sice znamenati to, co se v živé řeči s nimi spojovalo, nikoli však to, co se jim přikazuje dnes. »Solea nivalis« může znamenati »střevíc (botu) ze sněhu« nebo »sněhobílý střevíc« nebo »ledově studený střevíc«, nikoli však »sněhovku« (Schneeschuh), nejen proto, že staří latiníci sněhovek neznali, ale proto, že slovo »nivalis« celým svým původem a svými obměnami není schopno funkce, kterou tu při sněhovce má převzíti.“ Nebo na př. directio, výraz hlavně u architektů zdomácnělý, neznamená řízení, vedení, ale spíše pasivní směr.

Jiní jinak soudí: slova prý se snadno přizpůsobí významům, které se s nimi v mluvě a písmě budou spojovati.

Zdá se však opravdu, že cesta k živé latině jest jaksi zdlouhavá.

*

Hvězdná obloha v březnu 1938.

Dne 1. března zapadá slunce večer asi v 17 hod. 40 min. Počkáme poněkud, až klesne dosti pod obzor a až se ztratí večerní soumrak, načež v 19 hod. asi podíváme se na hvězdnou oblohu. V nejpohodlnější pro nás poloze prochází zrovna poledníkem na jižní straně oblohy znak a ozdoba zimních nocí, povědomý nám hvězdný šestiúhelník, který ve svém nitru obsahuje nejkrásnější souhvězdí a nejskvělejší hvězdy celé oblohy. Zrovna prochází nad našimi hlavami poledníkem souhvězdí Vozky se zářící Kozičkou-Capella, kdežto nízko nad obzorem rovněž prochází zrovna poledníkem skvělý Orion a v něm nahoře červená Beteigeuze, dole pak modrobílý Rigel, uprostřed mezi nimi Jakobova Hůl, a pod ní slavná mlhavina Orionova. Býk s červeným Aldebaranem, s líbeznými Kuřátky-Plejádami a s Hyadami již prošel poledníkem, a je tedy již na západní straně oblohy, kdežto velké a nápadné souhvězdí Blíženců s Kastorem a Polluxem se k poledníku právě blíží. Když nyní spojíte přímou čáru červeného Aldebarana v Býkovi s Kastorem-Polluxem v Blížencích, a když tuto přímku rozpůlíte, prochází tímto půlícím bodem zároveň poledník nad vašimi hlavami. A v tomto půlícím bodu dosahuje slunce okolo 21. června svého nejvyššího bodu nad rovníkem, jinými slovy svého nejvyššího bodu na obloze při tak zvaném letním slunovratu. V uvedenou večerní hodinu blíží se od východu k poledníku tedy sou-

hvězdí Blíženců s Kastorem a Polluxem, pod nimi září osamocený Prokyon v Malém Psovi, kdežto nejníže nad obzorem se skví a září nepokojný bílý Sirius ve Velkém Psovi.

Na západní obloze chýlí se Pegasus-Nebeský Stůl, a pod ním důležity jarní bod k západu. Ke čtverci Pegasa pojí se Andromeda, jejíž mírný oblouk nám ukazuje přímo do skvělého souhvězdí Persea a dále na Kozičku ve Vozkovi, která zrovna prošla poledníkem, totiž po sedmé hodině večerní. Nad Andromedou, směrem k polárce, najdete pohodlně Kassiopej na severozápadní obloze, kdežto na severovýchodní straně oblohy, asi ve stejné vzdálenosti od polárky jako Kassiopeja, jest Velký Vůz, jenž zrovna sjíždí pozpátku zadními koly napřed, ze severovýchodní strany oblohy na stranu jihovýchodní. Přímo za polárkou, směrem dolů k obzoru, jest hranatá hlava Drakova, kdežto Drakovo tělo se vine obloukem nad Velkym Vozem. — Pod ojem Velkého Vozu mihotají se Ohaři, a ještě níže nad obzorem Kštice Bereníky, dvě pěkné skupiny hvězdiček, jejichž krása se zvýší, když se na ně podíváme kukátkem. Za jasné oblohy mohli byste viděti na nejsevernější části oblohy, totiž tam, kde poledník se dotýká obzoru, jasnou, bílou Vegu, v Lýře, která zrovna blíži se k poledníku, jímž bude brzy procházeti ze severozápadní strany oblohy na severovýchodní. Víme již, že Vega jest hvězdou obtočnovou čili cirkumpolární a že tedy nikdy neklesne pod obzor. V těchto místech se k obzoru přiblíží co nejvíce.

Ze souhvězdí ekliptikálních klesají na západní straně oblohy zrovna pod obzor Ryby a s nimi jarní bod pod Pegasem. K Rybám druží se pod Andromedou malý, ale výrazný Beran-Skopec a dále uprostřed oblohy skvělý Býk, který zrovna prošel poledníkem a je tedy již na straně západní. Jsou v něm Kuřátka-Plejády, Hyady a červený Aldebaran. Od východu se k poledníku blíží velké souhvězdí Blíženců s Kastorem a Polluxem, k nímž se druží nepatrný a nenápadný Rak. Ještě dále k východu jest velké a nápadné souhvězdí Velkého Lva v podobě velkého kosodélníku. Září v něm bílý Regulus.

Mléčná dráha vystupuje nad obzor na severozápadní straně oblohy, tam asi, kde třeba hledati Vegu, jak bylo řečeno. Mléčná Dráha táhne se pak souběžně s poledníkem, zaplaví souhvězdí Kassiopeje, pod Kassiopejí souhvězdí Persea, přiblíží se pak ke Kozičce ve Vozkovi, zde prochází poledníkem a přejde ze strany jihozápadní na jihovychodní, prochází zde mezi Býkem a Blíženci, pak mezi Prokyonem a Siriem, a na jihovýchodní straně oblohy klesá pod obzor. Její celkový směr jest od severozápadu k jihovýchodu podél poledníku.

Na konci března hledejte na západní obloze po západu slunce jemný kužel zvířetníkového světla. — Slunce vstoupí dne 21. března do znamení Berana-Skopce, začátek astronomického jara — jarní rovnodennost.

Vychovatelský.

Katolická universita.

V bývalém Rakousku již r. 1855 ve spojení s konkordátem tehdy uzavřeným biskupové zásadně se na zřízení takové university usnesli. 1884 pak se v Salzburgu ustavil příslušný spolek, jenž kromě ideových zásad pamatoval také na jeden hlavní nervus rerum gercundarum, na sbírání peněz a za tím účelem se 1899 obrátil s příslušnou prosbou k rakouskému episkopátu, zvláště když 1889 na sjezdě katolíků ve Vídni tento požadavek byl důrazně vyslovován. 18/11 1901 biskupové ze svých pravidelných schůzí žádali v Římě o zplnomocnění k založení katolické university, majíce „jistou naději, že paucis annis pecuniae necessariae colligantur". Naděje ovšem byla klamná, a dnes salzburský spolek se všemožně přičiňuje, aby dílo tak nákladné peněžitě zajistil u státních i zemských úřadů, kde se mu dobrou vůlí přichází vstříc, ale pro nedostatek upisují obnosy na nynější poměry sice dosti značné avšak na požadavky ústavu, třebas zatím jen částečně vybudovaného sotva dostatečné.

Čtvrtá universita byla by pro nynější Rakousko přepychem, kdyby opakovala jen zřízení universit dosavadních. Ale ona má byti pokusem o typ nový, po němž se konečně volá všude, kde se o úkolech vysoké školy (universitas scientiarum) vážně přemýšlí, i u nás. Rozumí se samo sebou, že by hned nesměla nedbati požadavků dosavadních, o vyškolení středoškolského učitelstva, vyššího úřednictva atd. Ale hned současně by více než dosud se děje, dbala duchověd a rázu katolického. Že úsilí spolku jest upřeno na Salzburg, vysvětluje se tím, že tam universita (arcibiskupská) až do 19. století bývala — theologická fakulta z ní je tam až dosud, jako na př. v Olomouci, a že řád benediktinský s kláštery jak rakouskými, tak bavorskými a j. v Salzburgu vidí jakési vhodné středisko společného vyššího vzdělání; cvšem zmínkou o klášteřích bavorských, t. j. říšskoněmeckých vyslovena již také výhrada, na kterých a jakých mocnostech by takový ústav také závisel, na mocnostech, na jaké by před několika lety nikdo nebyl pomyslil! Ale toť osud všeho takového školství!

Píšeme tu o věci, po níž nám tak dalece nic není, jen ad informandum, ačkoli beze vší pochyby ústav takový, prospívaje, by i leckoho z našich německých krajanů přivábil.

Přirozený požadavek, aby v katolickém státě nebylo universit protikatolických, tak že by katolická byla zbytečná, se nesplnil, ze známých příčin, jež nebyly pouze na straně protikatolické!

*

Z dějin theologického studia.

Po revoluci r. 1848 biskupové bývalého Rakouska na svých schůzích r. 1849 a 1856 stanovili závazné předměty pro čtyrleté studium

bohoslovců. Říšská vyučovací správa je výnosy 16/9 1851 a 29/3 1858 schválila; jen patrologii, která původně mezi nimi také byla, r. 1858 z nich vypustila. Od r. 1879 zaváděny byly také povinné přednášky z křesťanské filosofie, pravidelně ve spojení s fundamentálkou, což časem i vláda uznala. Rozdíl mezi fakultami a diecesními bohoslovnými ústavy nebyl co do předmětů značný: na oněch se také přednášely mimo vůbec závaznou hebrejštinu i chaldejština, syrština a arabština, jež ostatně přednášeny i na některých mimofakultních ústavech, podle vůle ordinaria a profesora, a profesor biblického studia NZ přednášel i t. z. vyšší exegesi; tyto dvojí přednášky se žádaly jako podmínka rigoros. Kromě oněch předmětů závazných i biskupské porady doporučovaly, aby se podle možnosti a příležitosti věnovala pozornost předmětům nezávazným čili mimořádným, jako: křesťanské starovědě, apologetice (mimo závaznou fundamentálku), dějinám Zjevení, synodologii, dějinám dogmat, symbolice (katol. s nekatol.), metafysice a mravofilosofii.

R. 1897 se usnesla vídenská theologická fakulta podati ministerstvu osvěty žádost a návrh, aby byly i na této fakultě, jako na jiných světských, zavedeny vědecké semináře. Vláda v zásadě souhlasila a vyzvala o podrobné návrhy, s nimiž ovšem souvisely také návrhy na novou úpravu theologického studia vůbec, a teprve ona (min. známý klas. filolog W. Hartel) to oznámila vídenskému ordinariátu (kard. Gruscha) se zřetelnou poznámkou o urychlení a poukazem, že fakulty dosud vědeckým požadavkům málo vyhovují (2/9 1900). Nastala změna jen v rigorosním řádě, ale vědecká mizerie zůstala, zase ne jen vinou vlády!

*

Němčina.

Z politických příčin se učení němčině u nás zatlačovalo; jsou známy případy, že i učitelé a učitelky ve škole ze samého vlastenectví žactvu přímo vymlouvali učiti se tomu, co jim z němčiny sami ukládali. Neuvěřitelné, ale pravdivé! Tento nerozum působil ovšem nakažlivě, a po převratě všechno se hrnulo na francinu, zvláště slečinky. Zkušenost však, že s francinou si v povolání (obchodním a jinak) pramálo počnou, i kdyby se jí řádně naučili, čehož nebývá, hlavně pro nedostatek konversace, odvraceli se zase od ní k jiným jazykům, z praktické potřeby především k němčině; Němci a Němky, zvláště ze židovství, začali se totiž učiti česky, a takto obsazovali našim lidem s jejich francinou před nosem dvojjazyčná místa v úřadovnách a j. V Brně na př. v Komenského vyšší lidové škole muselo se letos zříditi 13 kursů pro němčinu, kdežto francouzský vůbec odpadl. (Z jugoslávštiny jsou dva, z ruštiny a z rumunštiny po jednom.)

Hospodářsko-socialní.

-as — Sovětské kolchozy.

S. Maslov v knížce: Kolchoznaja Rossija. Praha 1937 (vydala „Krestjanskaja Rossija"), napsané na základě zpráv jednoho uprchlého rolníka ze Sov. svazu, popisuje poměry určité vesnice na jihozápadním okraji Sov. svazu a různé fáse kolektivisace. Ze sovětské literatury samé plyne, že je to systém násilný, vnucený rolnictvu terorem a brutální administrativní cestou. Měly by se tím umožniti industrialisační sovětské plány. Údaje sovětských statistik o výsledcích produkce kolektivních hospodářství nejsou spolehlivé. Je především pozoruhodno, že těmito výsledky se nijak nezlepšilo životní postavení rolnictva. Tak na př. byla spotřeba obilí na jednotlivce r. 1934 podle výpočtů autora menší než v době před válkou světovou.

O novém kolchozním statutu je správně poznamenáno, že není něčím opravdu novým, nýbrž pouze rozšířením už dříve platných směrnic. Na kolchozy se nesmíme dívati jako na produktivní společenstva, neboť jim chybí svéprávnost, nýbrž dlužno je postaviti spíše na stejný stupeň se sovětskými donucovacími tábory pracovními. Je také otázkou, zdali přiznání určitého soukromého vlastnictví v kolchozech hraje pro rolnickou tradici tak velkou roli. Ani nová sovětská mládež vesnická není nadšena pro kolektivní systém kolchozů.

*

Tabák v Řecku

jest, ku podivu, základem národního hospodářství a regulatorem státního obchodního rozpočtu, vedle hroznů a příjmů z obchodního loďstva. „La feuille d'or de la Grèce"!

R. 1926 zpracováno tu 55,534.127 kg tabáku a vyvezeno 55 mil. 324.151 kg. Za 10 let, 1936, vyrobeno 82,070.000 kg a vyvezeno jen 40,865.000 kg; výroba kolísává od 40 do 80 mil. kg. R. 1935 koupily vyvezený tabák USA a Německo, ačkoliv Amerika sama vyrábí 45% všeho tabáku na světě.

Na neštěstí Řeků nejsou mezi kupci řeckého tabáku země, jež by Řecku zaň mohly dodávati jemu nejpotřebnější věci, obilí, ryži a škroboviny. —

Hrozinky (korintky) dobře u nás známe.

Zajímava jest výkonnost, a tedy výdělnost řeckého obchodního loďstva: podle počtu obyvatel na něm zaměstnaných je Řecko na 4. místě na světě!

Politický.

U nás.

Nad zprávy, která asi z politických stran přijde ještě do vlády, nebo že ještě mnoho třeba vykonati na obranu našeho území proti německému útoku — pozor na moderní národnostní zásady! — nebo že nás může zachrániti jen demokratismus, jak nám onehdy v pražském rozhlase předříkávala jedna herečka Nár. divadla v Praze (!) — nade vše takové a podobné zprávy zajímá mnohé zpráva z pražské sněmovny, že hodnota půdy státních lesů a statků, bez hospodářských budov je 2.739 milionů K, čistý zisk z nich pak r. 1936 byl 11,460.915 K, 0.44%, tedy ani ne půlprocentní zúročení! Zisk z polního hospodářství (hodnota asi 384 K) je 20 mil. K, avšak v tom je zisk 8 mil. K z pronájmu a 12 mil. je podíl ztráty ve společných nákladech, tak že čistý zisk = 0!

Při cvičeních brannosti volá se za holohlavými, chtějí-li vyjíti na zatemněnou ulici, aby si pro jistotu nasadili klobouk (čepici).

*

Rakousko

vzalo nacisty do vlády a propouští jejich zatčené. Na hrob Dollfußových vrahů položili jejich ctitelé věnec — snad náznak, co má přijíti?

Zdá se, že bylo nutno s nacisty se nějak vyrovnati — noviny jsou i teď na to, aby nepodávaly věrných zpráv — ale potupným jeví se aspoň na venek to, že Hitler si zavolal Schuschnigga k sobě do Bavor, a po té schůzce se politika v Rakousku tak obrátila.

*

Rusko

má tedy 2 sněmovny: radu Svazu a radu národností. V obojí mají komunisté ovšem silnou většinu: z 569 poslanců 461 kom., v druhé z 574 posl. 71% kom., celkem z 1143 posl. 870 kom., ačkoli strana má jen 2 mil. příslušníků, a voličů bylo přes 94 mil. Poslanci mají plat přes 5000 K měsíčně a při zasedání 150 K denních diet.

*

Čína a Japonsko.

Válčí se dále, Japonsko stále mezi příčinami uvádí také boj proti komunismu, jímž Čína prý zamořena. Ale Čína odpovídá, že ten už byl vykořeněn. Skutečně-li? Druhou udávanou příčinu, přebytky obyvatelstva na japounských ostrovech, taktéž odmítá poukazem, že tutéž příčinu Japonci udávali také před obsazením Koreje, ale japonského obyvatelstva tam usadili velice málo, ač by bylo kde. A v Číně právě území, na něž Japonci útočili, jsou hustěji obydlena než kterákoliv v Japonsku! Za pravou příčinu uvávají japonský panasijský imperialismus. A Japonsko se proti této výtce už ani nebrání, ba přiznává se již, že ve východní Asii chystá státní novotvary, jako jest na př. Mandžukuo.

Žluté nebezpečí? Možná! Ale není nemožno, že leckde bude vítáno.

*

nn. — K vlasteneckému ruchu ve Velkém Meziříčí (1848—51).

Jako všude, tak i ve Velkém Meziříčí došly bouřlivé události v roce 1848 ohlasu. V čele tohoto vlasteneckého hnutí stál místní lékař Dr Skřivan a kaplan Havlíček, kteří vykonali v tehdy zapadlém horském městě záslužné poslání po stránce národně-buditelské. Tento obraz z dějin národního probuzení jest nakreslen na základě dvou pramenů: Klácelových Mor. novin a tajných protokolů někdejšího moravského gubernia uložených v nynější registratuře zemského úřadu v Brně.

První zprávy o národním ruchu ve Velkém Meziříčí jsou z prosince 1848. 14. prosince konala se tam schůzka učitelstva z celého děkanství za účasti 10 katechetů a 34 učitelů. Důležité toto sněmování učitelstva bylo zahájeno v 10 hodin tichou mší sv., načež zahájena porada. Velké Meziříčí bylo v ní prohlášeno za středisko učitelstva z celého děkanství. Předsedou byl zvolen meziříčský děkan Heller, místopředsedou místní kaplan Havlíček, zapisovatelem učitel Dufek a pokladníkem učitel Sedláček. Oba kněží se uvolili dodávati učitelům vychovatelské časopisy, a sice: Děkan Heller jim slíbil „Posla z Budče", kaplan Havlíček „Přítele mládeže". Učitelé slíbili, že budou opakovati s dětmi náboženství, ale kněží ručili za prospěch žactva. Velmi důležitý byl poslední bod usnesení: V národních školách bude vyučováno jen v jazyku mateřském. Aby mohlo učitelstvo úspěšně konati své poslání, tedy každá jeho schůzka měla býti jakýmsi vzdělávacím kursem. Proto pro příští schůzku byla stanovena přednáška o české mluvnici, z dějepisu, přírodopisu, včelařství a z hudební harmonie.[1]) Českou mluvnici měl učitelstvu vyložiti kaplan Havlíček, harmonii meziříčský učitel Sedláček, který absolvoval před nedávnem s výborným prospěchem pražskou varhanickou školu, z přírodopisu měl přednášeti tasovský učitel Kříž, hrbovský učitel Tesař o dějinách Moravy, Brabec něco ze zeměpisu. Učitelstvu se velmi líbil meziříčský děkan Heller, který ač byl Němec, přece jen projevil smysl pro práva českého jazyka. Z jeho nařízení byl sepsán o schůzi český protokol, „jak záslužno při shromáždění Moravců". Meziříčský dopisovatel Mor. novin zvláště zdůraznil, že protokol byl psán česky, ač předseda, děkan Heller, jest Němec z Mohelnice, zatím co „při některých schůzkách v okolí Moravci zaváděli protokol německý dle starého šlendriánu, a řekl bych na potupu svého mateřského jazyka."[2])

V měšťanské společnosti měla význam schůze svolaná na sv. Štěpána, na níž mělo dojíti buď k ustavení Slovanské lípy anebo Moravské Jednoty. V čele tohoto hnutí stál meziříčský lékař Dr. Skřivan. Jak

[1]) Mor. noviny, 1848, č. 46 ze 17-12.

[2]) Tamže. Mor. noviny, 1848, č. 135 z 15/6 píší naproti tomu o utvoření čtenář. spolku a označují je za čin kaplana Havlíčka.

možno ze zprávy Mor. novin souditi, měly až do té doby značný vliv na národní smýšlení měšťanstva tyto noviny, neboť se v nich dočítáme, že byly tehdy v Meziříčí oblíbeny, a prý od Nového roku budou je dokonce odebírati i úřady. Zde však vlastenecky nadšený dopisovatel Mor. novin asi neprohlédl, že neběží o žádné sympatie úřadů k Mor. novinám, nýbrž spíše o kontrolování vlasteneckého života na celém Meziříčsku. Úřady musely si všímati národního hnutí na Meziříčsku tím více, poněvadž v téže zprávě pisatel jim neprozřetelně prozradil celý jeho zatím jen zhruba načrtnutý program. Vyslovil totiž přání, aby Moravská Jednota v Brně se stala střediskem vlasteneckého hnutí, jež by mělo na venkově své odbočky. To znamenalo, že všechny venkovské odbory Moravské Jednoty (tedy i meziříčská) měly státi pod vedením brněnského ústředí, čímž mělo dojíti k vybudování jakési cílevědomé a jednotné národní fronty.[1]) To ovšem úřadům stačilo a proto počaly věnovati Velkému Meziříčí svou pozornost. O tom nás poučují tajné protokoly moravského gubernia.

Do meziříčského národního hnutí zasáhl ve vysokém úředním zákulisí četnický plukovník Reichardt, jenž podal přípisem ze dne 9. února 1851 dosti zevrubné hlášení u moravského gubernia. Z jeho udání se dovídáme, že ve Velkém Meziříčí nebyla ani Mor. Jednota, ani Slovanská lípa, nýbrž sdružení „Slovan", v jehož čele stál Dr. Skřivan se starostou Kalábem (Gallab) a obecním písařem. Spolek ten chtěl uplatňovati vlastenecké smýšlení prakticky, v první řadě odstraněním německého nátěru města. Proto členové „Slovana" působili nátlak na obchodníky a živnostníky, aby nahradili německé nápisy a firmy českými, aby si počeštili svá německá rodná jména a vždy aby se podpisovali česky. Četnický plukovník označil tuto drobnou akci za záminku k vyvolání silného slovanského hnutí, jemuž (jak výslovně hlásil) nemohl přijíti blíže na stopu. Vysvětloval a omlouval to tím, že ve Velkém Meziříčí jest pouze uniformované četnictvo, které jakmile se přiblíží k měšťanům slovanského smýšlení, hned začnou mluviti o zcela jiných věcech, tak že četnictvo nemůže získati bližších údajů. Jiná chyba byla ta, že hejtmanství jihlavské jest příliš daleko, tak že přijde-li do Meziříčí odtud úředník, může se tam zdržeti jen krátce, proto nemůže si učiniti správnou představu o tamním hnutí. Následek toho pak jest, že z Jihlavy přijde do Brna zpráva o uspokojivé náladě meziříčského občanstva. Proto plukovník Reichardt oznamuje, že pověřil četnické velitelství v Jihlavě důkladným vyšetřením na místě a zevrubným hlášením o jeho výsledcích.[2]) (O. p.)

[1]) Tamže, str. 181.
[2]) Registratura zem. úřadu v Brně, Tajné protokoly, 1851, č. 686.

ROČNÍK LV. V Brně dne 31. března 1938. ČÍSLO 3.

HLÍDKA.

Problem kausality.

Dr. Josef Vrchovecký. (O.)

Nikdo nepojímal platnost zákona kausality tak radikalně jako Hume, který soudil, že jenom klamem smyslovým dospíváme k pojmu příčinnosti. Není prý žádného příčinného vztahu mezi příčinou a účinem. Co smysly poznáváme, toť pouhá časová posloupnost; neprávem prý soudíme „post hoc, ergo propter hoc". Částečně převzal i Kant tento nový pojem a jen poněkud jej pozměnil. Podle kategorie kausality lidský rozum sám upravuje smyslové dojmy a vnáší mezi ně řád a soulad, který ve světě mimo nás není.

Hume uznává, že lidský rozum může ve světě mimo nás zjistiti zákonitý soulad a souvislost, ale popírá, že by mohl dokázati skutečný příčinný vztah mezi jednotlivými zjevy. Tato nauka má svůj kořen v empirismu anglického myslitele, jemuž je pouhá zkušenost jediným pramenem poznání. Zkušeností samou nelze prý nikdy vnímati vznik nového bytí z jiného, nýbrž jen pravidelnou časovou posloupnost. Ani při kouli na kulečníku, jež se dotkla jiné koule a uvedla ji v pohyb, nelze dle radikálního empirismu tvrditi, že je mezi oběma koulemi skutečný příčinný vztah. Zvyk, dle něhož pozorujeme dva děje v souvislosti, vede prý nás ke klamu, že si mezi nimi myslíme souvislost příčinnou.

A přece je nám možno, abychom zjistili vnitřní příčinnost, jak nás poučuje zkušenost vnější i zevnější. Bezprostředně přímo nelze sice vznik účinu z příčiny pozorovati. Avšak zkušenost sama dosvědčuje případy, kdy účin je nezbytně podmíněn příčinou, a nemůžeme ani

o účinu mluviti, schází-li podmínka příčiny samé. Ve světě vnitřním můžeme zažíti příčinu jako činnou sílu. Nikdo nepopře, že máme mnoho dojmů, jichž příčinu poznáváme ve světě mimo nás. Této skutečnosti nepopře nikdo. Aktem vůle byla vykonána různá práce, a bez patřičného aktu vůle nebylo by k ní ani došlo.

Zkušenost sama vede nás k přesvědčení o kausalitě, jak jí obyčejně rozumí svět, který není zmaten různými theoriemi. Rozum náš činí přesný rozdíl mezi obyčejnou časovou posloupností (noc a den), kde není žádného vztahu kausalního, a mezi takovými zjevy, mezi nimiž je vztah kausalní, a právem se soudí, že tento vztah není jenom v přítomné době, nýbrž že ani budoucnost neodstraní tohoto vztahu.

I ve světě vnitřním poznáváme úzký příčinný vztah. Různé akty vůle mají v zápětí různá fakta mimo nás, a bez těchto volních aktů nedojde nikdy k aktům mimo naše vědomí. Sawicki píše proto: „Vysvětlení skutečnosti (faktů) požaduje proto uznání kausality v obyčejném smyslu slova. Sám Hume nemohl se této nutnosti zcela ubrániti.“[1]) Tvrdí totiž, že příčina sama nepůsobí účinku, nýbrž jen představa příčiny působí představu účinku. Tak uznává anglický empirista platnost kausality ve světě představovém. Ani Kant se nemohl ubrániti mocnému dojmu, který vykonávají různé příčiny. Veškeren obsah smyslových dojmů je dle původce něm. kriticismu podmíněn „věcí o sobě“; tento svět je příčinou, svět smyslových dojmů je účinkem. Má tedy dle Sawickiho pojem příčinnosti v obvyklém smyslu „realní význam“, což lze zcela vážně tvrditi.

Hume má sice pravdu, když rozlišuje mezi příčinou a účinem a dí, že dle zákona identity nesmí býti sobě rovnými. Přes to třeba podotknouti, že pojmy — příčina a účin — nejsou sobě cizí. Každá příčina nemůže míti kterýkoli účin. Svůj dostatečný důvod musí míti každý účin ve své příčině. Účin musí se hoditi ke své příčině. Podstata věci a její činnosti není tedy úplně neznámá, jak soudí někteří myslitelé neprávem. Činností prozrazuje se podstata věcí. Kdyby se nám podařilo poznati některé příčiny ve všech jejich okolnostech, mohli bychom též poznati, proč ty které účinky z nich následují. Podle známé zásady — „nikdo nedá, čeho nemá“ — praví se, že dokonalost účinu musí býti již v příčině. Dle scholastické filosofie má býti v ní a) formaliter, t. j. dle jejího vlastního pojmu a druhu, b) eminenter, t. j. že je v její vyšší dokonalosti uzavřena, c) virtualiter, dle síly, t. j. příčina má míti sílu, aby způsobila dokonalost takovou.

[1]) Sawicki l. c. str. 43.

Sawicki praví, že nás fakta sama poučují o účinech, jichžto zvláštnost není ani formaliter, ani eminenter obsažena v příčinách. Že účin je příčině podoben, platí prý jen v omezené míře. Při vší podobnosti je často mezi nimi značná různost.

Příčina nemusí obsahovat dokonalosti účinu, rozhodně však musí míti patřičnou dokonalost, potřebnou pro jisté účiny, neboť každá příčina nemůže míti kterýkoli účin. Nezbytně musí míti schopnost, aby vykonala určité účiny. Přesně udati, jaké dokonalosti má míti příčina a v jakém poměru má býti dokonalost příčiny k účinu, jest velmi nesnadno.

Že dokonalost účinu nemusí býti v příčině ani formaliter, ani eminenter, dokazuje Laminne v „Revue-Néo-Scolastique de Philosophie" XXI (1914) v článku „La cause et l'effet" a L. Faulhaber ve svém díle „Wissenschaftliche Gotteserkenntnis und Kausalität" (1922; str. 60).

V problemu kausality je pro náš rozum mnoho záhadného. Protože nám bezprostřední patření na kausalní děj není možné, je v každém příčinném vztahu pro nás něco temného. Čím víc se zahloubáme do problemu tohoto, tím nepochopitelnějším jeví se nám, jak je možno, že vzniká něco nového.

O větě „žádný účin bez příčiny", praví Sawicki, že má nepatrnou cenu. Je prý vlastně tautologií a praví něco samozřejmého. „Pokud něco bylo vykonáno, předpokládá přirozeně též příčinu. Avšak to je právě otázka, zda vše dění (alles Geschehen) spočívá na tom, že bylo vykonáno (auf einem Gewirktwerden). Užíváme-li oné formule, bereme slovo „účin" ovšem ve všeobecném smyslu „dění" (Geschehen). Věta nemá sice býti žádnou tautologií, avšak je jí přece podle slovního znění."[1]) Lepší jsou věty: „Vše, co vzniká, musí míti dostatečnou příčinu." „Vše dění nebo vznikání (Entstehen) musí míti příčinu dostatečnou."

Praví se, že těmito větami se vyjadřuje rozumová pravda, které přísluší naprostá platnost. Jak se to však dokazuje? Dokazuje to pouhá analyse těchto vět? Hume popírá, že by zákon kausality bylo lze poznati methodou analytickou, a Sawicki s ním souhlasí.

V obyčejné mluvě se praví, že ke každému vzniku patří kausalní vztah. Někdo by snad řekl, že při vzniku, který pozorujeme, je tento vztah dán příčinou samou. Je však tomu tak při každém vzniku? Nemohou být snad dva druhy vzniku — s příčinou a bez příčiny? Geyser na to

[1]) Sawicki l. c. str. 49, 50.

odpovídá: „Že by v tomto smyslu byly dva druhy vzniku, bylo by myslitelno, kdyby onen vznik, o němž svou zkušeností víme, že se zakládá na příčině, byl v tomto kausalním vztahu ne proto, protože je to vůbec vznik, nýbrž protože je to vznik něčeho, co má zvláštní druh. Tuto myšlenku jsem však předešel důkazem, že terminus (cíl) kausalního vztahu není v momentu podstaty vzniknuvšího, nýbrž v momentu vzniku samotného.“[1]) Vší silou pokouší se tento novoscholastik o to, aby dokázal, že vztah kausalní je podstatnou věcí při každém vzniku. Dle Sawickiho se však důkaz nezdařil. Praví: „Zkušenost dává nám jen poznati, že vznik, který pozorujeme, je skutečně podmíněn příčinou, nepraví však, že tento vztah kausalní je p o d s t a t n o u v ě c í. Ano, v pozorovaných případech je vznik sám příčinou podmíněn, ale je, jak námitka právem se uplatňuje, myslitelný jiný vztah, při němž se má věc jinak. Odpověď na tuto otázku neuspokojuje. Geyser dí, že kausalní vztah by mohl jenom chyběti vzniku, kdyby byl spojen se vznikem zvlášť uzpůsobeného (bestimmt gearteten Seins) bytí a ne se vznikem samým.“[2]) Na podstatu vzniknuvšího nebyl při zdůvodnění nutnosti kausality naprosto žádný ohled brán a jenom na vznik sám se obracel zřetel. „Avšak nemohl by vznik téhož bytí, nemohl by vznik sám býti různorodý, zde přivoděn příčinou, tam bez příčiny?“[3]) Na slova Sawickiho odpovídá Geyser: „Věc mohla býti nanejvýš takovou, že byly dva v podstatě různé druhy vzniku, jeden vznik potřeboval by příčiny pro svou zvláštní podstatu, jiný však byl by naopak pro svůj jiný druh podstaty v odporu ke kausalnímu vztahu. Avšak poznali jsme, že tam, kde můžeme zjistiti kausalní vztah, má tento svůj terminus nikoli v nějakém podstatném momentu se vznikem ve vzniknuvším spojeném, nýbrž ve vzniku, čistě jako takovém.“[4]) Tím prý pozbývá námitka své oprávněnosti. Sawicki dí, že „vznik sám“ má dvojí význam. „Na jedné straně značí vznik sám, i když nehledíme k tomu, co vzniká. Může však též být míněn vznik dle všeobecného pojmu v protivě ke svým zvláštním druhům. U Geysera má pojem napřed první význam, aby potom nepozorovaně přijal druhý, a tak zprostředkoval konečný soud.“[5]) Sawicki tvrdí, že nutnost příčiny nedá se sice z pod-

[1]) J. Geyser: Enige Hauptprobleme der Metaphysik. 1923, str. 102.
[2]) Sawicki l. c. str. 54.
[3]) l. c. str. 55.
[4]) J. Geyser l. c. str. 105.
[5]) Sawicki l. c. str. 55.

staty vzniku samého odvoditi, ale přes to nazývá tento zákon požadavkem rozumu. Nemá prý svého kořene v pojmu vzniku dle zásady rozporu, dá se však odvoditi ze všeobecného zákona bytí o dostatečném důvodu, upotřebíme-li ji na vznik sám. Zákon tento není rázu analytického, ale přece je oprávněným postulátem rozumu.

Sawicki dí o našem poznání, že se neklame, když zjišťuje ve světě mimo naše vědomí a i u vědomí samém příčinný vztah. Je však velmi důležitou otázkou, zda veškerý svět bytí je podroben zákonu kausality. Především může se říci, že ve světě vůkol, který pozorujeme, nacházíme zákon kausality v platnosti. Opak toho neshledáváme nikde. Právě tak jako u zákona gravitačního soudíme i u zákona příčinnosti indukcí, že je zákonem, který má všeobecnou platnost. Sawicki soudí, že je to jen důkaz pravděpodobnosti. „Jdeme-li dále a tvrdíme-li, že platnost zákona kausality je bezpodmínečná pro veškerý obor bytí, děje se to jen proto, ne že zákon spočívá posléze na zkušenosti, nýbrž že vyjadřuje požadavek rozumu. Že svět bytí tomuto základnímu požadavku rozumu bezvýhradně odpovídá, nedá se, jak jsme u věty o dostatečném důvodu viděli, vlastně ani dále dokázati, nýbrž přijímá se jen rozumně zdůvodněným aktem důvěry.“[1])

O známých slovech „quidquid movetur, ab alio movetur“ dí tento myslitel-apologeta, že nevyjadřují zákona kausality a nejsou ani jeho přesným důsledkem. Mnohým jeví se tato věta samozřejmou, avšak Suarez, myslitel tak znamenitý, vynikající zástupce aristotelicko-scholastické filosofie XVI. století, ozval se proti zákonu kausality, jak jej ona slova pronášejí. Ba jde tak daleko, že dí, že čím hlouběji vnikáme do různých pokusů, jimiž platnost zákona příčinnosti měla býti dokázána, tím jasněji vnucuje se nám právo pochybnosti v jeho platnost. (Disput. metaph. disp. 29. sectio.)

Mnoho bedlivé práce věnoval problemu kausality výše uvedený novoscholastik Jos. Geyser. Ačkoli v posledních dvaceti letech popírá evidenci tohoto zákona, hledí přece jeho platnost dokázati cestou induktivní. Empirická představa o příčinnosti má svůj původ ve zkušenosti, totiž v častěji opakovaném pozorování určitých dějů vůkol nás. „Má se za to, že tyto určité děje A i B nenásledují po sobě jenom časově, nýbrž též kausalně spolu souvisí. Co je však posledním míněno? . . . musí býti tím míněna myšlenka, že po A následuje vždy B, protože po A musí následovati. Toto nucení (Müssen) není nám

[1]) Sawicki l. c. str. 58.

však dáno žádným pozorováním nebo zkušeností."[1]) Smíme proto snad o pravdě tohoto zákona pochybovati? V díle „Erkenntnistheorie" (str. 255) píše G.: „Nikdy nebyl případ zjištěn, že by něco bylo vzniklo nebo nějakou změnu bylo zakusilo bez příčiny. Čím důkladněji se zkoumá, tím jasněji a jistěji se stále zase projevují kausalní vztahy. Vzhledem k tomuto faktu nedá se právem o pravdě zákona kausality pochybovati." Podobně soudí i Meinong, že nic neděje se bez příčiny. I když zkušenost sama a její induktivní zpracování nestačí, aby trvale uspokojily nároky na všeobecnou platnost zákona kausality, nemůže se přes to věda na žádný způsob vzdáti všeobecné platnosti tohoto zákona.

Jeden z nejznamenitějších logiků nové doby, Chr. Sigwart, píše v úvodě ke svému dílu „Logik", jak velikou nesnáz působí filosofii práce, jíž má udati známky, dle nichž by bylo možno rozlišiti objektivně nutný a všeobecně platný soud od individuelně odlišného — objektivně nesprávného soudu. „Zde není posléze žádné jiné odpovědi, než dovolávati se nutnosti, kterou jsme subjektivně zakusili, dovolávati se vnitřního citu evidence, jež doprovází část našeho myšlení, dovolávati se vědomí, že podle daných předpokladů nemůžeme jinak mysliti než myslíme. Víra v právo tohoto citu a jeho spolehlivost je poslední kotvou (Ankergrund) vůbec vší jistoty. Kdo toho neuznává, pro toho není žádné vědy, nýbrž jen nahodilé mínění."[2]) Toť důsledek, jemuž žádný svědomitý myslitel se nemůže vyhnouti, i kdyby se tomu sebevíce bránil. Sigwart pokračuje: „Jistota všeobecné platnosti našeho myšlení spočívá v poslední instanci na vědomí nutnosti, a nikoli obráceně; tím, že předpokládáme všem společný rozum, jsme přesvědčeni, že to, co myslíme vědomím nevyhnutelné nutnosti, i od jiných je tak myšleno; a empirické potvrzení skutečným souhlasem všech dovede jistě náš předpoklad zesíliti, že i jiní jsou pod týmže zákonem, který je zavazuje, avšak nedovede bezprostředního citu nutnosti nahraditi, tím méně vytvořiti. Souhlas zkušenosti s naším výpočtem však a zvyk, kterého se empiristé dovolávají, zesiluje (affiziert) zase jenom platnost našich předpokladů, z nichž vycházíme, nedovede však specifický ráz nutnosti myšlení ani způsobiti ani změniti. Takže zde stojíme před základním faktem, na němž musí býti každá logická stavba vystavěna a žádná logika nemůže si jinak počí-

[1]) Geyser: Das Gesetz der Ursache. 1933. Str. 57.
[2]) Hessen: Das Kausalprinzip. 1928. Str. 194.

nati, než že si je vědoma podmínek, za nichž vzniká tento subjektivní cit nutnosti a přivádí je na jejich všeobecný výraz.“[1])

S těmito vývody není Hessen spokojen a vytýká jim psychologismus. Považuje-li někdo evidenci za rozhodné kriterium pravdy, je-li toto kriterium něčím subjektivně psychologickým, pak není prý ani možno, abychom se dostali dále z oboru lidského myšlení. „Vědomí nutnosti — toť přece podstata této evidence — jež některé věty v nás působí, mezi tím především nejvyšší zákony myšlení, vězí pak zcela uvnitř sféry specificky lidského myšlení. Jedná se vždy o subjektivní nutnost, nutnost pro naše lidské myšlení, pro našeho tak uspořádaného ducha, ne o věcnou nutnost, jež je závaznou pro každé myšlení. Nutnost myšlení, jež přísluší nejvyšším základním větám logiky, je a zůstává pak omezena na lidský druh. O objektivní nutnosti myšlení a přesně všeobecné platnosti nejvyšších principů nemůže býti žádné řeči.“[2])

Nejenom stoupenci, nýbrž i odpůrcové psychologismu dovolávají se evidence při zdůvodnění logických zákonů jako posledního kriteria pravdy, ovšem odpůrcové míní evidencí něco jiného než psychologisté. Evidencí není jim něco citového, irrationalního, nýbrž něco rozumového, rationalního. Je jim poznáním objektivního stavu „Einsicht in den objektiven Sachverhalt“. Taková evidence jeví se jim jako „logická a objektivní“, kdežto u psychologistů je evidence „psychologická a subjektivní“. Dle Geysera záleží na „jasném a zřetelném patření postulovaného obsahu soudu“, při čemž třeba bráti hlavní zřetel na jasné důvody. Jenom tak dá se říci, že záleží v jasném a zřetelném patření objektivity. Geyser nepopírá, že i jeho nauka o evidenci má subjektivistickou stránku. „Ačkoli je to jisto, že evidence má objektivní základ, nedá se přece její smysl a podstata omeziti na objektivní vlastnost určitých obsahů soudů. Naopak patří k podstatě evidence viditelnost (Sichtbarsein) pravdy oněch soudů, jimž je evidence právě vlastní.“[3])

Je zákon kausality naprostou nutností pro naše myšlení? Znamená jeho popření nemožnost pro náš rozum? Nejvyšší logické zásady musíme si nutně mysliti, protože jsou nutností pro naše myšlení. Kdybychom se jich vzdali, znamenalo by to totéž jako vzdáti se myšlení samého. Je tomu také tak u zákona kausality? Hessen soudí, že taková

[1]) Hessen l. c. str. 194.

[2]) Hessen l. c. str. 195.

[3]) Geyser: Auf dem Kampffelde der Logik. 1926. Str. 179.

nutnost jemu nepřísluší. Popírá-li někdo tento zákon, neznamená prý to ještě popření myšlení vůbec nebo nemožnost myšlení. Myšlenka vzniku bez příčiny je prý „wohl vollziehbar" a neobsahuje žádného vnitřního odporu. V logice, ethice, mathematice nepotřebujeme zákona kausality. Zákon ten vztahuje se na realní předměty, na „skutečné bytí a dění". Má tedy význam a platnost pro poznání, které se odnáší k realním předmětům. „Zde je zákon kausality nevyhnutelnou podmínkou, nutným předpokladem pro veškeré poznání. Toto nemůže zde vykonati žádných kroků, nečiní-li předpokladů, že pevná spojitost trvá mezi ději. Takové souvislosti musí předpokládati přírodozpytec, chce-li dospěti k všeobecně platným soudům a ke stanovení zákonů."[1]) Tím prý není řečeno, že tento předpoklad musí býti učiněn vědomě. „Přírodovědecké a duševědecké badání a poznání spočívá objektivně na onom předpokladu jako na posledním základě, bez tohoto předpokladu by ztratilo svůj smysl. . . . Má proto veškeré realně-vědecké poznání nutnost poznání (Erkenntnisnotwendigkeit). Kausalnímu principu přísluší však dle Hessena ráz apriorního předpokladu nebo základu poznání. Apriorní platnost základních logických vět nazývá Hessen ‚universální', která obsahuje veškeré myšlení. Apriorní platnost kausalního principu je však jen „částečná, omezená na určité obory vědy a vědecké typy."

B. Erdmann dí, že naše vědecké poznání je od pradávna zvyklé, vztah mezi příčinou a účinem nepovažovati jako obyčejný poměr pouhé časové posloupnosti, nýbrž jako skutečný poměr dynamické závislosti účinu na příčině, „podle níž účin vzniká z příčiny, jí bývá zplozen nebo vykonán." Dle Erdmanna nemohl tímto názorem otřásti ani empirismus, a proto má i dnes ještě své právo. „Tento starý postulát dynamického zprostředkování mezi ději, jež pravidelně po sobě následují, má pro nás svůj dobrý smysl," dí týž myslitel.[2]) Ačkoli Erich Becher má podobný názor o kausalitě jako Kant, přece uznává nedostatečnost jeho, což lze poznati z jeho slov, že přece jen „zůstává možnost, že příčina a účin nejsou jenom časovými vztahy, nýbrž ještě jiným, řekněme — víc vnitřním způsobem spojeny." Škoda, že tento myslitel se nesnaží víc prohloubiti svůj názor o kausalitě. Vinu dlužno připisovati kantismu, jehož se pevně drží.

Kolik lidem zatarasil cestu k pravdě odpor proti vší metafysice i cestu k správnému pochopení zákona příčinnosti! Můžeme to po-

[1]) l. c. str. 207.

[2]) Hessen l. c. str. 209.

znati i ze slov Sigwartových. „Myšlenka působení jedné věci na druhou je ovšem metafysickým prvkem, avšak obejíti se bez ní nemůžeme, chceme-li vnésti souvislost v děje.“ Nejeden myslitel soudí podobně jako Sigwart a myslí při tom, že je rozhodným stoupencem Kantovým. Vidíme totéž u kantovce Aug. Messera, což vyznívá z jeho slov: „Aby změny byly pro nás pochopitelny, musíme je odvoditi z jejich příčin. Proto předpokládáme a priori, že každá změna má svou příčinu. Tato věta platí ve své všeobecnosti ne snad na základě zkušenosti (a posteriori), neboť pak musili bychom vůbec její platnost již míti vyzkoušenu na všech možných zkušenostech. Ovšem nemusili bychom se na jiné straně strachovati, že by první nahodilou zkušeností mohla býti popřena. Kdybychom totiž k nějaké změně nemohli najíti žádné příčiny, nemohli bychom se tím uspokojiti, že je bez příčiny, nýbrž domnívali bychom se, že příčina je nám prozatím neznámá.“[1]) I když tato věta platí (a priori) před zkušeností samou, je přece s ní v nejužším spojení, ano je vlastně pro ni. „Teprv tím totiž, že činíme předpoklad, že věta (příčinnosti) je platnou, dospíváme k tomu, abychom nabyli vědeckého poznání o změnách. Umožňuje nám svým dílem (an seinem Teil) zkušenost; je ‚podmínkou možné zkušenosti‘. Musíme ovšem při tom bráti pojem zkušenosti v poněkud užším smyslu ‚vědeckého‘ poznání zkušenosti, ne v nejasném, pokud pouhé naše vjemy a snad ještě vědění na něm spočívající spojuje.“

Přes to soudí Messer, že zákon kausality není nutností našeho myšlení, jak je tomu u vět čisté mathematiky nebo logiky; popření jeho prý neznačí žádný rozpor v myšlení samém. Sawicki a Hessen dí, že zákon kausality je jenom postulátem.

Jaký význam má slovo postulát? Nejsprávněji vystihl H. Lotze tento pojem. „Postulát není domněnkou, kterou můžeme připustiti (machen) nebo též nepřipustiti nebo na jejíž místo můžeme dáti nějakou jinou; naopak je absolutně nutnou domněnkou, bez níž by obsah zkušenosti, o kterou se jedná, odporoval zákonům našeho myšlení.“ Kausalita jest nutným postulátem pro nás: obsah zkušenosti by bez ní odporoval zákonům myšlení.

Hessen uznává, že veliký význam kausalního principu je pro vědecké poznání zcela jasný. Je prý „nutným předpokladem, nezadatelným základem pro veškeré realně vědecké poznání.“[2])

[1]) Aug. Messer: Einführung in die Erkenntnistheorie. 2. vyd., 1921, str. 42.

[2]) H. Lotze: Logik, herausgeg. von G. Misch. 1912. Str. 410.

Tak mnoho píle věnovali vynikající myslitelé problemu příčinnosti. Kdo se dnes opováží říci, že problem je rozluštěn? Že mnohým filosofům zatarasily různé předsudky cestu k pravdě, vidět u některých stoupenců kriticismu. Pro filosofy zbývá ještě mnoho práce, chtějí-li problem úplně objasniti. Smíme doufati, že se jim věc podaří? I v nejpřesnějších vědách zůstává mnoho nerozřešených záhad, a vážní učenci soudí, že jich lidský duch sebe bystřejší nerozluští.

[1]) Hessen l. c. str. 266.

Morava a stížné listy do Kostnice (1415).

Podává Dr. Augustin Neumann. (Č. d.)

IV.

Rodopisná stránka stížných listů.

V době tak primitivních prostředků propagačních hrál velikou roli osobní styk a při něm ovšem zvláště příbuzenské vztahy. Jelikož se až dosud stížnými listy po této stránce nikdo zvlášť nezabýval, jest záhodno jí na tomto místě věnovati pozornost, pokud ovšem to dovolují výsledky rodopisného badání.

Jak rodinné poměry působily v době takového duchovního třídění, jakým byl osudný rok 1415, o tom nás poučují pánové ze Sovince. V panské skupině moravské jest podepsán Petr ze Sovince (V., 334). Tento byl synem Pavlíka ze Sovince, a to z jeho prvního manželství. Synové z druhého manželství nemohli se dohodnouti se svým nevlastním bratrem Janem,[1]) čímž došlo k svárům, které se projevily po smrti Husově. Jan ze Sovince (či jak bývá v listinách psán, Janek) připojil se ke straně katolické, zatím co druzí bratří-odpůrcové přidali se k husitům. Petr z nich se k nim otevřeně přihlásil pečetí na stížném listě. Případ Janka ze Sovince jest tím zajímavější, že jej nalézáme mezi škůdci olomouckého biskupství v listině z roku 1393.[2])

Rozrod pánů ze Sovince nás vede dále. Zmíněný již Pavlík ze Sovince měl dcerku Bolku provdanou za Viléma z Kobeřic, jehož byla druhou manželkou. Tato Bolka byla (nelze říci, zda vlastní či nevlastní) matkou Díka z Kobeřic, podepsavšího stížný list (VI, 359[3]).

Další příbuzenský svazek lze zjistiti u Petra z Turovic (VI, 361). Ten měl totiž za manželku Ofku, sestru Drslava z Nákla, jenž rovněž přivěsil pečeť k stížnému listu.[4]) (VIII, 401).

Nějaké příbuzenské vztahy byly i mezi vladykami z Krumsína a ze Stichovic. Anna ze Stichovic byla provdána za Mechka z Krumsína a takto byla tetou Ješka z Krumsína (syna Bedřicha,

[1]) Ottův slovník, XXIII, 748.
[2]) CDM, XII, 458.
[3]) Pilňáček, Staromoravští rodové, 65.
[4]) U. d., 52.

bratra Mechkova.[1]) Tím jest prokázáno příbuzenství dvou vladyk připojivších se k protestu proti rozsudku kostnickému, t. j. Mikuláše ze Stichovic (VII, 376) s Ješkem z Krumsína (VIII, 442).

Krumsínští nás vedou k vladykům z Odlochovic. Manželka Ješka či Jana z Krumsína Klára byla totiž příbuznou Přibíka z Odlochovic.[2])

Čeněk ze Šárova (VI, 348) a Mikšík z Malenovic (VI, 346) byli spřízněni takto: Vdova po Šárovci Markéta slala se před rokem 1416 manželkou Mikšíka z Malenovic.[3]) Čeněk ze Šárova měl sestru Annu. Tato byla provdána za Kašpara ze Šnelštejna[4]) zapsaného v VI. stížném listě (č. 354) chybným jménem „de Swanfeld". Oba tito protestníci byli tedy švagři.

Trochu blíže jest si všimnouti příbuzenského poměru Miloty a Zikmunda z Křižanova. Na stížném listě (V.) jsou výslovně uváděni jako bratří (fratres) a proto mají i společné číslo 333. Sedláček[5]) však je prohlašuje za bratrance. Kratochvil[6]) naproti tomu uvádí jako dítky Jana z Křižanova Zikmunda, Jana, Milotu, Jošta a Helenu. Důležitou jest okolnost, že po smrti Janově spadlo všechno dědictví na Milotu a Zikmunda. To jest nejpádnějším důkazem, že Milota i Zikmund byli bratřími, neboť jinak by bývalo dědictví připadlo Joštovi a Heleně.

Křižanovští byli úzce spřízněni s Valdštýny. Jindřich z Valdštýna (přivěsivší pečeť V, 339) měl dceru Markétu, která se provdala za Zikmunda z Křižanova, tak že tento byl zetěm Jindřichovým.[7])

Méně zřetelným jest příbuzenský svazek vladyk z Rakodav, z nichž dva, Oldřich a Štefek, přivěsili svou pečeť k stížnému listu (VIII, 402, 409). Zdá se totiž, že jiný člen též rodiny (neznámo, jakého příbuzenského stupně) Jenec je spojoval s vladykami z Petřvaldu. Manželkou Jencovou byla totiž Markéta, dcera Petříka z Petřvaldu,[8]) jehož synem byl Jan z Petřvaldu, který přivěsil pečeť na VIII. stížném listě (č. 415).

Milota z Tvorkova (V, 338) měl bratry Ondřeje a Zbyslava

[1]) Tamže.
[2]) Tamže, 307.
[3]) Tamže, 216.
[4]) Sedláček, Úvahy, ČČH, 1917, 333.
[5]) Tamže, 329.
[6]) Vlastivěda, Velkomeziříčsko, 222—223.
[7]) Ottův slovník, XVI, 336.
[8]) Pilňáček, 17.

(Zbyňka). Tento měl za manželku dceru Markvarta z Jíkve[1]) (VI, 349). Milota sám měl za manželku Machnu z Ronova, dceru Hynka z Ronova, odvolavšího husitství v r. 1421. Tento Hynek pak byl spřízněn s pány z Kunštátu svou manželkou Markétou.[2])

Markvart z Jíkve byl spřátelen s Díkem z Kobeřic (VI, 359), neboť byl Díkem ustanoven za ochránce podílu své ženy Anežky (1413) na Hilbranticích.[3])

Podobný přátelský poměr lze zjistiti mezi Šelenberky a vladykami z Odlochovic. Zdeňka, manželka Přibíka z Odlochovic, měla totiž od r. 1390 podíl s bratřími ze Šelenberka na Kraví hoře na Znojemsku.[4])

Jiný takový přátelský poměr byl mezi Alšem Kabátem z Výškovic (VIII, 452) a Jetřichem i Zikmundem z Brancouz (VII, 390 a 391). Kabátova manželka Kateřina měla totiž spolek na dvoře brancouzském s Bolkou z Dobročkovic, vdovou po Janu z Heraltic.[5])

Konečně se nám podařilo zjistiti ještě tyto příbuzenské svazky: Jan ml. Puška z Kunštátu (V, 332) byl synovcem Alše z Kunštátu na Rájci (V, 329). Podobně i Jindřich z Lipého (V, 341) byl synovcem Hanuše z Lipého (V, 326).[6])

V.

Osudy jednotlivců.

Napovídají-li mnoho příbuzenské a osobní styky příslušníků moravské šlechty, kteří poslali do Kostnice protest proti rozsudku nad Husem, pak mnohem lépe můžeme vystihnouti odůvodnění tohoto kroku poznáním jejich bližších osudů. Citovaný již spis Novotného „Hus v Kostnici a česká šlechta" dal podnět k čilé vědecké diskusi, v níž běželo spíše o identifikaci osob a míst než o bližší obeznámení se životem jednotlivých osob protestu se súčastnivších. Bude proto záhodno doplniti po této stránce zprávy o nich, pročež rozděluji přítomnou kapitolu na dvě části: a) Osudy jednotlivců do r. 1420, b) Jejich chování po r. 1420 čili císař Zikmund a husitská šlechta moravská.

[1]) Lechner, Die ältesten Belehnungs- und Lehensregister des Bistums Olmütz (Brno 1902), 27.

[2]) Ottův slovník, XXI, 953.

[3]) Pilňáček, 295.

[4]) Tamže, 307.

[5]) Dvorský, Třebíčsko (Mor. vlastivěda), 176.

[6]) Sedláček, Úvahy, ČČH, 1917, 331.

a) Do roku 1420.

Skupina V.

Č. 322. Lacek z Kravař, zemský hejtman moravský, vůdce husitské strany na Moravě. Byl manem biskupství olomouckého,[1]) jenž se kdysi přísežně zavázal, že bude hájiti kostel olomoucký proti jeho nepřátelům. V r. 1388 se přel s jiným vasalem Pavlíkem ze Sovince o polovici dvora v Kelči.[2]) Vlády svého synovce, biskupa Lacka z Kravař dovedl využíti ke koupi velikého biskupského léna ve Valašském Meziříčí a Arnoltovicích.[3]) později je připojil k markrabětí Joštovi, jenž jej odměnil v r. 1391 statkem ve Skrbeni[4]) a v r. 1406 Tršicemi a hradem Hlubokým u Olomouce.[5]) Jako hofmistr krále Václava IV. (což znamená, že se odklonil od Jošta) a jako man biskupa olomouckého podal jménem svého rodu přímluvný list k papeži Janu XXIII. o zrušení zápovědi kázání v soukromých kaplích. Od té doby stál v čele husovského hnutí na Moravě. Při tom však udržoval přátelské styky s církevními ústavy, pokud to jeho hmotný prospěch žádal. Jest jistě příznačno, že právě 6. července 1415 vyměnil s třebíčským klášterem osadu Zhoř za netínské rybníky[6]) a současně zapsal 500 kop grošů na Osové Zbyňkovi Doubravkovi z Doubravice,[7]) nejvyššímu moravskému sudímu, jenž s ním podepsal v téže skupině stížný list (V, 344).

Ještě hůře se vyjímá další člen vysoké šlechty moravské, pan Vilém z Pernštýna (č. 323). Již od počátku církevně-politických zmatků na Moravě patřil ke škůdcům olomouckého biskupství, neboť jeho jméno nacházíme již v r. 1388 na landfrýdě uzavřeném s olomouckým biskupem Mikulášem z Rizemberka.[8]) Náležel ke straně markrabího Jošta, od něhož dostal odměnou (1398) dědičně Jakubov.[9]) V r. 1409 se stal komorníkem práva brněnského,[10]) své proti-

[1]) Lehner, U. d., 95.

[2]) Tamže, 130.

[3]) Tamže, 15. Lenní zápisy kladou to k r. 1396, zatím co Volný, Die dritte Exkommunikation etc. AOG., VIII, 184.

[4]) DO, VI, 191.

[5]) Tamže, 246.

[6]) DB, XI, 296.

[7]) L. c.

[8]) CDM, XI, 446.

[9]) BD, VIII, 213.

[10]) Sedláček, Úvahy o osobách v stížných listech l. 1415 psaných. ČČH, 1917 (XXIII), 328.

církevní smýšlení ukázal účastí na všech třech projevech moravských ve prospěch Husův (meziříčský, brněnský a stížný list), ale při tom ještě v r. 1417 z důvodů zištných ačkoli patřil k proticírkevní straně vymínil si ochranu kláštera doubravnického při prodeji dvora v Medlově Joštu Hechtovi z Rosic.[1]) I tento prodej charakterisuje Viléma z Pernštýna, neboť jej uzavřel se šlechticem, jenž sice podepsal oba moravské projevy z r. 1415, nikoliv ale stížný list, a tím projevil svůj nesouhlas s ostrým postupem šlechty proti kostnickému koncilu. Viděti z toho, že mu nikterak nepřekáželo uzavříti z hmotných důvodů smlouvu s příslušníkem strany protivné. Nejhorší však jest, že Vilém z Pernštýna byl ve spojení s loupeživými tlupami, t. zv. lapkami. Dle jednoho přiznání z r. 1416 odnesli lupiči kořist do Doubravníka a Vilém z Pernštýna z ní dostal uloupený kříž a monstranci.[2]) Výslech prozrazuje, že „Vilém o té jízdě dobře věděl". Téhož roku byly dopraveny na jeho hrad Pernštýn odcizené ryby.[3]) Jiný výslech prozrazuje, že jeho spojení s loupeživými tlupami bylo mnohem staršího data. Někdy před rokem 1410 podnikli loupežníci výpravu Vilémovým „návodem i jeho úkladem".[4]) Jest krutou ironií, považíme-li, že v r. 1409 byl Vilém dokonce komorníkem brněnského práva! Výslech z roku 1419 prozrazuje, že lupiči jeli na Pernštýn a Jimramov a dali ukradené sukno a koření panu Vilémovi.[5]) Tamže se i dočítáme, že na Vilémův podnět došlo k výpravě do Bzence, což Vilémovi vyneslo 11 ukradených koní, jež mu odvedli lupiči do Doubravníka.[6])

Jan st. z Lomnice, nejvyšší komorník brněnského soudu (č. 324). Podepsal v r. 1415 všechny tři proticírkevní moravské projevy, při tom však v r. 1417 se zastal kláštera fundovaného svým rodem, jejž považoval i dále za kus svého majetku. Pohnal totiž Jana z Moravan (jak pravil), „že mi drží a mému klášteru v Skoronicích devět lánův".[7]) Že Jan z Lomnice činil tak jen z důvodů hmotných, vysvítá nejlépe z toho, že o něco později on sám byl obžalován brněnskými minority pro zadržení jim patřícího platu z osady Tučap.[8])

[1]) BD, XI, 310.
[2]) Neumann, Nové prameny k dějinám husitství na Moravě. ST, VI, 250.
[3]) Tamže, 250—251.
[4]) Tamže.
[5]) Tamže, 221.
[6]) Tamže, 223.
[7]) PN, II, 525.
[8]) Tamže.

Příznačno pro Jana z Lomnice jest, že za těch okolností byl komorníkem brněnského soudu.

Hanuš z Lipé (č. 326), nejvyšší maršálek království českého. Spolu s Erhartem z Kunštátu pokračoval po smrti markrabího Prokopa v nepřátelství s králem Václavem IV. Když v květnu 1406 se Erhart smířil s králem, tedy byl tím Hanuš osamocen a proto se s ním též udobřil. Svému slovu však Hanuš nedostál a jal se napadati města i kláštery držící s králem.[1]) Ve Velkém Meziříčí podepsal žádost moravských pánů ve prospěch Husův koncilu podanou,[2]) brněnského projevu šlechty však se zdržel. Je těžko říci, proč tak učinil, možno však jest, že měl v tomto směru na něho určitý vliv jeho bratr Čeněk, kanovník kroměřížský.[3]) Zemřel ještě někdy v roce 1415.[4])

Vaněk z Boskovic (č. 327) náležel již asi dávno k nepřátelům biskupství olomouckého, neboť v r. 1388 podepsal landfrýd s biskupem Mikulášem.[5]) Sloužil markrabímu Joštovi, který mu za to zapsal Nový hrad.[6]) Sedláček[7]) o něm praví, že teprve po několikerém váhání podepsal stížný list, což je docela možné, protože ještě rok před tím projevil své smýšlení darováním důchodu z Lipůvky brněnskému klášteru minoritů.[8])

Jan z Bítova (č. 328) držel spolu s bratrem Smilem od r. 1410 Bítov.[9]) Toho roku byl u něho na Bítově hostem M. Jeronym pražský po procesu ve Vídni proti němu vedeném. Jeronym tam byl velmi spokojen, neboť v dopise tam 12. září napsaném výslovně praví, že jest tam s mnohými přáteli a jsou veselí.[10]) Považíme-li, že vídeňský proces byl proti M. Jeronymovi veden pro jeho příchylnost k nauce Viklefově, pak z toho můžeme souditi, že Jan z Bítova se ani trochu neostýchal prokázati pohostinství Husovu příteli souze-

[1]) Brunner, Die Herren von Lippa, ZVGMS, 1910 (XIV.), 117.

[2]) Palacký, Documenta, 534.

[3]) Otto, XVI, 69.

[4]) Tak tvrdí Sedláček Úvahy atd. ČČH, 1917, 328—329, zatím co Brunner, U. d., 123 datuje úmrtí Hanušovo počátkem roku 1416.

[5]) CDM, XI, 446.

[6]) Sedláček, Rozletilé kapitoly etc. ČMM, XVIII (1894), 11.

[7]) Ottův slov., IV, 426.

[8]) Pilňáček, Staromoravští rodové, 12.

[9]) Peřinka, Mor. vlastivěda, Vranovsko, 90.

[10]) Klicman, Processus judiciarius contra Hieronimum de Praga. Hist. archiv č. akademie, č. 12, 34—35.

němu pro bludařství. Tím si ovšem vysvětlíme, proč o pět let později Jan z Bítova se připojil veřejně i k přívržencům Husa samého.

Vok z Holštýna (č. 331). Je to mladší syn Voka I, zemřelého v r. 1410. Tento starší Vok patřil mezi nepřátele olomouckého biskupa Mikuláše, s nímž se sice smířil landfrýdem v r. 1388,[1]) ne však trvale. V nepřátelství k biskupství vychovával i svého syna, začež oba Vokové byli po čtyry léta vyobcováni z církve. Teprve když 17. dubna 1403 slíbili vrátiti všechno, co odňali kapitule olomoucké, brněnské a kroměřížské, byli zproštěni církevních trestů.[2]) Zdá se, že kromě loupežívého Sokola z Lamberka byl to snad jediný z moravských pánů v r. 1399 exkomunikovaných, který se smířil s církví.[3]) Vok mladší sloužil markrabímu Joštovi, jenž jej odměnil za to tvrzí v Bohuslavicích.[4]) Jeho proticírkevní minulost, jež mu dokonce vynesla i exkomunikaci, snadno vysvětluje, proč přivěsil svou pečeť k stížnému listu.

Milota a Zikmund z Křižanova (č. 333). Na stížném listě jsou podepsáni jako bratří, Sedláček však je považuje za bratrance. Z důvodů vyslovených v rodopisné kapitole považuji oba tyto šlechtice za bratry a syny Jana z Křižanova. Tento sloužil markrabímu Joštovi, jenž jej za to odměnil darováním hradu Zubštýna v léno. Jako Joštův stranník podepsal se synem svým Milotou[5]) v r. 1388 landfrýd s biskupem olomouckým Mikulášem, z čehož vidno, že jako u pánů z Holštýna, tak i u Křižanovských přecházelo nepřátelství k církvi z otců na syny. Milota zůstal ve službách Joštových, za něž se mu dostalo odměnou Kuříma[6]) (1397) a Hrutovic (1407[7]). Spolu s bratrem Zikmundem zůstali dále při Joštovi, však dlouholeté válčení z nich učinilo loupežívé rytíře, a zvláště Zikmund měl lupičskou tlupu, s níž se potuloval a loupil nejen na Moravě, ale i v Čechách". Historik vyvodil z jeho chování závěr, že Zikmund „nebyl člověk právě nejlepších vlastností",[8]) Pekař ho

[1]) Trampler, Die Herren von Holstein, ZVGMS, VIII (1904), 47.

[2]) Tamže. Volný (Markgraftum Mähren, II, 2, 386) nazývá hrad Holštýn v l. 1280—1400 „ein weit gefürchtetes Raubnest . . ."

[3]) Volný, Die Exkommunikation des Markgrafen Prokop etc. AOG, VIII (18), 206.

[4]) Sedláček, Rozletilé kapitoly, ČMM, XVII (1893), 295.

[5]) Kratochvil, Vlastivěda, Velkomeziříčsko, 222—223.

[6]) BD, VIII, 241.

[7]) BD, XI, 264.

[8]) Kratochvil, U. d., 224.

nazval násilníkem.[1]) Jinou pro Zikmunda příznačnou vlastností bylo to, že ačkoli pocházel ze zámožné rodiny (z větve pánů z Lomnice), přece byl kde komu dlužen, zač byl často žalován.[2]) Zikmund patřil mezi nepokojné pány, přepadnuvší Jihlavu v r. 1402, kteří však byli krvavě odraženi. Výpad ten podnikl z hradu Rukštejna, náležejícího jeho tchánovi Jindřichovi z Valdštýna.[3]) Záznam z knih půhonů[4]) z r. 1415 charakterisuje Zikmunda z Křižanova jako muže nepoctivého a úskočného. Dle něho pozval Zikmund do Jevíčka Břeňka z Nasedlovic na pečeni a když tento vskutku k Zikmundovi přišel, tedy mu „hostitel" pobral koně, peníze i odění! Jsa si vědom, čeho se dopustil, slíbil zklamanému hostu, že mu všechno vrátí, ale svému rytířskému slovu nedostál.

Kuník z Drahotuš (č. 335). Byl manem biskupství olomouckého, který se však znepřátelil s biskupem Konrádem z Vechty a s manem Jandou z Odlochovic. V r. 1411 se totiž Kuník ohradil proti biskupu Konrádovi, že stavil jeho právo tím, že citoval Herborta z Lavkova a proto on byl pohnán až do Říma.[5]) Téhož roku byl obžalován, že Jandovi z Odlochovic drží neprávem Kurovice.[6]) Rozhodnutí o tom padlo v r. 1416, kdy Kuník svou při prohrál, neboť Jandovi byly přisouzeny Kurovice a mimo ně i Třebětice.[7]) Nebývalý důraz, s jakým byl rozsudek manského soudu vynesen, svědčí o tom, že soud si byl asi vědom, že má co činiti s příslušníkem strany Husovy. Čteme v něm totiž: „... nejprv právem duchovním a klatbami a právem a mečem jemu (t. j. Jandovi z Odlochovic) práva pomoci jako pán svrchní toho manství".[8]) Nejzajímavějším při tom ovšem jest, že Kuník z Drahotuš, který přivěsil pečeť k stížnému listu, zůstává i dále — biskupským manem olomouckým... Nelze pochybovati, že ve svých sporech s biskupem a jmenovaným manem, které se odehrávaly právě v době takového duchovního kvašení, jako bylo roku 1411, se Kuník z Drahotuš odcizil církevní straně a dal svému smýšlení průchod připojením se ke šlechtě protestující proti kostnickému rozsudku. (P. d.)

[1]) Žižka.
[2]) Kratochvil, U. d., 224.
[3]) Ottův slovník, XXVI, 336.
[4]) Vyd. Brandl, sv. II, 356.
[5]) Lechner, Lehensbücher atd., 281.
[6]) Tamže, 285.
[7]) Tamže, 305.
[8]) Tamže.

Písemnictví.

Závodský Jos., Reformace a protireformace ve Velkém Meziříčí. Vel. Meziříčí, 1937.

P. spisovatel snaží se tu vylíčiti dějiny nekatolického hnutí v jmenovaném městě. Je to vlatně spisek příležitostný, vydaný k 10. výročí založení nekatolické náboženské obce meziříčské. Jelikož jmenovaný autor jest jejím duch. správcem a jak z předmluvy vidno, odchovancem prof. Husovy fakulty Bartoše, známého svým krajně nepřátelským postojem ke všemu katolickému, je tedy pochopitelno upozornění, že je třeba knihu čísti s náležitou pozorností a s bedlivým srovnáváním s dosavadním vypsáním náboženských událostí velkomeziříčských. Kdo pak mimo to ještě srovnává jednotlivá místa knížky Závodského, nalezne tam celou řadu rozporů, které dokazují, že spisovatel nepředvádí skutečný stav věcí, nýbrž že je líčí tendenčně, na př. když se zmiňuje o pronásledování katolíků způsobeném protestanty, tedy tak činí bez poznámky, anebo to, jak poznáme, omlouvá povahou doby, zato však, když líčí rány zasazené protestantům katolíky, tu neskrblí ostrými výrazy, jimiž podobné činy odsuzuje. Za takových okolností se dostává do rukou čtenářů místo věrného obrazu minulosti karikatura, jejímž účelem je postaviti katolickou stranu do světla co nejtemnějšího a svou ovšem do nejsvětlejšího.

A jako tím p. spisovatel prozradil agitační účel své jubilejní knížečky, tak zase v ní naznačil i své výbojné cíle, jež v Meziříčí sleduje. Na str. 8. totiž praví otevřeně, že nový českobratrský sbor v r. 1927 ve Vel. Meziříčí založený navázal tam, kde se zásahem vyšší moci r. 1621 přestalo. Má-li za to, že ve Vel. Meziříčí má zase dojíti k takovým nábož. bojům, jak nám je p. autor vylíčil ve své knížce, pak by to byla špatná odměna za poskytnutí pohostinného domova před 10 lety, o němž na témže místě píše. Při tom je těžko říci, co tím navazováním na českobratrskou minulost města myslí, neboť na str. 22. přece výslovně praví, že v Meziříčí českých Bratří před B. horou nebylo anebo aspoň nikdy jich tam nežilo tolik, aby se zmohli na samostatnou duchovní správu. Chce-li tedy p. spis. navazovati na českobratrskou minulost, pak dle vlastních slov nemá ve skutečnosti nač navazovati.

K době husitské.

Spisovatel počíná dobou kolem r. 1410. Je sice pravda, že v té době začíná u nás doba náboženských bouří, ale historik reformního hnutí ve Vel. Meziříčí měl zajíti trochu dále do dějin svého města a býval by právě nalezl nejkrásnější květ meziříčské vinice Páně, květ tím význačnější, že vykvetl z upřímné snahy po reformě, jak ji světu naznačil sv. František z Assisi. Je to reforma spočívající v naprosté apoštolské chudobě a pokoře, na jejíž cestu nastoupila v době předhusitské ušlechtilá šlechtična Anežka z Meziříčí. Povrhnuvši leskem

šlechtického života, vstoupila do kláštera klarisek v Praze, založeného bl. Anežkou českou, v jejichž šlépějích se snažila kráčeti. Protože však její slabé zdraví nestačilo k zachování přísného života klarisek, vystoupila od nich, ale vyprosila si, aby směla s několika zbožnými družkami žíti v části svého bývalého kláštera, určené pro hosty. (Viz o tom bullu v Kroftových Monumenta Vaticana, V. 2, 922.) Potom se odstěhovala do Brna, kde nějakou dobu v tomto životě pokračovala, ve farnosti u sv. Jakuba.

Zdá se však, že p. spisovatel nejen si starších dějin nábož. nevšiml, ale že snad jich nechce vůbec znáti. Následek toho pak jest nehorázné tvrzení (dokonce i s fotografií), že meziříčsky kostel vystavěli husité. Kdyby si býval prohlédl Volného Kirchliche Topographie (Br. Diözese, III., 57), tedy by tam nalezl, že ve Vel. Meziříčí byl farní kostel asi již ve XIII. stol. a první zpráva o něm že jest z r. 1317, tedy právě celých sto let před husitským hnutím. Aby mohl svou nehoráznost nějak odůvodniti, tedy praví (str 9), že v r. 1411 město podniklo na svůj náklad stavbu věže. Věž a kostel jsou ovšem dvě rozdílné věci! P. autor zapomíná, že v r. 1411 se nový nábož. směr počínal teprve bouřlivě hlásiti k životu, že však vlastního husitského hnutí ještě tehdy nebylo. K němu položen byl základ (jak p. spisovatel jistě ví) teprve 4 články pražskými v r. 1420.

Autor dále vyzvedá význam meziříčského pána Lacka z Kravař a cituje při tom souvěkou veršovačku, že uvedl na své panství husitské kněze přes odpor olomouckého biskupa. To znamená, že p. Lacek ze svého panství katolické kněze násilně vyhnal a poddané své prostě přinutil, aby se stali husity. (Toto počínání prohlašuje (str. 10) za zásluhu, ale když o 200 roků později katolický majitel panství Ladislav Berka z Dubé chtěl katolickému náboženství zase vrátiti jeho stará práva, tedy to podle p. spisovatele byla „nezastřená a žádnými ohledy již nemírněná protireformace.“) Sluší ještě dodati, že p. Závodský nepředvádí Lacka z Kravař v pravém světle, a to asi proto, poněvadž jeho postava mu není blíže známa. Budiž tedy na tomto místě řečeno jen tolik, že Lacek byl strýcem olomouckého biskupa téhož jména a že od něho si dal uděliti lenní statky biskupské na Valašsku a že jako man se přísahou zavázal, že bude vždy bojovati za práva Církve a biskupství olomouckého. Jelikož tu přísahu svým chováním (po smrti svého štědrého synovce) porušil, může si každý utvořiti úsudek o povaze tohoto průkopníka husitství na Velkomeziříčsku.

Stejně nepřesně vyličuje Závodský Jindřicha z Plumlova, nástupce to Lackova. Praví o něm, že padl v bitvě u Vyšehradu (proti husitům) a poněvadž žádal, aby směl před smrtí ještě přijmouti z kalicha, tedy že byl husita. Autor tu však nepraví, že Jindřich z Plumlova nepodepsal meziříčský projev panstva ve prospěch Husův a také ani nepřivěsil svou pečeť k stížnému listu do Kostnice proti jeho odsouzení. To znamená, že se nestotožňoval s husitskou šlechtou právě v osudových dobách nového hnutí a také zemřel v boji proti němu. Tedy

jeho žádost mohla býti pouze výrazem náboženské touhy, nikoli důkazem nějakého proticírkevního smýšlení. Vždyť přece již dávno před tím katolický Matěj z Janova doporučoval přijímání z kalicha.

Na str. 13. zaráží myslícího čtenáře, že připojení meziříčského pána Václava z Kravař k protitáborskému svazu, jež Závodský nerad vidí, vymlouvá tím, že prastarý nápis podnes na hradě umístěný nemá znamenati uspokojení, nýbrž spíše odpor nad porážkou Táboritů u Lipan v Meziříčí vyvolaný. Sám však si odporuje, neboť hned nato uvádí znění nápisu, dnes již ztraceného, dle něhož od té chvíle k upokojení se jednalo. To znamená, že pán na Meziříčí považoval porážku věčně válčících Táborů za počátek upokojení země, což jest pravý opak názoru Závodského.

Autor si dovoluje na témže místě tvrditi, že smýšlení ve Velkém Meziříčí nebylo daleko od Táborů, a odvolává se při tom na sjezd konaný (1645) v Meziříčí za předsednictví tak zv. arcibiskupa husitského Jana z Rokycan. Ale to zase mluví proti němu, neboť asi zapomněl, že právě Rokycana prosadil odsouzení Táboritů na sněmě českém v r. 1443 a 1444, a to způsobem takovým, že jednání koncilu kostnického s Husem bylo mnohem slušnější, nežli těchto husitských sněmů s Tábority. Vždyť víme, že proti Táboritům postavil Rokycana za svědky lidi několikráte trestané. Táboritům nebylo někdy vůbec ani dovoleno se hájiti. A toto chování Rokycanovo, protože zavítal do Meziříčí a takto městu svou přízeň projevil, má býti důkazem, že meziříčtí neměli k Táboritům daleko? Zase jest příjezd Rokycanův do Meziříčí spíše důkazem opaku, neboť v době tak vzrušené a nedlouho po konečném odsouzení Táboritů by si jistě Rokycana netroufal přijeti do města blízkého co do smýšlení těmto husitským radikálům. Každý si může pomysleti, je-li dovoleno činiti takové závěry v knize, která si činí nárok na jméno vědecké práce.

Na str. 14. se praví, že zásluhou husitství bylo vyplenění němectví ve Vel. Meziříčí. V r. 1417, jak píše, ustává totiž náhle latina a zápisy jsou již výhradně české. To jsou slova opravdu zarážející. Vždyť latina byla úředním jazykem středověkým, jehož tedy používali v úředních listinách jak Češi tak i Němci, a proto nelze prostě chápati, jak latina mohla býti důkazem meziříčského němectví před válkami husitskými. Mimo to není prostě pravda, že teprve husitstvím byla počeštěna naše města, neboť jak již dokázal Klik (Národnostní poměry v Čechách od válek husitských do bitvy bělohorské, zvl. otisk z ČČH, roč. 17—18, str. 9), český živel nezadržitelně postupoval v městech již před hnutím husitským, a zjišťuje, že i bez válek husitských bylo by se zbavilo množství měst, druhdy zcela německých, nadvlády Němců nebo zbytků něm. obyvatelstva, třeba o něco později (str. 10).

K dějinám protestantismu.

Dvě věci na počátku této kapitoly zarážejí. O Beneši Optátu totiž autor praví, že byl novoutrakvista (str. 19). U nekatolického spiso-

vatele a duchovního tato věc překvapuje, považíme-li, že dle něho působil Optát ve Vel. Meziříčí v r. 1523—27, zatím co t. zv. novoutrakvisté vznikli až po české konfesi formulované v r. 1575. Jak tedy mohl býti Optát novoutrakvistou 50 let před vznikem novoutrakvistů, čili v době, kdy jich ještě nebylo? Druhá zarážející věc jest charakterisování Jana z Pernštejna. Píše o něm (str. 21), že to byl kališník „nekompromisního směru", a o kousek dále jej nazývá „mužem velmi snášenlivým". Jak se snesou tyto dvě vlastnosti? Co dále spisovatel tvrdí při tomto pánu, není prostě pravda. Na str. 22. píše, že Pernštýn naléhal na opuštění církevního obřadu a aby strana pod obojí přerušila všecky styky s Římem, který nechtěl vyhověti. P. autor přece bude z církevních dějin tolik vědět, že Církev katolická vyšla kališníkům tak dalece vstříc, že tridentský koncil jim povolil přijímání z kalicha a že zvláště olomoucký biskup Marek Kuen dal toto povolení ve své diecési vyhlásiti a je prováděti. Jak tedy nechtěla Církev kališníkům vyhověti?

Při šíření protestantismu (luterství) nutno upozorniti na dvě věci: 1. Na povahu Heldta z Kementu, 2. na činnost jeho manželky. Žádnou z těchto věcí nelíčí p. spisovatel správně. Heldt z Kementu byl upřímným katolíkem (Kratochvíl ve Vlastivědě mor. okres Vel. Meziříčí, str. 85 jej nazývá dokonce horlivým katolíkem), jelikož ale dal meziříčskému faráři Penthamerovi spis švýcarského protestanta Castelliona „Dialogi sacri", dovozuje z toho autor, že Heldtův poměr k reformaci nebyl zcela odmítavý (str. 25). Závodský sám však sobě samému hned odporuje, neboť přiznává, že spis je pouhou sbírkou biblických výjevů a že je i se stanoviska katolického nezávadný. Nelze tedy z přiznání samého spisovatele činiti proto nějaké závěry o náklonnosti Heldtově k protestantismu. (O tom ještě níže.) Druhou, mnohem důležitější věcí jest osobnost vdovy po Heldtovi, Alény. Autor o ní jen praví, že podporovala nekatolictví a že s jejím jménem souvisí jeho rozkvět v Meziříčí. Věčná škoda, že Závodský neukázal, jak pí Aléna pomáhala luteranismu k vítězství! Jelikož lid lpěl na starém kališnictví, tedy mu dosazovala kněze pod obojí, ale držící se augsburského vyznání. Lid však to prohlédl a tak (ve Veselí u Žďáru) se stalo, že věřící raději chodili do kláštera žďárského, kde jim podávali pod obojí, než aby se drželi zakuklených luterských pastorů. (Žďárský obzor IV. č. 10, str. 151—152.) Tím autor úplně umlčel skutečnost, že i kališníci byli proti luteránům, a následek takového vypisování dějin jest, že všechen boj s luteránstvím a kalvinstvím jde jenom na účet katolíků. (O. p.)

KNIHOPIS.

W. Beinhauer: Der spanische Nationalcharakter. Schöningh, Paderborn 1937. S. 138, 2·40 m.

F. Boehm: Geburtstag u Namenstag im deutschen Volksbrauch. Gruyter, Eerlin 1937. S. 78, 1·20 m.

M. Brillant et M. Nédoncelle: Apologétique. Nos raisons de croire, réponses aux objections. Bloud, Paris 1937. S. 1380, 120 f.

Rozhled
Náboženský.

Německo.

Překvapující událost na naší jižní hranici 12/3, vojensky obsaditi cizí samostatnou říši bez důvodu a bez opovědi souvisí s naším náboženstvím potud, pokud vítězný nacismus sáhne také na ně. Nacismus totiž není již jen nacionalismem, nýbrž i „náboženstvím“; že jednostranný nacionalismus do něho zavedl, budiž opakováno již jen mimochodem, ale přece jen neprozíravým nacionalistům opakováno.

Bývalé miniaturní Rakousko, slibný, po velkých bojích katolicky řízený státeček, tedy zmizelo a spojeno s Německem. Územní přírostek jest asi 2.5%, ale toť u Německa vedlejší: i územně je tu hlavní poloha uprostřed Evropy a na Dunaji, povaha a bohatství krajiny atd. Zájem náboženský se změnou pochodí, jak zmíněno, podle osudu v ostatních katolických zemích Německa. Obyvatelstva katolického Rakouskem přibylo, i jiných katolických hodnot, ale posila není tuze vydatná; co bude dále, jest: ?

*

Palestina.

Na památku starého Rakušáka, tolik i od katolíků tupeného Frant. Josefa I. budiž dovoleno z jedné misijní zprávy uvésti, co se zdá býti méně známo: „Velmi mnoho učinil pro Palestinu císař Fr. Josef I, který 1869 sám tam zavítal. Zde dal dostavěti kostel, tam vystavěti věž, jinde postaviti pěkný oltář, ještě jinde zbudovati školu — ale vše pod rouškou tajnosti; teprve po jeho smrti vyšlo vše najevo.“

V bojích mezi Araby a Židy není žádného rozhledu o věcech náboženských. Katolíkům britská správa nepřeje leda co musí, i jest na nich, aby se vzmužili a toho, čeho se Palestině z katolického světa dostalo, k misii použili, nejen k pouhé „kustodii“; správa přeje více pravoslavným, neposléze z důvodů sjednocení s anglikanismem. Jelikož Arabové se přiučují angličině, je to pokyn též pro katolické školy, aby se přizpůsobovaly a nemařily svého díla franko- neb italofilstvím.

Celkem žije v Palestině 805.137 moslimů, 389.390 židů, 110.146 křesťanů a 11.433 j. Největším městem jest úplně židovský Tel Aviv se 140.000 obyv. Jerusalem má již jen 125.000 obyv. (76 t. židů, 26 t. moslimů, 23 t. křesťanů). Katolíků je v Předjordání 36.000.

*

Eucharistický sjezd v Budapešti

samozřejmě politickými zmatky na hranicích bude poškozen, což jeho příznivce zavazuje k přispění tím účinnějšímu, jakož i pořadatelstvo

naproti tomu vyvíjí činnost tím horlivější, až obdivuhodnou. Podle úředních výkazů vysílá sjezd už napřed hojné paprsky katolické zbožnosti v hlavním městě i v okolí.

Z posledních dnů minulého roku, kdy slaven eucharistický sjezd v Madrasu v Indii, dostalo se jim nových povzbuzení a podnětů. V Indii, Ceylonu a Birmě jsou asi 4 miliony katolíků. Tam před 50 lety založena katolická hierarchie, a tato, jak nyní viděti, blahoplodná událost sjezdem také oslavena; i mimokřesťanské obyvatelstvo přejně se k ní chovalo. Katolické misie i zde podle možnosti se řídí heslem: Indie Indům! Sjezd pozdravil rozhlasem sám papež Pius XI.

*

Jugoslavie.

Konkordát s katolickou církví se do druhé sněmovny zatím nevrátí. Odpor pravoslavných a nejisté chování chorvatské oposice přimělo min. Stojadinoviče, aby vyčkávací lhůtu prodloužil. Marno bylo se dovolávati, že vláda zvláštními zákony upravila r. 1929 poměry orthodoxie a r. 1936 poměry islamské: pravoslavní stáli na tom, aby pravoslaví zůstalo náboženstvím státním, katolické věci ať se upraví cestou správní.

*

nn. — Pobělohorská Olomucensia. (Č. d.)

Srpen, 1. 1654, Olomouc. Cís. radovi Zdenkovi Matěšovskému z Matěšovic. Konsistoř odpovídá na jeho list ze 27. července, v němž píše, že má staletou kapli sv. Maří Magdaleny v osadě Budějovičkách,[1]) k níž putují věřící z blízka i z dáli. Z ohledu na hluchou a podagrickou manželku dal Matěšovský kapli opraviti a prosí, aby světský nebo řádový kněz směl při ní nejen konati bohoslužby, nýbrž i vésti duchovní správu. Konsistoř na tento přípis odpovídá: 1. Bez souhlasu Ordinariátu nesmí nikdo stavěti ani bořiti kapli nebo kostel. 2. Nikdo nesmí pohřbívati nekatolíky na katol. hřbitově. Tím méně smí se celebrovati u kostela kdysi nekatolického, leč dá-li biskup dovolení k rekonciliaci buď faráři anebo děkanovi aspoň gregoriánskou vodou. Proto nelze ani světským, ani řeholním kněžím tam sloužiti „vel musica parochialia exercere", ani tam křtíti. Nežli bude konání bohoslužeb povoleno, musí se zjistiti, ke které faře kaple náleží.

Srpen, 25. 1654. Převorovi olom. kartuziánů. Ať se jako patron postará, aby farář v Moravičanech dostával všechny požitky a fara aby byla obnovena, aby farář nemusel bydleti u sedláků.

Téhož dne. Děkanovi mohelnickému, Karlu Ign. Albertimu. Dříví navezené z celého děkanství ke stavbě nového kostela sv. Stanislava bylo rozebráno k soukromým a profánním účelům. Žádá se, aby bylo vráceno svému původnímu účelu.

Téhož dne. Gundakarovi z Liechtensteina. Dovoluje se mu položiti základní kámen ke kostelu v Hroznové Lhotě a stavbu provésti.

[1]) Zaniklá osada u Krasonic na Jihlavsku.

Prosinec, 11. 1654. Olomouckému administrátorovi. Bylo rozhodnuto, aby jak za dobu uplynulou, tak i budoucí byl vyplácen plat kons. registrátorovi a oficiálovi v obvyklých lhůtách. Kroměřížský regent však vyplatil kons. registrátorovi a oficiálům jen 425 R., tak že jim zůstává 180 zl. dlužen. Ať administrátor biskupství poručí regentovi, aby co nejrychleji složil u olom. konsistoře 100 zl., „ut miseri operarii suo debito fruantur solatio".

Prosinec, 16. 1654. Olomouc. Faráři mikulčickému. Není dovoleno pohřbívati nekatolíky na témže místě s katolíky, když protestanté nechtěli s nimi míti za živa nic společného.

23. prosinec, 1654. Olomouc. Děkan mohelnický a arcijáhen opavský Jiří Jan Wagner je titulován jako „salarii registrator ac cancelista episcopalis Olomucensis".

(S. d.). Janu Krištofovi, svob. p. Orlíkovi. Povoluje se mu na tři roky (16. I. 1652—16. I. 1655) „omnimoda spiritualis quam temporalis administratio" fary ve Valaš. Meziříčí a farnostech k ní připojených.

Březen, 1. 1656. Šumperk. Děkan Jiří Jan Wagner ke gen. vikáři Petru de Requesius. Matouš Sartorius, far. v Kopřivově, působí po 16 let v horách, a to při třech filiálních kostelích. Velmi dobře a úspěšně působil, však na stará léta si zlomil nohu, která se bude hojiti jen velmi těžce. Proto již není schopen k horské pastoraci, i resignuje dobrovolně na dosavadní působiště a prosí o vikářství při kostele v Rapotíně. Je tam rovina a ze Šumperka možno brzy obdržeti lékař. pomoc. Děkan tedy doporučuje žádost Sartoriovu k příznivému vyřízení a zároveň pro něho žádá pravomoc absolvovati 150 osob ab haeresi.

Březen. 20. 1656. Děkanovi šumperskému. Vyhovuje se jeho žádosti ze dne 1. března a Sartoriovi se svěřuje duch. správa v Rapotíně.

Březen, 6. 1656. Ostravským. Jelikož zabraňují převezení pozůstalosti děkana ostravského Oskeriusa, tedy „jménem pána a biskupa našeho nejmilostivějšího Vám dostatečně poroučíme, abyste se v to nepletli".

Březen, 6. 1656. Faráři tuřanskému Petrásiovi. Má rekonciliovati fil. kostel v Pratci.

Březen, 20. 1656. Olomouc. Děkanovi v Lipníku. Farář hranický Tomáš Teplaides prosí, aby mohl jedné z rakví nekatol. Žampachů od r. 1608 tam ležících a za válek švédských vyloupených užíti na zhotovení svícnů k oltáři. Konsistoř žádá o sdělení, zdali kosti zemřelých jsou ještě v rakvích či byly-li z nich vyňaty. Dle toho věc zařídí.

Březen, 31. 1656. Olomouc. Přemyslovi ze Žerotína[1].) Konsistoř dostala jeho list ze dne 28. března, kterým žádá o povolení, aby směl pohřbíti otce v kryptě při kostele losinském. Konsistoř odpovídá, že

[1]) Otcem žadatelovým byl Přemysl ze Žerotína na Vizmberce. Súčastnil se horlivě č. povstání, kdy (1620) byl přísedícím zem. soudu, proto majetek jeho byl zcela konfiskován, leč cestou milosti byla mu vrácena čtvrtina.

nenalezla příčiny, aby to tentokráte mohla povoliti. Bude však o tom uvažovati a ráda povolí, nebude-li to na ujmu církv. právu.

Květen, 4. 1656. Olomouc. Běnčíkovi, faráři v Boskovicích. Zástřizl[1]) si na něho stěžuje, že nejen resignoval na faru, nýbrž vynadal všem s kazatelny a bez iurisdikce pracoval ve Svitávce. Proto je citován ke konsistoři.

Květen, 8. 1656. Olomouc. Panu Ledenickému.[2]) P. František, řádu pavlánského, jest trestán pro vykonávání úřadu faráře bez náležité iurisdikce. Byl trestán pouze mírně a konsistoř ví, jak si má počínati. Stran obnovených kostelů v Konici a Cetkovicích sděluje konsistoř, že žádá, aby cetkovický chrám byl opatřen vším potřebným. O provedení toho bude se konsistoř informovati u faráře konického.

Téhož dne. Hraběnce Valdštýnové.[3]) Vrchnost žádá za odstranění Jana Viktorina Slovácia, faráře v Třebíči. Je to velký kanonický trest, důvody jeho odstranění však neuvedla v listě z 22. dubna z Brna odeslaném. Mimo to i farář sám proti tomu protestuje. O náboženských záležitostech v Třebíči (ausser der Catholischen) jsou v Olomouci zpraveni tak, že nepotřebují informací. Netřeba proto důkazů, věc jest notorická. Mimo to potvrzuje konsistoř hr. Valdštýnové obdržení relace děkana z Polné konsistoři pražské. Na časté hrozby, že jestli konsistoř faráře neodstraní, že Valdštýnová zavře kostel, poddaným zakáže odváděti faráři dávky a zatím sama dosadí faráře jiného, konsistoř odpovídá, že v tomto směru musí zůstati biskupská iurisdikce nedotčena.

Květen, 11. 1656. Děkanovi v Telči. „. . . concedimus, ut ecclesiam Beatae Viriginis[4]) in suburbio Telčensi restaurare et dilatare necnon altaria amovere et commodioribus in locis denuo ponere, coemeterium quoque ampliare et in loco capellam cum altari et vitrea (sic) porta erigere et ad ecclesiam Sancti Adalberti similem capellulam[5]) et altare cum vitrea (sic) porta erigere ac etiam coemeterium ecclesiae Sancti Wenceslai in pago Mislová Kostelny[6]) (sic) ampliare et antiquo coemeterio incorporare possit, dummodo prius antiqua ecclesia Beatae Mariae Virginis ruinetur pro reaedificatione et ampliatione sufficientes adsint expensae.“ P. Alb. a Schönkiř se dovoluje odstraniti oltářní kámen a jiný „ruinato altari apponere“, zatím má býti celebrováno na portatilu.

Květen, 15. 1656. Olomouc. Paní Kounicové.[7]) Konsistoř s radostí

[1]) Jan Václav ze Zástřizlů. (Volný, Markgraftum Mähren, II, 1, 177.)

[2]) Melichar Ledenický z Ledenic koupil Konici od Kateřiny ze Švábenic. Viz Volný, u. d. V, 518. Pilňáček, 249.

[3]) Zdislava, roz. z Ústí Sezimova, která spravovala panství za nezletilého syna Františka Adama. (Volný, u. d., VI, 555.)

[4]) Fil. kostel Nanebevzetí P. Marie. Volný (Kirch. Top. Br. Diöz. III, 103—104) neví o těchto přestavbách nic.

[5]) U Studnice. Běží rovněž o neznámé dosud zprávy o přestavbě kaple, o níž Volný (Tamže, 107) pouze ví, že existovala v r. 1658.

[6]) Volný (Tamže, 117) o ní pouze ví, že snad v r. 1658 byla konsekrována.

[7]) Eleonora, roz. z Dietrichsteina.

se dovídá o narovnání s farářem z N. Rousinova stran desátků. Žádá však, aby farníci mu odváděli všechno, neboť predikantovi dávali tam kdysi více.

Květen, 29. 1656. Olomouc. Karlovi z Liechtensteina. Faráři v Losinách a Sobotíně žádali konsistoř o intervenci u něho. Židé na jeho panstvích totiž koupili ukradené kalichy.

Prosinec, 14. 1656. Olomouc. Olomouckému biskupovi.[1]) Mimo jiné se píše, že by bylo nejlépe dopsati Štěpánu hr. Vrbnovi na Letovicích, ať vrátí všechny kostelní skvosty a všechny desátky i deputát faráři. To bude nejlepší odpověď na farářovo memorandum.

Březen, 5. 1657. Olomouc. Faráři v Letovicích. Dle jeho sdělení hr. Vrbna[2]) neuposlechl. Možná, že nedostal konsistorního přípisu, jsa na sněmě v Brně. Ať tedy farář buď sám nebo v zastoupení požádá hraběte o restituci. Bude-li to i tehdy bez výsledku, zakročí konsistoř přísněji proti němu.

Březen, 5. 1657. Děkanovi brněnskému. Ať vyšetří, zdali bude ekvivalentní (co do váhy i velikosti) nový zvon, jejž chce dáti ulíti pro Vranov (u Brna) Lev baron z Rožmitálu, pán na Blansku.

Březen, 12. 1657. Olomouc. Moravičanským. Biskup jim nařizuje, aby vystavěli faru, „aby farář při chrámu Páně a ovčičkám sobě svěřeným osobně bydleti a pozůstávati mohl". Jinak biskup přeloží faráře jinam, a Moravičany budou administrovány excurrendo.

Duben, 19. 1657. K mor. tribunálu. Konsistoř oznámila faráři třebíčskému,[3]) jakož i ostatním farářům na panství, aby (dle svého povolání) při konversích „schuldige functiones . . . debite zu beobachten". Každý byl ochoten tak učiniti, „aber von der Frau Gräfin dato gehündert worden, mit stätigen Worwandt, mit den Cenversion an die Uncatholischen Pfarrkinder nit zu trungen, damit sie hoc praetextu nit Ursach nehmen, darvon zu gehen, undt Ihre Wohnungen zu verlassen". Bude-li je „königliche interposition" podporovati, dopadne to asi dobře.

Duben, 19. 1657. Faráři v Třebíči. Zemřelý císař uložil konsistoři, aby jej napomenuli k účinné práci na konversi třebíčských. Tedy jako již častokráte před tím, tak i nyní ho konsistoř vybízí, „ut in lenitate et charitate errantes exemplo, verbo et instructione ad gremium stanctae Matris ecclesiae reducere satagas". Ať tedy upustí v kázáních od „iurgiis et calumniis . . . incompetentibus" a tím „oviculas suaviter in spiritu amoris ita edoceas in fidei articulis, ut pastoris sui vocem audientes" konvertovali. Kdyby mu vrchnost působila potíže, ať to hlásí konsistoři.

Duben, 19. 1657. K biskupovi. Dnes projednávala konsistoř žádost

[1]) Arcivévoda Leopold Vilém.

[2]) Jiří Štěp. hr. z Vrbna, pán na Letovicích v l. 1654—1655. (Volný, Markgraftum Mähren, II, 92.)

[3]) Jan Viktorin Slovácius. (Volný, Kirch. Top. Br. Diöz. III, 139.) O pobělohorském nekatolictví v Třebíči viz Snopek, Akta kard. Dietriechsteina v ČMM, XXXI (1915), č. 82 a 89.

Přemysla ze Žerotína o pohřeb jeho otce v nekonsekrovaném farním kostele v Losínách. Přemysl byl odmítnut konsistorním oficiálem, ale přesto konsistoř poukazuje, že: 1. Žerotín nebyl formálním heretikem, pročež nemůže býti zbaven církevního pohřbu. Formální bludař jest zatvrzelý, což není v tomto případě, neboť „er die uncatholischen ministros removiret, catholische Priester angenommen", prokazuje jim dobrodiní, poddaným nepřekáží v přestupování na katolictví, při smrti projevil bolest a zkroušenost. „Quae omnia magnam faciunt praesumptionem, ipsum in secta Lutheri natum et enutritum habitualiter saltem ita fuisse dispositum, ut ab errore esset discessurus, si sciret, esse contrarium verae fidei," proto nemá býti čítán mezi heretiky. 2. Kdyby byl notorickým a formálním bludařem, dlužno zdůrazniti, že byl zvláštním indultem císařským a biskupským v diecési trpěn. Zemřel s výrazem bolesti a zkroušenosti, tedy nesmí se mu odmítnouti církevní pohřeb. 3. „Wirdt dieses passim in Germania undt auch Mähren, ja auf der Herrschaft Ullersdorf selbsten, alwo bishero die Lutherischen mit den Catholischen Unterthanen vermischten leben verstattet, dass sie auf einen Kirchhof untereinander begraben werden, unde weilen dieses denen Unterthanen zugelassen, erscheinet kein Erheblichkeit, warumben Ihrem natürlichen Erbherrn diese könnte oder möchte abgeschlagen und nit zugelasesn werden." 4. Kostel v Losínech není konsekrován, postaven Žerotínem, tedy není locus sacer. Proto konsistoř se jednomyslně vyslovila vyhověti žádosti Žerotínově. Protože však kons. officiál i přes to zaujímá odmítavé stanovisko, žádá konsistoř biskupa samotného, by rozhodl.

Srpen, 27. 1657. Olomouc. Přemyslovi ze Žerotína. Dle zákonů z doby Ferdinanda II. spadá patronát na olom. biskupa jeho kanonické nástupce „ob incapacitatem possessorum acatholicorum".

Září, 3. 1657. Faráři v Losinách. 15. srpna dovolil olom. biskup pohřbíti Přemysla ze Zerotína ve zmíněné kryptě, ale pouze v noci, bez církv. obřadů a bez vyzvánění. Farář musí toto nařízení přesně zachovati.

Září, 10. 1657. Olomouc. Faráři vsackému. Dovoluje se mu sbořiti fil. kostel v Hošťálkově „ligneam omnimodam ruinam minantem et reparationem non admittentem" a jiný vystavěti.

Září, 17. 1657. Olomouc. Biskupovi. Adam Fr. z Valdštýna podal žalobu na faráře M. Jana Viktorína Slovácia. Konsistoř jej bude citovati k osobnímu zodpovídání. Ze spisů vysvítá, „dass der Graf von Waldstein ex synistra (sic) possessionatorum haereticorum hominum sussuratione" podal žalobu. Jest stylisována jen všeobecně, něco podrobnějšího v ní schází. Proto neměl farář býti trestán, ani odstraněn z fary. Nemá se mu sahati do jeho iurisdikce, ani zabírati desátky „ad usus dominici laici". Činí se též zmínka o misionářích. Valdštýn se žádá, aby při provádění rekatolisace podporoval faráře a jeho úředník aby se nemíchal do věcí spadajících do farářovy iurisdikce, desátky mají býti faráři vydány.

Září, 24. 1657. Olomouc. Brněnskému faráři, jakožto venkovskému děkanovi. Ať prohlédne v Krumlově kostel „restauratam et renovatam, . . . revideat, an ex fundamento aut maiori parte sit exstructa seu saltem reparata, et si negotium, uti exponitur, ita se habeat". Aby se mohlo v kostele celebrovati, má ho vykropiti gregoriánskou vodou.

Téhož dne. Převoru kartuziánů v Olomouci. Konsistoř sděluje jakožto patronu novou žádost faráře z Moravičan Matěje Ign. Schönfeldta, ať tamní své poddané jako hlavní farníky donutí k započetí stavby. Kdyby poddaní spadající pod jiné patronáty nechtěli spolupůsobiti, tedy je konsistoř k tomu donutí.

Září, 27. 1657. Olomouc. Děkanu v Uh. Hradišti. Konsistoř mu dovoluje, by vykonal svou roční pout na Vranov k P. Marii a prosí jej o „Memento".

Říjen, 15. 1657. Biskupovi. Biskup žádá konsistoř o nového kaplana pro Tuřany, když Tom. Štěpána tam odmítli. Konsistoř odpovídá, že jest velmi těžko někoho nalézti, neb fara jest velmi hubená, naproti tomu je tam mnoho práce pro „introducirte commun undt particular peregrinationes".

Listopad, 5. 1657. Olomouc. Biskupovi. Děkan mohelnický Karel Ign. Alberti byl ze svého působiště odstraněn. Snad by mohl býti investován do uprázdněného Velkého Meziříčí anebo do Valašského Meziříčí, jež bude uprázdněno od sv. Jiří.[1]) Konsistoř dává biskupovi na uváženou toto: Obě beneficia jsou „meistens Theils der maehrischen Sprach", proto nehodil by se tam ani jako kazatel, ani jako zpovědník. Bude potřebovati „einen guten qualificirten Mährischen Capelan oder Vicarium". Velké Meziříčí by bylo pro něho vhodnější „weliche auch in zumblichen teutschen Pfarr-Kindern bestehet". I pro Valašské Meziříčí jest potřebí též dobrého „moravského" kaplana. Kommutace Albertiho s třebíčským farářem Slováciem není možná. Patronem je totiž hr. Valdštýn, který by ho sotva presentoval. Mimo to není Slovácius kvalifikován pro úřad venkovského děkana. Aby město Třebíč mohlo míti na sv. Jiří nového faráře, doporoučí se Slováciovi „die ultronea resignatio sui beneficii". Dostane jiné beneficium, a hr. Valdštýn bude jmenovati jiného kněze.

Prosinec, 17. 1664. Olomouc. Biskupovi. Dle bisk. přípisu z 29. října bylo dovoleno opatu strahovskému Questenberkovi založiti v Jihlavě Mariánskou družinu. Dříve byla tam „uralte Confraternität SS. Corporis Christi". Zemřelý kardinál ji obnovil a vymohl jí papež. indulty, neboť „tempore haereticorum" zcela zanikla. (P. d.)

[1]) Olom. biskup nařídil Janu Krišt. Orlíkovi z Laziska, aby do roka resignoval na jmenovanou faru. (Kons. akta v Olomouci, dat. 5. listopadu 1657).

Vědecký a umělecký.

O b r a n a d u c h a.

Vybředli jsme šťastně, ačkoli dosť pohmožděni, z mechanismu a materialismu. Avšak, co to, že se tolik píše o duchu a o duši? Je potřeba nové obrany?

Skutečně, pohnuté ovzduší kolem člověka proniká i jím a příliš snadno mění v něm, co se jinak pokládá za stálé. Jsou to i úsudky o sobě samém, o vlastním duchu, jež se takto mění. V melancholii a sklíčenosti upadá člověk do nevíry v sebe, nehodnotě svého ducha výš než pudy nějakého psa nebo koně, čtoucího psa nebo počítajícího koně, nemluvíc ani zvlášť o opici.

A stísněná nálada ovládá jej tak, že mu nedovolí z mátohy té prohlédnouti bystřeji jen kolem sebe, kterak přece jak své údy, tak co kolem něho jest, ovládá, že jinak závisejí údy a předměty na něm, než on na nich, že samy pochybnosti, důvody a protidůvody, byly by nemožné, kdyby nebylo v něm něco, co je chová a si uvědomuje.

Je to neúcta k sobě samému a nevděk k dárci tohoto nevýslovného dobra, že člověk v chorobné nechuti zneuznává a si znevažuje, co jej činí člověkem.

Ale i druhá výstřednost, jež člověka mnohdy posedne, volá k obraně ducha a jeho skutečných práv: p ř e p j a t á d o m ý š l i v o s t, jež ve vysněné vysosti se opíjí a nade vše vyvyšuje. I zde je protidůkaz prasnadný: schopnosti jiných, vyšší a zjevnější. Obrana ducha v tomto případě znamená správné, spravedlivé sebepoznání. Jako člověk není měřítkem všech věcí, tak ani jednotlivý duch a jeho rozum jím není, a bez osobivosti se jím činiti nemůže. Ne domněnky a sebechvály, ale skutky mluví. Jejich srovnání, vlastních i cizích, rozhoduje. Rozumné srovnání cvičí ve vděčnosti, v nezaujatosti.

Nikoli intelektualismus, nikoli nemírně vypínané sebevědomí! Avšak také ne neuznalost k duchu a jeho síle, divu to děl božích.

Nezdravé proudy proudí světem a unášejí, co na něm zdravého!

*

m. — D r o b n o s t i z p o l s k é l i t e r a t u r y.

Z o f j a K o s s a k - S z c z u c k a vydala jako závěrečný díl svých „Křižáků“, přeložených již do několika řečí, román „Bez oręża“ (Beze zbraně). Jeho ideově vůdčí postavou je sv. František z Assisi, jenž beze zbraně podniká duchovní křížovou výpravu lásky. Druhý díl této velké trilogie „Malomocný král“ vyjde letos také v českém překladu.

V Polsku značně překvapil velký úspěch českého překladu románu S e r g i a P i a s e c k é h o „Kochanek Wielkiej Niedźwiedzicy“ (Milenec hvězd). Je známo, že autor psal jej ve vězení a dostal pak právě

proto milost. Dvě vydání českého překladu byla zakrátko rozebrána, třebas vyšla v nákladu 60.000 výtisků, tedy mnohem více než v Polsku.

Básník Zygmunt Krasiński stává se hrdinou biografických románů. Jeho život zpracovávají současně dva spisovatelé: Stan. Wasylewski a Alina Świderska, autorka zajímavého cyklu wagnerovského.

Pozornost budí román M. Rudnického „Żydzi", v němž autor zobrazuje život polských židů a ukazuje názorně, jakou úlohu hrají v různých oborech a jaké nebezpečí z nich hrozí polské kultuře i hospodářství. Velmi živý děj románu odehrává se ve středisku židovské inteligence i židů maloměstských.

*

Hvězdná obloha v dubnu 1938.

Jarní rovnodennost byla 21. března. Po ní dne rychle přibývá. Dne 1. dubna zapadá slunce v 18 hod. 30 min. O 19. hodině večerní postřehneme aspoň hvězdy první velikosti, a tu s potěšením zjistíme, že na jižní obloze vysoko nad obzorem zrovna prochází poledníkem Kastor a Pollux v Blížencích a poněkud pod nimi, blíže k obzoru, rovněž prochází poledníkem Prokyon v Malém Psu. Kastor-Pollux a Prokyon přecházejí z východní části oblohy na část západní. Současně, totiž o 19. hodině večerní, postřehne bystré oko na zrovna opačné straně oblohy, tedy na severu, mihotati se nízko nad obzorem dvě bílé hvězdy, mezi nimiž téměř přesně uprostřed prochází poledník a dotýká se tam severního bodu obzoru. Tyto dvě mihotavé hvězdy jsou naši dobří a staří známí z letních nocí. Jsou to totiž Vega v Lyře a Deneb v Labuti. Vega prošla již poledníkem a jest již na severovýchodní straně oblohy, kdežto Deneb teprve se blíží k poledníku a jest ještě na straně severozápadní. Tyto dvě bílé stálice můžeme dobře viděti na severní části oblohy, poněvadž jsou hvězdami obtočnovými, cirkumpolárními, a proto neklesnou nikdy pod obzor.

Na jihozápadní části oblohy vidíme po prvním dubnu velmi pohodlně ozdobu zimních nocí, povědomý nám šestiúhelník, a v něm nejkrásnější stálice a souhvězdí celé oblohy. Prošly již poledníkem a putují k západu. Je zde Kozička-Capella v našem nadhlavníku, pod ní Býk a v něm líbezná Kuřátka-Plejady, červený Aldebaran a u něho Hyady, u poledníku Blíženci s Kastorem a Polluxem, pod nimi bílý Prokyon v Malém Psu, a nejníže nad obzorem skvělý Orion, v němž nahoře červená Beteigeuze, dole modrobílý Rigel a uprostřed mezi nimi tři hvězdy Jakobovy hole a tajemná mlhovina Orionova. Račte sobě ještě nyní povšimnouti teto skvělé části hvězdné oblohy, poněvadž již se chýlí k západu.

Pegasův čtverec s jarním bodem již zapadl, ale na severozápadu ještě uvidíte mírný oblouk Andromedy a pod ní malá souhvězdíčka Trojúhelníka a Skopce-Berana. Mezi Andromedou a polárkou jistě uvidíte jasnou Kassiopeju, utápějící se v Mléčné dráze.

Na severovýchodní straně oblohy jest Velký Vůz, blížící se zadními koly poledníku, kdežto mezi Velkým Vozem a mezi výše vzpomenutou Vegou nad severním obzorem vine se hadovitě dlouhé tělo Drakovo, jehož hranatá hlava jest nejblíže u Vegy.

Na severovýchodě postřehnete jistě již vyšlého Boótés-Volaře a v něm červenožlutého Arktura a v jeho sousedství, níže k obzoru, jest Severní Koruna v podobě královské čelenky a v ní líbezná Gemma-Drahokam.

Asi střed jihovýchodní oblohy zabírá souhvězdí Velkého Lva v podobě kosodélníku. Září v něm bílý Regulus. Mezi Velkým Lvem a výše vzpomenutými Blíženci u poledníku jestt malé souhvězdíčko Raka, první ze souhvězdí letních. Dále na východ od Velkého Lva jest velké souhvězdí Panny a v ní první hvězda Spíka-Klas.

Ze souhvězdí ekliptikálních zabírají západní oblohu tři souhvězdí jarní, a sice Beran-Býk-Blíženci. Oblohu východní zabírají tři souhvězdí letní, a sice Rak-Velký Lev-Panna.

Mléčná dráha zabírá v dubnu celou západní oblohu. Vine se mírným obloukem nad celým poledníkem. Oblouk tento jest vypouklý směrem k západu. Začíná téměř přesně v bodu jižním, prochází mezi Siriem a Prokyonem, pak mezi Orionem a Blíženci. Dále se ubírá částí Býka, zaplavuje celé souhvzědí Vozky s Capellou-Kozičkou. Přes souhvězdí Persea dospěje pak ku Kassiopeji, pod níž jest ještě nepatrné souhvězdí Kepheus, a pak již dospívá Mléčná dráha k severnímu bodu, u něhož se mihotá bílý Deneb v Severním Kříži, jenž jest částí Labutě.

Z oběžnic jest Merkur večernicí. Lze jej v době od poloviny března do poloviny dubna pozorovati za podmínek velmi příznivých. Dne 2. dubna jest od slunce nejvíce vzdálen a zapadá asi 2 hod. po slunci. V ten den vám pomůže Merkura hledati Venuše a dva dni starý úzký srpek měsíce. Merkur bude asi uprostřed mezi měsíčkem nahoře a Venuší dole. Venuše bude nízko nad obzorem. Mars jest sice také na večerní obloze, ale brzy zvečera zapadá. Bylo by marno jej hledati. Jupiter jest na ranní obloze. Na začátku dubna vychází asi hodinu před sluncem, na konci dubna asi 2 hodiny. Saturn byl na konci března v konjunkci se sluncem, jest posud hodně blízko, a proto ho nelze viděti.

V době od 20. do 24. dubna bude lze pozorovati létavice-Lyridy. Slunce vstoupí dne 20. dubna do znamení Býka.

Vychovatelský.

m. — Industrialismus v dnešní dětské literatuře.

Uvedli jsme tu nedávno nepříznivý úsudek knihovníka-básníka o dnešní t. zv. dívčí literatuře. V nové pražské revui „Cesta“ (1938, č. 3) obírá se nyní Martin J. Vochoč podrobněji otázkou dnešní literatury pro chlapce. Ukazuje, že zlatou dobou péče o mládež v tomto směru byla druhá polovina XIX. stol. Předcházející čas romantismu vzkřísil pohádku, onen klasický výtvor literární, jenž po věky sbližoval staré s mladými, uchystal živnou půdu pro román chlapecký, dívčí i pro povídku dětskou. Ve všech státech byly zakládány ilustrované časopisy pro mládež a rozsáhlé edice knih. Dějiny, historické pověsti, přírodopisné knihy — to všecko stálo ve znamení dítěte, sama poesie začala zpívat veršem lehkým a zvonivým, lehce přístupným sluchu dětskému. Posléze vyvstal spisovatel světového formátu, Rud. Kippling, jehož „Knihy džunglí“ dobyly si rázem sympatií všech mladých duchem a srdcem. Dovedl spojiti ve svém díle všecky vlastnosti, které okouzlují chlapce: je v nich vůně exotiky, vojenská odvážnost, svobodné ovzduší přírody a radost ducha poznávajícího. Byl to patrně vrchol — a dnes jsme v jakémsi úpadku.

Dejte si jen v knihkupectví předložit knihy pro hochy — přinesou vám hromadu svazků, v nichž na první pohled rozeznáte dva druhy. Jsou to jednak nová, a to horší vydání literatury staré, kde objevíte všecko od Andersena k Habbertonovi, ale nic mladšího než generace těch, pro něž kupujete. A druhá sorta, právě ta, jež charakterisuje tvorbu dneška? Až vás překvapí jednostrannost a skoro uniformita té spousty knih. Samá technika, samé popularisování vědy, ale pražádné umění. Konstrukce aeroplánu, radia, lokomotivy, auta — to je skoro jediný předmět zájmu mladých čtenářů našich let. To, co bylo u Vernea snem a hudbou budoucnosti, to je dnes realitou, něčím, co stačí vykládat odborný inženýr, k čemu však není věru zapotřebí trochu spisovatelské invence. Světový standard prostoupil vším, není národních zvláštností, všude na celém světě jsou tytéž stroje, stejné záhady techniky a vítězství jejího pokroku, který je, běda, příliš povrchový! I do pohádek vnikla již tato věda a rozdrtila říši snů silou ozubených koleček. Ta vnější dokonalost je málo, strašně málo — mezi dvojím závoděním techniky a sportu vyrůstá mládež dneška, vzdělává se, ale nezušlechťuje, vychovává se v antikulturním ovzduší, pro které krásno je skoro zbytečným přežitkem. Je to nakonec stejné zajetí, jakým byl kdysi stísněný svět Frýdolínů a Dětřichů, jen doktrina se pozměnila. Spisovatel zase už nerozumí duši dítěte a redukuje všechen jeho zájem na pouhý industrialismus, který je přece jen jedinou složkou duše chlapcovy.

Ze začarovaného kruhu může ubohou dětskou literaturu našich let vysvobodit zase jen umělec. Věda a umění nevylučují se navzájem — i vědu lze popularisovati dílem uměleckým — je nutno jen objeviti pravý styl, způsob, jak to podávati dětem. Dítě je nejbystřejší kritik právě proto, že na všecky věci pohlíží čistým zrakem. Úmyslný primitivismus, dětinské a nedětské hračkářství slovní, to nezaujme nikdy mysli mládeže. Klasickým veledílům všech věků porozumí dítě lépe a má k nim blíže než ke knížkám posledních let.

*

ak. — V ý c h o v a k p r á c i.

Je velmi stará poučka, že nečinnost, zahálka plodí neřesti a že čas je veliké dobro pro lidské zdraví a jej mařiti, že jest neodpustitelným hříchem. Čas je třeba zaplňovati prací, neboť prací vládneme. Je dosti známých pořekadel a výroků slavným mužů o práci, než aby bylo třeba je uváděti. Práce je pro člověka nezbytná. Jenom prací a pílí se nabývá také vzdělání a moudrosti. Práce je nejlepší školou života, ježto nás cvičí v poslušnosti, v sebevládě, v sebekázni, pilnosti a vytrvalosti. S prací a činností, řízenou rozumem je spojeno také pozemské blaho. Toto je dynamické, jak poznal Aristoteles. A tak práce, činnost nabývá rázu ethického. U člověka, tvora rozumového, musí býti také éthos práce.

O poměru a výchově k práci jsou zajímavá slova, jež s hlediska výchovy hospodářské napsal dr. K. Engliš ve „Spořitelním obzoru". Píše: Jde o to, aby mládež byla vedena k pravdě, k poctivosti, slušnosti a snášelivosti i k odpůrci i k cizinci. To platí o podnikateli, dělníku, úředníku, učiteli, politikovi a učenci. To je kulturní samozřejmost, ale pro hospodářství zvláště důležitá, aby byla vzájemná důvěra, zlepšen poměr mezi našimi lidmi a jejich třídami, ale i mezi námi a cizinou. Podvod v obchodě, lichvářství v úvěru, demagogie v politice, nepoctivost v argumentu v tisku vůči odpůrci rozkládají. Jde o dobrou přípravu k práci každé, o vzdělání všeobecné i odborné tak, aby každý své práci rozuměl a mohl ji zlepšit, neboť jen tak se zvýší pracovní výkonnost, umožňující i přiměřenou odměnu. Není žádoucno, aby se lidé zabývali věcmi, jimž nerozumějí, a chtěli o nich rozhodovati nebo dokonce jiné o nich poučovati. (Vzpomeňme si při tom na to, co píše A. Carrel v nedávno vyšlé knize „Člověk, tvor neznámý": Badatelé, kteří se vynikajícím způsobem vyznamenali velikými objevy neb užitečnými vynálezy, věří, že jejich znalosti se vztahují i na všechny ostatní obory.) Potřebujeme kladného poměru k práci a odpovědnosti. Je třeba práci, povolání, dílo milovati bez zřetele k odměně (nepravím, že nemá být přiměřená). Ale míním, že mládež nemá být vychovávána tak, aby se ptala napřed po svých právech a nárocích vůči společnosti bez zřetele na svůj přínos, nýbrž aby si práci určitého druhu oblíbila, snažila se ji zlepšit a zkoumala se, zda je na ni dostatečně připravena a zda si zaslouží pracovní odměnu.

Bez tohoto kladného poměru k práci nebylo uskutečněno žádné velké dílo. To se týká každé práce fysické i duševní. S tím souvisí i víra v práci, že se dá prací mnoha a všeho dosáhnouti, také přiměřené odměny. Výdělkářství nemůže být jediným mravním principem vpravdě úspěšné práce pro nikoho, ať fysického či duševního pracovníka. Láska a vášeň pro práci vyvolá ve všech oborech vynikající odborníky.

*

ak. — Technická gymnasia.

Povážlivé klesání počtu reálek vede k úsilí provésti reformu reálek. Bylo-li ve školním roce 1918/19 reálek 83, bylo jich 76 v roce 1923, v roce 1928 klesl počet na 69, v roce 1935/36 bylo jich 46 a ve škol. roce 1936/37 již jen 40. Je ku podivu, že v době vzrůstu významu techniky stala se reálka neoblíbeným typem, uvážíme-li, že studium na ní jest i o jeden rok kratší. Snad je to tím, že je tu omezená volba povolání. A snad také proto, že dnes poměrně málo studentů ví, jaký obor vysokoškolského studia si zvolí, proto nejhledanějším typem se stalo reálné gymnasium. Vyhraněné typy nevyhovují, neboť velká většina studentů se dnes rozhoduje až po maturitě, ba až těsně před zápisem do vysoké školy, podle vyhlídek v tom nebo onom oboru. Tak letos na filosofických fakultách značně vzrostl počet zapsaných posluchačů filologie moderní i klasické, poněvadž na středních školách je nedostatek filologů. V posledních letech nejoblíbenějším studiem bylo lékařství a práva, zato v některých oborech byl nedostatek inženýrů. Jde tudíž o to, aby reálka byla úplně rovnocenná s ostatními typy a aby se prohloubilo vzdělání na reálce a proto se pomýšlí na rozšíření reálky na osm tříd. Po stránce věcné by nebylo vlastně rozdílu, jde spíše o formu. Takto rozšířená reálka by měla název „technické gymnasium“, při čemž zejména v místech, kde není jiné střední školy, by se zavedla latina jako předmět nepovinný pro žáky, kteří by se chtěli latině učit mimo rámec povinných předmětů. A osnova těchto technických gymnasií by měla umožniti, aby se zvláště při ref. reál. gymnasiích ve vyšších třídách mohly zřizovati technické pobočky bez velkého nákladu a bez administrativních obtíží; žáci by se rozešli jen při speciálních předmětech (latina — předměty technické) a při předmětech obecně vzdělávacích by zůstali pohromadě.

Hospodářsko-socialní.

Anschluß.

Letos se u nás slaví 20letí čs státu. V sousedství měli po 11. březnu slavnost o mnoho hlučnější nežli snad u nás bude, hotový bengál. Hitler nedbal nikoho a ničeho, nýbrž obsadil vojskem celý cizí stát — ukázka rozpínavosti neobvyklá, ale skutečná. Státeček, jenž sotva se začal uklidňovati, státeček Rakousko zvaný, zmizel s mapy ani ne 20 let po svém větším předchůdci. Velcí státníci mírových smluv, státníci tak velikého formátu, že pro formát malých států, kterých nadělali, nevědouce snad ani kde, neměli smyslu, právě snižovanému Německu nastrčili dráždidlo, o němž nemohli nebo neměli nevěděti, že bude jako na výsměch zamýšlenému trvalému míru: nemožný vzestup malého hospodářsky nebohatého státu, a to s obyvatelstvem německým, jehož nespokojenost byla víc než odůvodněna. Výraz anschluß se brzy objevil, ze začátku jen jako mátoha, brzy však opakován jako pohrůžka. Slepí politikové neviděli, že není politické, stát a národ, jako je německý, bez míry ponižovati (ještě dosť, že ve všem nepovolili horkokrevnému Fochovi!), až vyvolali, co vyvolali. Na ukázku, co Hitler ještě dovede, posloužil obsazením Rakouska a učinil by tak i s jinou „kolonií", která by byla na blízku. Je to vlastně událost historická, kdy několikasetleté státní jméno tak snadno mizí s mapy, ale na tu chvíli ještě historičtější proto, že si ji dovolí stát, jemuž nedávají ani nějaký kousek té Afriky nebo něco takového. Anglie? Ta jaksi teď náhle našla prý nás a má o nás (v novinách!) starosti, ale jen jaksi nimravě pořád jen uvažuje, co by — jak naše noviny z jejích vypisují — dělala, kdyby do války (jaké) zasáhla atd. Toť se ví, že zbrojí a silně zbrojí, ale pro sebe; na ochranu řádů a práva jsou papíry, telefony atd.

Anschluß tedy, ten s rozpaky po léta všude obávaný anschluß proveden, a vítězoslavně proveden. Jásot ovšem brzy přestane, ale je tu. Mussolinimu prý Hitler zvlášť poděkoval, že mu do toho nemluví. Francouzům kard. Verdier pěkně řekl, co by nyní měli a mohli udělat, kdyby sami měli doma pořádek; stojí za zapamatování!

Kolik tedy získalo Německo Rakouskem? Kromě hodnot kulturních (Vídeň, kláštery atd.) nabývá železné rudy a zralých lesů stavebního dříví, z potravin másla, vajec, ovoce. Neposlední zisk jest peněžní: rakouský zlatý poklad má 400 mil. šil. (asi 1½ miliardy K), kdežto německý nevykazuje ani polovici.

Ale vzestup lze očekávati v obchodě, jak německém, tak zvláště jugoslavském.

Praha se k tomuto bývalému státu nechovala celkem vlídně, ze známých příčin; styky obyvatelstva nebyly však nepřátelské — naopak cestovalo se do Rakous hojně. Budou-li teď usnadněny také styky s Jugoslavií přes Rakousy?

Proti obsazení Rakous Německem podal arciv. Otto protest.

Politický.

Rakousko
jako stát zaniklo 12. bř. t. r. náhlým obsazením říšskoněmeckým, bez odporu a tedy bez boje. Schuschnigg teď přiznává, že z Berchtesgadenu odcházel s nejtěžšími obavami. Vzal nacisty do vlády, ale podle všeho to Hitlerovi nestačilo, ani že plebiscit Schuschniggův odložen — 50.000 Němců stálo v noci 11.-12. bř. na hranicích, vtáhnout do Rakouska.

Miklas jako Schuschnigg prohlásili prostě, že ustupují násilí a že se svých úřadů vzdávají. Tím odpadlo jejich úřední odevzdávání.

Nám Rakousko připomíná ovšem hlavně monarchii, v níž jsme tak dlouho žili a prospívali. Vznikala mimo rodnou švycarskou půdu dynastie. Bella gerant alii, tu felix Austria nube, říkalo se o ni. Opravdu žádných výbojných válek nevedla; i naše země se k ní v rozháraných poměrech připojily smlouvou.

Kdo si jen poněkud dovede představiti, jakých složek konglomerátem monarchie byla, dovede také poněkud odhadnouti, že to byl kumšt jej udržeti pohromadě a vésti.

Fr. Palacký v pohnutých dnech převratů řekl, že kdyby nebylo Rakouska, museli bychom je v zájmu Evropy utvořiti. Později znechucen nezdary českoněmeckého vyjednávání se opravil: byli jsme před Rakouskem a budeme po něm. Jistotu však přece očekával od nějaké opory ve větším soustátí.

„Nebáli jsme se tisíc let!“ psáno dnes, zase za takových vyjednavaček. No ano! Ale rakouská monarchie zachránila náš národ a jazyk v 17. stol. od protestantského němectví (Bílá Hora), zachránila nás s ostatním západem od islamu, zachránila nás opět od „pruského usilování o země koruny české“ v 18. stol.

Ale z vůle některých českých politiků tato pry proradná monarchie r. 1919 rozdrobena.

Rakousko druhé ponecháno samostatně jen v hranicích velmi stěsnaných — jako Maďarsko na ostudu státotvorných geniů světové ráže. Za stálých stranických bojů podařilo se přece v státečku tom zavésti křesťanský řád — naděje Pia XI! — a idea legitimismu, ačkoli ne tuze přičinlivých stoupenců vedla k nejlepším nadějím. Zatím proveden anschluß. Tedy přece: Osud trůnu habsburského Rakouska jest osudem.

*

nn. — K vlasteneckému ruchu ve Velkém Meziříčí (1848—51). (O.)

Tak tedy již za tři dny (12. února) dostal krajský hejtman v Jihlavě nařízení, aby jeho četnictvo důkladně vyšetřilo meziříčské poměry. Udání četnického plukovníka Reichardta však přišlo až do rukou

samého ministra Bacha, na něhož nejvíce asi působila slova, že pod záminkou zvelebování češtiny bylo vyvoláno ve Velkém Meziříčí silné slovanské hnutí. I obrátil se ministr Bach přímo na moravské gubernium se žádostí o důkladné vyšetření.[1])

Netřeba dokazovati, že všechny podřízené úřady si daly na vyšetření meziříčských poměrů záležeti, jak patrno také z toho, že jihlavské četnické velitelství odeslalo své hlášení až teprve po půl třetím měsíci, t. j. 19. května.[2]) Tento referát znamenitě doplňuje všechno, co jsme až dosud o meziříčských probuzencích slyšeli. Spolek „Slovan" vznikl ze stolové společnosti, která se scházela v hostinci „U bílého koně" (Zum weissen Ross). Tato společnost se usnesla, že bude mluviti jen česky a dala si jméno „Slovan". Z ní vyšel podnět k odstranění německého nátěru města, však dle policejního referátu, byly vnější okolnosti silnější než dobrá vůle členů „Slovana". V době nacionálního nadšení nedal si nikdo zčeštiti své německé jméno a v celém městě se nalezli jen tři lidé, kteří změnili své obchodní anebo živnostenské nápisy, a to ještě tak, že neodstranili němčinu úplně, nýbrž pouze přeměnili ryze německé nápisy v česko-německé. Když pak národní nadšení počalo slábnouti, tedy i „U bílého koně" začalo se zase mluviti německy, tak že od té doby se tam mluvilo česky a německy zároveň. (Referát při tom zdůraznil, že z nedostatku německého vyučování v meziříčské škole jest obyvatelstvu čeština běžnější než němčina.)

Po tomto spíše povšechném vylíčení meziříčských poměrů obrátila četnická relace pozornost k čelným osobnostem v místě. Ujišťuje, že starosta Kaláb i jeho tajemník jsou osoby neškodné. Nebezpečnou osobností je však Dr. Skřivan. Tento muž přímo hoří pro slovanství, jest však osamocen, neboť jiní vlivní činitelé (děkan, okr. soudce a býv. starosta Stohandl) s ním nedrží. Dr. Skřivan rozšiřoval svého času po kraji českou modlitební knihu, jež jest překladem německého díla „Stunden der Andacht" a obsahově nebyla katolicky zcela pravověrnou. Tím si rozezlil kněžstvo, jež jej dokonce pro to udalo. Kdo však s ním zůstal v přátelském styku, to byl običtovský farář „ein Čechoman", meziříčský kaplan Havlíček a křižanovský koželuh Mezník.[3]) O običtovském faráři neví referát nic, nežli že prý rozšiřoval ony modlitební knihy, vydané Drem Skřivanem. Zle však dopadl křižanovský Mezník. Prý to jest „hrubý, pro českou věc velmi zaujatý muž", který vede v Křižanově stranu proti místnímu starostovi, protože zavedl v obecním úřadování němčinu jako úřední jazyk.

Závěr četnického hlášení byl tento: Ze všeho jest viděti, že i ve Velkém Meziříčí jsou dvě strany, které však nesledují cílů politických. Kdyby se český život meziříčský začal vyvíjeti nějak výstředně anebo kdyby tam vznikl český spolek, tedy četnictvo bude hned o tom hlásiti.

[1]) Registratura zem. úřadu v Brně, Tajné protokoly, 1851, č. 686. Vídeň 2/3 1851.
[2]) Tamže, č. 146.
[3]) (Moravské noviny) 1858, č. 12 z 15-1) píší o Mezníkovi, že jest v Křižanově jediným jejich odběratelem, „jinak nikdo, leč když je Mezník někomu strčí",

Guberniu toto jinak důkladné hlášení nestačilo. Chtělo ještě poznati nařknutého faráře običtovského a proto požádalo podkrajský úřad v Novém Městě na Moravě o bližší zprávu. Podkrajský Butschek podal své hlášení 15. června (1851[1].) Običtovský farář Karel Kandus dostal v něm to nejlepší vysvědčení. Působil řadu let jako kaplan v Običtově, nyní jest tam 6 let farářem. Těší se všeobecné důvěře, jest snad nejlepším kazatelem v celém kraji a ovládá výborně češtinu i němčinu. „Ačkoliv miluje češtinu jako svou mateřskou řeč“ (tak praví úřední referát) „přece by se mu křivdilo, kdyby mu chtěl někdo vytknouti šíření „Čechománie“. Jest povahy klidné a ostrovtipný, což jest příčinou jeho vskutku požehnaného působení mezi lidem. Jeho spolužákem ze studií jest „onen známý, fanatický Slovan“ Dr. Skřivan ve Velkém Meziříčí. Oba byli spolu v přátelských stycích až do r. 1848. Tehdy kdosi ukradl ve Vel. Meziříčí monstranci, což velmi roztrpčilo věřící lid. Skřivan se snažil lid uklidniti nešetrným výkladem o Svátosti oltářní. Od té doby P. Kaldus s ním přerušil všechny styky, z čehož možno souditi, že je to poctivý kněz. Že by býval Kandus rozšiřoval Skřivanem vydanou modlitební knihu, o tom nemohl úřad nic zjistiti, lid na Običtovsku rovněž o ničem takovém neví. I soukromý život P. Kanduse je zcela bezúhonný, s velikou láskou pečuje o svého osmdesátiletého otce.

Kdo však může přicházeti v úvahu pro slovanské agitace, to jest P. Kolárský, farář v Jamách u Običtova. Ten jest velmi spřátelen s novinářem Karlem Havlíčkem, byl „jedním z nejhorlivějších členů čtenářského spolku „Slovanská lípa“ ve Žďáře, jenž byl před pěti měsíci zcela rozpuštěn.“ P. Kolárský šíří po kraji „čechománii“, chce působiti na úřady, aby v úředních záležitostech dopisovaly obyvatelstvu česky. To učinil Kolárský sám, když jej podkrajský úřad v Novém Městě na Moravě požádal o vysvědčení zachovalosti jistého Josefa Schamlera. Když P. Kolárský dodal úřadu české dobrozdání, bylo mu vráceno se žádostí, aby je podal německy, t. j. úřadu srozumitelně. Kolárský tak učinil až 11. prosince 1850, při čemž však v příloze zdůraznil rovnoprávnost češtiny před úřady.[2]) Novoměstský podkrajský úřad nevěnoval tomuto projevu pozornosti, neboť jej považoval za pouhý soukromý názor jednotlivce. Je-li (dle úředního šetření) P. Kandus nevinen, pak je P. Kolárský skutečným viníkem.

Sáhneme-li k Mor. novinám, poznáme, že podkrajský Butschek z Nového Města se nemýlil. Dle novinářských zpráv skutečně nějaké spojení mezi meziříčskými „Slovany“ a Žďárskem bylo. Tak v jedné zprávě od Žďáru[3]) dočítáme, že „i v Meziříčí je radost hledět na vzmáhající se slavismus, zvl. nad Slovankami, na př. pí. Všeteč-

[1]) Tamže, 1851, č. 184.

[2]) Doslovně: „... worin er die Gleichberechtigung auf dem Geschäftsverkehr in ausschliessend böhmischer Sprache bei der Behörde, selbst wenn dieser Verkehr zwischen der deutschen Sprache besser als der böhmischen mächtigen Personen stattfindet, ausdehnet.“

[3]) 1849, č. 20. z 25/1.

ková, slečny Skřivanovy. Tyto mají zásluhu o sbírku potřeb pro slovácké bojovníky.“ Prý však dosud nelze doufati ve všeobecnou oblibu slovanství, které má v Meziříčí dosud mnoho nepřátel. Znalost jmen osob a jejich působnosti prozrazuje, že na Žďársku někdo byl podrobně informován o poměrech v Meziříčí, čímž je ovšem i nepřímo prokázáno jeho spojení s Meziříčím.

A ještě jiná věc vede na stopu. Novoměstský úřad psal o horlení Kolárského pro rovnoprávnost češtiny u úřadů. A o tom nás zase poučují zprávy Mor. novin pod týmže nadpisem „Od Žďáru“. V jedné[1]) čteme, kterak „mnozí kněží, poznavše, že mají býti pastýři lidu moravského, usnesli se, že povedou matriky od N. roku po moravsku.“ V jamské pamětní knize pak Kolárský sám o sobě zaznamenal, že zavedl do své matriky české zapisování. V jiné zprávě[2]) zase čteme, co provedl úřadu mlynář z Ostrova u Žďáru. Dostav od vrchnostenského úřadu německý přípis, odpověděl na žádost o potvrzení jeho přijetí: „Třesky plesky, pište česky.“ Německý přípis vrátil a za nějakou dobu ho dostal znovu, však již v českém znění. Pisatel k tomu dodal: „Tak by měli jednati všichni Moravané. Zdejší lid o vlastenectví vůbec nevěděl, kdo ho měl poučiti?“ Jiný referát[3]) svědčí, že běželo o hnutí v lidu, za účelem zavedení češtiny do úřadů. Dle něho se lidu nelíbí vystavování úředních listin po německu. Pisatel praví, ať jen si nikdo nemyslí, že lid se spokojí úsměvem úředníků. „Slované nesmějí a nebudou mlčeti, kdykoli a odkohokoli se jejich národnosti škoda díti bude.“

Všechny tyto údaje ukazují, že pisatel rubriky „Od Žďáru“ byl kněz horlící pro češtinu jak ve farních, tak i ve státních úřadech, který stál ve spojení s velkými meziříčskými národovci, a protože dle novoměstského úřadu nebyl jím običtovský Kandus, nýbrž Kolárský z Jam, můžeme na základě snesených dokladů toto mínění podepsati.

Gubernium vzalo zprávu novoměstského úřadu na vědomí a nařídilo mu, aby farář Kolárský byl dán pod policejní dohled. Zvláště měla býti věnována pozornost jeho vlivu na lid i na jeho přespolní styky.[4]) Jak Kolárský dopadl, o tom bylo psáno již jinde.[5]) Zde budiž jen uvedeno, že byl pod úředním dohledem až do r. 1853, kdy opustil žďárský patronát (pro politický útisk) a odstěhoval se do Velkých Losenic v okrese Polná. Tento zapadlý vlastenec patřil mezi ty, kteří za svou buditelskou činnost a boj za práva češtiny na veřejnosti dopadli nejhůře.

[1]) 1848, č. 39 z 18/12.
[2]) Tamže, č. 31 ze 7/12.
[3]) 1850, č. 17 z 20/1.
[4]) Gubernium k podkraj. úřadu v N. Městě na Mor. Datum Brno, 21. čce, 1851.
[5]) Neumann, Karel Havlíček a kněží na Žďársku, Hlídka, 1935.

ROČNÍK LV. V Brně dne 18. května 1938. ČÍSLO 4.—5.

HLÍDKA.

Vilém Bitnar:

PAVEL JULIUS VYCHODIL LITERÁRNÍM KRITIKEM A HISTORIKEM.

NA OKRAJ JEHO ŽIVOTNÍHO DÍLA.

Literární kritika, pěstovaná českými katolíky v posledním půlstoletí našeho kulturního vývoje, podmíněna byla obrozením české filosofie křesťanské, které je průkopnickým činem brněnského učence, člena České Akademie, preláta JOSEFA POSPÍŠILA, žijícího v letech 1845 až 1926. Význam Pospíšilova díla je všenárodní, neboť on je buditelem a tvořitelem české filosofie křesťanské, kterou počal pěstovati již v letech sedmdesátých z vlastní iniciativy. Když byl z vídeňského vysokého učiliště Frintanea povolán roku 1874 na biskupský bohovědný ústav brněnský za profesora fundamentální bohovědy a dogmatiky, nabyl záhy přesvědčení, že studium obou těchto disciplin pohřešuje beze studia filosofie svého přirozeného základu. Pospíšil věděl z vlastní zkušenosti a poznal z názorů svých posluchačů, že z gymnasií přinášejí si do bohosloví nesprávná mínění

o nejdůležitějších otázkách lidského života a uznal za vhodné, uvésti je do pořádku. Věděl, že jen tak lze v jejich srdcích i v rozumu vzbuditi vnímavost a nadšení pro vznešenou nauku Spasitelovu. Počal tedy již na podzim 1875 přednášeti v prvním ročníku bohosloví základy

FILOSOFIE SCHOLASTICKÉ

se zvláštním zřetelem k filosofii Tomáše Akvinského. Za takovýchto okolností a uprostřed nesnadné průkopnické práce zastihla Josefa Pospíšila v Brně neočekávaně dne 4. srpna 1879 vydaná encyklika papeže Lva XIII., nazvaná

AETERNI PATRIS,

v níž studium filosofie scholastické bylo všemu katolickému světu důrazně doporučeno. Hluboký dojem, jímž tato událost na Pospíšila působila, vyjádřil sám slovy: „Nemohu vysloviti, jakou radostí mě tento papežský okružník naplnil! Byl' jsem jím za vši svou práci, v niž jsem se z pouhé lásky k svým posluchačům byl uvázal, přebohatě odměněn. Poznav takto, že moje snaha s úmysly svatého Otce úplně se snáší, jal jsem se s novým úsilím na cestě nastoupené kupředu kráčeti. A tu vznikla ve mně také myšlenka, že intencím papeže snad ještě lépe vyhovím, zpracuji-li soustavně své přednášky z filosofie scholastické a uveřejním-li je tiskem." Takový byl počátek monumentálního díla Pospíšilova o filosofii thomistické, které dokončil na slavnost svatojanskou roku 1882, a jež pak pod názvem

FILOSOFIE PODLE ZÁSAD SV. TOMÁŠE AKVINSKÉHO

vyšlo nákladem tiskárny benediktinů rajhradských v Brně 1883. Byl to díl první, obsahující materiální logiku, noetiku a ontologii, tři uceleně zpracované traktáty, psané se zřetelem na bohoslovce, chystající se studovati dogmatiku. Čin Pospíšilův byl tehdy opravdu smělý a odvážný. Filosofie scholastická byla v českém národě pomalu známa jen z doslechu, mluvilo a psalo se o ní u nás jako o stanovisku naprosto již moderní vědou překonaném a z neznalosti věci zobecněly tu o ní bludné a liché názory. Kořeny tohoto nepochopení sahaly až do časů zápasu katolicismu s reformací, která, nemohouc platnými důvody základů thomistické filosofie podkopati, počala ji uváděti v posměch. V scholastice samé nastal ovšem v době humanismu znatelný úpadek, který byl citelný i na pražské universitě Karlově. Také mistři tohoto učení počali pojmy a výměry rozlišovati a rozebírati až do malichernosti, rovněž oni jali se sporná mínění v bohoslovných

otázkách zdůrazňovati až vášnivě, zatím co jiní pěstovali spekulaci bez ohledu na positivní prameny Zjevení. Když však nastaly prudké útoky luterských reformátorů na katolickou církev a na základní články víry, jichž bylo katolickým bohoslovcům hájiti, počalo se uznávati, že je nutna radikální náprava. Reformátorům přiskočili na pomoc humanisté s výtkami proti dosavadním směrům v bohovědě a pomáhal jim samozřejmě i vynález knihtiskařství, jež rychle rozšiřovalo knihy útočné. Poměry takové vynutily si tehdy svolání církevního sněmu, který i v dějinách kultury filosofické značí epochu. Byl to slavný

TRIDENTSKÝ KONCIL,

zasedající v letech 1545 až 1563, jenž do studia křesťanské filosofie uvedl rozmach a čilý život. Koncil vyměřil přesně články víry reformátory popírané a v dogmatických prohlášeních i v jejich odůvodnění a vyložení dal bohovědě přesné směrnice i podněty k vědeckému zpracování. Nový duch, který vnikl do vědecké práce z Tridentina, nezastavil se ovšem ani před brananmi pražskými. Vnesla jej do Čech první družina jesuitů, která v počtu dvanácti přišla dne 21. dubna 1556 do Prahy a byla proboštem kapituly svatovítské, Jindřichem Skriboniem, uvedena do kláštera svatého Klimenta u mostu. A zde jim císař Ferdinand I., ještě v době zasedání Tridentského koncilu, založil dne 15. března 1562 proslulou pražskou

AKADEMII KLEMENTINSKOU,

která, jsouc v podstatě touž institucí, jako moderní universitní semináře vědecké, pěstovala i filosofii scholastickou. Založení Akademie Klementinské je viditelný mezník onoho období české filosofie křesťanské, kterou bych rád nazval

PRVNÍ RENESANCÍ SCHOLASTIKY V ČECHÁCH,

aby vynikl vývojový rozdíl mezi ní a *druhou renesancí*, vyvolanou u nás encyklikou AETERNI PATRIS. Tovaryšstvo Ježíšovo dalo v sedmnáctém i v osmnáctém století scholastice slavné vykladače „Summy svatého Tomáše", z nichž zejména *Suarez* († 1617) získal si pověsti evropské. Teprve v druhé polovici osmnáctého věku, zejména po zrušení Tovaryšstva Ježíšova, počal nový úpadek scholastiky, která musila ustupovati novým filosofickým soustavám, zanášeným z Anglie do Francie, do Německa i k nám. Učenci počali budovati soustavy

filosofické na principech racionalismu, deismu, osvícenství, principům scholastiky protichůdným. Vlivem nové filosofie jali se scholastiku podceňovati i mnozí učenci katoličtí, a když v druhé polovici osmnáctého věku počal u nás josefinism podvazovati žíly církevního života, vymizela posléze téměř všechna památka na filosofii scholastickou i ve školách církevních. Teprve v první polovici devatenáctého století počal v Německu znova křísiti a hájiti scholastiku učený jesuita *Kleutgen* ve svých sporech s katolickými bohoslovci *Hermesem* († 1831) a *Hirscherem* († 1865), kteří se dali příliš zlákati filosofií Hegelovou a použivše jejích zásad, pobloudili věroučně. Když byl pak

VATIKÁNSKÝ KONCIL

v roce 1870 přesně vytkl nadpřirozený ráz Zjevení božího proti racionalismu i materialismu, a vymezil správný poměr mezi věrou a vědou, počali bohoslovci opětně studovati filosofii thomistickou. Na bohovědných učilištích počala se scholastika dobrovolně přednášeti a tento příklad našel následovníka v brněnském profesoru Josefu Pospíšilovi. Takový je v jádře dějinný vývoj studia scholastiky v Čechách až do vyjití první soustavné česky napsané knihy o filosofii Tomáše z Akviny. Obtíže, které musil Pospíšil při sepisování svého thomistického díla překonati, byly nemalé. Především nebylo v česky psané literatuře vůbec díla o filosofii scholastické. Pospíšil musil proto svým posluchačům nejprve doporučiti německou knihu Stöcklovu „Lehrbuch der Philosophie", ale brzo opustil německou učebnici a jal se přednášeti v latině. Za učebnici zavedl Eggerovo dílo „Propaedeutica philosophico-theologica", ale ani latina nesvědčila českým jinochům. Pospíšil musil tedy začíti

PŘEDNÁŠETI ČESKY,

a že to učinil s obavami, uvěří mu každý, kdo uváží, že před ním v scholastice česky soustavně pracováno nebylo. Nicméně nedal se zastrašiti a jeho námaha byla brzo odměněna, když seznal, že posluchači takřka hravě vnikají do smyslu nejnesnadnějších pouček. Pospíšil o tom praví v listopadu 1914 sám doslovně takto: „Ještě nyní s rozkoší vzpomínám blažených chvílí, které jsem s posluchači ve vespolné, nenucené výměně názorů, často sobě odporujících, ztrávil. Bylo pro mne pravou rozkoší pozorovati, jak moji žáci svoje mylné názory znenáhla odkládali, napolo správné opravovali a tak vlastní duševní prací za mé součinnosti tvořili sobě jednotný a ucelený názor

o otázkách filosofických . . .“ Průkopnická cena Pospíšilovy knihy spočívala ovšem ve vytvoření filosofické

ČESKÉ TERMINOLOGIE SCHOLASTICKÉ,

a ta mu působila od počátku práce pochopitelně starosti největší. Avšak Pospíšil, vycházeje ze staré české tradice sušilovské, tvořil a určoval české termíny, bera na potaz brněnského kanovníka Matěje Procházku a profesora Františka Bartoše. Tak vznikl „seznam důležitějších termínů“ z oboru noetiky a ontologie, který s velkým uznáním ocenili přední znalci vědecké literatury. Vůbec byl spis Pospíšilův přijat českou vědeckou kritikou s uznáním, jemuž nechyběl rys překvapení a obdivu. Profesor filosofie na pražské universitě

TOMÁŠ GARRIGUE MASARYK

napsal do své vědecké revue „Athenaeum“ posudek, v němž projevil nepokrytou radost ze spisu tak výtečného: „Spisu dotčeného nejen proto vážíme sobě velice, že prvým je pokusem seznámiti nejen theology, ale i vzdělance vůbec se scholastickou filosofií, ale hlavně pro *vniternou jeho hodnotu.* Jeviť se v něm veliká znalost předmětu, scholastiky i novější filosofie, a důmysl skutečně filosofický. Spis s jednoho stanoviska důsledně je propracovaný s onou opravdovostí vznešenou, která úctu vzbuzuje nejen před autorem samým, ale i před věcí jím obhajovanou. Neméně filosofickou je věcnost, kterou spisovatel posuzuje se svého výlučného katolického stanoviska soustavy protivné. Dodáme-li konečně, že ve spise důsledný pokus proveden je o

ČESKÉ NÁZVOSLOVÍ FILOSOFICKÉ,

pak smíme úhrnečný soud pronésti ten, že spis Pospíšilův je skutečným obohacením naší literatury, zvláště filosofické, a pokládáme jej za *jeden z nejlepších spisů* české filosofické literatury vůbec.“ Podobně soudil o spise i Masarykův žák, filosoficky vzdělaný publicista, Hubert Gordon *Schauer*, k němuž se připojili i učení katolíci, zejména filosofický spisovatel, rajhradský benediktin Pavel Julius *Vychodil.* Brněnský kanovník Matěj *Procházka* vyvrcholil svůj úsudek slovy: „Dílo mistrovské!“ Ale i jinak dostalo se Pospíšilovi uznání velmi lichotivých. Papež přijal knihu s pochvalou a vyznamenal autora darem skvostné památné medaile. V uznání vynikající práce vědecké jmenován byl Pospíšil dne 14. ledna 1891 dopisujícím členem „Královské české společnosti nauk“ a dne 1. prosince 1891 dopisujícím

členem České Akademie. Velikým vyznamenáním bylo pak jmenování Pospíšila dne 11. ledna 1895 členem Akademie Svatého Tomáše v Římě, kterouž čest prokazuje papež jen deseti členům všech národů mimo Italy. Povzbuzen neobyčeným úspěchem své knihy, dal se Pospíšil s chutí do sbírání látky pro díl druhý, jednající o kosmologii. Tentokráte stavěly se mu do cesty vnější překážky. Stal se totiž ředitelem biskupského semináře, trpěl dlouhou bolestnou nemocí, a také nutné literární pomůcky mu chyběly. Ve své tísni obrátil se na Českou Akademii v Praze, která mu poskytla hmotné podpory na dokončení díla. Ale byly tu i překážky vnitřní, ježto neměl v oboru

THOMISTICKÉ KOSMOLOGIE

v české literatuře předchůdců. Tentokrát byl to známý sušilovec, básník Vladimí *Šťastný*, který mu pro určování terminologie poskytl vydatnou pomoc. Pospíšil nad to znesnadnil si úkol ještě tím, že přihlížel k moderním přírodovědám, stavě tak stále vedle sebe resultáty moderních nauk přírodních a nauky thomistické. Objemný spis dokončil na slavnost svatého Tomáše Akvinského dne 7. března 1896, a tiskárna rajhradských benediktinů vydala jej svým nákladem v Brně 1897 ve dvou svazcích pod názvem *Kosmologie se zvláštním zřetelem k moderním vědám přírodním.* Dílo bylo vědeckou kritikou přijato opětně s velikým uznáním. Pospíšil pracoval ovšem v scholastické filosofii dále. V prvním díle svého spisu (1883) vynechal z dobrých důvodů

FORMÁLNÍ LOGIKU,

proto, když byla kniha po mnoho let úplně rozebrána a bylo na něho naléháno, aby ji vydal po druhé, odhodlal se k tomu a rozmnožil ji o tuto část. Tím dostalo se naší literatuře knihy o všech částech filosofické soustavy scholastické, již za vědecké spolupomoci brněnského preláta Jakuba Hodra, kdysi spolužáka Masarykova, ukončil v listopadu 1914 a vydal v Brně 1915 pod starým názvem *Filosofie podle zásad svatého Tomáše Akvinského.* Pospíšil přeložil ještě Tomášovo dílo

SUMMA CONTRA GENTILES

a namáhavá práce, již při tom podstoupil, přinesla mu jistotu při vyjadřování i nejsubtilnějších témat, zpracovaných v jeho čtyrech spekulativně dogmatických traktátech *Katolické věrouky*, jíž na prahu dvacátých let vyvrcholil své filosofické a dogmatické dílo. Pospíšilovi

mělo se záhy dostati žáka, který by zásady jeho scholastické filosofie užil na poli literární kritiky. Když v roce 1879 vyšla zmíněná již encyklika AETERNI PATRIS, studoval v septimě německého gymnasia kroměřížského

JULIUS VYCHODIL,

již tehdy spolupracovník brněnské revue Vladimíra Šťastného „Obzor", v níž četl i vědecké stati Pospíšilovy. Když pak vyšlo výše zmíněné Pospíšilovo dílo o filosofii thomistické, pojal plán, kterým se stal pokračovatelem snah Pospíšilových a zároveň průkopníkem katolicky orientované literární kritiky. Vychodil, užívaje plně výsledků badání Pospíšilova, rozhodl se v horečném napětí té doby doplniti oblast thomistickou o studium oněch zdrojů antické kultury, z nichž čerpal sám veliký Akvinát, tedy o

FILOSOFII ARISTOTELSKOU,

u nás rovněž zanedbávanou. Seznávaje, že mu klasická řečtina, jak se jí učil na gymnasiu, k úkolu předsevzatému nestačí, počal ji studovati podrobněji mimo osnovu školní. Časem dospěl v ovládání starořečtiny takové dokonalosti, že platil za autoritu. V tomto vzruchu vykonal v roce 1881 v Kroměříži s výborným prospěchem maturitu, a v duchu svých předsevzatých vědeckých plánů vstoupil dne 1. září 1881 do řádu benediktinského v Rajhradě, kde obdržel řeholní jméno *Pavel.*

(P. d.)

Šlépěje Boží a duch Negace.

František Dohnal.

Jak to řekl ten veliký tvůrce moderní botaniky Linné? „Zahlédl jsem šlépěje Boží . . . Viděl jsem Boha jdoucího mimo mne. Spatřil jsem Ho a oněměl jsem. Zaražen obdivem a hrůzou. Podařilo se mi odkrýti několik stop Jeho šlépějí v dílech stvoření. A v Jeho dílech i v nejmenších, ba i v takových, jež zdánlivě nic nejsou, jaká síla! Jaká moudrost! Jaká nepopsatelná dokonalost . . . !“[1])

Ach, ano! Šlépěje Boha v dílech stvoření! Na nebi, na zemi, ve vzduchu, v moři, na zelených lukách, v miliardách hvězd, v úžasných říších rostlin a květů, v podivuhodných říších zvířat a ptáků a plazů a ryb, v úděsných říších tajemných přírodních zjevů a sil — všude ty stopy, všude ty šlépěje — tisíce je jich, tisíce tisíců, bez počtu . . .

Všude ty šlépěje Boha. V celém kosmu, ve všem veškerenstvu — i v nás . . .

Již to bytí naše je stopou Věčného v nás. A ta touha duše, touha po poznání pravdy, touha po absolutním dobru, touha po tom, co je věčné a naprosté a dokonalé — jaká to úžasná a nevyhladitelná stopa, kterou vtiskl duši lidské Ten, který sám jest Věčný, Absolutní, Nejdokonalejší . . .

Touha člověka, který neztratil vědomí věčnosti . . .

Je pravda, že toto vědomí věčnosti může býti ztraceno. A mohou býti zastřeny šlépěje Boha očím nevidoucích! Vždyť duch Negace nezná většího úsilí než všemožnými způsoby zastříti šlépěje Boha a blekotavým křikem zmatku přehlušit volání Pravdy.

Ano, může býti vědomí věčnosti ztraceno. A hluboce ztraceno. U jednotlivců i u celých generací.

Ale jak podivuhodné! Vždy, když tato ztráta zdála se již naprostou a definitivní, vždy opět znova objevily se jako z podvědomí, jako odkudsi z Neznáma ty tajemné šlépěje Boha.

Století Voltaireovo pokusilo se zastříti ty šlépěje honosným nátěrem racionalismu a frivolním popřením Tajemna. Cynickým posměchem chtělo zakřiknouti volání Absolutna . . . A hle! Prudký, živelný protiproud romantismu odnesl rázem ten pískový nános voltaireanismu, zpod nánosu skryté šlépěje zasvítily znovu a s modrým

[1]) Cit. Robert Mäder: „Miliardy důkazů jsoucnosti Boží.“ Viz: Katolík 1937.

květem romantismu znovu zase vyzvednuty i potupené hodnoty náboženské. A lidskou duší táhl van větrů z Tajemna a dech Absolutna . . .

A přišla druhá polovice XIX. století. Duch Negace zahájil nový útok. Tentokrát pokusil se postaviti boj proti Bohu na basi vědy. Věda měla vyhladiti ty nenáviděné šlépěje Boha. A byl to těžký nápor a byly to těžké balvany, jež kladl člověk na šlépěje Boha, aby je vyhladil. Scientismus, positivismus, naturalismus, materialismus, monismus — a jak zní všecka ta jména. A všichni se dovolávají vědy a staví ji proti víře . . .

A hle! V době největšího náporu vědy proti víře povstává Elie de Cyon a volá: „Vy chcete náboženství zničiti vědou. Nesmyslné sny!“[1]) A ve velikém díle „Bůh a věda“ obhajuje nadšeně vznešenost božských pravd: „Tisíce dosvědčují vznešenost těchto pravd. Velicí myslitelé a hlubocí, Bohem osvícení psychologové jako Anselm a Augustin dokázali jejich původ. Mistři ve filosofii od Tomáše Aquinského a Alberta Velikého až k Descartesovi, Pascalovi a Leibnizovi potvrzují ji a zakladatelé moderní vědy od Priestleye a Lavoisiera až k Ampérovi, Faradayovi a Pasteurovi dosvědčují jejich skutečnost . . .“[2])

A konečný výsledek náporu?

Před několika lety (r. 1926) redaktor pařížského známého časopisu „Figaro“ Robert de Flers uspořádal anketu na otázku: „Je podle vašeho mínění spor mezi přírodními vědami a náboženským smýšlením?“ Požádáni o zodpovědění členové francouzské přírodovědecké Akademie, z nichž mnozí požívají světové pověsti — a co odpověděli tito mužové vědy? „Mezi otázanými vědci,“ píše L. de Grandmaison o této anketě, „nebylo ani jednoho, jenž by viděl mezi přírodními vědami a náboženstvím spor . . . Mnozí odvolávají se při tom na nejslavnější jména mezi přírodními badateli nové doby jako jsou: Pascal, Ampére, Cauchy, Biot, Faraday, Lord Kelvin, Hermite a Pasteur. Ptají se, jak vůbec tu mohou býti nějaké pochybnosti a nedvojsmyslně dovozují, že největší učenci a badatelé, jako právě uvedení, výslovně v Boha věřili a byli horlivými křesťany.“[3])

„Že je mezi vírou a vědou spor,“ praví na př. v oné anketě Claudel Le Chatelier, profesor chemie a metalurgie na pařížské Sorbonně, „to tvrdí v moderní literatuře jenom lidé, kteří nejsou žádnými učenci,

[1]) V otevřeném listě, uveřejněném v „Gaulois“ 21. IX. 1881.

[2]) Elie de Cyon: „Bůh a věda“ I.

[3]) L. de Grandmaison: „Víra a věda v úsudku moderních přírodovědců.“ (Srov. „Našinec“ 2. IX. 1926.)

nýbrž nejvýše polovzdělanci, a v mnohých případech dokonce takoví lidé, kteří úplně postrádají každého vědeckého vzdělání."

A podobně i ostatní . . .

Mnozí z tázaných učenců prohlásili, že sami byli dříve nevěrci, ale právě čím hlouběji vnikali do vědy, tím opět jistěji vraceli se k víře.

Hle, jak krásně a s dojemnou upřímností doznává to ve své odpovědi Charles Moreau: „Abych na vaši otázku odpověděl, ponořil jsem se ve vší pokoře do svého vlastního nitra, sám sebe jsem zkoumal v minulosti i přítomnosti a předkládám jednoduše to, co jsem nalezl . . Jako mladík, naplněný vřelou touhou po vědění, vrhl jsem se velmi záhy s obdivem a skoro s blouznivým nadšením vědě do náručí . . . Oslepen svými výboji věřil jsem pevně, že jedině věda může rozluštiti všecky otázky lidského života, že nic jí neujde, ani prapříčina života, ani podstata a účel věcí. Snad tehdy jsem byl materialistou a žil jsem v předpokladu, že Božství a nesmrtelnost duše jsou pojmy vhodné pro ‚chudé duchem', z jejichž kouzla se opravdu svobodní duchové vymanili. Věděl jsem jistě mnoho, ale věděl jsem to špatně. Bylo to nestrávené vědění, vědění bez hlubšího uvažování. Později jsem cítil v sobě nutnost, podívati se hlouběji na podstatu věcí . . . Uvažoval jsem o vesmíru a na všech stranách jsem narážel na pojem nekonečna . . . Ať počítáme a hledáme, pozorujeme a vážíme, poznáváme a blouzníme, ať se proti tomu bráníme, všude se vnucuje vážně hledajícímu bytost nadsvětová, Bůh, nekonečný, všemohoucí a nejvýš moudrý. Tak jsem se dostal od nevěry k víře v Boha . . ."[1])

Jaká to nádherná svědectví Pravdě!

A jaké finale výprav vědy proti víře, proti Bohu . . . !

A opravdu, jaké radostné rašení nastalo tenkráte po „oněch smutných letech osmdesátých". Člověk poznal klamnost mythu o absolutnosti a integrálnosti rozumu lidského, klamnost nadějí, jež vložil ve vědu. Tajemné znova uvázalo se ve svá práva. A viděli jsme, jak člověk na lomu století opouští „mythus atheos", který tak těžce dolehl na něho, a vrací se k novému ocenění hodnot náboženských, vrací se k novému zření šlépějí Boha a po cestách jejich vrací se — aspoň ve svých nejvyšších zjevech — k Bohu . . .

Ale démon Negace je neunavný ve svém boji proti Pravdě a neunavný ve svých pokusech zahladit šlépěje Boha.

Přišlo století XX., to století, které jako by chtělo získati smutnou slávu býti nejkrvavějším ze všech století. Rozpoutána litice, jaké

[1]) Cit. L. de Grandmaison: „Víra a věda v úsudku moderních přírodovědců."

dosud neviděl svět a v tom požáru vášní a zhouby a ničení, v té krvavé lázni vraždících se lidí měly býti smyty ty šlépěje Boha. Surová zvířeckost měla zničiti v duši obraz Boží a z člověka učiniti člověka-bestii. V moři hrůzy mělo býti utopeno lidství a ubit Bůh v člověku.

Ach, ano! Mnoho ubil v duších a v srdcích ten válečný běs . . .

Ale přece neubil všeho!

I zde naleznete paprsky světla a milosti Boží.

Hle, co vypravuje E. G. Poletti ve své krásné knize „Život dobra a zla". Ten lékař, o němž vypráví, před válkou prošel skepsí a ztratil víru. Za války poslán byl na frontu a poznal peklo fronty. Viděl nesmírné utrpení. Viděl smrt ničící krutě nesčetné životy, viděl těla zmítající se v křeči, v úzkosti a bolesti, viděl hrozné agonie umírajících — a poznal při tom všem také cenu a sílu víry. A poznání konečné: „Bůh je tak nezbytně potřebný našemu životu, že kdybychom Ho neměli, musili bychom Ho stvořiti. Vždyť duše bez víry, člověk bez Boha, je noc beze hvězd, zahrada bez květů, nebe bez slunce a zoufalství beze slz a bez slitovnosti . . ."[1])

A myslíte-li, že snad jest jen povídkou tato kniha o konversi, pak vezměte tu živoucí knihu života, Henri Ghéona „Člověka narozeného z války", to úchvatné svědectví konvertitovo, vyrostlé na krvavých polích Yser-Artoiských. Hle, jak styk se smrtí promlouvá o věčnosti a srdce zatvrzelé utrpením taje a vrací se k Tomu, kterého před tím opustilo.

„Člověk zrodivší se z války, jak ho nazval Henri Ghéon, spěchal rychleji ke světlu. Slzy, bolest, modlitby, oběti tvořily naději, naději synů Božích, naději návratu k Bohu. Veliká spojitost všech lidí, vykoupených drahocennou krví jediného Vykupitele, veliká spojitost všech činů a dějů, jež měří a hodnotí Bytost vševědoucí a všemohoucí, jest zde patrná v absoltutní jistotě."[2])

Ano, mnoho těch, kteří — jak řekl Psichari — „dlouho kráčeli v zahradách otrávených", vrátili se k Bohu a ustavičně se vracejí . . . Ty úžas budící řady podivuhodných konversí . . . ! A zase zvláště na výšinách lidského myšlení . . . ! To ovšem nikterak nechce zastříti fakt, že naopak v širokých vrstvách jako by vždy více těch, jejichž duch, oslabený skepsí a negací neb hořem a strádáním neb konečně vášní a požívačností, nemůže nebo nechce pronikati do hlubin tajem-

[1]) E. G. Poletti: „Le vie del bene e del male." (Srov. L. L. 1931.)

[2]) J. Krlín: „Návrat vzdělanců" II.

ství a nechce Světlu vstříc . . . A je kletbou mas, že často ženou se za větou, kterou jako bludnou již opustili ti, kteří ji prve vyslovili. A je kletbou jednotlivců-slabochů, že nemajíce síly vlastního úsudku podléhají duši davu . . . Tak stává se, že v masách vládne démon Negace, který na výšinách již byl nucen ustoupiti před přílivem Světla. .

A jsou to zvláště tři démoni, kteří rdousí duši člověka XX. století. Je to především bolševismus.

Bolševismus povraždil kněze, rozbořil chrámy, určil si vyhladiti každou zmínku o Bohu, místo Boha postavil mythus kollektiva, postavil modlu stroje a hmoty. Rudý běs znetvořil duše, pokřivil život, otrávil srdce. V bezpříkladném běsnění rozvrátil křesťanský řád, rozvrátil rodinu, vyrval člověku lásku, ať k Bohu, ať k bližnímu, barbarsky splenil všecky hodnoty duchovní, nejen hodnoty náboženské, ale i všecky hodnoty tisícileté kultury. Jak nenasytný vampyr opájel se krví nešťastných obětí . . . Opravdu: nejhrůznější džungle nejnižších vášní a barbarismu. Nejnižší spodiny zvěrského materialismu. Úděsná poušť Negace . . .

A přece i z té úděsné pouště, z toho popeliště spálených chrámů, z toho hrůzného obětiště vražděných duší vyšlehá již sem a tam nová jiskra nových tuch a nových nadějí.

Dostal se mi do rukou román moderního gruzínského romanopisce Grigola Robakidze, „Vražedná duše". Je to zajímavý obraz ze života bolševické inteligence . . . Hrdina románu, Thamas, hluboce vzdělaný inteligent, bolševik přesvědčením i životem, ale mající sílu a odvahu vlastní myšlenky, najednou je zatčen a uvězněn. Proč? Právě, že měl odvahu vlastní myšlenky. Měl odvahu smýšleti o některých Leninových thesích jinak, než diktoval kolektiv. A ty své myšlenky nehlásal ještě ani veřejně. Jen, čta kterousi knihu Leninovu, na okraji v knize činil si poznámky, značil své myšlenky. A kniha s těmi jeho soukromými poznámkami jakýmsi udavačem dostala se do rukou bolševického tribunálu — a Thamas byl zatčen a uvězněn. Ve vězeňské cele, v níž trávil své smutné dny a noci v očekávání neodvratného odsouzení, na stěně shlédl nápis. Bylo tam napsáno tužkou: „Kde jsi, Bože . . . ?" Thamas četl ta slova — a zachvěl se . . . Kdo to asi tam napsal . . . ? Asi kterýsi vězeň před ním . . . Žil ještě . . . ? Umřel . . ? Co asi prochvívalo duší, když psal ten neznámý ta slova . . . ? Pochybnost . . . ? Volání o pomoc . . . ? Zoufalství . . . ? Zoufalství ze vší té hrůzy kolem . . . ? A Thamas začal chápati, jak těžký je život bez Boha . . . A mnohdy si myslil: „Jestliže nemá národ žádného

Boha jako stálý plamen, pak je lépe, aby idea Boha sama zhynula — národ nevydrží dlouho života bez Boha a jednou povstane s hněvnou těžkomyslností divokého zvířete, aby se dal za svého Boha ukřižovat.“ A problém Boha již neopustil Thamase... I když později úsilím a obětí milenky vyšel z vězení, stále mučil ho ten problém a stále stával se palčivějším a bolestnějším. Stále zněla mu ta otázka z vězeňské cely: „Kde jsi, Bože?“ A stále ptal se usilovněji a naléhavěji: „Jsi, Bože...?“ A jednoho dne Thamas vzal do náručí svého věrného psa, narovnal se, díval se mu do očí a — „náhle, chvěje se úzkostí, zřel v nich Boha. Thamas vyskočil, patřil do nekonečných dálek a volal hlasitě: „Jsi, jsi, jsi...!“[1])

Hle, výkřik vražděné duše ruské. Výkřik duše, jíž vzal Boha a ona volá po tom Bohu v bezmezné bolesti... A v díle Tvůrcově nalézá šlépěje Tvůrce — a poznává jestotu Tvůrce...

Nebo ten stařec v Rachmanové „Továrně na nového člověka“. Jak dojemně mluví k zoufalému Pusankovi: „Můj milý, slyš mne! Leží před tebou cesta těžká, plná zármutku, ale cesta, která tě snad povede k pravdě... Smysl celého života je Boha hledati a nalézti. Tvoje srdce je upoutáno k zemi s jejími starostmi, a nebudeš-li se snažit se od ní odpoutat a chtít znovuzrození své duše, pak zahyneš. Přijď k sobě! Procitni! Volej mne! Už mnozí mne volali a děkovali mi pak, že jsem jim objevil jedinou pravdu. Já ti pomohu osvobodit tvou duši a v dlouhé polární noci poznáš jasné světlo slunce Kristova. Zapomeneš, že jsi hladový a nahý, že mrzneš a že jsi mučen, budeš žehnat svému novému životu, staneš se silným v Kristu a dodáš útěchy a síly jiným. Chceš?...“[2])

Hle, nezní to z těch sinných plání Smrti jako zavanutí nového Života?

Hle, ani nejstrašlivější propasti, do nichž duch Negace vehnal člověka, nedovedou trvale vyhladit šlépěj Boha v člověku. Vždy i z těch nejstrašlivějších propastí ozve se zase volání po Bohu a hlad Duše po Pravdě a chlebě Života...

A podobně je tomu i s druhým děsem dnešní doby, s mythem krve a rasy.

Vždyť ten již do šílení vybičovaný a vždy nové a nové zmatky vyvolávající rasistický nacismus, jak již jinde.[3]) jsem zdůraznil, není

[1]) Grigol Robakidze: „Vražděná duše.“
[2]) Alja Rachmanová: „Továrna na nového člověka.“
[3]) Viz: „Archa“ XXIV.

v podstatě nic jiného, než týž Antikrist, jen v jiné masce, v jiné podobě. A třebas se staví do pósy antipoda bolševismu, stejně jako bolševismus hledí vyhladit Pravdu a šlépěje Boha.

Jsem ovšem jist, že i po tom šílení krve a po tom bláznivém vytyčení starých, dávno mrtvých bohů zas přijde kdysi den, kdy zase na svůj prestol zasedne Pravda... Ale než přijde ten den — nezaplatí lidstvo zase krví to poblouzení krve, jako již zaplatilo a stále ještě platí za poblouzení bolševismu?

Moderní pohanství stejně je osudné lidstvu jako moderní bezbožectví.

Jak výstražně zní tu rozhodná slova Pia XI.: „Kdo rasu nebo národ nebo stát nebo státní formu nebo nositele státní moci nebo jiné hodnoty společenského života, které v rámci pozemského řádu zaujímají důležité a ctihodné postavení, vytrhává z této jejich pozemské stupnice hodnot, činí z nich nejvyšší normu všech, i náboženských hodnot a modloslužebnicky je zbožňuje, ten převrací a falšuje Bohem vytvořený a Bohem nařízený řád.“[1])

A třetí démon?

Je to démon duševního prázdna.

Jsou lidé, kteří vůbec nemají metafysického uvědomění. Nemají zájmu pro hodnoty duchovní a náboženské, nemají zájmu pro otázky světa a palčivost problémů, jež doléhají na lidstvo. Nemají vůbec vztahů k těmto věcem. Nemyslí na ně. Jako nemyslí na smysl života. Znají jen jeden smysl života, a to je: zapomenouti na smysl života, jak napsal kdys D. Kviz.[2]) Jsou to lidé duševně bezpřístřešní. Lidé, kteří ztratili vědomí věčnosti v epikurejském vyžívání časnosti...

Claude Houghton nakreslil nám typ takového člověka.[3]) Ten Julian Grant, člověk rozvrácený právě tou ztrátou vědomí věčnosti, člověk znuděný a otupený, zaměňující štěstí za chvilkovou rozkoš, člověk bez víry a proto také bez jakékoliv jistoty a opory, člověk bez jakéhokoliv zájmu o něco velikého nebo vzneseného a při tom všem slaboch bez vlastní vůle, unášený proudem bez určitého cíle — hle, toť člověk, který ve vyžívání časnosti ztratil vědomí věčnosti.

Ale jaký to ubohý, desolátní obraz. Jaké ubohé duševní prázdno, v němž bloudí Julian Grant.

---

[1]) Enc. Pia XI. „S palčivou starostí.“

[2]) Dalibor Kviz: „Doba, která nechce bolest“. (V „Přítomnosti“ 1932.)

[3]) Claude Houghton: „Julian Grant bloudí.“

A chápeme, co znamená pro člověka ztráta vědomí věčnosti, ztráta Absolutna.

Chápeme, co taková ztráta znamená v řádě intelektuálním i mravním, když vidíme, jak tam, kde ztraceno vědomí věčnosti, všechno se stává nejistým a všechno kolotá a všechno se bortí. A všechno je v sázce a všechno se ztrácí.

Chápeme slova Bernarda Shawa, že žijeme v době, kdy i atheisté svou atheistickou víru ztratili.

Chápeme i ten protějšek, jejž k Houghtonovu Grantu tak cynicky kreslí Céline, protějšek ještě hroznější a desolátnější. Opravdu: Cesta do hlubin noci. Neboť „popře-li se nadpřirozeno, a u Célina je to samozřejmý postulát, je po ideálech, ať jim říkáme vlast, národ, stát, demokracie, sociální přestavba světa, vše to stíhá jeho ostrý posměch. Není-li co čekat po smrti, pak nezbývá, než ono Pavlovo: Jezme a pijme, neboť zítra zemřeme. Není také rozumového důvodu, proč by kdo nemohl vraždit či krást nebo páchat jiné zločiny, když mu to prospívá a když ho to těší. Proto hrdina románu Bardamu má v takových situacích jedinou starost, nemít z toho opletačky s úřady, vyváznout z toho se zdravou kůží. Neřesti jsou zjevy čiře fysikální, jakákoliv etická měřítka nemají tu místa, neboť jsme v přírodopise. Jen chvíle animální rozkoše, líčené s odbornou znalostí lékaře, tvoří jakýsi oddech v té nesmyslné a hnusné komedii. Ať to autor chce či nechce, ale sám přivádí noetický základ svého myšlení ad absurdum. Odtud ten otřesný dojem z četby, který mnohému může být zjevením. Céline si nasadil masku cynismu, ale byť to sebe více tajil, cítíme za ní strašlivé napětí ducha a zoufalou bolest srdce . . .“[1])

Hle, důsledky ztráty vědomí věčnosti.

Člověk ztratil vědomí věčnosti a ztratil svůj vlastní, konečný cíl, cíl k Absolutnu. A aby přece měl nějaký cíl, místo cíle absolutního postavil si cíl časný a ten cíl časný vyzvedl a vyvýšil, jako by byl absolutní. A vytvořil si modly, jichž stal se služebníkem. Vytvořil si mythy, jimiž se opájí: mythus kolektiva, mythus stroje, mythus krve, rasy, země, státu, národa atd . . . Nebo v jakési duševní lethargii vzdal se prostě duševnímu prázdnu a epikurejskému vyžívání časnosti a všech těch animálních pudů v člověku . . . Ale pak jako ve filmu táhne se před námi celé to pásmo lidské bídy a slabosti: vraždy, sebevraždy, loupeže, zvířecké vášně a sklony — a všechen ten mravní

[1]) Dr. J. Vašica v „Řádě“ roč. II. č. 6—7.

hnis a hnus — i jejich poslední obvyklé stanice: věznice a blázince . . . Och, tolik je těch zvířeckých jevů, že mimoděk tu napadnou verše Fr. Jammese:

„Já se však bojím . . .
aby, až u dobrého Boha najdou nás,
dotyční lidé i pak hovady nezůstali
a my se od nich nelišili zas . . .“

Hle, důsledky ztráty vědomí věčnosti.

Hle, dílo ducha Negace!

Ale chápeme zároveň, že to přece nemůže býti životem člověka.

Chápeme, že duchové hlubší — a nemusí býti ani nábožensky založení — prchají ve zmatku z toho duševního prázdna, kterým duch Negace zalil nitro člověka. Na př. takový André Gide. Jistě není smýšlení křesťanského ten věčný hledatel cest; ba v mnohém je přímo protikřesťanský. A hle, jako by se dusil tím duševním prázdnem svého prostředí, prchá z něho ve svém díle, utíká, mění prostředí — a každý ten útěk je prudkou vzpourou proti prázdnu toho prostředí, z něhož utíká . . . Z Francie utíká do Afriky. Z Evropy utíká do Ruska. A zklamán Ruskem a zděšen Ruskem, utíká před Ruskem do Evropy . . . A jak divně, a řekl bych téměř groteskně — a přece hluboce bolestně zní u takového A. Gida slova: „Neumím se již ani pomodlit, ba ani vyslechnout Boha. A přece svou vlastní moudrostí opovrhuji a nedostává-li se mi radosti od Něho, nemám žádné . . .“[1])

Ale A. Gide jen prchá a hledá — a nenalézá. Nenalézá, co je vlastní příčinou veškeré té bídy duše lidské. Nenalézá, že je to právě ztráta vědomí věčnosti, která tak nekonečně ochuzuje život a činí z něho neužitečné planiny pusté země.

„Pustá země“. . . Hle, tak nazval svou knihu anglo-americký básník a konvertita Thomas Stearns Eliot. Pustá země, ve které sídlila Smrt, ale ve které přišlo také Vzkříšení.

. . . . . Seděl jsem na břehu
u ryb a za mnou byla suchá pláň,
zdali pak jednou spořádám svůj svět?[2])

Tak zamýšlí se básník nad svým světem, nad svým životem — nad tou „pustou zemí“.

---

[1]) André Gide: „Numquid et tu.“

[2]) Thomas Stearns Eliot: „Pustá země.“

A náhle londýnský most, symbol toho života, řítí se jak babylonská věž . . . „London Bridge is falling down, falling down, falling down . . .“

A nad troskami zavládá mír a nový, šťastnější život. Život toho, jenž nalezl Pravdu . . .

„A modlím se k Bohu, aby se nad námi slitoval
a modlím se, abych zapomněl
ty věci, o nichž jsem se sám s sebou příliš
dlouho přel . . .“ [1])

Jak nádherné finale tichého, ale hluboce jímavého návratu z „Pusté země“ Negace do zahrad Věčna . . .

[1]) Thomas Stearns Eliot: „Pustá země“.

Baskové a občanská válka španělská.

F. S. Horák.

Válka ve Španělsku, tato velká tragedie dějinná, v níž zápasí základní principy národní civilisace s nepřetržitou sociální revolucí, obrátila zejména za bojů o Bilbao pozornost celého světa k zajímavému a ušlechtilému kmeni Basků. S překvapením a zároveň soucitem jsme hleděli na počínání baskických vůdců v současném zápase. Bylo nejzáhadnějším zjevem v této španělské válce, která jest už sama o sobě věc velmi složitá.

Kdo jsou Baskové? Na tuto otázku bylo dáno v poslední době tolik nepřesných odpovědí, že jest především nevyhnutelně třeba stanoviti hranice tohoto problému, aby bylo možno na ni řádně odpověděti. Řešení tohoto problému vyžaduje, abychom se vrátili do minulosti velmi vzdálené, ba až do doby předhistorické — a studovali jej v celé jeho složitosti, t. j. se stanoviska etnologického, filologického, historického, právního a politického.

Baskická rasa.

Původ Basků je temný. Těžko vyslovit o něm určitý názor. Od úsvitu dějin vystupují Baskové jako osobitý kmen, který dovedl podivuhodně odporovati vlivu ras, s nimiž přicházel během staletí do styku. Baskové ovšem nejsou jen obyvatelé nynějších baskických provincií ve Španělsku. I ve Francii nalézáme celé kraje baskické na severním svahu západních Pyrenejí. Baskové jsou i dále na východ roztroušeni v Bearnu, Gaskoňsku, ve Španělsku, pak ještě v sev. Aragonii a Navaře, ba i v Katalonii a Kastilii.

Chlubí-li se nynější Baskové ve Španělsku, kteří jsou vášnivými separatisty, touto rozšířeností své rasy, porážejí je jejich odpůrci jejich vlastním argumentem, tvrdíce: Vy jste původu iberského jako my, nemáte tedy důvodu se od nás odlučovat, vy jste jen ve svých nepřístupných horách mohli zachovat svůj jazyk a své mravy od cizího živlu nedotčeny, kdežto my jsme různým podmanitelům své země, Římanům, Visigotům a j. podlehli. Právě rozšířenost iberských jmen místních po celém poloostrově je důkazem, že se tím jazykem původně mluvilo v celé zemi. Těmito řádky jsme vlastně zabočili do jiné kapitoly, ale poznámka tato sem náleží potud, že byl vysloven názor, že Baskové jsou potomky Iberů, usazených původně na celém poloostrově.

Jazyk Basků.

Jeho baskické jméno je euzkera a oblast, v níž se ho užívá, je mnohem menší než oblast baskické rasy. Uchoval se hlavně v Staré Navaře a v provincii Guipuzcoa. V Biskajsku a zejména v Bilbau je málo běžný, třebas se v posledních letech vyvíjelo velké úsilí rozšířit znalost tohoto starého a tuze nesnadného jazyka, s nímž si filologové nevědí rady. Je to jazyk osamocený, který těžko zařadit do některé rodiny jazykové. Němečtí badatelé Winkler a Schuchardt se snažili dokázat jeho příbuznost s jazykem kmenů kavkazských a hamitských.

Baskové nikdy nevytvořili jediný stát.

Z dějin není známo, že by kdy prvotné skupiny Basků vytvořily národní stát. V dobách historických se spojoval baskický lid v konfederace soudních okrsků, v státečky, ohraničené nedůvěrou a nepřízní kmenovou. Rasová jednota se nikdy nepřeměnila v politickou jednotu, ačkoli nepočetnost rasy, obklopené rasami latinizovanými, k tomu přímo vybízela.

Známe z dějin čtyři politické skupiny Basků: jsou to Navara, Alava, Vizcaya (Biskajsko), Guipuzcoa. Jedna po druhé se přičleňovala k pospolitosti španělské. Guipuzcoa se odloučila kolem r. 1200 od Navary a přidala ke Kastilii, hledajíc vladaře. Alava si zvolila kastilského vladaře r. 1332. Biskajsko, připojené k Navaře, připadlo r. 1370 kastilskému králi Janu I. Navara byla dobyta králi španělskými r. 1512.

Baskické právo.

I když se jednotlivé kraje baskické spojily s Kastilií, uchovaly si své svobody. Nesplynuly s ní. Králové kastilští vládli v Biskajsku jen jako vladaři Biskajska, nikoli jako králové kastilští nebo později španělští. Svobodná volba krále v Alavě je prokázána zachovaným dokumentem. Když Navara změnila dynastii, podržela zákonodárný sněm, minci a prapor. V Guipuzcoe, kde byla moc královská největší a nejstálejší a kam nejvíce proniklo římské právo, byla přece zákonodárná nezávislost, boj za zachování zvyku a svoboda vyjednávat o mír, vyhlašovat válku, uzavírat příměří a ujednávat obchodní smlouvy. Měly tedy tyto státečky nezávislost hospodářskou, svobodu obchodu, osvobození od daní a nezávislost vojenskou, t. j.

vlastní vojsko, každý ovšem s různými modifikacemi. Nemůže se ovšem říci, že by existoval nějaký zcela zvláštní corpus juris pro baskické kraje. Zákonodárství je v různých krajích různé. Navara si nejlépe zachovává své zvláštnosti, kdežto do ostatních baskických provincií, zvaných souborně „las Vascongadas" proniká více zákonodárství z Kastilie, než i tu jsou rozdíly, jimiž se tu podrobně obírati nebudeme.

Přes množství proměn si zachovali Baskové své svobody a výsady až do r. 1839, třebas jak ve Španělsku, tak ve Francii pozorujeme již od r. 1500 mocný rozběh k unifikaci. Baskové si dokonce uchovali své výsady i po r. 1714, kdy centralisace, prováděná Bourbony, připravila o svobodu i Katalonii, Valencii a Mallorku.

Politická stránka problému baskického. Války karlistické.

Když r. 1833 vypukla karlistická válka, prohlásili se Baskové pro Dona Carlose, protože zastupoval tradici, kdežto v královně Isabele byl ztělesněn liberalismus. Karlistická válka hubila zemi. Proto generál Espartero zjednal mír, slíbiv Baskům, že jejich svobody budou respektovány. Ovšem byly výsady Basků potvrzeny zákonem z r. 1839 jen potud, pokud se neprotivily konstituční jednotě španělské. Král už nebyl jen vladařem Basků, nýbrž skutečným jejich konstitučním králem s právy, které mu konstituce udělovala nad celým územím španělským, sněm baskický byl zrušen a zákonodárná moc přešla na sněm španělský, baskické svobody byly víc a víc zkracovány. R. 1841 byla zřízena zvláštní hospodářská a politická správa pro Basky, ale tak, že Navara dostala odchylnou správu než ostatní provincie baskické.

R. 1868 vypukla občanská válka znova. Baskové stáli proti liberálům a republikánům na straně dynastie dona Carlose, který jim slíbil obnovení výsad, neboť Baskové nebyli spokojeni s ujednáním z r. 1838 a s pozdějším vývojem svých vztahů k ostatnímu Španělsku. Než tentokrát už byli Baskové rozděleni jako za nynější občanské války. Baskičtí liberálové nejevili tolik zájmu o výsady vlastního kmene a přidali se k vládě madridské. Válka skončila v neprospěch karlistů. Canovas, obnovitel konstituční monarchie, považoval za nutné posílit španělskou jednotu. Zákonem z r. 1876 uložila madridská vláda provinciím baskickým daně, od kterých

byly dosud osvobozeny. R. 1878 však došlo k dohodě, podle které se provinciální výbor Basků uvolil odváděti ročně stanovený obnos a zachoval si vskutku četné svobody administrativní a hospodářské.

Hospodářská dohoda.

Zákon o státním rozpočtu z r. 1887 stanoví podrobnosti hospodářské dohody mezi provinciemi baskickými a státem. Byly pozměněny r. 1891, 1893, 1894, 1900, 1906, kdy byla dohoda prodloužena, a r. 1913 a 1926, kdy byla smluvena poslední dohoda. Od posledních daňových reforem, které byly provedeny po posledních koloniálních válkách (1896—98), různé zákony a opatření vtělovaly do úmluvy nové zákonodárství fiskální, zvláště co se týče daní z ní výslovně nevyloučených. — V Navaře zákon, smluvený r. 1841, byl pozměněn r. 1877, zákon nařízený z r. 1927 (el decreto-ley) stanoví novou hospodářskou dohodu, dodnes platnou.

Až do první války karlistické těšily se baskické provincie rozsáhlé autonomii, jak v oboru práva, tak místní administrativy a daní. Pro ně neplatilo fiskální zákonodárství ostatní části státu, přispívaly státu jen stanovenou roční částkou; jakým způsobem ji vybraly mezi svým obyvatelstvem, to byla jejich věc. Státní daně tu tedy nebyly vybírány, nebylo třeba užívat státních kolků, obchod s tabákem byl volný a v rukou soukromníků, také prodej soli a střelného prachu nebyl upraven státním nařízením. I pro vybírání cla měli Baskové svůj vlastní zákon.

Ale postupem času mizely tyto výsady. Pomalu byly cla, obchod s tabákem, solí a střelným prachem, užívání kolkovaných listin přizpůsobovány všeobecnému zákonodárství státnímu a z hospodářské dohody zbývala jen jistá autonomie administrativní a pevně stanovená dávka daňová.

Přesto tu ještě značný kus autonomie zůstal! Daně, připadající poměrně na jednotlivé obyvatele, zde jistě byly značně nižší, také se nezvyšovaly stále, jako se dělo v ostatním Španělsku.

Účelem nové dohody hospodářské s Navarou z r. 1927 bylo přizpůsobit daňový příspěvek navarský vzrůstajícím výdajům španělského státu. Kvota připadající na Navaru byla stanovena r. 1877 na dva miliony peset, nová dohoda ji zvýšila na 6 milionů peset. — Co se týče vlastních provincií baskických, poslední úmluvu z r. 1926 předcházel královský dekret, který již stanovil základnu pro další

jednání, jako při předešlých dohodách byla i nyní umluvena celková částka daňového příspěvku, pro rok 1927 40 milionů peset. Ta měla být v dalších letech postupně zvýšována, až by dosáhla r. 1945 výše 50 milionů peset.

Počáteční částka měla býti takto rozvržena na jednotlivé provincie.

Na Biskajsko připadalo	28,380.000
na Guipuzcou	10,050.000
na Alavu	1,570.000
celkem	40,000.000 peset,

což představuje to, co třeba platit s odečtením výdajů, které má baskický Výbor na vydržování veřejných služeb, jako jsou celní úřady, správa silnic a p. V tomto stavu byly baskické provincie, když byla r. 1931 prohlášena španělská republika a potrvaly v něm až do vypuknutí občanské války. Staré výsady a starobylé svobody vzaly ovšem za své již r. 1839.

Hospodářská dohoda se jeví jako výsada.

Tento způsob vlády, založený na zvláštní hospodářské dohodě, byl pociťován ostatním Španělskem, co do správy jednotným, jako nemírné protežování Basků, zvláště když neobyčejně vzrůstaly výdaje státní. Fakt, že Baskové ve svých autonomistických aspiracích tolik zdůrazňovali svůj hospodářský prospěch, působil psychologicky velmi nepříznivě na ostatní Španěly. Má-li být Baskicko součástí státu, je slušno, aby platilo uměrnou částku daní. Takové kritiky se ozývaly stále, ať formou mírnou či podrážděnou. Tyto hospodářské výhody způsobily také, že bylo Baskicko koncem minulého století nejbohatším krajem Španělska.

Nechť několik číslic znázorní hospodářský stav provincií baskických! Všimněme si nejprve rozlohy a počtu obyvatelstva jednotlivých provincií a srovnejme s celým Španělskem.

Rozloha:

Alava	3.045 km² . . .	0.60%	Španělska
Guipuzcoa . . .	1.885 km² . . .	0.37%	„
Biskajsko . . .	2.165 km² . . .	0.43%	„
celkem . . .	7.095 km² . . .	1.40%	„
Navara . . .	10.506 km² . . .	2.08%	„
Španělsko . . .	505.720 km² . . .	100%	

Obyvatelstvo (podle sčítání z r. 1930).

Alava	104.761	obyvatel, na 1 km	34.2
Guipuzcoa . . .	302.329	„ na 1 km	160.4
Biskajsko . . .	485.205	„ na 1 km	224.1
celkem . . .	891.710	„ na 1 km	125.1
Navara	345.883	„ na 1 km	32.9
Baskicko s Navarou	1237.593	„ na 1 km	70.3
Španělsko . . .	23,844.796	„ na 1 km	46.8

Z těchto čísel vyplývá, že je Navara z krajů obydlených Basky nejrozlehlejší, ale řídce obydlena stejně jako Alava, zato Guipuzcoa a Biskajsko jsou neobyčejně lidnaté. Přesto tvoří provincie baskické bez Navary jen 3.7% obyvatelstva Španělska, s Navarou 5.2%.

Po těchto zeměpisných buďtež uvedeny údaje hospodářské. Hodnota výrobků zemědělských činila v r. 1932

v provinciích baskických	163	milionů peset
v Navaře	272	„ „
v celém Španělsku . . .	10.415	„ „

Produkce zemědělská je tedy u provincií baskických úměrná jejich rozloze. Chov dobytka tu není značný, zvlášť v Biskajsku ne. V Baskicku převládá hovězí dobytek, v Navaře ovce. Co se týče rybářství, stojí provincie baskické na prvním místě, neboť zaujímají část pobřeží kantabrického, které představuje 30% celkového rybolovu španělského počtem i hodnotou.

Jako vynikají provincie baskické hustotou obyvatelstva, tak i komunikací nad španělský průměr. Bilbao je druhým přístavem španělským. Jsou tu velmi důležité obchodní loděnice. Baskické loďstvo má dohromady 570.000 tun — celé Španělsko 1,200.000 — a kotví hlavně v Bilbau.

Obchod a finance: filiálka Španělské banky (Banco de Espaňa) v Bilbau zaujímá svým významem místo hned za barcelonskou, podobně je s jinými peněžními ústavy. Země baskická vyniká také množstvím a povahou úspor daleko nad průměr ostatního Španělska a byla předstižena jen Katalonií.

Ale zvláštností Biskajska je jeho nerostné bohatství, které je základem a východiskem jeho průmyslové a bankovní zdatnosti. Biskajské železo je dvojím činitelem, hospodářským a politickým. „The Economist", finanční revue londýnská, nesympatisující s národním hnutím španělským, podotýká v č. z 15. V. 1937 se zřetelem na nerostné

bohatství Španělska: „Ofensiva proti Bilbau má cílem jedno z nejbohatších a nejpřístupnějších skladišť železa v Evropě," a dodává: „Vyhraje-li Franco, nabudou Italie a Německo přístupu k ložiskům válečných nerostů, kterých se jim nedostává. Pro Anglii by to byl výsledek velmi nepříznivý, vždyť dováží každý rok za poměrů normálních asi milion tun španělského železa, aby doplnila své vlastní zdroje železa horší kvality."

Úhrnem řečeno: Země baskická se skládá ze dvou částí, hospodářsky zřejmě se lišicích: v Alavě a Navaře převládá produkce zemědělská, v Guipuzcoe a v Biskajsku průmyslová. Průmysl těchto dvou krajů se zakládá na bohatství nerostném a v hojném rybolovu a v pracovitosti a organisační schopnosti jejich obyvatel. Biskajsko, toť bankéř a průmyslník Španělska, zástupce jeho těžkého průmyslu.

Baskický nacionalismus.

Hnutí karlistické nezaniklo ke konci minulého století, ale zůstávalo na půdě ústavní, zato baskická otázka jako by zmizela.

Než tu vyvstává národní hnutí baskické, jehož apoštolem je Sabino de Arana Goiri. Vytkne si dalekosáhlý cíl: opravit běh baskických dějin, jež se octly na scestí již před tisíci lety. Horlivý katolík učiní svým heslem: Bůh a Starý zákon (t. baskický).

Jeho politické aspirace vzhledem k španělskému státu směřují k odvolání zákona z r. 1839. Radikální je jeho nacionální doktrina. Práva baskického lidu trvají od nepaměti. Baskové se spravovali svobodně ještě dříve, než povstaly stát španělský a francouzský. Činnost baskického nacionalismu směřuje především k zachování starobylé baskické rasy, jejíž původ je neznám, dále k ochraně řeči, aby jí opět mluvily masy lidu, které jí užívati přestaly a k vytvoření vlastní kultury. Před dosažením svobody je nutná úplná obnova národního ducha. Tento ideál baskické rasy nebude uskutečněn, dokud Laburdi, Zuberoa (francouzské kraje Basky obydlené) a Navara se navždy nepřipojí k ostatním provinciím baskickým. Takový program dal Národnímu společenství baskickému Sabino de Arana Goiri.

Národní hnutí se živí na útraty karlismu. Od počátku tohoto století přestává býti v krajích baskických politický zápas bojem mezi karlisty a liberály, mění se v potyčky karlistů s nacionalisty. Obě hnutí spojuje katolicismus a lpění na výsadách, ale karlisté zdůrazňují hesla Bůh, španělská vlast a španělská monarchie, kdežto nacionalisté

usilují hlavně o obnovu baskické vlasti, nezapomínajíce při tom na náboženství.

V r. 1917 tvořili již baskičtí nacionalisté menšinu ve španělské sněmovně a v senátě. Za diktatury Prima de Rivera (1923—1930) činnost hnutí ochabla.

Po prohlášení republiky se baskičtí karlisté a nacionalisté spojují.

Když byla 14/4 1931 prohlášena republika, těžké problémy vyvstávají ve svědomí věřících Španělů. Veliká politická změna byla sice provedena bez prolití krve, ale již po několika týdnech hoří kostely a kláštery. Zákony, jež vydává ústavodárné národní shromáždění, se obracejí proti samotnému základu tradičního a katolického Španělska: hlásí se laicismus, vyučování náboženské potlačeno, kněží pronásledováni, uzákoněn manželský rozvod.

Tehdy těsně spolupracují ve sněmovně baskičtí nacionalisté a karlisté a vytvářejí neohroženou a bojovnou menšinu baskicko-navarskou, jejímž vůdcem je poslanec Beúnza, zastřelený vládním vojskem v září r. 1936. V této menšině, k níž se přidruží několik katolických poslanců jiných krajů, zvláště tři z Katalánské ligy, se soustředí skoro všechna oposice proti činům a sektářským zákonům republikánské levice.

Uvedená už skupina poslanců baskicko-navarských hájila jak tradiční podstaty španělské, tak požadavky baskické, které byly vtěleny v Statut estellský, podepsaný všemi pravicovými poslanci baskickými. Kdežto však poslanci katalonští, většinou příslušníci stran levicových, dosáhli autonomie, neobdrželi ji poslanci baskicko-navarští, přes svou jednomyslnost, protože byli katolíci a obviněni ze separatismu. I bojují nyní o touž věc president efemerní vlády v Bilbau José Antonio Aguirre a hrabě z Rodezna, náčelník karlistů na straně generála Franca. Předsedou vlády, která upírá Baskům autonomii a odkládá soustavně diskusi o ní ve sněmovně, je p. Manuel Azaña, potomní president republiky, a ministry ve vládě jsou Largo Caballero i Indalecio Prieto, postupně šéfové revolučních vlád ve Valencii.

Protože Baskové byli tehdy spojeni poutem víry a rasy, protivila se republikánská levice a socialisté si pospíšili povolit autonomii v říjnu r. 1936 za války občanské, třebas nezákonně a bez parlamentní debaty, jakmile se jim podařilo rozdvojit Basky, jejichž část, bohužel, zapomněla na společné zásady. (P. d.)

Morava a stížné listy do Kostnice (1415).

Podává Dr. Augustin Neumann. (Č. d.)

Milota z Tvorkova (č. 338). I u tohoto pána možno zjistiti skutečnost, která historikovi vysvětlí, proč Milota přistoupil ke straně Husově. Pod tímto jménem jest rozuměti staršího Milotu, jenž byl bratrem Ondřeje a Zbyňka z Tvorkova.[1]) Zbyněk pro svou příslušnost ke straně markrabího Prokopa a činnou účast na pronásledování olomoucké kapituly byl dán spolu s ostatními stranníky Prokopovými do klatby a vyobcován z Církve (1399).[2]) Pak postupoval ve službách krále Václava IV., jenž jej jmenoval komorníkem, v r. 1410 mu dal zástavou Králové Městec, v r. 1413 zástavou Přerov. V osudném roce 1415 byl sudím olomouckého práva. Jaký vliv měly na něho vysoké jeho úřady, jest nejlépe patrno ze slov Sedláčkových[3]): „L. 1415 byl sudím práva Olomouckého, spečetil proto i list Český i Moravský". V r. 1416 koupil dvůr s pahorkem Skalkou v Předmostí u Přerova[4]) a mimo to sebral v Šířavě (u Přerova) dědictví patřící abatyši olomouckých klarisek Jeruši.[5]) Manželkou jeho byla Kateřina z Rataj,[6]) obce u Kroměříže, v níž velmi záhy zapustilo husitství kořeny.

Jindřich (Heník) z Valdštejna (č. 339). Otec jeho Hynek byl ve službách markraběte Prokopa, jenž se mu odměnil darováním hradu Rukštejna u Jihlavy (u Přímělkova). Manželkou jeho byla dcera násilníka Zikmunda z Křižanova.[7]) Z Rukštejna přepadala lupičská tlupa okolí, jak doznal v r. 1417 jistý Michálek z Kutné Hory. Ten totiž přiznal, že návodem Jindřicha z Valdštejna na Rukštejně (von Rüttenstein) přepadl kupce se solí a sebral jim všechny peníze. S Michálkem se súčastnil této loupežné výpravy jiný sluha, jenž přiznal, že koně tehdy odcizené odvedli na Koldštýn, hrad na severní Moravě rovněž Valdštýnům patřící.[8]) K jeho životnímu běhu před

[1]) Ottův slovník, XV, 99.
[2]) CDM, XII, 459.
[3]) Úvahy o osobách v stížných listech etc. ČČH, XXIII (1917), 330.
[4]) Kreutz, Vlastivěda, Přerovsko, 360.
[5]) PN, II, 569.
[6]) Kreutz, U. m.
[7]) Ottův slovník, XXVI, 336.
[8]) Neumann, Nové prameny k dějinám husitství na Moravě, ST, VI, 229.

válkami husitskými jest i připojiti zprávu, dle níž v r. 1414 opověděl nepřátelství německému řádu.[1])

Zbyněk Doubravka z Doubravice (č. 344). Nejvyšší sudí moravský.[2]) Byl velmi spřátelen s Lackem z Kravař, jenž mu zapsal v r. 1415 500 kop grošů na Osové.[3]) Naproti tomu škodil žďárským cisterciákům, kteří jej obžalovali (1420), že nechce dostáti závazku za Jaroslava ze Šternberka, odjinud z Veselé.[4])

Zbyněk ze Štráleka (č. 345[5]). Náležel mu hrad Ondřejov na Rymařovsku. Jest posledním na první protestní listině moravské. Smutně příznačné pro něho jest, že byl manem biskupství olomouckého.[6])

Skupina VI.

Mikšík z Malenovic (č. 346). Dostal od své manželky Markéty, vdovy po vládykovi ze Šárova, v r. 1406 pozemky a dva dvory v Hradčovicích.[7]) Tím si lze vysvětliti, proč Hradčovice (u Uh. Brodu) měly již v r. 1418 husitského faráře.[8])

Čeněk ze Šárova (č. 348). Měl od r. 1406 v držení Šárov,[9]) jenž rovněž v r. 1418 měl již husitského kněze.[10])

Markvart z Jíkve (č. 349). Tento přídomek mu přisoudil Sedláček[11]) a to dle vsi Jíkve (de Yekow, nebo de Yekwe) u Křince v Čechách. Život Markvartův jest pestrý a poučný zároveň. Býval kdysi křížovníkem (nepraví se, jakého řádu,[12]) potom vstoupil do služeb markraběte Prokopa a pravděpodobně, že takto se dostal na Moravu. Za tuto službu se dostalo Markvartovi odplaty světské a trestů církevních. Shoda časových okolností podávala těmto dvěma kontrastům rázu demonstrativního. V r. 1399 upadl s celou stranou Prokopovou do exkomunikace a právě téhož roku jej Prokop odměnil da-

[1]) Sedláček, Úvahy, U. m.

[2]) Pilňáček, 208.

[3]) DB, XI, 296.

[4]) PN, II, 73.

[5]) Tak jeho přídomek jmenuje Sedláček, Úvahy, U. d., 331.

[6]) Lechner, Lehensbücher 312 uvádí jej jako bisk. mana při r. 1422. Toho roku fungoval Zbyněk dokonce i jako soudce, neb vynesl ortel (316).

[7]) OD, VI, 277.

[8]) Bretholz, Übergabe Mährens, AOG LXXX (Vídeň 1893), zvl. otisk, 86.

[9]) Pilňáček, 216.

[10]) Bretholz, U. m.

[11]) Úvahy, U. d., 332.

[12]) CDM, XII.

rováním Prosenek u Napajedel. Netrvalo však dlouho a Markvart změnil svou strannickou příslušnost úplně. Stal se — biskupským manem — a jakový takový sídlel asi od r. 1401 ve Spytihněvi a v r. 1406 se stal dokonce biskupským hofrychtéřem![1]) V r. 1415 zase obratem ruky se připojil ke straně Husově... Jak patrno, byl Markvart z Jíkve velmi pružného smýšlení. Nejprve křížovníkem, potom pomocníkem markraběte Prokopa při ukrutném pronásledování biskupa a kapituly olomoucké, potom biskupským manem a na konec husitou. Patrno, že u Markvarta nelze mluviti o žádném přesvědčení a proto bez nadsázky jej možno prohlásiti za oportunistického špekulanta. Co ovšem zaráží, jest i skutečnost, že člověk v r. 1399 exkomunikovaný jako škůdce olomouckého biskupství a kapituly mohl býti již za dva roky (1401) přijat mezi biskupské many.

Hereš ze Stehelčevsi (č. 358). Psal se dle osady u Buštěhradu v Čechách.[2]) Spolu s bratrem Jindřichem koupil na Uh. Brodsku osadu Bzovou a to právě v době největších proticírkevních výtržností v Čechách, v r. 1412.[3]) Možno se tedy s největší pravděpodobností domnívati, že oba bratří přinesli s sebou z Čech na Moravu sympatie k Husovi, na Slovácko, kde se hned v r. 1415 postavili za Husa.

Dík z Kobeřic (č. 359). Byl bratrancem Petra ze Sovince (V, 334). V r. 1410 byl manem biskupství olomouckého.[4]) V r. 1413 mu totiž jeho manželka Anežka předala své léno.[5]) Právě okolnost, za níž toto léno (Hilbrantice) dostal, staví Díka do méně pěkného světla. Sedláček[6]) o něm totiž napsal: „Ok. l. 1406 přiženil se na manství Hylbrantice, ač odumřelé, ale z milosti biskupovy podržel je a měl ještě r. 1413."

Petr Hecht z Turovic (č. 361). Sedláček považuje příjmění Hecht za nesmysl, neboť příslušelo jen pánům z Rosic. Z Turovic zná týž autor jen Hereše.[7]) I možno na základě toho říci o příslušníku rodu

---

[1]) Sedláček, Úvahy, U. d., 332. K lepšímu poznání Markvarta budiž ještě zde dodáno, že při smrti markraběte Prokopa byl již ve službách nejen biskupa olomouckého, nýbrž i markraběte Jošta, od něhož dostal (1407) odměnou desátky v Popicích. (Viz Pilňáček, 420).

[2]) Sedláček, Úvahy, U. d., 333.

[3]) Pilňáček, 420.

[4]) Lechner, 272.

[5]) U. d. 295.

[6]) Sedláček, Úvahy, U. d., 333.

[7]) Úvahy, 334.

z Turovic toto: Hereš z Turovic se připomíná jako biskupský man právě v bouřlivém roce 1393 a to jako věrný sluha svého pána, neboť se tehdy omlouval, že se nemůže dostaviti do Kroměříže pro veliké útisky nepřátelské šlechty.[1]) Je-li tento Hereš z Turovic totožný s naším záhadným Petrem Hechtem, pak na první pohled jest viděti velikou změnu v jeho smýšlení v l. 1393—1415. Možno si ji vysvětliti asi tím, že jeho manželka Ofka z Nákla byla sestrou Drslava z Nákla přivěsivšího pečeť k stížnému listu[2]) (VIII, 401).

František z Pelhřimova (č. 363). Psal se nikoliv dle města Pelhřimova na pomezí českomoravském, nýbrž dle Pelhřimova či Pelhřimovic u Osoblahy.[3]) V r. 1415 obdržel s bratrem Mikulášem v Kroměříži dědičně biskupské léno Bělou a Výškovice od Hanuše z Bělé.[4]) Považíme-li, že František z Pelhřimova podepsal protestní list do Kostnice téhož roku, kdy sliboval pod přísahou, že bude hájiti biskupství olomoucké proti jeho nepřátelům, pak se tím staví do divného světla nejen on, nýbrž i správa biskupských lenních statků.

Jan ze Smrdovic (č. 366). Jest osoba neznámá. Podobného jména místního na Moravě není a je-li jméno správně opsáno, jest možno usuzovati na jeho původ z Čech. Sedláček[5]) hádá Smrdovice a odmítá dohad Flajšhansův o Smrkovicích proto, že Jan a Petr ze Smrkovic byli v r. 1415 ve službách biskupa Jana Železného a toho roku 4. dubna opověděli vévodovi Bedřichovi rakouskému. Proto prý se Jan ze Smrdovic nedá sloučiti s touže osobou, která přivěsila pečeť k stížnému listu. Po tom, co jsme až dosud poznali o osobnostech připojivších se k protestu do Kostnice, můžeme zcela dobře považovati za možné, že Petr ze Smrkovic, ačkoli stál ve službách Jana Železného (tehdy biskupa litomyšlského), přivěsil snad pečeť k tomuto projevu.

Skupina VII.

O této skupině se zachovalo nejméně zpráv, takže možno blíže psáti pouze o dvou osobnostech.

---

[1]) Lechner, 187.

[2]) Pilňáček, 52. Na jiném místě (311) uvádí Pilňáček Petra s příjmením „Mýdlo".

[3]) Dobiáš, Dějiny města Pelhřimova (Pelhřimov, 1927), 276—277. Sedláček, Úvahy, 334.

[4]) Lechner, 34.

[5]) Úvahy, 334.

Smil z Heraltic (č. 374). Má za sebou velmi pohnutnou minulost. Tvrz Heraltice patřila Smilovi jen částečně a v r. 1415 přišel i o ten díl.[1]) Tvrz tato byla opěrným bodem ve válce vedené v l. 1399 až 1401 z Moravy proti Rožmberkům. Smil z Heraltic (po prvé připomínaný v r. 1407) náležel mezi hejtmany loupeživého Sokola z Lamberka, který Smila jednou pověřil vedením tlupy poslané z Hobzí do Čech na kořistění.[2])

Mikuláš ze Stichovic (č. 376). Psal se dle osady u Plumlova ležící. Pocházel z rodiny biskupských manů. Byl asi původně velmi spolehlivým, neboť v r. 1405 byl dokonce biskupským purkrabím v Modřicích.[3]) Možná, že byl i ve službách markraběte Jošta, neboť ještě v r. 1415 dostal po něm spolu se Zbyňkem ze Stichovic tvrz Náramč.[4])

Skupina VIII.

Gelbl z Hrušovan (č. 399). Byl biskupským manem, jenž v r. 1413 obdržel pro sebe a své bratry biskupské léno v Chrlicích u Brna.[5])

Beneš z Trabenic (č. 400), dle Sedláčka ze Strabenic. Byl rovněž biskupským manem, který pod přísahou dostal biskupské léno ve Šlapanicích a v Tuřanech.[6])

Oldřich (č. 402) a Štefek z Rakodav (č. 409). Proticírkevní náladu v této vladycké rodině lze pozorovati na počátku samých církevněpolitických bojů na Moravě, neboť mezi škůdci olomouckého biskupství nacházíme již v r. 1382 Onše z Rakodav.[7]) O našich dvou členech této rodiny nelze říci nic bližšího, pouze tolik jest jisto, že jiný její příslušník, Jenec z Rakodav, nezpečetil stížný list, a to asi proto, že byl biskupským manem, jenž v době tak kritické zůstal biskupovi věren.

Bohuněk z Vratiškova (č. 403). Přišel na Moravu z Čech (z osady Rynarecké) jako straník markraběte Prokopa. S ním přišli i bratři Petr a Kunata, kteří s ním asi bojovali za Prokopa na jihozápadní Moravě, kde nabyli majetku.[8])

Racek z Vyškova (č. 412) jest rovněž původem z Čech. Psal se totiž dle Výškova u Plané pod Českým lesem. Na Moravu přišel asi

[1]) Sedláček, Úvahy, 335.
[2]) Pekař, Žižka, II, 24.
[3]) Lechner, 230.
[4]) BD, XI, 296.
[5]) Lechner, 32.
[6]) Tamže, 29.
[7]) Volný, Die dritte Exkommunikation etc. AOG, VIII (185), 181.
[8]) Sedláček, Úvahy, U. d., 338.

právě v r. 1415 a vyženil s Čeňkou z Ronova Němčičky u Pohořelic.[1])

Jan z Petřvaldu (č. 415). Sedláček[2]) o něm píše, že byl „synem některého z manů". Možno však podati o něm zprávy určitější. Jan z Petřvaldu se stal biskupským vasalem v r. 1409, kdy otec jeho Petr předal jemu a bratrovi jeho Petrovi, „což má pod knězem biskupem."[3]) Ačkoliv v r. 1415 podepsal Jan stížný list, přes to o rok později zasedal u přítomnosti olomouckého biskupa Václava Králíka na manském soudě,[4]) což dokonale charakterisuje jak jeho, tak i biskupa-dvořana Václava Králíka. Bratr jeho Petr však zůstal asi věren manské přísaze a proto stížný list nepodepsal, z čehož možno si představiti rozkol v rodinách a v nejbližším krevním příbuzentví vyvolaný proticírkevním hnutím.

Racek z Kunvaldu (č. 420). Byl v r. 1416 biskupským manem.[5])

Ješek z Jestřebí (č. 424). Byl rovněž manem (1411[6]).

Jan Donát z Polomi (č. 429) a Mikšík Donát z Polomi (č. 430). Jedná se o Polom u Klimkovic na Opavsku.[7]) Ironií osudu jest, že tito dva stoupenci Husovi jsou předky pozdějšího rodu biskupských[8]) manů.

Jan z Kroměšína (č. 431). Byl asi původem z Čech, neboť Kroměšín jest osada na Čáslavsku.[9]) Běží-li o pozdějšího táboritského vojevůdce, pak možno považovati Kroměšína za nejradikálnějšího šlechtice, jenž protestoval proti kostnickému rozsudku.

Jan z Krumsína (č. 442). Právě v r. 1415 připomíná se jako biskupský[10]) man. Měl příjmění „Hussie".[11])

Jan ze Zvole (č. 447). Sedláček[12]) se domnívá, že snad běželo o Zvolu u Bystřice nad Pernštýnem. Pilnáček[13]) tuto domněnku potvrdil a

[1]) Tamže, 339. V exkomunikační bulle z r. 1399 jest však jakýsi Ješek z Vyškova, nelze říci z kterého (CDM, XII, 459).

[2]) U. d., 339.

[3]) Lechner, 264.

[4]) Tamže, 303.

[5]) Tamže, 304.

[6]) Tamže, 285.

[7]) Sedláček, Úvahy, 341.

[8]) Pilnáček, 227.

[9]) Sedláček, Úvahy, 341.

[10]) Lechner, 303.

[11]) OD, VI, 275. (1408).

[12]) Úvahy, 342.

[13]) Staromor. rodové, 399.

dokázal, že Jan jest pouze v rodině řečené „Kopina" ze Zvole u Pernštýna. Tento Jan držel ještě v r. 1420 biskupské manství Jiříkovice u Brna a mimo to i jiné manství Skalici. Zemřel v r. 1420.

Aleš Kabát z Výškovic (č. 452). Psal se dle zaniklé osady u Litenčic na Zdounecku[1]), které Sedláček omylem klade na Uh. Brodsko.[2]) Byl to svárlivý man prudké povahy, jejž rozepře s biskupem asi uvedly do proticírkevního tábora. V r. 1388 si prudce stěžoval na manském soudě v Kroměříži na biskupa olomouckého, že mu nechce dáti, nač má právo. Biskup mu odvětil, že mu dá vše, nač má dle manských práv nárok. Kabát však biskupovi odsekl, že nechce, co jest mu právně zaručeno, nýbrž to, co mu přisoudí manové. Když však tito nerozhodli dle jeho chuti, tedy Kabát prohlásil, že se nepodřídí ani manským předpisům, ani výroku manského soudu a odešel.[3]) Tím nebyl všemu konec. V r. 1391 Kabát znovu protestoval proti biskupu Mikuláši z Ryzmburka, že prý mu neprávem drží Němčice a Zámrsk.[4]) Není tedy divu, že man tak svárlivý, který se po léta soudil se svým nejvyšším lenním pánem, podepsal v r. 1415 stížný list. Překvapuje ovšem, že ještě v r. 1416 Aleš Kabát zcela klidně zasedal na manském soudě v Kroměříži.[5]) Naposledy se připomíná v r. 1417.[6])

(P. d.)

[1]) Pilnáček, 129.

[2]) Sedláček, Úvahy, 343.

[3]) Lechner, 130—131.

[4]) Tamže, 203.

[5]) Tamže, 303.

[6]) Sedláček, Úvahy, 343. V exkom. bulle z r. 1399 (CDM, XII, 458) jest jmenován i blíže neoznačený „Kabath".

Písemnictví.

Dr. Jos. Hlouch, Problém odpadu od církve, Olomouc, Matice Cyrilomet., str. 233, 24 Kč.

Autor řeší palčivý pastorační problém přítomnosti, který tíží biskupy, kněze, uvědomělé laiky: proč opustily statisíce Církev a co znamená jejich odchod z Ovčince? Snaží se podati správnou diagnosu odpadu, aby se dle ní mohly volit správné prostředky k návratu odpadlých.

Vychází (v části I.) od nutnosti členství v Církvi, podává odpad ve světle starozákonní a novozákonní eklesiologie, zvláště na podkladě víry v mystické tělo Kristovo. Hlavní díl (část II.) tvoří pastorační rozbor příčin odpadu. S praktickou znalostí moderního člověka, skutečného života a duchovně tvůrčích i ničivých vlivů jde autor hluboko k rozumovým, mravním a sociálním příčinám ztráty nábož. života a víry v Církev. (Zvláště hodnotné stati jsou: ztráta nábož. života a odpad, ztráta hodnocení Církve). Příkladem odpadů v řadách inteligence a dělnictva, doloženým vlastním vyznáním zbloudilých, podává odpadlým zrcadlo, v němž poznají historii svého omylu. K příčinám odpadu řadí ideologii sekt a bezvyznání, v níž objevuje sterá úskalí pro nábožensky vlažné a neuvědomělé. Část III. — následky odpadu — obsahuje stručný přehled soudu nad odpadem a pastorační normy podle zákona církevního pro styk věřících s odpadlými.

Autor pracoval mezi odpadlými, s uznání hodnou pílí prostudoval příslušnou nejnovější literaturu, jak náboženskou, tak světskou, čímž si umožnil jasný pohled na ránu tak bolavou. Spis Dra Hloucha přispěje ke správnému soudu nad odpadem, jehož se statisíce dopouštěly tak lehkomyslně, i k pochopení svedených, o nichž mluví s psychologickým porozuměním, pokornou pravdou a pastýřskou láskou.

Studie H—ova pojednává samostatně o otázce dosud odborně a všestranně nezpracované, a musíme uznati, že zdařile. Vytknout by se snad jen mohlo, že některé závažné otázky v části III. přechází jen poznámkami.

V poznámce na str. 224 slibuje autor, že vydá jako pokračování spis o cestách k návratu do Církve. Tím bude doplněna tato dobrá kniha, kterou by měli poznat zvláště kněží a pracovníci Katolické akce.

Dr. Josef Toman.

*

Závodský Jos., Reformace a protireformace ve Velkém Meziříčí. Vel. Meziříčí, 1937. (Č. d.)

Počátky katol. reformace.

Tato kapitola je zpracována nejstraničtěji. Spisovatel vypravuje, kterak nový majitel panství Berka z Dubé začal pracovati.

V podstatě neběželo o nic jiného, nežli aby katolíci dostali jen to, co jim zákonem bylo zaručeno a co jim nechtěla dovoliti vládnoucí ve městě protestantská strana. Berka z Dubé žádal, aby katolíci měli

též své zastoupení v městské radě a když viděl k tomu neochotu u místních nekatolíků, tedy prostě tam zástupce katolíků dosadil, z čehož je viděti, že není pravda, jako by katolíků tehdy ve Vel. Meziříčí nebylo bývalo. Tento postup p. Berky prohlašuje autor za nevybíravý při obnově katolictví (str. 55), ale když před tím (str. 35—36) popisuje provedení „reformace" zničením všech uměleckých předmětů v děkanském kostele, tedy již nemluví o nevybíravém způsobu při zavádění protestantismu, nýbrž to dokonce omlouvá jako „obvyklý zjev, který se opakoval i v mnoha jiných chrámech naší vlasti."

Stejně se podobné, ve vědeckém spise nepřípustné stranictví projevuje i při popisování činnosti dvou meziříčských kněží, Tomáše a Vavřince Žandovského. Je naprostou nepravdou, že kněze Tomáše zavolal p. Berka do Meziříčí, aby tam zaváděl nové obřady (str. 56). Je právě naopak známo, (viz Kratochvílovo pojednání ve Vlastivědě, okres V. Meziříčí, str. 87), že běželo jenom o udržení starého kališnictví proti luteránství a kalvinství. Proto si povolal Berka kněze Tomáše, jenž byl ještě konservativním kališníkem, aby takto hájil místní starokališníky proti protestantům. A to se mělo díti konáním katol. bohoslužeb s koncesemi kališníkům udělenými v kompaktátech. (Z toho je viděti, že Berka si počínal velmi obezřetně a že tedy nebyl žádným zaslepeným fanatikem, jak jej líčí náš p. spisovatel). Ale místní protestanté dobře cítili, kam tím vším vrchnost míří, a proto si vylévali zlost hlavně na knězi, protože na p. Berku si troufati nemohli. I skládali na kněze Tomáše hanopisy a všemožně mu působení ve městě ztěžovali a život ztrpčovali, a až když jednou taková potupná cedule byla dokonce i na faru a na místo veřejné potupy (na pranýř) přibita a jeden z předních nekatolíků Fabricius ji skupině souvěrců předčítal, podal štvaný kněz na něho žalobu a Fabricius byl s druhým utrhačem Kmentem dle tehdejších zákonů odsouzen na rok do šatlavy. Z toho všeho jest viděti, že kněz Tomáš nezaváděl v Meziříčí žádné nové obřady, nýbrž udržoval tam právě naopak staré obřady kališnické proti protestantskému novotářství, a proto byl nekatolíky tolik pronásledován a nikoli pro své osobní vlastnosti.

Jelikož p. spisovatel píše o snášelivosti městské rady k pronásledovaným pro náboženství, „což je také (jak praví) náš moderní ideál" (str. 23—24), tedy na důkaz oné „snášelivosti" budiž zde uveden výrok samého našeho p. autora (str. 57), dle něhož protestanté, nechtějící připustiti katolíky do městské rady, hrozili, že nově dosazené katolíky vyhodí z oken radnice. Takovému modernímu ideálu nábož. „snášelivosti" je těžko rozuměti.

Pro způsob, jakým si p. autor ve své práci počíná, je také velmi zajímavým dokladem jeho posuzování Tomášova nástupce Vavřince Žandovského. Tento měl pokračovati v udržování starého kališnictví meziříčského. Zde si p. spis. sám odporuje, neboť píše na str. 57 o „zavádění dávno opuštěných obřadů", zatím co na str. 56 píše o „zavádění nových obřadů", a proto byl i on předmětem odporu místních

nekatolíků. Když ale později se přidal k nim, tedy nic nedbali na jeho osobní vlastnosti (o nichž píše u kněze Tomáše), a vzali jej mezi sebe, ač byl dle pramene p. spisovatelem citovaného „v chlípnosti těla přemožený".

A když takového „apoštola" p. Berka z Meziříčí vyhnal, tedy, jak autor na str. 58 píše, „odešel bohatě obdarován a doprovázen nářkem mnohých". Z toho viděti, že i když běželo o kněze nejhorší mravní ceny, vzali jej meziříčtí luteráni na milost, jen když odpadl a brojil proti katolictví a starokališnictví.

Při vypisování jesuitské misie nepíše autor správně. Konala se v r. 1599 a p. spis. se domnívá, že obyvatelstvo bylo tak proti ní popuzeno, že zničilo ještě poslední umělecké památky v kostele zbylé. I kdyby tomu tak bylo, je to zase proti jeho vychvalování nábož. snášelivosti nekatolíků. Ve skutečnosti však došlo k tomuto barbarskému obrazoborectví již dříve a p. Berka povolal do Meziříčí jesuity proto, aby tam konali kajícné, smírné misie za toto rouhačství. Tak o tom píše nejlepší moderní znalec dějin jesuitů Dr. Kroess (Geschichte der Böhmischen Provinz der Gesellschaft Jesu I, 640), jehož dílo náš p. spis. vůbec nečetl. Stejně není pravda, že meziříčský kostel tehdy katolíkům zase vrácený byl vyzdoben „ženami na víru nově obrácenými" (str. 63), neboť Kroess výslovně píše, že oltáře byly znovu vyzdobeny od zbožného sdružení ženského (str. 641, „von einem frommen Frauenverein").

Nerovný zápas (1608—1621), pokračování a zakončení (1781).

I v této poslední kapitole si počíná p. autor s okatým stranictvím. Praví-li (str. 62), že jesuité nespokojení s výsledkem své meziříčské misie, nastoupili na cestu násilí, neřekl to, když na tutéž cestu nastoupili protestanté proti katolíkům. A také ani (z důvodů jasných) nikterak nevysvětluje náhlý obrat událostí. Nepraví totiž, že za boje mezi Rudolfem II. a arciknížetem Matyášem dovedli si moravští protestanté vynutiti za svou Matyášovi poskytnutou pomoc úplnou náboženskou svobodu, která se ve Vel. Meziříčí projevila dle přiznání samého p. spis. (str. 68—69) takto: 1. Pan Berka byl vypovězen a panství musel předati protestantskému předákovi Šlejnicovi, čili jinak řečeno, byl potrestán vyhnanstvím a konfiskací majetku. 2. Správce na Meziříčí, protestant Šlejnic, vyloučil z městské rady všechny zástupce katolíků a nahradil je nekatolíky. Totéž se opakovalo i za českého povstání, jenže v míře ještě horší, neboť i katol. děkan byl z města vypovězen. Toto vše uvádí p. autor bez jakékoliv poznámky. Když ale protestanté utrpěli na Bílé hoře rozhodující porážku a vítězi pak na ně dokročili právě tak, jak oni před tím na katolíky, tedy zde již p. spis. kritisuje. Prý „platil princip mocenský a nezáleželo na tom, co si přeje převážná většina měšťanstva" (str. 72). A zase mlčí, když v nových nepokojích, vyvolaných markrabím krnovským a Bethlenem opět se uplatňoval mocenský princip nekatolíků. Ten se dle

něho (str. 73) projevil tím, že svobodná městská chasa zabila před velikonocemi tři katolické vojíny císařské armády z řad Chorvatů.

Z doby pobělohorské ignoruje katolickou práci (právě jako jeho bývalý profesor Bednář) vyšlou v Hlídce 1920—21 o nábož. dějinách Horácka, čímž celé jeho líčení se stává nadmíru kusým. O tolerančním patentu píše, že někteří rolníci byli tak smělí, že přes odstrašující zprávy měli odvahu jíti na úřad a přihlásiti se za nekatolíky. Kdyby p. spis. býval sáhl k Hlídce, býval by tam našel, že katolíci byli nuceni hlásiti se za protestanty vyhrůžkami manželů ženám, hospodářů čeledi a také i nepravdivým slibováním, že přihlásí-li se k víře císařské (která dle agitátorů byla lepší než papežská), tedy že jim budou sleveny roboty, daně atd. a potom nebylo sleveno nic. A stejně i p. spis. mlčí, že berlinský Elsner, který měl na svědomí české emigranty pro víru pruskými protestanty z Pruska vypuzené, opovážil se tehdy našim lidem namlouvati, že víra jejich je totožná s konfessí helvetskou, o níž zmínění čeští emigranti v Prusku nechtěli ani slyšeti. Je litovati, že se Závodský ani slovem nezmínil, jak bídně skončili horáčtí emigranti vedení Šlerkou, protože se nechtěli přizpůsobiti pruskému protestantismu, a jak potom vzpomínali, kterak doma se pod žezlem katolické Marie Terezie měli mnohem lépe než pod králem pruským. Proč o tom nenapsal něco?

Dodatek. Kulturní a národní stránka meziříčského sektářství.

V 7. bodu závěru čteme: „Národní, kulturní, politický i hospodářský pokrok a rozvoj města šel skoro vždy ruku v ruce s rozvojem náboženským“. Nepatrné slovíčko „skoro“ znamená, že vždy tomu tak nebylo a proto si všimneme blíže tohoto tvrzení, kolik je na něm pravdy.

V první řadě běží o kulturní rozvoj. Na str. 35 p. spis. píše, kterak protestanté odstranili z městského chrámu všechny umělecké předměty. To znamená, že neběželo o pouhé odstranění, nýbrž přímo o ničení památek. Když pak při organisační poradě na zámku meziříčském v r. 1576 postavili se kališničtí konservativci proti podobnému řádění, bylo jim odpověděno, „že poněvadž obrazové i korouhve k ničemuž nejsou, proč to trpěno býti má? Však věci figurné konec vzaly skrze Krista“ (str. 42). Z tohoto výroku vyplývá, že všecky umělecké předměty během staletí v meziříčském kostele nashromážděné jak katolíky tak i kališníky, byly od protestantů ničeny z důvodů náboženských. To znamená, že meziříčský protestantismus (jako všude jinde, protože p. autor na str. 35 o tom píše jako o zjevu opakujícím se „i v jiných chrámech naší vlasti“) byl kulturně netoliko neplodný, nýbrž přímo i ničivý. Z toho si může každý nezaujatý čtenář utvořiti náležitý posudek, kolik je pravdy na tvrzení, že před Bílou horou šel kulturní rozvoj zároveň s náboženským. A stejně si může každý svoje myslit při autorově tvrzení, že katolická barokní kultura po Bílé hoře, která je podnes chloubou naší vlasti, byla prý dobou povšechného úpadku (bod 7.). (O. p.)

Rozhled

Náboženský.

Katolík a veřejný život. (Glosa k vatikánskému projevu v rozhlasu.)

Nedávný projev Vatikánu o t. zv. politickém katolicismu potvrdil celému světu, že základní směrnice, na nichž byly vybudovány katolické strany politické (na př. německé Centrum, strana křesť.-soc., strana lidová, italští popolari atd.), byly a jsou naprosto v duchu Kristova evangelia a učení katolické církve. Těmto stranám šlo o to, aby zásady Stvořitele a Vykupitele světa se uplatňovaly ve všech oborech života, tedy i ve státě a v životě společenském. Politický katolicismus je tedy vskutku též vnitřní náboženskou věcí křesťanskou. Neuznati to, znamená zneuznati podstatu křesťanství.

Naše čsl. strana lidová od prvních svých počátků stála na stanovisku, jež potvrdil vatikánský projev. Pro nás nebylo nikdy problémem, nýbrž zcela jasným příkazem, že křesťanské zásady musejí pronikati veškeren život katolíka, tedy nejenom život soukromý, ale i veřejný. Svou politickou stranu jsme založili na základech křesť. názoru světového a hlásali jsme vždy a všude, že jest věcí naprosto pochybnou, odděluje-li se Kredo (věřím) náboženské od kreda politického.

Podepsaný na př. v četných svých článcích, přednáškách i brožurkách před mnoha lety již vždy znova zdůrazňoval, že není možno uctívati Boha v kostele a zapírati Jej v dílně, v kanceláři, v parlamentě! Povinností katolíka jest, aby při každé příležitosti, tedy i na kolbišti politickém a v zápasech sociálních hlásal a uplatňoval zásady křesťanské. Pravý křesťan nejenom může podle svých náboženských zásad zařizovati i život veřejný, nýbrž je k tomu přímo ve svém svědomí vázán. Je přece jasné, že vnitřní život a veřejný život nejsou snad dva různé světy, které mají svou vlastní samosprávu, nýbrž naopak, že jsou to dva světy, jež spolu souvisejí a zplna se pronikají a prolínají.

Životní program věřícího katolíka je služba Bohu a Bůh zajisté chce, abychom nejen soukromě žili podle Jeho přikázání, nýbrž aby přikázání Jeho byla zachovávána všude, v životě státním, hospodářském, sociálním i kulturním.

Jak by bývalo bylo možno provésti velké sociální a hospodářské opravy ve středověku, kdyby byl duch evangelia nebyl pronikal veškeren tehdejší život? Jak bylo by možno prováděti Katolickou akci po přání Sv. Otce, kdyby se nestarala i o to, aby normy božského zákona byly zaváděny do všech životních oblastí, ani jediné nevyjímajíc? Všichni věřící, kteří přijali křest a sv. biřmování, jsou zavázáni, aby se všude zasazovali o uplatnění zásad křesťanských. Věříme-li pevně, že Kristus musí zvítěziti nad Antikristem, t. j. nad odpůrci Jeho učení, tedy jsme ve svém svědomí povinni vyrvati i věci politické z rukou nepřátel křesťanství a vložiti je do rukou Spasitele,

t. j. do rukou lidí, kteří jsou naplněni Jeho duchem. Katolík n e s m í n i k d y se ani domnívati, že by snad zákony nepřátel Kristových mohly býti lepší a praktičtější nežli zákony Boží. Není možno býti katolíkem a zároveň stoupencem zásad politických, sociálních nebo hospodářských (marxismus, zákon půdy, třídní egoismus, rasismus atd.), jež značí n e g a c i, popření zásad posvěcených Ježíšem Kristem. Není možno sloužiti Bohu i mamonu! Mezi vírou politickou a životem náboženským musí býti plný soulad.

Mravní důsledky osobního přijetí evangelia znamenají, že jsme plně odpovědni za každý svůj skutek stejně soukromý jako veřejný, stejně osobní jako kolektivní. Býti katolíkem znamená pokračovati v díle Kristově, t. j. kázat evangelium chudým, zvěstovat slepým vidění a trpícím spravedlnost čili zákon l á s k y ve všem a všude. Bez tohoto programu není vůbec žádného křesťanství.

Duch Kristův musí pronikati veškeren život: nejenom v hymnech a žalmech, nejenom ve shromáždění bohoslužebném, nýbrž i v hluku bursy a tržiště a v debatách parlamentních. Jestliže někdo uctívá Boha jenom v kostele a v neděli, ale ve všední den ve svém úřadě, v dílně, v bance, na poli, ve veřejných projevech Jej zapírá, tu věru blasfemií je domnění takového člověka, že jest ještě křesťanem.

Křesťan musí jíti světem za všech okolností pouze s Bohem, jeho duch musí vždy býti naplněn duchem Pravdy. Evangelium není mrtvá litera, nýbrž d u c h a ž i v o t. Není v něm ani soustava teologická, ani hospodářská nebo sociální, ani příkaz určitého politického stranictví, ale co je v něm, to jsou předpisy jasné a přesné: Miluj Pána Boha svého . . . a bližního jako sebe samého. Cožkoli jste učinili jednomu z bratří mých nejmenších, mně jste učinili atd. atd. — předpisy, jež nenechají nikoho v pochybnostech, že jde o spásu duší, o království Boží. *Dr. Jos. Kratochvil.*

*

S ň a t e k a l b á n s k é h o k r á l e Z o g u,
který je náboženství mohamedánského, s katolickou hraběnkou Apponyiovou, bez patrnějšího zájmu veřejnosti konečně odbyt. Přípravy k němu způsobily svého času mnoho sensace a k novinářským zprávám byly připojovány poznámky, jež nepodávaly správného církevního hlediska na takové sňatky.

Každý katolík, aspoň trochu znalý církevních předpisů o manželství, ví, že osoba, jež byla pokřtěna v církvi katolické nebo se do ní vrátila z herese nebo schismatu, nemůže vstoupiti v platné manželství s osobou nepokřtěnou; církev ji činí svým zákonem nezpůsobilou k takovému sňatku, stanovíc pro ni zrušující překážku manželskou. (Can. 1070 § 1 C. I. C.). Tato překážka se jmenuje technickým názvem „disparitas cultus“ (různost náboženství). Pomíjejíce místnější rozbor slov uvedeného canonu: „persona baptizata in Ecclesia catholica vel ad eandem ex haeresi vel schismate conversa“, vyvozuje z nich, že církev tímto svým zákonem nezavazuje toho, kdo nikdy ani křtem ani konversí

ke katolické církvi nenáležel; naopak, kdo křtem nebo konversí náležel k církvi katolické, je této překážce manželské podroben, byť i z církve vystoupil a nemůže vstoupiti v platné manželství s nepokřtěným.

Jen tehdy může osoba, jež k církvi katolické náleží, ať křtem, ať návratem nebo jednou náležela, vstoupiti v platné manželství s osobou nepokřtěnou (pohanem, židem, mohamedánem, s osobou bez vyznání nepokřtěnou), obdrží-li církevní dispens od překážky různosti náboženství (disparitas cultus), ovšem platně udělenou.

Kdo chce porozuměti, proč církev tuto překážku manželskou ustanovila, musí přihlednouti k životním zkušenostem. Společný život v manželství s nepokřtěným přináší nebezpečenství pro víru katolíka a pro náboženský výchov dítek; nepokřtěný manžel nemá pro povinnosti katolického manžela pochopení, denní soužití nepůsobí také povzbudivě na katolického manžela v ohledu náboženském, nýbrž vede spíše k náboženské lhostejnosti, ano i k odpadu katolíka od víry, náboženská výchova dítek je rozpoltěna. Proto církev varuje před takovým manželstvím a je zakazuje tím, že stanoví různost náboženství (disparitas cultus) jako překážku zrušující (srov. též can. 1036 § 2). Toto stanovisko církve nemůže býti nazýváno útočným nebo nesnášelivým, nýbrž jest obranné.

Mimo to jest ještě míti na mysli toto: Katolíku jest božským právem zapověděno zříci se víry pravé, církví hlásané nebo ji zapříti; také má katolík povinnost, právem božským uloženou, všechny své dítky vychovávati a vychovati v pravé víře. Proto také je katolíku právem božským zapověděno vstupovati v manželství s nepokřtěným, jestliže by toto manželství s sebou přinášelo skutečné nebezpečenství, že on sám od víry odpadne nebo v ní vezme úhonu a že jeho dítky, byť jen některé, nebudou po katolicku pokřtěny a vychovávány. Od této zápovědi práva božského nemůže církev vůbec uděliti prominutí. Z toho plyne, že církev může od zrušující překážky různosti náboženství dispensovati jen tehdy, když je naprosto jisto, že zamýšlené manželství katolíka s nepokřtěným nepřinese nebezpečenství, že by katolík od víry odpadl nebo v ní vzal úhonu a že by jeho dítky, třeba jen některé, nebyly po katolicku pokřtěny a vychovávány v pravé víře. Proto žádá církev, aby nepokřtěný snoubenec dal opravdovou z á r u k u, že s jeho strany je vůbec odklizeno všeliké nebezpečenství, jež by vedlo k odpadu katolíka od víry nebo k úhoně v ní, a aby oba snoubenci dali opravdovou záruku o tom, že všechny jejich dítky obojího pohlaví budou po katolicku pokřtěny a v katolické víře vychovány; žádá pak církev, aby bylo mravně j i s t o, že dané záruky budou opravdu splněny. Teprve tehdy, když je jisto a zaručeno, že právo božské toho manželství nezapovídá, udílí církev prominutí od překážky různosti náboženství, kterou sama svou zákonodárnou mocí ustanovila; ovšem jen tehdy ji uděluje, jsou-li pro udělení dispense závažné důvody, spravedlivé a pravdivé, o něž se opírá žádost katolického snoubence o dispens.

Dispense od překážky různosti náboženství udílí sám Apoštolský

Stolec; místní ordinarius by mohl tuto dispens uděliti v nalehavém nebezpečenství smrti (can. 1043 C. I. C.) nebo kdyby k tomu měl fakultu od Apoštolského Stolce. V našich diecesích nemají místní ordinariové fakulty udíleti dispens od překážky různosti náboženství, je-li jeden ze snoubenců žid nebo mohamedán; místní ordinariové misijní však, obdrží-li fakulty od Apoštolského Stolce v t. zv. formula III., mohou udíleti dispens od překážky různosti náboženství i tehdy, je-li jeden ze snoubenců žid nebo mohamedán; v tom případě však musí býti splněny mimo obvyklé předpisy obecného práva církevního (srov. can 1061, 1062, 1063) také tyto požadavky: Musí zvláštním způsobem býti zjištěn stav svobodný žida nebo mohamedána, aby bylo odklizeno nebezpečenství polygamie; nesmí hroziti nebezpečenství, že dítky budou podrobeny rituální obřízce; bude-li nutné civilní manželství, aby před státními zákony bylo manželství platné, smí býti předsevzaty jen obřady čistě civilní a nesmí při nich míti místo žádné vzývání Mohameda nebo jiný druh pověry.

Co se formy oddavek týče, musí býti i při sňatku katolíka s nepokřtěným zachovány církevní předpisy.

Z uvedeného plyne, že zásadně není nemožný církevně platný sňatek katolíka s nepokřtěným (i s židem nebo mohamedánem), jsou-li požadavky božského a církevního práva splněny a byla-li katolíku udělena platná dispens.

Stává se ovšem, že v některých případech není vyhověno předpisům práva božského nebo, že důvod k udělení dispense není dostatečně závažný; v takových případech bývá na žádost o dispens odpověděno, že dispens udělena býti nemůže.

*

nn. — Pobělohorská Olomucensia. (Č. d.)

Březen, 23. 1665. Olomouc. Hr. z Náchoda.[1]) Patronát v Bystřici n. Pernšt. předal r. 1605 pan Ples dědičně biskupu Dietrichsteinovi. Ten jej za určitých podmínek předal 1613 Čejkovi z Olbramovic, nejv. písaři, „homini haeretico". Čejka se při tom zavázal, že vždy bude presentovati olom. biskupovi katolického faráře pro faru bystřickou i jiné. Ale on tam ve skutečnosti uvedl „haereticos baccinatores", proto ipso facto ztratil Čejka právo presentace, jež přešlo zase na olom. biskupa. Čejka však nejen vyhnal katol. kněze a místo nich dosadil protestantské, ale v Bystřici postavil dokonce i heretický kostel (a fundamentis erexit), tím ovšem smlouvu s kardinálem Dietrichsteinem úplně porušil. Námitka, že Čejka pro účast na rebelii přišel o všechno, otec Náchodův panství koupil a dal intabulovati, patronát pak přešel na císaře, nestačí. Pro chování Čejkovo přešel patronát na biskupa olomouckého již před č. povstáním a proto nemohl přejíti na císaře.

[1]) Ferdinand Leopold z Náchoda. Viz o tom Tenorovu monografii „Z pamětí města Bystřice nad Pernštýnem". (Otisk z Hlídky 1907—1909), 48—49.

Prosinec. 19. 1665. Olomouc. Děkanovi znojemskému. Konsistoř mu děkuje za oznámení konsistorního dekretu kněžstvu stran jeho reformy, jakož i vybídnutí, aby ho duchovenstvo zachovávalo. Jako děkan jednal svědomitě. Konsistoř dostala od něho i relace farářů, jakož i zprávy o neobsazených farách. Nelze pochopiti, jak opat loucký může sobě osobovati iurisdikci nad svými premonstrátskými faráři. Ať podá děkan jejich seznam, biskup bude jinak považovati tyto řeholní fary za uprázdněné. Konsistoř mu zároveň slibuje poslati 29 direktářů, jakmile budou vytisknuty. V kons. protokolech není nic o iurisdikci dané dvěma jesuitům pro duch. správu na panství hr. de Souches. Praví-li jesuité, že byla udělena za officiála Dirreho, ať jesuité předloží originál.

V r. 1646 byl sveden boj o obsazení místa probošta brněnské koleg. kapituly. Spor tento vypsal v Hlídce 1925 Tenora, a to více co do zevnějšího průběhu. Státní a národní stránku jeho vylíčiti bude předmětem těchto řádků.

Dne 6. ledna 1646 zemřel Karas z Rhombštejna, probošt v Brně a Olomouci, čehož využil auditor římské Roty Kryštof Pentinger, aby se o místo ucházel. Za záminku si vzal, že Rhombštejn zemřel v lichém měsíci a ty všechny si reservovala Kurie k obsazování v té době uprázdněných beneficií. 7. května Pentinger vskutku obdržel bullu na proboštství u sv. Petra. Olom. biskup Vilém však ji neuznal a nařídil, aby nikdo jiný nebyl instalován než Gerard de Selessin, probošt křížovníků na Pöltenberku u Znojma. Tišnovská abatyše tak vskutku učinila. Takto došlo k boji, za něhož některý člen brněnské či olomoucké kapituly sepsal obsáhlou supliku k císaři s prosbou o intervenci u Innocence X. Text její se zachoval v archivě brněn. kapituly (odkud jí využil ke svému článku Tenora) a ve dvojím znění v archivu olom. kapituly. Druhý olomoucký text jest opsán v kapit. protokolech z let 1640—1643 (228—271) a jest velmi zajímavý svým závěrem, v němž jest prošen císař o zakročení v Římě, jelikož se jedná o „minima interpelatione ac avitorum regni Bohemiae iurium necnon immemorabilium censuetudinum informatione.“ Poslední slova svědčí, že byla vyvolávána nespokojenost tímto porušením starodávného obsazování brněnského proboštství. Vysvítá z nich, že nešlo jen o porušení, nýbrž i o zavádění něčeho cizího do vlasti. Autor totiž napsal: „. . . aeger et o m n i b u s ad similia requisitus, destitutus tumultuario calamo . . . eligens potius meam ignorantiam hisce palam facere, quam hac opella communi p a t r i a e d e e s s e . . .“

Prvním argumentem římského advokáta bylo, že probošství bylo uprázdněno v lichém měsíci a ty dle konkordátu cum natione Germanica v r. 1448 byly vyhrazeny Kurii. Náš oponent poukazuje, že tyto reservace se nevztahují na č. země, neboť ony měly svůj vlastní vývoj církv. organisace, jenž se jevil ve způsobě svobodné volby duchovních hodnostářů. Reservace nevztahují se na č. země i proto, že ačkoliv v době konkordátu byl Fridrich III. poručníkem nezletilého Ladislava Poh., přece nikterak se proto do našich stát. záleži-

tostí nevměšoval, takže o nějaké závaznosti konkordátu pro Čechy nelze vůbec mluviti. A jako Čechové měli v době uzavření konkordátu svůj samostatný stát, tak oni měli a mají i svůj jazyk. Proto konkordát uzavřený s Germanií nevztahuje se na všechny země patřící k říši římské, „Bohemus autem Moravus Germanicae nationis non esse, sed lingua et moribus ab illis toto coelo discrepare (in margine připsáno: „et semper discrepare"), uti nec regnum Bohemiae et marchionatum Moraviae, si nationem consideres Germaniae proprie sumpta appellatione comprehendi, certum est". Tedy země české se nehodí do rámce něm. konkordátu ani svým národním svérázem. Kdyby konkordát býval byl přijat i pro naše země, pak by ho někdo býval musel stipulovat, o tom však není vůbec nic známo.

Pisatel pak naznačuje, jaké poměry by v č. zemích nastaly, kdyby konkordát a z něho plynoucí papež. provise byly i v nich závazné. V č. zemích tvoří duchovní stav zvláštní sněmovní kurii, jež mu umožňuje značný vliv na veřejný život. Kdyby č. beneficia byla obsazována Římem, pak by oni cizinci u nás vůbec nesídleli a kdyby, tedy by se nemohli nijak uplatniti na veřejnosti pro neznalost jazyka lidu: „. . . si reservatoriis locus detur, praelaturas obtinebunt plerumque curialistae Romani in loco non residentes vel certe homines novi, idiomatis, morum et constitutionum provinciae ignari . . ." Poukazuje dále na nedostatek nižšího duchovenstva a praví, že kdyby měly býti i tyto prebendy osazovány provisním systémem, že všechna lepší místa by uchvátili cizinci neznalí ani řeči, ani mravů lidu. Proto cituje 19. reguli cancellariae, „ut qui ad parochialem ecclesiam in Curia promovetur, intelligat et intelligibiliter loquatur idioma loci, ubi parochia consistit, alias gratia sit nulla". Čechy sousedí se slovanskými zeměmi, ale tam jest dosti nekatolíků, katoličtí Poláci pak „insignes sunt Romipetae", kteří si snadno vyžebrají v Římě ta nejlepší beneficia, čímž rozbouří hladinu domácího církevního života. Pateticky volá: „Nedej Bůh, aby tito lišáci podryli vinici Páně tolikerým potem a krví zbrocenou a aby zavedli zmatky i do politické správy země!" Reservačním systémem by upadly i kněžské semináře, jež by nebylo z čeho vydržovati, neboť naše církv. ústavy by byly vyssávány. V tom případě by byla dvojí možnost: Buď půjdou všechny peníze do Říma ve formě příjmů z prebend, anebo (budou-li prebendisté resignovati), tedy tam půjdou pense. Vymíní-li si někdo na př. roční pensi jednoho tisíce dukátů po 10 let, co to jest za sumu deset tisíc dukátů! Za takových poměrů by pak ovšem nezbylo peněz na udržování budov, které by nutně pustly. A pravděpodobnost toho jest tím větší, uváží-li se nenasytnost oněch lidí. Každý z nich totiž bude hleděti vytěžiti pro sebe tolik, k o l i k b u d e m o c i a n i k o l i v, k o l i k b u d e s m ě t i. Konečným výsledkem toho všeho bude záhuba duší, neboť úpadek kněžstva, kultu i pustnoucí církv. budovy nemohou k ničemu jinému vésti. — Tak toto memorandum jest nejen obhajobou národních práv č. církve, nýbrž i krutou obžalobou kurialismu. (O. p.)

Vědecký a umělecký.

Rukověť filosofie
jest název nového, monumentálního spisu našeho moravského filosofa Dra Jos. Kratochvila, jež vychází v sešitch (dosud 14 sešitů) nákladem Občanské tiskárny v Brně. Je to skvělý pendant jeho spisů „Meditace věků“ (4 sv. 1929—32), „Filosofický slovník“ (4. vyd. 1937), „Filosofie středního věku“ (1924), jež všecky znamenají velký čin filosofický a mají v dějinách české filosofie primát. Tak jako nám zpracoval Dr. Kratochvil vůbec první dějiny středověké filosofie v českém jazyce, tak jeho „Meditace věků“ jsou prvním českým úplným zpracováním celkových dějin filosofie a jeho „Filosofický slovník“ prvním spisem toho druhu (nehledíme-li k několikastránkovému slovníčku Dra Krále) v české filosofické literatuře. Vyvrcholením těchto spisů Kratochvilových jest „Rukověť filosofie“, jež je přesným uvedením do filosofie a dějin filosofie a zároveň vůdcem ve spletitém reji otázek a problémů dnešní doby. Kratochvilova „Rukověť filosofie“ seznamuje čtenáře nejen se základními pojmy filosofickými, nýbrž podává současně výklad a osvětlení všech filosofických disciplin (metafysika, logika, noetika, přírodní filosofie, psychologie, theodicea, filosofie náboženství, etika, filosofie právní, filosofie sociální a politika, filosofie dějin, estetika a filosofie umění, pedagogika, dějiny filosofie), rozbor všech filosofických problémů a směrů (racionalismus, empirismus, kriticismus, dogmatismus, skepticismus, idealismus, realismus, positivismus, fenomenalismus, materialismus, spiritualismus, monismus, dualismus, pluralismus, mechanismus a theologie, optimismus a pesimismus, determinismus a indeterminismus, individualismus, universalismus, subjektivismus, objektivismus, směry psychologické, theologické, etické atd.) a v hutném přehledu vývoj světového myšlení. Je to tedy opravdová „rukověť“ pro všecky, kdož se chtějí zahloubati ve filosofické záhady.

A je jisto, že spis Kratochvilův přichází v pravý čas, aby se stal spolehlivým rádcem všech, kteří by rádi pochopili nepokoj a rozvrat dnešní doby a nalezli kořeny všech těch běd, jež právě prožíváme. Na všecky tyto otázky podává kniha Kratochvilova jasnou a přesnou odpověď. Ukazuje se v ní, že filosofie jako rodopis ideí a myšlenek lidských má nesmírný význam v životě jedinců i národů. Filosofické ideje pronikají nejen odborné vědy umění a krásnou literaturu, ale i celý život sociální, hospodářský, mravní, politický a kulturní. Z knihy Kratochvilovy se na př. dovídáme, jaký obrovský vliv měla filosofie Platonova, Aristotelova, sv. Augustina, Descartův převrat ve filosofické tradici, Kantovo rozleptávání všech pojmů a dialektika Heglova, z níž vyplynul stejně marxismus a bolševismus, jako fašismus a rasismus dnešní doby. Kratochvil zcela jasně uka-

zuje, že záchrana lidstva je v návratu ke zdravé filosofii věků, jež nejsoustavněji se objevila u sv. Tomáše Akvinského. V obnově thomismu (novothomismu a křesťanském novoidealismu) je dán základ k obrodě lidské společnosti, jež dnes se octla na pokraji propasti.

Filosofická synthesa pravdy, dobra a krásy, jež se objevuje ve filosofii věků (philosophia perennis) dovede jediná odstraniti soudobé nedostatky a pochybnostti a obnoviti dnešní rozvrácenou budovu evropské společnosti poválečné. Každá filosofická soustava, jež popírá to, co moudrost věků vybudovala, popírá zároveň lidský rozum a pokrok lidstva. Nazývá-li dr. Kratochvil filosofii věků filosofií křesťanskou, neznačí to, že by snad přijímala své pravdy a důkazné metody ze zjevení a víry (když přece filosofie je jak svým předmětem, tak poznávacím principem nezávislá), nýbrž pouze, že filosofie věků neuzavírá oči před bohatým světlem, jež proudí z křesťanského zjevení do světa přírody i mravního řádu. Odlučují-li se od sebe poznání filosofické, vědecké a náboženské, tu vždy je naše poznání neúplné, zlomkovité, nedokonalé. Půvab pravdy je zajisté v její celistvosti, v synthese, jež vede k Absolutnu, Bohu. Věčné mládí filosofie věků není snad v podružných a částečných thesích, nýbrž v duchu a geniální metodě její, jež jednotíc dávné i současné, jednotí vše v lásce k věčné Pravdě. O knize Kratochvilově nelze říci nic jiného nežli: Tolle, lege, vezmi a čti a mnohé záhady dodnes ti nejasné pochopíš, ale hlavně se potěšíš poznáním, že křesťanství je nejen nejdokonalejším náboženstvím, ale že z jeho kořenů vyvěrá i nejlepší filosofie, že víra naše je vskutku rationabile obsequium. Na knihu Kratochvilovu může býti celá katolická veřejnost hrda, neboť je to dílo vskutku jedinečné, jež dovršuje snahy našich starších filosofů katolických, kteří začali svou obrodnou práci Vychodilovými překlady z Aristotela a filosofickými studiemi v „Hlídce“. Red.

*

Nejpřesnější hodiny na světě.

V berlínském fysikál.-technickém ústavu jdou od r. 1932 hodiny, úplně odlišné od dosavadních kyvadlových neb kotvových a předčí i nejlepší hvězdářské. Kdežto jinak nejpřesnější hodiny kyvadlové kývají účinkem tíže (obyčejně kyv ve 2 vteřinách) a udržují se v chodu buď hodinovým strojovým mechanismem nebo u zvláště přesných hodin elektrickým řízením, vykonává u těchto křemenových hodin malá křemenová hůlčička rychlé pružné kmity (asi 60 tisíc za vteřinu), které svou energii přijímají z elektrického kyvadlového kruhu, jenž naopak řídí se jejich rytmem. Poněvadž kyvy jsou s počátku velmi rychlé, snižuje se jejich počet se 60 tisíc postupně na 10 tisíc, konečně na 333 a jednu třetinu, při kterémžto počtu kmitů se uvádí v pohyb motor, jenž každých 9 vteřin dává ostré časové znamení a slouží

k časovému srovnání nejlepších hodin na hvězdářských observatořích. Kdežto u kyvadlových hodin má vliv na správný chod teplota, vlhkost vzduchu, otřesy, opotřebení závěsu kyvadla, u křemenových hodin má vliv jen rozdíl teploty. Rozdíl jednoho stupně teploty mění rychlost chodu jen o několik miliontin. Aby se udržela co největší přesnost (několik tisíc miliontin) udržuje se teplota těchto hodin stejnoměrně na $^1/_{1000}{}^0$ C. Přesnost chodu se zjistila dlouhodobým pozorováním, srovnáváním s hvězdářskými hodinami a srovnáváním dvojích křemenových hodin. Zjistilo se, že rozdíl činí za 48 hodin jen několik desetitisícin vteřiny, kdežto u nejlepších astronomických hodin obnáší několik tisícin vteřiny.

*

Zajímavé číslice o chroustech.

Chrousti se objevují vždy po 4 letech ve velkém množství, a sice v přestupných. Posledně 1932. Toho roku nasbíráno jich u Berlína v zahradách na ploše 10.000 ha přes 90 q, což činí asi 85 milionů. Náhrady za sbírání zaplaceno 6000 říš. marek (asi 54.000 Kč). Máme-li na mysli škodu, kterou činí na listech stromů a v budoucích letech pak ponravy na kořínkách bylin, vidíme, jak třeba, aby v celé zemi se pokračovalo s hubením těchto škůdců rostlin.

*

Květiny dovedou změnit svou barvu.

Pěstitelé květin bývají hrdi, když se jim podaří dosíci nových zbarvení známých květin. Prof. dr. Molisch nedávno sdělil, že příroda sama docílí takových změn. Jeden zahradník náhodou objevil, že zlatožluté prvosenky, které rostly na místě, jež bylo pohnojeno krví zabitého zvířete, příštím jarem měly krvavě červené květy. To jej přivedlo k pokusům, jimiž zjistil, že stačí, abychom pohnojili půdu hovězí, telecí neb prasečí krví, abychom docílili změny barev. Také u hortensií dospěl k stejným výsledkům. Tato květina, která obyčejně kvete růžově červeně, když ji přesadil do rašelinové půdy, kvetla modře. Podobně po pohnojení ledkem změnila se barva květů.

*

Zhotovení obrovského zrcadla pro hvězdárnu.

V březnu t. r. ulito pětimetrové zrcadlo pro obrovský dalekohled nové hvězdárny v Americe, jež bude postavena na hoře jižní Kalifornie. Zhotoveno je ne z křemene, jak se původně zamýšlelo, nýbrž ze zvláštního druhu skla (Pyrexovo sklo). Spotřebovalo se 20 tun roztaveného skla. Chladnutí této hmoty potrvá celý rok a děje se za dohledu dvou vynikajících odborníků. Broušení zrcadla, jež vyžaduje neobyčejné jemnosti a přesnosti, potrvá několik roků. Jak se převeze ze skláren u New. Yorku, není dosud rozhodnuto.

*

Nedostatek mědi příčinou nemocí.

V Nizozemí a v zemích, kde je písčitá a rašelinná půda, vyskytuje se u dobytka podivná nemoc. Nemocné dobytče málo žere, hubení a kůže je suchá. Marně hleděli po celá desetiletí vypátrati její původ. Teprve nyní se podařilo B. Sjollemu zjistiti, že příčinou je nedostatek mědi. Seno v těch krajinách obsahuje 3 mg mědi na 1 kg, kdežto v krajinách, kde se nemoc nevyskytuje, 7.5 mg. Sjollema dával onemocnělým zvířatům síran měďnatý a ve většině případů se dobytče uzdravilo. Také nemocné rostliny ukázaly brzy větší obsah mědi a zvětšený výnos, když byly pohnojeny síranem měďnatým. *Dle „Kosmos" Boh. Sim.*

*

Knihovna prof. Jos. Pekaře.

V moravském Bibliofilu podává mladý historik Miloš Popel, jemuž byla Historickým seminářem svěřena péče o Pekařovu knihovnu, semináři odkázanou, zajímavé informace o této památné a bohaté bibliotéce. Historický seminář instaloval knihovnu samostatně ve své zasedací síni a pořídil její samostatný inventární soupis, takže původní její obraz zůstane zachován. Obsahuje přes sedm tisíc svazků a zaujímala celý dvoupokojový byt s kuchyní. Knihy jsi nalezl všude: ve vysokých otevřených regálech, v nahromaděných kupách na stolech, po židlích, po zemi, i v maminčině květované truhle. A tak žertovné uvítání Pekařovo: „Sedněte, máte-li na co!" mělo své zdůvodněné oprávnění. Občas zvával prof. Pekař studenty, kteří mu knihy znovu uspořádali a byli jím pak nejenom neobyčejně noblesně honorováni, ale byli i jeho hosty v kavárně Opera, kde obědval. Po definitivním roztřídění vykazuje dnes tato knihovna tato oddělení: 1. oddělení bibliografické, slovníkové a pomocných histor. věd, 2. oddělení (největší) českých dějin s edicemi pramennými, 3. dějin rakouských a epochy valdštejnské, 4. dějin světových, 5. jednotlivých států evropských, zvláště Německa, 6. filosofie a pedagogika, 7. česká literatura, beletrie, 8. dějiny umění. Z knihovny lze uhodnouti otázky, které prof. Pekaře hlavně zajímaly. Jsou to z českých dějin literatura svatováclavská, husitské války, rok 1848, světová válka, legionářská literatura, pozemková reforma, rukopisný boj, Masarykovy spisy. Neobyčejnou životnost Pekařových knih vytváří kromě cenných tisků, ex libris, dedikací a autogramů bohatství poznámkové. Každá kniha, kterou prof. Pekař četl neb studoval, jest podle svého významu více méně glosována. Na některých místech polemisuje s pisatelem in margine v obsáhlých pasážích, jinde jen hutnou zkratkou jednoslabičného vyjádření vyslovuje svůj souhlas či odpor s podávaným názorem. Mnohdy jen ze živelně prudkého zaškrtnutí lze si představiti zápal polemisujícího Pekaře, hájícího strhujícím způsobem své přesvědčení. Knihy jsou tak vlastně vybaveny soukromými referáty, v nichž pro budoucího badatele díla Pekařova jest uložen nevyčerpatelný materiál. L. N.

Vychovatelský.

ak. — Škola, studenti, rodina a společnost.

Je nesporné, že společnost působí na školní mládež, ať jde o děti obecné školy či o studenty, ve smyslu příznivém i nepříznivém, ale že zas školní mládež působí na svou nejbližší společnost, to jest na rodinu, na rodiče. O tom vzájemném vlivu v posledních dnech čteme ve dvou pojednáních.

V Časopise „Rodiče a škola" čís. 12 píše dr. Jiřina Popelová o škole jako ohnisku kultury. Začíná vzpomínkou na sovětský plakát boje proti negramotnosti, na němž prý se malý školák táže druhého: „Já jsem naučil číst svou babičku, koho ty?" V tom pisatelka vidí krásnou myšlenku školy jako šiřitelky kultury mezi lidi všech vrstev a každého stáří, neboť je třeba lidi proniknout, je získat; lidovýchova prý zachytí jenom část, jen ty, kteří mají na lidovýchovných podnicích zájem. Rodiče se učí mimoděk s dětmi, když se tyto doma učí nahlas a nutí rodiče, aby je zkoušeli z nejrůznějších předmětů, takže, jak se říká, mnohá maminka by mohla jít se svými studenty dělat maturitu. Je v tom tedy podle pisatelky kus kulturního pionýrství, když na př. studentka získá svou maminku pro četbu moderní literatury anebo v ní vzbudí zájem o divadlo. V článku se dobře praví: „Dnes není nebezpečí v tom, že by nebylo co číst, na co se dívat, čím se bavit, ale naopak v tom, že jsme na každém kroku zaplavováni pseudo-kulturou, sensačními večerníky, bezcennými filmy, líbivými romány, operetami, šlágry."

Ale je možno dodati ještě jedno. Začíná-li článek vzpomínkou na sovětský plakát, vybaví se případy, v čem ještě leckdy studenti usměrňují své „méně vzdělané" rodiče i u nás. Je známé základní dogma sovětské ideologie a toto dogma bývá i dogmatem našich nedogmatických lidí, kteří zároveň oslavují muže, jenž mnoho a často zdůrazňoval náboženství, které pokládal za centrální a vůdčí duchovní sílu životní. A ještě v jednom směru působívají studenti na rodiče, totiž na jejich řeč. Prostá maminka, která má vyspělejší studenty, už mluví jen o fotce, fotočce, o gymplu, franině, němině atd. Než nepředbíhejme.

V druhém pojednání „Naše studující mládež" ve Věstníku pedagogickém č. 1 zabývá se profesor J. Hendrich zájmy naší studující mládeže. Proti některým výtkám béře ji v ochranu, protože, jsou-li tu nedostatky, není vina jen na mládeži. Připomíná, že do svého státu jsme přecházeli s výzbrojí ne právě skvělou. Oposice protirakouská a s ní spojená oposice proticírkevní, k níž vede také u nás jednostranněji rozvinutý duch racionální filosofie, přijatý ze západu, vedly k nekonání povinností vůči státu, uhýbání se povinnostem, klam a lest dostávaly mravní schválení, proti autoritám nalezen účinný prostředek, posměch. Tento Švejkův duch byl přenesen do republiky.

Více než vážná práce lákají fóry, psiny, švejkoviny, objevuje se cynismus, posměch, hrubost. Příznivějším zjevem jest, že zesiluje péče o tělesnou kulturu a zdraví. S tím souvisí zvýšené pěstování sportu se světlými i stinnými stránkami, rostoucí obliba táboření a potulování po přírodě, tramping, který se dává ovlivňovati i domácí švejkovinou. A tak některé vlastnosti naší mládeže jsou jen odrazem poválečného života.

Profesor H. však považuje za přehnané výtky, že by mládež byla přesportována, takže by neměla zájmu o kulturu. Naopak soudí, že účast na sportu je u mládeže stále ještě nedostatečná, jak si stěžují profesoři tělocviku, že je sice snadné získati mládež k sportu, pokud má ráz hry a zábavy, ale že je nesnadno získati dosti účastníků tam, kde jde ve sportu o soustavnou práci, o skutečný training. Pouhé okukování sportovních výkonů, povykování na hřištích a mluvení o sportu nevede ještě ke zdraví. O soustrast všech normálních lidí volá úpadkový tramping. Ale přece jen zájem o pěstování těla a o zdraví jest větší, než byl u mládeže předválečné, s čímž souvisí, že mládež nevysedává tolik po hospodách a nepovažuje za hrdinství vypít co nejvíce.

Zhrubnutí mládeže sotva lze přičítati sportu, spíše je to dědictvím éry, pro niž je charakteristický Švejk. Dá se pozorovati dobře na řeči, v níž se zrcadlí tón periferie a jež je velkou módou ve společnosti, v divadle a ve filmu. S hrubostí v řeči jde i hrubost v chování. To vše však zmizí, jakmile nebude ve společnosti přijímáno se sympatií.

Zájem mládeže o politiku je dnes jiný než před válkou. Ve shodě s radikalismem mládí je mládež vábena ke skupinám radikálnějším, i v jednotlivých stranách. I o zahraniční politiku má mládež zájem, pokud ji rozumí. Ale politický klíč způsobil, že už ani mládež nepohlíží k politice jen po stránce ideové, nýbrž také s hlediska příštího hledání míst.

Pokud se týče četby literatury, není spolehlivého obrazu. Není velkého zájmu o starší spisovatele. A dnes literatura neříká mládeži tolik, jako dříve, kdy byla literatura také ideovou oporou a vůdkyní. Přesto však je mládež orientována příliš literárně. O jiných uměních, zejména výtvarných, ví dnes mládež málo a dříve nevěděla mnoho. Znalost hudby je více pasivní. A našemu prostředí také odpovídá ideová neurčitost mládeže.

Konečně se prof. H. dotýká otázky, zda poklesly vědomosti mládeže. Tu zas dobře praví, že různé výkřiky rozhorlení — anebo dodejme, mínění lidí, kteří znají střední školu jen z komedie „Škola základ života“ — nelze bráti vážně. A rozlišuje. Nepochybně poklesla znalost klasických jazyků, protože se učebný úkol podstatně nezměnil, ale doba mu věnovaná se omezila, a tedy důsledkem jest, že znalosti jsou povrchnější. Změnou typů se však rozšířila znalost francouzštiny a také znalosti v některých reálných předmětech jsou větší než bývaly. Nestoupla-li znalost němčiny, ač je předmětem povinným, zavinil poválečný názor, že němčiny nebude třeba. Kromě

toho třídy jsou přeplňovány. Je tu tedy plno obtíží, kterých nezavinila mládež, ale jejich důsledky odnáší. Jsou to také obtíže rázu hospodářského. Vyhlídky studované mládeže se stále zhoršují, nastoupila nivelisace a rozhodují také jiné věci než kvalifikace, a to všechno sotva může zvýšiti chuť ke studiu.

*

ak. — Střední škola postrachem.

Otec píše. Matka píše. Profesor píše. Filosof kritisuje. Tak znějí nadpisy časopiseckých článků, jež se od vánoc znovu objevují v novinách a časopisech. Otázka stále staronová a podobně odpověď. Profesoři naříkají na případný malý zájem studentů a na přeplněné osnovy. Nové učební osnovy, podle nichž se letos učí již na celé střední škole, měly znamenat nápravu a zlepšení, ale zatím se ukázalo, že toho není. Rozsah učiva zůstal, ba v některých předmětech se značně zvětšil, ale počet vyměřených hodin se zmenšil. Látka žene učitele stále vpřed a výsledek je ten, že není času na důkladnější procvičení, vědomosti zůstávají jen na povrchu a rychle se zapomínají. A zvláště citelně přidáno žákům v době dospívání, jehož důsledky se přece u některých žáků projevují, zatím co se v nižších třídách ubralo, kdy i paměť žáků je čilejší, aby prý se usnadnil přechod z měšťanky na střední školu; ale takových přestupujících žáků je zcela nepatrné procento.

Rodiče naříkají, že profesoři děti přetěžují, že vyvolají žáka jen jednou za konferenci, ba docela že nadřízené úřady nařizují prosívání ze strachu před hyperprodukcí inteligence, a ukazují, jak mnohem lepší je prospěch na německých školách. Buď prý tedy jsou tam lepší metody, anebo prý jsme vskutku národ méněcenný. A připomínají, že je v tom i nebezpečí, když českých studentů mnoho propadá a málo je jich s vyznamenáním a následek toho se pak projevuje při přijímání do úřadů. Profesor jim pak odpovídá, aby se domáhali snížení počtu žáků ve třídách, které jsou přeplněny, takže nezbývá času zabývati se déle několikrát s jednotlivcem. Hledal se větší styk rodičů se školou, užší jejich spolupráce, založila se rodičovská sdružení. Rodičům umožněny informace o prospěchu dětí. Ale rodiče vypravují o svých smutných cestách do školy, kde s třesoucíma nohama čekají, až profesor otevře „notýsek“ a vyřkne ortel nad jejich dítětem. V zoufalství a bezradnosti pak radí, „ne systém jednoho dítěte, ale systém vůbec bez dětí.“ Neboť i když vše dobře dopadne, nastávají pak hrozné starosti, kam s dítětem? Jiní rodiče zas, kteří sami studovali, říkají, že na ty doby rádi vzpomínají a že i jejich dětem je škola radostným světem.

Otázka tedy složitá a ani odpověď na ni není jednoduchá. Jako všechno na světě, co dělá člověk, má své přednosti a vady, tak jistě i škola. Je pochopitelné zklamání rodičů, kteří, jak píše maminka, vidí ve svém dítěti všechno, je cílem jejich štěstí, aby se dítě domohlo

vzdělání a postavení, sní o příštích inženýrech a doktorech, s dětmi se doma pilně učí, ale naivnost jejich snů prý jim potvrdí již první pololetní vysvědčení v primě. Nesouhlas skutečnosti s přáním otevře ránu, která se v dalších letech nejen nezacelí, ale stále se obnovuje. A tak kdo je vinen? Škola, učitel, přepínající požadavky ve svém předmětě, definitivně klasifikující v nevhodný čas, mající své „lásky a nenávisti", anebo nedostatek nadání dítěte či jeho lhostejný poměr k předmětu a k práci vůbec? Co tedy s dítětem méně nadaným? To bývá nejbolavější místo, neboť je-li u žáka jakási lhostejnost, lenost, zbývá naděje, že se časem polepší, až dítě „nabude rozumu". Ale v co doufat při menším nadání? Tu mnoho napraví větší píle. A lze mnohdy kategoricky tvrdit, že dítě je a zůstane méně nadané? I psychotechnika je psychologickým problémem. Jisté jest jen to, že duševní a mravní vlohy jsou půdou, kterou vyučování a výchova zpracovávají a oplodňují, které však nemohou vytvořiti. Mnohým zbývá ještě útěcha, že často v životě špatný žák se lépe uplatnil než žák vynikající. Často se vzpomíná na Pasteura, který se jako student nijak nevyznamenal. Poukazuje se k tomu, že velmi často vynikajícím studentem bývá ten, kdo se snadno přizpůsobí prostřednosti školní organisace, je prý to jen sportovec lepších známek. Ale co student, který nemá ani vůle ani nadání Pasteurova? Kant prý říkal, že se nejvíce věnuje žákům prostředním, protože geniové si pomohou sami.

Někteří si při odpovědi na přetěžování školou kladou docela otázku, není-li příčinou menší duševní kapacita nynějších studujících generací, nebo je-li aspoň úměrná rozšířenému rozsahu učební látky. Těžko říci. Ale dnešní doba a zkušenosti dávají již odpověď na to, že zlepšení hygienických podmínek nepozdvihuje intelektuální a morální standard. A dále, komu má střední škola vyhovět? Politikovi, který už na střední škole měl silný zájem o politiku, se zdá, že by střední škola měla více informovat po této stránce, inženýr žádá, aby přihlížela více k budoucím inženýrům, lékař k lékařům, voják k vojákům atd. a každý, kdo posuzuje střední školu s tohoto svého odborného hlediska, shledává ji nedostatečnou. Ale to zas nestačí filosofovi, který tuto starost právě pokládá za pochybenou a škole to vytýká a vidí v tom její úpadek, poněvadž zapomíná na hlavní úkol, aby vychovala člověka, že jí schází etický předpoklad a pravý výchovný a vzdělávací cíl. Moderní doba patrně chybila v tom, že se na všechno učila dívat jen s hlediska užitečnosti a upotřebitelnosti, čímž se způsobila zdánlivá mnohostrannost a mnohovědnost, a ta k vlastnímu vzdělání nevede. Je nerozumné, je-li při všem opomíjen výchovný prvek, napsal již Quintilian ve svých Institutiones.

*

ak. — Učitelské studium.

Znovu se usiluje o reformu učitelského vzdělání, jež doznalo změny v sousedních státech anebo se chystá, zvláště v Německu. Ovšem

tam při známém režimu sotva může jíti o výchovu vědců, spíše jen o výchovu vůdců. A u nás právě záleží na tom, aby se učitelstvu národních a měšťanských škol dostalo vzdělání na širším vědeckém základě. Za tím účelem byly v hlavních městech republiky za Dérerova ministerství zřízeny jednoleté pedagogické akademie, s nimiž však někteří reformátoři nejsou spokojeni jako s konečným řešením otázky a pokládají je jen za přechodné stadium. V poslední době návrh na úpravu vědecké přípravy učitelstva podal brněnský profesor O. Chlup a pražský docent dr. V. Příhoda. Na dobré, ale i slabé stránky Příhodova návrhu v knize „Vědecká příprava učitelstva" ukazuje ve Věstníku pedagogickém čís. 1 prof. J. Hendrich a dr. R. Klimeš, známý svou knihou „Vzdělání jako základní pojem výchovy". Příhodův návrh vyrostl z kritiky návrhu Chlupova a shrnuje hojný materiál, získaný i z činnosti dosavadní pedagogické akademie a také z prakse kandidátů profesury, jichž mnoho za dnešní doby nadbytku profesorů v reálných předmětech působí na měšťanských, ale i na národních školách.

O potřebě většího vzdělání učitelského nikdo dnes nepochybuje, běží však o to, jak a kde ho dosáhnout. Jest známo, že proti úplnému vysokoškolskému vzdělání vyslovily se vysoké školy i spolek profesorů. Důvody, které se uváděly pro ponechání učitelských ústavů s případným prodloužením a rozšířením studia, byly různé, na př. ten, že učitelé jako absolventi vysokých škol neměli by dostatek porozumění pro potřeby venkovského lidu, a že by pak mnoho nadaných, ale chudobných absolventů měšťanských škol bylo ze studia vyloučeno a že by také utrpěly hospodářské a kulturní zájmy venkovských měst, v nichž jsou učitelské ústavy, ale zejména také, že by se u učitelů opakovalo to, čemu se teď hledí čeliti u profesorů středních škol, totiž nedostatku pedagogicko-didaktické průpravy.

Učitel tedy i při vysokoškolském vzdělání by měl býti vzdělán na vědeckého odborného pracovníka, má se mu dostati vzdělání odborného, ale zároveň vědeckého, při čemž dr. Příhoda žádá i jednotnou diferencovanou školu, odluku církve od státu a zejména od školy. Byly by zřízeny pedagogické fakulty, jichž by bylo pět. Učitel národní školy by pobyl na fakultě čtyři semestry, učitel měšťanské školy šest. Náklad na fakulty prý by byl mnohem menší než náklad na udržování šedesáti učitelských ústavů. Ale prof. Hendrich praví, že potom vznikne problém učitelských platů a celá věc se s finanční stránky bude jeviti docela jinak. A důležitá je otázka, zda by vzdělání trvající dvě léta, bylo opravdu vědecké. Má-li pak posluchač, jak píše i dr. Příhoda, býti uveden toliko k branám vědeckého výzkumu a aby byl schopen samostatně si hledati poučení, snaží se o takový cíl již dnešní pedagogická akademie. A za druhé, přehlédneme-li počet předmětů na navrhované školské fakultě, z nichž by se každý probíral jen jeden semestr (4 měsíce) po čtyřech hodinách, bylo by to velmi málo pro to, aby se posluchač vědecky zapracoval. A konečně

byla by tu nejdůležitější teorie, ale opravdu nejdůležitější praktická příprava by zůstala problémem.

S uskutečněním pedagogické fakulty, jak ji načrtává dr. Příhoda, rázem, nesouhlasí ani dr. Klimeš, ani s jeho behavioristickým pojetím pedagogiky, jež popírá její normativní ráz, a nesdílí ani jeho optimismus po stránce praktické a v otázce právnické pro provedení návrhu, ač jinak (je původcem založení nynějších pedagogických akademií) souhlasí s myšlenkou dobré školy a kulturně povznesené republiky a tedy i s úsilím o prohloubení učitelského studia.

Otázky učitelského vzdělání ujímají se i politické strany a ministr dr. E. Franke v projevu na začátku tohoto roku dal najevo, že ve svém resortu chce zásadně řešit tuto významnou školskou otázku a chystá prý se anketa o učitelském vzdělání. Učitelské organisace si tedy ze živého zájmu o problém mnoho slibují. Pro úpravu učitelského vzdělání vyslovilo se také učitelstvo katolické, jež prý žádá, aby lidová strana při zrušení učitelských ústavů usilovala o zřízení soukromé katolické pedagogické akademie s právem veřejnosti. To se ovšem nelíbí pokrokovému učitelstvu, neboť to usiluje o zrušení učitelských ústavů také v naději, že tak budou zrušeny i soukromé katolické ústavy učitelské prý po známých zkušenostech s nimi. Bylo by ovšem třeba říci, jaké jsou to zkušenosti.

Hospodářsko-socialní.

Stranicko-politické vlivy v našem peněžnictví. Tyto a jiné nezdravé zjevy v našem peněžnictví probírá podrobně Ant. Pimper v hosp. příloze Nár. Listů ze dne 17. dubna t. r.

Poválečná konjunktura způsobila v prvních letech po válce úpadky a sanace některých obchodní bank, značné přesuny vkladové do jiných kategorií peněžnictví, zvláště lidového, a vyvolala současně zakládání nových trpasličích peněžních ústavů, jež při své finanční potenci a úzkém okruhu své působnosti nejsou schopny dalšího vývoje, ani normální úhrady osobní a věcné režie. V Československu existuje dnes přes 8100 peněžních ústavů, z nichž bylo podle úřední statistiky z r. 1936 asi 7826 lidových, vedle asi 105 větších a menších bank a 16 ústavů pěstujících bankovní obchody. Udržeti tak velký počet peněžních ústavů při životě v letech krisových, kdy nejen že velmi podstatně klesly úspory střádalů, nýbrž se zmenšila i veškerá úvěrová a obchodní činnost v peněžnictví vůbec, není úkolem jistě lehkým a nelze se proto diviti, že mnoho peněžních ústavů lidových pocítilo nepříznivě tyto hospodářské vlivy a že problém jejich trvalé prosperity se stává i do příštích let velmi závažným. Výroba a obchod v naší republice byly nuceny vyvoditi z hospodářské krise praktické důsledky tím, že velký počet finančně slabých podniků byl z provozu vůbec vyřaděn anebo že mnohé podniky žily z dřívějších úspor, nehledě k drastickým případům snižování osobní a věcné režie. V peněžnictví nebylo však možno vyvozovati z krise tyto přísné důsledky a proto dnes vidíme v něm některé nezdravé zjevy, jež by neměly býti lhostejně přehlíženy.

Naše peněžnictví jako celek je ve svém dalším vývoji závislé na prosperitě a vývoji soukromého podnikání a na tvorbě národních úspor. Zdrojem výdělku zvláště u peněžních ústavů lidových byl vždy a zůstane i v budoucnu soukromý a veřejný úvěr. A právě tato hlavní činnost byla značně omezena. Po několik let krisových neměly peněžní ústavy podstatnějších vkladových přírůstků a malým lidovým záložnám ubývaly namnoze vklady, zvláště v okresích, postižených velkou nezaměstnaností. Snížením úrokových sazeb zmenšilo se saldo kapitalisovaných úroků, takže mnoho střádalů žilo vlastně z přebytků dříve naschráněných. Snížení úrokových sazeb přineslo sice na jedné straně úlevy některým dlužníkům, zvláště zemědělcům a drobným podnikatelům, avšak zpomalilo tvorbu nových kapitálů a ochudilo rentiery a střádaly, jimž úroky z úspor nahrazovaly často zvýšení celkové životní míry, nehledě k tomu, že mnohé zákonité a jiné úlevy značně podlomily morálku některých dlužníků. Možnosti snadného vyrovnání, nekonečně dlouhá soudní řízení při vymáhání dlužných částek, ustanovení o přednosti daní, dávek a sociálních příspěvků, vkládaných dodatečně do knih a uplatňovaných v řízení exekučním, zájem o tak zvané „sociálně slabé dlužníky“ atd., poško-

dily značně, morálně i hmotně, peněžní ústavy jako věřitele a omezily současně jejich další úvěrovou činnost.

Hospodářská krise sama, zvláště úpadek soukromého podnikání, nastalý v důsledku obecné nejistoty, malé rentability a vysokého zdanění, přispěly značně k omezení úvěrové a jiné obchodní činnosti všech peněžních ústavů a snížily zároveň i jejich zisky. Řízené hospodářství bylo u nás rovněž prováděno tak, že jeho výsledkem je pokles soukromého podnikání. Lidové peněžní ústavy jsou dnes odkázány úvěrem na drobné podnikatele a na majetek domovní, zemědělství a na úvěr veřejný, zvláště komunální. Za současných poměrů jsou však úvěrové možnosti v těchto oborech podstatně omezeny tím, že podnikání soukromé je buď zadluženo aneb má sníženou rentabilitu, nemajíc možnosti většího rozvoje výrobní a obchodní činnosti a že nezdravým poválečným ruchem stavebním a snižováním rentability novostaveb byla podvázána v posledních letech stavba nových objektů. Podporují-li se novostavby, klesají opět ceny starých domů a stávají se neprodejnými a tím jsou ohroženy i hypotéky peněžních ústavů.

Úvěrová činnost peněžních ústavů zůstane pravděpodobně i v příštích letech podvázána, jestliže nedojde k pronikavé změně hospodářských poměrů domácích i mezinárodních a nebude-li základna podnikání soukromého rozšiřována.

Velmi nápadným a zároveň nepříznivým zjevem v našem peněžnictví je, že ubývá krátkodobého úvěru a převládá úvěr dlouhodobý, povětšině státní, komunální a stavební. Do krátkodobého úvěru zemědělského zasahují dnes také družstva, jež svým členům dodávají různé potřeby na úvěr, které byly dříve hrazeny krátkodobými směnkami. Pensijní ústavy, zvláště Ústřední a sociální pojišťovna, Všeobecný pensijní ústav i větší pojišťovny soukromé, zasahují dnes vedle zemských peněžních ústavů do dlouhodobého úvěru hypotekárního a komunálního. Pokud jde o rozšiřování komunálního úvěru, je značně omezen tím, že mnohé obce jsou dnes předluženy, takže nemohou vůbec platiti anuity a úroky z dluhů starých.

Při uvážení všech těchto okolností je nutno míti zcela odůvodněné obavy o vývoj našeho peněžnictví, jež má před sebou mnoho závažných úkolů, z nichž nejzávažnějším je problém jeho rentability. V důsledku těchto okolností dochází též v posledních letech v našem peněžnictví, zvláště lidovém, k nezdravým zjevům a k nekalé soutěži hlavně pokud jde o úvěrovou činnost.

V každém i sebe menším městečku setkáme se dnes s několika peněžními ústavy, které žárlivě střeží svoji klientelu, jež se osobními, politickými a jinými vlivy snaží získati a rozšířiti.

Jsme také svědky toho, že v peněžnictví, jež bylo kdysi naprosto neutrálním útvarem hospodářským, začínají se uplatňovati stavovské a stranické politické zájmy. V některých místech, kde konkurence v peněžnictví je příliš ostrá, jdou tyto poměry tak daleko, že se od jednotlivců, pokud jde o styk s peněžnictvím, přímo žádá, aby podporovali jen místní stavovské peněžní ústavy a že to odporuje stavov-

ské solidaritě, jestliže by na př. zemědělec uložil své peníze aneb si obstaral úvěr u občanské záložny, živnostník u okresní hospodářské záložny, katolík jinde nežli u lidové záložny a pod.

Tyto zjevy jsou velmi nezdravé a peněžnictví poškozují. Každá kategorie peněžnictví má své hospodářské poslání, které v zájmu zdravého hospodářství nesmí býti ovlivňováno politicko-stranickými ani jinými zásahy. Není jistě sporu o tom, že naše peněžnictví, zvláště lidové, potřebuje určitého soustředění. Tento slučovací proces nemůže se však díti cestou násilnou, tak aby z politických důvodů splývaly na příklad občanské záložny s okres. hosp. záložnami a pod., nýbrž přirozeným vývojem a se zřetelem na vyšší hospodářské a nikoliv jen stranické a osobní zájmy.

Jako celek musí naše peněžnictví uvažovati nejen o svém vývoji do budoucna, nýbrž i o všech směrnicích a cílech naší hospodářské politiky, zvláště o všestranné podpoře podnikání soukromého. Všechny kategorie našeho peněžnictví měly by zvláště přemýšleti o nových formách zdravého úvěru, jak krátkodobého, tak i dlouhodobého, a pracovati proti zákonným a jiným opatřením, jež podkopávají morálku dlužníků. Peněžnictví lidové mělo by si pak zejména všímati různých regionálních hospodářských potřeb v oblastech své působnosti a nikoliv vzájemnou konkurencí, nýbrž společným postupem řešiti různé velkorysé úvěrové potřeby svého kraje. Problém ozdravění našeho peněžnictví není v stranicko-politickém, stavovském a jiném tříštění, nýbrž v pracovním programovém a na vzájemné solidaritě a pochopení vybudovaném soustředění, v prohloubení činnosti jednotlivých kategorií peněžních ústavů, a hlavně v pochopení vyšších hospodářských státních a jiných veřejných zájmů.

*

Englišovo národní hospodářství.

Československá odborná literatura národohospodářská byla obohacena novým dílem prof. dr. Karla Engliše „Soustava národního hospodářství“. Vydal Melantrich. Je to dílo, které má dovršiti dosavadní vědecké práce tohoto našeho velkého národohospodářského teoretika. Přináší nadto poznatky a pozorování naprosto nová, čímž se stává zároveň velkým přínosem do světového vývoje národohospodářské vědy. Jejím základem a celé Englišovy národohospodářské teorie vůbec je účelová konstrukce národohospodář. myšlení a poznání. Proto prof. Engliš ukazuje ve své soustavě, že věda národohospodářská nemůže se spokojiti s metodami kausálně historickými, nýbrž musí míti teorii vlastní, odpovídající pouze hospodářské činnosti. Podle prof. Engliše jsou dvojí poznatky hospodářské, a to poznatky teleologické (účelové) a kausální. Všechny základní pojmy hospodářské jsou poznatky teleologické, ježto hospodářská jednání jsou ovládána účelem a v důsledku toho je každé hospodářství účelný soubor.

Engliš svoji metodou ukazuje hospodářství v celé dynamice. Podle jeho teorie můžeme hospodářství pozorovati jako živoucí organismus, ale sledovati jeho podrobnosti samy o sobě i v jejich souvislosti. Prof. Engliš dochází k novým definicím jednotlivých hospodářských zjevů a novému osvětlení pořádkových soustav. Engliš ve svém díle vykládá tyto jednotlivé soustavy: individualistickou, družstevní i solidaristickou. V rámci těchto jednotlivých soustav buduje teorie jednotlivých zjevů a útvarů, mezihospodářského řádu, směny peněz, ceny, úroky, mzdy a j. Svým výkladem umožňuje Englišovo dílo dokonalé objasnění všech zjevů hospodářských a umožňuje pohled na hospodářství jedince, národa, státu a světa vůbec. Je to dílo srozumitelné a přístupné a v každém případě jest vrcholným dílem vědecké práce prof. dr. Engliše a světu dokladem tvůrčí síly našeho národa.

Se stanoviska katolické sociální nauky je teleologická čili účelová teorie Englišova rozhodně blíže pravdě, nežli mechanistické nauky klasické, liberální a třídní teorie Marxova. Avšak s katolickým stanoviskem se nesrovnává utilitaristická základna účelového pojetí národohospodářské vědy. Katolická nauka vychází ze svrchovanosti Boží ve všem a proto i v hospodářském životě. Politická ekonomie má učiti správnému národnímu hospodářství. Ve výrobním hospodářství je nutno tak organisovati výrobu a distribuci statků, aby neexistovala sociální nespravedlnost. L. L.

*

V y v l a s t n ě n í ž i d o v s k é h o m a j e t k u v N ě m e c k u.

Nová zákonná opatření k vyvlastnění nearijského jmění, jež již částečně nabyla platnosti, přesahují daleko to, co v tomto oboru nacistický režim dosud učinil. Účel těchto opatření, jak to bylo již přiznáno, je zařadit veškeré nearijské jmění do nacistického hospodářství a dosavadním majitelům vydat jako odškodné d l o u h o d o b é n ě m e c k é s t á t n í p a p í r y. Tím se stanou židé jakýmisi německými státními rentiery. Tímto neobvyklým způsobem budou nuceni k zájmu na stabilitě německých financí nejen němečtí židé, ale nepřímo i zahraniční židé. Kde není z nějakého důvodu možná úplná výměna jmění za státní půjčku, bude výměna omezena asi na 60%. Nové zákony postihují, jak známo, veškerý nearijský majetek v Německu a Rakousku, bez rozdílu státního občanství, tedy také z a h r a n i č n í m a j e t e k v registrovaných markách.

To může vést k četným rozporům s cizími vládami, protože v žádném státě na světě se nečiní rozdíl podle rasového stanoviska a provedení zákona zavazuje cizí státní občany dát ve své vlasti zjistit rasovou příslušnost podle německých zákonů. Veškeré nearijské jmění v Německu činí asi devět miliard říšských marek, v Rakousku tři až čtyři miliardy marek, avšak v Rakousku je z toho valná část majetek cizích občanů. Celá tato částka má do dvou let vplynout do pokladny Říšské banky a umožnit financování čtyřletky, jež v posledních měsících začalo váznout, takže vláda byla nucena nyní

vyhlásit zákon již loni připravený. Nearijci ztrácejí právo vést své vlastní podniky, při čemž již byl učiněn první krok k nucenému prodeji podniků arijcům. Výhody, které byly dříve přiznány nearijským účastníkům války, budou nyní revidovány potud, že se činnost těchto nearijských účastníků války smí v budoucnu vztahovat jen na nearijce. Co se má stát s chudými nearijci, je ještě otázka. Je snaha přinutit je všemi prostředky k emigraci, avšak v Berlíně vědí, že toto řešení by narazilo pro přísně přistěhovalecké předpisy skoro ve všech zemích na velké potíže.

Německé listy nyní také znovu „na příkaz příslušných míst" citují rozhodnutí německého říšského pracovního soudu z 22. září 1937, podle kterého je nakupování v židovských obchodech důvodem k okamžitému propuštění ze služby. Podle toho rozhodnutí může být úředník nebo zaměstnanec, který kupuje u židů, ihned propuštěn bez náhrady ze služby, při čemž rozhodnutí zdůrazňuje, že propuštění nastává i v tom případě, nakupuje-li manželka zaměstnancova. Rozhodnutí je odůvodněno tím, že podle zásad nacistické strany se nesrovnává se ctí německého občana, aby nakupoval u židů. Kdo tak přes to činí, bude potrestán soudy strany a kromě toho propuštěn ihned ze zaměstnání. L. N.

*

Úmrtnost v roce 1937.

Podle zpráv Státního statistického úřadu byla loňského roku úmrtnost u nás poměrně příznivá, jedna z nejmenších za poslední léta. Menší byla dosud jen v roce 1934, kdy byla mimořádně nízká úmrtnost v prvním čtvrtletí (v tom roce bylo velmi časné jaro, které však na rozdíl od letoška vydrželo). V roce 1934 byl úhrnný počet úmrtí 199.203, v roce 1937 byl 202.359, v ostatních letech byl vyšší. Jak při tom roste podíl úmrtí z chorob oběhu krevního, je vidět z toho, že v roce 1931 připadalo z celkového počtu 212.280 úmrtí na tyto choroby 30.227 úmrtí, kdežto loni z menšího úhrnného počtu úmrtí na ně připadlo už 36.625 úmrtí. Naproti tomu rakovina a jiné zhoubné nádory mají i za celý loňský rok celkovou úmrtnost menší než v roce 1936, kdy na ně zemřelo 19.142 lidí, kdežto loni 18.903. Je to ovšem úbytek malý, ale je to první úbytek po mnoha letech vzestupu. Zatím to ještě neznamená ani pokles na úroveň roku 1935, kdy úmrtí na tyto choroby bylo 18.676.

Úmrtí na tuberkulosu dýchacích ústrojí dosáhlo vloni své dosavadní nejmenší výše. Od roku 1931 postupně jich ubylo ze 22.204 až na 16.767 loni. Počet sebevražd byl loni nejmenší za poslední leta. V roce 1931 jich bylo 4399, v dalším roce jejich počet stoupl na 4467, v roce 1933 na 4580, v roce 1934 na 4596, v roce 1935 nastává pokles na 4229, v dalším roce na 4220 a loni 4188. Také sebevražednost má své sezomy; na rozdíl od úmrtí na choroby však zde nejsou nejzhoubnější čtvrtletí zimní, nýbrž nejvíce sebevražd je vždycky ve čtvrtletí druhém a třetím.

Politický.

nn. — Anšlus a rakouský i německý episkopát. O tomto předmětě vyšla velmi přehledná stať v Catholic Herald (8/4), z níž budiž k informaci našeho čtenářstva uvedeno toto: 18. března poslal kard. Innitzer Hitlerovu zástupci Bürckelovi návrh slavnostního prohlášení o stanovisku rakouských katolíků k novému režimu a hlasování lidu. Návrh prý přijali a podepsali všichni rakouští biskupové na konferenci shromáždění. 21. března byla sepisována zatímní nota, jakožto resultát dopisování s Bürckelem. V této notě jest vyjádřena touha po spojení s Německem, jakož i důvěra v ujištění daném Bürckelem co se týče práva Boha i césara. Notu podepsali jen dva arcibiskupové, Bürckel ji potvrdil. Touto dohodou episkopátu s Bürckelem nebyl však asi spokojen sv. Stolec, neboť, jak se pisatel domnívá, zakročila po jejím ujednání nunciatura. Po jejím zasáhnutí byla sepsána bez vědomí Bürckelova t. zv. explikativní nota, v níž byla zdůrazňována práva Boha a Církve. Nato dne 27. března došlo k předčítání všech těchto tří dokumentů s kazatelen. Zdá se, že slavnostní prohlášení bylo předčítáno ve zkráceném textu. Následujícího dne (28/3) zasáhl do věci tisk, jenž dopřál místa prvním dvěma projevům, avšak explikativní notu hájící práv Boha i Církve zcela potlačil. Přes to kard. Innitzer jako by neprohlédl, co to znamená, nezmínil se v druhém dopise k Bürckelovi ani slovem o potlačení explikativní noty, nýbrž jen zdůraznil význam slavnostní proklamace a vyslovil naději, že projev ten je mezníkem ve vývoji poměru Církve ke státu. Nato následovalo oficielní komuniké v Oservatore Romano, dle něhož rakouský episkopát učinil tyto projevy na vlastní odpovědnost. K tomu přistoupil i známý projev vatikánského rozhlasu, o němž je vyslovena domněnka, že se udál se souhlasem vedení řádu jesuitů, neboť projev učinil člen Tovaryšstva P. Immer. 3. dubna prohlásil sv. Stolec, že rozhlasový projev nebyl officielní a že sv. Stolec není za něj nijak odpovědný. 5. dubna odejel kard. Innitzer do Vatikánu, kde druhého dne prohlásil v Osservatore Romano, že rada daná katolíkům, aby hlasovali pro anšlus, je pouhou radou a proto nijak nezavazuje ve svědomí. Nesmí tedy býti oné rady zneužíváno ve prospěch propagandy. Rakouští biskupové mimo to žádali, aby školské zákony odpovídaly přirozeným právům rodičů a aby proticírkevní propaganda ustala.

Nápadny jsou při této řadě fakt následující podrobnosti: 1. Rakouský episkopát jednal zcela z vlastní iniciativy, nebyl však jednotný a byl ustavičně a úzce ve styku s Brückelem. 2. Jinak si počínal německý episkopát. Jediný světící biskup ve Fuldě radil doporučiti věřícím, aby hlasovali kladně, jinak však všichni němečtí biskupové zdrželi se jakéhokoliv pokynu. Tímto mlčením vyhnuli se jednak výtkám vlastenecké méněcennosti, jednak matení věřících, kdyby jim

bývali doporučovali vysloviti se pro nacismus. 3. Projev rakouských biskupů naproti tomu nadchl a podepřel všechny, kdo dokazovali slučitelnost nacismu s katolictvím a tím i podvracel nepřímo encykliku proti nacismu. 4. Vatikán se neztotožnil se známým rozhlasovým projevem a tím si zachoval volnou ruku v rak. záležitostech. Protože však ani nevyslovil souhlasu s jednáním rak. biskupů, ukázal, že tím neschvaluje jejich jednání, i když přiznává jim právo svobodného projevu.

Tato anglická zpráva, bezpochyby z dobrého pramene vycházející, poskytuje cenné detaily k porozumění převratných událostí, jež se v našem sousedství odehrávaly.

*

pk. — Kněz o poměrech na Slovensku r. 1868.

Do neutěšených poměrů na Slovensku po rak.-uher. vyrovnání 1867 a do obtížného postavení uvědomělejšího duchovenstva pod panstvím maďarským, dává nám nahlédnouti roztrpčený list známého buditele katol. Slováků, P. Jiřího Slotý, kněze církevního, tehdy druhého děkana, okres. školdozorce a faráře v německé obci Tužině (nitranská stolice), poslaný do Rajhradu opatu Guntheru Kalivodovi 2. července 1868.

Vzpomenuv úmrtí Sušilova, „výborného toho moravsko-slovanského věštce a vědomce", svého učitele v brněnském alumnátě za let 1838—42 („vodil mě velduch ten jednak k pramenům svatým náuky božské — zjevení božího, jednak k zřídlům zlatým učení národního, jimiž obživený, občerstvený, oduševněný a nadšený odhodlaně pak přistál jsem pod svatou korouhev Christa a Slavie a bojuji až podnes neohroženě pod ní"), obrací se pisatel na svého příznivce, rajhradského preláta, který mu již dříve podporu přislíbil pro ten případ, že by národnostní a politické rozhárané poměry v Uhřích přiměly ho k návratu do druhé své vlasti, na Moravu. Touží po vysvobození „ze žaláře maďarského", prosí za přímluvu na patřičných vlivných místech, aby se mu v diecesi, kde po léta byl působil (jako kaplan moutnický a šaratický), dostalo buď fary nebo učitelského místa na některém vyšším gymnasiu. — „Učiňte pro Bůh za mně, co ve Vaší moci jest, abych již jednou zbaven byl těch maďarských a maďaronských Hotentotů, kteří jako nějaké moci zlé ze všech stran mě obklíčují, sužují, sžírají, poznenáhla zavražďují, ze zaklení mého, nikomu z tuzemců odkleti mně nedadouce. — Duše má touží po Vás, rozmilé brati moravské, až k smrti, touží po světě vzdělaném, osvíceném, lidském!"

„Uvedením terajší způsoby vládní v Rakousku, zřízením zvláštní skoro zcela samostatné, nezávislé vlády uherské proprie maďarské v Uhřích, vložením kormidla i všech vesel uherské státní lodi do rukou aristokracie a šlechty vládychtivé, pánovité, inaugurováním principu jediné toliko, totiž politické uherské, vlastně maďarské národnosti a tím samým sanktionováním hegemonie národa maďarského a nego-

váním, zavržením, ba zničením ostatních jakýchkoli národností a jazyků v Uhřích, zavedením systematického maďarisování Uhorska a národů jeho, pronásledováním krutým, potlačováním násilným každého, této barbarské tendenci odporného hnutí v národě, vytváráním nemaďarův a nemaďaronův z duchovních a světských vyšších, lepších úřadů a důstojenství, zbavováním nás chleba i všelikých duchovních i hmotných ve vlasti prospěchů, ztrpčováním nám úmyslným, tendenčním života a všech sociálných našich poměrů nesčíslnými, a to i těmi nejhanebnějšími spůsoby a prostředky atd. atd. — stal se nynější stav a život v Uhřích pro každého sebevědomého, poctivého nemaďara a teda i pro mne skutečně nesnesitelným.

K zřetelnějšímu a důkladnějšímu odůvodnění mé nespokojenosti a dalšího nezbytí mého na nešťastné zemi otců mých, kdybych se nebál otevření listu svého na poště, jakým my národovci slovenští co chvíle poctěni bývame a jeho následků, — načertal bych Vašnosti obraz našich uherských politicko-národních, juridicko-administrativných, hospodářsko-průmyslných, vědecko-kulturních, církevno-náboženských poměrů, že by jste v hrůzném zahýknuli užasnutí a mněli čítati zprávu o životě a stavě primitivních národů tichého okeanu, anebo o správě, která ni samé k veliké cti nesloužila by Barbarii. Hnusný ten a hrůzyplný výstup v Lopášově v nitranské stolici, v které i Tužina leží, dne 10. m. m. i v „Zukunftě“ uveřejněný, dostatečná je illustrací ke všemu tomu a nevyvratný důkaz pravdivosti mého tvrzení.

A proto přidám-li ještě i to k tomu, kterak obzvláštně proti nám kněžím národním prokletý maďarismus zbraň svou co den více brousí, jedem napouští a obrací, kterak samé úřady na farní lid náš proti nám působí, jemu všetky uzdy popouštějí, populárnosť a nové zvolení u nich hledajíce, naše nejspravedlivější žádosti jmenovitě naše práva a zákonité požadavky ignorují a proti necitelným, nevděčným farníkům nezastávají, nehájí atd. atd. a tím samým kázeň a dobré mravy v lidu pospolitém ruší, jeho neposlušenství a nepoddajnost oproti nám podporují a vzpurnosť jeho rozmnožují, aby nás touž měrou o všecku u něho důvěru připravili a mocný posavad na něj vliv náš nemožný učinili; přidám-li k tomu naposledy, že bídnou mám faru a duše zcela německé divé a surové, sedlačení to farářské a mrzení se ustavičné s povinnosti své korhelskou, shovadilou luzou německou, mé pastýřské péči a správě svěřenou, již se mi zhnusilo; nikdo mi za zlé pokládati nemůže, že nasytiv se tohoto blahoslaveného života uherského a zoufaje nad lepší v těchto okolnostech a poměrech budoucností, rozhodně a zcela odhodlaně pomýšleti počínám na vysvobození z této zemi barbarské ač jinak překrásné a oči i srdce své toužebně obraceti k zemi, kde před 28 lety blažené poskytla mi útočiště, duchovní dala mi život, odchovala a uspůsobila mě za sluhu i bojovníka Christa i národa.

Ano . . . silné předsevzetí chovám v sobě, navrátiti se k vám, šlechetné a spanilé duše moravské, a po vyplněných církvi a národu

službách prospěšných, v posvátném lůně ušlechtilé Moravy složiti kosti svoje. Tu započal jsem dílo kněze a národovce, tu je i skončiti míním, v sladkém tovaryšstvu a kruhu Vašem, z kterého boží vytrhla mě vůle, abych i já na půdě své otcovské (Slota byl rodákem slovenským, narodil se r. 1819 v Rájci, župa trenčanská) obzvláštně mezi Slováky katolickými pomáhal klásti základy národního toho probuzení a života, jaký teraz pod Tatrami spatřujeme . . .“ (Z rajhradského archivu.)

*

ff.— Španělští anarchisté.

Stálé nepokoje v Katalonii, podněcované anarchisty, obracejí pozornost světa k této součástce španělské společnosti. Střediskem anarchistů je odedávna Barcelona. Proti anarchistům byly tam socialistické živly slabé. Poměr anarchistů k socialistům byl 10 : 1. Teprve za občanské války sloučením socialistů s komunisty a podpora Ruska posílily jednotnou socialistickou stranu katalánskou, která se přimkla k III. internacionále. Trockisté, v Katalonii četnější než Stalinovci, šli nadále vlastní cestou.

Ale přesto má P. S. U. C. — „Partit socialista unificat de Catalunya“ — dosud mnohem menší vliv na dělnické masy katalonské než „Federación anarquista ibérica“ (zkr. F. A. I.). Španělští socialisté upevnili ovšem své posice během prvních měsíců občanské války proti anarchistům, poněvadž jejich program vyhovoval daleko více potřebě doby, která vyžadovala činnost ve velkých organisovaných jednotkách, kdežto s anarchistickým ideálem bezvládí a s akcí volnosti pouhých malých skupin dalo se tuze málo pořídit. Anarchismus jako theorie nelítostného drobného boje proti panujícím mocnostem je možný jen v dobách míru, pozbývá smyslu ve chvíli rozhodujících vojenských akcí mezi pravicí a levicí.

Ještě v prvních chvílích občanské války bylo pochybno, zda u anarchistů, kteří pro svou početnost tvořili nezbytnou součást levicové bojové fronty, bude určovat jednání logika událostí či důsledek stranického dogmatu. Ba při vypuknutí povstání nebylo ani samozřejmo, zda budou anarchisté vládu lidové fronty podporovat. Podle jejich theorií těžko rozhodnouti, která státní forma zasluhuje více nenávisti, zda občanská republika, fašistický stát či komunistický státní kapitalismus. Sám Campanys, který řídil r. 1934 povstání v Barceloně, netoužil po tom mít anarchisty za spojence. Ale od r. 1934 do 1936 se mnoho změnilo ve vzájemném poměru levicových stran španělských.

Když španělská pravice začala projevovat víc bojovné odvahy, považovaly strany levice za nutné pevnější semknutí, t. j. občanská levice, socialisté a komunisté. Zapomněly na své vzájemné rozmíšky. Než Lidová fronta jako branné společenství proti sílící pravici nemohla ještě ve Španělsku (na rozdíl od Francie) zasáhnout značnou část dělnictva.

Teprve 18. července 1936 vidíme po prvé ve španělských dějinách bojovati socialisty po boku anarchistů. Týž Campanys, který r. 1934 nechtěl nic slyšet o obrození anarchistů, dal rozdíleti onoho dne zbraně všem bojechtivým občanům, ať se hlásili k té či oné korouhvi. Nouze překlenula propast, celá desítiletí trvající, ale nevyplnila ji. Ještě později činili anarchisté svou pohotovost k boji závislou na splnění požadavku, aby se socialisté vzdali spojení s občanskou levicí, t. j. zničili Lidovou frontu.

V Barceloně došlo sice brzo k založení Ústředního komité protifašistických milicí, přesto však vedle sebe trvalo dále několik bojových svazů a rozkazy vycházely ne z jednoho, nýbrž z několika míst. Velmi živé výměny názorů mezi různými skupinami milicí, ano i těžké srážky mezi nimi nebyly vzácností.

A přece bylo sjednocení milicí naléhavým požadavkem doby. Když však katalonská vláda přikročila k sestavení lidové armády a nařídila mobilisování dvou ročníků, vnikli četní anarchisté do kasáren, zničili seznamy branců a poslali je domů. Snaha o organisaci armády narazila na překážky se strany anarchistů.

Vraťme se ještě trochu do minulosti katalonského anarchismu!

Dávno ještě, než občanská válka vnutila anarchistům a dělnickému hnutí katalonskému společenství ve zbrani, byl mezi čistě měšťáckým separatistickým hnutím katalonským a anarchisty barcelonskými velmi složitý vztah. Není náhodou, že právě ve středisku hnutí katalonského, v Barceloně, tak často vybuchly pumy anarchistů. Poněvadž většina tamního obyvatelstva viděla v Kastilčanech, představitelích státní moci španělské, obtížné cizince, měli tu anarchisté snadnou práci. Za bílého dne se mohli scházeti a umlouvati atentát. Mohli býti jisti, že je nikdo státním úřadům nezradí. Ba i docela klidní Barceloňané si mnuli spokojeně ruce, že zas něco letí do vzduchu. Jak se škodolibě vysmívali policejnímu prefektovi, nemohl-li nic vypátrati!

A přece byl anarchismus katalonskému hnutí dvojsečnou zbraní. Pomáhal mu sice uvésti v nevážnost španělskou státní moc, ale dával také Madridu vítanou příčinu zakročovat proti Barceloně. Byl-li nad ní vyhlášen válečný stav, pocítili jej ovšem i katalonští separatisté. A Madrid měl o důvod víc, proč nechtěl Katalonii udělit autonomii. V tom, že se v Katalonii tolik násilných činů páchalo, viděli Kastilčané mravní méněcennost Katalonců. Marně tito ubezpečovali, že pachatelé nejsou z jejich řad, nýbrž přistěhovalci z Murcie, kteří se ve velkém počtu v Barceloně usídlili, hledajíce a nalézajíce tu občasnou práci jako pomocní dělníci v čase hospodářské konjunktury. Mezi těmi je hledati lidi, kteří jsou každého činu schopni. Důkaz byl těžký, když se praví teroristé skoro nikdy nepřistihli z důvodu výše uvedeného. Katalonci však věc vykládali jinak: Madrid prý je ve spojení s těmito teroristy, aby ospravedlnil své příkré odmítání a potírání snah autonomistických.

Až do vypuknutí španělské občanské války nebyla většina katalonského dělnictva politicky organisována. Dělníci byli jen členy svého všeodborového sdružení, které bylo řízeno anarchistickými buňkami. Své odborové požadavky dovedlo ovšem důrazně zastávati, pomáhajíc si při tom i sabotáží a činy teroristickými. Socialismus ve své západo- a středoveropské podobě se svou určitě vymezenou naukou a svými politickými cíli nemohl v Katalonii zapustit kořeny, rozvíjel se jen v Madridě a v průmyslové oblasti severošpanělské. A tak byl socialismus považován za cosi kastilského, anarchismus zas byl věcí čistě katalánskou. To byl kastilsko-katalánský antagonismus v hnutí dělnickém, kterému jinak snahy katalanismu byly cizí. Katalánský dělník zná jen svou anarchistickou C. N. T. (Confederación Nacional de Trabajo) a kastilský opět U. G. T. (Unión General de Trabajadores). Katalánské dělnictvo je proti celošpanělské dělnické organisaci.

Ve vývoji moderního hnutí dělnického dávno už ustoupil v celé Evropě anarcho-syndikalismus soialismu. Že se v Katalonii ještě udržel, vysvětlíme si duševní podporou separatistického úsilí katalánského, v podstatě mu cizího. V ostatních zemích potřásají socialisté hlavou, že jsou tu ještě možná shromáždění 20.000 anarchistických posluchačů, kteří naslouchají lyrickému velebení abstraktní svobody.

Z nepřeberného množství dělnictva jen odborově organisovaného čerpá za voleb katalonská levice značnou část hlasů. Byť i odboroví vůdci prohlašovali katalanismus za občanskou hříčku, po které nic dělníku není, přece ani katalánští dělníci nezaprou svou nechuť ke Kastilčanům. Jinak nemožno říci, že by byl volební lístek zbraní anarchistů. Anarchistický kandidát na poslanectví, ucházející se o přízeň voličstva, byl by cosi nesmyslného. Je zajímavo, že katalánští dělníci, když už se voleb účastní, odevzdávají své hlasy raději katalonské levici (občanské) než socialistům. Důsledný a ucelený socialistický program (třebas na mylných základech spočívající) je sice v očích dělnictva jiných zemí předností, ale v individualistické Katalonii se zdá dělníku velkou nevýhodou. Katalonec spodní vrstvy společenské víc důvěřuje pohyblivé taktice středostavovské strany, jejíž program spočívá jen na několika málo pevných bodech, která zato dovede v jednání velmi energicky vystupovat. Přes svůj nepevný politický postoj mohou katalánští dělníci míti rozhodný vliv na výsledek voleb prostě tím, účastní-li se jich nebo nikoliv. Na př. v r. 1933 se anarchisté volbám vyhýbali. Zlé jazyky tvrdí, že byli podplaceni konservativci. Když však si uvědomili, že tak pomáhali k vítězství svému nepříteli, velkoobčanské Lize (Lliga), podporovali zase v r. 1934 a 1936 při volbách katalánskou levici.

Zajímavé jsou při volbách nápisy na zdech barcelonských domů. Tu bývá velkými literami napsáno: Nevolte! Kdo volí, volí vlastní katy. Sněmovna s poslanci, to je koš se shnilými jablky. Vyšleme-li tam své zástupce, shnijí také.

Občanská válka rozpoutala v Katalonii sociální revoluci. Když dělníci v Barceloně zvítězili nad povstaleckou posádkou, považovali

vnější boj za skončený a obrátili všechno úsilí na sociální převrat. Průmyslové závody, zaměstnávající víc než 100 dělníků, byly kolektivisovány (anarchisté nechtějí říkati socialisovány), menší závody jen, vyslovily-li se pro kolektivisaci ¾ dělníků. Dřívější majitel velkozávodu byl často ponechán jako správce závodu. Upadal-li majitel menšího závodu, byl závod vyvlastněn. Činže všeobecně poklesly. Soukromá auta byla zabavena k vojenským nebo jiným veřejným účelům, jen lékařům ponechána.

Pronikavý převrat byl na venkově. Drobní pachtýři přestali platit pacht a považovali pozemky za svůj majetek. Někde došlo ke kolektivnímu hospodaření.

Koncem dubna m. r. vznikly v Katalánsku anarchistické nepokoje. Anarchisté byli tu mnohem početnější než socialisté a komunisté. Hned na počátku občanské války se stali takořka pány Katalonie a počínali si tu jako divoši, kteří mohou svobodně vraždit, koho se jim zachce. Jejich zásady jsou ovšem zavrženíhodné, zločiny, jichž se dopustili, nespočetné. Vyvlastnili továrny, usadili se ve velkých statcích na venkově a v Barceloně zaujali všechna důležitá místa veřejná. Počtem byly jejich syndikáty, sdružené v C. N. T. (Confederación Nacional de Trabajo) asi třikrát silnější než socialistická U. G. T. (Unión General de Trabajadores). F. A. I., hybný mozek C. N. T., počítal tehdy 20.000 členů v Barceloně a jejím okolí, kdežto komunistické prapory dosahovaly sotva 4—5 tisíc mužů. Přesto se pokusili komunisté, majíce vůdcem bezohledného sovětského konsula Ovsejenka, anarchisty vyhladiti. Za tím účelem mělo býti povoláno z Valencie vojsko generála Pozase. Srážky dopadly v neprospěch komunistů, došlo k smíru za podmínky, že vojsko z Valencie nebude voláno. Ale příměří zjednáno jen na oko. Členové F. A. I. měli býti v noci zákeřně přepadeni a bez milosti ubíjeni. Tento systém čištění byl uveden ve skutek 8. 5. m. r. četou pravidelného ruského vojska, které přibylo z Oděsy, za pomoci komunistické pomoci. Takovou taktikou léček a lstí měl být F. A. I. rozdrcen na vlastním území.

Od té doby občas čteme o nových bojích komunistů s anarchisty, kteří jsou pro komunisty živlem nekázně, jenž oslabuje jednotný boj proletariátu proti fašistům.

ROČNÍK LV. V Brně dne 30. června 1938. ČÍSLO 6.

HLÍDKA.

Vilém Bitnar: (Č. d.)

PAVEL JULIUS VYCHODIL
LITERÁRNÍM KRITIKEM A HISTORIKEM.
NA OKRAJ JEHO ŽIVOTNÍHO DÍLA.

II.

Je třeba poznati hlouběji ono vzrušující ovzduší kulturně přebohatých snah osmdesátých let minulého věku, abychom plně pochopili odvahu plánu Vychodilova. Převésti do češtiny a komentovati filosofické spisy *Aristotelovy*, to byl tehdy úkol, k jehož zdolání mohl se odvážiti jen duch kongeniální. Přinášeje si do kláštera a do bohosloví nejen pevný základ filosofický a cílevědomě propracovaný plán studijní, ale také dostatečné sebevědomí, dal se tento ojedinělý dělník do přetěžkého zápasu na půdě, jež byla u nás novinou dosud neobdělanou. Hned s počátku narážel na překážky zdánlivě nepřekonatelné. Terminologie aristotelovská, v starořečtině tak přesná, rovněž v středověké latině scholasticky až do posledních odstínů pojmových upevněná, nenacházela v češtině té přesnosti a jistoty slovních pojmů. Česká filosofie neměla pro starou mluvu aristotelskou vytvořených a ustálených termínů. Názvosloví české filosofie moderní bylo rovněž v plenkách a nemohlo tu mnoho pomoci. Stejně trnitou cestou, jako kdysi Josef Pospíšil, dal se tedy i Vychodil, tvoře takřka z ničeho č e s k o u t e r m i n o l o g i i a r i s t o t e l s k o u.

Jenom své příslovečné houževnatosti a pracovitosti měl co děkovati, že jeho vrozené nadání přemohlo všecky nesnáze a že během let osmdesátých měl již hotovy překlady několika děl Aristotelových. Tím však vytvořil Vychodil nutný d o p l n ě k d í l a P o s p í š i l o v a, věnovaného filosofii Akvinátově. I v ostatních evropských

literaturách vynášeno bylo tehdy na popud encykliky „Aeterni Patris“ na povrch zájmu nejen obrovité dílo Tomáše Akvinského, ale také Aristotelovo, z jehož realismu tomistická filosofie vycházela. A tak novoscholastika musila se bezděky obírati i studiem díla Aristotelova, který se stal v osmdesátých letech minulého století stejně časovým, jako před sedmi sty lety. Vychodil byl zatím jako benediktinský klerik poslán z Rajhradu na bohovědnou fakultu v Solnohradě, kde studoval bohosloví až do roku 1883. Ze Solnohradu vrátil se do Rajhradu právě v době, kdy vyšel Pospíšilův výše zmíněný spis o filosofii tomistické. Vstoupiv na podzim 1883 do třetího ročníku bohosloví v Brně, poslouchal tam Vychodil Pospíšilovy výklady o dogmatice po dvě léta. Osobní styk s velikým učencem zdvojil jen jeho píli v posledním propilování překladů z Aristotela. A tak mohl již jako posluchač třetího ročníku biskupského učiliště brněnského vydati tiskem svou aristotelskou prvotinu, překlad knihy

O BÁSNICTVÍ

v Brně 1884, doprovázený předmluvou a 167 vysvětlivkami pod čarou. Práce mladého katolického učence byla přijata všeobecně s velkým uznáním, a sám *Masaryk* přivítal ji slovy velmi uznalými ve svém vědeckém orgánu „Athenaeum“ (1885, 186), kde napsal: „Překlad tento s velikým potěšením vítáme jakožto filosofický pokus seznámiti vzdělané obecenstvo s ideami onoho veleducha, který, co vědění se týká, na člověčenství snad mezi všemi mysliteli vliv měl největší. A že pan překladatel zvolil právě poetiku, pro poměry naše literární tím vděčněji přijímáme. Překlad je promyšlený, poznámky pod textem jsou vhodné a jadrné, sloh čistý, ušlechtilý a vážný. Kdo zná Aristotela jen poněkud, zná i obtíže, které s překládáním jeho spisů jsou spojeny a které obzvláště jsou ještě větší, protože jsme řeči své dosud málo užívali ve filosofii a neučinili ji k překládání ohebnou. Pan překladatel slibuje nám další překlady a práce o Aristotelovi: ujišťujeme, že očekáváme je s velikou radostí, jako že si přejeme, aby tato poetika mnoho studována byla od čtenářstva i od spisovatelstva.“ Podnícen vřelým přijetím této své překladatelské prvotiny, vydal Vychodil ještě jako posluchač čtvrtého ročníku brněnského bohovědného učiliště překlad Aristotelových knih

O DUŠI

v Brně 1885. Také tato druhá publikace našla stejně srdečnou účast znalců. Ale pak do toho přišlo skládání slavných řeholních slibů

dne 18. října 1885 v klášteře rajhradském, kde napotom Vychodil již zůstal, konaje řeholním klerikům benediktinským přednášky o bohosloví. V nich mohl již s prospěchem užíti prakticky své bohaté erudice aristotelské. Vždy živý a pobádavý duch Vychodilův počal již v klášteře soustřeďovati jakousi literární akademii katolickou, jež byla dávným jeho ideálem. Jeho působením oživil se v Rajhradě duch literární, počalo se pracovati uvědoměle hned v řadě různých oborů. Tak nabádal benediktina *P. Placida Mathona* k vydávání revue „Hlídka literární", v níž s ním vydatně spolupracoval. Tak podnítil benediktina *P. Augustina Vrzala* k soustavnému studiu ruské literatury. Jeho vlivem počal mladý *P. Prokop Šup* studovati sociologii a národohospodářství. Podobně vedl k literární práci *P. Karla Šťastného*, pozdějšího klášterního převora *P. Gunthera Schösslera* a záhy zemřelého, vysoce nadaného klerika *Viktora Bábička* ... V horečném tom organisačním shonu a za neustálého studia aristotelského přišel i den 26. července 1886, kdy byl Vychodil v Brně vysvěcen na kněze. Pak se stal hned novicmistrem a záhy vydal tiskem třetí spis Aristotelův. Byla to

ETHIKA NIKOMACHOVA,

vydaná v Brně 1888, první její tři knihy, po nichž za tři roky následoval zbytek ostatních sedmi knih, s přečetnými vysvětlivkami a ukazatelem obsahu (1891). Ale v té době studoval Vychodil ještě bohosloví k rigorosům, jež skládal v Olomouci, kde byl také dne 21. června 1890 promován na doktora theologie. Pak následovalo druhé vydání rozebrané již knihy *O básnictví*, v Brně 1892, a překlad nové knihy Aristotelovy

POLITIKA,

s obsáhlým úvodem a četnými poznámkami, kterouž první třída České Akademie zahájila svou novou „Sbírku spisů filosofických" v Praze 1895. To byla ovšem nejvýmluvnější kritika práce Vychodilovy, jež tu došla oficielního uznání českého světa vědeckého. Za své nesporné zásluhy o filosofickou literaturu českou byl pak Vychodil dne 2. prosince 1896 zvolen dopisujícím členem České Akademie. Současně i opat benediktinského kláštera rajhradského, Benedikt Korčian, uznal Vychodilovy vynikající schopnosti, jmenovav jej ředitelem řádové tiskárny a nakladatelství v Brně. Tak položili Pospíšil s Vychodilem nutný ideový i názvoslovný základ k českému hnutí novoscholastickému, jež se projevilo i v literární kritice,

v poetice a v literární historii. K praksi literárně kritické připravil se Vychodil obsáhlým vzděláním odborným. Základem k němu byl mu namáhavý překlad *Aristotelovy* knihy „O básnictví", který dokončil v době, kdy *Masaryk* tiskl svou hutnou stať „O studiu děl básnických" v pražském „Lumíru" roku 1884. Vedle Aristotela ovlivnil Vychodila nejvíce německý jesuita Josef Jungmann, který se podjal obtížné práce podati soustavnou estetiku, v níž by teorii krásy a krásna, jak ji podává scholastická filosofie, rozvinul a k jednotlivým zjevům umění i poesie obrátil. Vychodil prostudoval dílo Jungmannovo v 3. vydání z r. 1886, a výsledky studia podal v rozsáhlé stati „Jungmannova estetika scholastická" (1888). Tady našel Vychodil bezpečnou rukověť k praktickému použití scholastické estetiky při posuzování básnických děl současné české literatury. Vlivy aristotelské i scholastické poetiky lze sledovati již od první kritické stati Vychodilovy, věnované Sušilově prvé sbírce národních písní moravských a v literární studii o námětu „Dagmar" v díle Čechově a Třebízského. Celý problém katolické literární kritiky ujasnil si však Vychodil ve velkém cyklu statí

O KRITICE,

který psal přemítavě v letech 1886 až 1891. Současně rostlo i Vychodilovo stěžejní dílo o všelikých problémech poetiky a stylistiky, jehož první díl vyšel r. 1890 pod názvem

POETIKA,

a které bylo ukončeno dílem druhým r. 1892, dílem třetím 1894 a dílem čtvrtým 1897. Vychodil zde budoval kompromis mezi realistní scholastikou a moderní estetikou slovesnou. Vedle četných literárně estetických studií vydal 1892 po druhé Aristotelovu knihu „O básnictví" a vrcholné své dílo

BÁSNICTVÍ A MRAVOUKA

v Praze 1897. To bylo v době, kdy Jungmannova scholastická estetika probudila v Německu katolickou literaturu k novému rozmachu. Vychodil, inspirován dílem Jungmannovým, řešil v knize některé velmi ožehavé časové otázky. Dozvídáme se z ní o „výlučnosti umění", o „významu básnictví", o „škodlivosti poesie", o živlech „mravných a nemravných v básni" a s tím spojené „zodpovědnosti spisovatelově", posléze o „mravní odpovědnosti čtenářově". (P. d.)

Baskové a občanská válka španělská.

F. S. Horák. (Č. d.)

Baskičtí katoličtí nacionalisté a Lidová fronta španělská.

Jak si tyto vztahy mezi živly tak nesourodými vysvětliti? Než na tuto otázku odpovíme, podívejme se několik roků nazpět do dějin španělských. Volby z r. 1933 znamenají porážku levice a socialistů. Ve sněmovně mají převahu střed a strany pravicové. Baskičtí nacionalisté tvoří menšinu pro sebe a jsou odděleni od karlistů. Také nedosáhnou autonomie.

Nové volby z 16/2 1936 přinášejí vítězství Lidové fronty, v níž mají převahu komunisté. Mnozí pochybují, zda tohoto vítězství dosáhli zákonitou cestou. Nacionalisté a karlisté zanechávají vzájemných sporů, aby mohli bojovati proti společnému nepříteli. Odtud si vysvětlíme porážku Lidové fronty na území baskickém, v Navaře ve prospěch karlistů, v ostatních provinciích baskických ve prospěch nacionalistů. To znamená, že o vítězství baskických nacionalistů proti Lidové frontě v provinciích baskických se přičinily všechny ostatní živly pravicové.

Lidová fronta, nabyvši moci v Madridě a v Barceloně, podniká hned prudký útok proti všem živlům protirevolučním, odzbrojuje všechny pravičáky, její příslušníci zapalují kostely a zřejmě připravují revoluci. Hrozí-li tak veliké nebezpečí, obnoví se svatá unie v zemi Basků?

Již v říjnu r. 1934, když vypuklo bolševické povstání v Asturii a kdy byl také v Biskajsku zavražděn poslanec karlista Oreja Elosegui, byli prý baskičtí nacionalisté s marxisty v tajném dorozumění. Oni to popřeli. Co však se r. 1936 a už dříve jeví jako jistý fakt, je dohoda mezi Indaleciem Prietem, poslancem za Bilbao, a předáky baskickými, ačkoli se po dlouhá léta potírali. Lidová fronta jim totiž prostřednictvím Prietovým nabídla autonomii. Jsouce jí cele zaujati, neviděli baskičtí předáci, že se celé Španělsko ocitá na pokraji bezedné propasti, ve které vezmou za své nejen všechny tradiční hodnoty Španělska, nýbrž i sama podstata rasových znaků, jimiž se chlubili Baskové. Toto poblouzení baskického nacionalismu, jež mají na svědomí bouřliváci a vášnivci ve vedení strany, kteří v ní nabyli převahy proti živlům rozvážným a konservativním, zavinilo nynější tra-

gickou situaci. Ty bouřliváky strhl za sebou Prieto, takže se dali do služeb vlády valencijské, která nakonec ponechala Basky jejich osudu.

Baskové se rozštěpili před občanskou válkou.

18. července 1936 se začala spásonosná reakce, která byla odpovědí na útoky marxistů, anarchistů a sektářů. Ať si nad ní kroutí hlavou právníčkové: zde šlo o bytí či nebytí.

V celém Španělsku pozorujeme, jak revoluce, která má již záminku k nestydatému postupu, pase po všech umírněných živlech, po katolících, konservativcích, zastáncích tradice a vůbec po všech, kteří nejsou nakloněni revoluci. Bez předběžné dohody, která nemohla nikdy existovati, neboť reakce z července 1936 a hnutí usilující o znovudobytí posic byly spontánní, octly se najednou proti revoluci a byly jí pronásledovány a vyhlazovány všechny politické, hospodářské, kulturní a sociální složky Španělska, které byly zakořeněny v zemi.

Ke které straně se nakloní předáci baskických nacionalistů v okamžiku tak kritickém? Velkým pohoršením bylo, když ztroskotal pokus o tvoření umírněné vlády za předsednictví Martineza Barria a ustavila se vláda převahou marxistická, že v ní zasedal baskický ministr Irujo, vybraný ovšem z nových osobností, které ovládly stranu.

Co se zatím děje v baskických končinách? Navara se staví jednomyslně na stranu hnutí protimarxistického. Navarští karlisté (requetés) tvoří první vojenské těleso, které se podřizuje velení generála Moly. Proti revoluci anarchicko-komunistické se obrací bez váhání většina obyvatelstva vlastních provincií baskických. Jen skupina nacionalistických předáků baskických stojí rozhodně a od prvního okamžiku při vládě madridské. V Navaře i v Guipuzcoe a v Alavě se přidávají k Francovi osobnosti, zaujímající vynikající místo v národním hnutí baskickém. Na bojištích pozorujeme podivnou směs rudých a baskických nacionalistů. Je to veliký zmatek, který je předzvěstí katastrofy ještě větší. Mezi Basky znova vzplane občanská válka, tragická a neúprosná.

Nacionalistická vojska baskická se pomísila od počátku s anarchisty a komunisty. Requeté zato dobyli Irunu a San Sebastiana. V září r. 1936 vykonával Národní výbor marxistický, sídlící v Bilbau, moc ve skutečnosti jen nad Biskajskem, toliko nad třetinou provincií

baskických, a to ještě nepočítáme-li v to Navaru! Poněvadž baskická autonomie ještě vlastně se neuplatňuje, jest výbor v Bilbau pouhou delegací vlády madridské.

Povolení autonomního Statutu v říjnu r. 1936.

Udělení Statutu autonomního vládou madridskou bylo tehdy schváleno nezákonným způsobem asi stem špatně čítaných poslanců, shromážděných ve sněmovně. Ústava totiž vyžaduje, aby byl Statut nejprve schválen dvěma třetinami obecních rad a volebních okresů. Statut byl prohlášen 7/X 1936.

Bývalý president španělské republiky Alcalá Zamora komentuje jeho udělení v L'Ere Nouvelle (17/V 37) slovy: Ačkoli neznám přesný výsledek hlasování, zdá se víc než pochybno, že pro Statut hlasovala většina, nutná pro jeho platnost, poněvadž mnoho poslanců zemřelo nebo je v žaláři na území národního Španělska, takže se nemohli účastniti zasedání sněmovny. Podobně bylo s poslanci středu a pravice, kteří se stali obětí strany vládní nebo se skrývají, aby ušli pronásledování.

El Estatuto de Euzkadi je podoben autonomnímu statutu pro Katalánsko, povoluje méně, než znamenaly výsady, zaniklé r. 1839, a také méně, než žádal El Estatuto de Estella, odhlasovaný pravicovými poslanci baskickými. Pamatuje se v něm však na možnost, aby také Navara byla sloučena s autonomním územím Euzkadi. Prozatím se autonomie vztahuje jen na provincie baskické. To je území, na němž má vykonávati pravomoc vláda se sídlem v Bilbau. Při udělení autonomie ji vykonávala ve skutečnosti jen nad Biskajskem, tedy jedinou provincií baskickou. Jakou cenu může mít autonomie pro samotné Basky, byla-li získána tak pochybným způsobem a za takových okolností? Sněmovna ji nemohla pro nedostatečný počet přítomných poslanců řádně schválit a madridská vláda tu uděluje autonomii pro území, nad nímž z veliké části nevykonává moci. A pak tato vláda, která tolikrát porušila samy základy ústavy, přestala být dávno legální a legitimní. Také nevykonává pravomoc leda nad dvěma pětinami Španělska, v praxi vlastně nikde.

Zkrátka je faktem, že madridská vláda udělila autonomii kraji, nad nímž nevykonává ve skutečnosti žádnou pravomoc, a vložila správu jeho do rukou nikoli všech Basků, nýbrž toliko politické straně, s níž se spojila. Tento pakt baskických předáků — nikoli baskického lidu — s vládou Larga Caballera byl příčinou, že válka v Biskajsku

nabyla tvářnosti tak tragické, že v ní vraždili Baskové Basky, autonomisté autonomisty, katolíci katolíky, a to jenom v zájmu těch, kteří v soustavném ničení země spatřují zisk svých revolučních ambicí.

Občanská válka v Baskicku velkým poblouznění m.

Ze všech poblouznění občanské války ve Španělsku je toto nejtrapnějším. Už v Katalánsku byly poměry jiné, třebas tam anarchisticko-marxistická revoluce řádila nejkrutěji. Ale zde hnutí pro autonomii Katalanie (katalanismus) samo nedalo podobný podnět k vzájemnému vraždění bratří téže rasy a víry. Nezamezilo sice ničivé účinky revoluce, ale také je samo nezavinilo. Syndikalistické komitéty, anarchisté, komunisté, socialisté a jiní přívrženci stran levicových pronásledovali a zdecimovali protirevoluční živly a ovšem katalanisty středu a pravice ve velikém počtu. Revolucionáři katalánští zavrhli náboženskou tradici, zabíjejíce kněze a boříce chrámy, zavrhli historickou tradici, vyhazujíce v Ripollu tělesné pozůstatky hrabat zakladatelů do řeky, neuctivým zacházením se sochami slavných Katalánců vzdali se tradice kulturní a bořením památek i umělecké tradice svého kmene. V Katalánsku byla revoluce, ale nebylo tu vnitřní občanské války. Nebylo tu dvou bojujících stran, jen kati a jejich oběti. Podobně tomu bylo v Madridě, ve Valencii nebo v Murcii.

To ovšem nezabránilo, aby se katalánští revolucionáři neprovinili proti smyslu dějin svého kmene. Jejich generalita vyslala vojsko proti Aragonii, bývalému členu katalánsko-taragonské konfederace, a uspořádala hned na počátku války nezdařenou výpravu proti ostrovům Baleárským, jejichž obyvatelé jsou podle řeči a původu bratry Katalánců. To je omyl, který těžce poškozuje budoucnost Katalánska. Od XIII. století se sdíleli Katalánci a obyvatelé Mallorky o všechna vítězství i pohromy s velkým smyslem pro jednotu. Od r. 1349, od bitvy u Llucmajoru, mezi sebou nebojovali, i tento boj byl vlastně veden jen z důvodů dynastických. O revolucích platí výrok Napoleonův, že se v nich zapomíná na historii, na kulturu, ba i na hlas vlastní krve.

(P. d.)

Morava a stížné listy do Kostnice (1415).

Podává Dr. Augustin Neumann. (Č. d.)

VI.

Biskupští manové.

Vasalové biskupů olomouckých skládali při nastupování služby a přejímání léna přísahu věrnosti, v níž slibovali, že budou věrně sloužiti svému pánu a brániti biskupství proti všem jeho nepřátelům. Považíme-li, že tito lidé se připojili k šlechtě revoltující proti Církvi, pak můžeme tuto kapitolu bez přehánění prohlásiti za nejsmutnější z celého pojednání o účasti Moravy na stížných listech do Kostnice.

Kritický historik se vždy táže po příčinách, a tu otázku jest zodpověděti i v této smutné kapitole. Již v pojednání o osudu jednotlivců bylo poukázáno na méně přátelský poměr některých manů k biskupům jakožto na počátek jejich odklonu od Církve. Dokladem toho jest již landfrýd z roku 1388, jenž dává tušiti, že mezi biskupem a many docházívalo ke sporům. Bylo totiž stanoveno, že každý, kdo má co činiti s olomouckým biskupem, ať již se jedná o léno či manství nebo jiné věci, tedy má tyto věci vznésti na manský soud.[1]) Jiný doklad svědčí o tom, jak někdy se manové k svému biskupovi chovali. Lenní zápisy totiž při roce 1393 prozrazují, že Herbort z Ketře (de Keczer) veřejně potupil svého biskupa před shromážděným panstvem.[2]) Z toho je patrno, že již v r. 1388 byla mezi many jakási proticírkevní nálada, směřující zatím proti círk. vrchnosti, a která později přešla v připojení k novému duchovnímu směru. Příčiny blízké byly tyto:

První příčina jest nepotismus. Vidíme to na biskupu Lackovi z Kravař, který svému synovci a jmenovci umožnil koupit manství ve Valašském Meziříčí a Arnoltovicích. Tento mocný Lacek z Kravař se za tři roky po smrti svého strýce (zemřel 1408) postavil jménem svého rodu proti zápovědi kázání v soukromých kaplích a od té doby až do své smrti stál v čele husitského hnutí na Moravě!

Druhou příčinou bylo, že olomoučtí biskupové byli snad až příliš dobrými lidmi anebo nedovedli prohlédnouti všechny lidi. Doklad toho jest na Díkovi z Kobeřic, o němž jsme slyšeli, že se v r. 1406

[1]) CDM, XI, 447.

[2]) Lechner, 191.

přiženil na odumřelé biskupské léno Hylbrantice, které mu však bylo ponecháno, a to jedině z milosti biskupa Lacka z Kravař.

Klasickým přímo dokladem neprozíravosti při přijímání biskupských manů jest Markvart z Jekví. Tento man byl v r. 1399 s celou stranou markrabího Prokopa vyobcován z Církve, přes to však již za dva roky (1401) měl biskupské manství ve Spytihněvi. Jak mohl býti po tak krátké době přijat za biskupského mana exkomunikovaný člověk, to jest věc úplně záhadná.

Třetí příčinou je dvořanství některých olomouckých biskupů, které zacházelo až k trpění husitismu jakožto královským dvorem podporovaného hnutí. K tomu máme několik dokladů z doby vlažného biskupa Václava Králíka. Stačí uvésti, že čtyři manové (Jan z Petřvaldu, Racek z Kunvaldu, Kuník z Drahotuš a Aleš Kabát z Výškovic) přivěsivší své pečeti ke stížným listům, nebyli jako rušitelé manské přísahy zbaveni svých míst, nýbrž ještě v r. 1416 zůstávali many dále, ba dokonce Aleš Kabát a Jan z Petřvaldu zasedali toho roku ještě i na manském soudě v Kroměříži v přítomnosti samého biskupa Václava Králíka! Neméně zaráží, že František z Pelhřimova, který počátkem září podepsal stížný list do Kostnice, dostal 13. listopadu téhož roku — biskupské léno![1]) O den dříve se připomíná Jan z Krumsína jako biskupský man,[2]) z čehož patrno, že u jednoho přivěšení pečeti k stížnému listu nikterak nevadilo, aby se nemohl státi vasalem olomouckého biskupa, u druhého pak to nebylo dostatečnou příčinou k zbavení manství.

Za takových okolností ovšem chápeme, proč husitství se mohlo rychle šířiti po Moravě a Slezsku, když právě ti, kteří byli pod přísahou zavázáni bojovati proti nepřátelům Církve a katol. náboženství, přidali se k sektářům.

Jako v jiných věcech, tak i v tomto směru čekala náprava na biskupa Jana Železného. Že se mu proti vzpurným vasalům těžko pracovalo, jest viděti z toho, že ještě v r. 1420 dva z nich (Jan ze Zvole a Rús z Doloplaz) drželi biskupská manství. Proti zpronevěřilým vasalům vystoupil Jan Železný se vší energií teprve až v roce 1422, jak viděti z následujícího zápisu manských knih kroměřížských:[3]) „Kníže milost prosila manov, aby je naučili o ty neřádné many kostelní, ježto jsú protiv Církvi svatej a protiv landfrydu a lupecz (sic)

[1]) Lechner, 34.
[2]) Tamže, 303.
[3]) Lechner, 317.

a neřády vedú; tot sě manom zdá a to nalezli, aby kníže milost na ty, ktož jsú, sáhl jako na neřádné lidi, jako pán svrchní těch manov."

K lepšímu přehledu zde uvádím seznam všech zpronevěřilých manů:

z Doloplaz, Rús (VIII, 443). Připomíná se jako man v r. 1420, však s přídomkem z Tršic, dle nichž se tito vladykové psali od r. 1407, kdy koupili Tršice.
z Drahotuš, Kuník (V, 335). Manem od r. 1390 (Lechner, 148).
z Hrušovan, Gebl (VIII, 399). V r. 1413 měl bisk. manství v Chrlicích u Brna (Lechner, 32).
z Jestřebí, Ješek (VIII, 424). V r. 1411 se připomíná jako vasal (Lechner, 285).
z Jíkve, Markvart (VI, 349). Sídlil ve Spytihněvi v l. 1410—20 (L. 27 a 307).
z Kobeřic, Dík (VI, 359). V r. 1410 manem (L. 272).
z Kravař, Lacek (V, 322). V r. 1388 (L. 130) a 1396 (L. 15) manem.
z Krumsína, Jan, řeč. Husa (VIII, 442). V r. 1415 (17. 2.) jako man (L. 303).
z Kunvaldu, Racek (VIII, 420). V r. 1416 jako man (L. 304).
z Lomnice, Jan (V, 324). V r. 1389 manem (L. 140).
z Pelhřimova, František (VI, 363). V r. 1415 stal se manem (L. 34).
z Petřvaldu, Jan (VIII, 415). V r. 1416 zasedal na manském soudě (L. 303).
ze Strabenic, Beneš (VIII, 400). V r. 1412 měl léno ve Šlapanicích (L. 29).
ze Štráleka, Zbyněk (V, 345). V r. 1422 manem (L. 312).
z Věžek, Zdeněk (VIII, 413). V r. 1411 před man. soudem jako poručník (L. 281).
z Výškovic, Aleš Kabát (VIII, 447). V l. 1388—1416 manem (L. 130—131 a 303).
ze Zámrsku, Bareš (VIII, 437). Zámrsk bylo manství u Kelče (Sedláček, Úvahy, ČČH, 1917, 341).
ze Zvole, Jan (VIII, 447). Přel se v r. 1422 s biskupem o manství Skalici (L. 313).
ze Žakovic, Jan. Měl v r. 1403 léno Malhotice (Sedláček, U. d., 341).

Byl-li Zdeněk z Věžek též biskupským manem, pak je číselný přehled takovýto:

Skupina pátá	4
šestá	3
osmá	12
Celkem	19

Nejvíce zpronevěřilých biskupských manů bylo tedy na severní Moravě, neboť tam bylo nejvíce lén, zatím co jich vůbec nebylo na jihozápadní Moravě.

VII.

O d r o k u 1421.

Nemyslím na celou dobu husitských válek, nýbrž na krátký pouze jejich úsek časový, t. j. na léta 1421—1424 čili éru Žižkovu, která působila císaři Zikmundovi mnoho těžkých starostí. Úsek tento má pro historika značný význam, neboť může na něm poznati smýšlení moravské šlechty husitské, jinak řečeno, jak to šlechta, zvláště ona drobná, s husitstvím myslela a jak jest proto reservovaně pohlížeti na stížné listy z Moravy do Kostnice odeslané.

Rok 1421 má pro poznání moravské šlechty ten význam, že poskytuje příležitost přesvědčiti se o rozšíření husitství v jejích řadách.

Jak známo, svolal císař Zikmund po vojenském potlačení husitské vzpoury moravské sněm do Brna, kam zvláště obeslal husitské pány. Ti, vidouce nebezpečí, uposlechli císaře, přišli do Brna, kde Zikmund obklíčil sněmovní shromáždění uherskými žoldnéři a donutil husitské pány k zřeknutí se nauky Husovy a Viklefovy.

Srovnáním jmen odvolacího listu se jmény na stížných listech poznáme, že odvolací list má některá jména, která na protestních listech scházejí. Tento poznatek dává za pravdu historikům[1]) domnívajícím se, že přívržencŭ husitství bylo na Moravě více než jich shledáváme na stížných listech. Při posuzování jmen jest se však míti na pozoru, neboť mezi pány nacházíme na př. jméno Janka z Kravař na Jičíně, který byl rozhodným stranikem císařovým. Proto nelze se o něm domnívati, že odvolal, nýbrž nutno jej zařaditi mezi pány, kteří se zaručili za provedení přestupu provinilců ke katolictví. Pro lepší přehled rozdělíme podpisy pánů skutečně husitství odvolavších podle krajů.

Olomoucko.

Jan z Cimburka na Tovačově. Heralt ze Sovince. Matouš z Cimburka. na Strážišti. Pavel ze Sovince. Boček z Kunštátu na Opatovicích.

Celkem pět.

Brněnsko.

Boček z Kunštátu na Lysicích. Smil z Doubravice. Čeněk z Bučovic. Hynek z Ronova na Letovicích. Heník z Valdštýna na Židlochovicích. Kuna z Kunštátu na Boleradicích. Oldřich z Doubravice.

Celkem sedm.

Jihlavsko.

Dobeš z Meziříčí na Popovicích.

Celkem jeden.

Znojemsko.

Smil z Bítova. Beneš z Kravař na Mor. Krumlově. Jan a Štěpán z Lichtenburka na Cornštejně. Václav z Myslibořic na Ždánicích.

Celkem pět.

Přerovsko.

Černín z Drahotuš, Ctibor z Cimburka na Křídle.

Celkem dva.

Úhrnem lze zjistiti dvacet nových podpisů. Vyloučiti bylo nutno tři šlechtice notoricky katolické, a to: Na Přerovsku Jana z Cimburka na Jičíně, na Olomoucku Jana ze Sovince odjinud z Pňovic a Sulíka z Konice.[2])

---

[1]) Pekař ve svém referátě v ČČH, 1915 (XXI), 404 odhaduje počet účastníků na protestu (z Čech a z Moravy) na tisíc.

[2]) Řídím se dle textu listiny ze 17. listopadu 1421 otisknutého v AČ, III, 234.

Po tomto zjištění přejdeme k jinému zajímavému a důležitému bodu, jímž jest

Císař a husitská šlechta moravská.

Na omluvu moravských pánů, kteří 17. listopadu 1421 odpřisáhli učení Husovo, bývá uváděno, že tak učinili z donucení. Je to sice pravda, leč o tom, zdali tito pánové to s husitstvím smýšleli upřímně či nikoliv, nás nejlépe poučují dosud skoro nepovšimnuté doklady o jejich poměru k císaři. Jsou to regesta císaře Zikmunda, která dokazují, že v kritických letech 1421—1424 si hleděl panovník získávati stoupence husitství v moravské šlechtě nejprve různými zástavami a potom přídavky na ně. Takový mladý Václav ze Strážnice, který odvolání nepodepsal, nýbrž raději uprchl do Čech a důsledně proti císaři bojoval, jest mezi moravskými pány husitskými zjevem ojedinělým. Na podivné jednání některých husitských pánů již poukázal v často již citované své studii Sedláček,[1]) řka: „... proudy radikální ve straně pod obojí nejednoho od ní odvrátily (na př. Čeňka z Vartenberka a j.), někteří se dvojsmyslně chovali (Jan Sádlo z Miličína) a někteří se točili mezi stranami jako Jan Městecký, jenž r. 1415 vytloukl klášter v Opatovicích, potom v čele královských pálil a bořil a z nezbytí se zase k straně pod obojí přidával.“ Co Sedláček pouze naznačil pro Čechy, to budiž na tomto místě zevrubněji zjištěno u moravské šlechty husitské.

Zdá se, že nejpřednější pánové moravští na stížném listě podepsaní se smířili s císařem již dříve. Počátkem roku 1421 zmocnil totiž panovník Viléma z Pernštýna, Petra z Kravař, Jana z Lomnice a Smila z Bítova k mimořádnému otevření zemských desk. Datum onoho císařského listu, 21. ledna 1421,[2]) svědčí již samo o sobě, že již někdy koncem roku 1420 se tito pánové smířili s císařem, neboť jinak by jich býval nepověřil úkolem tak důležitým. Revoltujícím šlechticům by býval císař podobného zmocnění jistě nebyl udělil. Divně se však vyjímá skutečnost, že Petr z Kravař a Jan z Lomnice se někdy koncem dubna odebrali do husitského vojska chystajícího se vpadnouti na Moravu, tam přistoupili na pražské artykuly a slíbili jen podmínečně uznati Zikmunda za krále.[3]) V listopadu téhož roku

[1]) Úvahy o osobách v stížných listech atd. ČČH, 1917, 343.

[2]) Altmann, Regesta imperii XI. (Innsbruck, 1896—1900), sv. 1, str. 313, č. 4439.

[3]) Palacký, Dějiny (vyd. Rieger), III, 275.

se však Zikmundovi podrobili a přijali zase katolictví, zavázavše se nad to bojovati proti každému, kdo by držel s husity a škůdci země. Jaká to proměnlivost politického a náboženského smýšlení!

Neméně důležito jest i srovnati jména odvolací listiny se jmény rukojmích za Petra z Kravař (ze dne 13. listopadu 1421.[1]) Na odvolací listině ze 17. listopadu jest osm Kunštátů, pět Cimburků, čtyři Doubravicové, tři Kravařové, Lichtenburkové, jakož i páni z Ronova a Sovince. Po jednom páni z Lomnice a ze Šternberka. Jak tedy patrno, bylo husitství nejsilněji zastoupeno u pánů z Kunštátu, po nich to byli páni z Cimburka a konečně z Doubravice. Srovnáváme-li tato rodová jména a číslice se jmény na listině ze 13. listopadu, tedy poznáváme, že z osmi Kunštátů, čtyř Doubraviců a tří Kravařů není mezi rukojmími ani jediný, jen z pěti Cimburků jsou tam dva. Naproti tomu členové rodů zastoupených jedním členem jsou mezi rukojmími všichni. Viděti z toho, že čím více příslušníků rodu hlásilo se k husitství, tím nesmiřlivější byl jeho poměr ke katolictví a k jeho světskému obránci, císaři Zikmundovi.

Pokud možno zjistiti, byl prvním, jenž se dal císařem koupiti, Vaněk z Boskovic s bratřími, kterým císař potvrdil (8. května 1420 Joštovu zástavu na Nový hrad z r. 1406.[2]) Vaněk tuto zástavu přijal, avšak přes to se později připojil k husitům a bojoval zvláště proti olomouckému biskupovi Janovi Železnému.[3])

Po Vaňkovi z Boskovic dal se získati císařem Racek z Vyškova, jenž jako purkrabí olomoucký[4]) (1419) přešel bezpochyby hned po smrti Václava IV. do služeb Zikmundových, jenž jej odměnil (14. září 1420) zástavou královského dvora v Cirhonicích u Zábřeha.[5]) (O. p.)

[1]) AČ, VI, 401.
[2]) Sedláček, Die Reste der ehem. Reichs- und k. böhm. Register, SBKGW, 1916, 104.
[3]) Ottův slovník, IV, 436.
[4]) PN, II, 613.
[5]) Sedláček, Die Reste atd., 104.

Písemnictví.

Závodský Jos., Reformace a protireformace ve Velkém Meziříčí. Vel. Meziříčí, 1937. (Č. d.)

Dalším bodem je národní stránka meziříčského protestantismu. V místních událostech se obráží povaha i směr doby a zvláště při Vel. Meziříčí je to velmi zajímavé. V prvé řadě je to jednání na zámku meziříčském v r. 1576 o přijetí augšpurské konfesse.

Hlavní slovo měl (protože je uváděn na prvním místě) pán na Letovicích, z Rakous přišlý Němec Hanuš Fridrich z Hardeku. Dle slov našeho p. spis. (str. 41) kněz Hanušův vybízel přítomné k přijetí augšpurské konfesse, jelikož ta měla císařské schválení v říši a byly tu tedy vyhlídky, že dojde poměrně nejsnadněji k schválení na Moravě. Tento výjev není nic jiného než doklad k tomu, co všeobecně praví Pekař (Bílá hora str. 17—18) o protestantskych stavech, kteří si r. 1609 vynutili na panovníkovi, „aby je postavil spolu pod ochranu zákona o míru náboženském, platného od r. 1555 v říši německé. Zřídka kdy obavy náboženské tak nebezpečně zvracely samy základy politického rozmyslu, tradice a taktiky, jako v tomto případě. Neboť žádost evangelických stavů neznamenala nic menšího, než že Čechové mají skloniti se pod zákony říšskoněmecké a že země česká takřka z vlastní vůle zříká se své státoprávní nezávislosti a ústavní svobody.“ Čeho se dovolávali nekatoličtí stavove v r. 1609, to provedli v Meziříčí shromáždění protestanté již v r. 1576: Na návrh a za vedení rakouského Němce hr. z Hardeku přijali za svůj říšskoněmecký zákon augšpurskou konfessi. Může toto utíkání se protestantů ve Vel. Meziříčí pod říšský zákon býti dokladem o jejich smyslu pro českou státotvornost?

Dalším bodem pro národní stránku meziříčského protestantismu důležitým je nekatolické gymnasium. Dle p. spis. (str. 46) byl prvním jeho ředitelem říšský Němec Jan Ursinus, původem z Durynska. Z dalších učitelů známe Milia z Jihlavy, studovavšího ve Vitemberce, Ondřeje Šindlera, Hugona Wolfganga, tedy vesměs lidi s německými jmény. Na to teprve následují jména česká, z nichž autor dovozuje, že škola nemohla býti nástrojem germanisace. Před tím (str. 45) však prozrazuje, že na toto gymnasium chodili studenti až z Německa. I jest otázkou, jak se za takových okolností mohlo gymnasium počešťovati, jako stejně jest otázkou, jak svědčilo českému rázu Meziříčí německé studentstvo a profesoři z Německa. A že v této době se němectví v Meziříčí skutečně zmohlo, to prozrazuje autor sám na str. 61, kde výslovně praví, že když Ladislav Berka žádal olom. biskupa o kněze pro Meziříčí, že žádal o kněze znalého obou zemských jazyků, českého i německého. Biskup pak vyhověl v tom smyslu, že do Meziříčí poslal kaplana mluvícího lépe německy než česky.

Takové tedy byly národnostní poměry ve Vel. Meziříčí před Bílou

horou. Možno tedy podepsati tvrzení p. spis., že ve Vel. Meziříčí šel ruku v ruce národnostní pokrok s náboženstvím?

Zde budiž poukázáno ještě na jednu věc. Pan spis. uvádí několik dokladů o tom, kterak protestanté z Meziříčska samého chodili studovati do Německa. Je to zase konkretní doklad k tomu, co všeobecně praví prof. Pekař (Bílá hora str. 33—34). „Za takového stavu věcí nemohla se česká společnost uvarovati ani značné germanisace své orientace duševní. Luteránská šlechta česká dávala své syny na vychování na něm. akademie, povolávala německé informátory, pro kněze posílala do Vitemberku, Lipska i Frankfurtu . . ., Čechy se krátce připojovaly samochtíc k Německu . . ., také Jednota Bratrská hledala konečné opory v prostředí kalvínském . . . a otvírajícím cestu z Němec do Francie, Holandska i Anglie. Ale i tu chtěly okolnosti tomu, že bylo se opříti především o německé kalvinisty. Humanistický kosmopolitismus, v němž libovali si vzdělanci té doby, usnadňoval rozličně ono oproštění od horlivě nacionálních ideálů minulosti." Na str. 27 pak Pekař praví, že za takových poměrů vzniklo nové pokolení Poločechů a Poloněmců.

Proti tomu zde stojí katolický pán Zikmund Heldt z Kementu, který již r. 1557 povznesl meziříčskou školu, založiv při ní rovněž učení latinské, ale pro domácí učitele a pro domácí žactvo, z čehož vysvítá, že katol. vrchnost dovedla povznésti místní školu a nepotřebovala k tomu žádných Němců z říše, proti nimž jest zahrocena část zakládací listiny z r. 1557, v níž se výslovně zapovídá, aby škola sloužila sektářství. Tak tedy katolická škola meziříčská byla nejen strážkyní katolické víry, nýbrž i národního rázu města. Poněvadž pak Heldt z Kementu zakázal ve škole meziříčské nejen šíření sektářství, nýbrž i používání podobných knih, není pravda, co tvrdí autor na str. 25—26, „že Heldtův poměr k reformaci nebyl zcela odmítavy". Zajímavo proto jest, že výtah ze zakládací listiny otisknuté v citované práci Kratochvílově (str. 96, pozn. 3) autor nikde neuvádí, ač jinde se Kratochvíla dovolává. (O. p.)

m. — Katolická literatura v Anglii v r. 1937. Londýnský týdeník „The Catholic Herald" podává přehled katolického literárního a vydavatelského ruchu v Anglii v min. roce. Dovídáme se odtud, že r. 1937 bylo vydáno v Anglii 17.000 knih a brožur. Je to největší počet, jaký byl dosud v tomto oboru zaznamenán. Mimo poesii a krásnou prósu, kde u srovnání s předcházejícím rokem byl úbytek o 236 knih, ve všech ostatních oborech písemnictví vydavatelská produkce neobyčejně vzrostla. Značný podíl na tomto vzrůstu nákladu mají také knihy katolické. Jako jedno z nejvážnějších děl katolického písemnictví v min. roce označuje se spis prof. W. R. Thomsona „Věda a rozum", který měl živý ohlas také v nekatolických kruzích. Ze spisů známých katol. spisovatelů mělo největší úspěch biografické dílo J. B. Mortona „Dauphin" a poslední kniha Ch. Hollisa „Nejsme tak hluší". Z jiných katol. novinek třeba zaznamenati

otřásající knihu opata Voniera „Lid Boží" a známého anglického konvertity W. M. Nabba „Cesta milosrdného Boha". Ze životopisů dosáhl největšího nákladu „Pius XI." Ph. Hughesa a „Damián malomocný" J. Farrowa. V oboru čistě náboženské literatury neobyčejně vzrostl počet knížek a brožur liturgických.

B. Pernica: Rok na moravském Horácku. (Vydala Občanská tiskárna v Brně, cena 12 Kč.)

Kniha zvykoslovné poesie, jak ji přináší rok prožívaný již od nepaměti na moravském Horácku. První část pojednává o kraji, lidu a jeho kultuře, druhá beletristicky zaznamenává zvykoslovné lidové slavnosti, obřady, hry a zábavy pořadem roku, a třetí seznamuje přátele kraje s jeho národními písněmi, jež jsou sestaveny pro všechny doby roční a pro všechny příležitosti zvykoslovné. B. Pernica, odb. uč., člen Moravského kola spisovatelů a redaktor Západomoravské kulturní revue, snesl v práci bohatý materiál, jejž sestavil v pečlivě upravený celek. Pěknými obrázky z lidového života práci vyzdobil odb. uč. a sochař Josef Kapinus.

Knihy v číslech.

Rok od roku stoupá naše knižní produkce a přes to, že několik velmi plodných a velkých nakladatelství likvidovalo, nesnížil se počet ročně vydaných knih, naopak rok od roku jeví se stále větší a větší vzestup. V roce 1932 bylo vydáno 8189 knih, v roce 1933 7994, rok následující měl rapidní vzestup na 9958 výtisků novinek a roku 1935 knižní produkce poněkud klesla na 9218 novinek. Z toho je zřejmo, že za 4 léta bylo vydáno celkem 35.359 druhů knih. Tato statistika byla zpracována podle povinných výtisků, jež jsou zasílány Národní knihovně v Praze. Z uvedeného přehledu je také zřejmo, že krise, která vypukla začátkem roku 1933, postihla neobyčejně knižní podnikání a rok následující vykazuje, že zásoby knih byly již tak vyschlé, že potřebovaly doplnění o téměř 2000 výtisků nových knih. Pokles následujícího roku se dá vysvětliti tím, že nakladatelé byli zklamáni předchozím rokem a vydávali mnohem méně, což se jeví nejlépe ve statistice roku 1935, která vykazuje úbytek oproti roku 1934 o téměř 800 novinek. Přihlížíme-li speciálně k roku 1935 zjišťujeme podivuhodné číslice. Z celkového počtu 9218 vydaných knih připadá na soukromé nakladatele 5263 nově vydaných exemplářů, kdežto ostatní 4000 vydaných novinek připadá na různé korporace a stát. Stát sám vydal 1378 knih, země a samospráva 135, církve 187 a vědecké a jiné odborné korporace 2255 výtisků.

KNIHOPIS.

Acta academiae Velehradensis. Annus XIV. Fasc. 1. Olomucii 1938.

Cinek Fr.: Cyrilometodějská bohoslovecká fakulta v Olomouci v akad. roce 1936/37. Památník obnovy fakultní budovy a inaugurační slavnosti 22. února 1937. Olomouc 1938.

Ročenka Husovy čsl. evangel. bohoslov. fakulty v Praze za rok 1936/37. Praha 1938.

Rozhled
Náboženský.

Čsl. katolíci na eucharistickém kongresu v Budapešti.

Pátek 27. května byl na eucharistickém sjezdu pro Čechoslováky jedním z nejvýznamnějších dnů. Byla zde dokumentována imponující účast Československa i shoda všech národností v Československu. Naše manifestace vzbudila obecný obdiv a mluvčí maďarského veřejného života, bývalý ministr dr. Huszar, neváhal veřejně prohlásiti na československém shromáždění, že společné vystoupení všech katolíků latinského i východního ritu všech národností v Československu je jednou z nejpodivuhodnějších událostí kongresu. Ministr poděkoval československé vládě, že takový počet československých občanů přijel na kongres.

Obrovský sál městské reduty, kam byla svolána společná schůze účastníků všech národností z Československa, byl úplně naplněn, stejně prostory před sálem a dokonce i schodiště. Na prostraném podiu zaujali místa za předsednickým stolem i v řadách křesel všichni českoslovenští biskupové, celkem patnáct (tři byli světící biskupové německé národnosti), preláti, kanovníci, přední osobnosti, jako vyslanec a zmocněný ministr Miloš Kobr, bývalí ministři dr. Tiso a Zajíček atd. Ve středu předsednického stolu zasedl kardinál pražský arcibiskup dr. Kašpar, jenž pronesl zahajovací proslov. Zdraví nejprve stručně latinsky 12.000 účastníků kongresu z Československa. Pak česky se obrací k vyslanci, zástupci československé vlády: „Zdravím sjezd jako nástupce na stolci sv. Vojtěcha, jehož tradice nás úzce spojuje se zemí, kde jsme opravdu milými hosty a můžeme spolu s národy celého světa se účastnit holdu Kristu eucharistickému.“ Pak pokračuje kardinál slovensky a německy a praví, že naším praporem je prapor Kristův. K maďarským katolíkům promluvil pak kardinál česky a maďarsky. Maďarsky také kardinál vzdává dík za pohostinství městu Pešti. Závěr své řeči pronesl kardinál polsky a rusky: „Chceme opravdu tvořit most mezi národy východu a západu.“

Slova se pak ujímá vyslanec Kobr. Uvítal nejprve přítomné na půdě státu, který od staletí s námi bezprostředně sousedí a svou zeměpisnou polohou v srdci Evropy a svým hospodářským a kulturním vývojem má tolik společného s naší vlastí. Oba národy jsou odchovanci téže křesťanské kultury, která se na samém úsvitu našich dějin šířila u nás i v Maďarsku díky misionářské činnosti svatého Vojtěcha a jeho druhů za vlády svatého Štěpána. Celý pozdější politický i kulturní vývoj obou států obsahuje četné doklady, že oba státy mají spolu s ostatními státy podunajskými jisté společné zájmy a možno říci i dějinné poslání. Snad jsou samou Prozřetelností povolány k tomu, aby přispívaly k udržení míru nejen v Podunají, ale i v celé střední Evropě. Podmínkou míru je vzájemné dorozumění, ke kterému, jak

ministr pevně doufá, přispěje eucharistický kongres v Pešti. Pak vyslanec připomněl článek vatikánského listu Osservatore Romano, ve kterém se praví, že pro tento kongres bylo vydáno heslo „Právě nyní", a to znamená, že v rozbouřených dobách mají katolíci všech národů bez ohledu na svůj původ a politické přesvědčení manifestovat semknuti láskou v Eucharistii pro skutečnou pravdu a mír.

Kardinál arcibiskup dr. Karel Kašpar ve slovech díků prohlásil, že bylo zvláštním přáním předsedy vlády dr. Hodži, aby z Československa byla co největší účast a že vláda dala všem státním zaměstnancům dovolenou na kongres. Nadšeně aplaudován byl projev mluvčího Slováků biskupa Kmeťko z Nitry. Řeckokatolický biskup z Užhorodu Alexandr Stojka rusínsky prohlásil, že duše národa je tak dojata hloubkou a významem holdu Nejsvětější Svátosti, že dovede své city nejlépe vyzpívat. Nato sbor bohoslovců užhorodského semináře zapěl Sláva na výsostech Bohu a biskup pokračoval: Přišli jsme do Pešti z Československa Češi, Moravané, Slováci, Němci, Maďaři, Poláci, ale i my z Podkarpatské Rusi, abychom všichni ve společné rodině s naší republikou vzdali hold eucharistickému Králi. Dobře si vždy rozumíme my národové z Československa a kéž si tak rozumíme také doma.

Za katolíky německé národnosti z Československa pozdravil shromáždění světící biskup olomoucký dr. Schinzel, který zvláště vyzdvihl význam dvou světců, kteří jsou nám ve střední Evropě i Němcům tak milí, sv. Alžběta a sv. Norbert. Nato za velkých ovací schválilo shromáždění, aby byl zaslán presidentu republiky dr. Benešovi tento telegram: Pane presidente! Na společné schůzi všech účastníků z Československa za přítomnosti pana vyslance vzpomínáme na Vás, pane presidente, vyprošujeme Vám k zítřejším narozeninám hojnost požehnání Božího a celé naší drahé republice od svátostného Spasitele pokoj a mír. Dále bylo přijato odeslání telegramu ministerskému předsedovi dru Milanu Hodžovi: Účastníci z Československa vzpomínají Vaší Excelence u příležitosti eucharistického kongresu na své společné schůzi, vyprošujíce Vám nejhojnější požehnání Boží. Nato za maďarské katolíky z Československa promluvil Msgre Kovacs a za potlesku biskup Lubomski z Lodže za Poláky z ČSR i v Polsku. Za americké Slováky, z nichž skupina již přijela a ostatní mají přijet, vyřídil pozdrav košický biskup Čarský.

Mezinárodní místa katolická na eucharistickém sjezdu v Pešti velmi živě diskutovala o skutečnosti, že ze všech evropských států nejsou na kongresu zastoupeny jedině dva, Německo a sovětské Rusko. Stejně vděčně kvitováno, že na mezinárodním katolickém eucharistickém kongresu jsou jedině tři biskupové národnosti německé, a to všichni z Československa, které ukazuje svou demokracií pochopení pro katolický, náboženský a kulturní život. Nevoli způsobilo psaní některých oficielních listů německých, které prohlásily, že království Kristovo nedá se nijak spojit s myšlenkou Třetí říše.

*

„Moravské hnutí cyrilometodějské
bylo mnohdy posuzováno přísně záporně, nyní však z většího odstupu můžeme objektivně zhodnotiti jeho významný přínos do vývoje moravského a československ. vůbec. Jednostrannou koncepci české kulturní minulosti doplňovalo hloubáním a rozjímáním o tradici velkomoravské, v němž vedle romantického blouznění se krylo zrno historické pravdy dalekosáhlého kulturního a státoprávního významu, jak právem ukázal posledně Chaloupecký. Cyrilometodějské hnutí, horlivě pěstované na Moravě Wurmem, Procházkou a jinými, účinně čelilo tísnivým představám o odvěké kulturní závislosti českého světa na německém, stupňovalo národní sebevědomí a slovanské sympatie, připoutávalo k národní myšlence katolický lid a bránilo jej před germanisačním náporem. V tomto hnutí se markantně projevilo několik charakteristických vlastností, příznačných pro moravskou kulturní tradicí vůbec.“ (Roman Jakobson, „Srdce československého trélistu“ v L. N. 7. 5. 1938.)

*

Mladý český učenec Dr. Jan Merell, přednáší nyní na pražské české bohoslovecké fakultě Nový zákon — uveřejnil v 1. čísle letošní Revue Biblique zajímavou stať „Nouveaux fragments du Papyrus 4“. Papyrus tento obsahující novozákonní texty byl sice už v r. 1922 oznámen P. Scheilem, ale některé jeho části nebyly dosud rozluštěny: úkol tento splnil se zdarem v řečené stati dr. Merell. Obtíže této práce jsou patrny z připojených fotografií, jež ukazují, v jak smutném stavu se tento papyrus dochoval. Práci dr. Merella vyslovil uznání i učenec světového jména Kenyon. Je zajímavé, že text papyrusových zlomků stojí velmi blízko kodexu vatikánskému. Úspěch dra Merella nás těší a přejeme mu zdaru při další činnosti v tomto oboru, kde se uplatňuje asi jako první z českých kotalických pracovníků.

*

nn. — Pobělohorská Olomucensia. (Č. d.)

Příspěvky k švédské okupaci Olomouce.

V kapit. archivu olom. jsou dva až dosud neznámé doklady o této věci. Prvním jest zápis o konfliktu administrátora olom. biskupství Kašp. Středele z Berku, druhým jsou některé listiny o postavení řeholí olomouckých za švédské okupace. Jest odjinud známo (Volný, Kirch. Topographie, Olm. Erzdiözese, I, 97.), že když se Švédové zmocnili Olomouce, tedy vyhnali odtud kapitulu, takže ve městě zůstal pouze jmenovaný již administrátor biskupství a s ním ještě světící biskup Zikmund Minutini. Oba tito hodnostáři byli dáni pod vojenský dohled, protože nemohli hned zapraviti sumu předepsanou jim švédským plukovníkem Wanke. Oba preláti byli Švédy tak ztýráni, že Středele zemřel po 10 dnech a Minutini jej brzy následoval.

O tomto utrpení obou členů olom. kapituly zaznamenal zprávy kvardián olom. minoritů P. Žačkovič (kroniku jeho vydal Dudík v AOG, sv. 62, Vídeň 1881, zvl. otisk) ve svých pamětech na str. 41—42 a 43. Náš zápis jest cenným doplňkem Žačkovičových zpráv, neboť jest sepsán očitým svědkem, jenž zaznamenal doslova i úryvky z rozhovorů. Autora nelze přesně označiti, neboť v závěru zprávy čteme: „Haec ex ore in praesentia socii mei, D. Joannis Spinaei, audivi et breviter, prout labilis memoria dictabat, conscripsi." Osobu Spineovu nelze pohříchu zjistiti, ale poněvadž jest nazýván sociem, snad by bylo možno považovati jej za jesuitu, kde tento termín existuje. Obsahově tato zpráva potvrzuje Žačkovičovy záznamy o švédských surovostech vůči katol. duchovenstvu.

Postquam a Rmo domino decano ad modernum Suecicum commendantem de insperato casu mortis Rmi ac Illmi domini administratoris et dilatione termini persolvendae pecuniae missi eramus, tale responsum iam benignus, iam furiosus, prout sequitur, dedit:

Primo, ut resaturaremus Rmum D. decanum et significaremus, se quidem dolere de morte Rmi D. administratoris et non esse causam mortis ipsius, sed coram Deo innocentem et non mandasse militibus executoribus, ut percutiantur vel male tractarentur. Ego respondi: „Illustris domine commendans! Vere male tractatus fuit et modo minus christiano, obiciendo paulis peracta, nempe insolentias militum, spurcitias et alia plura deteriora." Excusando se dicit: „D. defunctus administrator fuit senex podagricus, saepe simili morbo (nempe catharro) laborans, ideoque executionem factam non esse causam mortis et si scivisset, ipsum tam graviter infirmari, noluisset colloqui ratione executionis factae, ficto tamen modo. Insuper purgans se vel volens se purgare officiales ad executionem missos esse testes et ipsum Rmum D. decanum tanquam praesentem ea facta (prout ecclesiastici spargunt) non esse.

Secundo. Se sufficienter praemonuisse D. administratorem pie defunctum, ut sibi a Suecica executione caveat, nondum se cognovisse Suecos, qualisnam gens sit. Insuper non suadere, ut in manus eorum incidat, dominum autem administratorem respondisse per litteras: Vel volo habere (cum impossibile mihi sit talem pecuniam deponere) a domino Suecico commendante discretionem vel Suecicam executionem, imo ipsam mortem offerens. „Hic me habetis, facite mecum, quod vultis, decoriate me, occidite me!" Ideoque per similia scripta et significata compulsus fuerit executionem mittere, ea nimirum de causa, quod pertinax esset, prout nos omnes ecclesiastici, Jesuitae et reliqui sumus.

Tertio. Si fecisset D. administrator, prout Jesuitae et Carthusiani, quamprimum missi sunt executores, statim obtulerunt, se velle potius pecuniam dare, quam executionem perpeti, sed D. administrator maluit executionem habere, quam pecuniam deponere. (O. p.)

Vědecký a umělecký.

jk. — Životnost a význam dnešní novoscholastiky.

Mocný rozmach a trvalý rozkvět novoscholastické filosofie nasta až po vydání encykliky Lva XIII. „Aeterni Patris", jež doporučila celému křesťanskému světu studium scholastiky, zvláště spisů sv. Tomáše Akvinského. Encyklika žádala, aby dávná moudrost scholastická byla nejen obnovena, ale zároveň též rozmnožena a zdokonalena novými vědeckými výzkumy (vetera novis augere et perficere). Nástupce Lva XIII., papež Pius X., dal si předložiti 24 thesí, v nichž je tresť thomistické filosofie a prohlásil je za bezpečné a řídivé normy (normae tutae et directivae) studijní. Ke svým předchůdcům se připojil i nynější sv. Otec Pius XI. encyklikou „Studiorum ducem".

Cílem všech těchto papežských aktů a projevů bylo zajisté, aby byl získán pevný základ pro studium křesťanské theologie i filosofie. Návrat k nauce thomistické znamená podle přání církve návrat k duchu a pracovní metodě scholastické. Jistě by jednal proti duchu papežských projevů, kdo by přijímal filosofický thomismus jako náboženské dogma, kdo by se pouze učil zpaměti a věřil thomistickým naukám, místo aby samostatně badal a rozumově řešil filosofické záhady. Církev nemá zajisté přímého poslání, aby hlásala určitou filosofickou doktrinu, ale nepřímo je ovšem její povinností, aby si všímala filosofie a starala se o to, aby pravdy filosofickým, rozumovým hloubáním předkládané nebyly v rozporu s pravdami zjevenými. Úkolem církve je jistě v prvé řadě spása duší lidských a je-li tedy tento její úkol ohrožován bludnými a nesprávnými naukami filosofickými, tu se musí starati o obranu pravdy. Jde-li ovšem o pravdy čiře rozumové, filosofické, tu musejí také rozhodovati důvody rozumové, filosofické. Filosofie zajisté je per se sama v sobě nezávislá na zjevené, jest podstatně a integrálně rozumová. Ale i jako taková musí se podrobiti cílům člověka, poznaným ze zjevení; theologie je tedy pro filosofii normou per se negativní, ale pravdy získané ze zjevení jsou přece jenom velkou oporou pro filosofii, jež pak právem se může nazývati filosofií křesťanskou.

Dnešní novoscholasticismus spočívá ve svých principech na filosofii aristotelské a na středověké scholastice, ale tyto principy nepřijímá pouze z autority, nýbrž vysvětluje je a zdokonaluje je podle vymožeností dnešních věd. A v tom je právě životnost a síla novoscholastiky. Na základě věky osvědčených principů nejen vyvrací bludné nauky nové doby, jako jsou na př. materialismus, positivismus, agnosticismus, kriticismus atd., ale ukazuje zároveň pravdu skutečnou, trvalou. Odtud název „philosophia perennis", filosofie věků.

Skvělým důkazem životnosti, časovosti a síly, ale současně i opravdové vědecké svobody novoscholastické filosofie jsou různé směry a proudy, jež se v ní vyskytují. V novoscholastice vládne největší pracovní volnost a pestrost názorová s naprostou ovšem jednotou cíle, kterým je synthesa pravdy. Snaží-li se jedni spekulativně osvětlovati a zdůrazňovati dávné metafysické záhady v souhlase s moderními vědeckými vymoženostmi a druzí zase kladou hlavní důraz na praktické otázky sociální, hospodářské a politické, vyvracejí-li jedni novodobé omyly ostrou jejich kritikou a rozborem a druzí zase pěstují dějiny filosofie, zvláště středověké, aby touto cestou dospěli k posílení synthesy pravdy, tu zajisté cesty jejich jsou zcela oprávněné a volné, neboť cíl všech je týž: pravda, která jsouc poznána, musí býti i milována.

*

nn. — Církev a mor. památky v minulosti.

O této věci možno uvésti dva důležité doklady. První jest zachován v exhibitech olom. konsistoře a poznáváme z něho smysl této instituce pro zachování starých památek. Je to odpověď na žádost probošta olom. kapituly, datovaná 3. června 1737. Probošt žádal konsistoř o dovolení, aby směl z olom. katedrály odstraniti staré náhrobní kameny. Konsistoř mu odpověděla, že smí tak učiniti, ale všechny náhrobky s čitelnými nápisy má umístiti na hřbitově. — Druhý doklad je o 80 let mladší. Jest to instrukce, daná brněnským bisk. ordinariátem duchovenstvu stran pořizování inventářů. Pochází z 19. listopadu r. 1818 a první bod v ní zaujímá instrukce o kostelích samotných. Nařizuje se: a) Popis kostelů, věží, kaplí se všemi jejich pamětihodnostmi, „besonders auch der Grabschriften zum Behuf der Genealogie“. b) U oltářů měly býti uvedeny jejich tituly, ale zvláště jména malířů oltářních obrazů, „und zwar zum Behuf der vaterländischen Kunstgeschichte“. c) Seznam všech věcí od zlata a stříbra i všeho nářadí vůbec. d) Popsati zvony (váha, nápisy) „zur Kenntniss der vaterländischen Denkmähler“. Možno se na základě toho domnívati, že v Brně byl tehdy některý církevní hodnostář, jenž měl zvláštní pochopení pro dějiny umění na Moravě, a proto jeho dobrou snahou bylo, aby při sepisování kostelních inventářů nebylo pamatováno pouze na vlastní jejich účel, nýbrž i na církevní umění a dějiny Moravy vůbec.

Vychovatelský.

m. — Paul Claudel katolické studující mládeži.

Na velkém, několikatisícovém shromáždění katolické studující mládeže J. E. C. (Jeunesse étudiante catholique), konaném v květnu za předsednictví kardinála Verdiera v Paříži pod heslem „Pohlédnout v oči budoucnosti", promluvil mimo jiné také básník P. Claudel, u nás tak dobře známý a horlivě tlumočený. Nadšená mládež naslouchala s utajeným dechem životnímu vyznání muže, jenž je skutečným ohniskem intelektuální Francie. Uvádím z něho aspoň několik myšlenek.

„Okolnosti činily ze mne vždy plachého, lidí se stranícího samotáře a musím vám s cynickou upřímností přiznati, že osobně mám odpor ke shromážděním, spolkům i družnosti. Jsem přesvědčen, že nemám v tom pravdu a myslím, že všechno, co nahrazuje nepevnou a platonickou přízeň aktivním bratrstvím, často těžkým a plným zásluh — je křesťanské.

Ostatně Písmo sv. hlásá: Běda člověku samotnému, běda člověku, který se neohřívá při jiném živém organismu, při jiné duši podobné duši jeho, plné otázek a potřeb, běda člověku, který nikomu není potřebný a kterému nikdo není potřebný, a běda tomu, kdo nedovede přetvořiti společnou povinnost ve vědomé milosrdenství.

Jsou však povahy a vždycky takové byly, které pro svůj rozvoj nebo raději pro rozvoj toho, co k nim nenáleží a co přece v sobě nosí — musí projíti dlouhým obdobím osamělosti, odloučenosti a nejen takovým noviciátem, jaký je předepsán před vstupem do řádu, ale ještě musí nésti ochranný štít . . .

Vraťme se však s důvěrou k Písmu sv., které je slovem Božím. Všechny objevy archeologie snaží se nám dnes dokázati, že v biblických vypravováních i z nejvzdálenějších dob pohybujeme se po pevné půdě, na které se vždy výrazněji rýsuje postava Spasitelova. Ve chvíli, kdy pánové Renan, Loisy a celá řada exegetů liberálních, nevěřících, protestantských a modernistických usilovala úplně zastříti Jeho božskou podobu — tehdy byl našim rukám svěřen neobyčejný dokument, dokument, který se neostýchám nazvati pátým evangeliem. Není to vypravování o životě a utrpení Kristově, ale Kristus sám, jeho fotografie: Vide, Thomas! Vide latus! Vide pedes atque manus! Mluvím o tom neobyčejném objevu posvátného rubáše z Turina.

Vlasy vstávají na hlavě, když hledíme na ten hrozný dokument, ve kterém Spasitel vydal se nám od nohou k hlavě „de face et de dos", takový, jakým Ho viděli současníci, tak jak vyšel z rukou katanů . . . . Tělo rozšlehané bičem pochopů, jak později mělo býti rozsápáno tesákem kritiky . . . Čelo korunované trním méně bolestným než je hold pseudokřesťanů . . . Ty ruce a nohy probité, ten otevřený bok a zvláště ten obličej, vyjadřující nezvyklý majestát pod ranami, jejichž výčitky

sotva dovedeme snést . . . Hle, co připadlo za podíl našim časům. Hle, Slovo, které Tělem učiněno jest . . . Hle, svědectví totožnosti, troufale požadované policií lidskou.

Ten, kterého jsme znali z vypravování, po devatenácti stoletích je zde: Ecce, adsum! — praví. Či to nestačí? Čeho je vám více třeba?

Odkazuji vás na knihu, kterou o této věci vydal uznaný učenec Paul Vignon, profesor Institutu katolického v Paříži. A upozorňuji vás zvláště na poslední strany jeho závěrů, ukazující, že posvátný dokument obsahuje nejen důkaz utrpení Páně, ale i důkaz Jeho zmrtvýchvstání, na kterém dle sv. Pavla spočívá celá budova naší víry.

Vám, svým nástupcům, odkazujeme statky, které jsou získány nejen vírou, ale i rozumem, badáním a důkazy."

Básník mluvil pak o nutnosti uskutečňovati zásady křesťanské životem podle víry Kristovy.

„Vidíme často na vyhláškách a prospektech nápisy: Podporujte, co je francouzské! A já pravím vám, mladí moji přátelé: Žijte jako křesťané! Plňte zvláště ono přikázání lásky, které sv. Jan nepřestával doporučovati svým učeníkům!"

*

as. — V y u č o v á n í l a t i n ě n a s t ř e d n í c h š k o l á c h. Na III. sjezdu pro středoškolskou pedagogiku a didaktiku v Praze (7.—13. dubna 1938) bylo učiněno v sekci pro klasickou filologii pozoruhodné usnesení o v y u č o v á n í l a t i n ě n a s t ř e d n í š k o l e. Nejdříve se konstatuje, že posunutím počátečního vyučování latiny na g a rg do 3. tř. byl značně zkrácen a oslaben jazykový, zvláště pak mluvnický výcvik žactva v 1. a 2. tř., neboť ubylo v obou třídách po pěti hodinách vydatného gramatického školení při probírání začátků latiny. Zvýšený počet hodin mateř. jazyka a němčiny to nemůže nahraditi, jak dosavadní zkušenosti ukazují. Odstraněním latiny z prvních dvou tříd byla podstatně ochuzena i formální stránka jazykového vzdělávání. Poklesl tím výcvik a rozvoj duševních schopností žákových, zvl. bystrost úsudku a schopnost vyjadřování. Kromě toho mechanická paměť žáků v 1. a 2. tř. je zvláště způsobilá k osvojování potřebné zásoby slovní a pravidelného tvarosloví, nyní pak zůstává z velké části nevyužita. Leč jsou ještě jiné neblahé následky posunutí latiny do 3. tř. Latina v nejnižších třídách bývala osvědčeným zkušebním kamenem způsobilosti žáků k studiu ve vyšších třídách. Její odsunutí má za následek, že přes pokles natality mladších ročníků nával na střední školy nejen nepolevil, nýbrž naopak nezdravě stoupá a že do vyšších tříd přicházejí i neschopní jednotlivci, kteří práci v přeplněných třídách ztěžují a ohrožují dosažení učebného cíle. Tím se i zvyšuje počet žáků, kteří i při slabším nadání a bez zvlášť intensivní práce dosahují prospěchu s vyznamenáním, v dalších třídách pak nestačí udržeti si tento prospěch v nesnadných předmětech 3. tř. (př. m., f. a j.). Mnozí rodiče hledí předejíti těmto nesnázím tím, že

dávají připravovati na latinu už ve 2. tř. v rozličných kursech a pod. a tak ubírají svému dítěti čas potřebný k oddechu.

Slabá jazyková i duševní příprava žactva, přeplněné třídy, mnoho neschopných žáků, obsáhlost učebné látky, obtížné učebnice, to vše způsobuje ve vyučování latině od 3. tř. prudké pracovní tempo, denní nával nové látky, nemožnost procvičení a opakování látky, vyčerpání žáků i učitele a i přes to nebývá učebního cíle dosaženo.

I navrhují tudíž učitelé latiny a řečtiny: 1. S vyučováním latiny na g a r g budiž opět započato, třeba v menším počtu hodin (4) v první nebo v druhé třídě. 2. V definit. osnovách budiž učebná látka pro jednotlivé třídy upravena tak, aby všem požadavkům mohl vyhověti i žák dostatečný. Bylo by dobré, aby byla stanovena i minimální výměra požadavků pro postup do vyšší třídy. 3. Mluvnické učivo pro nejnižší třídy budiž v osnovách přesně uvedeno i co do rozsahu i organického sledu. 4. Za cvičební látku buďtež v učebnicích pro nejnižší třídy voleny stručné latinské věty, později krátké úryvky z latinských autorů. Překlad českých vět budiž omezen na potřebnou míru. 5. Učitelé latiny souhlasí s dosavadním výběrem a rozsahem četby autorů. Navrhují, aby literární úvody a věcné poznámky byly ve školních vydáních omezeny na míru nezbytně nutnou. 6. Odbor klasických filologů projevuje jednomyslné přání, aby vyučovací správa nepřipouštěla dalšího rušení gymnasií klasického typu a aby naopak působila k jejich zřizování tam, kde jsou pro to příznivé podmínky, jako na př. v Praze, v Brně a j. Zejména bolestný jest úplný nedostatek klasických gymnasií na Slovensku. 7. Po stránce formální žádají, aby jejich návrhy byly předloženy ministerstvu školství a nár. osvěty. — Omezujeme se tu pouze na suché k o n s t a t o v á n í tohoto usnesení (viz čas. Střední škola roč. XVIII. [1938] č. 4, str. 225 atd.) a podotýkáme, že se plní předpovědi těch, kteří protestovali proti p ř e k o t n é m u odstraňování latiny z nejnižších tříd střední školy, rušení humanitních gymnasií, odstranění vyučování náboženství z nejvyšších tříd střední školy (toto jest ovšem samostatná kapitola neméně akutní!) atd. Doufejme, že toto p o k u s n i c t v í bude uznáno a zjednána na příslušných místech n á p r a v a, zvláště když o ni usilují povolaní činitelé, t. j. středoškolští profesoři klasické filologie.

Hospodářsko-socialní.

as. — Zeměpis obyvatelstva Sovětského svazu. V Sovětském svazu žije podle sčítání lidu z r. 1934 (výsledky posledního sčítání nebyly uveřejněny!) celkem 8% obyvatelstva zeměkoule — 168 milionů lidí. Ve složení obyvatelstva SSSR nastaly radikální sociální přeměny. Když srovnáme r. 1934 s r. 1913, tu vidíme, že zprůmyslnění Sov. svazu zvětšilo dvojnásobně procento dělnicvta mezi ostatním obyvatelstvem (28.1%). Vznikla také nová vrstva, skoro polovina obyvatelstva celého státu (45.9%), totiž kolchozníci, kteří se sdružili v kolektivních hospodářstvích. Procento individuálních rolníků (samostat. podnikatelů) se zmenšilo trojnásobně (na 22.5%). Buržoasie přestala jako třída v Sov. svazu samostatně existovat (v r. 1913 jí bylo 15.9%, v tom jsou zahrnuti i t. zv. kulaci). Změnilo se zeměpisné rozsazení dělnictva. Nejvíce vzrostl jeho počet v pohraničí. Všechny národnosti vykazují vzrůst počtu svých příslušníků. Uvědoměle byly změněny: způsob výroby, místa a osad. Tak na př. Kazachové, Kirgizové, Turkmeni, cikáni atd. byli kočovníky. Žili na území asi $^3/_4$ celé země. V Sov. svazu se provádí plánovité usazování těchto kočovníků. V první pětiletce přešlo k usedlému životu více než sto tisíc kočovníků, z nichž byly vytvořeny kolektivy. V jejich území se rozvíjí konsumentské hospodářství, hlavně zeleninové a obilní. Na prázdné mapě vznikají body stálých osad.

V teritoriálním rozsazení obyvatelstva starého Ruska vládla nerovnoměrnost. Na jedné straně byla hustá lidnatost, na druhé pak liduprázdnost. Hustota obyvatelstva se menšila od jihozápadu na severovýchod. Hustě byly zalidněny: Ukrajina, Kurská oblast a zavlažované rayony střední Asie, také v rayoně Moskvy a doněcké pánve. V Sov. svazu se výroba stěhuje na východ a na sever a s ní i lidé. V době první pětiletky stoupl počet obyv. v SSSR o 12%, ve východních rayonech o 24%, na severu o 100%. Dnešní stěhování je plánovité osvojování nových, dosud nedotčených území, vzatých přírodě. Nejdou tam jednotlivci, nýbrž kolektivní skupiny. Stěhování organisuje stát, který poskytuje výhodnou jízdu, financuje stavbu obydlí, opatřuje stroje. Před revolucí mělo vystěhovalectví agrární charakter, dnes má ráz průmyslový.

Mnohé z průmyslových měst starého Ruska bylo zbudováno nikoliv na zdroji surovin, nýbrž na místech starých obchodních a politických středisk, nespojených se žádnou přírodní základnou.

Sov. svaz spěje k odstranění protikladu mezi městem a vesnicí, neznamená to ovšem, že města budou likvidována. Naopak, zprůmyslnění celých rayonů zemědělských dalo vzniknouti celé řadě nových měst. Tato mají ovšem novou tvářnost a význam. S průmyslovým rozvojem Sov. svazu bylo zvýšeno i procento obyvatelstva měst.

V době první pětiletky vzrostlo z 18% na 24%. V druhé pětiletce vzrostly obytné domy o novou třetinu. Města dostala nové zákony rozvoje. Obyvatelstvo je umísťováno podle zprůmyslnění země. V neprůmyslových městech vzrostl počet obyvatel o 12%, ve velkých průmysl. městech o 45—50%. Moskva má rozvoj pomalejší než mnohá města. Od r. 1932 se v Moskvě a Leningradě vůbec nebudují velké továrny a závody. Industrialisace se nezastavila u měst, šla i dále — do tajgy, kde byla vybudována celá řada měst. V nezalidněných rayonech se budují veliké podniky, které zaměstnávají desetitisíce dělníků. Na Urále, který je obdařen všemi užitečnými nerosty světa, se budují nové velkozávody důlního i obráběcího průmyslu. Na jižním Urále buduje se nové město Magnitogorsk. Je tam 210.000 obyv., před šesti lety tam nebylo ani jediného závodu. Podobně jinde, na př. v kurněcké pánvi, nejbohatším uhelném kraji. Také nejzazší sever byl pouští. Dnes při dolním toku Jeniseje stojí nové město se 17.000 obyv. Tak se tvoří nový zeměpis Sov. svazu (bližší zprávy o celé výstavbě Sov. svazu viz v knize: M. Michaljov, SSSR ve výstavbě. Nákladem Českosl. grafické unie v Praze 1937).

*

Dnešní Londýn.

Londýnská městská správa vydala obsáhlou knihu, z níž se dovídáme leccos zajímavého o tomto velkoměstě a jeho životě. Dočteme se tu, že Londýn má 8,238.942 obyvatel. Denně se v Londýně uzavírá 120 sňatků. Ročně se tu narodí 56.000 dětí a 51.000 lidí umírá. Londýňané užívají průměrně denně tři hodiny a dvanáct minut slunečního světla a v roce mají 187 deštivých a 42 mlhavých dní. Statistika také prozrazuje, že Londýňané nejsou zarytými abstinenty. Rok co rok se opije 17.000 Londýňanů tak, že je musí policie odvážeti v komůrkových vozech. Půl milionu osob je zaměstnáno v obchodu a 162.000 v hotelích a restauracích. Hodnota zboží, dopraveného přes moře, dosahuje v posledních letech jedné miliardy šesti set patnácti milionů dolarů, což je téměř polovička celého anglického dovozu. Vývoz zboží z Londýna dosahuje částky sedm set pětadvacet milionů dolarů. Londýnské ulice a třídy měří v celku 2325 mil, což je vzdálenost z Londýna na Nový Foundland. Udržování každé míle stojí ročně 7250 dolarů, z toho připadá dva tisíce dolarů na čištění, čtyři tisíce dolarů na opravy a tisíc dvě stě padesát na osvětlení. Smutná je statistika dopravních nehod. Ročně je zabito nebo zraněno 57.000 lidí. V londýnských nemocnicích je průměrně denně ošetřováno 43.000 lidí, v blázincích 28.000. Správa města stojí ročně dvě stě milionů dolarů, což je pětadvacet dolarů na jednoho obyvatele. Úřady se musí zabývat nejen inspekcí na parnících a dozorem nad adoptovanými dětmi, ale musí také pořádat vyhlazovací tažení proti krysám a myším, bojovat proti hluku a vůbec zabývat se tisíci různými jinými záležitostmi.

L. N.

Politický.

ff — „Kredo“ nynější sociální demokracie.

Ve článku Boh. Koutníka „Socialistická myšlenka“, uveřejněném v slavnostním čísle „Práva lidu“, vydaném k jubilejnímu sjezdu čsl. sociální demokracie, čteme m. j., jak na způsobu dobývání prostředků k živobytí závisí celé složení, ale také myšlení dané lidské společnosti. Socialismus se takto stává výkladem smyslu dějin, filosofií historie. Položil důraz na hospodářské podmínky, na myšlenku označovanou slovy historického materialismu a vedle výkladu současných poměrů hosp. podal i výklad hnacích sil onoho nesmírného proudu lidského snažení, jenž se od věků valí vstříc neznámé, ale tušené budocnosti.

Konečně však socialismus znamená i celý životní názor, znamená určitou filosofii... stává se názorem filosofickým. Jeho podstatou je pevný postoj na této zemi, důvěra ve vlastní rozum a vlastní smysly, důvěra v tento život. Zde na této planetě se rozhoduje lidský osud. Socialismus odmítá každé učení, jež považuje tuto zemi za prokletu dědičným hříchem, jež ji prohlašuje za přechodnou stanici pro život ve světě nadpřirozeném, jež odkazuje právem všech křivd a bolestí na onen svět.

Církev předkládá trpícím příběh o Lazarovi, který za živa prosil o drobty padající se stolu bohatcova a po smrti byl odnesen do lůna Abrahamova, a o bohatci, který za živa hodoval skvostně na každý den a obláčel se v kment i šarlat — a po smrti se trápil v pekle.... Socialismus nechce odkládat spravedlnost na onen svět. Chce ji hned zde na zemi. Nevěří na postižení jinou kletbou, než jí je nespravedlivý společenský řád. Nevěří také na jiné poznání, než mu dávají jeho oči a uši a jeho rozum. Odmítá všechna zjevení s onoho světa. V tom je smysl jeho filosofického materialismu.

Odmítá však i ty filosofické idealisty, kteří se dovolávají nějakého vyššího poznání nadrozumového. Nehledíc k tomu, že koncem filosofického idealismu bývá zase obhajování víry v boha (!) — a nesmrtelnost duše, tito idealisté zpravidla odkazují trpícího člověka do vlastního nitra, tam že musí hledat klid a štěstí před ústrky světa. Tento názor ovšem přichází velmi vhod těm, kteří chtějí z odříkání druhých kořistiti... Jsme v době naprostého zmatku hospodářského, politického i myšlenkového. V té době jest idealismus obhájcem hmotných zájmů vykořisťovatelů a materialismus jest úsilím o společnost spravedlivou ke každému. Domnělé ideály všelidské a všenárodní jsou nástrojem ovládání většiny menšinou a boj o třídní zájmy utlačených je bojem o beztřídní společnost. Vše je na ruby a zmatek se může zmocnit i socialisty. Tím více musí být připomínáno, že socialismus je především správný, nezaujatý, střízlivý pohled na svět a společnost, že je především myšlenka.

Toto otevřené přiznání ukazuje, že sociální demokracie nijak nekráčí s duchem doby, že cele ustrnula na svém materialismu v domnění,

že učiní člověka dokonale šťastným. Ptáme se: Je s to učiniti každého člověka šťastným a ve všech životních situacích, i tehdy, když opravdu trpí a nemůže bažit po hmotných darech země, nebo nemůže v sobě utlumit vyšší tužby, které socialistická myšlenka v sobě neuzavírá?

Ba, je toho věru málo, co mu zde nabízí. Není-li Boha, je všechno dovoleno, praví sám Dostojevský (autorita jistě našimi pokrokáři uznávaná). Proto světový a životní názor, který přijímá čsl. sociální demokracie za svůj, vylučuje také opravdovou morálku. A konečně jsou to jen hmotné síly, které ženou „onen nesmírný proud lidského snažení"? Stačí i to na vysvětlení lidských dějin? —

Je věru podivno, že takový názor má ještě dnes tolik přívržencŭ mezi českými inteligenty.

*

nn. — Podrobnosti o zednářství v ČSR.

Nakladatelství „Vlajka" v Praze vydalo právě velmi zajímavou knihu z pera Jana Ryse pod nadpisem „Židozednářství metla světa" o 356 str. se 16 str. obrázkových příloh (fotografie a facsimily) za 40 Kč. Dílo se opírá o bohatou literaturu a má nemalý význam pro bližší poznání čs. zednářství, o němž až dosud se vědělo pouze tolik, že jest u nás velmi rozšířeno, a to zvláště ve vlivných kruzích.

Velký Orient čili velkou lóži čs. ustavily lóže Jan A. Komenský, Národ, 28. říjen a Dílo v Orientě pražském, a Jos. Dobrovský v Orientě plzeňském. Ustavující schůze konána 25. 2. 1923 v Praze v bance Union. Původně sídlil v bytě MUDra Baštýře, odkud přenesen do Husovy třídy. „Světlo" vnesl Velký Orient jugoslavský. Při Velkém Orientě je zřízena zvláštní komise, jež zkoumá potřeby členů, kteří mají býti podporováni na úkor všeho nezednářského a proto (jak výslovně čteme na str. 209) vybírá své členstvo z nejvlivnějšího prostředí: finančníků, průmyslníků, vyšších st. úředníků a vysokoškol. profesorů. Velmistrem byl Jar. Kvapil, pak univ. prof. Weigner. Tento předsedal ve schůzi 17. dubna 1934, na níž rozhodnuto, že mají býti podporováni u nás jenom němečtí emigranti-zednáři. Po této stránce je zajímavé, že dle časopisu S. Z. (Svob. zednář) VIII-9 je tendence protizednářská totožná s tendencí protidemokratickou, z čehož patrno, čemu jest u nás rozuměti pode jménem demokracie. Kam tato zednářská demokracie až sahá, jest nejlépe vidno z toho, že zednářství se skrývá i za takovým podnikem jako jest „Demokracie dětem" (214). Jí se zabývala Velká rada zednářská dne 13. února 1934 a neškodí připomenouti, že i vysocí církev. hodnostáři z neinformovanosti podepsali příslušné provolání. Na venkově prý se zednářství šíří nejvíce pomocí Sokola (213). Při Národní velké lóži čs. je celá řada lóží, z nichž deset je v Praze, po jedné v Olomouci, Mor. Ostravě, Ban. Bystrici, Užhorodu, Žilině, Táboře, Hradci Kr., Č. Budějovicích a Plešivci. Po dvou lóžích má Brno, Bratislava a Košice. K vůli informaci buďtež uvedeni zde někteří známější funkcionáři lóží: Při ustavující schůzi Nár. velké lóže čs. zastupoval olo-

moucký zedn. spolek Lafayette tamní primář dr. Trapl. Brněnskou lóži „Cestou světla" zastupovali řed. zem. musea mor. J. Helfert a univ. prof. J. Bělehrádek. Velmistrem byl v r. 1934 zvolen univ. prof. Weigner. Z činnosti Nár. velké lóže budiž uvedeno: V pražské lóži „Pravda vítězí" přednášel (1930) o svatováclavských oslavách dr. Fr. Žilka — prof. Husovy fakulty (!). Téhož roku historik čs. odboje Werstadt „O č. osvobozenských programech na začátku války". V lóži „Ján Kollár" mluvil (1933) Vavro Šrobár na thema „Počátky st. života na Slovensku". V lóži „Sibi et posteris" řečnil (1933) gen. Klecanda: „Náš odboj a budování obrany státu". V lóži „Pravda vítězí" vydal Werstadt sborník k padesátinám pres. dra Beneše.

Lóže „Jan A. Komenský" zal. v bytě MUDra Baštýře již 26. října 1918, vlastní založení však se událo 28. září 1919, kdy do ní vnešeno „světlo" z franc. Orientu. Prvním stoličním mistrem byl Jar. Kvapil, po něm zemř. knihovník Nár. musea dr. Jos. Volf. Lóže má šest čestných členů, mezi nimi univ. prof. brněnský Vlad. Helfert. Předsedou je JUDr. Karel Koschin, rada nejv. správního soudu v Praze. Lóže „Národ" zal. 20. června 1920, vznikla z italské lóže. Mezi mistry je i univ. prof. dr. Jan Kapras. Velmi zajímavá jest lóže „Pravda vítězí", v níž I. místopředsedou za r. 1934 byl zvolen prof. Husovy fakulty PhDr. Fr. Bednář. Mezi členy představenstva náleží archivář dr. Jarosl. Werstadt, členem výboru byl tehdy profesor Husovy fakulty dr. Fr. Žilka a protest. publicista ing. Berty Ženatý. V r. 1935 stal se prof. Bednář dokonce předsedou této lóže a III. místopředsedou dr. Werstadt. „Sibi et posteris" zal. 21. září 1929. Čestným členem je mistr Mucha. „Ján Kollár" v Bratislavě zal. 13. června 1925. Jejím synem je dr. Vavro Šrobár. „Cestou světla" v Brně zal. v ústavní pracovně univ. prof. Babáka 17. března 1926. V presenční listině jsou zapsáni: jako mistr MUDr. Babák, jako bratří dr. Bohuslav Bouček (prof. medic. fakulty v Brně), dr. Ant. Hamzík (tamže, nyní v Praze), dr. Boh. Kladivo, Dobroslav Krejčí a dr. Václav Neumann. Po smrti prof. Babáka stal se předsedou univ. prof. dr. Vladim. Groh, člen lóže 28. říjen, potom přistoupili za bratry Fr. Koláček (univ. prof. v Brně) a j. Lóže „Lafayettova" zal. v Olomouci 18. listopadu 1932, „světlo" do ní vneseno 17. června 1933 ve slavnostní síni v Denisově tř. — laskavostí židovské lóže „Hort". Bratrem lóže byl primář Trapl. „Lux in tenebris" v Mor. Ostravě zal. 14. března 1932. Mezi osobnostmi, které jí zvláště prospěly, nacházíme i nynějšího ředitele I. gymnasia v Brně dr. Jos. Kudelu, legionářského spisovatele. Ustavena jako kroužek za přítomnosti Vlad. Groha.

Kromě toho existují u nás smíšené lóže zaměstnávající se většinou theosofií. Dva členové této větve vydávají časopis „Dvě hvězdy", v nichž měla článek spisovatelka sestra Pavla Moudrá.

K informaci čtenářstva budiž uvedeno ještě toto: Brno, místnost v kavárně Slavia, schůzky v pátek, pres. MVDr. Fr. Král (prof. zvěr. školy), tajemník Jos. Okáč. — Č. Budějovice, restaurant Vollbrecht, středa, pres. JUDr. Lev Arnstein, taj. ing. Václ. Kapoun. — Hodonín,

radniční sklep, pondělí, pres. dr. Hugo Wagner, taj. MUDr. Walter Lechner. — Hradec Kr., Grand hotel, pondělí, pres. JUDr. St. Šilta, taj. ing. Em. Hrubý. — Chrudim, hotel Bída, pondělí, pres. ing. Em. Stáně, taj. dr. Jiří Novák. — Kroměříž, hotel Simon, pondělí, pres. MUDr. Fr. Koza, taj. JUDr. Ant. Králíček. — Mor. Ostrava, hotel Palace, pondělí, pres. ing. Vojt. Houdek, taj. Karel Burget. — Olomouc, Nár. dům, pátek, pres. ing. Fr. Rompart, taj. dr. Bohusl. Glos. — Opava, restaurant Beseda, pátek, pres. ing. Ed. Jeřábek, taj. Bedř. Čech. — Pardubice, Grand hotel, pondělí, pres. Ing. Karel Procházska, taj. Otokar Klika. — Přerov, Grandhotel, pátek, pres. ing. L. Mrkvička, taj. dr. Karel Kozánek. — Prostějov, Nár. dům, pondělí, pres. Rob. Rozsypal, taj. dr. Jan Kühndel. Třebíč — Hotel Podlipný, úterý, pres. MUDr. Otmar Šádek, taj. Jarosl. Křídlo. — Zlín, Společ. dům, úterý, pres. doc. Milosl. Mareš, taj. Jan Kowalski.

Za povšímnutí stojí i kapitola o zednářství ve vojsku (str. 303 n). Dovídáme se z ní, že v r. 1925 snažil se získati lóži za člena gen. Gajdu bratr Jarosl. Kvapil, však marně. I obrátil se na gen. Syrového, jejž získal a Syrový se brzy stal náčelníkem gen. štábu. 5. února 1926 byl gen. Syrový slavnostně uveden do lóže.

Jména Werstadt a Kudela nám vysvětlují, proč tito vedoucí pracovníci v dějinách čs. odboje tak urputně odmítají jakoukoliv účast katolíků na čs. odboji. Rozšířené zednářství v univ. kruzích dává nám tušiti, proč i lidé dobře nebo dokonce velmi dobře kvalifikovaní se nemohou státi ani docenty. Nejvíce ovšem zaráží zednářství u profesorů Husovy fakulty, považíme-li, jak se naši protestanté honosí svým lepším a čistým křesťanstvím. Pozoruhodným jest i Weignerův výrok o sokolství a zednářství (S. Z., VIII-4): „... Sokol je podle staré pravdy zednářem v profánním světě. A bratr Karel (t. j. Weigner) sám věří na sokolsko-zednářské příbuzenství tak, že ani dost málo nepochybujeme, že naše svobodné zednářství bude jednou přímým vůdcem sokolských mas“ (str. 302). Kniha Rysova je opravdu velmi pozoruhodna.

*

Diplomatické a konsulární zastoupení v Československu.

V květnu 1938 bylo v Československu v činnosti celkem 139 úřadů, zastupujících zahraniční státy, z nichž je 32 zastupitelstev diplomatických a 107 konsulárních. V čele zahraničních diplomatických misí je 1 jednatel diplomatický první třídy, jímž je apoštolský nuncius, 29 mimořádných vyslanců a zplnomocněných ministrů a tři chargés d'affaires. Ze 107 cizích konsulátů je 17 konsulátů generálních, z nichž 5 je effektivních a ostatní čestné. Ostatní konsulární úřady jsou obsazeny 14 skutečnými konsuly, dále konsuly honorárními, mezi nimiž je několik vicekonsulátů a konsulárních agencií nebo oddělení. Diplomatické a konsulární zastoupení má v Československu celkem 46 států.

ROČNÍK LV. V Brně dne 31. července 1938. ČÍSLO 7.

HLÍDKA.

Vilém Bitnar: (Č. d.)

PAVEL JULIUS VYCHODIL
LITERÁRNÍM KRITIKEM A HISTORIKEM.
NA OKRAJ JEHO ŽIVOTNÍHO DÍLA.

III.

Duchem novoscholastickým prodchnuta byla i celá literárně kritická prakse v redigování literární revue. Vychodil v ní vytvořil za pomoci literátů z Katolické Moderny odlišný útvar hodnocení slovesné produkce národní, tak zvanou „moravskou kritiku". Liberální křídlo tohoto směru tvořily na Moravě „Literární Listy" velkomeziříčské. Název byl jí dán kdysi s posměškem, jako čemusi méně cennému, ale dnes uznává se význam uvědomnělé práce družiny katolických učenců ve vývoji kulturního celku. Je tomu letos padesátpět let, kdy v Brně vyšlo první číslo orgánu této kritiky, Vychodilovy

HLÍDKY LITERÁRNÍ,

vycházející pod názvem „Hlídka" za redakce rajhradského benediktina Václava Jana Pokorného podnes. Rajhradský benediktin *Placid Jan Mathon* pracoval již od roku 1867 na zbudování českého katolického tisku na Moravě. K podpoře těchto snah založil posléze i tiskový fond „Apoštolátu tisku", jímž chtěl umožniti láci dobrých publikací literárních. Jeho rozsáhlá činnost měla býti řízena prostřednictvím listu, který by „věc Apoštolátu tisku šířil, dobré knihy doporučoval, špatné zavrhoval, aby tedy celé písemnictví posuzoval co do hodnoty ne tak estetické, jako spíše praktické . . ." Dne 12. ledna 1884 vyšlo tedy v Brně první ukázkové číslo tohoto orgánu pod po-

čátečním názvem „Zprávy Apoštolátu tisku“ a s podtitulem „listy věnované zájmům křesťanského písemnictví“. Vycházely pak měsíčně jako příloha časopisu „Škola Božského Srdce Páně“, zasílaly se důvěrníkům Apoštolátu tisku zdarma, jinak předplácely se v administraci Benediktinské knihtiskárny celoročně za jeden zlatý. První ročník měl dvanáct čísel po jednom archu a redaktor Mathon uskutečňoval v něm svůj program posuzování knih se stanoviska přísně náboženského tak důsledně, že list byl by se stal již za něho skutečným regulátorem katolicisující činnosti a vodítkem pracovníků v mohutnícím hnutí náboženském, kdyby se v jeho rubrikách včas soustředil sbor svědomitých spolupracovníků. Ale Mathon, příliš zaměstnaný, nedovedl získati znalců, zejména beletrie, o niž po přednosti běželo, zůstával sám, vyplňuje čísla i výpisky a výstřižky z novin. Vycítil, že se svým úzkým programem nevystačí, a tak již druhý ročník listu vydával od roku 1885 pod změněným titulem „Hlídka literární“, s podtitulem „zprávy Apoštolátu tisku“. List byl odtud jen zevně redigován Mathonem, který starosti o obsah předával již koncem roku 1884 stále v širší míře mladému benediktinu

PAVLU JULIU VYCHODILOVI,

který od jedenáctého čísla prvního ročníku byl vlastním jeho pořadatelem. Od počátku druhého ročníku počal se za vedení Vychodilova pozvolný, ale jistý rozvoj listu. Za spolupracovníky byli získáni nejen lidé v oboru literární kritiky již známí, ale také mladí literáti, aby vyškolen byl dorost. Všem vyhrazena úplná samostatnost a nezávislost úsudku, věcnými důvody podepřeného. Oddech nového rušného života vanul již stránkami druhého ročníku, jehož přispěvatelé se množili tak rychle, že Vychodilovi nebylo v pátém čísle již možno „při návalu látky a malém objemu listu všem hned vyhověti“. Tato závada byla odstraněna již v třetím ročníku (1886), který vyšel v dvanácti sešitech dvojarchových, s podtitulem „listy věnované literární kritice“, jako orgán samostatný, nikoliv již jako pouhá příloha. I na titulním listě vedle Mathona, „za redakci a vydávání zodpovědného“, objevilo se již jméno Vychodilovo. A tak zůstalo s nepatrnými změnami až do 16. listopadu 1895, kdy Vychodil oznámil čtenářstvu, že dvanáctým číslem dvanáctého ročníku přestává list vycházeti jako časopis pouze literatuře a její kritice věnovaný, a že se změní v list vědecký, obsahově rozšířený, který bude od třináctého ročníku (1896) přezván na „Hlídku“. Vychodil loučil se těžce se zamilovaným dílem, ale

uznával, že nastala konečně nutnost hovořiti o „zásadních otázkách", náboženské a mravní. Kritika „referující neb opravující tu nepomůže, a základního poučení neb objasnění nelze v literárních úvahách napořád podávati . . ." Měsíčník „Hlídka" byl tedy listem spíše filosofickým a apologetickým, který uzrál v typ tak jedinečné povahy, že zaslouží samostatného ocenění. Ani „Hlídka" ovšem nepřestala býti listem literární kritiky, řízené zásadami původní „Hlídky literární".

Redakční program, stylisovaný Vychodilem již v doslovu k druhému ročníku „Hlídky literární" (1885), zachován byl až podnes. Milejším mu byl vždy stručný referát, plod pilné a znalecké četby, než obšírná recense, květobor planých frází novinářské reklamy. Kde byla tendence spisu protináboženská, posuzován vždy s hlediska náboženského. Pravda a právo bylo heslem listu, ani jednostranná řežba, ani přemrštěné vychvalování. Pěstováním rozborů, sepsaných nejen za účelem praktickým, nýbrž i vědeckým, zvláště estetickým, nabyla revue významu pro rozvoj celé české literární kritiky i literární vědy. Také výstavba rubrik obsahových doznala během času jen nepatrných změn. První část obsahovala články ze všech odvětví literární estetiky a dějin slovesných. Druhá část zabírala posudky literatury beletristické především, veršů, novelistiky i dramatu, ale také spisů dějepisných, filosofických i lidovědných. V třetí části byly různé zprávy, zajímavé drobnosti ze života literárního, zvláště spolkového, ve kterých vynikaly pečlivé přehledy bibliografické, soupisy statí životopisných, literárních i kritických, otištěných v časopisech českých, slovanských i cizojazyčných. Čtvrtou část zabíral feuilleton, polobeletristické stati o literárních otázkách časových. Od pátého roč. (1888) zavedena i rubrika paběrky, jako část pátá, obsahující polemicky vyhrocené citáty z různých listů, redakcí komentované. Od sedmého ročníku (1890) jako šestá část vedena byla bohatá rubrika časopisy s popisem obsahu vynikajících listů všech evropských literatur, s informacemi, jež neměl žádný z ostatních českých časopisů té doby. V druhém ročníku (1885) vystoupila také

PRVNÍ KRITICKÁ DRUŽINA

Vychodilova, roj mladičkých spisovatelů katolické orientace, stejného s Vychodilem stáří, bohoslovců nebo sotva vysvěcených kaplanů. Z království to byli Alois Dostál a Vincenc Drbohlav, z markrabství

Viktor Bábiček, slibný talent záhy zemřelý, František Géduš, Kristin Lux, Alois Špalek, Jan Papežík, Jan Vyhlídal, Gunther Schössler, Václav Češkuta, Josef Skoták, Jan Škarda, Vincenc Sloupský, František Kodym, Jan Alois Očadlík, Augustin Vrzal, Josef Vejchodský a Jan Tenora. Mnozí z nich zůstali věrni listu až do konce, někteří přešli s Vychodilem později i do nové „Hlídky". Jak vidno, vyrostli z nich jednotlivci na vynikající pracovníky v různých kulturních oblastech, takový Dostál, Vyhlídal, Vrzal a Tenora. Vedle této mládeže stáli od počátku starší pracovníci, František Bačkovský a benediktin P. Method Halabala, ale vysoká úroveň listu lákala nové spolupracovníky, z nichž se od roku 1886 tvořila

DRUHÁ KRITICKÁ DRUŽINA,

do níž patřili skoro všichni tvůrci slavné „moravské kritiky" posledních patnácti let devatenáctého věku. Pracovali tu František Bílý, Jan Korec, Leandr Čech, Lev Šolc, Pavel Krippner a Jan Kabelík, k nimž se připojovali katoličtí kněží Jan Blokša, Václav Kubíček, Karel Šťastný, Klement Suchý, Čeněk Jan Ševčík, Benno Schaffra, Václav Saiver, Antonín Otahal Plešovský, František Salesius Bařina, Cyril Seifert, Alois Breindl, Adam Chlumecký, Jan Dokoupil, Alois Mattuška, Josef Malina, Josef Kouble, Josef Kousal, Antonín Brychta, Šebestián Páral a Josef Novodvorský. Občasnými hosty byli vážení znalci Leoš Janáček, Josef Bartocha, František Bartoš a Jindřich Metelka. (P. d.)

Baskové a občanská válka španělská.

F. S. Horák. (Č. d.)

Biskajští předáci obětovali věc hlavní za nahodilosti.

Již na počátku této studie byly uvedeny přednosti a význačné rysy lidu baskického. Jak je chtěli udržet v těchto chvílích zkoušky, za této historické příležitosti, snad nejvýznamnější v dějinách Španělska, ba celého světa, jak je dovedli zachránit náčelníci odpovědní za baskický národ? Jedni stavějíce se první v čelo hnutí proti marxistické revoluci, druzí, vládcové v Bilbau, spolčujíce se s marxisty a anarchisty.

Tu je kořen všeho zla. Ve jménu svobod, které nemohou existovat bez bytostného tradičního základu, předáci biskajští uzavřeli spolek a spolupracovali s nepřáteli vší tradiční podstaty a přispěli co nejúčinněji k tomu, aby se udržela anarchisticko-bolševická vláda v Madridě a potom ve Valencii. Toto počínání považuje většina Basků a všichni opravdoví Španělé za poblouzení.

Jak je vysvětliti? Snad tím, že byly vyčerpány všechny prostředky se strany bílých, aby byl zamezen boj v Baskicku nebo aspoň omezen na živly anarchisticko-marxistické. Jisto je, že už od července 1936 jsou baskičtí nacionalisté spojeni s anarchisty a komunisty takovým způsobem, že je nemožno odloučiti. Tak obětují noví předáci biskajští ve svém autonomistickém zaujetí všechny hodnoty, jež je spojovaly se španělskými tradicionalisty a ostatními Evropany západní křesťanské orientace.

To je tragedie, která nás ohromuje. Vládcové v Bilbau by rádi namluvili baskickému lidu, že jsou jeho opravdovými representanty. A přece jsou Baskové jedinými rasisty na poloostrově, v sociálním ohledu jsou upřímnými katolíky: mají smysl pro rodinný život a úctu k ženským ctnostem, váží si individuální svobody, neznají třídních rozdílů a zavrhují tudíž třídní boj, jejich sociální buňkou je rodina a přirozenou organisací obec, jako demokraté se účastní všichni její správy, jejich jednání je určováno spíše zvykem než nařízením a p. Jak se tedy mohli ti, kteří se vydávají za representanty lidu takových rysů povahových, spolčiti s anarchisty a bolševiky a dopomoci k vítězství těm, kteří jsou nepřáteli rasismu, katolicismu, přívrženci bezbožecké školy a neomezeného rozvodu, potlačovateli soukromého

majetku, hlasateli třídního boje, kteří kladou sovět nad rodinu, syndikát nad obec, kteří zavrhují demokracii a nahrazují diktaturou proletariátu, kteří chtějí celý život zbyrokratizovat... nemá budit takové jednání pohoršení?

Vláda v Bilbau nemohla zvítězit.

Nejhorší věc byla pro vládce v Bilbau, že nemohli žádným způsobem zvítězit, že z jejich situace nebylo východiska. Jestliže nezvítězili zbraněmi — to bylo zřejmě nemožno — jejich porážka znamenala zároveň konec jejich ideálů. Avšak kdyby byli zvítězili, mělo by jejich vítězství ještě mnohem horší následky. Neboť by bylo přispělo k tomu, aby marxismus ovládl celé Španělsko. A vítězství marxismu by znamenalo konec vší svébytnosti baskické. Nedá se předpokládat, že by Baskové, dosáhnouce autonomie, mohli se s radostí dívat na úplné zhroucení křesťanské civilisace v celém ostatním Španělsku. Také nelze předpokládat, že marxisté nebudou potom usilovat o rozšíření svých doktrin i na území svých spojenců Basků. Stalo by se jim, co se stalo neruským národům uvnitř Sovětské unie. Mají své republiky jen dle jména samostatné, ve skutečnosti však všechno jejich zřízení je bolševické. Co by jim potom byla platna sebe větší míra autonomie, kdyby neměli trochu osobní svobody, žili jako bez duše, bez tradice, bez víry, bez rodiny a zděděných zvyků?

Jak si počínali marxisté ve Španělsku, když se zmocnili vlády?

Co se dá očekávat od vítězství marxistů ve Španělsku, toho názornou ukázkou je utrpení, které zakusila země od chvíle, kdy se ujala vlády Lidová fronta (16/II 1936): požáry klášterů a kostelů, sta vražd, nespočetné atentáty proti lidem pravicovým, odzbrojení protivníků schopných boje a obrany, všeobecný rozklad připravující velkou revoluci marxistickou, nařízenou kominternou, jejíž ukázkou bylo povstání v Asturii v říjnu r. 1934. Od 18/VII 1936 pak pod záminkou a pláštíkem občanské války nejhroznější ze sociálních pohrom, úsilí o vyhlazení protivníků na území ovládaném marxisty, jehož hrůzy a krutosti ještě neberou konce.

Vláda v Bilbau si byla dobře vědoma toho, co podporovala svým spojenectvím s rudými: úplný rozvrat kultury a ducha země, zkázu její hospodářské prosperity, zánik křesťanské rodiny zavedením tuze

snadného rozvodu, soustavné rozvracení justice nahrazené krutými soudy lidovými, když ne vražděním v soukromých bytech nebo na místech odlehlých, vyhlazení všeho, co nějak souvisí s náboženstvím, kostelem, kněžími a bohoslužbou. Stačí připomenouti, že bylo zavražděno 11 biskupů, 16.750 kněží a řeholníků a nejméně 300.000 jiných obětí rudého barbarství.

Ve Španělsku nešlo o boj mezi chudými a boháči.

Politikové v Bilbau se marně snažili ospravedlnit své chování, prohlašujíce, že španělská válka není válkou občanskou, nýbrž zápasem mezi chudáky a boháči, v níž prý se oni — finančníci a kapitalisté — stavějí na stranu chudých . . .

Dr. Goma, kardinál-arcibiskup toledský, sám vyvrátil tuto záminku, uváděnou vládou v Bilbau, slovy: „Nemyslím, že by se zde třeba jen tucet lidí chopilo zbraně na ochranu svého majetku. Ani aby se bránilo proti týrání těch, kteří jej mají a spravují. Připouštíme sociální nespravedlnost jako vzdálenou příčinu pohromy, ale popíráme, že tu jde o zápas tříd. Záminka není důvodem, a požadavky dělníků nebyly leč záminkou k válce. Bylať nejkrutější a nejsurovější tam, kde důvod a záminka byly nejmenší, v Asturii, v Biskajsku a v Katalánsku, kde je dělník na stejné, ne-li vyšší úrovni, než jsou nejlépe placení dělníci v Evropě. Než válka není oprávněna, leč když se vyčerpaly všechny prostředky řádu právního a mravního, aby byly urovnány sociální spory; a válka vypukla, když hustá síť zákonů chránila dělníka a usnadňovala mu přístup k vlastnictví a k účasti na vedení závodu. Nepřestala válka, spíše se obrátila ve vnitřní spor mezi dělníky, v krajích, které se ponenáhlu sovětizovaly! Postupně se stávala velkým olupováním bohatých i chudých, nikoli ve prospěch celku, nýbrž ve prospěch odvážných a silných. Kdo zdvihá válku — Franco — nepostavil se na stranu boháčů, nýbrž hlásá všemi způsoby nutnost větší spravedlnosti sociální. Na desetitisíce je těch, kteří se hlásí do řad bojovníků, aniž mají více než pušku, kterou jim dali do ruky, a jedinou myšlenku: Boha a vlast.“

Baskičtí nacionalističtí kněží obětmi války.

Od té doby, kdy chování některých Biskajců dalo příčinu k rozdvojení katolíků baskických, stali se také někteří nacionalističtí kněží baskičtí obětmi války. Netrpěli však pro své katolické náboženství,

nýbrž za činnost politickou. Je to ovšem věc politování hodná, ale není přece možno srovnávati ji s údělem, který stihl katolické kněžstvo v rudé části Španělska, kde šlo protináboženským fanatikům o soustavné vyhlazení duchovních, kteří tu hynuli jako opravdoví mučedníci své víry.

Baskičtí kněží byli politicky rozděleni: jedni sympatisovali s karlisty (t. j. Francem), druzí se postavili s některými předáky biskajskými na stranu španělské vlády.

Vláda v Bilbau uveřejnila v únoru m. r. seznam duchovních z provincií baskických, kteří s ní sympatisovali a zemřeli násilnou smrtí. Stalo se tak jen při vypuknutí nepřátelství v říjnu r. 1936. Počet jejich udáván na 30, ale jménem jich uvedeno pouze 12. Kromě nich z politických důvodů uvězněno asi 150.

21 baskických kněží se obrátilo na papeže listem z 2/V 1937, v němž tvrdili, že se kněžstvu od října 1936 dostalo podpory a ochrany od vlády v Bilbau. „Je jisto," podotýkají, „že dříve byly spáchány atentáty proti kněžím a posvátným budovám a ještě nějaký po 7. říjnu přes bdělost úřadů." Také tvrdí, že při útoku na Durango (31/III) byly zasaženy kostely a kláštery a dva kněží usmrceni a v Guernice (26/IV) dva kostely zapáleny. To je všechno, i když připustíme, že kostely byly zasaženy a vzňaly se za bitvy a nebyly zapáleny úmyslně prchajícím vládním vojskem.

Je ovšem nutno litovati toho, co bylo takto zaviněno bojem. Ale srovnávejme! 12 kněží se tu stalo obětí politické vášně a zaslepenosti, je-li už třeba to tak označit. Také uvěznění kněží bylo z důvodů politických. Rovněž tragický osud měst Duranga a Guernicy byl nevyhnutelným důsledkem války.

Zcela jinak dlužno posuzovati zavraždění 11 biskupů a 16.750 duchovních v rudé části Španělska. To jsou jen oběti protináboženského fanatismu a opravdoví mučedníci své víry. Tu je nesmírný rozdíl jak v počtu, tak v pohnutkách. (P. d.)

Morava a stížné listy do Kostnice (1415).

Podává Dr. Augustin Neumann. (O.)

Napsal-li Sedláček,[1]) že potvrzením Joštovy zástavy Nového hradu chtěl císař převésti Vaňka z Boskovic na svou stranu, pak ostatní rodinu boskovickou hleděl sobě získati jinak. Počátkem prosince 1420 přidal k oné zástavě ještě 225 kop grošů, a to pro syny Vaňkovy Oldřicha, Jaroslava, Jana, Jindřicha a Beneše.[2]) Jak průhledné jest toto Zikmundovo obdarování, jest nejlépe viděti z toho, že Beneš se stal katolíkem až teprve vlivem Kapistránovým v Brně — 1454! Těmto štědrým odměnám však nebyl ještě konec. Někdy kolem r. 1420 zastavil císař Oldřichovi z Boskovic hrad svojanovský na pomezí českomoravském položený,[3]) 4. května 1421 odměnil císař Oldřicha přídavkem 500 kop grošů k zástavě novohradské a mimo to mu ještě postoupil hory vildenberské u Pozořic, vymíniv si pouze, že Oldřich bude odtud dodávati Zikmundově posádce na Špilberku dříví.[4]) Důležito jest, že v tomto posledním darovacím listě císař výslovně praví, že tak činí „za službu a žold". Zaráží, že jako otec Oldřichův Vaněk, tak i Oldřich, vzal nabízené mu veliké dary od císaře a pak ho zradil. Sedláček[5]) o něm totiž píše: „Král Sigmund svěřil mu v ochranu proti husitům hrad svojanovský... Oldřich z Boskovic se však k husitům přidal a zůstal pánem Svojanova." Konečně se snažil císař získati i nejstaršího bratra Oldřichova Jana či Ješka, kterému zastavil Jevíčko za 800 kop grošů.[6])

Poznáváme-li z těchto darování a zástav snahu císaře Zikmunda získati sobě mocný rod pánů z Boskovic, pak něco opačného vidíme u pánů z Lichtenburka na Bítově. Poznali jsme, že Jan podepsal stížný list a jeho bratr Smil, že odvolal v listopadu 1421, což svědčí o příslušnosti obou bratří ke straně husitské. Tito páni právě naopak hleděli si vynutiti nějaké dary od císaře. Důkazem toho jest list některého bítovského pána poslaný rožmberským purkrabím Vilémovi z Potštýna a Buzkovi z Rovného.[7]) Dopis tento lze bez rozpaků na-

[1]) Rozletilé kapitoly, ČMM, XVIII, 12.

[2]) Sedláček, U. d., 104.

[3]) Týž, Místopisný slovník, 856.

[4]) Týž, Die Reste, 106. Úplnější regest viz v AČ, VII, 578.

[5]) Ottův slovník, IV, 427.

[6]) Sedláček, Die Reste, 106.

[7]) Rynešová, Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka 1418—1462, sv. I. (Praha 1929), str. 47.

zvati výhružným i vyděračským zároveň. Bítovští měli totiž od Oldřicha z Rožmberka slíbeno, že císař si na ně též něčím vzpomene a když se nemohli dočkati, tedy poslali jmenovaným oběma purkrabím dopis, jímž vyhrožovali, že nedostojí-li Oldřich svým slibům, tedy že pán z Bítova na něho prozradí veřejnosti takové hanebnosti, že o žádném škůdci Rožmberkově nebylo dosud nikdy tak mluveno, jako se v tom případě bude mluviti o Oldřichovi. List byl napsán 26. července 1422 a jest nesnadno říci, kdo asi byl jeho pisatelem. Možno naň usuzovati pouze nepřímo a sice dle toho, kdo z bítovských Lichtenburků byl již obdarován a kdo nikoliv. První, na koho si císař vzpomněl, byl Jiří z Lichtenburka na Bítově. Lze si to vysvětliti tím, že Jiří nebyl ani na stížném, ani na odvolacím listě. Zůstal tedy asi věren Církvi a proto byl první obdarován. Císař mu dal v březnu 1421 do zástavy Březďany,[1]) v dubnu nebo květnu 1423 obdržel za 1500 kop grošů Frišavu patřící klášteru velehradskému.[2]) Druhým od císaře obdarovaným pánem z Bítova byl Smil, jenž v r. 1421 odvolal. Císař mu v dubnu 1421 zastavil hrad Vranov (u Znojma) za 2500 kop grošů a mimo to dostal od něho ještě 1300 zl. uher. za odstoupení hradu Lupce.[3]) Kdo tedy z Bítovských ničeho od císaře neobdržel, to byl Jan z Bítova podepsavší stížný list, i možno jej proto považovati za pisatele výhružného dopisu. Výsledek obdarování lze pozorovati na Smilovi, kterého v r. 1423 zajali husité při dobytí Kroměříže.[4])

Na boskovických pánech jsme poznali prospěchářské měnění stranické příslušnosti. V tom nebyli sami, neboť možno zjistiti ještě několik podobných „šlechticů". V první řadě běží o pány z Valdštýna.

Jedná se o čtyry bratry: Jindřicha na Rukštejně, podepsavšího stížný list (V, 339), Hynka či Heníka na Židlochovicích, Haška na Ostroze spolu s bratrem Benešem.[5]) Hašek prozrazuje přímo zarážející měnění politického názoru. V r. 1419 potíral s Čeňkem z Vartenberka pražský radikalismus husitský, v r. 1420 však již bojoval ve vojsku císařově pod Vyšehradem, kde upadl do husitského zajetí. O rok později (1421) však po boku Václava strážnického z Kravař bojoval urputně proti císaři, tak že Vavřinec z Březové o něm zazna-

[1]) Sedláček, Die Reste, 105.
[2]) Tamže, 99.
[3]) Tamže, 105.
[4]) Dvořák, Dějiny Moravy, 295—296.
[5]) Viz rodokmen Valdštýnů u Pilňáčka, 367.

menal, že „jako pevná skála pravdy přidržel se stále skály Kristovy.“[1]) Od té doby setrvával Hašek v čele husitské strany pražské, až pojednou počátkem roku 1425 náhle (prostřednictvím olomoucké městské rady) se smířil s Albrechtem rakouským a obratem ruky stal se zemským hejtmanem moravským a tím i velitelem katolických vojsk na Moravě! Tu ovšem již rozumíme, proč si hleděl císař získati a udržeti Haškova bratra a společníka na Ostroze, Beneše. Proto mu někdy v květnu nebo v červnu 1423 udělil lénem Nový hrad na Gabelsberku.[2])

Haškovi z Valdštýna se podobá Jindřich z Lipé na Templštejně, zpečetivší stížný list (V. 341). Jindřich se však později pohyboval v nejbližším okolí císaře ve Vratislavi, potom s pokořenými pány odstoupil (17. listopadu 1421) od husitství, později byl zase husitou[3]) a v r. 1429 se zúčastnil prešpurského jednání jako jeden ze zástupců husitství.[4])

Podobně se choval i Aleš z Ronova, který se dokonce zúčastnil kostnického procesu, později však vedl Čechy ve vojsku císaře Zikmunda proti Bedřichovi habsburskému. Považíme-li, že Aleš zemřel v r. 1421,[5]) tedy vidíme, že opustil husitskou stranu právě v kritické její době.

K Haškovi z Valdštýna a Jindřichovi z Lipé se řadí Vok ml. z Holštýna. I tento podepsal stížný list (V. 341), však koncem roku 1419 byl již v družině císařově ve Vratislavi, v lednu 1420 se zúčastnil úřadování obojích zemských desk moravských a potom táhl s císařem proti husitům do Čech. Zikmund mu projevil své uznání tím, že mu svěřil město Pohořelice na hlídání za roční odměnu 1250 kop grošů.[6]) Však dlouho se Vok z tohoto výnosného poslání netěšil, neboť padl v bitvě pod Vyšehradem v boji proti husitům, s nimiž kdysi bouřlivě protestoval proti kostnickému rozsudku.

Podobně skončil Jaroslav ze Šternberka odjinud z Veselí, jenž podepsal stížný list (V. 330) a na konec padl ve vojsku Zikmundově pod Vyšehradem.[7])

---

[1]) Pekař, Žižka, III, 144.
[2]) Sedláček, Die Reste, 99.
[3]) Brunner, Die Herren von Lippa, ZVGMS, XIV (1910), 133.
[4]) Tamže, 136.
[5]) Ottův slovník, XXI, 953.
[6]) Trampler, Die Herren von Holstein, ZVGMS, VIII (1904), 60—61.
[7]) Sedláček, Úvahy atd. ČČH 1917, 329.

Jiný poučný případ nacházíme u pánů ze Sovince, z nichž Petr přivěsil pečeť k stížnému listu (V. 334). Tohoto Petra si dovedl císař získati velmi drahými zástavami. Listem 25. dubna 1421 v Olomouci vystaveným odevzdal císař Petrovi ze Sovince do zástavy Žalkovice, Břest a půl Bochoře patřící klášteru velehradskému, jakož i osady Chropyň a Zářičí od kláštera vizovického.[1]) Kromě toho mu císař poukázal téhož roku i plat v Uničově.[2]) Datum zástavního listu (25. dubna 1421) nás výmluvně přesvědčuje, že Petr ze Sovince nečekal až císař moravské husitství potře a donutí jeho vůdce ke kapitulaci a odvolání, nýbrž smířil se s ním hned na jaře a tak opustil husitskou stranu v době, kdy se jednalo o její bytí a nebytí.

Poněkud jinak se jeví pánové z Kunštátu sedící na Jevišovicích, mocné to bašty husitství na jihozápadní Moravě, se kterou měl císař Zikmund i vévoda rakouský Albrecht stále co činiti. Zikmund chápal vojenský význam tohoto hradu s okolím a proto ho hleděl sobě získati po dobrém. I odkoupil (20. ledna 1420) polovici od bratří Bočka a Hynka,[3]) kdežto Sezema z Jevišovic tak neučinil a setrval na nich jako neústupný husita až Jevišovice byly na podzim 1421 vyvráceny.

Proměnlivým pánem byl strážnický Petr z Kravař, pravý opak svého syna Václava. Petr přivěsil svou pečeť ke stížnému listu (V. 325), 17. listopadu 1421 odstoupil od husitství a stal se zemským hejtmanem moravským. V létě 1423 bojoval ve vojsku olomouckého biskupa Jana Železného proti husitům u hradu Náměště,[4]) za vpádu husitů na Moravu po smrti Žižkově se opět přidal k nim.[5]) Formálně se tak stalo asi v únoru 1425 a 25. května 1425 nacházíme již jeho jméno na glejtě pro zástupce husitů k jednání do Olomouce se beroucí.[6])

---

[1]) Šebánek, Archivy zrušených klášterů moravských (Spisy mor. archivu zem. Nová řada, č. I.), str. 255.

[2]) Sedláček, Rozletilé kapitoly, ČMM, XVII. 298.

[3]) DB, XII, 331.

[4]) AČ, III, 282.

[5]) Stöller, Osterreich im Kriege gegen die Hussiten (1420—26), Jahrbuch für Landeskunde von Niederösterreich, XXII (1929), 28.

[6]) Loserth,-Beck, Urkundliche Breiträge zur Geschichte der hussit. Bewegung ... Mährens, ZVGMS, 1897 (I.), 59. Bylo by velmi záslužno a pro poznání charakteru husitských vůdců velmi důležito, kdyby někdo rozšířil tuto studii i na české poměry. Tak na př. jeden z 20 vladařů, kteří měli za bezvládí v r. 1421 říditi zemi, ježto Zikmund byl prohlášen čáslavským sněmem za zbavena č. trůnu, byl Jan ze Smilkova. Tento zeman přijal rok před tím v zástavu od císaře statky biskupství litomyšlského a to listem daným ve Vratislavi, dne 27. března 1420, t. j. právě v době, kdy se císař chystal do boje s husity ... (Altmann, I, 287, č. 4086).

Písemnictví.

Závodský Jos., Reformace a protireformace ve Velkém Meziříčí. Vel. Meziříčí, 1937. (O.)

Nelze pominouti ještě jiné věci, totiž, jak autor zacházel se svými dějepisnými prameny.

V tomto směru stojí v první řadě za povšimnutí verše ze Starých letopisů, citované Závodským na straně 11. Vezmeme-li však Letopisy, shledáme, že citát není úplný. Spisovatel totiž uvedl pouze onu část, kde byli vyjmenováni husitští pánové moravští, kteří uvedli na své statky husitské kněze místo katolických, ale ani slovem se nezmiňuje o tom, co z podobného činu vzniklo. Čteme tam:

„Potom se v Moravě Viklefové rozmnožichu
a mnoho zlého učinichu,
měst, hraduov dobývajíc,
kostely, kláštery velmi bořic.
Páni počechu se hněvati,
a kacíře jim dávati,
protože sú kostely bořili
a nekřesťansky sú to činili."

Vidíme z toho, že oni pánové se hlásili ke konservativní straně pražských husitů a proto se rozhodně postavili proti ničení církevního umění, páchaného husitskými kněžími, patřícími k radikální straně. Vystoupení husitských pánů proti táborským kněžím bylo tak ostré, že dokonce je oni šlechticové vyhlásili za kacíře. Nevynechal snad autor toto místo právě proto, aby jeho maloměstské čtenářstvo se nic nedozvědělo o tom, že i husité odsuzovali z kacířství?

Na straně 22 čteme u Závodského, že v polovici 16. století byly v Meziříčí některé rodiny katolické. V poznámce se dovolává zlomku nábož. kroniky, vydané meziříčským kraj. museem v r. 1923. Však čteme-li na straně 15, citované Závodským, tedy tam nalezneme: „... někteří přední měšťané katolíci." Spisovatelem vynechané slovo „přední" dokazuje, že katolictví bylo tehdy ještě zastoupeno i ve vlivných rodinách meziříčských a že tedy nebylo bezvýznamným živlem ve městě. Proč vynechal právě to slovo?

Na straně 35 popisuje Závodský, jak meziříčský kostel byl zpustošen protestanty: „Byl zbaven obrazů, vedlejších oltářů, postavníků čili svícnů, korouhví a kněžských ornátů." Dovolává se při tom zase oné kroniky, ale sáhneme-li k onomu místu (str. 15) poznáme, že věc byla mnohem horší. Závodský používá neurčitého slova „zbaven", zatím co ona kronika vypisuje docela jasně, jakým způsobem byl kostel zbaven svého katol. rázu. „... všichni obrazové, oltářové, postavníky, korouhve vymetány, rozebrány, popáleny jsou, stříbra rozebrána..." Vidíme z toho, že v mezi-

říčském kostele nebyly pouze památky ničeny nebo odstraňovány, nýbrž i rozchvacovány, zvláště stříbrné věci, o kteréžto poslední věci se Závodský nezmínil ani slovem.

Na straně 50 píše o Joachimu Pistoriovi, že „byl národnosti německé.“ Táž kronika, které se autor zase dovolává (str. 15—16) však o něm píše: „. . . německý pletichář jako i prvnější.“ Patrno, že u tohoto pastora byl takto umlčen jeden méně pěkný rys povahy.

Na základě téže kroniky píše (str. 51) o rvavém synovi kněze Matěje, však ani slovem se nezmiňuje o záznamu kronikáře tamže (str. 16) učiněného, v němž jest popisována strašná hodinka smrti Henricha z Valdštejna, třebas při jeho loži stál protest. kazatel. Onen pán totiž křičel, že vidí kolem sebe plno ďáblů.

Při rekatolisační činnosti Humpoleckého (60—61) dovolává se autor zase oné kroniky (str. 12 násl.), ale sáhneme-li k ní, vidíme, že autor se jí drží jen v tom, jak Humpolecký dovedl získati některé rychtáře katolictví (str. 12), však ani slovem se nezmínil, jak s ním za to zacházel luteránský správce panství Vilém Dubský (str. 13) a hned nato přechází k meziříčské luterské akademii . . .

Shrneme-li všechny uvedené vynechávky, pak poznáme, že běží věsměs o místa nekatolictví nepříznivá. Netřeba proto zvláště dokazovati, proč právě tato svědectví byla opomíjena, čímž jest i naznačeno, zda-li úkolem knížky bylo skutečné vylíčení náboženských událostí ve Velkém Meziříčí.

Jsme u konce tohoto referátu o knížce Závodského. Jako on na str. 81 zhustil výsledek svého „vědeckého“ badání v 8 bodech, tak i my zde podáme několik hlavních bodů místnímu meziříčskému čtenářstvu:

1. Doba předbělohorského protestantismu připravila Vel. Meziříčí o všecky kulturní památky během staletí v místních kostelích nahromaděné. Má-li tedy býti účelem Závodského brožurky buditi sympatie místního obyvatelstva pro tuto dobu dějin města, myslím, že to je marné, neboť dnešní občanstvo založilo městské museum, kde shromažďuje a opatruje všecky památky, čímž se podstatně liší od předbělohorského protestantismu, který právě naopak památky bez milosti ničil.

2. Doba předbělohorského protestantismu není ani obdobím národního pokroku, neboť vůdcové lidu, šlechta, se dovolávala uskutečnění říšskoněmeckého zákona o augšpurské konfessi, posílala své syny na studie do Německa a nikoli do Čech a dala se vésti rakouským Němcem hr. z Hardeku. V kostele zavedená luterán. německá kázání svědčí aspoň o duchu Němcům velmi příznivém. Proto ani po stránce národní nemůže tato doba býti nijak sympatickou místnímu obyvatelstvu.

3. Meziříčský život před Bílou horou (jako všude jinde) byl plný náboženských rozbrojů a proto ani po této stránce nemůže dnešnímu našemu člověku býti protestantská část dějin Vel. Meziříčí sympatickou, protože dnes je nám zapotřebí domácího pokoje, jenž v této

nebezpečné době může býti jedinou posilou našeho státu. Domníval-li se tedy p. autor, že svou brožurkou učiní nějaký průlom do meziříčského katolictví, myslím, že to jsou naděje marné, neboť každý, kdo přečte pozorně jeho knížku a tuto zcela stručnou úvahu, utvoří si úsudek, jak protestantská minulost Vel. Meziříčí skutečně vypadala a co pro ně neblahého znamenala. *Dr. Aug. Neumann.*

Časopis Matice Moravské.

První číslo 68. ročníku Časopisu Matice Moravské jest věnováno cele památce zesnulého presidenta Osvoboditele. Jeho jádrem jest obšírná pramenná studie Miloslava Trapla, nadepsaná Morava v životě a díle T. G. Masaryka. Pečlivý badatel vědeckého odkazu Masarykova sleduje tu na 91 stránkách s použitím hojné literatury i časopiseckých zpráv, jak moravské prostředí působilo na duchovní vývoj Masarykův a na celé jeho životní dílo. Ukazuje, jak Masaryk od svého slováctví přes moravanství dospěl k svému pojetí češství a jak při tom jeho spojitost s Moravou byla vždy nerozlučnou složkou jeho osobnosti. Nejvíce čerpá z Nejedlého monografie, ale v pojetí některých problémů Masarykova života se s ním rozchází. Tak na příklad nesouhlasí s třídním zařaděním Masarykových rodičů do panské třídy, jak činí Nejedlý, a zdůrazňuje naopak jejich sociální podřízenost. Rovněž popírá přímou závislost Masarykových názorů na socialismus na Procházkově Dělnické otázce. Po prvé se tu také dovídáme o Masarykově zájmu o věci vojenské, který projevil několika příspěvky do Vojenských listů, vydávaných v r. 1878 jeho bratrem Ludvíkem. V Drobnostech pojednává Vlasta Fialová o Čejkovicích za Masarykova mládí. Sleduje tu hlavně hospodářské a sociální poměry v době po zrušení roboty a historii čejkovické školy. Také referáty a zprávy týkající se po výtce dějin našeho osvobození se zřetelem k podílu Moravy a publikaci vyšedších u příležitosti Masarykova úmrtí. V referátech upoutá odmítavý posudek IV. dílu Tobolkových Politických dějin čs. národa od r. 1848 z pera Hugo Trauba a celkem příznivý o Peroutkově Budování státu od Jaroslava Prokeše. L. N.

ff. — Maurice Brillant et abbé Nédoncelle, „Apologétique, nos raisons de croire, résponses aux objections“, s předmluvou biskupa z Montpellier, VIII-1380 stran, s ilustracemi v textu a 96 celostránkovými dokumentárními obrazy, nakl. Bloud et Gay, 1937, 120 franků.

Až dosud množství překážek odstrašovalo uskutečnit dílo takového rozsahu. Tyto překážky byly zde překonány a tak vzniklo dílo, jež je chloubou katolické literatury francouzské. Představuje především shrnutí všech vědomostí, jež podporují apologetické důkazy a jež skýtají vědy přírodní, dějiny, exegese, ethnologie, theologie, filosofie. Ale tato synthesa, dbajíc naprosto údajů tradiční apologetiky, je podána způsobem velmi životným: přináší dnešnímu duchovnímu bo-

jovníku, který se děsí nejrozmanitějších problémů, přesné informace a odpovědi na otázky nejrůznější. Mimo to může býti tato poctivá vědecká rukověť dána do rukou i lidí nevěřících, zvláště je-li možno s nimi o věcech tu obsažených diskutovati. S takovými úmysly bylo toto dílo, vzniklé za součinnosti mnoha spolupracovníků, skládáno a opravdu se zdařilo. Jeho dokonalou pravověrnost zaručuje imprimatur pařížského arcibiskupství.

Náměty tu projednávané mají všechny půvab novosti. Poněvadž je každý ze třiceti spolupracovníků odborník, představuje zpracování tradičních otázek, jak se Brunhes sám v předmluvě vyjadřuje„ „l'expression d'une pensée personelle et vigoureuse et la mise au point très actuelle des problèmes et des solutions" (výraz osobní a mocné myšlenky a nejčasovější podání problémů a jejich řešení). Úvod abbé G. Rabeaua probírá povahu, předmět a methodu apologetiky, po něm následují tři nestejné části. První je jakousi přípravou pro vlastní apologetiku, kterou obsahuje daleko rozsáhlejší část druhá, a třetí se zabývá různými zvlášť nesnadnými otázkami.

Existence náboženství, náboženský neklid, nemožnost morálky bez Boha, náboženství přirozené, velké duchovní klady, povaha a původ náboženství, nepravá náboženství, různé druhy náboženství positivních, problém zjevení, zázrak jako svědectví, to jsou studie, jež obsahuje první část a jež napsali H. Arlet, Et. Borne, Et. Magnin, P. Archambault, E. Rolland, G. Rabeau.

První oddělení vlastní apologetiky je věnováno Starému zákonu, druhé církvi, třetí církvím odloučeným a bludařství, čtvrté hlavním náboženstvím nekřesťanským, páté současné nevěře a svědectví konvertitů, poslední oddělení načrtává dějiny apologetiky.

V třetí části budou neméně často vyhledávány rady: jsou tu probírány námitky proti bibli vůbec a proti Starému a Novému zákonu zvlášť, proti dogmatice, vývoji dogmat, proti různým dogmatům zvlášť, proti křesťanské morálce a konečně námitky čerpané z dějin církve.

Toto důkladné dílo apologetické je určeno nejen věřícím, zvláště pak těm, kteří usilují získat duše Kristu, ale i nevěřícím, kteří poctivě hledají pravdu.

KNIHOPIS.

Collectanea franciscana slavica, acta congressum professorum complectentia I. Sibenici 1937. S. 645.

E. Denisoff: L'Eglise russe devant le thomisme. Vzin, Paris 1936. S. 70, 15 f.

M. Gordillo: Compendium theologiae orientalis. Instit. or. stud., Roma 1937. S. 291, 15 l.

Edice „Vítězové" č. 3—5: Jurečka St.: Svatý Don Bosco. Švach P.: Svatá Kateřina Sienská. Kunický J.: Metropolita Josef V. Rutský, bojovník za unii. V Olomouci 1938.

Rozhled
Náboženský.

m. — Polský učenec o antice a křesťanství. Univ. prof. Tadeusz Zieliński, dobře známý také u nás ze své odborné přednášky v Brně, vydal právě čtvrtou a poslední část svého obrovského životního díla o antice, nazvanou „Císařství římské“ (dřívější části sluly: Starověk báječný, Řecko neodvislé, Republika římská). Tato část je pro nás nejzajímavější, poněvadž ukazuje nejen soumrak a konec starověké historie a civilisace, ale také počátek nové křesťanské doby.

Zieliński všímá si poměrně velmi podrobně vzniku a rozvoje křesťanství. Činí to zcela vědomě a úmyslně, jak o tom píše i v doslovu: „Na prahu přetvoření starověkého Říma v Řím středověký stojí křesťanství a jeho důsledek — vznik římskokatolického vyznání víry Kristovy. Tento důležitý dějinný fakt — snad nejdůležitější ze všech — vyžadoval širšího vylíčení, než jakého se mu obyčejně dostává ve ‚světských‘ dějinách antiky . Pokládaje náboženství za samo srdce národní kultury, nemohl jsem se nijak smířiti s myšlenkou vyloučiti dějiny křesťanství ze všeobecné historie starověku.“

Ukazuje jako na protějšek dobu rozkvětu i odumírání pohanského světa starověkého a povstání i rozvoj křesťanského světa novověkého — rozvádí Zieliński svou oblíbenou a známou zásadu, že vzdělanost křesťanská a křesťanství vůbec jest bližší kultuře a tradici starověkého západu než judaismu. Dokazuje, že náboženství, které se mělo státi „obecným“, přijímalo a osvojovalo si všechno, co bylo dobrého a ušlechtilého v lidské vzdělanosti — a podle něho ušlechtilé a dobré prvky byly jen ve vzdělanosti řecko-římské a nikoli východní, židovské. Má tu ovšem na mysli vždycky jen vzdělanost křesťanskou a nikoli dogmatickou část náboženství.

Jinak mluví Zieliński o křesťanství vždy s největší úctou jako člověk věřící v jeho nadpřirozený prvek. Když vypsal podle Evangelií život, umučení a zmrtvýchvstání Kristovo, táže se: „Jak se má zachovati dějepisk tomu, co jsme vypravovali? Je mnoho historiků, kteří používají k posouzení obsahu tohoto vypravování metody kritické, srovnávajíce evangelia mezi sebou tak, jako se srovnává Livius s Polibiem nebo Tacit s Plutarchem, snaží se odstraniti nadpřirozené prvky a tak z „legendy“ vydobýti obsah historický, jako zrno zpod plev. Taková práce je bezvýsledná; odchylky v dochovaných nám opisech, domněle historických, oněch děl jsou ještě větší než uváděné odchylky Evangelií. Odtud jediný důsledek vpravdě kritický: „legendu“ křesťanskou náleží buď přijmouti nebo zavrhnouti.

Přijmouti ji — vírou, nadějí, láskou — to znamená zachovati nebo vytvořiti citové spojení mezi sebou a těmi miliony a tisíci milionů lidí

v prostoru a čase, kteří modlitbou a prací vybudovali kostely, pokrývající celou zemi, a ozdobili je štětcem, dlátem, slovem, zvukem a tak spojili se i s těmi, kteří ve světě domněle pohanském směřovali rovněž k ideálům vyjádřeným v křesťanství, a tedy s celým lidstvem zasluhujícím toho jména.

Zavrhnouti ji — to znamená zničiti toto spojení a přenésti se z oceánů víry do umělého rybníčku, ve kterém aspoň já nemohu plovat: je pro mne příliš plytký.

To se týká lidského celku. Pokud pak jde o dějepisce, je zmíněné jeho stanovisko ještě více předsudkem. Neboť i kdyby se připustilo, že hledaná „historická pravda" velmi se lišila od „legendy", nebo že jí vůbec nebylo — i takový názor totiž existuje — jest přece jistou věcí, že na další rozvoj historických dějů působila výlučně tato „legenda", ne však ona domnělá „pravda". Ta zanikla v bouři dějin, nezanechavši po sobě stop: „legenda" však žije dosud po dvou skoro tisíciletích a bude žíti, pokud je nám dáno souditi, in omnia saeclula saeculorum."

Tento úryvek charakterisuje lépe než všechny komentáře historický názor učeného odborníka i jeho živý styl.

*

Náboženské pozadí českého baroka.

Ve velkých přehledných dějinách náboženského života v českých zemích, které německý bohoslovec pražský, prof. Ed. Winter, vydal právě s názvem Tausend Jahre Geisteskampf im Sudetenraum, věnována jest prostřední rozsáhlá kapitola údobí baroknímu, které je pro náboženského a církevního historika současné s protireformací; zabírá v jeho pojetí hlavně sedmnácté století, v němž vítězství katolictví nad reformací bylo Bílou horou dovršeno, kdežto v osmnáctém věku umělecky ještě na počátku úplně ovládaném slohem barokním, pronikají na naši půdu nezadržitelně myšlenkové prvky osvícenské. Ed. Winter duchaplně zvolil pro čistě náboženské baroko v Čechách dva symbolické mezníky: roku 1622 oslavují jesuité, posud většinou cizinci, v úzkém kruhu urozeného panstva kanonisaci obou svých velkých světců, zakladatele svého řádu Ignáce z Loyoly a proslulého misionáře pohanů, Františka Xavera; roku 1729 účastnil se celý národ také svými lidovými vrstvami pražských mohutných oslav svatořečení Jana Nepomuckého, jehož kult se stává pro svou dobu vydatnou posilou českého nacionalismu. Takto možno mluviti o počeštění a zlidovění baroka, které bylo původně jak myšlenkově, tak umělecky produktem cizím, kořenů vlastně románských, ale ztlumočení německého. Duchovně dosáhlo protireformační baroko v Čechách svého vrcholu kolem roku 1680, kdy mizí s dějinného jeviště druhá generace, vychovaná opět úplně v katolickém duchu; pozdější pokolení se již nemohla vyrovnati jejímu náboženskému vzletu. Zevně však ještě déle než po půl století se žilo v Čechách a na Moravě barokně, a to s nákladem umě-

lecké nádhery, slohového patosu, skvělé dekorativnosti, jak o tom svědčí právě nejnádhernější díla stavitelská a sochařská, vytvořená Dientzenhofery, Brokoffy, Brauny atd., ale myšlenkově nehoví již duchům nejopravdovějším toto barokní zmítání se mezi protiklady, tato záliba pro výjimečnost a zázračnost, a nejlepší mužové doby, s cizinou seznámení, touží po prostotě, užitečnosti a rozumovosti, slovem po hodnotách osvícenských. Zápas mezi nimi a barokem trvá ještě málem celé století. A prof. Winter dodává znalecky: V náboženském životě působí baroko ještě dlouho v modlitebních knihách a kázáních částečně podnes. Zdá se, že barokní prostory chrámu nedovolí uniknout duchu doby, který ji byl stvořil.

(Arne Novák v L. N. 11. 6. 1938.)

*

nn. — Pobělohorská Olomucensia. (O.)

Quarto. Quod eodem, imo peiori modo catholici principes et milites suos praedicantes et Suecicos milites in executionibus tractaverint, nempe expellendo ex civitatibus, male tractando et percutiendo praedicantes, quod domino administratori factum non est.

Quinto. „Utinam vos daemon antea rapuisset, dicens Germanice: „Hett euch der Teuffel langst, ihr Pfaffen, aus der Stadt geholt," et optarem, ut nullus nec ecclesiasticus, nec Jesuita et religiosus amplius in civitate esset et ego adhuc vos omnes expellam. Vendite vestra, quae habetis, nempe frumenta, vina (dicit in furia) et ite ex civitate, ego hic solus cum meis manebo, quia civitas iam nostra est et sciatis nos esse modo vestros dominos, habemus commendam supra vos, non e contra vos supra nos, estis nostri subditi, ad quid estis hic in civitate? Ut comedatis et bibatis, ad templum eatis? Non! Nullo modo! Sed si vultis hic manere, debetis contribuere, alioquin inutiles estis. Et ego a meo generali habeo in mandatis, ut vos ad contributionem cogam, praesertim D. administratorem bene observem." Respondimus nos: „Dubium est, an Illris dominatio nos dimitteret, si abscessum peteremus." Respondit: „Utinam statim accepta civitate abscessissetis et praesertim administrator, nulli vestrum denegavi abscessum."

Sexto. „Si pecuniam non deposueritis (prout spero, vos iam habere in paratis), daemon me capiat, si non peius vos tractavero, et omnes ecclesiasticos, Jesuitas, religiosos expulero. Sciatis, quod haec executio facta D. administratori tantum sit quasi umbra, nondum experti estis Suecicam praxim et tyrannidem, non suadeo vobis, ut experiamini."

Septimo. „Etiamsi ipse imperator (ob schon er ein Potentat) vel serenissimus Leopoldus in persona Olomucii essent sub nostra potestate, eodem vel peiori modo, quo D. administratorem tanquam hostem tractarem. Germanice dicens: „Ich wolt es den(!) Kayser noch ärger machen und den(!) Ertz-Hertzog, sie müssten uns eben contribuiren, als die Pfaffen, was frag ich noch den Kayser, er ist unser Herr nicht."

Octavo. „Scio optime, quod isti Jesuitae et Pfaffen me dicent esse causam mortis D. administratoris, sed der Teuffel hol mich, non suadeo.“

Nono. Ratione dilationis termini deponendarum pecuniarum respondit, se velle prius cum suis officialibus hac de re conferre et postea responsum dare. „Der Teuffel hol mich, ich muss vor die Quarnison Geldt haben, oder ich will die Pfaffen ärger tractieren.“

Haec ex ore ipsius in praesentia socii mei, D. Joannis Spinaei, audivi et breviter, prout labilis memoria dictabat, conscripsi.

Kromě tohoto pramene zachoval se v olom. kapit. archivu (Nová sbírka, Militaria) ještě svazeček zažloutlých akt o poměru švédského vojska k řeholím. Mnoho těchto věcí jest živě a spolehlivě vypsáno v Žačkovičových memoirech. Proto z našich akt uvedeme jen dosud neznámé, důležitější doklady.

Hlavní stan u Žitavy, 7. října 1642. Olomoucký biskup, arcivévoda Leopold Vilém, odpovídá na stížnost olom. kapituly stran řádění vojska gen. strážmistra von Enkhefurth na statcích biskupských a kapitulních. Mimo to mu bylo stěžováno, že olom. komandant nedodržuje akord. (Běží o švéd. velitele, který obsadil Olomouc 15. června 1642). Biskup sděluje, že nařídil von Enkhefurtovi, aby zacházel s církv. statky lépe, a aby vrátil archiv i osvobodil klerus od kontribucí dle akordu.

Červen, 25. 1643. Olomouc. Zikmund Minutini, kap. děkan olomoucký prosí jménem obojího duchovenstva gen. Torstensona o ochranu. Psali v tom smyslu i komandantovi, ale dosud jim neodpověděl. Jsou velmi zadluženi, do čehož upadli půjčkou 25.000 zl. rýn. na kontribuci sobě uloženou.

Červen, 20. 1643. Kroměříž. Torstenson poroučí, aby všichni důstojníci i vojíni pěší i jízdní šetřili olom. kapitulního děkana Minutini-ho s jeho duchovenstvem i residencemi.

Červenec, 10. 1643. Kopie dlužního úpisu rektora Jesuitů.

Září, 19. 1643. Dolní Dlouhá Loučka u Sovince. (Torstensonův hlav. stan.) Gen. Torstenson stanoví podmínky odchodu Jesuitů z Olomouce. Torstenson sděluje, že olom. rektor Jesuitů mu sdělil, proč již nemůže déle v Olomouci býti a žádal, by směl odejíti na řádové statky, a P. Jiří Pelinka aby směl zůstati s několika věrnými sluhy v koleji. Torstenson to dovoluje pod těmito podmínkami: P. Pelinka bude v koleji se sluhy, jež mu vybere sám olom. velitel. Nesmí býti v žádném spojení s vnějškem. Olom. vrchní velitel Jiří Paikul smí vystaviti rektorovi a bratřím pas. Jesuité smějí s sebou vzíti 3 vozy, 3 kolesky, z klášterního inventáře jen knihy, spisy a nářadí. Povinností členů zůstavších v koleji bude opatrovati ji a kostel (zvláště) před ohněm. Rektor se zavazuje odváděti týdenní a měsíční kontribuci ze statků olom. koleje. Rektorovi se dovoluje rozprodati v Olomouci klášterní nábytek.

Téhož dne, tamže. Dovoluje se, aby olomoučtí Jesuité svobodně opustili město, P. Pelinka smí zůstati v koleji pod salakvardou. Při tom se vzpomíná olomouckých Jesuitů, kteří měli po 2 měsíce dávati dávky ze svého statku v Moštěnicích tamní švéd. posádce. Po 2 měsících nechtěli však tak již činiti a žádali, aby dle slibu sobě daného byli propuštěni a aby směli odejíti z Moravy. Poukazuje se tedy na to, že i v přítomném předpisu se žádá od Jesuitů jen to, co měli zaplatiti v uplynulých měsících.

Z pamětí Žačkovičových (125—127) víme, že P. Pelinka neopatrně prozradil vzácné knihy v klášterní bibliothéce, čímž způsobil, že nejen jesuitská knihovna, nýbrž i všech ostatních klášterů v Olomouci, ba dokonce i v Mikulově byly Švédy vyloupeny, všechny ty kulturní poklady odvezeny do Švédska, však za nějakou dobu se Švédové v Olomouci dověděli, že veškeren náklad se v moři potopil. Švédští důstojníci prý toho sami litovali.

*

Círk. manželské zákony v Rakousku zrušeny. V říšské sbírce zákonů byl uveřejněn nový zákon o manželském právu, platný pro celou velkoněmeckou říši. Zákon má titul Zákon o unifikaci práva vcházeti ve sňatky a rozváděti manželství v zemi rakouské a na ostatním říšském území. Novým zákonem se odstraňují především nesrovnalosti, které vyplývaly v zemi rakouské z církevních předpisů tamního manželského práva. V novém zákoně se stanoví, že jedině státoprávním je uzavření manželství na oddávacím úřadě. Předpisem, že v budoucnosti při úředním civilním sňatku se manželství uzavírá ve jménu Říše, se vyjadřuje, že podle názoru nacionálně-socialistického státu manželství není soukromoprávní smlouvou, nýbrž věcí celého národního života. Na prvním místě předpisů o nepřípustnosti sňatků jsou postaveny: různost rasová a prokázaný nedostatek schopnosti vstoupiti ve svazek manželský. Dále se zavádí jednotné právo rozvodové. Ruší se v Rakousku dosud platná nerozlučnost církevně-katolicky uzavřených sňatků. Nový rozvodový zákon je vybudován na principu, že mohou býti rozvedena pouze ona manželství, která se stala pro národ jako celek bezcennými a že současně rozvodovou praksí bude vážnost sňatku posílena. Jako důvod k rozvodu se ponechává cizoložství, přistupuje k tomu však trvalé zdráhání se míti děti, manželský rozvrat z důvodů morálních atd. Při přiřčení dětí z rozvedeného manželství nebude v budoucnu rozhodující pouze rozhodnutí o vině jedné ze stran, nýbrž otázka, který z rozvedených manželů zaručuje lépe prospěch dětí. Zákon vstoupí v platnost 1. srpna 1938. K uveřejněnému textu je připojeno obsáhlé odůvodnění, v němž se poukazuje především na celonárodní zorný úhel zákona.

Vědecký a umělecký.

nn. — Z osudů královské kaple na Velehradě. V X. svazku (§ 11, str. 138) rukopisné pozůstalosti Středovského, chované v arcib. knihovně v Kroměříži, jest zaznamenána zpráva o smutných osudech této památné části velehradské basiliky. K vůli zajímavosti budiž zde podán její obsah — ovšem s veškerou reservou. Po vypálení a zpustošení kláštera velehradského zůstala i král. kaple pustá. (Středovský se domnívá, že v král. hrobce neodpočíval jen zakladatel kláštera, nýbrž že tam uloženy byly i pozůstatky „filii eius et cognatorum".) Časem toto památné místo prý upadlo zcela do zapomenutí a stalo (prý) se dokonce zahradnickým skladištěm („. . . factus in olerum et rerum hortensium vile receptaculum"). Však jakási tajemná světla v noci na onom místě se (prý) ukazující prozrazovala jeho posvátnost a tak se stalo, že 45. opat velehradský Bartoloměj královskou kapli zase obnovil. Když pak v r. 1681 celý kostel vyhořel, zůstala král. kaple neporušena.

*

m. — Sál Leonarda da Vinci v Ambrosianské knihovně.

V Ambrosianské knihovně v Miláně byla slavnostně otevřena za přítomnosti milánského kardinála Schustera a italského ministra vyučování Bottai zvláštní síň Leonarda da Vinci, kde jsou shromážděny všechny cenné věci, týkající se Leonarda. Největší ozdobou těchto sbírek je „Kodeks atla" (Codice atlantico), nazvaný tak pro své velké rozměry. Obsahuje velké množství Leonardových kreseb, jež svědčí o jeho všestranném talentu. Kodeks jest uschován ve zvláštní skříncе, zasklené křišťálem a ozdobené ornamenty ze zlata podle vzorů z kreseb Leonardových. Tato skřínka, než byla předána svému účelu, byla předložena v Římě sv. Otci. Na stěnách sálu jsou zavěšeny obrazy a kresby Leonardovy a jeho žáků. V téže síni jest uložen slavný kodeks „De divina proportione" z pera františkána Luca Paciolo, slavného matematika z XV. stol., který mimo jiné první sestavil t. zv. vlašský knihovní systém. „De divina proportione" obsahuje četné studie a kresby vzácné vědecké ceny.

*

Přírodopisné důsledky rakouského anšlusu. Připojením Rakouska k Německu změnily se v Třetí říši též některé jiné věci nežli jen politické a hospodářské. Anšlus měl vliv i na poměry přírodopisné, neboť Německo jím získalo některé nové druhy rostlin a zvířat, kterých až dosud nemělo. Tak na př. stala se nyní

německou vzácná rostlina Wulfenia carinthica, jež kromě Korutan neroste nikde jinde na světě. Ze živočichů obohatila se německá fauna zvláště některými druhy vodního ptactva, žijícího v oblasti Neziderského jezera. Je to hlavně hnědý ibis, kolpík, volavka nachová a j. Pozoruhodný přírůstek mají též němečtí plazi, mezi než se nyní musí počítati také zmije rákošská, žijící v Dolních Rakousích, a velmi nebezpečná zmije písečná, jež je domovem v jižních Korutanech. Anšlus zasáhl však také i do věcí historických. Až dosud pokládala se za nejstarší universitu, stojící na německém území, universita v Heidelberku, jež byla založena r. 1386 Ruprechtem I. kurpfalzským. Po anšlusu přechází toto prvenství na universitu vídeňskou, neboť tato universita byla založena o 21 let dříve nežli heidelberská. Založil ji roku 1365 Rudolf IV. rakouský.

*

m. — Byl Koperník Němcem?

Značnou pozornost a hojně polemik v polském tisku vzbudil objemný (650 stran) spis o Koperníkovi, který vydal ve Varšavě Jeremi Wasiutyński. Autor dokazuje, že Koperník, nebyl-li Němcem, jistě nebyl Polákem, nýbrž spíše typem kosmopolity, člověkem „evropské psychiky". Mnoho podstatných námitek proti tomuto spisu snesl zvlášť prof. Józ. Birkenmajer. Největší radost z něho mají Němci, kteří na základě vývodů Wasiutyńského cítí se definitivně již oprávněni nazývati Koperníka Němcem.

*

Lützerer, Führer zur Kunst. 340 obrazů, 224 str., Freiburg im Br., 38, Herder, 5.20 RM, v pl. 7 RM.

Není pochyby, že se náš názor na umění v poslední době podstatně změnil. Nežádáme dnes od umění jen oslazení labužnických chvil, nýbrž práci, skutečnou, poctivou, tvořivou. Chceme v něm vidět člověka v celé jeho velikosti a kráse. Není nám ovšem ještě všechno jasné. Zápasíme a známky tohoto zápasu nese i Lützererova kniha. Ale její zápas je poctivý a proto krásný. Vede nás z dílny a od nástroje a materiálu až k poslednímu a opravdu hlubokému poznání pravé podstaty umění — vyrovnání člověka se světem, ba celým jsoucnem. Jasné obrazy a stálý průvod důkazného materiálu zaručuje už sám sebou jistou cestu — a co je hlavního — varuje před prázdným a temným mysticismem. Co nás může a musí zaujmout, je jistě myšlenka umění národního. Ta tu vystupuje zcela jasně a zřetelně a je dostatečně filosoficky a metafysicky doložena. Myslím, že by četba této knihy našemu umění jen prospěla. F. Mikulášek.

Vychovatelský.

P e d a g o g i c k á v ě d e c k á p r á c e u n á s n a s c e s t í.

Stížnost do toho, že naše pedagogika ve své snaze, býti hodně učenou, světovou a originální, často přichází na scestí, nejsou zrovna řídké. Jsou to však obyčejně staří učitelští praktikové, kteří na to poukazují, opírajíce se o svou dlouholetou školskou činnost. Nyní lze čísti podobný posudek také z pera mladého vědce, jehož životní osud není spjat s přímou vychovatelskou prací na škole, ač jako úředník pedagogické knihovny Komenského v Praze do celého pedagogického dění vědeckého u nás dobře vidí. Píše o úkolech čsl. výchovy (ve „Věstníku pedagogickém") a ukazuje, jak tři vrcholní představitelé československé myšlenky v přítomnosti v jednom roce zemřelí, Masaryk, Šalda a Pekař, symbolisovali nám politiku, kritiku a dějepis. Tyto tři stránky pak že jsou úhrnem kulturní situace národa v téže době, výrazem jeho duchovědné orientace. Každý zjev v duchovědách musí se však nezbytně odrážeti nějakým vlivem také v pedagogice. Zkoumá, zdali tomu tak vskutku je, a praví:

Prohlížíme-li s tohoto hlediska naši pedagogickou práci, především literární, ale i ostatní, za jeden rok, a nejen za poslední, shledáváme, že pohyb kulturních sil národa, vyjádřený duchovědami a předními osobnostmi jejich oborů, nedává naší pedagogice žádnou výraznou podobu. Namnoze neshledáváme v ní po nich ani stopy. — Nechceme tím říci, že naše současná pedagogická práce je malá nebo jen povrchní. Ale přece z toho vidíme zcela zřetelně, že trpí důležitou jednostranností. Naše pedagogika má ovšem na výtky tohoto druhu jednu výmluvu; je vědecká. Tato námitka má svou váhu, ale celý stav přece neomlouvá. Nutno souhlasit, že v naší pedagogice se pracuje hodně a mnohostranně vědecky. — Tato vědecká práce je právě jen všeobecným předpokladem každé kterékoliv pedagogiky: Pro nás pak nemá žádnou zvláštní jinou hodnotu než pro kteroukoliv pedagogickou literaturu jinou. A v tom je právě hlavní vada naší rozvité pedagogické literatury. Nechybí jí na dobrých a spolehlivých pracích, chybí jí právě národní příslušnost, chybí jí specifické zaměření, chybí jí životní základna, která všechny vědecké výsledky sjednotí teprv k jednomu cíli. — Nedostává se jí, jedním slovem, karakteru. Je vědecká, objektivní, ale to znamená pro pedagogickou přítomnost a praxi stále ještě docela málo, i když je to samozřejmý a nepostradatelný požadavek. Všechny vědecké základy pedagogiky dostávají svůj životní význam pro národní kulturu v souvislosti s veškerým ostatním kulturním životem a snažením národa, s jeho živou minulostí, s jeho filosofií, s uměním, s celým jeho duchovním životem a kulturním povědomím. Jimi zapojuje se výchova jako úhrnná složka do celého národního celku a života. A právě této kulturní, duchovní souvislosti s ostatním naším životem v československé pedagogice nenacházíme. Tato odbornost a osamocenost naší pedagogické literatury vysvětluje právě její malou životnost, její bezvýznamnost v kulturním životě národa

O všech potřebách našeho školství, učitelského vzdělání, výchovy, uvažuje se jen po stránce jejich vnitřního obsahu, nikde však nenacházíme spojitosti s celým současným kulturním postavením národa a s celým naším kulturním životem.

Jsou to odvážná a tvrdá slova a nebylo by naší pedagogické vědě a literatuře ke cti, kdyby se osvědčila pravdivými. Je tedy na ní, aby se hájila, pokud umí. Povznešenost a odkaz na pokrokovost, demokratičnost a na ostatní svět by jí tu asi mnoho nepomohl, jsouť to argumenty příliš povšechné a jaksi již málo působivé. Bude proto lépe, dá-li se ve své obraně cestami konkretnějšími. N. L.

*

Kázeň na středních školách.

Vzrůst žákovských poklesků a trestů na středních školách posuzuje ve 4. čísle časopisu Střední Škola prof. B. Pospíšil. Pokles kázně a povážlivě rostoucí počet trestů byl už nápadný zemské školní radě v Brně, takže požádala všechna ředitelství středních škol o zprávu a zkušenosti v tomto směru. Příčin je mnoho. Především veliký počet žactva ve třídách, dále to, že na středních školách studuje stále ještě mnoho žáků málo nadaných a s malou chutí ke školní práci, kteří se často opakují a liší věkem od průměru ostatního žactva a jsou zdrojem různých poklesků. Část viny mají i sociální a ostatní společenské poměry. Mezi poklesky vyskytují se v poslední době častěji zejména projevy proti společenskému řádu, nevěcná a jednostranná kritika společenských a veřejných řádů a osob. Je to odlesk obecných veřejných poměrů a nevyjasněnosti ideové. Střední škola může tomu čelit kritickou výchovou rozumovou a vhodným politickým vzděláním. Dobrá znalost každého jednotlivého žáka a jeho rodinného prostředí zde mnoho vysvětlí a pomůže. Velikou úlevu by proto přineslo snížení počtu žactva ve třídách a užší styk školy s rodinou. L. N.

*

Obecné školství v Německu.

Podle poslední statistiky navštěvovalo německé obecné školy v květnu 1937 7,758.310 žáků. Na jednu třídu připadlo průměrně 40.6 žáků. Většina škol byla evangelická (26.204), následují školy katolické (r. 1937 — 13.025, r. 1936 — 15.231). Židovských škol bylo 65. Statistika obsahuje též údaje o „rasové příslušnosti“ školní mládeže. „Německé nebo zpřízněné krve“ bylo 7,735.582 žáků. Počet židovských dětí ve veřejných obecných školách (13.681) stále klesá. Totéž platí o „židovských míšencích“. Tyto děti přestupují do soukromých židovských škol, jichž počet loni vzrostl na 76 (v roce 1936 jich bylo 60). Počet soukromých škol vůbec poklesl se 476 na 414, při čemž většina jich (207) je katolických, v nichž bylo vyučováno 33.000 dětí (o 5000 méně než v roce 1936). Židovských dětí bylo v soukromých židovských školách vzděláváno 10.816.

Hospodářsko-socialní.

-as- Československo státem pro 40 milionů lidí. Každý spořádaný stát, který chce hráti v dějinách nějakou úlohu a nechce podlehnouti svým sousedům, případně se státi jejich vasalem, musí se snažiti o to, aby vnitřní své poměry uspořádal tak, aby veškeré jeho obyvatelstvo nalezlo obživu především z domácích pramenů a stát byl na venek zabezpečen. R. 1918 jsme si vydobyli a dosud uhájili formu našeho státu a nyní se jedná o to, tuto formu přeměniti ve vyspělý stát. Cestu k tomu ukazuje dr. h. c. J. A. Baťa ve své opravdu pozoruhodné knize: Budujme stát pro 40,000.000 lidí. II. rozš. a dopl. vydání ve Zlíně 1938.

Tento vyspělý stát netvoříme jako celek sociální, hospodářský a dopravní. Stačí podívati se na mapu zemí tvořících náš stát, podívati se na způsob života občanů (vedle míst s úrovní r. 1938 máme místa, kde se žije na úrovni 1838, ba i 1638), na hospodářský život státu a poznáme hned všecky tyto rozdíly. Země, které na mapě spojuje jednotná forma Československého státu, nejsou dosud jednotným státem ve smyslu živého, to jest dokonale spojeného celku. Podobají se živému tělu, v němž na důležitých místech jsou cevy těsně podvázány. Naše země jsou však nadány tolika dary, že různé choroby (krise, nezaměstnanost, nemožnost odbytu, rdoušení výroby, nadvýroba a j.) můžeme léčiti sami. Uvolněme ony uzly, jež oddělují jednotlivé údy, utvořme ze čtyř zemí, které jsou státem formálním, skutečně jednotný stát ve smyslu hospodářském. Evropa se kolem nás během posledních let leckde změnila. Vyrůstají státy moderně vybudované, spojené dokonalými, automobilovými silnicemi, prostoupené nejpřímějšími železničními linkami, posílené soustavami obchodních průplavů. Naše čtyři země se neubrání, nevystavíme-li z nich jednotný stát, vybavený především rychlou, levnou, moderní a technicky všestrannou dopravou.

Baťův plán na vybudování státu obsahuje dvě skupiny reforem; do první patří podniky rázu technického, do druhé podniky rázu administrativního. K podnikům technického rázu patří projekt silniční magistrály československé, projekt kanálů, organisace výzkumnictví a využití přírodního bohatství, prohloubení výrobního a prodejního školství, reforma železniční a motorové dopravy, vybudování letectví, služby telefonní, rozhlasové atd. Mezi podniky rázu administrativního patří reformy právního základu podnikání, zajištění pevné měny, požadavky rozumné a moderní hospodářské politiky a pružné administrativy atd. Naším cílem má býti podle B., aby Československo bylo kulturně i hospodářsky jedním z nejzdravějších, nejsilnějších a nejbohatších států v Evropě. Nejen že Československo dovede uživiti 15,240.000 nynějších obyvatelů, je schopné uživiti 40 milionů lidí. Při dokonalém využití přírodního bohatství našich zemí, při jeho průmyslovém zpracování, při dobře organisované distribuci a dopravě je možno počet obyva-

telstva v Československu skoro ztrojnásobiti. Nerostných surovin je takové množství, že jejich těžba, zpracování a využití vodních sil by mohly uživiti 10,400.000 lidí (s rodinnými příslušníky). Zintensivněním zemědělství, lesní výroby, kultury zahradnické a zemědělským průmyslem bylo by možno zaměstnati 4,500.000 občanů. Vybudováním a zdokonalením dopravy (silnic, železnic a vodních cest) lze zaměstnati nových 3,100.000 členů. Za nových pracovních možností bude moci řemeslo a obchod uživiti 7,000.000 občanů. Sečteme-li uvedené odbory, vychází nám možnost uživiti celkem dalších 25,000.000 lidí. Přičteme-li k této číslici nynější počet obyvatelstva 15,000.000, docházíme k číslici 40 milionů obyvatel, které je Československo schopno uživiti. Srovnáme-li rozlohu a hustotu obyvatelstva v Československu a v Belgii, dospějeme k podobné číslici. Belgie při rozloze 30.500 km čtver. má 273 obyv. na 1 km čtver., celkem 8,331.000 obyv. Československo při rozloze 140.000 km čtver. a při hustotě 273 osob na 1 km čtver. mělo by míti 38,329.000 obyv., čili přibližně 40 milionů lidí (str. 14—16). Že takový plán vybudování státu je něco velkého, je samozřejmé. Je třeba, aby jednotný plán byl rozvržen v časové rozvrhy a všichni na něm spolupracovali. Neuskuteční ho jednotlivec, nýbrž celý národ.

*

Pomůže nám Západ hospodářsky?

Není to po prvé, co západní demokracie slibují státům Malé dohody a Balkánské dohody hospodářskou podporu. Při zahájení sankcí proti Italii zamýšlela jak Anglie, tak i Francie nahradit zemím, jež měly značnou směnu zboží s Italií, aspoň částečně hrozící ztráty. Jak víme, stalo se tak velmi omezenou měrou. Nyní jsou jiné poměry. Mnoho zemí ve střední Evropě a na Balkáně je nyní značně hospodářsky závislých na Německu, jež právě tam podstatně zvýšilo směnu zboží a s úspěchem. Toto úzké hospodářské spojení s Německem nezůstalo bez politických účinků. Již proto budou státy střední a východní Evropy vítat prohloubení hospodářských styků s oběma velkými demokraciemi. Ale i z hospodářských důvodů. V Německu se sice dosahuje vysokých cen, avšak protihodnota za vývoz se nevrací v podobě devis, neboť je třeba kupovat německé průmyslové výrobky, jež rovněž nejsou levné, nemají-li značné částky, jak se stávalo v minulých letech, zamrznout.

Je proto pochopitelné, že většina států ve střední a jihovýchodní Evropě není příliš nadšena úzkými styky s Německem a že by raději zdokonalila směnu zboží s Anglií a Francií. Jaké jsou však věcné předpoklady pro takovou výstavbu? Nestalo se dosud po této stránce zhola nic? Anglický dovoz z nejdůležitějších zemí (Československo, Maďarsko, Jugoslavie, Rumunsko, Bulharsko a Turecko) stoupl za léta 1932 až 1936 s 10.5 na 18.3 mil. liber šterlinků. Ve stejné době se zvýšil anglický vývoz do těchto zemí ze 3.3 na 5.4 mil. liber šterlinků.

Francouzský zahraniční obchod se vyvíjel s těmito státy v letech 1936 až 1937 takto: Dovoz do Francie stoupl s 585 na 1140 mil. franků, vývoz z Francie s 516 na 813 mil. franků, při čemž ovšem se nesmí zapomínati, že v tomto údobí byla francouzská měna značně znehodnocena. Ukazuje se, že jak obchodní bilance Anglie, tak i Francie, se končí při styku se střední a jihovýchodní Evropou schodkem, dokonce velmi značným.

Hospodářská pomoc, jak je podle všeho zamýšlena, tyto schodky patrně ještě zvýší, zvláště u zemědělských států, poněvadž jejich spotřeba cizích průmyslových výrobků je omezená. Konečně je třeba též uvážit, že západní mocnosti mají za několika státy střední a východní Evropy značné pohledávky a že úrokové a umořovací kvoty přece konečně jednou se musí uhradit zvýšenými dodávkami. Tyto státy mají všechny předpoklady pro zvýšený vývoz zboží do západních demokratických států. Francie odebírá nyní z Československa především buničinu, textilní a kožené zboží, sklo, porculán, bižuterii, z Maďarska živá zvířata, maso, tabák, porculánovou hlinku, z Jugoslavie obilí, dříví a nerosty, z Rumunska kromě zemědělských hromadných výrobků především petrolej, z Bulharska obilí, tabák a etherické oleje, z Turecka ovoce, nerosty. Jde tedy vesměs o zboží, jehož vývoz do Francie je možno mírně zvýšit, zvláště proto, že všecky tyto země neuhradí ani pět procent úhrnného francouzského dovozu. Na otázku, budou-li ovšem na druhé straně také tyto jednotlivé země moci dovážet podstatně více francouzského zboží — jde tu kromě železářských výrobků především o textilní polotovary a o přepychové zboží — nelze odpovědět kladně s plnou jistotou.

Anglie odbírá zboží z Československa především textilní a kožené zboží, i značné množství skleněných výrobků, ze zemědělských států zemědělské hromadné výrobky, zušlechtěné zemědělské výrobky, vejce, slaninu, tabák, ovoce, dříví a z Rumunska mimo to zvláště petrolej. Ač spotřeba všech těchto druhů zboží je v Anglii velká, přece znesnadňují větší zvýšení dovozu, překážky, jež se nesmějí podceňovat. Jednak nelze zapomenout na hospodářské skloubení jednotlivých zemí imperia, jež se v budoucnosti sotva uvolní, jednak nedávno sjednané dohody s Irskem. Kromě toho hospodářské vztahy se zemědělskými státy severozápadní Evropy a s Jižní Amerikou jsou velmi těsné. Tyto země však dodávají právě ty výrobky, jichž je v jihovýchodní Evropě přebytek, a jsou důležitými odběrateli anglických průmyslových výrobků.

Hospodářská pomoc Anglie zemím střední a jihovýchodní Evropy nebude tedy snadná, bude aspoň dosti dlouho třeba na ni čekat, až se na ni anglické hospodářství zařídí. Že však nakonec je přece proveditelná, ukazuje dosavadní vývoj obchodu s těmito zeměmi, jenž je rok od roku příznivější a ne v poslední řadě také velké vzrušení v Německu, po ohlášení této pomoci hospodářské. L. N.

Politický.

ak. — Aristoteles o válečné výchově čili co by řekl různým „vůdcům".

Není bez zajímavosti, co o této dnes aktuální otázce píše Aristoteles ve své Politice. Mnohé jeho poznatky ve spise tom uložené mohou býti za všech dob zdravým korektivem pro ty, kteří státu dávají jen úkol udržování veřejného pořádku, chápou jej pouze jako ochránce soukromého majetku a nikoli jako předmět kulturní a mravní tvořivosti, a také pro ty, kdož zas v něm vidí jen nástroj moci a tak přeceňují jeho funkci, nebo na druhé straně opět stát popírají anebo jej uznávají jen jako dočasný nástroj diktatury té či oné třídy a popírají možnost jeho proniknutí právem a jeho službu vyšším duchovým hodnotám, které pokládají za pouhý reflex materiálních podmínek.

Podle Aristotela život každého jednotlivce i celku může míti jen jeden cíl, a to, co platí o nejlepším člověku, musí platiti také o nejlepším státě. Je tedy zřejmo, že oba musí míti ctnosti, které jsou žádoucí pro život ve volném čase a v míru. Neboť válka může býti jen pro mír, práce pro volný čas. Je-li účelem státu obecné blaho, vyžaduje to zachování míru navenek i uvnitř. V člověku je nejlepší rozumová stránka duše, poučuje nás Aristoteles v psychologické orientaci v sedmé knize uvedeného spisu, a v péči o ni záleží pravé lidské štěstí. Proto péče o správný duchovní život nesmí býti zařízena tak, jako ve státě, jehož vláda je zaměřena jen k válce, k dobývání a panování. Tu Aristoteles ostře kritisuje Spartu, která prý se sice nedívala na nejvyšší dobra jinak než ostatní svět, ale mylně se domnívala, že jich lze nabýti jedinou ctností, totiž válečnou statečností. Varuje před občanstvím, které by bylo vlastně vojenským táborem, před zákony, které by směřovaly jen k válce a kořistění, před pojmem ctnosti, zdatnosti, která by se vyčerpávala v znásilňování sousedů a konečně i vlastního státu, neboť tam, kde je takový pojem ctnosti, žádají lidé sice spravedlnosti pro sebe, ale u ostatních jim na právu nezáleží. Zkrátka, varuje před státem, kterému se sice dobře daří ve válce, ale hyne v míru, protože pro život v míru a zvláště ve volném čase nebyl vychován; občané osvědčují zdatnost ve válce, ale v míru žijí jako otroci a pak již ani války nejsou schopni.

V tom je tedy překročení míry vojenské výchovy. Ale zbytečná zas není. Samostatnost občanského společenství vyžaduje také schopnosti občanů k obraně před násilím a tedy i výchovy k brannosti, „neboť", Aristoteles praví, „již předem nebývá odvahy napadnouti ty, kteří jsou dobře připraveni." Tak je stát také školou statečnosti. Neboť jsou to stejné vlastnosti, které utvářejí dobrého občana a statečného muže; dokonalá občanská ctnost není jednou ctností, nýbrž ctností, jak se projevuje v životě ve státě. Je třeba celého duchovního zbrojení. Opatření pro válku jest tudíž správné, ale má býti jen

prostředkem k cíli, aby občané neotročili druhým, aby byli svobodní. To jen tyran rád začíná války, aby poddaní byli zaměstnáni a stále potřebovali vůdce a jeho silné vlády. Je třeba konati to, co je nutné a užitečné, ale ještě více je třeba konati to, co je krásné. Proto pravým zákonodárcovým úkolem jest, aby se lidé mohli účastniti dobrého života a blaženosti.

A tak podle Aristotela chápání výchovy, jejích prostředků a cílů záleží v rozličném pochopení podstaty samého státu, v různém chápání hierarchie hodnot a státních úkolů. Za zvláště pochybený pokládá Aristoteles onen názor, který myslí, že podstatou státu je moc, která nejen sahá na cizí, nýbrž chce zasahovati i do celého života jednotlivcova, a pak mocenská politika je nejvyšším motivem počínání státu. Hlavním účelem je zevnější kázeň a výcvik člověka, nikoli jeho duševní dobra. Duchovní život je pokládán za něco podružného. Právo je tu rozkazem jen vlády, je závislé na mocenské politice; stát je pramenem veškerého práva a mravnosti i vzdělání, má kořeny jen v potřebách státu. Ale „pouhá moc není ještě vládou," píše Aristoteles. Tu by jistě souhlasil se sv. Augustinem, který stát, jenž spoléhá jen na akty moci, nazval „magnum latrocinium".

Ač Aristoteles byl první evropský myslitel, který prohlásil, že stát je útvar přirozený, nikoli umělý, vzniklý teprve nějakou společenskou nebo státní smlouvou, nebylo přece jeho pojetí státu naturalistické a mechanistické. On nepřehlížel duševních prvků a nebylo u něho sklonu zaváděti mechanické přírodní dějství i do života státního a právního, ani biologického pojetí o expansivnosti, útočnosti a bezohlednosti, viděné už v každé buňce, a pak právo tvořiti na podkladě jen mocenském, bez ideje spravedlnosti. Ve státě nemá rozhodovati ani rod sám o sobě, ani majetek, ani fysická síla a moc. Proti těm, kteří mínili, že prý pro ty, kteří se takovými věcmi různí, je také různé právo a hodnost, Aritoteles namítá, kdyby to bylo pravda, pak že by také těm, kteří vynikají pletí, velikostí nebo nějakou podobnou předností, náležela jakási výsada co do politických práv. „To by však byla zjevná zvrácenost," dodává.

Duchovní princip znamenal Aristotelovi víc než státní moc, neboť stát není posledním cílem lidského snažení. Stát není jen pouhé vnější spolužití za vnějšími účely, pouhé s p o j e n e c t v í, nýbrž stát jest s p o l e č e n s t v í dobrého, ctnostného žití, tedy má ráz mravní a kulturní. Trvání života ve státě má sice také vnější podmínky v různých přírodních silách, tak jsou tu vlivy přírodního prostředí, podnebí, půdy, rasy a přirozených pudů a vlastností lidských, ale hlavním činitelem je tu člověk svým rozumem a vůlí.

Také moc je sice nutným přívlastkem státu, který má právo potřebného donucení, ale není jeho hlavní funkcí. A k čemu má právo donucení? Prvním úkolem státu totiž jest, aby člověku umožnil, aby se mohl státi dokonale ctnostným, na co má přirozené právo. Svrchovaným úkolem státu tedy je chrániti v té věci jednotlivce, nemá ho zneužívati jako nástroje mocenské politiky, nýbrž musí sloužiti pře-

devším duchovému životu. Stát není panování, jako organisovaná moc musí býti přetvořen v právní řád a sloužiti vyšším hodnotám rázu duchového. Tam, kde toho není, nastává rozvrat, a jak my říkáme, pěstní právo. Hlavním prostředkem k dosažení ctnosti je pak rozum, přirozenost a zvyk a tohoto se nedosáhne bez rozumné autority, která má zároveň moc nutiti k tomu, co je žádoucí. —

Vidíme, jak Aristoteles musel býti překonán, aby triumfovaly teorie a praktiky, jež si osvojily zásady, které on již tehdy potíral.

*

Sudetoněmecký katolicismus a politika.

Profesor německé university dr. Eduard Winter, autor spisu „Tausend Jahre des geistigen Kampfes im Sudetenraum", promluvil na konferenci akademické YMCY v Obříství o sudetoněmeckém katolictví. Češi a Němci, kteří v době reformace, baroka, osvícenství a romantiky žili společným duchovním rytmem, začínají se od roku 1848 diferencovat přes opačné úsilí některých bolzanovců. Hierarchie, pocházející z vysoké šlechty, národnostní problém přezírá a činí v době konkordátu z kněží exponenty státní autority rakouské. Od r. 1870 v době liberalismu snaží se někteří kněží svým nacionalismem dohonit, co dříve bylo zameškáno, avšak již po roce 1896 obrací se radikální nacionalismus Schönererův, který vystřídal nacionalismus liberální, proti katolictví (Los von Rom, přestupy k protestantismu, starokatolictví). Těsně před válkou zachvacuje mládež „Wandervogelbewegung", které vzniklo v Německu jako romantický protest proti pruskému zmechanisování života. Za války pokoušel se s úspěchem emauzský kněz Alban Schachleiter získat některé studenty pro náboženství.

Když se zbytky Wandervöglů vrátily z války, utvořili nacionalističtí stoupenci tohoto hnutí Böhmerlandbund, orientovaný s počátku positivně k české zemi, a katoličtí Staffelstein, jehož členové pracovali pak jako zvláštní skupina v křesťanskosociální straně a zřídili r. 1928 ve Chvojce první pracovní tábor, kde se sešli studenti všech směrů. Tehdy se zdálo, že se katolictví stane sjednocující silou všech. Nato však zasáhl do vývoje vliv událostí v Německu, a když byly strany nacistická a nacionální rozpuštěny, vytvářejí lidé vychovaní Böhmerlandbundem Heimatfrontu, která byla základem sudetoněmecké strany.

Příslušníci Staffelsteinu, poučeni pádem centra v říši, varovali katolíky před další činností politickou a vyzývali k práci ryze náboženské. Němečtí křesťanští sociálové neuposlechli a prožili volební porážku 1936 a skončili sebevraždou 1938. Druhá linie zůstala nezlomena, chce zůstat ve spojení s lidem a pracovat uvnitř jeho společenství nábožensky, to jest proti vší nenávisti v činech, slovech i myšlenkách.

V dikusi vyzval profesor Winter posluchače, aby měli na paměti tisíciletou historii i dnešní situaci, která nás odkazuje jedny na druhé, a aby připravovali předpoklady k dorozumění.

*

m. — Bernanos o Španělsku.

U nás dobře známý a často překládaný katolický spisovatel francouzský vydal novou knihu „Velké hřbitovy pod měsícem". Knihu uvítaly zvláště t. zv. levicové kruhy. Bernanos, který se v posledních letech zdržoval na ostrově Mallorce, vydává tu svědectví o tom, co viděl za španělské občanské války. Toto svědectví, o jehož pravdivosti těžko pochybovati, je protestem věřícího katolíka a zároveň těžkou obžalobou nacionalistů: Bernanos uvádí tu dlouhou řadu neslýchaných ukrutností, jichž se dopustili „vlastenečtí sadisté". Velké výtky činí také představitelům španělského duchovenstva, zvláště v poslední části knihy, kde komentuje proslulý pastýřský list španělských biskupů. — Je známo, že Bernanos je konservativní monarchista a jeho syn je důstojníkem ve vojsku gen. Franca. Není pochyby, že levicový tisk využije náležitě jeho svědectví. Ale ani nám není třeba zatajovati pravdu. A je jisto, že také na straně nacionalistů děje se mnoho, co je urážkou náboženství i lidství.

*

Nejvážnější nebezpečí.

„Legie", časopis Nezávislé jednoty čsl. legionářů otiskla ve svém posledním čísle tato mužná a pravdivá slova:

Pro nás otázka bolševismu není jen otázkou mravní. Proto se nemůžeme vzdát a nevzdáme se boje proti bolševismu a nevzdáme se ho tím spíše právě proto, že představuje nejvážnější nebezpečí pro náš národ a stát a to i po stránce mravní, i po stránce politické. Byli to první naši bolševici, kteří ve svém programu připouštěli a připouštějí dosud možnost odtržení území, obývaných většinou menšinových národností od našeho státu. Byli to první bolševici, kteří popírali u nás zásady demokracie a šli proti demokratickému státu.

ROČNÍK LV. V Brně dne 31. srpna 1938. ČÍSLO 8.

HLÍDKA.

Leopold Dýmal:

K národním poměrům v brněnském alumnátě v letech 1843 a 1844.

Národní probuzení mladé kněžské generace, které se dálo na Moravě před sto lety, tlumil násilně dvojí vládnoucí režim: státní absolutismus a dále nepřízeň a nepochopení u církevních představených. Metternichův vládní systém viděl v každém českém národním podniku a projevu nebezpečný panslavismus a v řadách vysokého kleru „i osvícení a zbožní mužové se domnívali, že katolictví stojí a klesá s němectvím a byrokratismem.“[1])

Charakteristickou ilustrací tehdejších církevních a státních poměrů jsou události v brněnském kněžském semináři z let 1843 a 1844.

Pod výchovným vlivem Sušilovým tehdy vyrůstala v Brně uvědomělá a průbojná mladá generace kněžská. Sušil svým žákům vštěpoval zásadu, že „láska k národu je jedním z nejhlavnějších požadavků vychovatele . . ., že povinností každého kněze je národu všechno v oběť klásti, otcem jeho býti . . .“[2]) Čeští bohoslovci se tedy pilně vzdělávali v české literatuře, založili si v alumnátě českou knihovnu, sdružili se v jednotu „Slovan“ a od r. 1840 pořádali pěvecké, recitační a hudební „slovanské akademie“.

Za biskupa Gindla se těmto českým podnikům v alumnátě dařilo (do r. 1841), neboť biskup byl českým bohoslovcům velmi příznivý.

[1]) Dr. Pavel Vychodil, František Sušil. Životopisný nástin, str. 185.

[2]) Zápisník B. M. Kuldy z theologie. Uvedeno u Halouzky, Životopis B. M. Kuldy, str. 37.

Jeho odchodem[1]) se však uvolnila hráz nepřízni německých představených a podniky českých bohoslovců byly zakazovány.[2]) A když se o akademiích českých bohoslovců r. 1843 dověděla policie, pojala podezření, že jsou projevem obávaného panslavismu a zakázala je.

Podle úředních relací se jeví pozadí těchto zákazů takto:

Policejní president hrabě Sedlnický psal z Vídně dne 5. května 1843 do Brna gubernátorovi Moravy a Slezska hraběti Ugartemu.[3]) Oznamoval mu, že před nedávnem se konal v brněnském biskupském alumnátě hudební a recitační večírek. Kromě alumnů prý tam byli i lidé z venku — z části vzdělanci, z části z nižších tříd. Řeči, jež tam byly proneseny, „vztahovaly se na záležitosti politické, zvláště na zájmy slavistické a na stavovskou výchovu kleriků." Biskup prý nemá takové podniky schvalovat a má je odstranit. Sám císař prý žádal policejního presidenta (Sedlnického[4]), aby dal neprodleně vyšetřit, co je na věci pravdy, zvláště jaká byla tendence řečí, kdo je konal a kdo se večírků účastnil.

Podle rozhodnutí císaře mělo prý býti o událostech v alumnátě podáno obšírné udání a předloženy mu co možná přesné zprávy o alumnovi hraběti Sylva-Taroucovi (o jeho dřívějších a současných poměrech, o jeho způsobu chování a o jeho známostech).

Hrabě Sedlnický v závěru listu, chtěje splniti rozkaz císařův, žádal Ugarteho o spolupůsobení, aby si při všem vyšetřování počínali jednotně instanční cestou. Měl pak oznámiti, co by se mělo pro budoucnost v případě brněnských bohoslovců zaříditi.

Ještě téhož dne (10. května), kdy byl dopis Sedlnického v Brně presentován, Ugarte dopsal brněnskému policejnímu řediteli Bedřichu Hasenöhrlovi, aby celý případ v alumnátě vyšetřil.

Že si policejní ředitel v této záležitosti počínal velmi energicky, patrno z toho, že už 19. května podal gubernium obšírnou zprávu o výsledku policejního šetření.[5]) Referoval Ugartemu, že Jan Bílý, bohoslovec IV. ročníku a učitel slovanské řeči v brněnském biskupském alumnátě, pod záminkou, aby mohla býti v neděle kázání v moravské

[1]) R. 1841 se stal biskupem krckým se sídlem v Celovci.

[2]) Hned r. 1841 zrušil vrchní představený alumnátu rytíř Zelinka česká probatická kázání a křesťan. cvičení, r. 1843 slovanské akademie a r. 1844 i slovanskou knihovnu.

[3]) Zemský úřad moravský (= ZUM), Tajné protokoly z r. 1843 č. 122.

[4]) Žádal jej vlastnoručním dopisem hned 11. dubna 1843.

[5]) ZUM, Tajné protokoly z r. 1843 č. 134.

řeči, vymohl si na představených, aby směl odpoledne v neděle a ve svátky konati schůzky českých bohoslovců. Představení mu to dovolili. Schůzky se jmenovaly „S w a t e č n i z a b a w a“. Čeští bohoslovci tam přednášeli české básně, zpívali národní písně a předváděli umělecké hudební skladby.[1]) Proslovy prý měl pouze Bílý, který je oděl ve formu kázání. Tendencí jejich bylo rozšířiti a v pohyb uvésti studium slovanských řečí a moravské národnosti (der mährischen Nationalität[2]) se zřetelem na potřeby moravského kněžstva. Jednu z těchto řečí policie gubernátorovi opatřila v původním českém znění a připojila k ní doslovný německý překlad.

Přednesu této řeči bylo přítomno množství alumnů, představení semináře, profesoři alumnátu a kněží z města, příznivci to českých podniků. Z laiků prý tam nebyl nikdo.

O podrobném programu zábav se v úředním dopisu nic nepraví. Halouzka však v životopise Beneše Metoda Kuldy (str. 42.) uvádí při třetí sváteční zábavě tento program:

1. Ouvertura z Heroldovy zpěvohry „Zampa“.
2. Řeč vypracovaná a přednesená od J. Bílého.
3. Rondo na housle, přednesl Fr. Křivka.
4. „Vpád Mongolů do Moravy“, báseň od Klácela, přednesl Arnošt Mička.
5. „Píseň vlastenecká“ zpívaná od Jana Bílého.
6. „Osvěta“, přednesl Frant. Wučl.
7. Ouvertura z Rossiniho zpěvohry „Vilém Tell“.

O Janu Bílém policejní ředitel referoval, že je zanícený Slavistou (ein enthusiastischer Slawist), jenž měl pravděpodobně v úmyslu založiti spolek pro povznesení slovanské národnosti a současně spolek ultraslavistický. Za tím účelem prý konal sváteční zábavy. Byl prý v dobrých stycích se známým slavistou Ohéralem[3]) a častěji se s ním scházel.

---

[1]) Programy všech čtyř svátečních zábav uvádí Halouzka v životopise B. M. Kuldy str. 40 n. Programy ukazují, že zábavy byly umělecky velmi hodnotné. Předváděly se tam hudební skladby Mozartovy, Haydnovy, Heroldovy, Belliniho, Rossiniho a j.

[2]) Tato slova si hejtman zatrhl barevnou tužkou. Podobně učinil na všech místech dopisu, která mluvila o nacionalismu, slavismu, o touze po novotách a p.

[3]) Jan Ohéral založil časopis „Moravia“ v Brně. Zastával se každého utiskovaného národa. R. 1847 vydával v Brně časopis „Týdenník“, kam přispívalo hodně moravských vlasten. kněží. Stal se i poslancem, zemřel však v bídě jako žurnalista ve Vídni r. 1868.

Dosud prý byly jen 3 sváteční zábavy[1]). Poněvadž jejich tendence byla představeným podezřelou, direktor theologického studia kanovník Zelinka je zakázal. Zároveň nařídil, aby všecky knihy alumnů byly dány před použitím ke schválení představenému alumnátu Deabisovi.

Stoupenci slavismu s Janem Bílým v čele byli dle policejního šetření tito alumnové: Jan Fáborský, Frant. Křivka, Ferd. Kulda, Ant. Menšík, Karel Šmídek, Frant. Šmídek, Karel Mikšíček (pro neprospěch vystoupivší) a Bedřich hr. Sylva-Tarouca.

O Bedřichu Sylva-Taroucovi měl policejní ředitel Haseröhrl na přání císařovo podati co nejpřesnější zprávy. Zjistil tedy, že se narodil na zámku Čechách na Moravě r. 1816, nyní že studuje IV. ročník theologie. Že je vnukem bývalého presidenta nizozemského a italského, nejvyššího rady Emanuela Tellez-Menezes a Castro, vévody de Sylva-Tarouca, že je bratrem c. k. komořího Ervína hraběte de Sylva-Tarouca, majitele panství Čechy u Prostějova. Tělesně je neduživý o od rodičů asi vypiplaný. V letech 1838—1839 studoval v Praze theologii, v Olomouci pak r. 1840 třetí ročník, který však pro špatný prospěch musil opakovat. Ve IV. ročníku r. 1842 nemohl pro nemoc ve studiu pokračovati a byl z olomouckého semináře propuštěn, jelikož arcibiskup o něm pochyboval, že by jako kněz mohl vésti duchovní správu. R. 1843 byl přijat do brněnské diecese, kde právě studuje IV. ročník theologie. Je prý to člověk dobrý, mírumilovný, mravně bezúhonný, duševně však velmi omezený, který „zu einer politischen Meinungsbildung unfähig ist." Přičiněním asi bohoslovce Bílého se stal pilným slavistou. Kromě Bílého a kooperatora Kratochvíla z Peruce v Čechách, kterého poznal za svých bohovědných studií v Praze, není s nikým ve spojení.

Brněnské policejní ředitelství připojilo k uvedené úřední zprávě o českých akademiích v biskupském alumnátě opis českého proslovu, který měl bohoslovec Jan Bílý při třetí sváteční zábavě. K českému textu této řeči byl připojen její doslovný německý překlad, aby místodržitel hr. Ugarte mohl poznati její obsah.

Řeč Bílého svou tendencí dobře charakterisuje národní mentalitu tehdejšího kněžského dorostu. Stojí proto za to, aby byla uvedena doslovně: (P. d.)

[1]) Až do zákazu byly zábavy celkem čtyři. Policie asi nepočítala první zábavu, konanou už 20. listopadu r. 1842.

František Dohnal:

Poutníci Absolutna.

„Potom viděl jsem zástup veliký, jehož spočítati nikdo nemohl, ze všech národů a pokolení, ani stojí před trůnem Beránkovým . . . Et omnes angeli stabant in circuitu throni et seniorum et quatuor animalium, et ceciderunt in conspectu throni in facies suas et adoraverunt Deum, dicentes: Amen, benedictio et claritas et sapientia et gratiarum actio, honor et virtus et fortitudo Deo nostro in saecula saeculorum. Amen.“[1])

Hle, vidění orla Pathmosského!

Hle, konečná meta lidské touhy, konečný cíl poutníků Absolutna!

Absolutno! Jediná, nesmírná, naprostá a všemohoucí Dokonalost! A jediné, nesmírné, nekonečné štěstí! A štěstí bez konce, věčné!

Jak by nezatoužil duch lidský! Aspoň ve skrytu hloubek svých!

Ano, má duch lidský své propasti a taje, má své hloubky, o nichž nemá vědomí a pro něž nemůže míti pochopení plytkost v povrchních vrstvách lidského myšlení . . . A má své úžasné dálky, jež na volání rozezvučí se ozvěnami.

A má své volání i Absolutno . . .

Nuže, záleží jen na tom, aby duch lidský slyšel a odpověděl na toto volání . . .

Ale různorodý je život, různé jsou osudy lidské, různé jsou zápasy ducha a různé jsou i odezvy jeho na volání věcí a na volání Absolutna. A tak i různě se utváří i cesta těch poutníků Absolutna . . .

„Viděli jsme zástupy nesčíslné! Ponurou majestátností věcí kráčeli smutni“ . . .[2]) Kráčeli smutni, vědomí exilu duše, teskní touhou po domově, k němuž hledali cestu . . .

Viděli jsme poutníky s očima zahořenýma problémem Faustovým, s duší žíznící po absolutní pravdě, po absolutním štěstí — a žíznící marně, když nehledali je v Absolutnu.

Viděli jsme poutníky, na jejichž cesty tak těžce padaly stíny transcendentna — toho transcendentna, jež tak rádi byli by popřeli.

Viděli jsme poutníky na bludných cestách za falešnými modlami. Tolik slibovali si od nich vykoupení od všech těch běd pozemského žití — ale poznali nakonec, že hnali se za fantomem, u něhož nebylo vykoupení.

---

[1]) Apokal. 7. 7.

[2]) Otakar Březina: „Stavitelé chrámu“.

A viděli jsme poutníky, jak v zoufalství a vzdoru zvedají hlavy a bouří proti Absolutnu. A konec jejich: smrt.

A viděli jsme trosečníky, jak někteří po marném boji zachycují se na skále, na niž krvavým písmem píší jméno Toho, proti němuž bojovali.

Viděli jsme také, jak duch Negace snaží se všude zahladiti poutníkům šlépěje Boha, aby poutníci dle nich nedospěli k Tomu, který jest cílem jejich.

A viděli jsme i plavby nadvětrné, v nichž pokouší se duch lidský nalézti cestu k Absolutnu . . .

Hle — „zástupy nesčíslné“. Zástupy poutníků, kteří h l e d a j í cestu k Absolutnu.

Hledají — ale zda také n a l é z a j í ? . . .

Och, ano: jsou poutníci, kteří zahlédli Světlo v dálavě a vedeni Milostí jdou za tím Světlem, nalézají to Světlo a v něm absolutní Pravdu i absolutní Štěstí — nalézají Absolutno v Bohu.

Toť vlastní poutníci Absolutna . . .

Ale i jejich cesty různé.

Někteří z nich od počátku cesty jdou za tím Světlem. . . . Poutníci přímočaré linie . . .

Jiní vydali se za tím Světlem teprve po těžkých bojích a zápasech, po nocích plných blesků a bolestí, až paprsek Milosti vyvedl je z bludných cest temnoty . . . Konvertité . . .

Hle, linie přímočará:

Jsou poutníci, jejichž cesta jest jak plavba bílé plachetnice na tichém moři. Přímočará plavba na Druhý Břeh. Bezpečná plavba s bezpečným lodivodem . . . A plavci stojí na přídi lodi, upřené zraky se dívají v dálky . . . Tam v dáli bílé světlo majáku . . . A „v radostném tušení, v jistotě víry“ sní plavci o cíli plavby, o rodném Domově tam na Druhém Břehu.

Upřené zraky se dívají v dálky
a v duších plavců to jásá a zpívá
o věčném Štěstí,
o příštích setkáních
v stříbrných Mořích
v úžasném poznání
Nepoznaného . . .[1])

A vidím poutníky-plavce ze všech končin země . . . Vidím i poutníky naše. Poutníky z přelomu století i poutníky dneška . . . Hle,

[1]) František Dohnal: „Píseň o stříbrném Moři“.

pěvci Sušilovci! Sušil, Procházka, Kulda, Vlad. Šťastný ... „Církev a vlast — ty v mojích milují sestersky se ňadrech; každá půl, každá má moje srdce celé“ ...[1]) A stranou vedle nich v sebe uzavřený samotář-filosof Pavel Vychodil ...

A dále za nimi, hle, pěvci Katolické Moderny a s ní příbuzní ...

A slyším písně jejich ...

Slyším Lutinovovy písně o „Království Božím“. A „Písně tvorů“, „Osudy“, „Ve mlýně světa“. Jak „Potulný zpěvák“ volně a svobodně chtěl zpívati své písně Skřivana — však život hnal jej v boj, který sice přináší někdy slávu, ale více ještě zranění a hořkostí ... A vedle Lutinova zamlklý visionář Adam Chlumecký sní svoje prorocké vise „Apokalypse otroků“, „Andělé pyšní“, „Evangelium svobody“. A pak jakoby znaven velkými visemi zadumává v kouzlo pohádky ... Och, „věř, Adame, my mnoho jsme Ti dlužni ...“[2]) A z bratrských Čech, hle, Xaver Dvořák jde „Zlatou stezkou“ své křišťalové čisté poesie, „Sursum corda“ volá k druhům, vypráví jim svoje „Meditace“ a „Kontemplace“, zpívá své „Mystické melodie“ a zanícené písně o „Eucharistii“ ... Sigismund Bouška naslouchá tajemným tepům „Duše v přírodě“, cítí, jak vane v nich van Věčna, v jásavých slokách zpívá svou lásku k Nekonečnu a rozkochán krásou dává se v let po luzích francouzských, provençalských, katalanských ... Vidím, jak Fr. Kyselý sbírá krůpěje „Z říše světla“, jak rozezvučuje své harmonické „Akkordy“ a zpívá něžné písně o „Matce Boží“ ... Vidím Fr. Leubnera, jak zasněn do věků věšteckým zrakem proniká jejich „Mlhy“; jde „V troskách cizích chrámů“, „Rmut nachu“ lemuje mu cestu, „Van od východu“ vane širou plání dějin „K západu“ a do krajů „Doma“. A slyšíte ty hluboké tóny? Jak pedály varhan zní to jeho „Cantantibus organis“ ... Vidím chodského barda J. Š. Baara, jak v sytých barvách kreslí život kněze, jeho cestu křížovou, jeho boje, vítězství i pády; a kreslí osudy rodů a těžkou, přece však vítěznou cestu k Bohu ... Vidím Svatohora, jak ve visi o konci světa zažehuje „Oheň Eliášův“, slyším tajemné zvěsty v jeho „Mysteriu nebe, země, pekla“ ...

A stranou sám a sám, hle, básník nejsvobodnější, Jakub Deml, který hned jak L. Bloy nekompromisně a bezohledně bije se za Pravdu, hned zase zahloubává se v pokornou touhu nalézti Boha ve vlastní

[1]) František Sušil: „Básně“.

[2]) Sigismund Bouška v oslavné básni r. 1896.

bolesti, v touhu trpět Kristovým utrpením, v touhu „všemi smrtěmi jít, s tebou, Bože můj, všechny žluče a octy pít!“ . . .[1]) A osobitě ukazuje cestu svých „Šlépějí“ všem, kdož jsou s ním spojeni ať společenstvím ducha nebo protivenstvím, ať láskou nebo nenávistí . . . „Perfecto odio oderam illos: et inimici facti sunt mihi“ . . .[2]) A zase pak s františkánskou něhou a prostotou dítěte rozmlouvá se svými přáteli v přírodě, hledá smysl věcí a nalézá jej ve smyslu skrze člověka:

Svět smysl má jen skrze člověka,
v něm přichází k své ceně strom i pták i plaz,
jen skrze něj se láme kletba odvěká
a hrůzu samoty své zapomíná čas . . .[3])

A dále: Fr. Kašpar, K. Vrátný, V. Bitnar, dr. Al. Lang, Fr. Skalík, Fr. Linhart, J. Karník, Fr. Odvalil, L. Zamykal a j. A mladší: Em. Masák, dr. Vašek, dr. Cinek, D. Pecka, Fr. Střížovský, J. M. Slavík, J. M. Svoboda, Ad. Gajdoš a j. I nejmladší: J. Zahradníček, J. Dokulil, Fr. Lazecký, V. Renč, Čáp, O. Svozil, V. Zima a. j. a j.

Toť jen některá jména. Neboť všichni ti, kteří šli s Nov. Životem, s Nov. Obzorem, s Meditacemi, všichni ti, kteří jsou sdruženi kol Archy, Akordu i Řádu, kol Hlídky i Vlasti, Staroříští i Hlubináři, všichni neseni jsou společnou velikou ideou Absolutna. Jsou to poutníci přímočaré linie s jasně viděným a jasně vytčeným cílem, poutníci, jimž pojem Absolutna vyjasňuje se pojmem Bůh . . .

A zase jiní poutníci!

Vidím poutníky touhy. Takové veliké touhy po něčem nezměrně krásném; po něčem, co zcela by zalilo duši. Takové veliké touhy, že člověk tou touhou mře. Jako ten Zeyerův Abgar.

Já v srdci hluboko
tak velkou touhu cítím, nesmírnou
po něčem neznámém, že steskem mru . . .[4])

A marně hledá ukojení té touhy, té nevysvětlitelné žízně duše své. Divadla, hony, zápasy ho nevábí, oči luzných žen marně planou pro něho. Matka jeho činí všemožné pokusy, aby milovaného syna zachránila na životě, a domnívajíc se, že ta touha v duši Abgarově není nic jiného než „lásky žal“ a že jen třeba nalézti tu, která by dotkla se uzavřené duše jeho, rozešle posly do všech zemí, aby „nejkrásnější

[1]) Jakub Deml: „Štědrý den“.
[2]) Žalm 138, 22.
[3]) Jakub Deml: „Šlépěje“ XXIII.
[4]) Julius Zeyer: „Kronika o sv. Brandanu“.

ženy štětcem svým na plátno vkouzlili“ a obrazy jejich přinesli... Zástup malířů vrací se se svými obrazy — ale Abgar dívá se na obrazy chladně a odvrací se nevrle... Konečně zbývá již jen poslední malíř. A ten přináší obraz, ne ženy nějaké, ne dívky krásné — ale obraz Kristův... Jakmile Abgar obraz spatřil, klesl na kolena a radost nesmírná naplnila mu duši: Poznává, že našel, po čem tolik prahnul, našel předmět touhy své. Vypravuje ihned posly do země Kanaan a posílá Kristu list:

O Spasiteli, synu člověka,
já uslyšel o působení tvém
a zvěděl jsem, jak brojí v slepotě
lid vlastní proti tobě, Kriste, slyš:
Mám město krásné, snící v zahradách,
a palác zlatý; stojí dokořán
ti město mé a slavných králů dům.
Přijď ke mně! Duše moje touhou mře![1])

Ale přišli pozdě posli Abgarovi. Přišli, když „Kristus na kříži svou duši právě v ruce Bohu dal“... Avšak Abgar přece na konec dochází splnění své touhy. Umíraje vidí, jak Kristus přichází k němu, aby odvedl duši jeho do svého města, do města krásnějšího nad město Abgarovo...[2])

Hle, Zeyer, veliký poutník veliké touhy. Na své pouti za Absolutnem takové nádherné exotické zahrady prošel — ale všecky jejich krásy nedovedly ukojit jeho touhy, až na konec šťasten zakotvil v Zahradě Marianské u nohou Madony, u nohou Kristových s výkřikem plného, nejvyššího blaha: „Můj Kriste, můj sladký, veliký Kriste“...[3])

A vidím jiného poutníka, jednoho z největších... V extatické touze, v závratné kosmické intuici dívá se v „Tajemné dálky“,kde tuší Věčnost a Domov, dívá se v tajemné „Svítání na západě“, v němž zažehují se svíce bolesti, aby svítily na cestu očistění a vykoupení... Hle, již vanou „Větry od pólů“... Již hraje „Hudba pramenů“... Otakar Březina, básník Věčna, staví se do řad křesťanských „Stavitelů chrámů“ a po vítězném překonání schopenhauerovské negace pozvedá v kladné modlitbě „Ruce“ k Nejvyššímu... Slyšíte ty jeho extatické výkřiky? „Věčný“ — „Vládnoucí“ — „Nejvyšší“ — „Všudypřítomný“ — „Slunce“ — „Ohnivý prameni žízně“ a p.

Hle, to je ten „Věčný“, v jehož chrámě chce básník mši svou tichou přečíst:

---

[1]) Tamže.

[2]) Fr. Dohnal: „Kristus v legendách moderní literatury“.

[3]) Julius Zeyer v dopise M. Kalašové.

Ó Věčný, rci, zda smím, kde chrám Tvůj z kovu ční
nad městem mramoru, své krve touhou nečist,
při malém oltáři, pod klenbou pobočních
Ti mši svou tichou přečíst? . . .[1])

To je ten „Vládnoucí", který vysílá posly své a volá duše k sobě: „Vládnoucí, jenž rozkazem světla vyslal jsi nesčetné dni a nesčetné noci, zamyšlené tajemstvími, jako služebníky své před sebou, aby přijaly duše tvé v tisíci světech a vedly je k Tobě . . ."[2])

To je ten Nejvyšší, Princip všeho, Otec laskavý, jehož obraz neopouští duši ani v exilu země:

A přece, můj Otče! kde jsem už slyšel hlas tvého ticha, že je mi tak známý?
Kde jsem už viděl krásu tvých krajin, že poznávám chuť jejich vůně?
A žár tvého zraku, jenž duši mou uspal a probudil k tomuto snění?

— —

Sladká tvá vzpomínka zbyla mi v duši, jak vonná tma po uhaslém světle,
a teplem táhne mi krví, jak ruka milovaná by držela ruku mou v noci, když dřímu
a vroucností dlouhého stisknutí dala mi sníti o lásce . . .[3])

A básník vztahuje ruce k tomu Otci, touží po „sladkém usmání smíření", po „zlomení mystické vazby" a modlí se pokorně:

Zdrceni nesmírností Tvé slávy
čekáme stále, teskní a tiší,
na sladké usmání smíření Tvého,
skončení dní,
zchladnutí snění rozžhaveného,
na času zjasnění vyšší,
zlomení mystické vazby, odpuštění,
a naše slzy, déšť věčný,
do srdcí živoucích kanou,
v krůpějích ohně a touhy tam pálí,
vzlykotem lásky tam zní . . .[4])

A s chvěním touží po té posvátné chvíli, až duše z exilu země se vrátí k Otci, vrátí se k Bohu:

Tak mluvila ke mně má duše a tváří jí letěla vzpomínka na posvátnou chvíli,
až šat země spadne jí z etherných údů a zazvoní paprsky přelomenými
a až před otcovským pohledem Nejvyššího, zardělá vonnou krví své nesmrtelnosti,
bude po věky odpovídati . . .[5])

Hle, konečný cíl, vrcholná meta Březinova poutníka Absolutna . . . A třebas Březinův „Nejvyšší" nekryje se zcela s pojmem transcendentalního osobního Boha, s pojmem našeho křesťanského Boha, přece nutno obdivovati tu jeho nádhernou hymnu Věčna a to, řekl bych, téměř instinktivní cítění Toho, kterého nazývá Nejvyšším a který je mu také metou nejvyšší . . . (P. d.)

[1]) Otakar Březina: „Tajemné dálky".
[2]) Otakar Březina: „Hudba pramenů".
[3]) Otakar Březina: „Ruce".
[4]) Otakar Březina: „Ruce".
[5]) Otakar Březina: „Větry od pólů".

Baskové a občanská válka španělská.

F. S. Horák. (Č. d.)

Zavraždění rukojmí v Bilbau.

Počínání vlády v Bilbau zkomplikovalo občanský boj, sám o sobě už trapný a bolestný. Svědectvím je zapálení Irunu prchajícím vládním vojskem. Ale ještě tísnivějším dojmem působila poprava rukojmí v žalářích Bilbaa. To už je největší ostuda této občanské války.

Skrze Mezinárodní Červený kříž bylo zahájeno vyjednávání mezi vládami v Bilbau a Burgosu o výměnu rukojmí, ale ztroskotalo. Nebudeme rozhodovati, čí vinou. Jisto však je, že vláda v Burgosu šetřila života rukojmí, kdežto v Bilbau byli najednou povražděni, prý odvetou za bombardování letectva Francova. Když rudé letectvo bombardovalo otevřená města v zázemí, často daleko od bojiště ležící (Zaragozu, Pamplonu, Palencii, Burgos, Valladolid a Palmu na Mallorce), Franco se za to nikdy nemstil na zajatcích nebo na rukojmích.

4/II 1937 bylo pobito v Bilbau 207 rukojmí, mezi nimi farář Zoilo Aguirre, J. M. Irasmendi, známý svou dobrotou, Silvio Herreio, předseda katolických syndikátů a jiné významné osobnosti katolické, které neměly žádného podílu v boji. Byli to skoro vesměs Baskové.

Karlistický Výbor pro obsazení Biskajska uveřejnil o tom dokument, podepsaný 2/IV 1937 v Ochandianu, v němž čteme: „Nemůžeme v této chvíli zamlčeti ono vraždění ve věznicích Altuna, Quilltes, Larrañaga, Angeles Custodios, Galera nebo Carmelo, v nichž velmi vážení Biskajci padli jako oběti nenávisti jakýchsi krvežíznivých hord a zbabělosti vůdců, kteří ač měli po ruce muže ozbrojené, nebyli s to učiniti pořádku a spravedlnosti zadost.“

Francouzský spisovatel Jean Richard otiskl v katolickém žurnále L'Aube, jinak nepřátelském generálu Francovi,[1]) 26/II 1937 článek, v němž nemohl nepoukázati na špatný dojem, který masakr učinil na veřejné mínění světové: „Masakry v Bilbau vynesly vládě v Euzkadi pověst tím nepříznivější, že posloužily podle přání přímým zájmům jejích protivníků. Zkrátka, Burgos si odnesl po těchto masakrech bez vlastního přičinění jedno z nejskvělejších vítězství v kraji baskickém.“

[1]) Mimochodem podotýkáme, že 100 exemplářů těchto novin bylo předplaceno pro československé katolíky, i nedivíme se už, že se u nich rozšířily tak zmatené pojmy o věcech španělských.

Soustavné ničení.

Od dubna do polovice června m. r. se soustředily vojenské operace v Biskajsku. Tehdy rozvinulo národní vojsko vítěznou ofensivu, jejímž cílem bylo dobytí Bilbaa. Rudí zapalovali města, když byli nuceni je opustiti podle taktiky, kterou zahájili v Irunu. Tak zničili postupně Eibar s jeho továrnami na zbraně, Durango, Guernicu přes její historický význam a Amorebietu.

Názorným příkladem jejich destruktivní činnosti byly poslední hodiny Eibaru. „Pokaždé, když národní letectvo bombardovalo skladiště zbraní v obvodu města, stavěli ke zdi milicionáři a separatisté jistý počet politických nepřátel, které chovali v reservě pro tento druh represalií. V posledním týdnu se Eibar doslova zhroutil. Oheň byl zapálen na výslovný rozkaz na dvanácti připravených místech." (Le Journal z 28/IV 1937.) To se opakovalo i v Durangu, které se proměnilo ve skladiště zbraní, když Eibar byl ohrožen národním vojskem.

Kdežto se za světové války obě válčící strany vzdávaly ozbrojené obrany velkých měst, aby je uchránily před zničením, rozhodli se rudí, že každé město napřed zničí, než je vyklidí. Přesto, když Guernica byla zničena požárem, svedli rudí toto zkázonosné dílo na nacionalisty a jejich pomluvám sedla na lep většina žurnalistiky anglické i francouzské, nakloněné Stalinovi.

Jak byla rozšiřována pomluva.

Propaganda zasáhla i kruhy kněžské, katolické i protestantské. Vyslanec vlády valencijské vypravil do Barcelony, Madridu a Bilbaa komisi duchovních, jíž využila hojnou měrou rudá propaganda, zvláště francouzský komunistický deník L'Humanité. K tomuto manévru poznamenává hlavní stan generála Franca, že se v těchto okamžicích, kritických pro Biskajsko, využilo přítomnosti devíti duchovních, náležejících dvěma anglickým nekatolickým konfesím, aby jim byla ukázána místa nejvíce postižená ofensivou nacionalistů. „Chování rudých vlád, užívajících anglických duchovních pro své účely, kontrastuje se způsobem, jak bylo jednáno se španělskými kněžími a řeholníky na celém území rudém, i jest litovati, že se k této frašce a odpuzujícímu manévru propůjčili tito protestantští pastoři, kteří věděli, co se přihodilo v území ovládaném přívrženci Stalinovými. Kdyby komise byla měla zájem o pravdu, byla by spatřila tisíce zbořených kostelů a klášterů a zničených obrazů na místech, která ne-

byla v nijakém spojení s operacemi válečnými a jsou výmluvným svědectvím neúcty rudých k náboženství, k jeho služebníkům a místům bohoslužebným. Ta se nestala osudnými obětmi války, nýbrž žhářské pochodně a zločinného výbuchu dynamitu."

Také skupina katolických spisovatelů použila bombardování Guernicy, aby vzbudila soucit u věřících. Na dokumentu, který vyšel v květnu m. r., jsou podepsáni mezi jinými Francois Mauriac, Jacques Maritain, Gabriel Marcel, nějaký Angličan a Ital L. Sturzo. Jistě zasluhuje úcty každé hnutí charitativní. Jen je podivné, že tito pisatelé nepovažovali zároveň za vhodné protestovati proti všem činům podobným, spáchaným rudými na bezbranných městech. Také je docela nic nepohoršily nesčíslné jiné zločiny rudých a zvláště zapomněli rozhodně odsoudit povraždění tolika rukojmí v Bilbau.

Nemožný spolek.

Velký zmatek mezi katolíky způsobily články, které napsal do týdeníku „Sept" a do „Figara" známý spisovatel francouzský Francois Mauriac. Mauriac se v nich ujímá baskického lidu a ztotožňuje jej s vládou uprchlou z Bilbaua. Pak ovšem tvrdí, že tento křesťanský lid hájí jen anglikáni a bolševici. V tom je tedy ten zmatek: tento křesťanský lid napaden nebyl, tím méně od katolíků, anglikáni a bolševici jej také nepodporovali, nýbrž jen vládu v Bilbau.

Ostatně hodnotu nějakého činu nebo spleti činů musíme posuzovati podle cíle, za kterým byly vykonány. A co bylo cílem činnosti zahájené a prováděné vládou baskickou ve shodě s marxisty, anarchisty a bezbožníky valencijskými, madridskými a barcelonskými? Nebylo jím snad úplné vyhlazení víry, náboženství a církve? Nebylo jím snad vyhlazení všech, kteří se neklanějí teleti? Nebylo to všechno zřejmým a výslovně prohlašovaným důsledkem vítězství rudých? A může se někdo zváti křesťanem, pomáhá-li k dosažení podobného cíle, činí-li se solidárním se všemi prostředky, jichž tu bylo použito? Tak se táže jiný významný spisovatel francouzský Henri Bordeaux v článku „Nemožný spolek" (L'Impossible Alliance) v deníku L'Epoque (20/VI 1937). Nechť si oni katolíci blouzniví přečtou knížku „Náboženské pronásledování ve Španělsku" opatřenou předmluvou slavného básníka P. Claudela, pak poznají, co vytrpěli španělští katolíci. Zde také je přesně dokázáno mučednictví 15.000 kněží, řeholníků a řeholnic. Budou pak ještě moci flirtovat s úhlavními nepřáteli církve?

(O. p.)

Písemnictví.

K e s t u d i i J a r o s l a v a P r o k e š e o s e k t ě t. z v. b y d ž o v s k ý c h I z r a e l i t ů.

Nejnovější studii o sektě t. zv. bydžovských Izraelitů napsal J a r. P r o k e š pod titulem: „N o v o b y d ž o v s k é g h e t t o a t. z v. s e k t a b y d ž o v s k ý c h I z r a e l i t ů v p o l o v i c i o s m n á c t é h o s t o l e t í.“ (Uveřejněno v Ročence společnosti pro dějiny židů v československé republice, roč. VIII. v Praze 1937.)

Předností této Prokešovy studie je, že je založena na podkladě archivních pramenů, které byly až dosud autorům vesměs neznámé. Prokešovi byl dostupný jednak děkanský a městský archiv v Novém Bydžově a archiv ministerstva vnitra. Proto bylo možno autorovi poněkud hlouběji proniknout do zajímavé otázky sekty židovské.

Než přesto jsou ve studii Prokešově některé mezery a nedostatky, které vznikly prostě tím, že Prokeš nečerpal z archivu konsistoře v Hradci Králové. Prokeš se odvolává na to, že tam nemá nikdo přístup. K tomuto náhledu byl asi sveden tím, že prof. Šimákovi bylo kdysi ještě před válkou odepřeno studovat akta konsistoře v Hradci Králové. (Vide Histor. archiv české akademie věd a umění, I. sv. č. 46.: Rezek-Šimák: Listinář k dějinám náboženských blouznivců v stol. XVIII. a XIX. — úvod.) Prokeš stavěl na tom faktu, že konsistorní archiv v Hradci je vědeckému bádání stále zavřen. Že nemá pravdu, dokázal Dr. Neumann, který již dva roky před vydáním Prokešovy práce vydal kratší studii o Pitovi ve Hlídce (Proces Pitův, Hlídka 1935 č. 12.), která je stavěna jenom na archivních záznamech konsistoře v Hradci Králové. Prokeš ovšem bohužel tuto studii vůbec neznal. To se dá omluviti tím, že Histor. bibliografie ČČH podává zprávy o článcích ve Hlídce, ne však o příspěvcích, které jsou uvedeny v Hlídce mezi Rozhledy. Stejně také ušla Prokešovi i druhá studie Neumannova o Izraelitech. (Blouznivci náboženští a královéhradecký biskup Kayser. Hlídka 1936 č. 1. a 2.) Tento druhý článek je také založen na archivních záznamech konsistoře v Hradci Králové. Tato stať jedná sice o Izraelitech před vydáním tolerančního patentu, tedy nespadá přímo do údobí, které zpracoval Prokeš, ale je důležitá pro poznání náboženských poměrů sekty t. zv. Izraelitů. Z téhož důvodu je nutno Prokešovi vytknout, že nezná Kalouskovy Římské zprávy o Čechách z roku 1775. (VKSN 1903 — Praha.)

Jelikož jsem měl po ruce zmíněné prameny a k tomu ještě záznamy konsist. archivu v Hradci Králové dosud neuveřejněné, mohu poněkud poopraviti a doplniti Prokešův názor na vznik sekty t. zv. Izraelitů.

Prokeš poukazuje docela správně na to, že popud ke vzniku sekty židovské vyšel z řad křesťanských. K tomu se kloní většina autorů, že první impuls vyšel od Pity, prvního stoupence a vůdce sekty židovské. Než není správné, že Prokeš vykládá vznik a vývoj sekty židovské jenom vlivem křesťanským, jako by židé hráli při vzniku židovské sekty na Bydžovsku jenom docela podružnou roli. Prokeš

vytýká Svobodovi, který zdůrazňoval vliv židovský při vzniku židovské sekty, jalový antisemitismus (str. 61). Prokeš sám upadl do jiného extrému tím, že se snaží omluviti židy, jako by neměli nejmenší viny na vzniku sekty t. zv. Izraelitů a „vinu" na vzniku sekty židovské svaluje na Pitu a jeho stoupence.

Předně je třeba vyvrátiti Prokešovo tvrzení, že nemáme ani jednoho pramenného dokladu, který by svědčil pro proselytství židů při vzniku židovské sekty.

Zápis pamětní knihy o Janu Pitovi, který přece Prokeš sám uvádí jako přílohu ke svému dílu (příl. V.) zřejmě potvrzuje, že při vzniku židovské sekty se uplatnil židovský proselytismus: „Corriphaeus Joannes Pita ... accepit fundamenta in religione izraelitica ab hebraeo Mendl, rabino synagogae Neobydžoviensis." Tato zpráva je ještě podepřena jedním kons. protokolem, v němž je záznam o výslechu Izraelity V. Janečka, který také prohlásil, že byl k judaismu sveden od Pity a od rabína Mendla. (Prot. kons. v Hr. Kr. 13/5 1748.) A hned první zpráva o Izraelitech po jejich prozrazení svědčí o tom, že židovský proselytismus měl veliký vliv na vznik sekty židovské. Pita totiž hned po prozrazení sekty židovské prohlásil, že byl k judaismu naveden od židů v Nov. Bydžově. (Protokoly kons. v Hr. Kr. 9/5 1747.)

Prokeš oba dva záznamy o Pitovi i o Janečkovi znal sice z archivu děkanského v Novém Bydžově, přesto se však snaží je naprosto ignorovat a staví si svou thesi, jako by židé stáli naprosto stranou při vzniku této židovské sekty.

Na těchto případech vidíme jasně, že při vzniku židovské sekty běželo zřejmě o židovský proselytismus a byť by byl i druhotného významu, přece měl význam nemenší než vliv Pitův, protože byl vlastně morálním a intelektuálním základem celého židovského hnutí.

Dalším svědectvím, že se židovský proselytismus při vzniku židovské sekty skutečně uplatnil, byly židovské schůzky a pobožnosti, které byly navštěvovány také od křesťanů. Že docházelo k takovým schůzkám křesťanů se židy na počátku židovské sekty, o tom máme pramenný doklad. Je to odpověď Marie Terezie místodržitelství v Praze na jeho relaci z roku 1747. (Copia. Ihrer kaiser. königl. Maj. von der königl. Stadthalterei zu Prag erlassenen allergnädigsten Schreibens. 30. Januarii 1748. Archiv. kons. v Hr. Kr.) V tomto reskriptu zapovídá Marie Terezie všechny schůzky křesťanů se židy a takové židovské pobožnosti, kde by byli se židy také křesťané. Marie Terezie byla o těchto schůzkách zpravena místodržitelstvím v Čechách. Druhý doklad o schůzkách židů s křesťany máme v Ephemeriden, kde se praví, že již před 40 roky (článek byl napsán r. 1783) měli židé s křesťany tajné schůzky, kde se hlásal zákon Mojžíšův. (Ephemeriden der Menschheit: Kurze Geschichte des im vorigen Jahre in Chrudimer Kreise ausgebrochenen Deismus. II. B. Leipzig 1783.)

Na schůzky židů s křesťany naráží již citovaný zápis pamětní knihy o Janu Pitovi. (Prokeš, příl. V.)

Prokeš dovozuje, že by se židům v té době jejich proselytismus

nevyplatil (str. 63). Než historik nesmí uvažovati o tom, co by se snad mohlo stát, nýbrž pro co máme doklady a co se ve skutečnosti stalo.

Židé prý se museli v té době střežit před proselytismem, protože jejich postavení v té době bylo prý v Čechách hodně ohroženo (str. 63). Je sice pravda, že Marie Terezie nebyla příliš židům nakloněna. V r. 1745 vypověděla židy i z Prahy. Ale to právě ještě potvrzuje naši thesi. Proč byli židé z Prahy vypovězeni? Proto, že si v té době mnoho dovolovali vůči křesťanům a svou útočností ohrožovali křesťanství. (Tím ovšem není řečeno, že by zde nebyly rozhodovaly i důvody politické.)

V konsistorním archivu hradeckém máme několik takových dokumentů, které jsou nám dokladem toho, že židé v severovýchodních Čechách si dovolovali mnoho proti křesťanům a že tupili veřejně křesťanské náboženství. (A bylo to právě v Novém Bydžově, kde byli židé v té době nejsmělejší. Tam se odvážili veřejně tupit katol. kněze, nesoucí Eucharistii do domů nemocných.)

O smělosti židů v době vzniku sekty t. zv. Izraelitů svědčí „Židovský řád v městě Hořicích", vydaný 5. září 1748. (Prokeš, příl. XI.) Tento řád nám ukazuje, jaké vládly tehdy poměry. Úřady musely chránit v této době křesťanské obyvatelstvo před rozpínavostí židovskou. To, co se v onom řádu židům zakazuje, toho se jistě dopustili, jinak by byl řád zbytečný. Z toho tedy vidíme, že si židé v severovýchodních Čechách nestáli tehdy tak špatně, jak prohlašuje Prokeš.

Je sice pravda, že Marie Terezie židům nenadržovala. Ale zato krajský hejtman Vančura držel „z nepochopitelných důvodů" nad židy ochrannou ruku. Ba dokonce i místodržitelství v Praze se židů zastávalo. Tak se dočteme ze záznamů v hradecké konsistoři.

Prokeš dovozuje dále, že prý židé hráli při vzniku sekty naprosto pasivní roli a dokazuje to tím, že prý židé, byvše citováni k výslechu, měli se dostavit do Hradce Králové bez doprovodu. Tím prý úřady naznačily, že židé neměli nejmenší viny na vzniku sekty t. zv. Izraelitů. To si dovedeme vysvětlit, když víme, že krajský hejtman Vančura nebyl nikterak nepřátelského smýšlení vůči židům.

Dále prý židé nebyli nikterak zvlášť potrestáni, tak prý neměli podílu na vzniku židovské sekty. Prokeš zapomíná na to, že z těch židů, kteří byli vyšetřováni pro sektu židovskou, vyvázli jenom čtyři Ostatní byli všichni odsouzeni a Mendl dokonce byl popraven. Götzl vyvázl jenom tím, že se dal pokřtít, jinak by byl také jistě odsouzen k smrti.

Prokeš dále poukazuje na velikou propast mezi židem a křesťanem, který přestoupil k židovskému náboženství (st. 63). Je sice pravda, že židé opovrhovali křesťanstvím, ale nemáme nejmenšího dokladu, že by opovrhovali křesťany, kteří se hlásili k židovstvu. Právě naopak. U židů byli vždy za všech dob tak zvaní proselyté. A právě proselytismus je zjev typicky židovský. V té formě jako u židů nenalézáme proselyty v žádném jiném náboženství. Mýlí se tedy Prokeš, když pochybuje o orthodoxii tak zv. Izraelitů, kteří se postavili proti obřízce (str. 64). Prokeš neví, že již v nejstarších dobách židovských byli tak zvaní proselyti portae, kteří nepřijali obřízky a přesto byli rádi

viděni od židů a přijali jejich náboženství. (Kortleitner, Archeologiae biblicae summarium. Oeniponte 1906.)

Není pravda, jak Prokeš dále praví, že mezi židy a tak zv. Izraelity zůstaly nadále „staré zásadní rozdíly duchovní a jiné rozdíly v plné platnosti" (str. 64). Prokešovi nebyla bohužel známá Wiepnikova relace o hereticích v Čechách, která je v konsistorním archivu a kterou doslova otiskl Neumann ve svém článku: Náboženští blouznivci a královéhradecký biskup Kayser. (Hlídka 1936, čís. 1. a 2.) Dále nezná relaci biskupa Kaysera správci vídeňské nunciatury Taruffimu o českých blouznivcích ze dne 2. prosince 1775. (Uveřejněna byla ve VKSN 1903.) Oba dva doklady svědčí o tom, že se židovští sektáři přimkli nejen k judaismu biblickému, nýbrž i k talmudistickému.

Prokeš uvádí ještě jeden důvod, proč se domnívá, že se proselytismus židovský neuplatnil při vzniku, případně při tvoření se sekty židovské. Židé prý neposkytli židovským sektářům svých knih, protože byly buď hebrejské nebo německé. Řada záznamů z kons. archivu v Hradci Král. svědčí v neprospěch Prokešova tvrzení.

Prokeš sám si odporuje, když na jednom místě doznává a uvádí jeden doklad, kde byly u Mat. Koupilka nalezeny nějaké knihy, ve kterých byly jakési hebrejské poznámky. (Prokeš, str. 92.)

Vidíme, že Prokeš tedy neprávem obviňuje Svobodu (který napsal o sektě tak zv. Izraelitů článek: O tak řečených náboženských blouznivcích v Čechách za císaře Josefa II. ČKD 1878) z jalového antisemitismu. Svobodovo stanovisko není sice úplně správné, ale dá se omluviti tím, že Svoboda neměl žádných archivních pramenů. Prokeše však, který měl po ruce aspoň některé archivní prameny, vede přílišné omlouvání a zastávání se židů do opačného extrému, než do jakého podle tvrzení Prokešova upadl Svoboda. *Josef Moštěk.*

m. — Nové spisy Paula Claudela.

Největší současný katolický básník francouzský, jehož nedávných sedmdesátin bylo všude živě vzpomínáno, prohlásil již dříve, že uzavřel svou vlastní tvůrčí činnost, aby nyní sloužil jedině věci katolické. Činí tak zvláště tím, že vydává spisy obsahu náboženského, úvahy a rozjímání. V poslední době vydal dva takové svazky: „Un poète regarde la Croix" a „Introduction au Livre de Ruth de l'abbé Tardif de Moidrey". Ve druhé knížce otiskuje komentáře ke knize Ruth, jak je napsal kněz Tardif de Moidrey, žijící v minulém století, sám pak doprovází je zajímavým úvodem, kde objasňuje způsob i svých vlastních rozjímání o Písmě sv. Právě tento Claudelův způsob náboženských úvah vzbudil některé výhrady a výtky odborné katolické kritiky. Zdůrazňuje se zvláště, že to nejsou knihy pro všechny: k jejich četbě je třeba důkladné přípravy, dokonalé znalosti Písma sv., sv. Otců a celé exegetické literatury. Těm, kteří nejsou tak odborně připraveni, mohly by mnohé výklady Claudelovy dáti nebezpečný příklad příliš individuální interpretace Písma sv. Vzdělaným čtenářům poskytnou ovšem básníkovy uvahy mnoho nového.

Rozhled
Náboženský.

m. —Georges Duhamel a katolicismus.

Redaktoři „Les Cahiers dela Nouvelle Journée“ odevzdali slavnému spisovateli sborník „Duhamel et nous“, ve kterém jsou příspěvky desíti katolických spisovatelů francouzských, uvedené předmluvou Paula Claudela. Duhamel poděkoval za knihu a při tom pronesl také několik velmi upřímných slov o svém poměru ke katolicismu: „Jsem agnostikem . . . Ztratil jsem víru v 17. roku svého života a nenabyl jsem jí ani později. Budu-li ji kdy míti — nevím. To nezávisí jen ode mne . . Kdyby mně však přišlo v životním boji rozhodnouti se pro někoho, stanul bych po straně křesťanské demokracie. Její morálnost jest nejbližší mé (ne vždy té, kterou praktikuji, ale té, již obdivuji a ctím). Stanovisko, jaké zaujímá katolicismus k problémům sociálním i zásadně k životu vůbec, odpovídá mému . . . Přál bych si, aby mně bylo dáno dočkati se na sklonku života onoho sjednocení víry a rozumu, které jest podstatou tomismu u sv. Tomáše Akvinského.“

*

m. — Pierre Benoit o řeholních bratřích a sestrách sv. Vincence.

Také u nás velmi často překládaný francouzský romanopisec, autor „Axelly“, „Atlantis“ atd., náboženským vyznáním nekatolík, věnuje ve svém posledním líčení cesty do dobyté Habeše několik vřelých slov činnosti katolických řeholníků, zvláště lazaristů: „Je možno vůbec dosti chváliti lazaristy? Byl jsem jejich hostem v Mandžursku, v Damašku, Libanonu, Tripolisu. Jsem jím znovu v Addis Abebě. Všude obracejí k sobě pozornost duchovní rodiny sv. Vincence z Pauly a nutí každého k úctě. Jedenadvacet svící planoucích kolem stříbrné rakve, kde spočinuly pozemské ostatky světcovy, je planoucím symbolem té oběti tisíců duší, které dokonávají jeho dílo. Jeho nástupci učí se nestáti v cestě úradkům Prozřetelnosti, ale učí se také o té Prozřetelnosti nikdy nepochybovati. Jak pravdivá je ta zásada křesťanského života! Neboť když Prozřetelnost podle svých tajemných plánů zavírá nám dveře, stará se také, aby nám zůstalo otevřeno okno, čehož však velmi často nepostřehují lidé stojící obráceni zadem k oknu. Ale lazaristé a milosrdné sestry hledají a nalézají okno Bohem otevřené a unikají tak nejkrutějšímu trestu, jaký Bůh ukládá duším, bera jim příležitost konati dobro. Spojení činnosti s trpělivostí, podnikavosti s pokorou je dědictvím, které sv. Vincenc z Pauly zůstavil svým synům a dcerám, jejichž duchovní stanovisko dá se vyjádřiti třemi slovy: pracuj, trp — usmívej se!“

*

m. — Mezinárodní katolická soutěž filmová. Naše noviny přinesly jen krátkou zprávu o výsledku této významné soutěže, kterou uspořádala Illustrazione Vaticana. Z podrobnějších dat je viděti, jaký zájem je v různých zemích o katolický film a jaká větší díla v tomto oboru můžeme očekávati v brzké budoucnosti. Bylo celkem 362 účastníků z 19 států. První cenu ve výši 10.000 lir získal francouzský kněz Grannec. Jeho scenář, nazvaný „Oddech života", líčí osudy misionáře, který v době po amerických válkách o neodvislost koná obětavě dílo milosrdenství a pokoje. Jeho ušlechtilá postava má ukázati divákům ideál křesťanství a lidskosti. Druhé dvě hlavní ceny byly uděleny rovněž Francouzům za díla: „František z Assisi" a „Duch katolický". Uznání dostalo se pracím: „Snící člověk", „O tiaru", „Život Marie", „Člověk Boží", „Symfonie papežů", „Pastýřka duší" a j. Soutěže se súčastnilo 109 Francouzů, 64 Němců, 48 Italů, 25 Čechů, 22 Maďarů, 19 Belgičanů, 19 Angličanů, 13 Holanďanů, 7 Američanů, 5 Poláků, 5 Irů, 4 Švýcaři, 3 Rumuni, 2 obyvatelé knížectví Monaco a 1 z Malty. Cenou odměněné práce budou se v dohledné době natáčet.

Dosavadní zkušenosti s filmy výlučně náboženskými nejsou zrovna nejlepší. Zvláště náboženské filmy z oboru románské kultury nenalezly většího ohlasu ve světě. Největší úspěch dosud měly filmy všeobecného rázu, zpracované v duchu křesťanském.

*

nn. — Nový pramen k životopisu arcibiskupa Jenštejna.

Až dosud jsou známy dva hlavní vyprávěcí prameny k biografii Jenštejnově. Jedním jest jeho autobiografie u Höflera II. a životopis sepsaný blíže neznámým augustiniánem-kanovníkem, vydaný nejprve Dobrovským (Praha 1793) a znovu Emlerem ve FRB I, 439-68. K nim možno připojiti další vyprávěcí pramen, obsažený v rkpe vratisl. univ. knihovny č. 777 v záznamech o účasti Jenštejnově na zavedení svátku Navštívení P. Marie. Celé dílo lze považovati za velmi pilně a cílevědomě pořízenou snůšku dokladů, neboť při obtížích arcibiskupových s lekcemi, které on sám složil, čteme odkaz pisatele na další část díla: „. . . sicut postea, ubi de miraculis tractabitur, patefiet . . ."

Vyprávěcí prameny jsou ve vratislavském rukopise celkem dva. Prvním jest záznam Jenštejnova důvěrníka mistra Mikuláše z Rakovníka. Bohužel, žádný historický pramen z oné doby nemá o Mikuláši ani nejmenší zmínky. Možno tedy o něm říci jen to, co se o něm dovídáme z rukopisu samého. Mikuláš nazývá sebe sama mistrem svobodného umění a bakalářem theologie, v druhém prameni Jenštejn sám o něm prohlašuje (v listě ke kard. kolegiu), že „hiis diebus proxime festo sanctorum apostolorum Philippi et Jacobi in domo habitacionis mee est defunctus." Dopis onen pochází z roku 1389, tedy

Rakovník zemřel 1. května 1389 jako Jenštejnův průvodce v Římě. — Sepsání prvního vypravěcího pramene spadá však do doby starší, neboť poslední událost Mikulášem zaznamenaná jest z r. 1379.

Historický význam prvního pramene spočívá v těchto poznatcích: 1. Autor zaznamenal vypravování samého Jenštejna, že již od svého mládí měl zvláštní zálibu ve všem, co bylo v souvislosti s památkou Navštívení P. Marie. Nelze pochybovati, že podobnou zálibu by nikdy neměl mladý světák, že tuto zprávu od Jenštejna samého pocházející možno považovati za doklad svědčící v jeho prospěch. Potvrzuje i mínění Loserthovo, dle něhož Jenštejn jevil již v mládí sklon k askesi. (Codex epistolaris des Erzbischofs Joh. von Jenzenstein, AOG 54, 274.) 2. Pramen prozrazuje nám metropolitovy důvěrníky. Byli to opat z Karlova (Prokop), převor pražských kartuziánů, M. Jan Marienwerder, profesor pražské university a Mikuláš Puchník. Mimo to se i na jiném místě dovídáme o Jenštejnově spojení s generálem dominikánů Rajmundem de Capua, jak ostatně jest již z jiných pramenů známo.

Hodnověrnost pramene. Hned na počátku prozrazuje Mikulaš z Rakovníka, že onu zprávu o Jenštejnově zálibě v památce Navštívení P. Marie mu sám arcibiskup „veridice retulit et certa relacione pluribus enarravit", čímž autor prozrazuje, že jako arcibiskupův důvěrník čerpal o tom zprávu přímo od něho. Není proto divu, že až do nedávna neznámé datum Jenštejnova povýšení na biskupský stolec míšenský jest na den (4. července 1375) úplně přesné, jak potvrzuje nejnovější práce Červinkova (K životopisu Jana z Jenštejna, SHK 1934, 69). Jen v jedné věci se Mikuláš mýlil, neb se domnívá, že Jenštejn se dostal z Míšně do Prahy bez jakýchkoliv přímluv tamního metropolity (Jana Očka) a Karla IV. To však jest zcela vysvětlitelno, neboť běželo o věci přísně důvěrné. Je to však pro Jenštejna příznačno, neboť se o těchto věcech nesvěřil ani svému důvěrníkovi, takže tento byl povýšením svého pána velmi překvapen, zatím co Jenštejn se činil překvapeným.

Druhý pramen jest doplňkem záznamů Rakovníkových. Zatím co tyto zachytily Jenštejnovu zálibu v památce Navštívení od jeho mládí, druhý pramen vypisuje 15 zázraků svědčících ve prospěch zavedení tohoto svátku P. Marie. I tyto zázraky většinou souvisejí s Jenštejnovou osobností, podávajíce o něm různé zajímavosti.

(P. d.)

Vědecký a umělecký.

Slovinská akademie věd a umění.

Jugoslávská vláda se usnesla zřídit v Lublani slovinskou akademii věd a umění. Vedle srbské akademie věd a umění v Bělehradě a vedle akademie charvátské v Záhřebě zřizuje tedy jugoslávská vláda na oslavu dvacátého výročí sjednocené Jugoslavie ještě třetí akademii pro Slovince. Nová akademie bude mít čtyři odbory: pro dějepis, filosofii a filologii, pro matematiku a vědy přírodní, pro vědy právní a pro umění. Nová akademie bude plnit své poslání vědecké a vydavatelské z vlastního jmění, ale státní rozpočet bude každoročně přispívat na její činnost přiměřenou částkou. Počet řádných členů slovinské akademie je stanoven na třicet, počet dopisujících členů na šedesát, počet čestných členů omezen není.

*

Jak vidí zvířata.

Jak rychlý musí být pohyb, aby si ho zvíře všimlo? Tak se tázal mladý biolog J. Warkentin na universitě v Rochestru. Vyšel z metody zvané válcové, které se užívá již dvě desítiletí. Zkoumal se jí však dosud jen reflexní pohyb oční, ne bystrost zrakového postřehu. Warkentin metodu oběměnil se svým učitelem profesorem K. U. Smithem. Jejich válec je půl druha metru vysoký a 120 cm široký. Na vnitřní straně je vystlán střídavými pruhy černými a bílými od vrchu až dolů. Pruhy jsou posuvné a šířka jejich se může měnit od desíti centimetrů do dvou milimetrů. Zkoušené zvíře se posadí do středu válce, načež se počne válcem pomalu otáčeti. Když sleduje zvíře očima nebo hlavou pohybující se pruhy, znamená to, že je vidí. Pak se při stejné pohybové rychlosti pruhy pomalu zúžují, až se dosáhne stavu, kde živočich přestane pohyb sledovat. To znamená, že při dané rychlosti dospěl k prahu vidění, že jednotlivé velmi hustě za sebou běžíci pruhy bílé a černé splývají živočichu v jednotný dojem. Člověk by za takových okolností viděl jedinou barvu — šedou. Pro živočichy s normální bystrostí zrakovou přístroj tak upravený stačí. Šířka bílých pruhů po dvou milimetrech je tak nepatrná, že při pomalém otáčivém pohybu málokteré zvíře pruhy rozeznává. Jen pro některá velmi bystrá zvířata musil Warkentin upravit válec jemněji; napínal na temné pozadí vlákna neobyčejně jemná hustě vedle sebe. Tak vymezil zrakovou bystrost mnoha živočichů. Mezi nimi se ukázaly naprosto tupými bílé krysy a myši. Špatně vidí také žáby, ropuchy, aligátoři a vačice. Zato vidí velmi dobře hadi. Autor zkoumal mezi jinými chřestýše a poznal, že jeho zrak kolísá podle toho, zda právě nesvléká kůži. Než kůži svleče, zakalí se hadu rohovka a had ji zahodí s ostatní pokrývkou. Poté, co kůži svlékl, vidí nejlépe. Znamenitě vidí hrdličky, křepelky, morčata a králíci. Nejlépe ze všech zkoumaných živočichů vidí kočky a ptáci. Velmi nápadně se lišili mezi sebou psi. Některý viděl skvěle, jiný velmi špatně. Opice nemohl

autor přezkoušet vůbec. Byly tak zvědavé, že nahlížely neustále přes okraj válce, ať se točil nebo ne. Živočiši divocí vidí lépe než domácí. To se potvrdilo zvláště na králících. A živočiši zbarvení normálně vidí lépe než albíni. L. N.

*

nn. — Výpisy z far. archivu v Rouchovanech. Na faře rouchovanské chová se objemný rukopis s kopiemi přípisů (kurend) olom. konsistoře počínajících druhou čtvrtí 18. století. Tyto přípisy konsistoře farním úřadům jsou důležitým pramenem k poznání prostonárodního náboženského hnutí na Moravě. Dovídáme ť se z nich o vzrůstající protestantské agitaci v olom. diecési, posílené mimo vši pochybu válkami s Pruskem. Důležitou úlohu hrály zakázané knihy. Případ z r. 1759 dosvědčuje o mimořádné rafinovanosti v jejich šíření, neboť jedna ze zakázaných knih měla dokonce církevní Imprimatur, které však ve skutečnosti jí nikdy uděleno nebylo! Tento přípis jest velmi důležitý i proto, že biskup v něm klade duchovenstvu na srdce, aby si počínalo při potírání knižní agitace protestantské velmi opatrně, aby snad neničilo všech knih bez rozdílu. K této kurendě přistupuje i jiná, z r. 1761, v níž biskup nařizuje kněžstvu, aby se snažilo získati nekatol. knihy po dobrém a aby ujistilo lid s kazatelny, že nikdo nebude trestán, kdo knihy dobrovolně vydá. Knihy tyto byly k nám šířeny emigranty z českého pohraničí, jakož i ze Slezska a z Uher (Slovenska). S uher. emigrací měla konsistoř mrzutost, neboť lid špatně rozuměl kurendě ze 16. srpna 1763, domnívaje se, že jest dovoleno stěhovati se pro náboženství do Uher. Proto konsistoř nařídila, aby obsah jmenované kurendy byl věřícím náležitě vysvětlen.

Leden, 15. 1725. Olomouc. Gen. vikář Fr. Braida upozorňuje kard. Schrattenbacha na přípis ze 6. pros. 1723, kterým přísně zakázal, aby za bohoslužeb nebo katechesí byly otevřeny krčmy a palírny, nebo aby se v té době tancovalo. Žádá proto děkany i jim podřízené faráře, aby přísně nad tím dozírali. Gen. vikář to připomíná proto, že 14. září 1724 dopsal v témže smyslu císař moravskému tribunálu.

Červen, 1. 1733. Gen. vikář Braida. Konsistoři bylo oznámeno, že v mnohých místech olom. diecése chová se Bible Melantrichova. Proto žádá děkana oslavanského a jemu podřízené kněžstvo, aby pilně po Bibli pátrali a naleznou-li některé výtisky, ať je pošlou co nejdříve konsistoři.

Říjen, 17. 1733. Olomouc. Děkan a kněžstvo děkanátu oslavanského se upozorňují na spojení tajných nekatolíků se souvěrci v Uhrách. Žádají se proto, aby dávali na nekatolíky pozor, knihy zapovězené jim odnímali a posílali konsistoři. Přívržence herese mají hlásiti u konsistoře a všemožně se starati o vyplenění sektářství.

Květen, 23. 1746. Olomouc. Konsistoř nařizuje, aby každý farář si opatřil knihu, do níž má opisovati všechny t. zv. kurendy. Kniha tato budiž předkládána při každé visitaci.

Listopad, 7. 1748. Olomouc. Konsistoř žádá, aby faráři podali přesný soupis všech hotových peněz i obligací (i fil. kostelů) s kopiemi fundací a mimo to seznam věcí a peněz, které si mnozí dali uschovati do konsist. archivu. Potvrzení na to jim dá konsist. archivář a sekretář.

Červenec, 13. 1750. Olomouc. Konsistoř intimuje cís. nařízení o potírání herese na Moravě. Tato země jest ohrožována nekatol. knihami, proto aby herese byla vypleněna a katolictví upevněno, tedy se nařizuje: 1. Důkladně vychovávati mládež, a proto kde nelze míti kněze, tam ať jest aspoň řádný katol. učitel. 2. Hospodáři se pod přísahou zaváží, že budou své dítky i služebnictvo posílati na kázání. 3. Bude se pilně mezi lidem katechisovati a děkanové budou na to přísně dohlížeti. Konsistoř v důsledku toho rozkazuje, aby: 1. Bylo přísně dozíráno na všechna místa, kde se konají jarmarky, aby tam nebyly tajně prodávány zapovězené knihy. Bude-li takového něco zjištěno, pak měst. úřad knihy zabaví, zapečetí (i pečetmi místních komisařů), úřad napíše jméno autora i titul knihy, jakož i některé bludné věty, a to vše bude odesláno konsistoři, jež rozhodne o dalším. 2. Bude pořízen soupis všech učitelů obsahující důkladné curriculum vitae s dobrozdáním o jejich zbožnosti, jakož i počet dítek v zimě a v létě, příjmy učitelů. Zvláštní pozornost budiž věnována učitelům na odlehlých místech působících. Tito učitelé, poněvadž mají vychovávati ve ctnosti a jsou v tom závislí na faráři, jsou povinni navštěvovati jeho kř. cvičení a kázání a faráři jsou povinni nad tím přísně dozírati. Faráři jsou mimo to povinni jednou týdně navštíviti triviální školy a přesvědčiti se, čemu učitelé učili děti a jak mládež pokročila ve ctnosti. Je-li učitel nedbalý nebo pijan, nebo jest-li v hospodách vyhrává při tanečních zábavách a dokonce k pohoršení lidu při tom zpívá, a činí-li tak po dvojím napomenutí, má býti propuštěn. 3. Pod žádnou záminkou nesmí nikdo zanedbávati katechese, nýbrž každý kaplan i farář je mají horlivě kázati (jak bylo přikázáno již přípisy z 30. kv. 1722, 16. pros. 1723, 8 kv. 1724, 15. led. 1725, 26. bř. 1726, 26. kv. 1727, 5. bř. 1728, 18. čce 1729, 28. bř. 1730, 5. list. 1736, 15. ún. 1740). Poslední dobou rozšířil se zlozvyk, na nějž se žehrá v celé diecési, že totiž rodiče posílají své dítky a hospodáři služebnictvo místo na kázání na různé práce, takže kněží si stěžují, že káží pouhým zdem. Při tom však je potřebí, aby kazatelé kázali i svým dobrým příkladem.

Srpen, 12. 1751. Olomouc. Gen. vikář Leopold Fridrich v. Egkh intimuje kléru přípis biskupa-kardinála Trojera, obdrževšího dne 25. června 1751 od moravského gubernia dekret o zakázaných knihách. Dekretem tímto jest zapovězen dovoz všech knih směřujících proti náboženství a proti dobru státu. Knihkupcům se zakazuje dovážeti knihy bez seznamu (tištěného či psaného) všech censurou schválených knih a je prodávati. Na neuposlechnutí zápovědi jest trest zabavení. Výnos tento se oznamuje všem děkanům a viceděkanům.

Květen, 31. 1759. Olomouc. Gen. vikář Maxm. z Hamiltonů sděluje kléru některá ustanovení biskupa-kardinála Leopolda v. Egkh. Upo-

zorňuje se sub 4) na spisek nesoucí círk. Iprimatur, však lživě. Knížka jest rozšířena zvláště v českém znění a obsahuje řadu bludů. Tak kap. 38, v. 24 má passus: „Když odpočívá mrtvý, přestaň pamatovati na něj a potěš se nad ním pro vyjití ducha jeho," správně má býti: „V odpočinutí mrtvého odpočinouti učiň památku jeho a potěš ho v vyjití ducha jeho." Jiný blud obsahuje kap. 34, v. 8. Tyto heretické texty mají býti buď opraveny nebo odňaty z rukou věřících, případně by bylo dobře opravený text vydati tiskem, neboť jest jasno, že knize slouží za podklad buď Luterův překlad Písma sv. anebo některého jiného bludaře a proto by kniha měla býti vlastně zničena jako incorrigibilis. Farářům se tedy přikazuje, aby přehlíželi knihy farníků, neboť nic není pro jejich duše tak nebezpečné, jako knihy „quos simplices amore doctrinae auro magis aestimant ignorantes toxicum haereseos hic contineri." Avšak jak při revisi, tak zvláště při zabavování podobných knih jest zapotřebí veliké opatrnosti. „Quicunque enim," scribit quidam in hac materia expertissimus, ex agro Domini pestilentis doctrinae lolium extirpare cupit, prae primis caveat, ne indiscriminatim oviculas Christi pabulo et refrigerio animae libris quibuslibet spoliet. Si enim illis sine sana ac matura indagine libri surripiantur, minuitur necessaria ad pastores animarum confidentia, libros omnes, praesertim suspectos et prohibitos cautius occulunt (sic), amaricantur animi et in erroribus obfirmantur. Unde subordinatus clerus eo adnitatur, ut prius librum diligenter revideat et si incorrigibilis est, non tollat, sed mundet, saepe enim libris optimis catholicorum per typographos haeretici errores insperguntur, quorum intuitu corrigibilium expurgatio et restitutio optatam apud fideles ad pastores augebit confidentiam, observantes enim sibi libros correctos reddi, hac sic ducti plures etiam pestilentissimos libros ultro recidendos afferent et ita restituendo nonnullos colliget et extirpabit facili negotio plures stricte prohibitos ac noxios libros providus et discretus haereseos anceps, quos alias longa ac saepe frustranea indagine in abstrusissimis angulis reconditos quaesivisset. Qui autem corrigibiles vel incorribiles libri sint? Id ex catalogis librorum prohibitorum Romanis et speciatim pro nostra patria ex opusculo ‚Clavis haeresim claudens et aperiens'[1]) intitulato desumendum est." Mimo to kolují mezi lidem ještě některé pověrečné medailonky, spisky a letáčky (folia impressa), jako „Sedm zámků", soukromá zjevení o utrpení Páně a j. Duchovní správcové mají tedy na základě král. patentů dozírati na šiřitele podobných spisků, zadržeti je a všechno jim odníti.

Prosinec, 3. 1761. Olomouc. Gen. vikář Leopold Podštatský z Prusinovic tlumočí duchovenstvu přípis biskupa Hamiltona. Biskupovi oznámilo mor. gubernium, že nejen o jarmarcích, nýbrž i mimo ně bývají do měst dováženy protest. knihy a tam šířeny. Stát. úřady již zakročily proti tomu nařízením, aby v době jarmarku v každém městě

[1]) Koniášův Clavis, I. vydání v Hradci Kr. Tento dlouhý citát však z Koniášovy knihy není.

vykonali prohlídku dva členové měst. rady s jedním knězem a ti aby prohlíželi všechny knihy a zabavili všechny, které jsou buď kacířské anebo podezřelé. Farářům se proto poroučí, aby v den jarmarku v doprovodu dvou členů obec. rady prohlíželi všechny knihy a při tom aby věnovali nejen pozornost titulům knih, nýbrž i jejich obsahu, neboť pod nejkrásnějším titulem se někdy skrývá ten nejzhoubnější jed. Protože pak na hranicích Čech, Slezska a Uher emisaři rozšiřují mezi prostým lidem zapovězené knihy, tedy aby jejich obětí se nestali i nevinní lidé, tedy biskup obnovuje všechna dosavadní nařízení v tomto směru vydaná a nařizuje „ut omnes et singuli animarum curiones seu ex ambonis seu alio meliori modo, attamen omni, qua poterunt suavitate cum assecuratione de impunitate homines ad extraditionem huiusmodi librorum hortentur, extraditos revideant, bonos, si qui fuerint, restituant, quos vero reapse haereticos compererint, nobis cum specificatione nominum cuiusvis detentoris consignent, simulque de productione et vita detentoris anteacta genuinam informationem adnectant, denique in concionando, catechizando, visitandis pagis et etiam domibus praecipue suspectis, nec non juventute in rudimentis fidei debite instruenda nullis unquam viribus parcant, ut execrabile haereseos virus tandem penitus eliminetur.“

Květen, 11. 1763. Olomouc. Brněnské a opavské úřady nařídily, aby byly znovu publikovány a každého měsíce s kazatelen předčítány patenty v r. 1752 vydané proti emigraci do cizích států, jakož i proti emisarům lákajícím poddané do zahraničí. Konsistoř proto nařizuje předčítati zmíněné patenty s kazatelen po celé Moravě i rakouském Slezsku.

Květen, 19. 1763. Olomouc. Císařovna žádala na posledním zasedání mor. sněmu, aby katol. víra byla na Moravě upevněna co nejvíce. Olom. biskup chce tuto žádost podporovati, neboť rozvoj katolictví byl vždy jeho přáním a proto nikdy neobmeškal ani jedno opatření, kterým by mohlo býti seslabeno sektářské pronikání z okolních zemí. Biskup tedy žádá faráře, by pilně kázali, katechisovali a působili na zámožné lidi, aby zakládali nadace pro kaplany v odlehlých místech.

Srpen, 29. 1763. Olomouc. Kněžstvu se v 3. bodě oznamuje, že věřící špatně rozuměli kurendě ze 16. srpna, „supponentes quasi vero unicuique in Hungariam emigrare liceret, atque hinc etiam complures facultatem eo emigrandi reapse petiverint.“ Nařizuje se tedy, aby lid byl s kazatelny poučen o správném smyslu kurendy a aby takto věřící upustili od svých úmyslů vystěhovat se do Uher.

Vychovatelský.

Zanedbávání zpěvu na našich školách.

Na to si stěžuje Emil Chládek v Horkého Frontě (č. 23): „. . . proti dnešním školám byly školy našich dětských let vybaveny prachudě, ale učitele jsme neměli špatné. Co jenom na př. jsme se nazpívali, a jakých písniček! Národní, vlastenecké, snad ani jedna nám nezůstala neznáma. Namlsaní ve škole, pídili jsme se po písničkách i venku. A všimli jste si, jak málo dnes naše děti zpívají? Skoro nic.“

Ve škole se něčemu takovému skoro nic neučí. Jak jsem na to přišel? Kdybych nebyl tátou několika dětí, které teď chodí do školy, nebyl bych si toho při nynějších starostech snad ani všimnul, ač sám rád si ještě zazpívám. Ale mně bylo přece jenom nápadno, že nejstarší syn, který má pěkný hlas a dobrý sluch, si skoro nezazpívá; a když — no, žádná radost z toho. Tak jsem se ho zeptal, zná-li tu, zná-li onu vlasteneckou písničku. Neznal. Vy se tedy neučíte ve škole zpěvu? Dověděl jsem se, že se učí; tak tedy: co se učíte teď? Kozí tango, řekl mně. Co je to? Ukaž mně, ať tu novotu vidím. Synek ukázal; co to bylo? Jakési pomekávání a přitom jakési poskakování a křivení nohou, které patrně měly napodobit kozu, jak „zpívá“ a „tančí“. Tak tedy kozí tango. Tázal jsem se učitele, proč to? Prý učební osnovy. Dobrá, osnovy; ale přece jen se mně zdá, že i do těch osnov by se dala vpravit nějaká národní a vlastenecká píseň, kdyby učitelé chtěli. Jsou tu však jisté potíže. Vždyť máme nyní dost učitelů, kteří jsou ve zpěvu i hudbě často velmi slabí. Na měšťan. školách, kde jsou učitelé odborní, ovšem této závady není. Ale je na školách obecných. Nevím, čím to je; vím jen, že zpěv a hudba jako by se byly octly ve školách na vedlejší a k tomu ještě slepé koleji. Někteří říkají, že prý je to tím, že při poměrně velikém počtu učitelstva není ani možno dbát na to, aby kandidáti učitelství měli také schopnosti hudební. Jsou přece jiné, důležitější věci.

Vzpomíná-li člověk, jak to tak přišlo, nemůže se ubránit poznání, že to začalo od dob, kdy pod heslem pokrokovosti začali pranýřovat učitelské „varhaničení a kostelní zpěváctví“, kdy se stával podezřelým každý, kdo si třeba jen občas zasedl k varhanům nebo se zúčastnil provedení nějaké slavné mše. Ať si je člověk jakého chce vyznání nebo i bez něho, nemůže neviděti, že přece jen všude právě kostel dával příležitost pochlubit se znalostí hudby a zpěvu; i kdyby v tom nebylo nic víc, již to stačilo, aby mnozí o tu znalost dbali. A při tom nezůstávalo jen při kostelním zpěvu a hudbě. Výstava pražského baroka i spojené slavnosti povídají zřetelně, čím byla potřeba chrámové hudby vývoji hudby vůbec. Nemožno považovat za náhodu, že zrovna v těch dobách vzniklo tolik našich národ. písní, třebaže není v nich nic skoro z ducha baroka. Zpěvnost a hudebnost, podnícená jednou třebas jen jedním směrem, vyvíjela se nutně velmi rozmanitě. Možno říci, že právě proto, že byly hudba i zpěv spojeny tak těsně se školou. Varhaník-neučitel nemůže míti nikdy toho významu nebo aspoň ne obecného vlivu na zpěvnost národa, jako varhaník-učitel.

Hospodářsko-socialní.

Zemědělec v SSSR a v Třetí říši.

Moskevský dopisovatel „Kurjera Warszawského“ ve svém posledním článku píše, že příčinou nového nezdaru sovětské politiky zemědělské — letos totiž bylo oseto o 3 miliony hektarů půdy méně než v roce minulém — je jednak úplná neschopnost komunistické byrokracie, která řídí sovětské hospodářství, jednak vědomá sabotáž ruského zemědělce. Příčiny této sabotáže náležejí ke zjevům, o kterých sovětský tisk nikdy nepíše. K jejich poznání je třeba nahlédnouti blíže do života ruské vesnice.

Jedna cesta, která vede k přiléhavému úsudku o situaci ruského sedláka, je rozbor příjmů sovětské státní pokladny. Státní rozpočet SSSR dosáhl v minulém roce na straně příjmů i vydání závratné sumy 98 miliard rublů. Z tohoto obnosu téměř polovice, t. j. 44 miliard rublů, činil příjem, dosažený státní pokladnou z rozdílu mezi cenou, placenou zkolektivisovaným ruským rolníkům za výrobky jejich práce, a cenou, jakou tyto výrobky ve skutečnosti mají, to jest, zač sověty tyto výrobky svým občanům prodávají. V témže minulém roce platil sovětský stát zemědělským kolektivům 12 rublů za každý státu dodaný metrický cent obilí. Současně však prodávána byla mouka ze státních mlýnů těmže kolektivům po 180 rublech metrický cent a cena 1 kg chleba pohybovala se ve volném obchodě mezi 1.80—2.30 rubly. Z tohoto srovnání plyne, že obrovská část hodnoty obilí byla prostě zkonfiskována ve prospěch státu. Tak velikých břemen ve prospěch státu nenese žádný jiný poplatník na světě a ruský sedlák zaujímá v tomto ohledu málo záviděníhodné první místo.

To všecko ještě zhoršují specifické znaky sovětského zřízení státního, t. j. centralisace a neschopnost sovětských státních orgánů, pro jejichž netečnost a nedbalost přichází veliká část selské práce nazmar. Minulého roku na př. psaly sovětské deníky s klidem a téměř s lhostejností o tom, že v provincii oděsské shnilo téměř 40% obilí, které bylo ponecháno na poli a vydáno na pospas dešťům. A v téže době platil na celém území sovětského svazu zákaz vyplácení jakýchkoli odměn kolchozům za celoroční jejich práci, a zákaz tento byl zrušen teprve, až kolchozy odvedly značnou část státní obilní dávky in natura, t. j. v obilí.

Tímto způsobem sovětský stát zbavuje mužíka nejen značné části jeho výdělku, nýbrž káže mu ještě čekat na vyplacení příslušející mu dodatečně malé části jeho skutečného výdělku, dokud nejsou naplněny státní sýpky. Při tom každý přestupek je krutě trestán — za „krádež“ několika klasů obilí odsuzují sovětské soudy vinníky k smrti zastřelením.

Ke všem těmto příčinám, které dostatečně vysvětlují nespokojenost ruského mužíka, přistupuje ještě jedna: drahota a v mnohých přípa-

dech i nedostatek předmětů nezbytné denní potřeby a zejména výrobků průmyslových.

Ruský mužík, který dostane 12 rublů za 1 q obilí, musí platit 300 až 400 rublů za pár špatných bot a cítí se při tom konečně ještě šťastným, jsou-li vůbec k dostání v nejbližším městě. Už po mnoho měsíců je v sovětském Rusku citelný nedostatek textilií. V Moskvě a ve větších městech lze ještě tyto výrobky dostat, ale jejich vývoz za hranice těchto měst je přísně trestán jako spekulace.

Nelze se tedy diviti, když za těchto okolností ruský mužík nejen nemůže, nýbrž ani nechce pracovat a že ruská vesnice upadá do stále větší bídy a desorganisace. — —

Malorolníci, čeleď a zemědělské dělnictvo kladli kdysi mnoho nadějí v příchod nacionálně-socialistického režimu. Byla jim slibována půda, ale to vše už není pravda. To, co se děje dnes v Německu, je otevřená nebo maskovaná loupež půdy, postihující v prvé řadě malorolníka. Německému rolníku se prostě berou spousty jeho pozemků: na autostrády, opevnění, kasárny, vojenská cvičiště a letiště. Jsou to obzvláště ustanovení zákona o rušení malých zemědělských statků (Reichsumlegeordnung), platného od 1. ledna 1938, jež jsou neslýchaně tvrdým nástrojem na vyvlastňování malorolnictva. Při provádění komasací zemědělské půdy v celém Německu musí „života neschopná" hospodářství menších zemědělců zmizet, aby tak bylo umožněno zvětšování majetku statkářů, t. zv. „dědičných sedláků" (Erbhofbauern). Malorolníci, jimž byl jejich majetek za nepatrné odškodné takto vyvlastněn, nemají vůbec příležitosti, aby se usídlili někde jinde v říši; malým zemědělcům se tam sice bere půda, ale nikde se pro ně neuvolní kousek země. Zákon totiž praví, že „vyvlastněné půdy musí býti použito k zvětšení nevyvlastněných zemědělských statků."

Východiskem z této kalamity bylo by usídlení vyvlastněných v krajích dosud nekultivovaných (step, rašeliniště, písek), nebo na půdě velkostatkářských junkerů, které je ovšem hojnost. Ale tato možnost není řešením, jež by se zamlouvalo diktatorskému Německu: dodnes nebyla sebrána mocným junkerům ani píď země. Kolonisace na nekultivované půdě pak je jednak kapkou na žhavý kámen, jednak je to pro většinu kolonistů danajský dar: musí do obdělání vložit kapitál na leta do předu, než země počne alespoň obstojně rodit. A kde by měl vzít chudák malorolník potřebný kapitál, když mu přece jeho majetek byl vyvlastněn proto, že nebyl „schopen života"?

Nezdar kolonisace je také v Německu více nebo méně otevřeně přiznáván. Časopis Bodenreform o tom píše: „Nastalo jakési ticho kolem velkého díla na obnovení německého zemědělství." Počet nových míst kolonisačních se tam odhaduje za r. 1937 na 2800—2900. Před Hitlerem 1932 bylo jich celkem 9000, takže počet nových sídlišť klesl v r. 1937 na méně než na třetinu.

Svěrací kazajka, v níž vězí německý rolník, ničí nejen jeho hospodářskou volnost, ale také jakoukoliv jeho osobní svobodu. Ať je kdekoliv, všude a vždy je omezován těmito pouty. Kontroluje se sadba

a obdělání polí, kontroluje se sklizeň. Každé užitkové zvíře, od krávy po kuře, je pečlivě spočítáno a zaregistrováno. Ve stájích jsou prováděny náhlé úřední kontroly, o množství nadojeného mléka, jako v nejhorší válečné době. Sebemenší odpor má za následek koncentrační tábor nebo ztrátu usedlosti. Pánem na svém statku není už sedlák, nýbrž Reichsnährstand. Byl-li dříve ohrožován majetek zadlužením, vznáší se dnes hrozba nad celým zemědělským stavem. Stačí škrtnutí pera v některé z nesčetných kanceláří nebo nepřízeň některého ze spousty vůdců a podvůdců — a sedlák musí i s rodinou opustit svůj vlastní statek. Reichsnährstand určuje, s kým se smí selský synek oženit, Reichsnährstand určuje, kdo statek podědí . . .

Reichsnährstand se sám dosadil na místo zrušených zemědělských organisací a pohltil všechno jmění zemědělských družstev i Raiffeisenek. Ze svobodného rolníka na svobodné hroudě stal se robotník Reichsnährstandu ve službách tvrdé přípravy na válku.

*

N e s v ě d o m i t é h o s p o d á ř s k é z p r a v o d a j s t v í.

Po převratu bylo zbylé Rakousko líčeno jako válečný poškozenec, jemuž mimo hlavu uřezány všechny údy. Všude žádalo podporu, vypůjčovalo si všude, kde se dalo, a také pořádalo laciné výprodeje na domy, statky atd. Ovšem, jen zdánlivě levné. Nachytalo tím mnoho střádalů, kteří mysleli, bůhví jak výhodně uloží si zde svůj kapitál, ale pak se hrnuly všemožné poplatky. Také v nedávném úmrtním oznámení jsme mohli na př. čísti, že Šaljapin byl majitelem statku v Kitzhübelu; statek v Rakousku si koupil také Bronislav Hubermann a jiní kumštýři. Prý i Kubelík přišel tam o peníze. Byli obětí nesvědomitých novinářů, kterým nezáleží na ničem, mají-li sensaci. Ti psali o prázdných, téměř opuštěných domech ve Vídni a Berlíně po válce, o vhodné příležitosti k využití znehodnocené rakouské koruny a říšské marky atd. Hospodářské zpravodajství má bráti každý opatrně, radí Horkého „Fronta“ (č. 21).

Politický.

m. — Pokusy o rasismus také v Polsku.

Poznaňský katolický týdeník „Kultura“ věnuje v posledním (32.) čísle větší článek skupině lidí, kteří — vedle dřívějšího nacionalistického listu „Zadruga“ — začali vydávati časopis „Krak“ a v něm docela otevřeně hlásají novopohanský materialismus i ideje rasistické a při tom zahajují boj proti katolicismu docela podle známých německých metod. Časopis je naplněn útoky proti Církvi jako „cizí moci“, proti „římské agentuře“, která pomocí „tajných řádů“ ovládá polskou veřejnost a je prý docela ideově příbuzná a úzce spojená se — zednářstvím. Úkolem nového hnutí je šířiti v Polsku kult bojovného boha předků Radogosta a sjednotiti tak nejen mladé pokolení polské, nýbrž i jiné národy slovanské. Těmto bude dovoleno zachovati kmenovou svéráznost, jen když uznají rasistické zásady „Rodoslavismu“. Tak se má připravovati také politický útvar „Druhé Polsky“.

Autor článku (dr. A. Niesiolowski) vidí v celém tom hnutí druh psychosy, jakýsi infantilismus, který se objevil v německých krajích u přemoudřelého národa „básníků a myslitelů“ jako výsledek různých jim vrozených i nabytých omylů — ujímá-li se však tato infekce také v Polsku, působí prý to tak, jako když si šedivý pán v okulárech a černém šatě začne pojednou hráti s olověnými vojáčky.

*

nn. — Úřední ostuda s Palackým (1853).

Tajné protokoly zem. úřadu v Brně chovají pod sign. G/P, čís. 743/pres. 1853 (fol. 1—23) zprávy o zájezdu Palackého do Zubří. Dne 4. května hlásil okr. hejtman ve Val. Meziříčí Fr. Schweinitz místodržiteli hr. Lažanskému, že 1. května přijel do Zubří ke svému bratru (hostinskému) český historiograf Palacký. Na mor. místodržitelství vyvolala tato zpráva rozruch a proto okr. hejtman dostal rozkaz, aby dal nenápadně pozorovati Palackého, jak si počíná a s kým se stýká. Kromě toho bylo dopsáno i pražskému místodržiteli Mecsérymu s podotknutím, že prý se chce Palacký zdržeti v Zubří po celé léto. Z Prahy přišla obsáhlá odpověď (17/5 č. 4351), v níž Mecséry uvedl jakýsi přehled národního vůdcovství Palackého. Tento prý již dávno před březnovými událostmi pracoval pro české národní zájmy a proti monarchii, šířil slavismus a stal se proto velmi populární osobností. Další slova vzhledem k důležitosti cituji doslovně: „Früher durch den hohen Adel Böhmens unterstützt glaubte P. im Sinne des specifischen Czechenthums die Revolution leiten zu können, indem er selbst nur bei den wichtigsten Gelegenheiten hervortrat und das Gewicht seines Namens in die Wagschale fallen

ließ. Sein Brief an den Fünfziger Ausschuß, mit welchem er die Berufung in das Frankfurter Parlament ablehnte und den Slaven eine abgesonderte Stellung vindizierte, war die erste Manifestation seiner politischen Prinzipien.“ Za slov. kongresu pražského předsedal. Jako poslanec tvořil s Čechy pravici, po rozpuštění sněmu se vrátil do Prahy „und das Comité zur Errichtung eines čzechischen Nationaltheaters in Leben rief: In der letzten Zeit hat er in Folge entstandener Zerwürfnisse das Präsidium dieses Comité zurückgelegt und längere Zeit im Auslande, namentlich in Nizza zugebracht. Er hat sich scheinbar vom polit. Schauplatz zurückgezogen, ist aber in der That noch immer einer der Leiter, sowie der berühmteste Mann seiner Parthei und weiß durch Mittelpersonen, namentlich durch die Partheinähmer Rieger udn Trojan seinen Ansichten Verbreitung zu verschaffen.“ Po této charakteristice Palackého vyslovil Mecséry pochybnost, nalezne-li v zapadlém Zubří ovzduší pro své politicko-národní snahy, „die sich durch eine großartige Affassung und durch die höchste Vorsicht in der Ausführung von der gewöhnlichen Maniere des Revolutionärs unterscheiden.“ Nicméně žádá, aby úřady bděly nad styky Palackého.

Po obdržení tohoto obsáhlého listu dal dopsati hr. Lažanský okr. hejtmanství ve Val. Meziříčí, velitelství četnického pluku v Brně a sv. p. Kempenovi. Z konceptů těchto přípisů jest patrno, že jim sloužil za podklad přípis Mecséry-ho. Do Val. Meziříčí bylo psáno, že Palacký ustoupil zdánlivě z polit. života, proto jest potřebí naň dozírati, neboť ve skutečnosti zůstává i dále vůdcem a nejslavnějším členem strany. Proto ať úřad dozírá nad tím, s kým se P. stýká. Četnickému pluku psalo místodržitelství, aby v dorozumění s okr. hejtmanstvím byl P. pod dozorem. Sv. p. Kempena žádalo mor. místodržitelství, aby četnictvo učinilo všechna potřebná opatření.

Na tyto přípisy přišla první odpověď od okr. hejtmana (dat. 29/5 č. 6211) Schweinitze. Hlásil, že rolník a kramář v Zubří Josef Alexander, inteligentní a němčiny znalý venkovan, bude se pro své naznačené vlastnosti stýkati s P. a při tom bude nenápadně pozorovati, s kým se stýká. Až P. odejede, ohlásí jeho odjezd. Netrvalo však týden a v celé záležitosti nastalo veliké rozčarování. Okr. hejtman hlásil (6/6, č. 6544), že celá věc spočívá na omylu! V Zubří jest sice Palacký, ne však historiograf František, nýbrž jeho bratr Ondřej. Tento prý byl vychovatelem v rodině vídeňského lékaře Fechtnera, jenž mu odměnou odkázal pensi, která zároveň s úsporami je základem jeho živobytí. Nyní prodlévá u bratra Jana, hostinského v Zubří. Ondřej P. je prý až dosud politicky bezúhonný.

Po takovém hlášení nastala místodržitelství mrzutá povinnost vyvrátiti nesprávné informace. Dopsalo tedy Mecséry-mu, Kempenovi, četnickému pluku a okr. hejtmanovi. Hejtman obdržel za svou úřední horlivost výtku a napomenutí, aby ve svých referátech si počínal opatrněji. Ostatním třem adresátům byl vysvětlen omyl s podotknutím, že Ondřej P. jest politicky bezúhonnou osobou.

Z dalších úředních zpráv čerpáme podrobnější údaje o Ondřeji Palackém. Velitelství četnického pluku sdělilo (10/6) místodržitelství, že jde o omyl, neboť to jest O. P., „welcher zu Wien durch viele Jahre in einem Großhandlungshause als Hofmeister diente, und hiefür eine jährliche Pension von 300 fr. CMZ beziehen soll." V Zubří prý zakoupil od bratra Jana reality a chce prý se tam usaditi. Ještě důkladnější zprávy dodalo o Ondřeji P. polic. ředitelství ve Vídni prostřednictvím dolno-rakouského místodržitelství. (Vídeň, 17/7 č. 13843-2467, C. A. II). Z přípisu se dočítáme, že Ondřej P. se narodil v Osoblaze, je 46 let stár, svobodný, absolvent protest. bohosloví. Ve Vídni nebylo naň žádných stížností. Jen r. 1851 byl udán, že dostal od redaktora Havlíčka zakázané Epištoly kutnohorské. Proto byla u něho vykonána domovní prohlídka a zavedeno s ním vyšetřování u kraj. soudu. Z ohledu na bezvadné chování v r. 1848 nebyl však nijak trestán. Dle zprávy polic. ředitelství vídeňského bydlel O. P. 10 let na Landstrasse č. 375, v květnu 1853 se přestěhoval do čísla 462. Ve Vídni se těší dobré pověsti a počíná si velmi umírněně. Ukázalo se to zvláště v minulém roce.

Mor. místodržitelství uznalo za vhodné, aby po takových informacích učinilo Palackého aféře konec. Dopsalo tedy četnickému pluku a okresnímu hejtmanu. Z přípisu k velitelství čet. pluku vane ustrašený duch úředníka doby absolutismu Bachova. Sděluje, že polic. ředitelství ve Vídni prohlásilo Ondřeje P. za politicky neškodného člověka, přes to však přece považuje za záhodno požádati velitelství, aby četnictvo dávalo na něho pozor. Pokyn tento odůvodnilo místodržitelství jednak tím, že jest bratrem Františka P., známého z událostí v r. 1848, jednak i proto, že byly u něho nalezeny Epištoly kutnohorské. V přípise druhém se rovněž potkáváme s pokynem, aby hejtmanství dávalo pozor na P.; aby však nedošlo snad k nové ostudě, tedy písař podtrhnul jméno Ondřej. Celá věc byla skoncována odjezdem Ondřejovým. Hlásil jej okr. hejman (15/9 č. 13245). Prý se dal před odjezdem Ondřej zrevidovati domovský list, aby mohl zajeti do Prahy k příbuzným a do Vídně ke schovancům.

To jest poslední akt o Ondřeji Palackém. Několika těmto aktům vděčíme za charakteristiku Palackého jako politika i za zprávy o jeho bratrovi Ondřeji.

ROČNÍK LV. V Brně dne 30. září 1938. ČÍSLO 9.

HLÍDKA.

Důsledky záborového hesla v XV. století.

Jiří Sahula.

Literatura: BAB Borový Klement: Brus z Mohelnice, arcibiskup pražský. — BJD Týž: Jednání a dopisy konsistoře katolické a utrakvistické. — ČČH Český časopis historický. — ČMM Časopis Matice Moravské. — ČMU Časopis musea království Českého. — DVB Denis-Vančura: Čechy po Bílé Hoře. — DVK Titíž: Konec samostatnosti české. — EVL Erben Karel Jaromír: Výbor z literatury české. — KHR Krofta Kamil: Žižka a husitská revoluce. — KPK Kapras Jan: Právní dějiny zemí koruny České. — NCD Neumann Augustin: Církevní jmění za doby husitské. — NDB Týž: Z dějin bohoslužeb v době husitské. — NDK Týž: Z dějin českých klášterů do válek husitských. — OSN Ottův slovník naučný. — PDN Palacký František: Dějiny národu českého. (III. vyd.) — PJD Pažout Julius: Jednání a dopisy konsistoře pod obojí způsobou přijímajících. — PŽD Pekař Josef: Žižka a jeho doba. — SHK Sborník historického kroužku. — ŠPR Šimek František: Postilla Jana Rokycany. — TDP Wácslaw W. Tomek: Dějepis města Prahy. — TDU Týž: Děje university Pražské. — TMK Truhlář Josef: Manualník Mistra Václava Korandy. — UVP Urbánek Rudolf: Věk Poděbradský. — WDV Winter Zikmund: Děje vysokých škol pražských. — WOV Týž: O životě na vysokých školách pražských knihy dvoje. — WŽC Týž: Život církevní v Čechách. — Jiné spisy, z nichž čerpáno, uvedeny plným titulem.

Svár o zkonfiskované zboží.

Husitská bouře způsobila veliký převrat v majetkových poměrech v Čechách i na Moravě. Převážnou většinu církevního vlastnictví zabrala v přední řadě husitská šlechta a pak města. Ale i královské statky valnou většinou rozchváceny, ačkoli husitské proudění nebylo nepřítelem monarchistického zřízení. Průběhem dlouhé občanské války husité úsilně jednali o obsazení královského trůnu, ale nestarali se, aby jednotící autorita královská nabyla potřebného důrazu slušným materielním podkladem; tolik přece věděli, že v tehdejší době chudý panovník se stával ubohým figurantem, loutkou bohatých velmožů. Tíhu převratu pocítily i ústavy kulturní a lidumilné. Drobný lid ocitl se v horším sociálním postavení než před válkou. Církevní rozvoj těmi konfiskacemi utrpěl rány velice osudné.

Husitští laikové zabírali kněžské zboží podle horlivě propagované viklefské zásady, kterou si ochotně osvojili a pokládali své obohacení i za právo války. Ale vyvlastňovala k svému užitku církevní majetek i katolická šlechta, aby si dala zaplatit své boje za katolicismus a krále Zikmunda. Nejšťastnějšími však podílníky v záborech byli malí husitští zemané, z nichž se stávali bohatí magnáti. Ti po válce pečovali více o rozmnožení svého nemovitého majetku než o církevní nezbytnosti vlastní náboženské společnosti. Přesto však velikou převahu živlu husitského nad katolickým v Čechách po válce lze přičítati v neposlední řadě té okolnosti, že husitská šlechta spolu se souvěrci měšťanskými zabrala z církevního zboží mnohonásob více, než katoličtí laikové. Konfesí pánů jednotlivých držav se řídil větším dílem i lid poddaný.

Že při zabírání byly reformační zájmy odstrčeny na vedlejší kolej, patrno i ze žárlivosti a prudkých sporů těch, kteří vyvlastňovali. Páni žehrali na nižší šlechtu; nelibě nesli, že si chtěla úchvaty pojistiti. (Srv. NCD, 101—2.) Obávali se, že se vzrůstem zemanského majetku se zvýší na újmu panského stavu i vliv drobné aristokracie na věci veřejné, celostátní. K značným přesunům po té stránce skutečně došlo.

Spory o zábory měl r. 1423 odkliditi památný sněm pražský vůdčích osobností strany kališné a Zikmundovy, svolaný proti „zhúbciem země", totiž proti Žižkovým bojovníkům. V zápisu o úmluvách čteme: „Jest znamenitě vymieněno a s obcí stranú svoleno, jestliže by kteří ústrkové mezi námi anebo mezi kterými z nás vznikli, o která zbožie kněžská anebo královstvie (statky královské), o to na zprávcích mají jednostajně přestati; a na čemž byl těmi jednostajně anebo větší stranú zuostaveni byli, tomu obvyknúti mají beze všie odpornosti. Item, jestliže by kto z nás sě na která zbožie anebo zápisy, kněžská, mnichovská (klášterní) aneb královstvie dědičně nebo doživotně táhl kterými listy majestátovými krále Václava slavné paměti, anebo listy arcibiskupa, biskupóv, nebo jiných prelátóv, konventóv, kapitol, klášteróv a kostelóv v zemi našie za času krále paměti slavné svrchu psaného řádně vyšlými a obdrženými, toho tiež zprávce svrchu psaní mají mocni býti; a kteréž by listy při moci zóstavili aneb nezóstavili, proti tomu ižádný odpierati nemá." (EVL II, 397.)

Zápis netoliko prozrazuje, v jak širokém rozsahu se konfiskovalo, ale také svědčí, jak majetková práva dlouhou dobou utvrzená byla vydána na milost i nemilost správcům nepovolaným. Ona smlouva však v praksi měla význam pramalý. Rozepře se vlekly dále.

Prudce se svářilo Staré Město Pražské s Novým o držbu vyvlastněných statků církevních, královských i katolických laiků z obce vypuzených. Spor komplikován různěním náboženským a svárem o trhy. R. 1422 za největšího napětí mezi husitskými radikály a mírnými kališníky vlákán duchovní vůdce Nového Města Jan Želivský s předními svými pomocníky do Staroměstské radnice, aby tu tajně byli popraveni. Kazatel Želivský, dříve než seznal krvavý účel pozvání, vyňal jakési destičky a domlouval: „Chcete-li obec sjednati (smířit), toto

máte zachovati: nebeřte domův, vinic a jiných věcí, což jest komu veliká obec dala.“ (EVL II, 259.)

Ale to bylo jen předehrou velikého rozjitření v pozdějších letech. R. 1428 vzkypěla nenávist mezi Starým a Novým Městem pro zabírání kněžských statků, které dosud byly spravovány společně. Dne 1. září došlo k jakémusi příměří obou obcí. Ale brzy vlny hádek se vzduly znovu. Pokus o přátelskou dohodu se nezdařil. Protivné strany docela počaly proti sobě zbrojiti; Staroměstští zavřeli fortny a brány. Novoměstští vykopali příkopy přes cesty do Starého Města a zatarasili je. Na Starém Městě zvonilo se po všech kostelích na poplach. Novoměstští byli tím velice podrážděni. Domnívajíce se, že Staré Město se hotoví k boji, povolali ku pomoci sirotčího hejtmana Velka Koudelníka, který přitáhl s oddíly vojska sirotčího i táborského na Nové Město 20. ledna 1429. Mezi znepřátelenými obcemi došlo k nějakým půtkám. Ale po delším jednání uzavřeno zatímní smíření.

Ale v létě vzplanulo záští žárem ještě mohutnějším. Ostré různice vzbudily velikou pozornost i v cizině. Novoměstští před koncem srpna budovali proti Starému Městu přehrady, zavírali ulice řetězy a docela stavěli na obranu i zdi. Zmocnili se Horské a Poříčské brány. Staroměstští pak zavřeli a zatarasili brány a fortny své obce. Na obou stranách byl chystán vášnivý boj. Novoměstským přibyli na pomoc Sirotci, Staroměstským Táboři a jiní spojenci. V září se rozpoutal prudký boj, trvající asi šest dní. Střileno z obce do obce z děl a šamostřílů. Lítaly i ohnivé šípy k zapálení domů. Dne 25. září znovu došlo k příměří, ale všecky různice odklizeny nebyly. Celkové narovnání dokončeno teprve 15. října. (TDP IV, 412, 418—9, 440—1, 445.)

Jak při těchto sporech náboženských zájmy ustupovaly do pozadí, patrno světle z toho, že právě mírní kališníci staroměstští přizvali k své posile pověstné radikály táborské — a že naopak Novoměstští radikálové bojovali ve spolku se Sirotky, kteří se svou věrou značně blížili k staroměstským husitům.

Odporné sváry soukromých uchvatitelů soužily českou veřejnost i v následujících letech. Ze vzájemných žalob a udání probleskovala nepoctivost mnohých. Byl nucen zakročiti král Zikmund. V jeho zápise z 20. července 1436 se dí, aby každý, kdo má jeho zápisy, přinesl je před královskou radu, jež rozhodne, co je právem. Kdo jich nepřinese, sám se odsoudí. Bližší ustanovení o revisi, která se týkala i soukromých zápisů, stalo se na sněmu svatováclavském r. 1436. Zemský soud r. 1437 rozkázal, aby každý, kdo má listy — staré nebo nové, přišel s nimi před pražského purkrabí, aby tento soudil podle starého práva. Listy, které byly svěřeny anebo mocí vzaty, nechť jsou vráceny.

Ale spory byly velice komplikované, takže je nebylo možno brzy urovnati. Nevděčné, úmorné práce se podjal r. 1453 zemský správce Jiří z Poděbrad s bdělými pomocníky. Zřídil k revisi pozemkové držby v zemi pětičlennou komisi. Ustanovil, aby každý, kdo má jaké zápisy císařské nebo královské na zboží královské nebo církevní,

tyto komisi ukázal. Kdo takové zboží drží bez zápisu, má je správci zemskému do příštích hromnic vydati pod trestem na hrdle i statku. Kdo těch zápisů neukáže, pro toho pozbudou platnosti. Měla se však také vykonati od jiné komise revise soukromých zápisů, jež byly vydány od smrti krále Václava IV. (UVP II, 782—3.) Z přísných nařízení a hrozeb vysvítá, že mezi uchvatiteli bujelo mnoho nesvědomitosti.

Pořízen tedy rejstřík zápisů na zabrané statky. Kdož drželi zboží bez zápisů, měli je vrátiti nikoli duchovním bývalým držitelům, nýbrž královské komoře, aby se aspoň tato vzpamatovala z veliké bídy. Vědělo se, že tvrdá pěst anebo vychytralá záludnost vystřídávala právo.

Komise přicházely na různé překvapující věci. 684 majitelů podávalo průkazy svého práva, mnozí na několik důchodů. Ale některé důkazy nebyly přesvědčivé. Jan z Bezdružího tvrdil, že Jindřich Čéček z Pakoměřic nemá na Bratřkovice práva, i kdyby zápis ukázal; zato on sám, pan Bezdružický. Machna z Nového Plzně varovala; jestliže by přišel někdo s listem Mikuláše Hynka z Plzně, ať se mu nevěří, jelikož nemají toho listu s dobrou vůlí obou. Markéta Kolvínová přednesla stížnost, že své zápisné listy svěřila k uschování panu Burianovi z Gutštejna; ten však jich nechce jí a jejím sirotkům nyní vrátiti. Pan Burian dal odpověď, že mu v tom činí křivdu. Jiní si dali na uchvácené statky pořídíti zápisy klamné, mezi nimi i pan Oldřich z Rožmberka. Vyskytl se však i nemalý počet takových držitelů, kteří zápisů vůbec neměli, takže byli nuceni je postupovati královské komoře. (SHK z r. 1896, seš. 5, 50. Srv. UHK, 104.)

„Psi se o kost hryzú," napsal Hus pichlavě o kněžstvu, „vezmi kosť a přestanúť." Ta slova měla spravedlivěji mířiti proti šlechtě, jež usilovala již za Husa mnoho kořistiti, a za války svou horlivost vyvrcholila.

Způsob záborů.

Aspoň několik ukázek, jak se rozchvacovalo k soukromému užitku zboží, jež mělo sloužiti k veřejnému prospěchu! Konrád z Vechty, německý hrabivec (pocházející z Vestfálska), stal se pražským arcibiskupem hlavně přičiněním Václava IV. (r. 1413). Vyhýbal se z důvodů sobeckých ráznému zasáhnutí do sporů výbojných viklefistů s konservativci. Za války se viklal, ohlížeje se vpravo vlevo. Královská strana se roztrpčila na jeho netečnost a sobeckou spekulaci. Obžalovala ho u papežského dvora, vystoupila proti němu konečně nepřátelsky a potrestala ho několika citelnými škodami. To Konráda vydráždilo k vyjednávání s pražskými husity, až 21. dubna 1421 odpadl ke straně podobojí. (TOP IV, 140, 151—2.) Palacký dí: „Odpadnutí Kunratovo byla ovšem ta nejbolestnější rána, která kdy církvi katolické v Čechách zasazena jest. Nejen že všecka bohatá a rozlehlá panství arcibiskupská v Čechách tím najednou sekularisována jsou, an arcibiskup návodem třetího článku Pražského nesměl déle panovati po světsku, ale i ouřadové církevní přivedeni jsou pod způsobou práva i řádu v moc podobojích, konsistoř dána do jich rukou, a svěcení žá-

kův jejich na kněžství dálo se bez překážky." (PDN III/2, 86.) Téhož dne vypověděl králi Zikmundovi poslušnost, stýskaje ve svém listu na „nesnesitelné odírání a bezpráví." (NCD, 71.) Zkrátka opustil katolíky v nejsvízelnějším čase, kdy byli za svou víru mučeni, z důvodů hmotných.

Ovšem nyní jako husita neměl světsky panovati. Ale cestu k té změně si posypal růžemi. Své statky dílem dával v zástavu, dílem rozprodával a peníze poslal svým příbuzným do Vestfálska. (BAB, 1—2.) A nebylo mu potřebí ani spěchati. Pražští husité, kteří uvítali jeho vstup do své strany zvoněním po všech kostelích a zpíváním „Te Deum laudamus", byli k jeho egoismu nápadně shovívaví. Jen když měli vlastního arcibiskupa! Vždyť dovolovali světsky panovati a docela voditi vojska i méně významným svým kněžím. Kapitula pražská raději volila dosti trpké vyhnanství, než by byla katolické tradice zradila. Kde tedy byla větší touha po mamonu, vládě a po příjemné životosprávě?

Když Pražané 11. května 1421 opětně oblehli Pražský hrad, poskytl jim Konrád svým lidem poddaným pomoc. Když pak brzy nato Žižka vtáhl do arcibiskupské Roudnice, Konrád jeho vojsko opatřil ochotně potravinami i jinými potřebami. Přesto však tam Táboři pobořili klášter, vypudili řeholníky, vypálili dům proboštův, potloukli obrazy, pobrali kalichy a ornáty. (TDP IV, 160.) Vymstili se řeholníkům, že nechtěli přijati učení táborské. Táborská nesmiřitelnost vůči Konrádovi spočívala na vážných důvodech. Když Pražané jásali nad Konrádovým přestupem, reptali někteří kněží táborští proti „hojení se šelmy Antikristovy." (PDN III/2, 85—6. TDP IV, 152.) Prohlédli dobře vychytralého spekulanta.

Z uvedeného patrno, že Konrád měl dále značné statky a ovládal poddané. Něco mu Pražané podle přátelské úmluvy vzali, ale mnoho mu ponechali k šantročení. V Roudnici seděl Konrád stále pevně. R. 1422 bojoval Hanuš z Kolovrat s Příbramí, jež náležela Konrádovi. (TDP IV, 173. OSN XX, 668.) R. 1425 útočili Táboři a Sirotci na arcibiskupskou Roudnici. Ochráncem Konrádova zboží stal se mělnický hejtman Jan Smiřický. R. 1431 zapsal mu arcibiskup Roudnici za 4000 kop českých grošů, tedy za velmi značnou sumu. (TDP IV, 323—4. OSN XXI, 1023.) A právě tento Konrád ve chvíli svého odpadu slavnostně prohlásil, aby „neřádné panování" nad velkými statky bylo duchovenstvu odňato.

Praha rozdělovala zábory nikoli ve smyslu Husova přání, totiž k zlepšení životní úrovně lidí nezámožných, nýbrž právě naopak: hlavně k rozmnožení bohatství nejzámožnějších měšťanů, totiž konšelů. V seznamu propadlých držebností jsou nejprve uváděny pozemky, jež připadly radním pánům; teprve po nich přicházejí na řadu příděly nižších zájemců. Seznam tím křiklavěji osvětluje hamižnost jednotlivých povýšenců, že ukazuje, jak správcové veleobce lépe se postarali o sebe než o dobro města. Rozdělili si mezi sebe 15 dvorů, 7 vinohradů, 4 zahrady, 4 louky, dva mlýny, jednu tvrz, jeden rybník

a jedno pole. Zato však obci přidělen pouze farský dvůr v Líbeznicích.

Taková parcelace budí tím větší údiv, že v čele Pražských měst stál Jan Bradatý, důvěrný přítel mistra Husa. Nadto pozoruhodno, že výtržnosti spojené s vybíjením odpůrců se dály s jeho souhlasem. Pochopitelno, že hned druhou řadu šťastných zájemců tvořili lidé blízcí městské radě, na př. písaři a příbuzní.

Ale co obdržela chudina? Péče o ni zanedbávána, třebaže se tolik řečnilo, že vlastně kněžské zboží náleží předně nuzným lidem. Na zaopatření venkovského duchovenstva vzpomenuto v zápisu jenom jednou: při Janovi sladovníku, který dostal dvůr v Chrustoklatech pod podmínkou, že bude živiti tamějšího faráře s jedním klerikem. Mezi podílníky se nacházelo poměrně málo venkovanů. (NCD, 62—4.) Ačkoli měli k zabraným pozemkům blíže než Pražané, stávali se nyní statkáři právě bohatí měšťané.

Litomyšlské biskupství před bouří vlastnilo statky litomyšlského kláštera premonstrátského; byly rozděleny mezi biskupa a nově zřízenou kapitulu o 28 členech s proboštem v čele. (KPK II, 299.) Kostkové z Postupic před husitskou bouří představovali drobný rod vladycký. Ale právě církevní převrat je vřadil mezi nejbohatší a nejvlivnější české velmože. Zabrali statky litomyšlského biskupství i s městem. Veliké to panství po válce se zvětšovalo přibíráním nových zboží laických i duchovenských.

Zakladatelem rodové moci byl bystrý a udatný Vilém, který měl plné zření k osobnímu prospěchu. Hrál velikou úlohu v husitském hnutí. Ve vhodné chvíli smířil se s císařem Zikmundem, aby si tak pojistil zápis na litomyšlské panství. Sloužil pak císaři věrně proti husitským radikálům. Byl zavražděn r. 1436, když se účastnil obléhání radikálního Hradce Králové. Jeho synové si zavedli vladařství, aby získali podobný lesk, jakým zářil dům Rožmberský. (UVP I, 159—60. OSN XIV, 946.) (P. d.)

Leopold Dýmal: (Č. d.)

K národním poměrům v brněnském alumnátě v letech 1843 a 1844.

Řeč
wipracowána a přednášená od Jana Bilého při 3ti swatečni zabawě w alumnatě brněnském.

Dokud čas mame, činme wšem dobře
wzlášť pak domácím wiry.
S. Pawel.

Chcemli, Bratři!, Bohu a lidem se libiti, musime platný činy žiwot wedsti. Co jaro bez kwiti, to žiwot bez činu, a běda tomu, jehož žiwotopis zkratka se odprawit da: narodil se, žil a umřel —. Každy má tedy miti ucel činý, smělý; ale činý naše budou kwiti bez krásý, owoce bez chuti, budou-li miti jiné pohnutky, nez lásku k Bohu a bratrum, — proto musý biti ucel čistý, swatý. Ale nemůže jednotliwec oblažit celý swět; rad by někdy člowěk w zápalu swátem cele lidstwo na horaucý prsa tisknul, ale hle již samo hnuti mu ukaže, že na ouzke prostoře stoji, w ktere oučinkowati muže. Proto on sý misli: „Dobrý Buch mně nechal naroditi se w této zemi, od těch rodiču, w tom jazyku: tedy powinnost má, obětowat činost swou wlasti milé, wuli swou obětowat celemu lidstwu. — Kdo mužeš, pusob na celou Evropu, je-li ti ta velká, působ na svuj kraj a narod; ale ani wšim spusobem nemuže pusobit, proto jeden umou, druhy wědou, třeti slowem, 4ty spěwem, 5ty skutkem, jiný zase z kostela, a opět jiný ze školy neb z rodiny; ale ucel musý býti jeden. I mi sme, drazý bratři, si uwolili ucel, a to ucel neýkrasneiši. A jaký jest tento ucel? Tam před oltařem Boha sameho wislowiti w slowa biskupowa: „Pan a Spasýtel muj, dedictwý mé, on jest muj podíl na wěky.“ Ó, bých wám srdce zděliti mohel, abyste cytili, co mně popsati nemožno! Než za šťastneho se pokladam, že se mně podala přiležitost, jen zkrátka wám v něm porozmluwit, chtějé wás jen v známe wěcý potwrditi. Bychom ale dnes, kdežto tento naš Spasýtel co obět přinesen byl, take nejakou oběti se zawděčiti, opakujme ten swatý ucel, který sme sý wiwolili, w tá slowá wirčená, že chceme:

Wirý we službách wěnowat wši sylu
w narodu Krýsta,

že Krýstu proto budem, dáli Buch poswěceni na dustojnost knězu, že w narodu proto sý musýme sami widobit hodnost wlastencu.

S radosti se jmu mluwiti o ucelu krásnem, chtěje wam dokazati, že jest jéden čisty a smělý.

Tento naš krásny účel jest

I. jeden. Dwoji řetěz nas waže: laska ke Krýstu a laska k wlasti, ale tato jen proto, abichom ji cenu lechčeý rozšiřili, pročež daleko budiž od nás, abychom něco jineho chtěli, něco jineho wěděli, něco jineho kázali, milowali, pro někoho jineho pracowali, než pro Krýsta, a to ukřižowáného. Ale, kde ho budem kazat?, mezi národem, národem to naším — morwaským. Jak ho ale budem kazat, když nam chýbý kouzlo hlaholu sladkých národu našeho! Slište řeč prawdiwou od kněze ctihodneho: „Mláde duchowenstwo naše projde 12 škol, tam se nauči němčině, latině, řecky ano i židowský, a teprw při wchodu na kazatelnu morawskou s uleknutim spozoruje, že se mu jazýk máte, a proč? Proto že po celých 12 let se nepotkal s mluwnicý jazyka swého. A přec tým jazýkem ma nýni jak hrom být w skalý zatwrzelých hřišniku, ma ztirat slze matek zarmoucených, ma wléwat

mlého wirý Krystowé w autlinká srdce newiňatek, ma newiru kacet, bludý wiwracet, lenost popouzet, těšit, warowat, strašit, trestat, wšecko wšem poskýtowat! — Řecte, neimilaiši, je-li to možne bez dokonale znamosti řeči? Co ze srdce jde, to jde opět k srdcý, a naspamět naučene frašky srdcemi nehnou. Ale kde jest prono (!) plýnne řeči, tam se zahnou srdce jak potoku průdy. A proto mi sý sýlý nedrobíme, nýbrž jen žadostem c ý r k w e a s t a t u žadost činime, když již zde s celou chuti uprazdněné hodiný mateřske řeči vjenujeme, widouce, že prace naše nebude daremna v Pánu. Bláze nám, že již zde pocýtlý duch wlastencký větši lasku a wic pomucek nam k tomu poskytuje, nežli to ještě před nekolika letý býti mohlo. I naše nam d o w o l e n e z á b a w y jineho oucele nemaji, než abichom často se upamatowali, že národnost a známost řeči dokonalé jest prostředkem, abichom w narodu platně pusobili.

Tento naš ucel jest.

II. č i s t ý. Neb jake jsou pohnutký, že chceme byti kněžmi, a to wlasteneckými kněžmi?

a) K tomu nas nuti láska ke Kristu,
b) a láska k lidu jeho a lidu našemu.

ad a) Neni jiného jména pod nebem, w kterem bychom časně i wěčně blaženi býti mohli, jineho zakladu, tedy žadný položit w ničem nemuže, — n e ž K r ý s t a; na ten zaklad postawili i naš lid nezapomenutelni apoštolowe Crha a Strachota, a mi brzo w jich prace nastoupime, w prace pro Krýsta. Tento Krýstus ale se stal za nas oběti libeznou, daw žiwot za nas; tedy i nas láska nuti, abychom nežili sobě ale jemu (II. Cor. V.). Kde ale laska, tam oběti, proto sme zanechali to, co swět jmenuje stěstim, co blaho sme to odhodili pro krasnou wědu Krystowu; kde ale laska a oběti, tam neni soběctwi, tam jest oumisl, jak kryštal čistý. Že ale chceme býti w l a s t e n e c k ý m i k n e z ý, k tomu nas nuti

ad b) l a s k a k l i d u. Když naš narod Bohu poslouži, take bý sý rad, jak říkáwáme, pohowěl; narod naš ale pro duchownejši četl děje slawných předku, tam bý sý ráda zapěla děwinka čila, rad by zwěděl bujarý jinoch, jak by sa dala uwest naprawa wlasti; o řemesle rad bý slýšel naš wtipný řemeslnik, wubec wšeho se naš rarod rad chapa, co čas sebou přinaši. Ale bohužel!, kdo jim takowich lahudek podá, kdo jich tým zotawi, kdo sý jich wšimne? Snad ouřednik? Malo ješte naleznem takowych lidumilu, a odkud bý se jich měla nabrat? A proto zaliza lid surowosti, do zwířecých, ducja marných, hanebných rozkoši. Sem tam maji nejakou kronyku, tisickrat pročtenou, ale wubec naródni moráwska r a r a a w i s ! Neni-li to pěkné, chwalitebné, nejevi-li to krasnou lasku, když kněz w obcý swe rozšiřuje spýsý a žiwotopisy svatých, nabožne pisně, newine, zabáwne powidky abý se takto lid poučil, i on jeho lasku a duwěru tak potřebnou sý zjednal?

Wáš ucel b ý t i k n ě z ý w l a s t e n e c k ý m i, jest

III. smělý, t. j. takowý, jenž proto w šednosti wystupuje, ne nowotu ucele sameho, neb Krýstus jest ten s a m ý d n e s, z e ý t r a ý n a w ě k ý, ale raznějším dotiranim na prostředek, posud zcela zanedbaný, nebo malo powšimnutý. W l a s t e n c ý m u s ý m e b y t i, chceme-li ražně mezi lidem pracowati, Bohu a lidem se libiti. Mnohý w tom uwidi n o w o t u a n e s č a s n o u h o r l i w o s t, prawda že jen takowý, který patři mezý tý, co radi h e s k ý p o h o d l n ě jdou ujezdenou sýlnicý a nowot se stýdi, takowim ukažme, že bez nowoty žiwota není a že co Buch se w čase ku swe sláwě a ku blahu lidstwa zbudit nechá, toho kněz ochotně použit má. Diwno a lito musý býti nam: wšude je radost, plesani, kde se Buch welebý a wlast a jen nam by se to přati nemělo? Kdežto wšecken jazýk ma chwalit Boha!! Mnohi w tom widi snad p ř e p j a t o s t, a n o s n a d i s o b e c k e s n a ž e n i. Z da-li to přepjatost, činit to ochotně, bez čeho powinnostem zadost učiniti nelze? Suďte sami: a že v tom zýskú nehledáme, z toho patrno, že spýše pomluwi a boje přestati nam jest. Muj rode!, muj rode!, jak sý tý trýzněn!? Lepe tedý, kdýbýchom w starou cestu založice, nechali jit swět, jak šel a mrzutosti sý uspořili? A n o, k d ý b ý l a s k a n e b ý l a s ý l n e i š i n e ž s m r t.

To ale Buch dá, nebudé, ani to bejt nemuže. Neb co jednou Prozřetelnost w čas wložila, to jde swou cestu a marna jest nezdara lidská; tak nam pěje basník milý:

Duch morawský libě wane
W prsa wane lásku nám pro krale
Wane touho po domácí chwále
A ten naš duch wice neustane
Neb co z jadra wlastniho se klíží
Na nebeskou moc se podepira.

At sý mý trpýme, nekolik mučedlniku každa mišlenka miwa, ale pak nastane nowějši, bujareiši doba, kde narodni žiwot poplýne bujným tokem w řečišti narodu morawskeho, a ta chlouba se ma dat o jeho blaho pečliwemu kněžstvwu. Ten, který naš čisty oumisl widi, on jest spýtatel srdcý, ten chwali snaženi naše, — neb ono jde z laský, chwale je ho naši apoštolowé, kteři nam dar křesťanstwa w mateřské řeči podali, ti budou prosýt o zdar a wiplněni jeho, neb ono celi k rozmnoženi slawi Nehwyššiho, abý totiž narod náš sloužil Bohu w šatě swem přirozenem. Na to pamatujme, na to sý wždycki spomenme, kdýkoliw sý s welikým zpěwcem zaspýwame:

Blaze, kdo sý jeden, čistý, smělý
Ucel misto mnohých představi,
W němž bý jako w centru měnawi
Pableskowe wšech dnu žiti chtěli
Pewne wuli, tužbě ušlechtilé
Nerozdilne srdci žadosti
Rádo dáwá nebe dojit cýle

aneb kdýkoliw čteme napomenuti welikeho Pawla: „Bratři', dokud čas máme, činme wšem dobře, zvlašt pak domacým wiry."

Řeč Bílého je obsahově průbojná, gramaticky však velmi chatrná. Stojí za odiv, že měl odvahu v tehdejší době takto mluviti. Nicméně jeho požadavky (hlásání slova Božího lidu mateřskou řečí a výchova kněžstva k tomu úkolu) byly zcela oprávněné. Důležité je, že Bílý, vybízeje spolualumny k intensivní práci na poli náboženssko-národním, dovolával se tradice cyrilometodějské („nezapomenutelni apoštolowe Crha a Strachota"). Je to známý důkaz, že počátky národního obrození kněžstva jsou cyrilometodějské.[1])

Gubernátor hr. Ugarte, protože bezpochyby česky vůbec neznal nebo jen chatrně, nechal český text řeči nedotčen. Za to v jejím německém překladě si zatrhl 15 míst, která mluvila o nutném povznesení moravské národnosti a jazyka, nebo jevila touhu po novotách.

Gubernátorovi a policii se zdály podle této řeči Bílého akademie brněnských českých bohoslovců projevem panslavismu a národního separatismu. Srovnáme-li s úředními dopisy státních úřadů korespondenci a životopisy vlasteneckých kněží doby Sušilovy, pak musíme říci s Benešem Meth. Kuldou, že veškeré obviňování mladých kněží z panslavismu bylo „mátohou smyšlenou".[2]) Mladý kněžský dorost nepřipravoval se k žádným politickým převratům. Usiloval

[1]) Poslední (čtvrtá) sváteční zábava se konala na svátek sv. Cyrila a Metoděje dne 9. března 1843, kdy se jejich svátek slavil. Měla ráz cyrilo-metodějský. Bílý při ní promluvil „Chvalořeč sv. Apoštolům slovanským" a báseň „Rozšíření křesťanství na Moravě". Škoda, že se nám jeho řeč nedochovala v úplném znění. Viz dr. P. Vychodil u. d. str. 186 n.

[2]) Halouzka u. d. str. 35.

všemožně právem o to, aby řeč moravského lidu, z něhož vyšel, byla náležitě respektována, na školách pěstěna a aby se kněžský dorost vzdělával v té řeči, kterou bude lidu hlásat slovo Boží. Oprávněná byla tedy výtka J. Bílého, když ve svém proslovu pravil: „Mladé duchowenstwo naše projde 12 škol, tam se naučí němčině, latině, řecky ano i židowsky a teprw při wchodu na kazatelnu moravskou s uleknutím spozoruje, že se mu jazyk mate, a proč? Proto, že po celých 12 let se nepotkal s mluwnicý jazyka swého."

*

Hr. Ugarte na základě policejního vyšetřování referoval 23. května 1843 do Vídně policejnímu presidentu hr. Sedlnickému o poměrech v brněnském alumnátě.[1]) Řeč bohoslovce Jana Bílého charakterisoval takto: „Tato řeč má v podstatě od začátku až do konce politickou a jistě závadnou tendenci a dokazuje na výsost přepiatou mentalitu autorovu. Horuje proti všemu klidu, hoví reformnímu duchu, protože, jak praví, bez novot není života. Své kolegy uvádí na cestu novot a doporučuje jim ve smyslu moderního národního separatismu, aby pracovali o novou a silnou budoucnost horlivým působením mezi lidem a vypěstovali nacionální život probouzejícího se národního ducha a tím pečovali o tak zvanou moravskou národnost." Brněnskému policejnímu řediteli kladl Ugarte v dopise za vinu, že nevěnoval pozornost vzrůstající „Slavomanii" mezi katolickým kněžstvem.

Téhož dne (23. května) dopsal Ugarte i brněnskemu policejnímu řediteli Bedřichu Hasenöhrlovi.[2]) Byv dokonale informován o slavistických podnicích v brněnském alumnátě, žádal adresáta, aby nad poměry v alumnátě přísně dozíral a podával mu o nich zprávy.

Tím se tedy stalo, že brněnský alumnát, nebo lépe řečeno jeho čeští bohoslovci, přišli pod policejní dohlídku. Zvláště bohoslovec Jan Bílý, iniciátor svátečních zábav, upadl v těžké podezření u státních úřadů. Dne 20. srpna 1843 došel hr. Ugartemu z Vídně přípis, ve kterém policejní president Sedlnický nařizoval, aby „bohoslovec Jan Bílý, který se jeví jako velmi vypiatý a nemoudrý, byl odstraněn z místa učitele češtiny a místo aby bylo svěřeno muži klidnému a rozvážnému, u něhož by se nebylo třeba obávati nějakého nešvaru. Bílému pak budiž přiděleno takové působení, jež by mu odňalo možnost škodlivého vlivu na okolí.[3])"

První část tohoto nařízení — aby byla Bílému odňata funkce učitele češtiny bohoslovců v alumnátě — Bílého se už ani netýkala. 15. srpna na svátek Nanebevzetí P. Marie slavil ve svém rodišti Dol. Kounicích primici.[4]) Byl už tedy mimo alumnát. Mohla se ho však týkati

[1]) ZUM. Tajné protokoly z r. 1843 č. 134, 1.
[2]) ZUM. Tajné protokoly z r. 1843 č. 134, 2.
[3]) ZUM. Tajné protokoly z r. 1843 č. 227.
[4]) Za asistenty měl při první mši sv. 2 nadšené národovce: P. Tomáše Procházku z Ivančic a bohoslovce B. Met. Kuldu. Viz Halouzka u. d. str. 47.

druhá část nařízení, kterou mu měla býti odňata možnost škodlivě (!) působiti na okolí. Zatím však už 14. srpna 1843 Bílý obdržel od Náboženské matice titulus mensae a mohl vstoupiti do duchovní správy.

Hr. Ugarte, odvolávaje se na svůj dřívější přípis, žádal brněnského policejního ředitele, aby mu do 14 dní ohlásil, zda už Bílý opustil seminář nebo zdali brzo tak učiní. Stejné zprávy žádal o přívržencích Bílého, jež nazývá „eifrige Slawomanen".[1]) Policejní ředitel však Ugartemu dotaz ve stanovenou lhůtu písemně nezodpověděl. Ugarte tedy, odvolávaje se na přípis ze dne 28. srpna 1843, žádal dopisem dne 28. října téhož roku policejního ředitele znovu, aby mu spolehlivě sdělil, zda Bílý a ostatní „eifrige Slawomanen" vystoupili z alumnátu a kdyby tomu tak bylo, kde se právě zdržují.[2]) Z opětovného dotazu, zda vystoupili, lze spatřovati vlastně přání, aby dotyční bohoslovci vystoupili nebo byli z alumnátu vyloučeni.

Policejní ředitel Hasenöhrl tedy vyšetřil, že Jan Bílý působí už v duchovní správě v Židlochovicích a František Křivka, který byl též policií slíděný, v Bystřici nad Pernštýnem. Před odchodem do duchovní správy prý je konsistoř z vlastního popudu napomenula a jim „alle weitere Cultivierung slawischer Tendenzen" co nejpřísněji zapověděla[3]).

Hr. Ugarte na základě informací policejního ředitele podal zprávu do Vídně hr. Sedlnickému. Zároveň napsal brněnskému hejtmanovi hr. z Bubna a jihlavskému hejtmanovi hr. von Gersek (?[4]). Uvědomil je, že jak Jan Bílý, kooperator v Židlochovicích (hejtmanství brněnské), tak František Křivka, kooperator v Bystřici nad Pernštýnem (hejtmanství jihlavské), jsou „exaltirte Slawomanen nach dem Geiste des modernen Slawismus in politischer Beziehung", kterým bylo před odchodem do duchovní správy samou konsistoří zapověděno pěstění slavismu. Ugarte tedy žádal oba hejtmany, aby dali Bílého a Křivku „genau und scharf zu beobachten" a zjistili, zda oba kněží dostáli připomínce konsistoře. Kdyby konali něco proti zákazu a napomenutí konsistoře, mělo býti na ně učiněno udání.

Tak dva mladé kooperatory Bílého a Křivku na prvních krocích do duchovní správy provázelo přísné napomenutí se strany německých církevních představených a policejní dohlídka se strany státních úřadů, o které ani nevěděli. Bylo tedy řádně postaráno, aby jejich činnost po stránce národní byla dokonale spoutána. (P. d.)

---

[1]) ZUM. Tajné protokoly z r. 1843 č. 227.
[2]) ZUM. Tajné protokoly z r. 1843 č. 292.
[3]) ZUM. Tajné protokoly z r. 1843 č. 299.
[4]) ZUM. Tajné protokoly z r. 1843 č. 299, tři koncepty dopisů.

František Dohnal: (Č. d.)

Poutníci Absolutna.

Poutníci druhé linie . . . Konvertité . . .

Hle, Francie z přelomu století XIX. a XX. . . . Jaká to překvapující řada podivuhodných poutníků-konvertitů. Překvapující tím více po tom období scientismu, positivismu, materialismu, skepse a diletantismu, po období, v němž dominovali Renan a Taine, po období náboženského prázdna, kdy lidé nechtěli slyšeti o Bohu, o Kristu . . . A zazněl-li přece tehdy nějaký hlas o Bohu, jak byl cizí a neslyšen! . . .

Jak osamělý a neslyšen stál tenkráte na př. takový A. Hello — člověk veliký, filosof hluboký, mystik svatého nadšení, hořící pro pravdu a spravedlnost. „Žíznil a hladověl jsem po spravedlnosti, chtěl jsem ji činiti, chtěl jsem ji mluviti, chtěl jsem ji mysliti," napsal sám o sobě.[1] . . . A miloval pravdu a spravedlnost tak opravdově, že raději se vzdal skvělé kariery, aby nikdy nebyl nucen hájiti nespravedlnost. A stal se pak obhájcem Pravdy věčné, obhájcem Boha, jak vzkázal mu kdysi Vianney po Seigneurovi: „Řekněte svému příteli, aby se cele věnoval obhajobě Boha." A Hello věrně plnil po celý život tento vzkaz Vianneyův. Miloval Boha a obhajoval Boha. Hořel láskou k Bohu a hořel touhou, aby tou láskou naplnil všecky duše. Hořel touhou, aby všichni lidé se vrátili k Bohu, který je volá. Hle, jak mluví Hello: „Bůh zřejmě volá. Už je čas, aby člověk poznal jeho hlas a odpověděl. Obracel se na všechny strany, než přišel k Bohu, všechno vyzkoušel. O všechno se pokusil a nic se mu nezdařilo. Všechno již obnosil, vášně i sofismata. Po tolikerém ohmatání všechny cetky, jimiž byly ověšeny, s nich opadaly; hle, teď vidí jejich kostry a neděsí se. Čím chceš býti, člověče? Všechno, co se opotřebovává, jest veteš; vše, co se vyčerpává, je vyčerpáno. Co tedy zbývá? Nevyčerpatelné. Všechny prameny jsou vyschlé, vyjma ten, který se nemůže vyčerpati. Je třeba píti Krev Bohočlověka."[2]

Takovým důtklivým voláním zněl hlas Hellův. A přece, jak již řečeno, zněl tenkráte téměř bez odezvy, neboť nebyla ještě doba jeho. Hlas Hellův předběhl dobu téměř o půl století . . . Ale pak přišla doba, která pochopila veliké volání Hellovo. A přišli i ti, které volal . . .

Hle, Léon Bloy! Jeden z prvních, kteří slyšeli a pochopili volání Hellovo. A šli ve stopách toho volání. Šli ve stopách Pravdy . . . A s jakou silou, s jakou vehemencí dovedl se bíti za tu Pravdu tento konvertita . . .

Již v prvním svém velkém díle „Zoufalec" kácí s zuřivou drastikou všechny modly a bůžky, jimž tehdy kořil se svět. Jako staro-

[1] E. Hello: „Les Plateux de la Balance."
[2] E. Hello: „Les Plateux de la Balance."

zákonní prorok stojí pak „Na prahu Apokalypsy“ a u „Brány pokorných“, volá, křičí, burcuje svědomí tehdejšího lidstva. Volá po nápravě, volá na stráž a do fronty, do boje. Volá po pochopení Absolutna, po zakotvení v Bohu. Od té chvíle, co našel Pravdu, je plný té pravdy, je plný víry, víry absolutní a nekompromisní. „Každé jiné učení mimo katolicismus je zavržitelné a perversní.“ Už více nehledá pravdu, neboť pravdu m á, pravdu celou, naprostou, absolutní. A za tu pravdu bije se bezohledně. Bije se na vše strany. Vždyť na všech stranách je tolik lží, tolik podlosti, tolik bezcharakterního slabošství, zbabělosti a pokrytectví — a on tolik nenávidí každou špatnost a proto musí se bíti, musí odhaliti všecku tu špatnost, aby ji viděl i čtenář a poznal, jak nutný jest obrat a náprava . . .

„Padnout musí bídák,“ volá vášnivě. „Nic nemůže ho zachrániti, protože Bůh sám chce, aby padl.“

A bije se se všemi — i s vlažnými katolíky, kteří dle jeho slov „nehledají Boha a nejsou s to vyčerpati všechny důsledky křesťanství, až ku přijetí chudoby dokonalé a potupy, až k mučednictví inclusive“ . . .[1])

Hle, to je Léon Bloy — ten rytíř Absolutna a rytíř Matky Boží v slzách, jak kdesi nazván byl ten zápasník neuprosný a nemilosrdný, vynalezavý virtuos drastických výrazů, stejně genialní jako bezohledný a nekompromisní . . .

Vytýká se Bloyovi fanatismus, nesnášenlivost, nenávist . . . Ano . . . Ale je to nenávist, která dána je výlučností jeho vášně pro pravdu. Je to nenávist syna Světla proti synům Temnosti. „Nenávist nekonečná, bez možného odpuštění, bez jakékoliv naděje v ukojení, leč by se na věky vyhladilo pokolení zaslíbené Satanovi, který nás chtěl přivtěliti ke svému peklu.“ . . .

A tak i přes mnohdy odpuzující drastiku zůstává dílo Bloyovo dílem imponující síly, dílem veliké, neochvějné víry a je jedinou modlitbou, jediným úzkostným výkřikem k Bohu. Království Boží a jeho spravedlnost — to bylo, co jedině chtěl a jedině hledal ten podivuhodný poutník a konvertita . . . Jak to řekl v „Chudé ženě“ ústy Marchenoirovými: „Jsem poutník k Božímu Hrobu, to jsem a nic víc“ . . .[2])

S Bloyem přichází již generace, která probourává zeď scientismu a naturalismu a v těžkém zápolení hledá cestu k zapomenutým hodnotám vyššího Řádu . . . Přichází doba, která začíná chápat veliké volání Hellovo, začíná chápat, co znamenají jeho slova: „Bůh zřejmě volá. Už je čas, aby člověk poznal jeho hlas a odpověděl . . .“

A když odpoví, aby měl sílu vytrvat!

Hle, P a u l V e r l a i n e !

Ubohý Lelian!

Jaké bludné cesty bohémského života. Napřed boulevardy a ka-

[1]) Léon Bloy: „Stařec s Hory.“
[2]) L. Bloy: „Chudá žena.“

várny, pak ulice, putyky, noční lokály . . . Šílený shon vášní a špatností . . . A na konec vězení . . .

Ale samota vězení to byla, jež dala ubohému Lelianovi chvíli zamysliti se nad sebou. Zamysliti se nad bídou hmotnou i mravní . . . A pak přišel ten blesk milosti, tak prudký a silný jako kdysi u Šavla před Damaškem. Přišla chvíle, kdy Verlaine náhle, aniž sám věděl jak, octl se u nohou kříže, který visel ve vězeňské cele. Verlaine sám o tom vypravuje: „Nevím co nebo kdo zvedl mne náhle, svrhl mne s lože, aniž bych měl kdy obléci se, a přinutil mne vzlykajícího v slzách zhroutiti se před krucifix . . . Teprve pak, když zvonilo ke vstávání, nejméně dvě hodiny po tomto malém zázraku obrácení, zvedl jsem se a podle předpisu očistil jsem a dal jsem do pořádku svou celu. Dozorci, který vstoupil a oslovil mne obvyklou otázkou „Všecko v pořádku?", odpověděl jsem: „Zavolejte mně kněze" . . . A několik minut nato oznámil jsem mu svoje obrácení . . ."[1])

Vyzpovídal se, přistoupil k sv. přijímání . . .

„Zvony mého mládí zněly mi v onu noc. Písně a bledé sny přišly ke mně: viděl jsem slavná procesí, která vídal jsem v Montpellieru jako tiché dítě. A Paní a Královna přišla ke mně v bělostném šatě a řekla mi: „I ty se jmenuješ Marie . . . I ty se jmenuješ Marie . . ."[2]) Marie bylo totiž druhé křestní jméno Verlaineovo: Pavel Marie Verlaine. Dosud na to druhé jméno nevzpomněl, dosud ho neužíval — až teď, konvertita, veliký básník velikého katolického díla „Sagesse" . . .

„Sagesse". „Moudrost". Nejvzácnější dílo Verlaineovo . . . Jsou to žhavé výkřiky lásky k Bohu, výkřiky lítosti, pokory, kajícnosti, vděčnosti a odevzdanosti. Jsou to výkřiky krvácejícího srdce, výkřiky duše vzpjaté k Nejvyššímu, vědomé však své hříšnosti, vědomé své slabosti, duše „klečící před oltářem, kterým kdysi pohrdala."

O, mon Dieu, vous m'avez blessé d'amour . . .
— — — — — — — — — — — — —
Ó, Bože můj, ty ranil jsi mne láskou
a rána ta se živa dosud třese,
ó, Bože můj, ty ranil jsi mne láskou![3])

Hle, Verlaine konvertita! Verlaine zpívající o lásce Boží, o kráse Mariině. Verlaine „pokorný syn církve", plačící nad svou minulostí, klečící „před oltářem dlouho zneuznávaným", patřící na Ukřižovaného a vzývající nekonečnou dobrotu Boží! . . .

A přece zase! Ta tristní recidiva!

Řekl jsem: Je nutno, aby člověk odpověděl na volání Boha — ale je také nutno, aby měl sílu vytrvat.

A té Verlaine neměl. Vůle jeho byla již tak slabá, tak zhroucená a bezmocná, že neměla síly k trvalému obratu . . . A tak přišla ta

[1]) Ch. Donos: „Verlaine intime."
[2]) Tamže.
[3]) P. Verlaine: „Sagesse."

nešťastná recidiva. . . Ale na konec přece jen zvítězilo volání Boha v tom hrozném zápase — a ubohý Lelian umírá smířen s Bohem a zaopatřen sv. svátostmi . . .

Prostá a přece dojemná je cesta, kterou šel François Coppée . . . Čtěte jen tu dojemnou zpověď jeho v „La bonne Souffrance“ . . . Napřed šťastné, blažené mládí, prohřáté láskou a zbožností matčinou . . . Pak poblouzení života, mravní pád a nevěra. Nevěra, která ani tak nevycházela z důvodů rozumových, nýbrž spíše jen chtěla ohlušiti svědomí . . . Ale svědomí neohlušila, klidu nepřinesla. Naopak tolik smutku a neklidu zalilo duši. A ten smutek byl mnohdy tak těžký, tak nevypravitelně těžký, že přecházel až v zoufalství. Přicházely i myšlenky na sebevraždu . . . Avšak přišly i myšlenky úzkostné touhy po záchraně . . . A tu „jakoby ho zval nějaký vnitřní hlas do chrámu, slyšel onen hlas tím spíše, že jeho srdce i ve chvílích nejzoufalejších zůstalo srdcem křesťanským . . .“[1]) A často se mu stalo, že, vstoupiv do chrámu, měl duši „naplněnou nebeským nekonečnem a uctivě se znamenal křížem . . .“[2])

Hle, to byly u Coppéeho ty „zvony města Is“, ta víra sice utlumená, násilně potlačovaná, cele však přece nepotlačená, nezničená, ale žijící v hlubinách duše a vítězně zaznívající z hlubin na povrch — jako ty zvony města Is. Jenom nebylo síly překonati předsudek, nebylo síly k upřímnému přiznání, v čem kořen zla — nebylo síly zachytiti se břehu a jíti pevně a rozhodně tam, kam volal ten vnitřní hlas . . . Bylo třeba jistého impulsu k rozhodnému kroku. A ten impuls dalo Coppéemu utrpení, nemoc . . . Coppée těžce onemocněl. A tu, když cítil blízko „van smrti, probudila se v něm hrůza nicoty a potřeba věčného života.“[3]) Coppée dal zavolati kněze, vyzpovídal se — a když pak se uzdravil, zůstal již až do smrti pevným, věrným, věřícím katolíkem, kotvícím pevně v Bohu a nalézajícím svoje štěstí ve spojení s Bohem . . .[4])

Hle, historie konverse Coppéovy. Linie, jak již řečeno, celkem jasná a prostá a přece hluboce jímavá a podmaňující . . . (P. d.)

---

[1]) Fr. Coppée: „Mon franc parler.“ Cit. dr. J. Krlín: „Návrat vzdělanců.“
[2]) Tamtéž.
[3]) Fr. Coppée: „La bonne Souffrance.“
[4]) Fr. Dohnal: „Studie a profily“ II.

Baskové a občanská válka španělská.

F. S. Horák. (O.)

Vystěhování žen a dětí.

Je podivno, že Francie a Anglie nevyslovily při evakuaci žen a dětí z Bilbaa také požadavek, aby byli hned propuštěni rukojmí, kterým na území rudém vždy hrozí nebezpečí násilné smrti. Osud žen a dětí vystěhovaných z Bilbaa do Francie a Anglie zaujal tolik veřejné mínění evropské. Jest jisté, že nic nemůže býti španělskému vlastenci tak vítáno, jako když jsou ženy a děti jeho národa uchráněny smrti; jsouť děti budoucností národa. Než tu šlo jen o jiný druh rudé propagandy, kterou ve Francii řídí komunistická L'Humanité. Co však řekneme odvážení dětí těchto do vzdáleného Ruska! Nebylo to kruté od baskických předáků, že dovolili, aby 1500 dětí z katolických rodin bylo posláno do státu, který úředně propaguje atheismus? Stejné nebezpečí hrozilo dětem, odvezeným do Mexika. A pak nebyla-li evakuace dětí záminkou, aby byl při tom zároveň dovezen válečný materiál, jako se skutečně v Bilbau stalo?

Nabídka míru Bilbau.

Generál Franco vydal 8/5 m. r. pro obyvatele Bilbaa toto prohlášení: Biskajci! Válečné štěstí Vám nepřálo. Národní vojsko postupujíc od Irunu až k Durangu, zvítězilo ve všech bitvách, které svedlo, ani jediné vítězství si nemůže osobovati Vaše vojsko; strhli Vás do války proti Vaší vůli, den za dnem Vás klamali vylhávajíce vítězství, spojili Vás s nepřáteli Vašeho náboženství a Vašich tradic a skutečnost se Vám dnes jeví v tragických rysech. Stojíme před branami Bilbaa, půl provincie již padlo v naši moc; až se rozpoutá bitva, nikdo ji nebude moci zadržeti a k nevyhnutelnému ničení, které působí válka, přibude ničení vašeho bohatství se strany rudých nepřátel; klamou Vás, kteří chtějí prodloužiti Váš odpor hrozíce Vám nepravdivými zprávami o zabíjení zajatců; nic se nemusí obávati Národního Španělska ti, kteří se dobrovolně vzdají; nabízíme Vám spravedlivý a ušlechtilý mír bez hněvu a vášnivé nenávisti — mír katolický. Úcta k životu těch, kteří se ochotně vzdají, svoboda pro bojovníky, kteří nemají odpovědnost za zločiny a násilnosti, vydání soudům těch, kteří jsou podezřelí z oněch přečinů, v řádu pak politickém a sociálním podíl na vlastnictví státu se snahou decentralisační a s ohledem na zvláštnosti a tradici krajiny, se sociální spravedlností účinnou a rychlou — to je směr katolický a tradiční zároveň s dynamickým duchem

naší mládeže, dychtivé vytvořiti Španělsko jediné, velké a svobodné to je charakteristika nového státu. Ještě je čas zamezit větší zlo: vydejte zbraně dříve, než bude Biskajska dobyto násilím a než se budete musit podrobit přísným požadavkům vítězů!

20/5 1937 byl uveřejněn text ultimata, zaslaného generálem Francem vládě v Bilbau, obsahující podmínky, které nabízí za vydání celého území:

1. Respektování života všech občanů.
2. Respektování vlastnictví a statků i úřadů, získaných před počátkem vojenského hnutí.
3. Mezi krajem baskickým a ústřední vládou bude vedeno jednání o hospodářskou a administrativní úmluvu.

Předáci baskičtí odmítli hned od počátku vyjednávati o mír.

Čtenář chce mít jasno i ptá se: Která tedy byla rozhodující příčina (vedle příčin podružných), že i na území baskickém došlo k občanské válce za podmínek a s povahou její, jak právě byly zkoumány? Proč se předáci biskajští aspoň nepokusili vyšetřiti, je-li jaká touha po míru?

Pročítáme-li oba autoritativní žurnály baskické Euzkadi, deník vycházející v Bilbau, a Euzko Deya vycházející v Paříži, marně tu pátráme po jasné odpovědi na naši otázku. V Navaře prý byly od počátku občanské války od karlistů napadány a pronásledovány organisace baskického nacionalismu. To je zajisté nedostatečný důvod, když se nedá popřít, že předáci biskajští zasedali už od 18/7 1936 ve vládě madridsko-valencijské.

Zeptejme se straníků Francových a ti Vám odpovědí, že byl hned s počátku biskajským pohlavárům nabízen mír se slibem, že bude tradice baskická respektována, než oni žádali úplnou autonomii a ta jim za daných okolností nemohla býti poskytnuta.

Proč projevili baskičtí nacionalisté takovou nesmiřitelnost, že ji sami mají za pýchu? Do těchto temných počátků občanské války na území baskickém vrhá světlo prohlášení, které učinil Basterrecha, representant vlády baskické v Paříži, člen záručního tribunálu, člověk vážný a přímý, redaktoru madridského El Liberal. Praví v něm, že ofensiva proti Biskajsku byla proto zahájena, že Baskové odmítli vyjednávat o separátní mír, který jim nabídli vyslanci Francovi a zvlášť ještě Německo.

Po prohlášení osobnosti tak důvěryhodné je zbytečno další pátrání.

Toto prohlášení objasňuje celou situaci. Vláda v Bilbau tedy odmítla vyjednávat o mír a proto, když poukazovala na to, že její straníci byli od počátku napadáni, a když vymáhala úplnou autonomii, nevyhledávala leč záminky, aby nemusila vyjednávat. Proč nechtěla separátní mír? Její representant vyznává otevřeně, že dává přednost spojení Biskajska s marxistickou vládou valencijskou. To už je zřejmý úmysl podporovat zájmy mimonárodní. Vláda v Bilbau šla dokonce tak daleko, že zabavila všechno mobilní bohatství země a poslala je do ciziny.

Závěr.

Bylo třeba shrnouti všechno, co dalo různým činitelům podnět k účasti na občanské válce v území Basků. Tím, že se vládcové v Bilbau spojili s marxisty a anarchisty a podporovali je, že odmítli vyjednávat o mír, vystavěli nepřekročitelnou zeď mezi sebou a ostatními tradicionalistickými Basky, na jejichž straně stojí celé tradicionalistické Španělsko. Svým jednáním mohli ohroziti vítězství protirevoluční věci. Při tom způsobili nesmírnou škodu hodnotám, jako jsou náboženství, rodina, vlastnictví, právo, charakteristické vlastnosti baskické. Mají vinu na všech hrůzách vyhlazovací války, které na svou zemi přivolali, a konečně vydali na pospas dosavadní hospodářsky privilegované postavení provincií baskických, jako měrou ještě větší ohrozili pro budoucnost uskutečnění svých národních ideálů.

Zpronevěřili se baskickému duchu.

Chtěli jich dosáhnouti revolucí a válkou, v níž je baskická duchovní podstata representována protirevolučním vojskem (Francovým), proti kterému oni bojují, napadána však jejich spojenci, komunisty a anarchisty. Ostatně mohla tato válka vésti jen k hmotné zkáze, i při nepravděpodobném vítězství rudých k rozvratu mravních hodnot baskických. Sami vynikající teoretikové baskického nacionalismu, jako Engracio de Aranzadi, zavrhovali revoluci jako prostředek k dosažení národních cílů. Aranzadi praví:

„Věrni národní zásadě baskické o trvání rasy, prosté nebezpečí zániku, které při tak omezeném počtu jejich příslušníků není nikdy příliš vzdáleno, věrni myšlence očekávat všechno od vývoje ideí, vytvářejícího všemocné ovzduší, a obávat se všeho od krvavých revolucí, v národě o jednom milionu členů, nevidíme . . ., že by zlo tohoto zřízení (autor myslí na dřívější postavení Baskicka ve Španělsku) bylo nejtěžší, v baskické společnosti, která se ubírá stále a neúprosně po cestách svého národního genia. Revoluce je síla mechanická a vnější,

jako síla mechanická je slepá a jako vnější slabá k výstavbě a ničivá svou podstatou, kdežto evoluce je ústrojná moc . . .“ Proto Aranzadi zavrhuje zrušení instituce seňoriální (t. j. zvláštního postavení Baskicka ve Španělsku) a dodává: „Považujeme obnovení svobody bez předchozího obnovení národního ducha baskického za jedno z největších neštěstí, které by mohlo stihnout Euzkadi. Pro mnohé je tato situace málo důstojná, ale zdá se rozumná. A vysvětluje chování, podivné pro ty, kteří nevědí o nacionalismu, že jsa radikální pro své baskické ideje, pohybuje se vždy na půdě přísně zákonité, jda za řešením bezprostředním, někdy méně pokročilým, než je to, které žádají samy vlastenecké strany španělské. (La Nacion Vasca 1931.)

Úžasný nesmysl.

„Autonomie nebo smrt“ zdálo se v praxi heslem vládců v Bilbau. Jak vidíme, byl Aranzadi jiného mínění, když ukazoval baskickému nacionalismu cestu k dosažení cíle.

„Jsou nacionalisté, jejichž heslem je „Nezávislost nebo smrt!“ Pro uvědomělé vlastence platí jiné dilemma „Život nebo život!“ Vrhnout se se v náruč smrti, když smrt je rozklad, zkáza, prach, nic; jako se přihází národům, které nemají nadzemské poslání, znamená tolik, jako upadnout v nekonečný hněv, jehož následky snáší vlast — to odpuzuje jako největší zlo. Není cti, není slávy, které by korunovaly ctnost národa, jenž — aby dosáhl svobody — se nechá zničit vyhubením své rasy, protože chybí mezi jinými věcmi čelo, na něž by se vsadila koruna . . .“

*

Pramenem našeho článku byla obsáhlá studie J. Estelricha, uveřejněná koncem minulého roku v salamanské revui „La Ciencia Tomista“, ale napsaná ještě před pádem Bilbaa. Při otištění k ní přidal autor tato slova:

„K poslední pošetilosti ovšem nedošlo zásluhou vojska osvoboditele. 19. června vtrhly čety španělského vojska do Bilbaa se svými prapory a se svou hudbou a kráčely ulicemi za jásotu obyvatelstva. Bilbao nepadlo: bylo osvobozeno. Lid baskický nebyl poražen: byl zachráněn samotnými Basky. Je vítězem. Bratrovražedný boj mezi Basky se skončil. Baskický lid, tak zkoušený, bude moci soustředit své úsilí na budoucnost. Jeho dějiny se zajisté neskončí zítra. Může důvěřovat, jako důvěřuje všechno opravdové Španělsko.“

Rozhled

Náboženský.

nn. — Z církevního života v SSSR.

O tomto předmětě přinesla velmi zajímavé a spolehlivé zprávy pařížská „Documentation catholique“ 5. září t. r. Vyjímáme z nich toto: 1. Stav farností. Úředně uznaných farností jest na Rusi 30 tisíc. Základem každé z nich jest 25 t. zv. aktivistů. Je to jakési bratrstvo, jehož příslušníci mají za povinnost pomáhati knězi v pastorační činnosti a hájiti zájmy farnosti. Sovětský předák Jaroslavský napsal o těchto horlitelích, že to jsou docela loyální občané sovětští, kteří, pozbyvše revolucí svou někdejší sociální oporu, obracejí se nyní k dělnictvu. Působení jejich není bezúspěšné, neboť nositelé náboženské myšlenky začínají tam, kde končí myšlenka sociální. Zde vykonali velmi mnoho popové, kteří se jali pečlivě studovati novou stalinovskou konstituci a vysvětlovali ji pak věřícím, čímž v nejednom případě vlastně nahradili sovětské volební agitátory. Není tedy divu, že kolem těchto popů se mohli sovětští věřící bez bázně shromažďovati, a výsledek toho? Přes protináboženskou agitaci o velikonocích byly kostely přeplněny a popové při takových příležitostech udělovali hromadné křty! 2. Postavení kněze dle nové stalinovské konstituce. V tomto směru došlo k značnému obratu, neboť dlouho upíraná občanská práva byla knězi vrácena ve formě všeobecného hlasovacího práva. Toto bylo totiž přiřknuto všem sovětským občanům bez rozdílu, tedy i kněžím. Předáci komunističtí se sice částečně proti tomu stavěli, avšak zmíněný již Jaroslavský v brožuře „Stalinovská konstituce a náboženská otázka“ napsal, že v době, kdy komunismus je tak pevný jako nikdy před tím, jsou docela zbytečny obavy z kněžské sociální činnosti mezi lidem. Pouze zdůraznil potřebu opatrnosti, neboť dle jeho názoru každý počin, jenž má poškoditi náboženskou myšlenku, právě naopak posílí ji. Za změněných tedy okolností změnilo se i postavení popa. Pracuje pilně mezi lidem a to ve všech vrstvách. Chce vniknouti všude a také se mu v tom daří. Pracuje v kolchozích, dílnách, horuje pro povznesení letectví, právě tak jako pro postavení ženy. Touto svou agilností se pop přiblížil katol. knězi a protestantskému pastorovi. Ovšem veřejně působiti nemůže. Žije buď někde v bídné chatrči nebo v lese, jsa živ z almužen věřících. Chudobě života odpovídá i prostota bohoslužeb, jež koná. Používá buď dřevěného nebo cínového kalicha, mešní roucho má z hrubého tkaného sukna s primitivními okrasami. Pěvecký sbor je zcela prostý, mohou-li si věřící zazpívati. Stále ovšem běda tomu knězi, který se stane předmětem pozornosti sovětských orgánů. Ten pozná, že všechna Stalinova slova o demokratickém duchu jsou pouhými slovy. Kněží jsou pronásledováni pod všemi možnými záminkami. Jako v Německu,

tak i v SSSR pořádají proti kněžím mravnostní procesy, jiní jsou stíháni jako Hitlerovi nebo mikadovi zvědové, jen aby náboženské hnutí mohlo býti zbaveno svých vůdců.

*

nn. — Nový pramen k životopisu arcibiskupa Jenštejna. (Č. d.)

Doba sepsání. Dva údaje mohou sloužiti jako terminus post quem. Prvním jest návštěva magdeburského arcibiskupa Konráda z Weinsperka na Roudnici. Konrád řídil arcidiecesi v letech 1390—96. Druhým méně určitým terminem jest záznam o těžkém onemocnění klerika Hugona v Římě r. 1390. Ten však po uzdravení byl „per plura tempora in Romana curia conservatus". Dle těchto dvou údajů možno klásti sepsání aspoň k r. 1396.

Tento závěr nás vede k otázce autorství druhého pramene. Mik. z Rakovníka zemřel v r. 1389, proto nemůže býti pisatelem druhého záznamu. Na stopu nás může vésti vypsání zázraku 12.—14., v němž se dovídáme o neobyčejných podrobnostech o činnosti Petra ze Všerub ve prospěch zavedení nového svátku u Kurie římské. Detaily by nás mohly svésti k mínění, že autorem vypsání zázraků jest sám Petr. Však od toho nás zrazují naprosto falešná označení kardinálů, z nichž ani jedno není správné. To by u Všeruba s nimi jednavšího bylo prostě nemožno. Mimo to se dovídáme i velmi podrobně o tom, co se dálo v pražském zákulisí, když Jenštejn chtěl pontifikovati v den Navštívení, ačkoliv ještě nedostal z Říma bullu o zavedení nového svátku. Takové podrobnosti mohl sotva míti Všerub, tehdy v Římě působící. I možno se domnívati, že autorem vypsání zázraků byla osobnost z pražského okolí Jenštejnova, jež měla velmi spolehlivé a podrobné informace od Všeruba.

Historický význam druhého pramene spočívá v tom, že nás obeznamuje se Všerubovou prací ve prospěch zavedení svátku Navštívení P. Marie, při čemž poznáváme i „poměry" v tehdejší papežské kanceláři. Mimo to jest vypsání jednotlivých zázraků bohatým zdrojem k poznání tehdejší náboženské nálady a Jenštejna samotného.

(Zpráva M. Mikuláše z Rakovníka.)

(Epistole et sermones magistrales de institucione festi Visitacionis Marie et quomodo Sedes apostolica approbavit illud et mandavit per universum mundum celebrari.)

Ad honorem sancte et individue Trinitatis et gloriose semper Virginis, Dei Genitricis Marie ac eius gaudiose Visitacionis, quibus Elizabeth visitavit. Ego Nicolaus dictus „Rakonic", magister in artibus et sacre theologie formatus baccalarius cupiens vigilius servis et devotis famulis pretacte Genitricis, Virginis Marie et precipue ipsam toto cordis affectu amantibus pro spirituali eorum consolacione de prelibato eiusdem Marie Visitacionis, que Elyzabeth (!) visitavit, festo ea, que michi plena certitudine nota sunt, ordine debito scripti serie designare, videlicet, qualiter ab exordio relatum sit, processuque temporis inchoatum et tandem per sanctissimum in Cristo Patrem Urbanum sextum de fratrum suorum maturo consilio ac plurimorum doctorum multiplici super hoc prehabita collacione toto orbe institutum celebre et finaliter conservatum.

Primo itaque, sicut id ipsum venerabilis in Cristo Pater et dominus, dominus Johannes, sancte Pragensis ecclesie archiepiscopus et apostolice Sedis legatus sepius veridice retulit et certa relacione pluribus enarravit, quomodo ab adodelescentia sua id ipsum festum, licet occulta quadam sibi insinuacione innotuit, nam ubicumque (50 a') eiusdem apparuit et videre contigit picturam convencionis Marie Virginis cum beata Elizabeth, libenti animo aspiciebat et leto intuebatur aspectu semper. Etenim, ut ipse referre solebat, mentale quoddam sibi ingignebatur gaudium et specialis cordi suo innascebatur leticia. Post vero, cum iam XXVI etatis sue annos ageret ac divina volente gracia in episcopum Misnensem fuisset honorifice sublimatus, anno videlicet Incarnacionis dominice Millesimo trecentesimo septuagesimo quinto, in die sancti Procopii confessoris,[1]) regni Boemie patroni gloriosi, in quo episcopatu dum degeret, divino instinctu et singulari ipsum ad hoc inpellente amore in capella, quam de novo construxerat in castro dicto Migerleyn (sic), Misnensis dyocesis in vitro cuiusdam parve fenestre ymagines Marie et Elyzabeth velut sese invicem suscipientes ac salvantes fieri procuravit. Subinde anno vero dominice Incarnacionis Millesimo CCCLXXVIII necessitate quadam emergente Pragam venit et in vigilia sancti Galli[2]) confessoris in domo archiepiscopali in turri,[3]) que sibi tunc pro speciali commodo suo deputata fuerat, nocte dormienti apparuit in sompniis quedam admodum mirabilis visio, que usque hodie ibidem artificiose depicta cernitur et intuencium in se oculos quadam delectabili et desiderata trahit, violencia. Cuius visionis pars[4]) una futurum in ecclesia et pestilens figurabat scisma reliqua vero pretaxatum Marie Visitacionis floridum et amenum (50 a'') festum proximis instituendum celebrandumve temporibus, prout hoc idem preterea clare, licet tunc ipsum latiisset et plenius intellexit, veluti sufficiencius hoc inferius apparebit.

Tandem quoque anno Incarnacionis dominice Millesimo CCC^{o}LXXIX eodem iterum Pragam de Mysnia veniente, contigit subito et inopinate, ut cancellarium regis Romanorum, cuius officium pro tunc regebat, ipsum regem versus opidum dictum Pieska prosequi, cum quo et ego Nicolaus prenominatus, ut frequenter ex iussu et dotacione ipsius domini archiepiscopi et tunc, ut prefertur, Romanorum regis cancellarii, ire solitus viam veniebam. Cum autem venissemus prope quandam villam nomine Craslicz,[5]) in eminenti loco sita, evenit, ut domino cum suis iuxta silve parvule amenitate quiescente ego ipse una cum honorabili Wenceslao preposito Misnensi, nescio, quo ducti inpulsu in dotem equis agitatis perveniremus, et ecce!, subito affuit nuncius quidam super domini presencia sollicite inquirens, promittensque bonum nuncium et bona nova sibi se dicturum. Quibus auditis dictus dominus prepositus celeri cursu revertitur et hec domino locutus narrat. Dominus vero vir credulus verbis eiusdem domini prepositi presens adest et nuncio singula per ordinem audiens, qualiter dominus papa[6]) motu proprio ipsum de Misnensi ecclesia in Pragensem metropolim, cui nunc feliciter presidet, et quam digne gubernat, sola decreta Dei hanc mutacionem fecisse faciente veridice transtu (50 b') lisset. Quod eidem domino, sicut mirabile, sic incredibile videbatur, cum imperator divine quondam memorie Karolus quartus et rex Boemie, necnon simili modo recordacionis Johannes basilice tituli XII apostolorum presbyter cardinalis, qui tunc archiepiscopatum Pragensem in commenda tenebat, nec ipsemet similiter super huiuscemodi translacione laborarunt, nec quippiam scivent.[7]) Inquirere

---

[1]) Správnost toho potvrzuje bulla ze dne 4. čce 1375, jíž byl Jenštejn jmenován biskupem míšenským. (Viz Červinka, K životopisu Jana z Jenštejna, SHK 1934, 69.)

[2]) 15. října. Jelikož 20. října 1378 stal se pr. arcibiskupem, je možno, že tato cesta Jenštejnova do Prahy souvisela s jeho povýšením.

[3]) Životopisec Jenštejnův o něm píše, že i jako arcibiskup rád spával na tvrdém lůžku ve věži (FRB I, 461).

[4]) Popis tohoto vidění viz u Höflera, Geschichtschreiber der hussit. Bewegung I.

[5]) Tehdy královské. (Viz Sedláček, Místopisný slovník II, 459).

[6]) Urban VI.

[7]) Dle těchto slov nebyl pisatel asi do všeho úplně zasvěcen, neboť arcibiskup pražský Jan Očko i Karel IV. se přimlouvali za Jenštejnovo povýšení. (Viz Červinka, u. d., 59). Časově však jest údaj povýšení Jenštejnova správný, neboť se tak stalo v březnu 1379.

a me ex proposito cepit, in cuius sancti honorem ecclesia ville illius consecrata esset. Cui ego, quasi quodam presagio motus spiritu, cuius numquam prius dictam aut viderim aut audiverim ecclesia nominare prompte respondi, quod in honorem beate Marie Virginis dedicata foret, de quo supra modum gavisus subiunxit: „Et Virgo gloriosa semper mei habet memoriam, unde et firme credo, quod certa sunt nova ista. Revera enim ipsa Virgo gloriosa voluit hec (et) a Filio suo impetravit; hec in spiritu ipse considerans et conferens in corde suo movit eum venerabilis magistri Raymundi in theologia de Capua generalis Predicatorum devota et magistralia scripta, que super „Magnificat" edidit.

Tandem anno Domini Millesimo CCC°LXXXV per plures annos ipso archiepiscopo existente, in carnisprivio in Rudnicz castro suo, sibi divinitus inspiratum fuit et spiritu revelatum, anxiaque cogitacione frequencius admonitus cogitare cepit reverencie et honoris tempore suo Jhesu Cristo et Marie exhiberet (50 b"), adhesit anime sue prelibatum festum Virginis gloriose, quod et ewangelicum esset et ideo non posset aliqua suspicio calumpniari, quod et eodem tempore et sibi inspiratum fuit Deo devote cuidam matrone similiter per visionem pluribus noctibus, ut postea dicetur, apparuit per illos ergo dies, si fieri commodosius id posset, sollicicius quesivit ab illis, qui tunc soli secum erant, videlicet abbas sancti Karoli de Praga[1]), prior Carthusie,[2]) prepositus et prior eiusdem in Giro ac loci magister, Johannes Marianwerde de Prussia,[3]) magister in theologia et postea advenientibus magistro Cunschone,[4]) decretorum doctore, custode Pragensis ecclesie et curie sue officiali, licenciato in decretis, aliisque plurimis Deo devotis, qui respondentes dixerunt, per Ordinarium sua id ipsum posse per dyocesim festum instituere, ex quibus verbis gratissimus erat, nam id affectui suo desideratissimum, unde mox dicere cepit: „Scitote, ergo, carissimi, a futuro tempore ab ecclesia sancta Dei in toto orbe id ipsum solempniter celebrandum fore hoc ipsum certitudinaliter astruendo. Mox quadragesimali tempore circa historie nove conposicionem cepit intendere et Deo volente infra paucos dies voluntate ad hec divina admonicio beate Virginis Marie festine et celeriter compilavit, quam (per) plures notarios mandavit scribi et in dyocesi primo sua distribui, proximaque synodo, in die videlicet beati Viti promulgando mandavit teneri. (P. d.)

---

[1]) Prokop (1376—1407). Viz Krácl, Posvátná místa kr. hlav. města Prahy II, 154.

[2]) Učený Jan Castoris. Ibid. 508.

[3]) Jan Marienwerder, v r. 1374 děkan artist. fakulty, do r. 1387 kanovník u Všech svatých. Toho roku odešel do vlasti, kde zemřel v r. 1417. Byl proslulým synodálním kazatelem pražským. (Novotný, Náb. hnutí české ve 14. a 15. stol. Praha 1914. Str. 99.)

[4]) Kuneš z Třebovle, jinak z Vitic. Byl vskutku r. 1349 kustodem kathedrály pražské. (Podlaha, Series I, Praha 1912, 45.)

Vědecký a umělecký.

O sv. Václavu v parlamentě ČSR r. 1929 uveřejňuje B. Dyková pěknou dokumentární stať v Nár. Politice (18/9 1938):

R. 1929 postaven byl před soud lidu, t. j. politických jeho představitelů v parlamentě, sv. Václav, při debatě o vládním návrhu zákona, kterým se osvobozují dary na oslavu tisícího výročí smrti tohoto knížete od poplatků a daní. Zní to poněkud divně, neboť do té doby byl sv. Václav znám jako ochránce země české, a zdálo by se tedy, že ničím se neprovinil. Pokud stálo svaté kníže v kostelích i na cestách polních, lijíc do srdce lidu útěchu a naději, ba i pokud ve světové válce zúčastnilo se duchem svým činně na všech frontách odboje zahraničního i domácího, nepřekáželo celkem. Leda že kdysi Volná myšlenka potírala letákem Kopeckého v zájmu „historické pravdy" jeho význam i samu jeho existenci.

Byl to Frant. Modráček, který v senátě vypálil proti legendě svatováclavské první ránu. Není nad něho Čecha věrnějšího, ale má poněkud svrchu na stranu lidovou, jež prý udělala si ze sv. Václava stranickou zbraň, jíž ohrožuje nejen historickou pravdu, ale i památku Mistra Jana Husa. Oslavy svatováclavské nejsou papeži oslavou české státní ideje, ale návratem od Husa k Římu. Sama existence sv. Václava není prý vědecky dokázána a byl-li, nebyl sjednotitelem českého státu, rozděleného v té době v drobná knížectví. V udržování této legendy vidí senátor Modráček nebezpečí pro vědu a školy. (Potlesk.)

Druhého řečníka, senátora Koutného, zajímal sv. Václav jako loňský sníh. Ježto však byl tento svatý vojákem — byl-li ovšem vůbec! — byl mu záminkou k útoku na řemeslný militarismus ve státech kapitalistických a k probírání různých pověstí o příčinách sebevražd vojínů, kteréžto příčiny, známo, jaké jsou: týrání představenými a útrapy, které československý militarismus sám sebou nese ... (Souhlas senátorů strany komunistické.)

Podobným duchem, jenže rozvláčněji, nesla se řeč senátora Hlávky, obohacená o poznatek, že dovolává-li se dnešní česká buržoasie sv. Václava jako zakladatele českého státu v dnešních jeho hranicích, nemůže to ospravedlniti útisk národních menšin v tomto státě, zejména ne jejich násilné držení v něm! Hlavním však půvabem této řeči bylo líčení hrůz násilného pokatoličťování, z něhož krev proudy jen se řinula. (Bez ohlasu.)

Mezi těmito dvěma řečníky mluvil Slovák Vollay. Podstatou jeho řeči bylo, že při oslavách svatováclavských nejde o strany, ale o stát, o prestiž jeho, a že projev, jako byl sen. Modráčka, dělá radost jen vrstvám, které mají zájem o to, aby Československo bylo oloupeno o všechny prostředky své státotvornosti. Napadl senátora Modráčka, neznaje patrně jeho minulosti, poněkud příkře, jako škůdce státu, začež byl během své řeči ze řad soc. dem. prudce ostřelován, ovšem

nejen proto: vyřizovaly se při té příležitosti, jak už to bývá, staré oučtičky stranické. (Řeč odměněna potleskem.)

Viktor Dyk, který jako řečník přišel na řadu po táborové řeči sen. Hlávky, nezabýval se tímto řečníkem. Ujal se slova, protože se ho dotkla řeč senátora Modráčka, jehož si pro jeho statečnost osobní velmi vážil. Nepouštěje se do dlouhých historických výkladů — míní, že to nejsou vždy legendy, které mívají nepravdu, a chce-li senátor Modráček už proti legendám bojovat, aby se obrátil proti těm, které jsou státu nebezpečné a rozkladné. Není nejhorší legenda, kterou utvrzoval Jan Neruda, a v jejímž jméně vítal presidenta Masaryka básník Toman, který není klerikálem. („Vítá Tě svatý Václav a Mistr Jan.") Oslava sv. Václava je oslavou státní a nemůže škoditi, používá-li se vhodné příležitosti mezinárodně známého světce církve katolické k poukázání na to, že náš stát není nováčkem mezi národy. Mezinárodně nemůže tato oslava náš stát poškoditi. V Anglii zpívá se píseň svatováclavská snad i za vítězství Labourparty. Románský svět je katolický. Protestantism vznikl později a nemá zájmu potírati tuto legendu, a ostatně se protestanté většinou připojí k oslavě, která je oslavou státní. Zklerikalisování se proto nemusíme báti, ani se nemusíme strachovati o památku Mistra Jana Husa, o kterého má obavy, že by ho dnes soc. dem., kteří se za něho staví, protože je mrtev, upálili pro některá jeho tvrzení zrovna tak, jako ho upálil koncil. Oslavujeme sv. Václava, který byl před lidovou stranou, že to byl patron země České. Jako patrona země České my ho zde vzpomínáme vděčně, jako tohoto patrona ho oslavujeme nikoli jako příslušníci určité strany, ale jako Češi a Čechoslováci. (Tato řeč, přerušovaná častými výkřiky ze strany soc. dem., byla přijata výkřiky: výborně a hlučným potleskem.)

Když byl po řeči Dykově senátor Modráček znovu ujistil, že nebojuje proti legendě, ale proti jejímu zneužívání k účelům stranickým, ujal se slova senátní zpravodaj dr. Ad. Procházka. Upozornil, že senátor Koutný nemluvil vůbec k věci, ale o sebevraždách vojínů, a senátor Hlávka že mluvil jako na táboře komunistickém, nevzpomínaje pronásledování jiných náboženstev, než katolického, a zejména ku podivu, zapomínaje zmíniti se o hrůzách, zaviněných bolševiky v Rusku. Co se týče vývodů sen. Modráčka, uvádí se na pravou míru doklady vědeckými. Legenda sv. Václava jako soubor celé tradice, všech událostí a všech těch významných věcí, které jsou spojeny se sv. Václavem v době starší i novější, je zásluhou mnoha a mnoha vynikajících lidí, spisovatelů a historiků, a musila proto mocně a blahodárně působiti na ducha národa a jeho státotvornost. Historickými prameny o sv. Václavu jsou mnohé legendy, různé listiny, zápisy v klášteřích, mince, korouhve a j. O jsoucnosti sv. Václava jsou doklady brzy po jeho smrti, ve válkách s Němci v 11. a 12. století, v nichž neseno bylo v předních řadách kopí sv. Václava, a on sám byl vždy duchovním vůdcem vojska českého. Staří historikové neměli ještě všech pramenů, které mohou celý život sv. Václava objasniti, nicméně

Palacký sám napsal dosti, nikoli málo, jak tvrdí předřečník. Senátor Modráček měl po ruce brožuru Kopeckého, není však jasno, četl-li také Kalouskovy „Obrany knížete Václava“. Sotva také četl list papežův, neboť by musil objektivně uznati, že v něm byla vřelá slova o významu sv. Václava pro národ náš a náš stát.

Stavěti proti sobě sv. Václava a Mistra Husa není správné. Hus sám sv. Václava velmi miloval a o něm nadšeně kázal. I pozdější přední stoupenci českých bratří Karel ze Žerotína a Václav Budovec z Budova psali o sv. Václavu, a Jan Amos Komenský staví ve svých „Dějinách církve slovanské“ sv. Václava v řadu těch, kteří trpěli pro víru. Hus se dnes určitými stranami jinak vykládá, než ve skutečnosti byl, ve skutečnosti věřil a žil.

(Řeč zpravodajova, přerušována hlukem a výkřiky, byla přijata potleskem.)

Tímto závěrem byla debata v senátě ukončena a vládní předloha o osvobození darů od poplatků přijata.

*

Zavržený Rembrandt.

Mezi malíři, kteří se dostali na index v Německu, je nejnověji také Rembrandt, označovaný za „malíře z gheta“. Ode dne, kdy Hitler zahájil své tažení proti degenerovanému umění, sběhly se v německých galeriích věci, jež se mimo oblast Třetí říše těžko chápou. Díla Van Goghova, Picasova, Gauguinova, Cézannova, Matisova a Bracqueova zmizela ze sálů, přístupných veřejnosti. Nyní tedy následuje Rembrandt.

Oznámil to Hansen ve své přednášce ředitelům státních museí a obrazáren. Přednáška se konala pod záštitou ministerstva národní výchovy. Přednášející prohlásil, že známky úpadku a degenerace umění se jeví i u mnohých tak zvaných starých mistrů a dodal výslovně: Musíme zavrhnout Rembrandta, malíře z gheta.

Malíři, kteří byli dáni na index představitelů úpadkového umění, nejen nesmějí ukazovat veřejnosti své obrazy a prodávat je, ale nesmějí je ani tvořit. Na Rembrandta, bohudík, alespoň druhá část zákazu už neplatí.

V novém čísle revue Hitlerovy mládeže Wille und Macht, jež bylo vydáno také francouzsky pro propagování nacistických ideí v cizině, píše Günther Kaufmann o francouzském umění mimo jiné: Jisté je, že my v Německu jsme překonali údobí futurismu a bolševictví v umění mnohem rychleji než Francouzi. A je podobné pravdě, že v příštích desítiletích přijde od nás vývojová směrnice umění a impuls, který tvoří nové styly. Říše se nechce uzavřít ve svých hranicích, naopak, chce, aby se celý svět podřídil v oblasti umění její pevné vůli.

L. N.

Vychovatelský.

kž. — Moderní pomůcky názorného vyučování. Dnešní doba ráda hledá nové cesty ve výuce školské.

Význam zrakového vnímání byl ve vyučování již dávno zdůrazňován. Kde nebylo možno získati přímý názor, bylo používáno obrazů. Hlavně obrazů nástěnných. Nyní se tlačí do popředí světelná projekce. Diapositivy, diapásky a běžící film. Všecky tyto nové pomůcky mají velký význam i pro výuku náboženskou.

Diapositivy a diapásky hodí se hlavně pro obrazy statické (budovy, chrámy, interiéry, sochy a pod.), běžící film pro děje, jichž hlavním znakem je pohyb (výjevy ze života i přírody, obřady, svátosti, mše sv. a pod.).

Poněvadž projekce má pouze doprovázeti vyučování, nesmí promítání přesahovati dobu 10 minut v jedné vyučovací hodině. Projekci bude třeba ovšem opakovati, aby se jednotlivosti staly duševním majetkem diváků. Ke každému obrazu bude muset být připojeno vysvětlení pro učitele, aby v názoru bylo vše jasné.

Zásady, kterými se produkce světelných obrazů bude říditi, musí odpovídat účelům školním. Formálně i pedagogicky. Bude to spolupráce odborníka pedagoga i filmového technika. Lidovýchovné světelné projekce mají diváky různorodé a slouží, i když poučují, hlavně zábavě. Školní obrazy jsou doplňkem živého slova a musí proto respektovati stupeň věkový, učebnou látku, pravdivost v pojetí a jasnost v názoru. Slouží vědě a mají vyvolati zájem.

Finanční náklad školy bude různý. Podle promítacího přístroje, zatemňovacího zařízení a promítací stěny. Přístroj na diapásy stojí 1000—1600 Kč. K tomu hlavice na diapositivy 600 Kč. Společnost pro kinematografii (Česká technika v Brně) dává na zakoupení prémii 150 Kč. Filmový aparát na promítání běžícího filmu stojí 2000 až 4000 Kč. Ideálem by bylo vybaviti každou třídu kombinovaným projektorem, kterého by bylo pak možno použíti při všech předmětech.

Náklad na výrobu školních filmů musel by býti hrazen z fondu, který by se zřídil při ministerstvu školství a národní osvěty. Ten by byl dotován kvotou, která by se odváděla z každého prodaného promítacího přístroje, z poplatků za použití filmů cizí i domácí produkce, z ročních příspěvků žákovských, vybíraných a odváděnýchl správou školy i ještě snad ze zdrojů jiných. Při výrobě by se musel náklad rozděliti percentuelně pro jednotlivé předměty. Projekčn obrazy by se zakupovaly školou proúčtováním z dotace na jednotlivé předměty. Zakoupené staly by se trvalým majetkem školních sbírek. Jiné by se pouze za úplatu z dotace půjčovaly.

*

kž. — Vyhlídky kandidátů profesury.

Nejpříznivější vyhlídky mají dosud kandidáti předmětů filologických. Hlavně němčiny s komb. a latiny s komb. Z těchto skupin jsou dosud ustanovováni i kandidáti neaprobovaní. Rovněž dobré vyhlídky má kreslení s komb. a tělocvik s komb., obzvláště když s brannou výchovou tělocvičných hodin přibude. Ve skupině země- a dějepisu bylo podle stavu ze dne 1. května 1938 neumístěných zkoušených kandidátů 73. Podobně matematiků a fysiků k uvedenému datu nebylo dosud umístěno 91, se skupinou matematika a deskr. geometrie 67. Nejhorší vyhlídky má skupina přírodopis a zeměpis a chemie s komb. V těchto dvou skupinách jsou ustanovováni teprve kandidáti, kteří dosáhli aprobace v r. 1931 a čekají tedy na místo 7 roků. Ovšem u těchto dvou skupin je dnes ještě možné dobré umístění na měšť. škole, kde se platové poměry právě velice upravily.

Slováci jsou ustanovováni na Slovensku hned jak se uprázdní místa jejich skupin.

Celkem řečeno, bude třeba ještě dlouho se říditi při profesuře nejen hlasem srdce, ale i praktickými vyhlídkami.

*

kž. — Dnešní středoškolská mládež.

Názory na dnešní mládež jsou různé. Jedni ji příliš chválí, druzí příliš haní. Snad je pravda uprostřed. Chyby tu jsou. Ty tkví dnes hlavně ve výchově. Rodinné, sportovní a školní. Dobře snad to vystihl pražský profesor tělocviku dr. Hanák, který u příležitosti nevhodného se chování studentů při finále sportovních závodů napsal do Věstníku čsl. profesorů (1938, 17—18):

„Nevhodné chování studentů na stadionu v Praze za přítomnosti zástupců našich nejvyšších úřadů mluví příliš výraznou řečí a nelze je pominouti mlčením a nehledati příčiny. Nechceme vidět vinu jen u rodičů. Je pravda, že se dnes nevychovává mládež, aby měla úctu k autoritám a aby se snažila získat úspěch jen poctivou prací. Zejména v Praze se často spoléhá na vlivné známé. Rodiče hovoří i před dětmi „sebevědomě“, a není divu, že student se podle toho chová. Ani nebudeme hájit sport a říkat, že nepůsobí na úpadek mravů naší mládeže. To „hulvátství“ a pološílené řvaní na závodech nemůže býti projevem ušlechtilosti. Odváží-li se však obyčejný smrtelník — kdekoliv na světě — promluvit proti dnešnímu úpadkovému „sportu“, setká se v tisku s velmi ostrým odsouzením a je zařazován mezi předpotopní tvory. Mluví-li tedy tělocvikář proti dnešnímu „sportu“, je snad aspoň částečně chráněn před těmi, kdo z nejrůznějších důvodů — jen ojediněle nezištných — stavějí se v tisku do posy uražených „odborníků“. Proti ušlechtilému sportu jakožto součásti řádně vedené a ukázněné tělesné výchovy nemůže se stavěti žádný rozumný vychovatel. Ale proti „sportu“, kde není respektován vedoucí a

rozhodčí, kde jsou probouzeny nejnižší pudy a kde se mění mládež v neodpovědné výtržníky, proti takovému sportu je záhodno vésti vyhlazovací boj až do krajnosti. — Nesvádějme však všechno jen na sport. Ve škole mnohdy příliš vyučujeme a málo vychováváme. Na stadionu to bylo dobře vidět. Na neškolské půdě nemohlo ovládnout deset tisíc studentů jen několik pořadatelů. Trapné bylo, že ani na výzvu místním rozhlasem před nejvýznačnějšími událostmi (pozdravem státní vlajky, hymnou, projevy zástupců úřadů a pod.) nebylo možno ihned docíliti potřebného klidu a bylo dáváno najevo, že diváci chtějí pouze boj a žádné formality. Jako kdysi: „panem et circenses“. Říká se: „pochopit znamená odpustit“. Dá se mnoho pochopit, ale nelze vše odpustit. Mládež musí býti stále vedena k pořádku. Všímejme si jí více ve škole, jak mnozí vstupují a odcházejí z budovy! Jak se chodí na našich chodbách, jak se odhazují odpadky po chodbách, v učebnách, jak se na pochodových cvičeních zpívá, jak s námi hovoří studenti mimo třídu! Těch maličkostí by se našlo! Vychovávat není lehké. Nestačí jednou napomenout. Nejlepší zásada je „principiis obsta, sero medicina paratur“. — Naši studenti si mnohdy osvojují prazvláštní způsoby. Trpí-li jim to doma rodiče, neznamená to, že bychom to měli trpěti také my. Je třeba, aby všichni členové sboru byli důslední a trvali na zásadních podmínkách studentského chování. Naučí-li se žáci respektovat i ty příkazy, které nesouvisí přímo s vyučováním, pak se nemohou opakovati případy, že ve vlaku, na pochodových cvičeních, na výletech, v divadlech a pod. přestává vliv profesorů! Popřejme mládí nutné radosti a zábavy! Ale v dnešní vážné době musí býti pamatováno také na to, aby při volnosti, radostné práci ve škole a respektování individuálních vlastností byla celá naše výchovná i vyučovací činnost vedena duchem, který bude zárukou, že z našich žáků vyroste všestranně zdatná generace, připravená pro všechny budoucí povinnosti. Vykonáme hodně, dáme-li svým žákům lásku k práci, schopnost samostatného myšlení a rytířského ducha (gentlemanství). Budou-li při tom míti pevné zdraví, netřeba se obávat o budoucnost jejich ani našeho státu.“

Politický.

Náboženský převrat Mussoliniho?

Mussolini prohlásil nedávno v Římě, že se považuje za tvrz křesťanské civilisace. To je ovšem pozoruhodný obrat, neboť tomu ani není tak dávno, co věci vypadaly jinak. Francouzský „L'Ordre" k tomu podotýká: „Dříve, dokud ještě Mussolini byl nepřítelem monarchie, byl také vášnivým odpůrcem katolické církve a křesťanského náboženství. V r. 1904 uveřejnil leták „Není Boha!", v němž píše: „Bůh je dětský bubák pro lidskou hloupost. . ." a dále: „Kristus pravděpodobně nikdy neexistoval; žil-li přece, pak byl jen malého, dosti mdlého rozumu, schopen nanejvýše k ovlivňování tuctu potulujících se povalečů, palestinské to sebránky." V oněch dobách mladý Mussolini na svých schůzích přímo experimentálně dokazoval, že není Boha. Položil totiž často své hodinky na řečnický pult a prohlásil jednoduše: „Dávám Bohu pět minut času, aby mne na místě usmrtil." Posluchači byli takovým počínáním z části uleknuti, jiní zase obveseleni. Po uplynutí pěti minut zastrčil Mussolini hodinky do kapsy a zvolal vítězoslavně: „Vidíte, není žádného Boha!" Později se vzdal podobných nechutností, za to ale napsal román „Kardinálova maitressa", v němž se to hemžilo obžalobami katolicismu. — V r. 1920 byl dokonce svými redaktory obviněn, že chtěl poslat kardinálu Ferrarimu, arcibiskupu milánskému, poštovním balíkem dvě pumy. — Toho a mnoho jiného píše „L'Ordre". Ale, každý člověk má právo na obrat k lepšímu, i ve věcech víry. Ovšem: metody v ukořistěné Habeši a vše, co se pak stalo dál, neukazují nijak na nějaký přerod nebo obrácení k pravému křesťanství. (Trikor.)

*

Paul Claudel o Polsku a Československu.

Ve varšavské revui „La Nouvelle République" vyšel interview Paula Claudela, význačného katolického spisovatele, býv. velvyslance, jenž před 40 roky byl francouzským konsulem v Praze.

Vyjímáme z článku několik statí, v nichž veliký spisovatel ohnivými slovy mluví do duše Polska v dnešní mezinárodně kritické době.

Žádný katolický lid, praví Claudel, nemůže míti sympatie k Hitlerovu systému, jenž vyhlásil válku náboženství, všem náboženstvím, tedy sympatie k systému, jejž přísně odsoudil papež. Každý katolický stát má povinnost potírati toto hnusné učení, nepřátelské křesťanství. A je to především povinnost Polska, jehož Čenstochovská Panna Maria byla potupena držiteli nového německého režimu.

Protestuji živelně proti rasovým naukám, jež jsou tak hluboce v rozporu se zásadami katolické církve. Stavím se čistě na stanovisko římské církve a odsuzují toto rasové pojetí, naprosto nepřípustné v katolickém státě, v zemi jako jest Polsko, věrné tisícileté víře.

Nechť obdivuhodný polský lid jde vždy za svým křesťanským posláním a přemůže ducha Satana, jenž ohrožuje též nezávislost vzkříšené polské vlasti.

Pravím to rovněž o Československu. Československo unikne nepřáteli křesťanství, jenž strojí pikle na jeho smrt. A nevěřím, ačli by se neudál opak, a nebudu věřiti, že katolické Polsko odmítne poskytnouti šlechetně pomoci československému lidu. Ostatně je třeba podívati se jen na mapu, abychom viděli, že osud Polska jest nerozlučně spojen s osudem Prahy. Dnes každý dobře ví, že Francie zakročí zbraněmi, bude-li to třeba, aby hájila československý národ a jeho nezávislost. Chtěla tomu sama Prozřetelnost, že Anglie postavila se nám po boku. A zdá se pravděpodobným, že i Amerika nezůstane stranou evropské protikřesťanské války. Jsem o tom přesvědčen v hloubi duše své. To vše musí přiměti rovněž Polsko, aby se spojilo s námi Francouzi na záchranu Československa. Neboť kdyby Polsko mělo se odtrhnouti od spojenectví s Francií na obranu Prahy — pravím to v plném vědomí a při vší své lásce k ušlechtilému polskému národu — kdyby Polsko mělo nás opustiti při záchranné práci křesťanského národa, obával bych se velice o budoucnost polské spoluvlasti, jež by rovněž potom osamocena, opuštěna podlehla brzo a úplně vlivům antikrista, číhajícího na jeho hranicích.

A Paul Claudel uzavírá svůj interview těmito vážnými a hlubokými slovy:

Po mnoho let míval jsem vždy na psacím stole ve své úřadovně na velvyslanectví v Tokiu obraz Čenstochovské Panny Marie. Budila ve mně každý den větší a větší lásku k Polsku. Stále je miluji z hloubi srdce Francouze, a proto nikdy neuvěřím, že polský národ, tak věrný své víře, tak hluboce vlastenecký, se odchýlí od francouzsko-polské aliance, díla to samé Prozřetelnosti, vrcholné spásy našich obapolných osudů, našich dvou vlastí, jež jsou nerozlučně na sebe vázány.

*

O situaci německých katolíků u nás píše Přítomnost (7. 9. č. 36):

V souvislosti s velkými politickými obraty je i vývoj mezi německými katolíky rychlejší a jasnější. Dnes už víme docela bezpečně, že se zápas mezi nacismem a křesťanstvím přenáší až k nám, a v německém, vlastně v henleinovském táboře nastává určitý rozstup. Lučavek je několik: jednak jsou to zásadní projevy Vatikánu proti rasové nauce a fašistické ideologii vůbec („rasismus není otázka politická, nýbrž znamená nebezpečí morální a zůstává proto v kompetenci církve"), jednak začíná působit zhoršený poměr mezi říšskými katolíky a nacionálně-socialistickým režimem — a konečně došlo k prvním konfliktům přímo u nás. Některé události vyznačují rozstup mezi katolíky jasně. Sjezd svazu německých katolíků měl už na příklad velmi rušný průběh a nechybělo mnoho, aby se úplně roztříštil.

Dosavadní předseda svazu, opat dr. P r o k o p, se na sjezd vůbec nedostavil a oznámil jenom písemně, že odstupuje. Nepřišel ani opat S c h ä l z k y a mnozí delegáti opustili sjezd roztrpčeně z toho důvodu, že jim nebylo přiznáno hlasovací právo. O těchto delegátech se totiž předpokládalo, že budou hlasovat pro generálního ředitele R e i c h e n b e r g e r a, který patří k demokraticky orientovaným německým katolíkům. Takové zjevy byly dosud mezi katolíky nemyslitelné, neboť církev dbala velmi pečlivě, aby mezi katolíky různých společenských vrstev, a hlavně mezi katolíky různých národností, udržela náboženský mír. Nyní je už mír porušen na několika stranách.

Mezi Němci jde v podstatě o svár dvou světových názorů: totalitní záplava se nesnáší s křesťanským ohněm. Mezi německé a české katolíky vnáší zas Henleinova strana rozkol nacionální. Radikální směr v Henleinově straně žádá, aby sudetské kraje byly „vyčištěny" od českých kněží, a utvořilo se už dokonce tak zvané Innitzerovo komité — nemá již sám název určité pozadí? — jež má celou akci řídit. V henleinovském tisku najdeme stále častěji stížnosti na pražské arcibiskupství, které prý vykonává na německé katolíky tlak. Není třeba mnoho důvtipu, abychom pochopili, že radikální směr SdP dodává radikálním katolickým nacionalistům odvahu a rady, ale nemusíme pochybovat ani o tom, že tito němečtí katolíci prozatím nevědí co činí. Tím si snad můžeme vysvětlit, že odpovědná církevní místa dosud přímo nezasáhla.

Nemysleme si ovšem, že se chovají netečně a že si neuvědomují, co znamenala papežská encyklika „s palčivou starostí". Někdejší list někdejších křesťanských socialistů „Die Deutsche Presse" je sice usměrněný, ale v mnoha případech mluví i dnes kriticky. Nejasně, obojetně, opatrně a váhavě, ale přece kriticky a starostlivě, jako by se v něm ozývalo potlačené katolické svědomí. Čeští katolíci se obavami nijak netají a jejich „slovo k našim německým katolíkům" nevyšlo jistě bez souhlasu církevních instancí. Toto „slovo" vypočítalo velmi podrobně všechny rozdíly mezi postavením katolíků v demokratických a totalitních státech.

Teprve když si uvědomíme poválečný vývoj a poválečné nálady, poznáme, co všechno se změnilo, mohou-li dnes čeští katolíci s dobrým svědomím říci, že „církevní život může se u nás rozvíjeti svobodně, zatím co v Německu je i biskup trestán za to, že n e p ř e k r o č i l zákon!" To je dnes řeč, která zavazuje, a právě proto se domníváme, že by čeští katolíci mohli přispět k vyjasnění mezi katolíky německými.

ROČNÍK LV. V Brně dne 30. října 1938. ČÍSLO 10.

HLÍDKA.

Důsledky záborového hesla v XV. století.

Jiří Sahula. (Č. d.)

V Oldřichovi z Rožmberka vidíme hned po válce nejbohatšího a nejvlivnějšího českého magnáta. Nebyl tedy tento sobecký spekulant a intrikán zeslaben houževnatými útoky táborskými. Čeněk z Vartenberka, notorický ramenář a ziskubral, vyháněl již před válkou katolické kněze netoliko z vlastních statků, nýbrž i z velikých panství Oldřicha z Rožmberka, jemuž byl poručníkem. (TDP III, 613—5, PDN III/1, 267, 315.) Při tom však si tehdy hleděl udržeti přízeň krále Zikmunda. Oldřich ujal se řízení panství r. 1418 jako husita. Ještě 20. dubna 1420 vydal s Čeňkem a Pražany obrněné rozhlášení proti Zikmundovi. Když však jihočeští radikálové stávali se jeho statkům nebezpečnými, poddal se Zikmundovi. Počal válčiti proti husitům a pronásledoval kněze podobojí, které byl Čeněk do jeho statků nasadil. (OSN XXII, 30.) Za válek s Tábory ocital se v značné hmotné tísni, ale pomohl si z nouze znamenitě uchvácením církevního zboží. Zabral zboží kláštera Zlaté Koruny a klášterství Milevské. Když husité budovy těch klášterů zničili, nevěděli, že právě katolický velmož z toho bude míti prospěch největší. Kláštery sice obnoveny, ale jen živořily, jelikož Oldřich jejich statky přes všecky protesty držel pro sebe rukou železnou. (UVP I, 166, 167. OSN XIV, 866; XXII, 30.)

Horlivý husita Burian Trčka za svou věrnost králi Jiřímu obdržel r. 1468 klášterství Želivské, nabyl i klášterství Vilémovského a 4 vesnic kláštera Opatovského. (UVP I, 164. OSN XXV, 677.)

Jako pružný kořistník se representoval radikální kněz husitský Bedřich ze Strážnice. V únoru r. 1421 založil stálý tábor radikálního lidu na ostrově řeky Moravy u města Strážnice. Odtud činil katolíkům veliké škody. Ale na podzim tábor ten rozpuštěn. Bedřich se odebral do Čech, připojil se napřed k Orebitům a později k Táborům.

Jako polní hejtman válčil na různých místech. Když r. 1436 Zikmund byl přijat za krále českého, Bedřich jako velitel tvrdého Kolína, teprve tehdy se jeho vládě poddal, když mu císař zapsal v 3000 kopách Kolín a 23 okolních vsí kněžských. Když v letech 1443—4 bylo úředně zatraceno od převážné většiny husitských notabilit táborské učení, marně žádal Bedřich Jiřího z Poděbrad, aby ho chránil proti ústrkům a úkladům; byloť rozhodnuto, že táborská sekta musí zaniknouti. Když r. 1448 Jiří dobyl Prahy, chtěl si Bedřich zachovati samostatné postavení. Praví Urbánek: „Neváhal spojiti se se stranou vysloveně katolickou přes to, že i před veřejností své cíle vyhlašovala za náboženské, s jednotou Strakonickou, s Oldřichem z Rožmberska." (UVP I, 205—6. OSN III, 586.) Tak se jevila povaha muže, který se obohatil zbožím královským i církevním.

Louňovické klášterství zaujali Táboři. Katolický pan Zbyněk z Hasenburka rozšířil své panství na útraty Doksanského kláštera. (UVP I, 165, 148.)

A jak byla odměněna universita za to, že z ní vyšlehl nejvýznamnější plamen církevní revoluce? Winter poučuje: „Největší ránu utrpělo vysoké učení valným ochuzením v bouři válečné. Jeho statky pozemské jsou namnoze uchváceny násilně. Čeho nevzala města nebo panstvo, pozastavil císař Zikmund. Ten potom sliboval navrátiti, ale nestál nikdy v slově. Nejdůkladněji oloupena kollej juristů. Její nadace i dům kollejní navždy zůstaly universitě scizeny . . . Po juristech nejvíc utrpěla kollej Všech Svatých či kollej andělská, druhdy z nejbohatších; ta ztratila až na jedinou ves všecko; kaple spustla, kollejní dům s nepatrným důchodem živil po vojně stěží jednoho mistra jakožto probošta. Ostaní kolleje pocítily škod méně. Kolleji Karlově jen některé vsi zpustošeny. Kollejní domy sešly ve vojnách; potom nebylo na spravení jich peněz." (WDV, 12—3.)

Tomek dí, že sídlo koleje právnické již za války „nacházelo se v soukromých rukou, bezpochyby zabavením a prodejem od obce." (TDP IX, 216.) Vhodno tu připomenouti, že Praha vypuzením katolíků německých i českých získala ohromné bohatství nemovité. Tím tedy nápadnější, že konfiskaci mnoha domů rozmnožila ještě o dům zmíněné koleje.

Když r. 1433 v Praze husité jednali s legáty basilejského koncilu o církevní sjednocení, viklefský mistr Payne brojil proti světskému panování kněží. Kněz Prokop Holý mu přisvědčoval. Palacký připojuje, jaký ohlas mělo toto horlení: „Šlechtic jeden vstav, vyzýval je, aby tedy oba postoupili statkův, kteréž drželi, kněžím jiným, ježto nezdráhali se vládnouti zbožím pozemským; on že sám vždy také hotov bude vydati od sebe, cokoli držel statkův zádušních." (PDN III 3, 113—4.)

Magnát Aleš ze Šternberka stal se kališníkem hlavně pod vnějším tlakem. Sobectví činilo ho ramenářem. Ačkoli náležel ke straně Poděbradově, pěstoval přátelské styky i s Oldřichem z Rožmberka. Hlavní jeho péčí bylo, jak se zbaviti velikých dluhů. Silně se bál, aby

nebyl nucen vydati korunní Křivoklát, jejž držel v zástavě. Dověděl se r. 1442, že byl nalezen Karlův majestát (Majestas Carolina), hrozící přísně neoprávněným držitelům královských zámků. Napsal tedy 15. září Oldřichovi, že se zavázal s jinými nevpouštěti krále do země, dokud korunní zámky nebudou ze zástav vyplaceny. (NVP I, 203.) Šternberkové vůbec silně z převratu zbohatli na útraty církve i královské komory. (Srv. UVP II, 775.)

Toť jenom několik ukázek, jaké vlastně byly hlavní motivy vedoucí k záborům.

Ochuzení duchovenstva poškodilo moc ústřední vlády.

Palacký v úvaze o dvou zhoubných vojnách husitských dí: „Konečně války prospěly jen těm nejvíce, kdo v nich vévodili, totiž pánům korouhevným a rytířům hejtmanům; a vůle těchto dostávala se nezadlouho i na sněmích na vrch.“ (PDN, V/1, 268.) Ale měla-li po krvavých zápasech prouditi v tělese národním znovu zdravá krev, měl získati nejvíce přední státník, vrchní vladař České koruny. Vždyť panovníkům tehdy ukládáno mnoho tíživých povinností, které v moderních státech na svá bedra přijímají celé korporace, úřady, vojsko a přečetní poplatníci. Týž historik správně upozorňuje, že panovníci byli ve středověku pokládáni za starosty podle starého práva rodinného. „Ač moc jejich bývala obmezena, . . . ukládána jim přece v obecném domnění povinnost, chápati se ve všem iniciativy, předvídati všecky potřeby a starati se o prostředky k vyhovění jim; měliť buditi a osvěcovati národ, mířiti jej doma i zastávati před cizinou a říditi i vésti jeho síly pokaždé k žádoucímu cíli.“ (PDN V/1, 120.)

K tak mnohostranným akcím však bylo potřebí hojně hmotných prostředků. Ale nejvydatnější zdroje královských důchodů byly ucpány.

Již sama konfiskace církevního zboží byla pro moc a pokladnu panovníkovu velikou pohromou.

Čelakovský v příčině středověkých státních útvarů upozorňuje: „Kdekoliv nepodařilo se založením stavu městského i duchovního zlomiti nadvládu šlechty, tam i státní život ostal zakrnělým, sám v sobě rozpadlým a k velkým dějinným úkolům neschopným . . . Politika posledních Přemyslovcův, sledujíc pevně cíl učiniti moc královskou nezávislou na vůli českého panstva, musila spatřovati v utvoření svobodného stavu městského a v rozmnožení jmění církevního prostředky, jichž k tomu nejvydatněji užíti bylo možno . . . Teprvé rozhojněním zboží městského a církevního, z něhož plynuly značné příjmy do komory královské, teprvé uvedením takových živlův do společnosti státní, pro něž moc panovnická byla nezbytnou potřebou a vedle toho arci zavedením lepší správy na statcích korunních mohl nastati příznivý obrat ve veřejném postavení rodu panovnického.“ (ČMČ z r. 1877, 3—4.)

Poslyšme ještě část výkladu Šustova o hospodářské politice české v XIII. století. Tehdy stav duchovní se domohl znamenitých výsad. „Přes to však setrvává i v následujících dobách duchovenstvo zemí českých, zejména pokud jde o temporalie, ve značné závislosti na králi, takže dokonce se mohl ujmouti názor, jako by zboží duchovní vůbec bylo počítati k statkům komorním, na nichž král daleko vyšší práva má než na jiných statcích zemanských." Ale i tehdy děly se hrubé nátisky zvláště klášterům od mocných laiků, žárlivých na veliké bohatství duchovního stavu. Církevní ústavy zjednávaly si za značné poplatky vojenskou ochranu. Nejraději však hledaly posilu proti škůdcům u panovníků, jimž se odměňovaly daněmi a věrnou oddaností.

Šusta dí dále: „Preláti a opatové vystupují na dvoře královském sice často se sebevědomím pravých velmožů, ale králi z rozkvětu jejich moci nehrozí nebezpečí, nýbrž naopak spíše zisk... v 13. věku vzrostlá zboží církevní se stávají posledním Přemyslovcům zálohou, kterou pevně poutají k sobě v ochranu proti světskému panstvu."

Král často zasahoval hluboko do církevních věcí, rozkazoval, rovnal rozepře mezi církevními ústavy, vměšoval se do prodeje a koupě klášterních nemovitostí. Ovšem chránil zboží duchovenské bedlivě, ale za to žádal značné oběti. Svým služebníkům a členům kanceláře platil mnohdy výsluhou duchovních obročí. Členové královské rady se stávali mnohoobročníky. Někdy panovník urval kus půdy duchovenstvu při zakládání nebo rozšiřování měst.

Jiné — hlavně mimořádné — požadavky panovníků značně duchovenstvo tísnily. Když někdy král se svou družinou pobýval na klášterním statku, klášterní sedláci nuceni k mimořádným dávkám na výživu dvora. V klášterních lesích vyhrazena bývala králi vyšší honitba. Kláštery v bezprostřední blízkosti Prahy sloužily dvoru k ubytování vznešených hostí; vymáháno na nich, aby opravovaly mosty vedoucí k Pražskému hradu. Za válek ukládány klášterům zvlášť obtížné dávky. „A břemenem těžším jiných byly i daně peněžité." Časté berně, které požadoval král přímo, velice trýznivě zatěžovaly klášterní hospodaření. Jestliže při vypsání berně obecné duchovenstvo platívalo ze svých lánů stejně jako šlechtici, ukládány nadto zejména bohatým klášterům nejednou berně zvláštní; k tomu se družívaly mnohdy i vynucované půjčky. Není divu, že na královské požadavky duchovenstvo druhdy vedlo i trpké nářky.

Vyšší klérus v 13. století bral se většinou jinou cestou než světští velmožové. „Ač se zásadně i on domohl znamenitých svobod a kanonické nezávislosti, setrval mocnou oporou panovníkovi a snášel, že se na rostoucí zboží jeho hledělo takřka jako na součást komory královské a přirozenou zálohu pro potřeby královy." (Šusta: Poslední Přemyslovci a jejich dědictví, 174—189.)

Platí tedy i slovo Kaprasovo: „Statky (duchovenství) byly považovány za součást komory a král je proto libovolně zdaňoval. Osvo-

bození duchovních od berní v zemích českých uznáváno nebylo. Ani po vydání bully Bonifáce VIII. Clericis laicos (1296) nebylo osvobození to uznáno.“ (KPK II, 288.) Množství výmluvných dokladů vnutilo i Pekařovu peru přiznání, že církevní statky „bývaly jaksi tichou reservou moci královské, jež považovala se za vrchního vlastníka jejich.“ Před husitskou válkou „na statcích duchovních najdeme nejvíc pokroku správního a tuším i technicky hospodářského.“ (PŽD I, 196—7.) Tedy právě pod správou duchovenstva církevní lány měly výnos znamenitý, z čehož měla značný užitek i královská vláda.

Domněnka, že církevní zboží náleží královské komoře, tolik se zakořenila na panovnickém dvoře, že Václav IV. r. 1393 napsal v náhlém výbuchu vášně Janovi z Jenštejna: „Ty arcibiskupe, vrať mi hrad Roudnici a jiné mé hrady a kliď se mi z mé země České.“ (Ráček: Československé dějiny, II. vyd., 173.) Horkokrevná zpupnost pronesla tu ovšem hrubou nespravedlnost. Názor pracovníků našich o vrchním vlastnictví církevního zboží byl zcela mylný. Co direktně církvi věnováno, zůstávalo jejím majetkem. Ale panovníkům z církevního hospodářství plynuly tak veliké užitky, že příjemný zvyk je vábil k zvrácenému nazírání na církevní právo.

Jestliže Karel IV. právě za čilé spolupráce bohaté hierarchie vykonal díla velkolepá, Václav IV. neomluvitelným pronásledováním církevních hodnostářů a podporou drancování duchovního zboží zcela patrně oslaboval český trůn.

Jest ovšem pravdou, že z církevních statků zvláště v době papežského rozkolu příliš mnoho peněz odváděno papežské stolici. Ale i z peněz sbíraných na posilu církevní centrály bral český panovník značnou dividendu. Šusta připomíná: „Křížové desátky, papežem čas od času duchovenstvu ukládané, plynuly větší polovicí do pokladnice královské.“ (D. c., 188.)

Nelze také zapomínati, jak veliký význam měly pro státní fiskus odpustkové peníze. Kdo lačně zpytuje pouze stíny odpustkové prakse, tomu unikají mnohonásobné blahodárné zisky, tryskající z duší kajícných a z křesťanské obětavosti. Byly udíleny odpustky křížové, na stavbu nebo opravu chrámů, na budování mostů, pro zřízení silnic nebo hrází, pro účely lidumilné i pro jiné obecně důležité potřeby. Co nebylo pokládáno za povinnost státní pokladny, to platily k veřejnému blahu odpustkové mince. Je však význačno, že ze sebraných peněz byla přenechávána nemalá částka zeměpánovi. Proto sami panovníci často papežskou stolici prosili za povolení odpustkových akcí. R. 1439 král Albrecht II. vymohl si ve Vratislavi podíl ze sebraných peněz odpustkových. (NVP I, 428.)

Ale v Čechách a na Moravě tvořili většinu kališníci, kteří proti odpustkům silně brojili. Tedy mizela naděje panovníků, že by zde získali slušné částky na podporu vladařských péčí z odpustkových peněz. Hmotná podpora církve však našim panovníkům v XV. století byla tím žádoucnější, že komorní jmění bylo většinou rozchváceno.

Ze všeho tedy patrno, že samo ochuzení církve u nás značně poškodilo moc ústřední vlády.

Ta újma byla tím trapnější, že po válce všichni opravdoví vlastenci pociťovali nutnost silné, dobře opatřené centrální moci. Vždyť místo zemského práva vládlo právo pěstní, drobné boje a pleny téměř neustávaly, lupičské bandy se množily. Řada politických skupin v Čechách se horkokrevně potýkala. Žádná z těch stran si nezískala tolik autority, aby se mohla chopiti vlády v zemi s nadějí, že přinutí soupeře ke klidu a šetření zemských řádů.

Jak se postaraly privilegované stavy o solidní vybavení koruny? Vaněk Valečovský z Kněžmostu jako muž velice bystrý a vážený byl podkomořím za Ladislava Pohrobka a Jiřího z Poděbrad (v letech 1453—1468). Vidíme v něm upřímného kališníka, vřele oddaného králi Jiřímu. Vaněk jako dlouholetý správce královských měst a korunních důchodů vhroužil svůj zrak hluboko do následků konfiskací, k nimž došlo za první války husitské. Dojem z jasného poznání byl mrazivý. Trpce zaznamenal ve svém žalobném traktátu proti Rokycanovým kněžím (sepsaném asi r. 1457), jak velikou škodu utrpěl český stát kněžským zavedením, „že jest pak císař Zigmund jinak lidi ukrotiti nemoha i musil jim korunu svou, města, arcibiskupství, klášterství, špitálství, jeptišství zapisovati, ježto dodnes tomu království i králi našemu jest to velmi k velikému zlému." (PŽD IV, 189.) Horší svízelí však pro panovníka bylo, že se mu propadala pod trůnem hmotná základna potřebné moci příliš citelným rozptýlením jmění komorního.

Trudné vyhlídky nuzného trůnu.

Za ochotné zápisy Zikmundovy (statků církevních i korunních) rádi utrakvisté zapomínali předešlých krutých a krvavých hněvů. Milánský vyslanec Krištof de Velate 3. března 1437 poznamenal, že císař je „dosti oblíben", jednak proto, že se nemstil svým bývalým odpůrcům, jednak pro hojné zápisy. (UVP I, 241.)

Když měl po Zikmundově smrti zasednouti na osiřelý trůn nový panovník, české panstvo místo péče o jeho slušné zaopatření čekalo na odměny za volbu. Pravilo se později, že Albrechtovi II. pomohly k trůnu více peníze než česko-rakouské smlouvy. Albrecht Braniborský se r. 1468 vyjádřil, že se Habsburk Albrecht musil „vkoupiti". Kdyby prý byl mohl dáti jiný kníže o 100.000 zlatých více, nebyl by se stal Albrecht králem. (UVP I, 264.) Tvrzení to jest sice přehnané, ale pravdou zůstává, že Albrecht přední své podpory v Čechách před volbou štědře odměňoval. (P. d.)

Leopold Dýmal: (Č. d.)

K národním poměrům v brněnském alumnátě v letech 1843 a 1844.

Čeští bohoslovci v alumnátě byli nadále policejně pozorováni. O hr. Sylva-Taroucovi policejní ředitel Hasenöhrl referoval guberniu, že dlí stále na venkově u příbuzných. Brzo však přijde do Brna k minoritům, kde hodlá opakovat více theologických předmětů.[1]) Ostatní přívrženci Jana Bílého jako Jan Fáborský, Benedikt Kulda, Antonín Menšík, Karel a František Smídek prý se zase vrátili po skončených prázdninách do alumnátu. Zdá se však, že v důsledku konaných pozorování přerušili vzájemné vztahy. Funkci učitele české řeči nezastává prý už bohovovec, nýbrž byla svěřena spolehlivému vicerektoru Dohnalovi.[2])

Projevy národního života českých brněnských bohoslovců byly tehdy zcela utlumeny. Jan Soukop ve vzpomínkách na tato léta prožitá v alumnátě napsal: „Není tuto místa šířiti se o cestě růžové, kterou kráčeti bylo chovancům českým, kteřížto lásku k národu svému jevili nikoliv hlučnými demonstracemi, alebrž nevinným čítáním nenáviděných knih českých a pěstováním jazyka, ve kterém se zrodili a jímžto vzdělávati měli a k Bohu vésti národ svůj slovanský. Vše to považováno za trestuhodné blouznění, přepjatost nebezpečnou“ — —[3])

Rok 1844 přinesl do alumnátu ještě více neklidu.

20. června 1844 psal opět z Vídně „gehorchsamster Diener“ hr. Sedlnický gubernatorovi Ugartemu.[4]) „Aus einer im geheimen Dienstwege hierorts vorgekommenen Notiz“ prý se dověděl, že byly před krátkou dobou v brněnském semináři odhaleny mnohé nepořádky a nešvary v chování alumnů. V důsledku toho prý má býti 11 viníků potrestáno vyloučením ze semináře a vůbec z theologických studií. Pisateli listu (Sedlnickému) nebylo prý dosud o tom nic známo. Ptal se tedy, zda tyto nepořádky nejsou pokračováním nešvarů z předešlého roku. Žádal tedy Ugarteho, aby mu podal o těchto událostech zprávu.

Dále mu oznamoval, že referoval císaři o výsledku vyšetřování v brněnském alumnátě v záležitosti hudebně-recitačního večírku. Jeho Veličenstvo prý mu v rozhovoru naznačil, že má býti od bezpečnostních opatření upuštěno. Stačí, aby jednotliví alumnové na-

[1]) Hr. Sylva Tarouca přijal kněžská svěcení 7. srpna 1843 od brněnského biskupa A. Schaffgotsche. Kněžské prvotiny měl ve svém rodišti na zámku v Čechách. Účastnili se jich jeho věrní přátelé Jan Bílý a Karel Šmídek. Viz Halouzka, Mecenáš hr. Sylva Tarouca, str. 12.

[2]) ZUM. Tajné protokoly z r. 1843 č. 299. Dopis od policej. ředitelství.

[3]) Jan Halouzka, Život Jana Nep. Soukopa, str. 12.

[4]) ZUM. tajné protokoly z r. 1844 č. 178.

sáklí Slavomanií byli přísně kontrolováni ve svých osobních a písemných stycích, projevech a p. Při vstupu do duchovní správy měli býti nenápadně pozorováni. Kromě Bílého a Křivky měla se rozšířiti „Invigilirungsregel auch auf alle übrigen durch die ihre Theilnahme an den oben erwähnten Versammlungen kompromitierten Individuen." Jejich přestupky měly býti oznámeny brněnskému biskupskému ordinariátu a těm, kdož mají za úkol „die vollständige Paralysierung jener Umtriebe."

Hr. Ugarte na základě tohoto přípisu dopsal hned 3. července 1844 biskupu brněnskému Arnoštu Schaffgotscheovi. Tázal se ho, ve smyslu policejního presidenta Sedlnického, jaké jsou poměry v jeho biskupském alumnátě.[1])

Od biskupa se mu dostalo této odpovědi:[2]) Biskup doznával, že o uplynulých velikonočních prázdninách někteří alumnové tajně opustili bez dovolení seminář a navštívili své příbuzné a známé. S ohledem na tento nešvar byl Fr. Šmídek, bohoslovec III. ročníku z alumnátu a z theologického učiliště propuštěn, jelikož jeho chování vzbuzovalo nedůvěru. Jan Weis, bohoslovec IV. ročníku a Jan Talský, bohoslovec II. ročníku, byli z alumnátu propuštěni, pokračování v theologických studiích však jim bylo dovoleno. Jan Weis byl přijat k benediktinům v Altenburgu v Rakousích, a bylo mu už k tomu dáno propuštění z diecese. Někteří jiní alumnové, kteří se také bez dovolení vzdálili z ústavu, nebo jen chtěli se vzdálit, byli potrestáni veřejnou důtkou a postem.

Dodatečně při přísném vyšetřování prý se zjistilo, že bohoslovci III. ročníku: Arnošt Micka a Frant. Wučl, bohoslovci II. ročníku: Frant. Černý, Jaromír baron Mundi a Frant. Pfeiffer, tajně přes noc v civilním oděvu opustili alumnát a navštěvovali veřejné hostince a kavárny. Mundi, Wučl a Mička dokonce i vykřičené domy.

Z obavy před důsledky svých činů při jejich odhalení opustili prý alumnát i učeliště dříve, než nastalo vyšetřování. Antonína Šimečka, bohoslovce III. ročníku, biskup z alumnátu propustil rovněž, jelikož, třebaže s dovolením, přece v civilních šatech tajně vyšel a navštívil vinárny. V theologických studiích mu však bylo dovoleno pokračovati. Frant. Vaněk, bohoslovec II. ročníku prý odešel sám, aniž byl vykázán.

Externí diecesní bohoslovec II. ročníku Karel Rompelberg byl vyloučen z theologických studií, jelikož věděl, že baron Mundi a Frant. Wučl navštěvovali dům pochybné pověsti a neudal to na ně. Jeho mravní chování samo už budilo podezření.

Tylo smutné přečiny byly prý vztšinou způsobeny mravně zkaženým baronem Mundi, který před svými představenými předstíral usebranost a zbožnost a je klamal. Tyto přestupky alumnů však podle slov samého biskupa „stehen jedoch mit den derzeitigen slawischen

[1]) ZUM. tajné protokoly z r. 1844 č. 178. Dopis gubernia biskupu Schaffgotschovi.
[2]) ZUM. Tajné protokoly z r. 1844 č. 215. Dopis je bez data.

Bestrebungen in keiner Verbindung," a v důsledku přísného potrestání v budoucnu se podobné výstřední události nebudou opakovat.

Stran hudebně-deklamačního večírku, který konali bohoslovci v alumnátě v minulém roce, biskup zaznamenal: „dass sich bei selben wohl ein jugendlicher Eifer für die Kultivierung der böhmischen Sprache und dergleichen Literatur veroffenbart hat, jedoch keine politisch gefährliche Tendenz wahrgenommen worden ist."

O Janu Bílém, kooperatoru v Židlochovicích, biskup v dopise napsal: „... hat sich im Alumnate durch seinen Vortrag und gutes Betragen ausgezeichnet" a v duchovní správě nyní „wird allgemein für einen soliden jungen Mann gehalten von religiös und politisch guten Grundsätzen."

Češtině prý v alumnátě dosud učil vicerektor Frant. Dohnal. Bude prý však třeba učení češtiny rozděliti na dvě oddělení: pro začátečníky a pro pokročilé. Začátečníky pak bude učit bohoslovec, tak jak to dělal v minulém roce Fr. Bílý.

Biskup dále ujišťuje, že se ve zdejším alumnátě odjakživa a zvláště od minulého roku pracuje proti výstředním slavistickým snahám, pokud to jen nebylo na újmu studia lidové řeči (= češtiny), jež je pro zdejšího duchovního správce nezbytnou. V alumnátě u bohoslovců byla prý též vykonána prohlídka knih a nenašlo se nic, co by bylo závažného nebo nebezpečného.

Po vystoupení barona Mundi ze semináře prý se zjistilo, že měl bezbožecké, obscenní a politicky zakázané knihy („Österreichs Zukunft") a že je tajil před spirituálem, který konával často visitu, tím, že je míval vázané ve formě a s titulem učebných knih.

Na žádost Ugartovu prý biskup představené alumnátu znova přísně uvědomil, aby co nejpečlivěji bděli nad bohoslovci, kteří se kloní ke slavismu. Kdyby u nich zjistili nějaké nebezpečné zásady nebo známosti, měli o tom biskupa ihned informovat.

Projevy a styky kněží-slavistů v duchovní správě biskup též podrobil dozoru. Dal prý si záležeti na tom, aby své diecesní duchovenstvo uchránil pochybných slavistických snah.

Dobově příznačný je závěr biskupova dopisu: „Indem ich die Versicherung meiner ausgezeichnetsten Verehrung erneuere, habe ich die Ehre zu verharren

Euer Excellenz

gehorchsamster Diener

Anton Ernst,
Bischof."

Dopis biskupa Ant. Arnošta Schaffgotschea hr. Ugartemu je ukázkou tehdejší přílišné spoutanosti vrchních představených církve státem. Nebylo jistě biskupa důstojno, aby na pokyn detailně informoval státní úřad o neblahých poměrech ve svém alumnátě a aby v závěru listu vyjadřoval místodržiteli Ugartemu takovou oddanost (gehorchsamster Diener!).

Pozoruhodné též je, že příčinou zlořádů v alumnátě byl šlechtický synek, který, jak patrno, se ke kněžství naprosto nehodil.

O J. Bílém se biskup v dopise vyjádřil velmi pochvalně, Bílý byl osobou jistě velmi kvalifikovanou. Biskup rovněž uznával potřebu pěstění českého jazyka u svých alumnů, imunisoval však ochotně pod nátlakem státních úřadů bohoslovce i kněžstvo od nacionálně politických výstřelků.

Kromě biskupa informoval Ugarteho o poměrech v alumnátě též brněnský policejní ředitel Hasenöhrl. Napřed tak učinil ústně[1]) potom (dne 4. září 1844) i písemně.[2]) V dopise mu pravil, že nepozoroval od uplynulého roku v alumnátě nějakých sklonů k „slavomanii". Vyskytly prý se však v alumnátě zlořády jiného druhu, o kterých místodržiteli referoval už ústně a které domácí řád alumnátu nemálo kompromitovaly. Původcem mravních zlořádů byl „Sohn des mährischen Freiherrn von Mundi, namens Jaromír." Ke svým plánům, jelikož měl k disposici hodně peněz, získal stoupence a pomocí paklíčů se dostali z alumnátu. Nyní prý je však už pod přísnou dohlídkou otcovou a dlí na zámku Račicích. — Současně prý se však proslýchá, že chovanci alumnátu četli zakázané knihy, zvláště „Österreich's Zukunft". Knihu koupil baron Jaromír Mundi stejně jako i jiné mravně závadné knihy a půjčoval je svým spolualumnům.[3])

Jelikož však všichni provinilci jsou už ze semináře pryč, nebylo o událostech možno policii získat přesných zpráv.

Na základě obou dopisů dopsal gubernátor dne 20. září 1844 do Vídně policejnímu presidentu Sedlnickému[4]) Oznámil mu, že biskup proti přestupkům v semináři zakročil, takže brněnský policejní ředitel nepovažoval za nutné se o to starat. Ti však z alumnů, kteří jako kněží už odešli do duchovní správy, že byli dáni pod důkladný dozor okresních hejtmanů. (P. o.)

---

[1]) Policejní ředitel dělal tak asi častěji, že Ugartemu referoval nejprve ústně, později písemně. Nasvědčují tomu dopisy Ugarteho, jež mluví podrobně o některých událostech dříve, než došly písemné zprávy z policejního ředitelství brněnského.

[2]) ZUM. Tajné protokoly z r. 1844 č. 240.

[3]) Baron Jaromír Mundi měl se státi knězem na přání otcovo. K tomuto povolání se však naprosto nehodil. V semináři měl zvláštní pokoj u spirituála Fr. Deabise. V semináři nalezl dosti přátel, při jedné slovanské akademii recitoval předzpěv „Slávy dcery". Vystoupil ze semináře, stal se doktorem mediciny a byl u vojska. Skončil tragicky sebevraždou ve Vídni r. 1894. Viz Halouzka, Životopis B. M. Kuldy str. 41.

[4]) ZUM. Tajné protokoly z r. 1844, č. 250.

František Dohnal: (Č. d.)

Poutníci Absolutna.

Naproti tomu jakými propastmi jde cesta konverse J. K. Huysmanse.

Napřed vyznavač Zolova naturalismu. Jeden z oněch pěti autorů ze „Soirées de Medan" nazvaných „la queue de Zola" ... Ale právě to prostředí, v němž Huysmans jako naturalista hledal předmět svého tvoření, prostředí nejspodnějších vrstev, prostředí nejhrubšího sensualismu a materialismu, prostředí zvířeckých vášní a brutálních dějů — to prostředí tak bezmezně nechutné záhy u Huysmanse samého vzbudilo odpor a hnus a vyvolalo Huysmansův útěk z brutální skutečnosti do světa smyšleného, fantastického, rafinovaného ... To je des Esseintes z románu „A rebours", hledající ukojení v ilusi, když nedala ho skutečnost. A zase marně ... Hle, všechno zkusil k opojení srdce. Exotickou nádheru a exotické květy, orgii barev a světelných effektů, nejrafinovanější požitkářství vystupňované až do šílenosti — všechno okusil a vše se mu zhnusilo. Kde ještě se zachytit? Kde najít záchranu z toho znechucení, z toho zmalátnění, z toho všeho spleenu? ... Náboženství? Víra? „Věřil vteřinu, šel z pudu k náboženstvím, pak za okamžik se jeho víra rozplynula v páry; zůstal přese vše pln zmatku. Věděl nicméně velmi dobře, sestoupiv do svého nitra, že nebude míti opravdu křesťanského ducha poníženosti a kajícnosti."[1]) A tak des Esseintes končí svou bludnou cestu bolestně zmateným výkřikem: „Pane, měj slitování s křesťanem, jenž pochybuje, s nevěrcem, jenž by chtěl uvěřiti, s galejníkem života, jenž vyplul sám za noci, pod oblohou, které neozařují útěšné majáky staré naděje."[2])

Des Esseintes — to byl první krok na cestě k Absolutnu. Nejistý, zmatený — ale za ním následují další, určitější a rozhodnější.

Přichází Durtal, hrdina románového cyklu „La Bas", „En Route", „La Cathédrale", „L'Oblat", cyklu, v němž líčena pout duše z propasti nejhrůznějších zvráceností, orgií těla a šílených blasfémií ve stálém stoupání do čistějších sfér a vždy výš až k Bohu a v náručí církve ... Durtal, pod jehož maskou vystupuje Huysmans sám, po tvrdé škole u trapistů stává se oblatem v klášteře benediktinském ... A Huysmans, ta duše věčně lačná, věčně nespokojená a věčně revoltující, nalezá svůj konečný pevný bod, svůj klid a své štěstí ve víře a ve spojení s Bohem. „Ach, Pane, dej milosti neodtahovati se již, odevzdati se již na vše, žíti konečně, ať to již kdekoliv, jenom když to bude daleko od sebe sama a blízko Tobě!" ...[3])

A když umřel, pochován byl Huysmans dle přání svého v rouchu benediktinském, s křížem na prsou ...

[1]) J. K. Huysmans: „A rebours."
[2]) J. K. Huysmans: „A rebours."
[3]) J. K. Huysmans: „L'Oblat."

A jiní!

Hle, Ferdinand Brunetière. „Nepochopitelné obklučuje nás, svírá nás a ze zákonů fysických nebo ze zkušeností fysiologických nemůžeme nalézti prostředků, bychom z něho něco poznali.“ . . .[1]) A Brunetière po tomto poznání stal se vášnivým odpůrcem vládnoucího tehdy naturalismu a positivismu a to tím více, když poznal, jak malomocná a bezradná je věda právě v nejdůležitějších a nejpalčivějších otázkách života. Vycítil žhavě celou tíhu Tajemna a Neznáma nás obklučujícího a pochopil, jaký význam má náboženství a víra v Boha. Pochopil, že je to jediný bezpečný bod opory ve všem tom zmatku myšlenkovém a mravním, v němž octl se člověk . . . A Brunetière šel za tím bezpečným bodem, šel za tou jedinou jistotou — šel k Absolutnu, k Bohu . . .

Paul Bourget. V mládí odchovanec Stendhalův a Taineův. V té době zapřisáhal se, že „nikdy neskloní kolena před Bohem.“ . . . Ale ku podivu: Ani jemu nepřinesla nevěra radosti, nýbrž jen neklid a smutek. A smutek jeho rostl, když viděl, jaké následky má pro duši lidskou život bez Boha, morálka bez Boha . . . A tak nastala u Bourgeta cesta ke kříži, cesta k Bohu. Již v románě „Mensonges“ („Lži“) abbé Taconet ukazuje Larcherovi kříž a volá: „Věřte mi, nikdo vám toho nepoví více o utrpení a o vášních nežli tento, a nikde jinde nenajdete záchranného prostředku . . .“[2]) A cesta stává se stále určitější. „Žák“ — „Etapa“ — a pak všechna ta další díla („Rozvod“, „Smysl smrti“, „Lazarine“ a j.), kde Bourget stojí již plně na stanovisku katolickém. „Ano, rozhodl jsem se státi se katolíkem“, praví ústy Morandova syna Jana. „Rozhodl jsem se státi se katolíkem, jako jimi byli všichni příslušníci po staletí a staletí. Chci se znovu pohřížiti do nejhlubší Francie. Nechci žíti bez svých mrtvých . . . Našel jsem jejich víru a nenechám jí již zahynouti . . .“[3])

A přichází Louis Bertrand. Přichází také od Zolova naturalismu. Ale zajímavo, jakou cestou přichází. Cestou přes Afriku, přes poušť . . . Tam na poušti poznal L. Bertrand, jak „člověk je nekonečně malou částečkou“ — a přece poslání člověka je tak nesmírně veliké. Tam na poušti zahloubal se ve svůj život a poznal, že dosud žil „ve veliké rozumové anarchii, kde neměl ani jistoty rozumové ani jistoty mravní . . .“ Sám o tom vypravuje: „Již více než 25 let žil jsem v hrozném intelektuálním chaosu. Jednoho dne v Bejrutu potkal jsem Otce jesuitu, který mně palčivě pravil: ‚Proč nepomýšlíte státi se katolíkem? Zítra je památka Dušiček. Budu se za vás modliti. Slíbíte mně, že se budete také modlit?‘

Neslíbil jsem ničeho! Na Dušičky však přece byl jsem přítomen obvyklé mši, abych tak držel se svými krajany. Pokoušel jsem se modliti se skeptickým poloúsměvem na rtech. Zpracovával jsem prázdnou modlitbu filosofa na Akropoli: ‚Ó neznámý Bože!‘ V tom

[1]) F. Brunetière v Revue des Deux Mondes 1895.
[2]) P. Bourget: „Mensonges.“
[3]) P. Bourget: „L’Étape.“

jsem spatřil závoje sester svatého Vincence z Pauly; zbožně klečely na kolenou. Tento prostý pohled mně stačil, abych se rozpomenul, že pokora je také jednou z křesťanských ctností.

Mimoděk svezl jsem se na kolena a s velikým nadšením v srdci odříkával jsem „Ave Maria".

Od té chvíle všechno, co mně katolictví znechucovalo, všechno, co se mně zdálo nemožným, přišlo mně snadným a příjemným. Ve vánoční noc v Betlemě, v malé kapličce františkánského kostela, poklekl jsem s poutníky a vztahoval své rty po Hostii."[1])

A jiní konvertité!

Adolphe Retté! „Du diable à Dieu." Jaká konfesse úžasná a jímavá!

Nebo Charles Morice, známý theoretik symbolismu. Tak dlouho stál v táboře protikatolickém! Až konečně po dlouhých bojích, po šťastně překonaných pochybnostech vrací se k víře a brožurou, která stala se sensací dne, oznamuje užaslému světu zmrtvýchvstání své katolické duše.

A nelze nevzpomenouti současně těch, kteří již celým dílem svým stojí na půdě katolicismu.

Je to především veliký romanopisec René Bazin, ten nevyrovnatelný vypravěč, úchvatný krajinář a podivuhodný básník života, který tak přesvědčivě dovede vyzvednouti morálku a náboženství křesťanské a tak jímavě dovede líčiti konverse a cesty k Bohu.

A vedle Bazina Henri Bordeaux, ten, který nazván byl zachráncem francouzské rodiny.

A mohutný Emile Baumann, který ve svém díle tolik vyzvedá smysl oběti a smysl bolesti.

A Pierre l'Ermite, originelní, břitký, třebas ne vždy dosti na výši umělecké, neúnavný apoštol, který vždy znova a znova volá lidem dvacátého století ty staré a přece věčně platné pravdy křesťanské, oráč Boží, který vždy znova „chápe se radlice a přes ponurý obzor dneška seje sémě k příštímu jaru do ssutin odumírajícího světa . . ."[2])

A souběžně ta nádherná linie básníků-konvertitů!

Paul Claudel především. Paul Claudel, ten herold věřícího idealismu, geniální básník s věrou misionáře a silou obnovovatele, jak nazván byl kdesi. Paul Claudel, který právě nám Čechům stal se tak blízkým a drahým jak svým pobytem v Praze, tak svými vroucími „Svatými obrázky českými" . . .

Claudel v mládí byl také vyznavačem Renana a Tainea a jejich doktrin. Ale ne dlouho. Již v r. 1890 dvaadvacetiletý stává se konvertitou a tak svou konversí předchází konverse starší generace, oněch konvertitů z r. 1898 . . . A jakým opravdovým katolíkem stává se, katolíkem veliké živé víry, která proniká cele i jeho život

[1]) Louis Bertrand v „La Croix". Cit. „Našinec" 1931.
[2]) Pierre l'Ermite v předmluvě ke knize „Le soc" („Rádlo").

i jeho dílo. Jak velebně zní jeho vyznání víry v „Professionálu“: „Věřím, aniž měním jediné tečky v tom, več moji otcové věřili přede mnou, vyznávajíce Spasitele lidí a Ježíše, který umřel na kříži, vyznávajíce Otce, který jest Bůh, i Syna, který jest Bůh, i Ducha svatého, který jest Bůh, a přece nikoliv tři Bohové, ale jediný Bůh.“ ... Symbolum Athanasianum ve vyznání básníka dvacátého století! ... A šťasten v nově nalezené víře děkuje vroucně Bohu za své obrácení: „Buď požehnán, Bože, který jsi mne vysvobodil od model, který činíš, že klaním se jen Tobě samému a ne Isidě nebo Osirisovi nebo Spravedlnosti nebo Pokroku nebo Pravdě nebo Božskosti nebo Humanitě nebo Zákonu přírody nebo Umění nebo Kráse ...“[1])

A Claudel od konverse připíná se zcela k Bohu, v nadšené adoraci kloní se před nesmírnou velebností Boží a stává se hlasatelem Boha a ukazovatelem cesty k Němu ...

Tak na př. Fracis Jammes, stejně slavný druh Claudelův. Sám nazývá Claudela svým strážným andělem a doznává, jaký vliv měl Claudel na jeho obrácení, jak stal se mu vůdcem na cestě k Pravdě, k Bohu ...

Je pravda: První dotek byl i zde od Boha. Dotek milosti Boží cestou bolesti ...

Jammes, který v mládí žil jen mladičkému opojení světa a jen v něm hledal svoje štěstí, poznal, jak malé a vratké je takové štěstí. Poznal to na sobě, poznal to na jiných. A viděl najednou to ohromné utrpení v životě jednotlivců i v životě lidstva. A marně — on bez víry v Boha — hledal vysvětlení. Vše zdálo se mu tak k smrti zoufalé. „Comment, mon coeur, n'es tu pas mort depuis un an? ... Et pourquoi suis je né? ...“[2]) „Jak to, mé srdce, že jsi neumřelo? ... A proč jsem se narodil?“ volá zoufale ...

Ale přece to vše musí míti nějaký smysl. Musí míti smysl i to utrpení, ta bolest ve světě ... A básník hledá ten smysl bolesti, hledá odpověď na svoje otázky — a při tom právě Claudel pomáhá mu nalézti tu odpověď. Claudel stává se mu vůdcem, stává se mu „drahým duchovním otcem“ a stává se pak radostným svědkem jeho obrácení v té nezapomenutelné chvíli, kdy Fr. Jammes po prvé zase po dlouhé době přijímá Tělo Páně a Claudel při tom při mši sv. ministruje ... Francis Jammes, ten bolestný poutník, jak sám se nazval, došel cíle, došel i touženého štěstí „ve stínu našeho Boha“ ...[3]) (P. d.)

[1]) Paul Claudel: „Ody“.
[2]) Fr. Jammes v básni „Existence“.
[3]) Fr. Jammes v „Revue des Jeunes“.

Písemnictví.

ff. — Ant. J. Kožíšek: Zakrvácené arény. Španělské reportáže. Tiskem a nákladem Občanské tiskárny v Brně. 1938. Str. 286 s 34 fotografiemi, 30 Kč.

Československý novinář podává tu velmi názorné vylíčení Španělska za občanské války. Není to souvislé vypravování, nýbrž kaleidoskop drobných pozorování, jež se sama skládají v celkový barvitý obraz. Už ty letmo zachycené dojmy z cesty letadlem přes Mnichov, Ženevu, Marseille do Barcelony upoutají našeho čtenáře. V Ženevě si dámy pochvalují Baťovy střevíčky, v Marseilli se už hlásí blízkost Španělska z hovoru španělských emigrantů obou znepřátelených stran. S příjezdem na barcelonské letiště se počíná dílo zpravodajovo. Snaží se proniknout v revoluční atmosféru. Pozoruje, poslouchá, účastní se sám hovoru. Vidí kláštery proměněné v domy milicionářů, hledí na jejich výcvik, pozoruje je při jejich pochybných zábavách, dívá se za auty odvážejícími je na bojiště, nezapomíná ani na dívky milicionářky, které dovedou od her lásky přejít v bojovnou pohotovost, vnímá nadšení mládeže, skládající revoluční armádu. Ocitá se v úřadovně odboru pro lidovou obranu, nádherném to paláci bývalého vojenského guvernéra, kde dostávají cizí novináři denně psané zprávy o situaci na frontě, tu se jim také vysvětlují příčiny revoluce a vyslovuje naděje v brzké vítězství republikánské lidové armády. Zde dostávají novinářské legitimace, propustky a průvodní listiny, zaručující jim relativní bezpečnost, jsou-li ovšem podepsány anarchistickými organisacemi a protifašistickou milicí. Pisatel zažije se svým druhem střílení a vraždění na ulicích. To političtí předáci účtují se svými odpůrci. Také prováděli milicionáři na svůj vrub noční rekvisice u bohatých občanů. President Companys hrozil demisí, neustane-li teror, který poškozuje pověst katalánského boje za svobodu. Censura je přísná. I zprávy zahraničních novinářů jsou přísně censurovány, ale náš zpravodaj si zašel k českému kamarádu censorovi, který mu orazítkoval dopis, aniž se do něho podíval. Náš novinář chodil i do biografů, kde se promítaly filmy z fronty, ba vymohl si i přístup do vězení. Tam se přesně rozlišují prostí provinilci od politických vězňů. Osud těchto je mnohem horší, třebas se sem dostali jen pro nepatrné věci, že projevili nějak sympatie k protivníkům. Nesmějí se holit a v mučivé nečinnosti očekávají svůj osud. Ať již milují republiku nebo ji nenávidí, všichni jsou Španělé a milují svou zemi. Pisatel odjel i na frontu vlakem s milicionáři. Tam se volně pohyboval, i byl zajat a podezříván z vyzvědačství. Také byl přítomen operacím raněných v poli a zažil dramatický okamžik, kdy uprostřed operace zhasla světla, protože byl hlášen nepřátelský nálet. Posléze líčí K. nesnáze, jaké měl, aby se dostal z Barcelony. Zážitky vlastní střídá autor s všeobecnými úvahami o příčinách španělské

občanské války a vysvětluje, jakými úskoky se dostala Lidová fronta ve Španělsku k moci. Její přívrženci obdrželi na př. volební lístky za své protivníky, a když tito přišli k volbě, řeklo se jim, že již odvolili, jindy protivníkům přímo bráněno v tom, aby opustili dům a dostavili se k volbám. Řádové sestry zase byly předmětem urážek a výsměchu. Mnohé proto odešly, aniž volily. Na venkově, který byl komunistickým ideám příliš vzdálen, získávala si Lidová fronta přívržence tím, že je agitátory ponoukla, aby zabrali velkostatkářskou půdu.

Zanechme nyní vládního Španělska a přejděme s autorem do Španělska národního! I tam se dostal z vlasti letadlem, nejprve Čsl. letecké společnosti do Marseille, v jejímž přístavě se nakládá zboží a zbraně pro vládní Španělsko. Tomu se říká „neintervence". Z Marseille ho dopravilo dále letadlo německé Lufthansy. Líčí dojmy cesty, vidí zasněžené Pyreneje, v městě Burgos pozoruje válečný ruch, barety karlistů, ještě spatří Valladolid a už se blíží Salamanka. Vzhled města je vlídný, nikde stopy po válečném napjetí. Přijetí bylo srdečné a takový příjemný byl celý pobyt našeho válečného zpravodaje v národním Španělsku. Salamanka je město chrámů a paláců, sídlo generalisima Franca.

Třeba se zase vrátit o rok do minulosti, neboť autor navštívil národní Španělsko až v polovici roku 1937. Republika rozčarovala i nejoddanější duchy republikánské. Přišla vláda Lidové fronty a s ní teror a pálení kostelů. Nebohá země se dostává záhy do moci anarchistů a komunistů. Lidová fronta nedovedla zjednat a udržet pořádek. Jen vraždy, sociální konflikty, úplné znehodnocení španělské měny, zničení zemědělství a průmyslu — to byla její smutná bilance. Stále nové nepokoje se střídaly v provinciích. Komunisté a anarchisté s Cabarellem v čele otevřeně se prohlásili pro dělnickou vládu, žádali znárodnění bank, továren, a půdy, konfiskaci jmění církve a šlechty, rozpuštění armády a četnictva a prohlášení diktatury proletariátu.

Republikánská levice poznala, že byla obelstěna, ale k návratu bylo příliš pozdě. Komunisté a anarchisté se cvičili ve zbrani. Uniformovaná mládež se učila ve střelbě z kulometů a pušek. Lidová fronta připravovala revoluci na 30. červenec. Vlastenecké hnutí ji však předešlo. Poslední signál dalo zavraždění výtečného národohospodáře, poslance Calvo Sotelo. Dva dni nato se africká armáda vzbouřila a přepravila na poloostrov. Náš zpravodaj jde ve stopách těchto událostí. Se synem barcelonského továrníka Rifa, který byl nucen uprchnouti z vládního Španělska, projížděl Starou Kastilií. Spatřil úctyhodnou Avilu, viděl z dálky rozsáhlý Eskorial, zabraný vládními, a blížil se k nešťastnému Toledu, jež se už nehlásilo z povzdálí svým Alcazarem. Navštívil jeho trosky a podzemní chodby, jež byly svědkem tolika statečnosti, zbožnosti a obětavosti hrdinných obhájců. Bránil-li se neohrožený Moscardo se svou hrstkou po 69 dní v Alcazaru, odolával četnický kapitán don Santiago Gonzales Cortez v starém klášteře v jižní provincii Jaen s ještě menším počtem věrných po 9 měsíců velké přesile dobře ozbrojených oblehatelů. „Velikost

hrdinství kapitána Corteze nebo plukovníka Moscarda nemůže pochopit ten, kdo neviděl Toledo a nezná na březích Guadalquiviru S. Naria de la Cabeza. Pochopí ji jednou ti, kteří ještě dnes hovoří o generálu Francovi jako o povstalci?“ — Provázen p. Rifou, prohlédl si náš zpravodaj zákopy na madridské frontě, vzdálené jen 50 m od linií mezinárodní brigády, a mohl odtud pozorovat život na madridských ulicích. Dojemné bylo, když mu před odjezdem do Salamanky odevzdával kapitán Moro dar pro dcerušku, starou panenku, kterou nalezl v kterémsi domě a jež mu zachránila život, když se pro ni shýbal a unikl tím pohybem padajícímu granátu. V Salamance zažil tuto příhodu: Naslouchal v přeplněné kavárně roztoužené písni nějakého zpěváka a zapomněl s ostatními na válku. Pojednou zhasla světla, ozvaly se zvuky sirén a již bylo slyšet vrčení motorů letadel, přerušované občasnými výstřely protiletadlových baterií. Franco Carascal nepřestal zpívat. Tichounce improvisoval, aby uklidnil posluchače. Ti byli ohromeni nenadálým útokem, že zapomněli hledat útočiště v bezpečnějších úkrytech . . . Ohromující rána přehlušila pěvce . . . Když signál oznamoval konec nebezpečí, vyhrnuli se posluchači, aby pospíšili na místo výbuchu. Autor byl mezi nimi a viděl, jak z trosek byly vytahovány mrtvoly . . . V Salamance není nouze o žádné zboží, ani o lahůdky, v kavárnách možno vyslechnouti zprávy z bojiště i ze zahraničí, je tu mnoho vojáků. Karlisté v červených baretech hovoří o sloučení karlistů s falangisty. Je to velká událost. Vždyť až do nynějška cíle těchto vlasteneckých organisací byly tak protichůdné, že jen nebezpečí vlasti a protimarxistická zášť mohla jim dovolit bojovat bok po boku. Italských dobrovolníků autor v S. neviděl, zato dost německých pilotů, provádějících akrobacie na nepatrném prostoru. Dovídal se o ruských tancích a jak se vojáci dovedli jim postavit. Novináři cizí měli v národním Španělsku mnohem více volnosti než na území vládním. Národní Šp. novinářům nic nezatajuje a nepotřebuje se proto obávat kritiky. Pravda, i v nár. Šp. jsou věci, s nimiž nelze úplně souhlasit. Než pořádek ve státě a stálá vítězství jsou nejlepší propagandou nár. Šp. — Už dost tu bylo pověděno o zajímavé knize Kožíškově a přece ještě ne všechno, na př. jak je v nár. Šp. prakticky řešena otázka sociální, jak je tu zorganisována sociální pomoc, aby nebylo ani jednoho španělského občana, který by trpěl nouzi nebo zimu. Sociální pomoc je první, která přichází za vítězným vojskem do dobytých měst a rozdává potravu. Také o náboženském životě nár. Šp. se v knize Kožíškově dočteme. Byli-li za vlády Lidové fronty zapalovány kostely, kněží a zbožní věřící pronásledováni, tím těsněji přilnuli lidé v nár. Šp. k víře a kostelu.

Bylo již na dostatečném počtu příkladů, myslím, ukázáno, jak zajímavé a bohaté jsou španělské reportáže Kožíškovy, že vyčerpávají vše, co možno říci o této zemi, pohroužené do děsné občanské války. Kdo není do věcí španělských zasvěcen, nemůže ani posouditi, co je tu různých problémů. Kožíšek se všech dotýká příležitostně, na svém místě — a to jen zvyšuje půvab hnihy, že čtenáře neunavuje dlouhými

úvahami, proplétaje je živým vylíčením vlastních zážitků. Pisatel se snaží o nestranný obraz obou válčících stran, třebas jsou jeho sympatie při Francovi. I vůdčí osobnosti (presidenta Companyse, gen. Franca a j.) obou stran nám přibližuje, líče své vlastní styky s nimi.

Čtenáři jsou také vítány poznámky o Čechoslovácích, s nimiž se u obou válčících stran setkal, jakož i zmínky o tom, jak se ve Španělsku o Československu hovoří, též návrhy pro oživení obchodních styků mezi oběma zeměmi — mohou býti uváženy.

Vhodné ilustrace mluví samy o sobě o spoustách natropených válečnou litií a zběsilostí protináboženskou. Jen jednu věc tu třeba uvážit: zda totiž možno dát knihu každému do rukou. Kožíšek popisuje na mnohých místech dost naturalisticky zjevy, jež teprve válka vynese ze skrytosti na povrch: neomalené pohlavní styky vojáků a zvlčilost žen.

*

Dr. Josef Kratochvil: Příručka dějin filosofie. (Otisk III. oddílu Rukověti filosofie.) V Brně, Obč. tiskárna, 1938. Str. IV, 388 vel. 8:, cena Kč 35.—.

Dnešní napjatá doba, v níž běží o přetvoření celého světového řádu, ukazuje nejlépe, jaký nesmírný význam mohou mít filosofické nauky, dovedou-li je jejich hlasatelé náležitě uplatnit. Jsme svědky toho, že nebezpečný rozmach velké říše vyrostl z politické nauky, jež má nepochybně filosofický podklad. Bohužel nejsou všecky nauky stejně správné, a k velké škodě lidstva našly právě mnohé bludy nejhorlivější a nejvášnivější zastánce. Otcové těchto osudných omylů jsou už dávno mrtvi, ale jejich nauky hlodají stále jako zhoubná hlíza na těle lidstva.

Je proto nutno, aby se znova a znova zdůrazňovalo, že filosofie značí ve své nejvlastnější podstatě lásku k pravdě a že pravá filosofie musí hledati hodnoty trvalé a věčné. Filosofie, nesená tímto duchem, je philosophia perennis, filosofie věků, jež nemá platnost jenom časovou nebo místní. Obtížného úkolu, vytvořiti soustavu filosofie, jež by z bohatého nánosu lidského myšlení, věky navrstveného, vybírala zrnka skutečné pravdy a opravdové moudrosti a seskupila se v ladný celek, podjal se u nás známý křesťanský filosof dr. Jos. Kratochvil již ve svých čtyřsvazkových „Meditacích věků“, jež jsou zároveň vůbec prvními úplnými česky psanými dějinami filosofiie.

Své úsilí vyvrcholil nyní dr. Kratochvil v „Rukověti filosofie“, jejíž historický oddíl byl právě vydán samostatně pod názvem „Příručka dějin filosofie“. Název „Příručka“ je plně oprávněný; je to dílo příruční jak svým rozsahem, tak srozumitelným a přehledným zpracováním obsáhlé látky a svou vzácnou úplností.

„Příručka dějin filosofie“ je rozdělena na pět hlavních oddílů, z nichž první zahrnuje filosofii orientální, druhý filosofii řeckou a římskou, třetí filosofii středního věku, čtvrtý novověkou filosofii a

poslední filosofii nejnovější. Ke každému oddílu je připojen obšírný výbor z novější literatury.

V úvodní části, nadepsané „Filosofická údobí", vyhlašuje autor své filosofické kredo těmito krásnými slovy: „V posledních letech se stále jasněji a otevřeněji uznává, že filosofické poznání nesmí ulpívati ani na zevních faktech, ani na formální stránce ideí, nýbrž že musí vésti k filosofii životní, jež dovede ladně sloučiti plnost platonských ideí s aristotelskou přesností pojmovou, Augustinovo prožívání pravdy s thomistickým jejím usoustavňováním, objektivní metafysiku středověku s moderním kritickým posuzováním filosofických záhad. Obnova filosofie sv. Tomáše Akvinského v katolicismu, novoidealistické snahy Newmanovy, Solovjevovy, Euckenovy, Blondelovy atd. připravují jistě ve všech zemích půdu velké synthese filosofické. Upřímnou tuto snahu zladit veškeru myšlenkovou činnost dob předchozích i doby dnešní v mohutnou harmonii, jež by zazněla jako kosmický hymnus nejvyšší pravdy a lásky v duších všech, nazval jsem na počátku své činnosti novoidealismem, chtěje tím naznačiti ideální snahu lidskou dostoupit až k Pravdě absolutní, jež značí plnost myšlení i bytí." Již z těchto slov zjevno, jaký duch vane celým dílem.

V oddíle o orientální filosofii, které bývá v jiných dějinách filosofie věnováno zpravidla velmi málo místa, a mnohdy bývá vůbec vynechána, ukazuje autor důmyslně, že stejně jako logické a fysické nauky v indické filosofii, brahmánská a budhistická morálka, tak i etické názory čínské knihy Tao-tek-king, reformy Konfuciovy a učení Zoroastrovo ukazují na věčnost pravdy a jsou tedy jakýmisi předtuchami filosofie věků.

Oddíl o filosofii řecké a římské je vzhledem k filosofii novověké hodně rozsáhlý. Tato zdánlivá neúměrnost se vysvětluje tím, že autor je si dobře vědom nesmírného vlivu řecké filosofie na pozdější myšlení. Největší pozornost věnuje ovšem vrcholným zjevům antické filosofie, Sokratovi, Platonovi a Aristotelovi, jejichž nauky podrobně rozebírá.

Velký význam má oddíl o filosofii středověké, a to nejen proto, že právě v tomto oboru je Kratochvil uznávaným odborníkem, nýbrž i z toho důvodu, že filosofie středního věku bývá v historii filosofie zpravidla až trestuhodně opomíjena. Kratochvil však správně pokládá křesťanství nejen za mezník světových dějin, nýbrž i za mezník lidské kultury. Křesťanství vrhlo svou naukou lásky, postavenou proti antickému egoismu, nové světlo na všecky filosofické záhady. Přes to, že první období křesťanské filosofie, doba sv. Otců, nerozlišuje ještě přesně filosofii od theologie, může se pochlubiti vynikajícím představitelem, sv. Augustinem, jehož filosofie shrnuje v nádhernou synthesu antickou spekulaci s mystickou vroucností křesťanskou a bystrým pohledem psychologa, který plně pochopil svou dobu.

Novověkou filosofii charakterisují podle Kratochvila dva hlavní proudy: empirismus a racionalismus. Protože se novověká filosofie na

rozdíl od středověké synthesy stává čiře osobní, subjektivní, vznikla z ní pestrá směs názorů a teorií bez zvláštní vnitřní souvislosti. Pečlivým rozborem odmítá Kratochvil zejména Kantův kriticismus, jenž po jeho soudě rozleptal filosofii tak, že v nejnovější filosofii marně hledáme nějakou řídivou soustavu. Teprve strastiplná doba světové války a poválečného rozvratu si vynutila aspoň na vrcholcích myšlení snahu po zduchovění života a jednotné synthese pravdy.

Proti všem podobným příručkám cizojazyčným má Kratochvilovo dílo velkou přednost, že se nespokojuje vylíčením filosofického myšlení v jeho hlavních představitelích — a to ještě jenom příslušníků velkých národů — nýbrž že spravedlivě zhodnocuje podíl všech pracovníků, i když jejich význam nebyl zrovna světoborný. Při tom si bedlivě všímá filosofů menších národů, zejména slovanských, kteří pro cizí autory takřka vůbec neexistují. Svědčí o tom už okolnost, že osobní rejstřík „Příručky" obsahuje na 1700 jmen filosofů, počet to, s nímž nemůže soupeřiti žádné podobné dílo.

Je třeba jednou otevřeně říci, že není větší pošetilosti a zároveň větší nespravedlnosti k vlastní práci, než ničím neodůvodněné přeceňování cizí vědecké tvorby. K dobrým, poctivým a objektivním dílům svých vlastních lidí přistupujeme s nedůvěrou a jakousi hyperkritičností a mnohdy je předem odmítáme jenom proto, že jde o práci našich vůdců. Místo toho, abychom se upřímně těšili z každého úspěchu české vědecké práce, kupujeme díla cizí, z nichž se dovídáme, že kromě filosofie německé (nebo anglické, francouzské či italské) neexistuje buď vůbec nic nebo skoro nic. Je nutno, abychom si konečně uvědomili, že cizí díla nás informují neobjektivně, jednostranně a neúplně, kdežto naopak spisy jako je Kratochvilův — už proto, že si autor je vědom své příslušnosti k malému národu a tím velké odpovědnosti — jsou psány nestranně a věcně a podávají poučení dokonalé.

Kratochvilova „Příručka dějin filosofie" je vzorem vědeckého díla; její cena se podstatně zvyšuje ještě tím, že je svým jasným a srozumitelným podáním přístupna každému, kdo touží po poučení, a nikoliv jen úzkému okruhu zasvěcenců. Nepochybujeme o tom, že nejnovější Kratochvilovo dílo, které bude výtečnou pomůckou všem, kdož filosofii studují nebo se o ni zajímají, bude přijato s obecným uznáním; byla by to jen spravedlivá odměna celoživotního úsilí autorova, zasvěceného hledání pravdy.

Rozhled

Náboženský.

Podobenství Páně ve světle papyrologie.

Výtečná práce dra Merella „Papyrologie a Nový zákon“ (Praha, 1938) připamatovala mi obdobnou studii z let 1925 a 1926, kdy jsem byl žákem bibl. ústavu v Římě. Listoval jsem právě v Deissmannově knize „Licht vom Osten[3]“ (Tubinky, 1909), když mou pozornost upoutaly četné analogie mezi parabolami Pána Ježíše a tehdejším denním životem, jak se o něm dočítáme v řeckých papyrech. Myšlenka mne počala zajímati, jejím plodem je také tento článek.

Abych nebyl příliš rozvláčným, neotiskuji řecký text ani nepodávám pokaždé jeho slovný překlad; vybírám jen prvky, které potvrzují pravdivost podobenství nebo zaručují jejich časový kolorit.

a) O marnotratném synovi.

Všichni známe dojemně krásné podobenství o marnotratném synovi (Luk. 15, 11n); jen málo jich však ví, že v zimě 1877-78 byl nalezen v okolí Medinet el Fayûm papyrus, který nám dochoval podobný výjev. Papyrus pochází z 2. stol. po Kristu a je dnes majetkem berlínského musea.[1])

V osadě Karanidě žila ovdovělá matka Neilus. Měla dospělého syna Antonia Longa, který jí však způsobil mnoho trpkých chvil. Počal hýřiti, snad měl i společníky. Když došly peníze, dělal dluhy, konečně uprchl. Slibovaného ráje se však nedočkal. Jeho šat ošuměl a sotva zakrýval nahotu; protože nebylo peněz, počal trpěti hladem. V této tísni zalétal často ve svých vzpomínkách k dobré matce, kterou tak lehkomyslně opustil. Již dávno uznal své provinění a v duchu ji prosil za odpuštění. Neměl však odvahy, aby se vrátil.

Šťastnou náhodou setkal se s bývalým přítelem Postumem. Od něho se dověděl, že matka již dávno zapomněla; přišla dokonce do hlavního města — podle všeho Arsinoe — a pátrala po ztraceném synovi. Proto sedl a napsal dlouhý dopis. Písmo není právě úhledné, tím více nás zajímá jeho obsah. Praví doslova:

„Antonius Longus posílá své matce Neiluse mnoho pozdravů. Stále si přeji, abys byla zdráva. Modlím se za tebe každý den k pánu Serapiovi. Rád bych ti pověděl, že jsem ani nečekal, že přijdeš do hlavního města; z toho důvodu jsem ani do města nešel. Přijíti do Karanidy se hanbím, protože můj šat je ošumělý; povím ti, jsem skoro nahý. Prosím tě, matko, smiř se se mnou! Již vidím, co jsem na sebe uvalil, jsem trestán v každém směru. Uznávám, že jsem zhřešil. Dověděl jsem se od Postuma, který se s tebou setkal v kraji arsinoj-

[1]) Aegyptische Urkunden aus dem Königlichen Museum zu Berlin. Griechische Urkunden, 1900; svazek III., čís. 846.

ském a všecko — v nevhodnou dobu — ti pověděl. Nevíš, že chci býti raději mrzákem, než míti vědomí, že jsem někomu ještě dlužen jediný obol? Přijď sama!" — Škoda, že konec dopisu se nám nedochoval. Také nevíme, co matka odpověděla. Okolnost, že ztraceného syna hledala, dává nám tušiti smírné zakončení neblahého sporu. Zaplatila dluhy a nad oběma zářilo opět slunko míru. Syn sotva se ještě odvážil zarmoutiti matku, která se k němu ukázala tak velikomyslnou.

Podobnost obou výjevů je tak překvapující, že Deissmann[1]) neváhal napsati smělá slova: „Kdyby nalezený dopis se nám byl dochoval u některého staršího spisovatele, mnoho kritiků by nám učeně dokazovalo, že evangelista čerpal z tohoto pramene."

b) K podobenství o milosrdném Samaritánu.

Loupežné přepady nejsou v Palestině dosud velikou zvláštností; stěžoval si na ně již ve 2. tisíciletí před Kr. babylonský král Burnaburiáš (1381—1352). Jak se dovídáme z Musila,[2]) hledívají se kočovníci zmocniti kořisti — pokud možno — bez krveprolití; ke zbrani sáhnou teprve, když napadený se postavil na odpor. Proto ještě nikdo se neodvážil popříti možnost události, o které vypravuje evangelium (Luk. 10, 30).

A přece zasluhuje zmínky papyrus z r. 171 po Kr., nalezený ve Fayûmu, protože užívá skoro stejných slov, která čteme u sv. Lukáše. Obsahuje žalobu, kterou poslali dva obchodníci vojenskému veliteli v nedaleké Euhemerii (Kasr el-Banât). V ní píší:[3])

„Když jsme se včera — 19. dne měsíce Tot — vraceli ze vsi Theadelfaie, přepadli nás mezi Polydeukiou a Theadelfaiou ničemové, spoutali nás i s vojenskou stráží, ztýrali nás mnohými ranami a poranili Pasiona, uloupili nám jedno prasátko, Pasionovi vzali i plášť a" — ostatek stížnosti se nedochoval.

Je to nový doklad, jak uměl Kristus líčiti životně; nebyla to jen planá slova, když chrámová stráž vrátila se s nepořízenou a svůj nezdar hleděla omluviti poznámkou: „Nikdy člověk nemluvil tak jako člověk tento" (Jan 7, 46).

c) K podobenství o nemilosrdném služebníkovi.

V podobenství o nemilosrdném služebníkovi čteme také slova: „Služebník odešel, dal jej (druha) do žaláře, až by dluh zaplatil" (Mat. 18, 30). Odjinud[4]) se dovídáme, že se nešetřilo ani ženy a dětí. Také tuto podrobnost nám dotvrdily papyry.

Stejného přečinu dopustil se r. 85 po Kr. v Egyptě jakýsi Fibion. Podle nalezeného papyru[5]) zdědil po svém zemřelém otci také dlužní

[1]) Licht vom Osten[3], Tubinky 1909, 128.
[2]) Tajemná Amra, Praha 1932, 106.
[3]) Deissmann, Licht vom Osten[3], Tubinky 1909, 91.
[4]) Zeitschrift der Savigny-Stiftung 26 (1905), 488.
[5]) Vitelli, Papiri fiorentini, Milán 1905, 113n.

úpis jakéhosi dlužníka a několik (příbuzných?) žen. Všichni se odvolali k římskému soudu. Místodržitel C. Septimius Vegetus chtěl ho za to zbičovati; Fibion měl však mocné přátele, kterým se podařilo provedení rozsudku zabrániti. Byl propuštěn; při tom pravil císařský úředník: „Zasloužil bys, abych tě zbičoval, protože jsi o své újmě uvěznil zachovalého muže a dokonce i ženy. Ale daruji tě lidu a budu k tobě milosrdnější.“ Skoro se nám zdá, že slyšíme Pilátovu odpověď, kterou propouštěl loupežného Barabáše (Luk. 23, 17n).

d) K podobenství o nehodných dětech.

Člověk dovede býti k Bohu hodně nevděčný; někdy se zdá, jako by nekonečná láska nebeského Otce ubíjela v jeho duši každé lepší hnutí. Ne, nedivím se, že Spasitel přirovnal takové lidi k rozmazleným dětem, kterým nevyhoví nikdo (Mat. 11, 16n).

Zajímavou ilustraci k tomuto podobenství podává nám list egyptského hocha Theona z 2. nebo 3. stol. po Kristu. Byl nalezen v Oxyrhynchu.[1]) Zní v pěkném překladu dra Hudce.[2])

„Theon Theonovi otci pozdrav! Pěkně jsi to udělal! Nevzal jsi mne s sebou do města! Necheš-li mne vzíti s sebou do Alexandrie, nebudu ti psát psaní, ani nebudu s tebou mluvit, ani ti nedám pozdravu! Přijdeš-li však do Alexandrie (a mne nevezmeš), nepodám ti ruky, ani tě budoucně nepozdravím. Nechceš-li mne vzít s sebou, to se stane! Také matka moje pravila Archelaovi: „Zblázním se s ním! Pryč s ním!“ Pěkně jsi to udělal. Dary jsi mi poslal veliké, lusky! Ošidili nás tehdy, dvanáctého, když jsi odplul. Tedy pošli pro mne, prosím tě! Nepošleš-li, nebudu jíst a nebudu pít. Tak!

Zdraví ti přeju.
Měsíce Tybi 18.“

Na druhé straně: „Odevzdej Theonovi od syna Theonka.“

K listu připojuje dr. Hudec zajímavou poznámku: „Je to rozkošná idylla z domácího života, kterou nám nastiňuje tento dopis. Rozmazlený a rozdurděný synáček píše otci, který po Nilu odplul do Alexandrie a jeho s sebou nevzal! Patrně otec odejel buď časně ráno nebo pod záminkou, jako by se někam jinam ubíral, jen aby nemusel vzít s sebou zhýčkaného chlapce, který si umínil, že stůj co stůj pojede s otcem. Jak se Theonek nad tím zlobí, vidět z každého řádku listu. Největší potíž měla s ním asi matka, která, když hoch spustil křik, konečně pravila k Archelaovi, snad staršímu bratru Theonovu: „Je to s ním k zbláznění.“ — Že mladý Theon právě zvedeným nebyl, patrno z jeho hrozeb, jež v listu k otci pronáší: nepodá mu ani ruky, nebude s ním mluvit, nepozdraví ho, ba nebude ani jíst a pít! Této poslední hrozby asi vážně nemínil!

Lusky, které pro něj otec doma nechal, nedovedly Theonka usmířiti, ba ještě pohrdlivě o nich praví, že pěkný dárek mu to otec za-

[1]) Grenfell-Hunt, The Oxyrhynchus Papyri, 1898; 1, č. 119.
[2]) Obzor, roč. 33, 98n.

nechal. Ke konci listu ovšem zase se dává do prošení, ba hledí se otci zalichotiti tím, že se podepisuje svým mazlivým jménem Θεωνᾶς — Theonek."

*

Toť jenom několik obrázků, ale jak velice nám přiblížily Spasitelova podobenství. Jsem přesvědčen, že také papyrologie bude brzy důležitým prvkem apologetickým.

Dr. Jos. Miklík C. SS. R.

*

nn. — Vdova po Leninovi o náboženství na Rusi. N. Krupská, vdova po Leninovi, otiskla v Izvěstiích 27. dubna 1937 důležitý článek o stavu náboženství na Rusi. Píše, že ji velmi zarazilo, když při sčítání lidu v r. 1937 konaném, mnoho lidí (zvl. žen), kteří po léta nebyli na bohoslužbách, se přihlásilo jako věřící. Horšila se nad pronikáním náboženského ducha do škol, jejichž mládež byla přitahována krásou liturgie. Sváděla proto Krupská vše na estetickou stránku bohoslužeb. Dělníci svou účast v kostele vymlouvali nemožností zjednati si vstupenku do divadla. Neméně Krupskou zaráželo, že občané, kteří byli považováni za definitivně získané atheismu, uzavírali církevní sňatky, dávali křtíti své dítky, dávali modliti se za mrtvé. Kde si netroufali vypraviti příbuznému církevní pohřeb, tam aspoň poslali tajně ke knězi šat, v němž měl býti zesnulý pochován, aby jej kněz posvětil . . ., mladíci, vychovaní atheisticky, dávali se tajně pokřtíti, při otevírání kolchozů dožadovali se jejich obyvatelé, aby úředně zavřené crkve byly otevřeny a podnikali i sbírky na vydržování kněze. Protože vláda těmto žádostem ovšem nevyhovuje, vznikl tím tento stav duchovní správy: Kněz bez kostela, však obklopen lidem. Proto koná tajně a kdekoliv služby Boží, proto není dnes na Rusi faráře v našem smyslu, nýbrž jsou to spíše jacísi potulní misionáři.

*

nn. — Nový pramen k životopisu arcibiskupa Jenštejna. (Č. d.)

(Anonymní zprávy o zázracích ve prospěch zavedení svátku Navštívení.)

Quod visitacionis festum pluribus est revelatum.

Universi insuper Jhesu Cristi et beate Marie servi fideles sciant, non solum dicto archiepiscopo, verum eciam religiose et devote matrone eodem, ut creditur tempore et momento inspiratum fuisse et revelatum successive pluries hoc ipsum festum in ecclesia Dei perpetuis temporibus solemniter fore celebrandum, ac denuo sanctissimo Patre Domino Urbano Pape (105b) VI. Similiter, qui singuli de hoc notabiles visiones habuerunt, namque primo visionem habuit dictus archiepiscopus, que concernebat scisma et idipsum festum, sed ipse unam partem tantum visionis, videlicet scisma tangentem tunc intellexit, aliam vero partem festum concernentem ex tunc, quando sanctissimus Pater, Dominus Urbanus Papa sextus pro visione illa ad archiepiscopum misit, sicut in precedenti patet epistola ad prefatum dominum Papam missa.

De inspiracione facta sibi.

Secundo vero inspiratum et revelatum fuit dictum festum prefato archiepiscopo pro quadam die in carnisprivio, quam revelacionem et inspiracionem dictus archiepiscopus devotis et religiosis viris secum tunc moram trahentibus[1]) enarravit, videlicet abbati sancti Karoli in Praga, Alberto priori Carthusiensium prope Pragam, Mathie preposito et Petro priori Rudnicensi et honorabili Johanni Mariawerde in theologia magistro, postea advenientibus magistro Cunossone custode Pragensis ecclesie et doctore decretorum et magistro Nicolao[2]) officiale Pragensi licenciato in decretis et quampluribus aliis viris religiosis et devotis ubi idem archiepiscopus ab eis inquisivit, si expediret et posset hoc festum visitacionis in dyocesi aut provincia sua instituere, qui respondentes, dixerunt, per ordinarium (106a) sua id ipsum dyocesi posse festum instituere, ex quibus verbis gratissimus erat, nam id cernebat affectui suo desideriosissimum, unde mox dicere cepit: „Scitote ergo, karissimi, affuturo tempore ab ecclesia sancta Dei toto orbe terrarum id ipsum solempniter celebraturum fore(!)", hoc ipso certitudinaliter astruendo. Mox quadragesimali tempore circa historie nove composicionem cepit intendere et Deo volente et Virgine gloriosa eandem perficiens per plures notarios mandavit sibi et in dyocesi sua primo distribui proximaque synodo, in die videlicet beati Viti promulgando mandavit teneri.[3])

Item miraculum primum.

Insuper inspiratum fuit eodem tempore, sed in alio loco et per visionem revelatum cuidam Deo devote matrone, que (ut asseritur) e regali erat genere, quamvis gentilis et ritu paganico a rege tamen Ungarie felicis memorie Ludwico[4]) sacro erat baptismate insigniri mandata, tandem et domino Leupoldo,[5]) quondam Austrie per eundem regem fuit missa ac denuo idem dux eandem serenissimo quondam Karolo imperatori Romanorum et regi Boemie, sancte et felicis memorie pro munere misit, qui grate suscipiens, eidem de septimanali pecunia, ut victum saltem et amictum haberet, sufficienter providit. Quo mortuo cum literis desuper confectis per ini (106a ") micos quosdam usurpatores bonorum aliorum perdidit et sic miserabiliter mendicare compulsa est. Que Deo eciam ex nunc in paupertatis palea in mendicitate deservivit atque ultimo a dicto archiepiscopo in quoddam hospitale suum, ut ibi finem vite sue consumaret, tradita est. Hec siquidem matrona non sibi ante nota erat, sed aliis fidedignis personis, qui suorum secretorum et vite laudabilis conscii erant, a quibus audivi, eam sepe notabiles visiones diversas habuisse atque inter ceteras hec eciam contigit, quam enarro:

Quadam autem nocte in visione speciosissimam atque clarissimam ymaginem Virginis gloriose suo, quo iacebat, vidit astantem cubili, que sibi dixit: „Vade ad episcopum huius loci et dic ei, quod sit stabilis in suo proposito, quod proponit, ut festum, videlicet quando Elizabeth visitavi, celebrare instituat, nam tempore suo debet hoc ipsum in eclcesia Dei sublimari, quia in omnibus prout decet, festis reverenter venerari, preterquam in isto et sciat se exinde promereri vitam eternam." Hec autem stupefacta dicebat: „O, serenissima Domina, en!, quomodo ego tuam voluntatem explebo? Nam et pauper sum mulier et episcopum non nominas?" Mater Domini iterum subintulit: „Vade," inquit, „ne aves exple, quod injunxi." Hec vero adimplere id ipsum se dixit, sed devotum virum magistrum Matheum in artibus, plebanum ecclesie, penitenciarium adivit, qui adhuc vivit (106a), cui erat solita confiteri et visionem, quam habuit, eidem narravit. Qui eidem, ut diceret dicto archiepiscopo, sollicite iniunxit et mandavit, quod tamen ipsa mulier adimplere distulit, unde et iterum eidem Virgo gloriosa apparuit et cur eius non perficeret mandatum, redarguit. Ast hec nullum se nosse de familia episcopi dicti dixit, quamquam introitum facilem nullo previo, cum nullum nosceret, habere posset, se excusavit, vellet tamen facere, quod

[1]) Skoro tytéž osoby jako v kapitole předešlé. Kuneš jest označen týmiž slovy „postea adveniente", tak že bychom mohli tento příběh klásti do r. 1379, kdy masopust připadal na 20.—23. února.

[2]) Mikuláš Puchník. (Podlaha, Series I, 56.)

[3]) Táž slova jako v závěru předešlé kapitoly.

[4]) Ludvík I. Veliký (1342—82).

[5]) Leopold III. (1379—86).

spopondit, quod tamen minime fecit. Unde et bis eidem interpelatum post Virgo Maria, apparuit, que expleturam materiam comminando mandatum, se dixit. Cum autem idem episcopus in Praga tempore ieiunii non fuisset, sed in Rudnicz castro, quod a Praga quinque distat miliaribus et ad ecclesiam Pragensem ante dominicam sanctam Palmarum venisset, contigit quod post Pascha per pontem Pragensem casualiter iret, cui illa mulier occurrit atque ei secrete quid loqui secum deberet, legacionemque, qua Virgo Maria iniunterat, explere se dixit. Ipse vero pavidus et gaudens valde grates agere cepit, sed quia multitudo secum fuit et in publico loqui secum distulit, diem ei sequentem assignavit, ut secrete sibi diceret, que deberet. Sed diversis occupacionibus, nescio quomodo oblitus sequenti die fuit et illa mulier ad eum venire non potuit, unde aliquando aliquot transactis diebus prefatus magister Matheus venit et cur non audiverit dictam mulirem episcopum requisivit et sic, quod (106b") quondam oblivioni tradiderat, in memoriam suam iterum reduxit subiungens, certissime eum debere eidem credere mulieri, cum ipse de hoc certus sit et consciens, eam plures notabiles visiones habuisse verissimas et ad ea in foro consciencie et ab aliis veras comprobasset. Quam idem archiepiscopus petivit ad se deduci. Cumque adducta fuisset, hec qualiter se rei veritas habuerit, enarravit. Ipse vero singillatim certitudinem scire volens primo sequestrando dictam mulierem a magistro Matheo circumstanciis interrogare cepit et postea similiter dicto magistro fecit et inter alia, quod magis eum certificare poterat, mulierem requisivit, quo tempore primam habuisset visionem, deliberate respondit, quod tempore carnisprivii aliasque visiones successive diversis temporibus. Hoc eciam a dicto magistro secrete et separatim inquisivit, quam similem narracionem prout mulier episcopo narravit, videlicet primo in carnisprivio sibi in confessione dixisse hanc visionem affirmavit, unde idem episcopus certissime eodem similiter die et tempore fuisse revelatum sibi cognovit, gracias Jhesu Cristo et Marie dicere cepit, nam revera ex hoc cognovit et comperit veritatem, ex quo unusquisque seorsum se constratus fuit, sicut Daniel fecit et utrumque ignorabat, quid enim episcopus interrogare vellet et tamen in unam narracionem convenerunt. Ex hoc similiter et maxime, quia in carnis (107a) privio primo de hoc festo instituendo inspiracionem et revelacionem habuit, quam et demum sequenti vel tercia die diversis personis promulgavit, sed hoc bene predictam mulierem latere poterat, tamen quia ab ea per quinque milliaria distabat, tum eciam quia eam antea non viderat vel noverat, hoc ad laudem et gloriam Domini Jhesu Cristi Eiusque Genitricis Marie Virginis miraculum notum sit.

Miraculum secundum.

Bene et illud memorabile factum, quod notum est multis, disserendum est. Nam cum historiam de eodem festo ipsa Virgine adiuvante composuisset archiepiscopus supradictus, ne aliquid ibi esset, quod reprehendi per quempiam posset, eam pie memorie ad magistrum Adalbertum[1]) in theologia, scolasticum Pragensem corrigendam misit, is vero indignanter sibi misit eandem, subdens, eum non debere novitates insuetas facere per quandam enim suam epistolam acriter reprehendit. Cumque non curasset verba talia et inceptis persisteret, id festum instituens et ipse semper obmurmurando obtrectaret, ut plures contra eundem libellos dictus Adalbertus componeret et unam contra institucionem festi prefati, sed Virgo benedicta sua eum prece et gracia innuit, ut contra suos libellos dictus archiepiscopus et precipue id festum concernentem aliquid scriptitaret, in quibus dicto magistro minas imposuit, ne quidquam contra Virginem Mariam acceptaret, alias pro certo sciret, Beatam Virginem se de ipso (107a) vindicare debere, ita quod minime viveret usque ad festum Visitacionis Marie, sed cum acquiescere nollet, gravi erat infirmitate admonitus, sed nec sic emendatus, viribus namque resumptis iam ad Curiam Romanam, iam ad diversa studia libellum, quem contra festum pretactum et ipsum archiepiscopum fecerat, misit, sed cum a proposito suo resipiscere nollet, cepit iterum viribus destitui, qui adeo viribus defecit, ut medici de eius incolumitate desperarent. Misit ergo archiepiscopus religiosum virum Mathiam[2]) prepositum Rudniczensem, ut archiepiscopo parceret, si quid contra eum fecisset, quod et fecit et id ipsum ab archiepiscopo similiter petivit. (P. d.)

[1]) Vojt. Raňkův z Ježoova. Scholastikem byl v l. 1369—88. (Podlaha, Series, I, 42).
[2]) O tom píše i životopisec Jenštejnův ve FRB I, 464.

Vědecký a umělecký.

ak. — Masaryk a Platon.

„Naše věda“ uveřejnila několik pojednání o Masarykovi; v posledním čísle 6—7, roč. XIX. uveřejnil znatel Platona profesor František Novotný kritickou studii o Masarykově platonství. Je známo, že M. se zamýšlel nad poznatkem o dvou typech myslitelů, platonském a aristotelském, a že sám se rád nazýval platonikem. Platon byl jeho první filosofickou láskou a ve svých spisech se M. o Platonovi často zmiňuje. Platon byl mu typem filosofa básníka, kdežto Aristoteles typem filosofa-vědce. Brentanův žák pak věřil v synthesu Pascala a Huma, Platona a Aristotela. Přece však M. přes zdůrazňování svého platonství spojoval Platonovo jméno stále s něčím, co sám potíral, totiž s mythem, mystikou, theologií, aristokratismem, romantismem, katolictvím a pravoslavím. A tak prof. Novotný na základě četných míst M-ových spisů ukazuje, že M. sám, ač se nikdy sám nejmenuje aristotelikem, ani od jiných tak není jmenován, ale opět a opět se hlásí k Platonu jako k svému učiteli, svým realismem a snahou po soustavnosti byl příbuznější Platonovu kritiku Aristotelovi. Proto také Fr. Fajfr v článku „Masarykova filosofie demokracie“(Masarykův Sborník I, 1924-5) a J. L. Fischer ve studii „T. G. Masaryk, počátky a vlivy“ (Čes. Mysl 1930) dokazovali, že Platon nezanechal podstatných stop ani v politické, ani v theoretické filosofii M-ově.

M. hned na počátku své literární činnosti upozornil, že Platonovi byla filosofie něčím jiným než školní vědou a že v ní byla theorie a prakse v největším souladu, a všímal si i sociologických složek v Platonově filosofii. A i když v přednáškách na pražské universitě v zim. sem. 1883-4, v nichž M. podával logický rozbor všech dialogů, pravost a pořádek dialogů a přehledné sestavení jednotlivých disciplin filosofických, doznělo u M-a úplně soustavné studium Platona, přece Platon zůstal v jeho mysli stále přítomen a Platonovy myšlenky nacházíme uváděny skoro ve všech jeho potomních spisech. Ale proti M-ovi prof. Novotný hájí Platona tím, že u M-a má Platon místo na straně mythu a tím ho učinil zástupcem myšlení, které má býti překonáno. Tu M. nepochopil významu Platonova mythu, který M. pokládá za primitivní anthropomorfické chápání a vykládání světa, kdežto Platon sám pojímal mythos jako umělý a umělecký prostředek filosofického výkladu, který nastupuje tam, kde se odmlčuje dialektika. Vzpomeňme na př. na Platonův výklad o anamnesi! Sotva ovšem lze nazvat mythem Platonovy ideje, které nejsou personifikace abstrakt, nýbrž reality. A tak M. dost nerozlišil mezi tím, co bylo Platonovým umělým mythem, a mezi tím, co bylo jeho vlastním učením, jak je podal na př. v Theaitetovi a ve svém 7. listě. A za druhé M. příliš rázně ztotožnil mythos s mystikou; tak ve spise Rusko a Evropa II, 599 za původce ruské mystiky pokládal samého Platona. Proto podle M-a pro Solovjeva znamená Kant poznávající činnost rozumovou, individuální aktivitu a spontaneitu, Platon receptivitu,

trpné nazírání objektivního vyššího světa; Kant — samostatnost a nezávislost individuálního kritického rozumu, Platon — závislost na absolutnu, na jeho zjevení, na dogmatu, na církvi. Čili Kant = kriticismus, Platon = mythus a mysticismus. Mythem je M-ovi sám základ Platonovy filosofie, jeho dualismus světa smyslového a světa ideí. Proti idealistickému objektivismu Platonovu staví objektivismus realistický; ovšem uznává i reality duchovní, „duši, lásku, mravní řád, Boha a věčnost", a materialismus pokládá za nemožný. Uznává však, že pojetím ideí Platon unikal upřílišenému idealismu, který popírá všechno mimo to, co je v člověku, idealismu Kantovu a Hegelovu. Ale M. sám v odmítání „„mythu" nesetrval. Na otázku, jak vznikly všechny formy života, odpovídá na sklonku své myslitelské činnosti hypothesou tvořitelskou a s tvůrcem mu ideje dostávají jistou podstatu metafysickou, totiž že jsou a byly ideami tvořitelovými. Tím se vrátil k pojetí ideí, které se projevilo v myšlení pozdější doby. U Platona samého však ideje nejsou myšlenkami boha, jako ani nejsou myšlenkami člověka.

Proti Fajfrovi a Fischerovi zas prof. Novotný ukazuje na shody obou myslitelů, předně v etice uznáváním absolutního mravního zákona, jehož absolutnost ovšem je Platonovi dána absolutními jsoucny, M. však jej vyvozuje z citu lidskosti. Oba dále znali jednu mravnost pro jednotlivce i pro stát. Není také zásadního rozdílu mezi Masarykem, jenž znal Platona jako odpůrce demokracie, a Platonem. Neboť Platonova „vláda nejlepších" má více společného s M-ovou demokracií než s jejím protikladem. M. je pak opravdu platonikem v „nepolitické politice", ve výchově. Konečně u obou myslitelů mravnost je kriteriem i v náboženství. Oba jsou přesvědčeni, že náboženství není věcí soukromou, nýbrž že má veliký význam pro společnost i stát — ač v pojetí M-ově „nového náboženství", které má na mysli, jsou nejasnosti. M. je theista, připouští existenci osobního Boha, všemohoucího stvořitele a hybatele světa, ale současně působnost Boha omezuje, když nepřipouští, že by se ten Bůh mohl ve světě i v člověku těmi a těmi způsoby projevovat. S theismem u M-a souvisí přijetí existence duše a její nesmrtelnosti. Víru v nesmrtelnost duše pak M. opírá především o Platonovy důkazy.

V doslovu pak této kritické studie prof. N. píše: „M. Platona jmenuje vedle Ježíše. Platon je vskutku jeden z velikých duchovních vůdců evropské vzdělanosti. Byl vůdcem i Masarykovi? Pozorujeme-li ty myšlenky, v kterých se M. buď přímo nebo nepřímo s Platonem stýká, sotva můžeme na tuto otázku odpovědět kladně. Při všem zdůrazňování svého platonismu spojuje M. opět a opět Platonovo jméno s tím, co je jemu samému cizí a co nemá rád, s mythem, s theologií, s aristokratismem, s romantismem, s katolictvím a pravoslavím. Platona samého měl rád, ale byla to jeho první filosofická láska, a jeho duch se s ní nezasnoubil. V Rafaelově ústřední dvojici athénských filosofů představuje Masarykovo myšlení svým gestem Aristoteles, ne Platon. Aristotelská příbuznost to byla, která pojila Masaryka s Brentanem."

Vychovatelský.

kž. — K o l e m u č i t e l s k ý c h ú s t a v ů

stále se ještě soustřeďuje reformní zájem. Konají se ankety jednak učitelů, jednak profesorů učitelských ústavů, jednak politických stran. Pohnutky a zájmy jsou různé, proto také řešení je dosud mnohostranné. Jedni zdůrazňují praktický význam dnešních učitelských ústavů a chtějí jen, aby byly reformovány na pět ročníků s nepovinnou latinou a rovnocennou maturitou pro vstup na vysokou školu. Druzí ruší učitelské ústavy a žádají pro učitele vzdělání středoškolské doplněné dvouletou akademií vysokoškolského rázu. A ještě jiní chtějí, aby učitele všech kategorií vzdělávala filosofická případně přírodovědecká fakulta tak, že by učitelé národních škol absolvovali 2 roky, měšťanských 3 roky a profesoři 4 roky. Je jisto, že také učitelé potřebují dobrou průpravu nejen teoretickou, ale i praktickou, se zřetelem k potřebám národních i měšťanských škol. Prodlužovat studijní dobu, už z důvodů hospodářských by se příliš neodporučovalo, obzvláště, když by studijní náklad nemohl býti odměněn finančním efektem platovým. Možná také, že by takto umožněné studium universitní způsobilo nadprodukci středoškolských profesorů a zmenšilo počet zájemců o místa učitelská. Střední školy jsou přece jen v městech, národní školy v každé zapadlé dědině. U mnohých by rozhodoval i titul. A tak by snad učitelstvo se rekrutovalo pak jen z příslušníků sociálně i studijně slabých, kteří by na delší studium na universitě buď finančně nebo zkouškami nestačili. Zdali by to vše bylo ku prospěchu dnešní škole, o tom lze vážně pochybovat.

*

ak. — D. L. E. H.

Ve Věstníku pedag. XVI, 1938 dr. V. Příhoda píše o nových školách v Německu, zv. Deutsche Landerziehungsheime. Patří k hnutí o nové školy, které chce spojovati zásady činné školy se zásadami nové výchovy, jež se děje ve venkovských internátech, kde má vzniknouti rodinné ovzduší, ve venkovském prostředí. Má to býti ostrov kultury, v němž jsou vyloučeny nepříznivé a nepedagogické vlivy velkého města, a kde všechno slouží výchově dětí v harmonické lidi a užitečné členy lidské společnosti. Má tu býti zastoupení výchovy tělesné, rozumové, mravní a estetické, výchovy individuální i sociální, výchovy, jež chovance sbližuje s přírodou i lidskou společností a vede i k tělesné práci. Proto při takových domovech je zřízeno i polní a lesní hospodářství, aby tu chovanci mohli pracovat. Myšlenka ovšem a první podněty k takovým reformním školám nepochází z Německa, nýbrž z Anglie, kde v Abbotsholme novou školu založil Cecil Reddie r. 1889. Podle něho založil ve Francii reformní školu Demolins a v Německu Reddieův žák H. Lietz, který r. 1898 založil první výchovný domov na statku Ilsenburgu, později

v Haubindě v Durinsku. Podobně pak zřizovány výchovné domovy i jinde na feudálních hradech a zámcích pro příští vůdčí osobnosti.

V Příhodově zprávě je mnoho zajímavostí o těchto domovech, jak co se týče zařízení, tak způsobu vyučování a výchovy. Vedle dobrých stránek jsou i stránky slabší. Tak na př. výprava, i pomůcková, prý je většinou velmi sporá. Velmi důstojně je vypravena „kaple", která ovšem není náboženského rázu, je to aula, v níž se pořádají koncertíky a besídky. Jednoduše jsou zařízeny i dílny řemeslnické, ale velmi dobré zařízení je školní výstava žákovských řemeslných prací, ale i intelektuálních. Knihovny (s čítárnami) jsou poměrně velmi malé. Ostatně při způsobu výchovy, kde se méně zdůrazňuje vzdělání rozumové a kde většinu odpoledne zabírá práce tělesná, často dost těžká, je příliš málo času na soustředěnou četbu. Celkem chudě jsou vypraveny také fysikální a chemické laboratoře. Dopoledne je vyučování a tu je snaha, aby se chovanci všemu naučili při vyučování, odpoledne je tělesná práce, večer pak po večeři (8 hod.) do 10 hod. starší chovanci jsou ve studovnách. Jídlo je prosté, výchova trochu po vojensku. Při vyučování prý po stránce metodické a didaktické není nic pozoruhodného. Ve všech předmětech je silná restrikce učiva, v moderních řečech se užívá nejvíce přímé metody, proto vedle učitele Němce jsou při vyučování francouzštiny a angličiny rodilí Francouzi a Angličané; v latině se překládá a látka se probírá gramaticky. Učebnic se téměř neužívá, žáci si píší poznámky. V primě (oktávě) je jakási pracovní škola, žák má za rok vypracovati práci v oboru, který si zvolí. Výchova zaměřuje k základním ctnostem, k pravdě, věrnosti, čistotě, k přesnosti, poslušnosti, statečnosti. Osobnost dříve byla dána do služby „boha a krále", dnes „vůdce a boha". Základem není svoboda, nýbrž služba. Poměr učitele a žáka je založen na principu vůdcovském, učitel nese odpovědnost za vývoj žáka. Autoritou a vůdcem školy je ředitel, proto vždy a všude bývá na čelném místě, on vybírá i učitele, proto se tito často mění, mají málo samostatnosti. Výchovný obsah: Ideál Velkého Německa, kterého lze dobýti jen ohněm a mečem.

Nakonec docent Příhoda klade otázku, zda by i náš stát, vybudovaný na humanitních ideálech demokratického zřízení, neměl si organisovati experimentální výchovné ústavy, laboratoře demokratické výchovy, a na studiu D. L. E. H. chce si právě prokopávati ideál čsl. internátní výchovy. Domovy prý by musely býti ve smyslu jednotné diferencované školy a byla by prý to škola společenská na základech žákovské samosprávy; cílem by byla mravní autonomie. Výchovné domovy prý by proto byly vedeny osvícenskými ideály, opřeny jsouce o racionalistické vyznání. — To bylo psáno před dělením našeho státu. V nově budovaném, značně zmenšeném státě jistě půjde i o nové úkoly výchovy a škol, kdy bude třeba vychovávati činorodé lidi a vésti je k smyslu pro odpovědnost. A je otázka, budou-li pro to vhodné jenom poučky atheistické a behavioristické laické morálky. Vojta Beneš měl přednášku na celostátním sjezdu čs. učitelů

ve Zlíně 6. srpna 1938, kde promluviv o darwinismu, odkud vyvěrá odpor k demokraciím, poněvadž zákony živočišného světa, živočišného boje, se přenášejí ze zvířecí sféry do sféry lidstva, řekl zajisté správně, že lidstvo se i dále musí opírat a utíkat k etickým zásadám křesťanství, a že věří, že etika křesťanská, etika Ježíšova s láskou a rozumem všeho demokratického světa v tomto zápase zvítězí. K tomu ovšem patří víra v Boha a v jeho spravedlnost jako nejvyššího soudce! Bude tak třeba dáti i demokracii novou náplň, neboť „nestaví-li Hospodin domu tohoto . . .“

Jos. Keprta v témž Věstníku pedag. str. 161 a n. v článku „Vychovatelova odpovědnost“ píše o internátní výchově: „Je-li mládež vychovávána odděleně od společnosti ve zvláštních uzavřených ústavech, v nichž na ni působí především a hlavně vychovatelé a učitelé, přísluší odpovědnost za výchovné výsledky, nehledíme-li k vlivům zděděných disposic, především vychovatelům a učitelům. Výsledky internátní výchovy, při níž lze zesíliti vliv vychovatelů a učitelů a zeslabiti neb i vyloučiti vliv společnosti a místního prostředí, jsou zpravidla silnější a mocnější, ale také jednostrannější než při volné výchově v rodině a ve společnosti.“ A článek končí slovy, jež velmi hlasitě měla býti hlásána dříve a tím více musí platit nyní: „Odpovědnost učitelstva před rodiči svěřených dětí, před národem, státem a před dějinami je veliká. Učitelstvo si stále musí uvědomovat, že pomáhá tvořit a budovat budoucnost společnosti, národa, státu i veškerého lidstva. Zejména v nynější době, kdy se organisace lidské společnosti přetvořuje, kdy do ní vnikají nové ideje, kdy se šíří demagogická hesla právě tak jako pravdy, nepravdy a polopravdy slovem i tiskem, vzrůstá význam školní výchovy a učitelovy odpovědnosti. Každý učitel se musí zamyslit nad touto tíživou odpovědností a kriticky uvažovati o výsledcích své práce.“

*

ak. — První pomoc střední škole.

O tom uvažuje Jaroslav Sochor ve Věst. pedag. XVI, č. 5. Tu pomoc vidí v restrikci látky. Byla to v poslední době všeobecná stížnost, že látky je příliš mnoho ve všech předmětech a že podle nových osnov vlastně se hodin ještě ubralo. To bylo předmětem velmi četných úvah a také se o tom jednalo na pedagogických a didaktických sjezdech čs. profesorů. Stesky na ten nepoměr času a látky vyzněly skoro ve všech předmětech stejně. Nezáleží ovšem jenom na osnovách, nýbrž i na učiteli, neboť osnovy jsou rámcové a učiteli ponechávají jistou volnost. — Ve své úvaze upozorňuje J. Sochor na nutnost zřízení seminářů při lektorátech pro středoškolskou metodiku, neboť zkoušky z té discipliny jsou, ale nikdo tomu mladé lidi neučí.

Hospodářsko-sociální. Politický.

Co s podnikateli?

Úplně ve stylu našeho rozhlasu promluvila v sobotu 8. t. m. v pražském rozhlase spisovatelka Marie Calma. Podle jejího názoru „nepřipustíme více v novém státě, aby z nás kořistili ziskuchtiví podnikatelé". Zdá se, že tato obava spisovatelky Marie Calmy a našeho rozhlasu je zbytečná. Valnou část podnikatelů už nemusíme k ničemu připouštět — zůstanou za novými hranicemi. A jenom korunovaný hlupák (a ti mezi lidmi, schopnými podnikateli nejsou) — dokládá týdeník „Zlín" — by se dal do nového podnikání tam, kde by bylo risiko, že bude uvítán jako vykořisťovatel. Proto je velmi zbytečná starost o to, jak vyhnat od nás „kořistící" podnikatele. Nebude jich. Ale zdá se, že nám nastane veliká a vážná starost, jak vůbec sehnati podnikatele a rozvinout podnikavost, aby lidé našli zaměstnání a obyvatelstvo zboží. Problém nadbytku (z něhož, jak známo, rostou roupy — také intelektuální roupy) — toho už tu mít nebudeme.

*

Proroctví dra Karla Kramáře.

„Nač počítáme dnes? Na Francii, doma vnitřně otřesenou a v koloniích bolševickou a socialistickou agitací pobouřenou, na Anglii, nehotovou k obraně dřív než snad za dva roky, a na nekonečně vzdálené Sověty, ochotné nám pomoci proti nejnebezpečnějšímu nepříteli bolševismu, proti Hitlerovi, ale odhodlané přinésti nám za tu ochranu svou bolševickou „demokracii"? Přece si nebudeme zakrývati, že byla Italie nejslibnější pro nás ochranou proti pangermánské rozpínavosti. Luzné sny o zabezpečení našísamostatnosti fantasiemi západní demokratické orientace se skončí strašným probuzením. Nemám dosti oficielního optimismu, abych neviděl, jak se situace vytváří proti nám a jak je ohroženo to, co je nám nejdražší, za co jsme bojovali a trpěli — náš národní stát. Proto chci, aby celý národ, všichni si byli vědomi těžké, nebezpečné situace, do které jsme se dostali falešnou politikou slepého pacifismu svého i svých spojenců, přezírajícího skutečné nebezpečí. Mám za svou povinnost neskrývat, že se o budoucnost našeho národního státu bojím, bojím." (Nár. listy 1936.)

*

Návrh čsl. revolučního vyznamenání.

V době, kdy se mluvilo a psalo o Bourdelově návrhu čsl. revolučního vyznamenání, uveřejnil v „Nár. listech" (na Nový rok 1930) dr. Emil Siblík článek, v němž byla také tato zpráva: Připomeneme jen, že ministr Beneš přirozeně navrhoval nápis: „Na paměť nabyté svobody." Než skeptický příslušník starého národa se zamyslil a odvětil: „Pane ministře, svobody není nikdy plně nabyto," a doporučoval nápis: „Vzhůru na stráž, svobodný národe!" (Fronta.)

ROČNÍK LV. V Brně dne 30. listopadu 1938. ČÍSLO 11.

HLÍDKA.

Důsledky záborového hesla v XV. století.

Jiří Sahula. (Č. d.)

Albrechtovi předložena žádost, aby byly zachovány v platnosti všecky zápisy Zikmundovy a jeho předchůdců na statcích koruny a duchovenstva. Zároveň mu uložen velice obtížný úkol: aby vrátil svůj zápis na Moravu, postaral se o restituci zemí a zámků odtržených od České koruny a připojil své vlastní země ke koruně. Po korunovaci nastalo potvrzování zápisů. (TDP V, 49. UVP I, 272, 344.) Ale k úsilí, aby byl český stát obnoven v tom rozsahu, jakým se pyšnil před válkou, bylo potřebí značných hmotných prostředků, kterých se král svými zápisy zbavoval. Přivtělení Albrechtových dědičných zemí ke koruně rovněž naráželo na veliké překážky finanční. Nebylo možno rakouské stavy pohnouti, aby k zmohutnění české moci královské hmotně přispívaly v době, kdy česká šlechta a čeští měšťané k takové štědrosti nejevili chuti. A pak se jednalo také o získání souhlasu ostatních Habsburků. Zvláště sluší zdůrazniti, že Albrechta čekaly svízelné boje na několik front; nastávající zápasy vyžadovaly obrovského nákladu. Panovník za smlouvání s Čechy 16. dubna 1438 vhodně prohlásil, že nemá býti o to „honěn a upomínán", čeho by učiniti nemohl. (UVP I, 287.)

Panstvo v Čechách rádo svému králi půjčovalo s vyhlídkou na tučný zisk, ale nedávalo. Albrecht byl nucen k obnově pokoje udržovati vlastním nákladem ozbrojenou moc proti zemským škůdcům, až se ocítal v značné peněžní tísni.

Jelikož panovníka volaly vladařské povinnosti do vzdálených končin, ustanoven r. 1438 za zemského správce Oldřich Celský. Aby se však Albrecht v Čechách lépe upevnil, zbavil r. 1439 Oldřicha vysokého úřadu a dosadil jako zemské hejtmany Oldřicha z Rožmberka a Menharta z Hradce. Ti hleděli výhod svého úřadu značnou měrou pro sebe využitkovati. Žádali za svou věrnost velikých od-

měn; předkládali své požadavky vždy v nejpříhodnější chvíli. Na př. Oldřich r. 1440 si počítal 4000 dukátů za své náklady za výpravu k Táboru a za pobyt v Praze za Zikmunda a Albrechta. V egoismu nezůstávali Pražané za magnáty. (UVP I, 395, 432—4. TDP VI, 70.)

Rakušané na imperialistickou politiku Albrechtovu mnoho doplatili, aniž z toho měli užitek. V Čechách strana rakouská potrvala i po předčasném skonu Albrechtově hlavně proto, že aristokraté usilovali obdržeti sumy, které jim panovník zůstal dlužen. (Srv. UVP I, 455, 585, 465—6.) Bezvládí bylo pro zem velice trýznivé. Aby pro soukromá záští, krvavé přeháňky a tříštění Čechů na mnoho skupin neopanovala pole čirá anarchie, byly znovuzřízeny krajské landfridy a spojily se 4 kraje k záchraně utrakvismu. Ale exekutivní úřední moc v zemi stále ještě byla chatrná. Cizina se pošklebovala slabosti království dříve tolik mocného.

Rostla tedy touha, aby po smrti Albrechtově (r. 1439) co nejdříve spočinula česká koruna na hlavě schopného panovníka jiného. Centralisačním ohniskem po stránce politické tehdy nemohlo býti nic jiného než pevná vláda královská. České úsilné hledání tehdejší nového krále poskytlo by nyní pro divadlo vhodnou látku veseloherní, ale pro naši zemi bylo ostudnou truchlohrou. Znovu se tu staly skřípavými brzdami finanční otázky. Čechové putovali do Polska a k německým knížatům. Svorné vůle mezi skupinami nebylo.

Nejvíce očí toužebně se obracelo do Bavor, k vévodovi Albrechtovi, panovníku šlechetnému, který spravoval svou zemi velice zdárně. Proslul jako státník svědomitý a spravedlivý. Ten pobýval v mladých letech na dvoře Václava IV., takže uměl česky. (Sylvius-Vičar: Historie česká, 161.) Proto zapomínala v Čechách na práva nemluvněte Ladislava Pohrobka i strana rakouská, jejíž předáci doufali ve finanční výhody svého obratu. Ale i vynikající členové jiných frakcí se těšili na hmotnou odměnu.

Bavor však nebyl naplněn slavomamem, netoužil po rozmnožení své moci na úkor kandidátů jiných a počítal střízlivě. Čeští stavové se domnívali, že za poctu přinese Albrecht mnoho peněz. Ale seznali, že vévoda předem si přeje, aby byly u nás slušně opatřeny královské důchody. I když byl r. 1440 po předběžném jednání zvolen za krále, nedal se českou přízní oslniti. Toužil vyplatiti s pomocí a radou stavů rychle královské zástavy během jednoho roku. Vyslovil požadavek, aby se v Čechách sehnaly pro něho i jeho choť slušné důchody, aby mohl náležitě opatřiti svůj dvůr i zemské potřeby. Nechť se mu také pomůže k restituci zámků i zemí odcizených koruně neprávem, k obnově zemského míru, k zavedení práva i k restauraci církevních statků. Pak ještě se snažil vyzvěděti, které z královských důchodů jsou volné a kdo má zástavy královské v zemi i za jejími hranicemi. Také chtěl zjistiti, zda Zikmundovi příslušelo právo zastavovati korunní jmění a mají-li je nynější držitelé vrátiti. (UVP I, 517, 538—40.) Snažil se viděti všecko jasně a zavázati se jen k tomu, co by bylo — jak se opětovně vyjadřoval — „s Bohem a právem."

Tedy mezi obtížnými překážkami dojednání smlouvy byla neposlední otázka finanční. Albrecht Braniborský v jednom svém listě napsal, že by byl králem nikoli Ladislav, ale Albrecht Bavorský, kdyby byl chtěl dáti peníze. (UVP I, 514.) Sluchu českých privilegovaných stavů byly vévodovy dotazy na královské důchody velmi nepříjemné. Albrecht s vlídnou tváří se kandidatury vzdal. (PDN IV/1, 36—7.)

Vynořila se u nás také kandidatura Fridricha Braniborského a Ludvíka Falckého. Ale s pořadu jednání rychle ta jména zmizela; tito velmoži pramálo péče vyvinuli v soutěži o českou ochuzenou korunu. Někteří katolíci začali jednati i se synem Fridricha Braniborského Albrechtem. Ale ten požadoval slušné opatření svého dvoru v Praze. Češi naopak snažili se od něho vymoci povolení jisté berně (asi k výplatě královských zástav). Albrecht však odporoval, nechtěje zatěžovati území své a svých bratří. (UVP I, 625—6.)

Sama se hlásila o českou korunu Alžběta Zhořelecká, žena rozmařilá, poslední člen Lucemburského rodu. Aleš ze Šternberka se této kandidatury ulekl, takže napsal 15. září 1442 Rožmberkovi: „Jestliže přijede, tutě strach zmatku, byť se k ní mnozí nevrhli; ač ne proto, aby pod ni slušeli, ale aby v zemi roztržení udělali.“ (PDN IV/1, 70.) Vědělo se, že se kněžna chce zbaviti vysokou důstojností svých dluhů. Proto vážně o té kandidatuře nejednáno. (UVP I, 606—7.) I tato podružná episoda ozřejmuje roztříštěnost českých stavů, kterým osobní prospěchy šly nad příkaz státotvornosti.

Vleklé jednání privilegovaných stavů českých s králem německým Fridrichem dávalo drsné naučení, jak obtížno vlákati někoho na lesklý trůn, vyžadující mnoho starostí a nemající potřebných důchodů. Stavy katolické a utrakvistické pronášely stesky, že zemi čeká „konečná záhuba“, nebudou-li se svorně a rychle starati o krále a upokojení země. Leckde se ustálilo mínění, že pomůže jenom zázrak. (UVP I, 609. II, 45.)

„Není divu,“ praví zároveň Urbánek, „že vzrůstal pesimismus, vědomí nejistoty i bezradnost, zvláště v lidu, jenž snášel hříchy bezvládí nejtíže... Lidových vrstev se zmocňoval mysticismus a formuloval ideu královskou... S ideou mocného krále spojoval lid i naději pokoje a pořádku, v ní obrážely se všecky jeho tužby náboženské, národní a sociální: vše, čeho si lid přál, přinese král, jenž ve chvíli nejsmutnější přece jen se objeví.“ (UVP II, 45.)

Jestliže se panstvo staralo o obsazení trůnu špatně, pečujíc příliš o soukromé zájmy, nepřekvapuje, že prostý lid snažil se sám luštiti otázku královské vlády upřímněji, ale žel, velice naivně. U Stadic pod Přemyslovým keřem r. 1445 se usadil blouznivý stařec, který tvrdil, že se má státi českým králem; odvolával se na zjevení sv. Václava a sv. Jana. Brzy k němu proudilo mnoho selského lidu; prosté duše se mu klaněly, zřídily mu radu starců a písaře. Ctitelé „stadického krále“ tolik se množili, že bylo se obávati zhoubného převratu. Proto panstvo brzo učinilo blouznivému hnutí konec. (TDP

VI, 125—6.) Zkrátka po všech slavných bitvách husitských naše vlast strádala a nevycházela z rozpaků a zmatků — jako země porážkami zdeptaná.

Je přímo ironickým šklebem, komu se vedlo v té kritické době u nás nejlépe. Nedávno za své idey prolily krev veliké legie husitů i katolíků; řada aristokratických rodů zchudla. Ale právě potměšilý ziskubral Oldřich z Rožmberka, proti němuž tak často husitské sudlice a cepy útočily, stal se nejmocnějším pánem v zemi. Byl nazýván „sloupem království tohoto a údem nejmocnějším". Měl za sebou vlivnou stranu; na jeho pokyny čekaly i někteří ze stavů utrakvistických. Když ke konci prosince 1439 jel s některými šlechtici a zástupci měst na sněm, vyjeli Pražané naproti a přijali celou družinu s velikou slávou. Ten veliký obrat vynutil starému letopisci slova podivu: „Kto by se tomu nadál!" (TDP VI, 75. UVP I, 467.) Oldřich měl tak veliký vliv, že potom dvakrát jeho strana měla na sněmu většinu. Ale jako zištný pletichář klamal naděje jak utrakvistů, tak katolíků. Jelikož bezvládí znamenitě hovělo jeho sobeckým choutkám, libovolně mařil sněmy, jež měly královskou otázku luštiti. Tak ironické byly ohlasy původního programu husitského, podle něhož nejenom Čechy, nýbrž i země sousední měly skloniti šíje před vírou a politikou utrakvistickou. Jak veliké služby mohl Oldřich prokázati katolictvu v době strastného bezvládí, kdyby býval mužem charakterním!

Vleklé a svízelné jednání s Habsburkem.

V trýznivých okamžicích obraceli Čechové zření zvláště k Habsburkovi Fridrichu III., králi německému. Ten měl nyní pomoci z palčivé krise národu dříve tolik sebevědomému. Ke všemu se vědělo, že Fridrich je panovník slabý, rozpačitý. Svou váhavostí, strachem před svízelnými zápletkami a chatrným fondem duševním málo prospíval vlastním zemím dědičným. Měl snad býti užitečnější naší koruně? Neměl schopností pro velkorysou politiku. Byl to tedy pro české stavy kandidát z nouze.

Vysloveno u nás přání, aby (vzhledem k nezletilosti Ladislava Pohrobka) Fridrich buď přijal českou korunu anebo aspoň aby se ujal správy Českého království jako poručník Ladislavův a přesídlil do Čech. Ale tentokrát Fridrich byl netoliko váhavý, nýbrž také prozřetelný a velice opatrný; bál se značného finančního zatížení. Eneáš Sylvius tuto tapu českých tužeb charakterisuje poznámkami: „Fridrich odepřel jakýmkoliv způsobem se zmocniti dědictví sirotka, jehož byl poručníkem. Aniž chtěl spravovati Čechy pode jménem poručnictví, jichž nemohl udržeti bez velikého vydání peněz. Neboť Čechové upouštějí od poslušnosti, nedostávají-li od králů každodenně dary. A není to království, jehož pokladnice je přeplněna; královské statky přešly do soukromých rukou, stříbrné doly, ze kterých jmění královské ohromně vzrůstalo, zašly z větší části. Majetek byl rozebrán, důchody úplně vyčerpány. Kdyby obyvatelstvo neposkytovalo na vydání králova peníze, jež nazývají berně, bylo by nutno, aby král

buď loupil, z čeho by mohl žíti, anebo aby vladař žebral. Radil tedy císař, aby sami spravovali zemi, dokud sirotek nedospěje, a obdarovav posly, propustil je." (Sylvius-Vičar d. c., 163—4.)

Panovník ten seznal, že Oldřich z Rožmberka i jiní magnáti stále měli otevřenou dlaň k braní velikých podarů. Chtěli i novou volbu pro sebe zpeněžiti. Pak by zemského správce byla tísnila nutnost platit ještě více na skutečnou, opravdu pevnou správu země.

Dlužno ovšem uvésti Sylviovu kritiku na míru poněkud lepší. Některá část královských statků přece byla volná. Královská města, jež byla panovníkovou komorou, nebyla nikomu zapsána. Slibována veliká berně. Doly zlaté a stříbrné také něco vynášely, ale ten výtěžek byl tehdy skrovný. Když se Kutná Hora ocitla pod správou husitskou, dolování bylo několikrát přerušeno. Těžilo se tak málo, že vrchní pražský písař byl nucen v Kutné Hoře shánětí potřebnou hotovost na zaplacení žoldu a na jiná vydání u soukromých osob. Zkrátka dolování bylo špatně řízeno. (Bezold-Chytil: K dějinám husitství, 88—9.) Tedy situace královských důchodů nebyla zcela zoufalá, ale přesto byla špatným vnadidlem pro kandidáty trůnu. Vždyť ostatně v čase tolik bouřlivém čekala na bedra českého panovníka břemena mimořádná, značně tíživá.

Okolní vladaři cítili veliký strach z nesnadného luštění náboženských sporů v naší vlasti a z opositních živlů po stránce politické. A na ty mučivé starosti měli ještě mnoho dopláceti ze svého? Předešlá léta mluvila výstražně.

Ale kterak ustaviti v zemi řádnou vládu bez krále, aby její autority bylo obecně dbáno? Žádná strana v zemi neměla tak důrazného vlivu, aby jiné skupiny mohla šťastně ovládnouti.

Urbánek píše: „Výsledek kandidatury bavorské poskytuje zvláštní obraz království, jež marně hledá krále. Bylo těžko najíti mezi sousedními knížaty muže, jehož by Češi chtěli za krále a který by zároveň chtěl přijmouti korunu českou za těch podmínek, jež s tím byly spojeny. Obtíž ta dobře vystihuje situaci, poklesnutí významu mocného a bohatého kdysi království, kde kandidáta čekalo rozřešení řady nesnadných otázek . . ." Jinde dí: „První rok bezvládí po smrti Albrechtově končil smutně . . . Čechy čekala dlouhá, bezútěšná šeď marných pokusů o opatření krále i správy zemské, kdy nescházelo nápadníků ochotných, ne tak ujmouti se trůnu, jako uchvátiti kořist ze živořícího státu českého; byli na počátku dlouhé, prašné cesty, bez stinné zeleni stromů a bez chladivého vznětu jasných, tiše zvonících pramenů." (UVP I, 570, 568—9.)

Po odmítnutí Fridrichovu dále vedeny mezi českými skupinami krvavé boje, množily se lupičské tlupy a na hranicích docházelo k půtkám Čechů s Němci. (TDP VI, 89—91.) Palacký kreslí bezútěšnou situaci Čechů: „Nejen zajisté již neměli mocnáře a panovníka, ale brzy ani čáky k nabytí jeho. Stav takový za věku, neznavšího ještě ani policie, ani stálých vojsk, byl mnohem strašnější, nežli umíme představovati sobě za dnů našich. Král, třebas i nečinný,

býval vždy přece živým obrazem i rukojmím jednoty státní, a co pramen moci oustřední ode všech uznané, jmenovával aspoň úředníky, kterýmž vesměs neodpíráno poslušenství; ústrojí tedy vládní, jakkoli zpozdilé v chodu svém, nezastavovalo se nikdy konečně. Nyní ale za nebytím krále nebylo jednoty ani kázně, ani poslušenství vůbec; rozsmekli se svazkové, kterými koruna česká byla dohromady spojena; ouřadové zanikali, aneb aspoň tratili moc svou, an nikdo nechtěl ouředníkům plniti toho, čím jen králi samému povinna se býti pravil. I přestaly arci daně, ale zmizeli též soudové řádní, právo hynulo a zmáhalo se násilí; každý šlechtic a zeman i každá obec česká, užívajíce práva záštního, vedli války a zavírali smlouvy mezi sebou co mocnosti nepodlehlé; zdálo se, jako by jednota i řád státní teprve znova opět byly tvořiti se měly." (PDN IV/1, 38—9.)

Urbánek dokresluje obraz načrtnutý Palackým těmito řádky: „Otázka královská a spojená s ní potřeba úpravy správy zemské stávaly se naléhavějšími a mezi utrakvisty i katolíky ustalovalo se vědomí, že bezvládí hrozí se státi stavem na dlouho trvalým, nestane-li se rychlé opatření." Proti zištnému intrikánu Oldřichovi z Rožmberka se ozývaly spravedlivé výtky, že mařením sněmů více si hledí prospěchu vlastního než zemského. (UVP I, 608—10.) Dlužno však připojiti, že ani přední vlastenečtí magnáti husitští nezapomínali těžiti z bezvládí pro sebe — třebaže v míře, která málo pohoršovala.

Janssen uvádí velice křiklavé doklady, jak v XVI. století zasadily luterství a kalvinismus osudné rány Německu. Malomocenství říše dovršeno třicetiletou válkou. Čteme, že Vestfálský mír „znamenal sice vítězství protestantův, ale zároveň porážku netoliko císaře a Habsburků, nýbrž Německa vůbec . . . Ve vnitřním zřízení Německa znamená Vestfálský mír úplný rozklad, dokončení staletého vývoje." (OSN XVIII, 162—3.)

Důsledek náboženských svárů u nás v XV. století nemohl býti jiný. Jako v Německu zuřily vášnivé boje mezi luterstvím a kalvínstvím, tak u nás natropily děsné spousty zápasy mírných utrakvistů s radikály. V letech, o nichž píšeme, táborská sekta ještě nebyla potřena a činila značné obtíže v luštění otázky královské. Ani v katolickém táboře v té příčině nebylo úplné shody.

R. 1443 v květnu znovu Čechové jednali s císařem Fridrichem o řádné opatření správy Českého království. Aby mělo smlouvání zdar, stanoveno sněmem, aby se novému králi povolila v Čechách i zemích vedlejších veliká berně. (P. d.)

Leopold Dýmal: (O.)

K národním poměrům v brněnském alumnátě v letech 1843 a 1844.

Podle zpráv listu biskupova a brněnského policejního ředitele je patrno, jak vypadala v alumnátě kázeň pod vlivem násilných opatření, policejních vyšetřování a zákazů. Od r. 1842 nastal nápadný úbytek bohoslovců. Roku 1843 bylo v brněnském semináři bohoslovců jen 88, roku 1844 dokonce jen 79. V předešlých letech se jejich počet pohyboval mezi 100—150.[1]) V roce 1844 pod vlivem zmíněných událostí bylo propuštěno a dobrovolně odešlo 18 bohoslovců.[2]) Na událostech měli vinu též představení, zvláště dobrácký František Deabis, který neprohlédl jednání a charakter Mundiho, jenž část jeho bytu obýval.

Bylo ironií, že zatím co němečtí představení dbali o to, aby v semináři nevyrůstali „Slavomani" a splnili tak přání světských úřadů, uvolnila se církevní kázeň. Škodu utrpěla při tom Církev, jež v důsledku rozháraných poměrů trpěla nedostatkem kněžského dorostu.

*

Mladí kněží v duchovní správě nařknutí ze slavismu byli nadále pod policejní dohlídkou. Dne 22. května r. 1844 ptalo se gubernium (Ugarte) hejtmana brněnského a jihlavského, jaké je politické chování P. Jana Bílého a P. Františka Křivky.[3])

16. července r. 1844 zaslalo jihlavské krajské hejtmanství presidiu gubernia do Brna zprávu o politickém chování P. Fr. Křivky.[4]) Zástupce hejtmanův (podpis nečitelný) sděloval, že chování P. Křivky k modernímu slavismu měli za úkol pozorovati Emanuel Jonáš, zástupce obecního tajemníka v Bystřici nad Pernštýnem, a Josef Miška, správce panství Rožinky. Oba prý platili u krajského úřadu „als verlässliche, rechtliche und wahrheitliebende Beamte". Krajský úřad v Jihlavě si od obou vyžádal písemné dobré zdání o výsledku jejich pozorování. Emanuel Jonáš tedy napsal,[5]) že v ničem na P. Křivkovi nepozoroval, že by byl přepjatým přívržencem moderního slavismu.

[1]) Samsour, Dějiny alumnátu brněnského, str. 28.

[2]) Nejhůř byl postižen IV. ročník, který měl 16 bohoslovců. Z nich odešlo celkem 8: Jokš O. z Popic, Mička A. z Lískovce, Roček J. ze Židenic, Šimeček A. z Čekyně, Šmídek F. z Brna, Šváb K., Weininger J. z V. Meziříčí, Wutschl F. z Brna. V III. ročníku bylo 18 bohosl., vystoupilo 6 (z nich 1 Němec). V II. ročníku bylo 23 bohoslovců, vystoupili 4 (z toho 2 Němci). Celkem tedy odešlo 18 bohoslovců, z toho 5 Němců. Odpovídá tedy pravdě dotaz Sedlnického, zda vystoupilo 11 bohoslovců — „slavomanů". (Zjištěno podle Katalogu cleri brněnské diecése příslušných let.)

[3]) ZUM. Tajné protokoly z r. 1844 č. II. 163.

[4]) ZUM. Tajné protokoly z r. 1844 č. 210.

[5]) ZUM. Tajné protokoly z r. 1844 č. 449. Dopis E. Jonáše krajskému presidiu v Jihlavě, datovaný dne 6. července 1844. V dopise se praví, že Jonáš Křivku pozoroval od 28. listopadu 1843, tedy půl roku.

Se slovanskými spisovateli prý nekorespondoval, neodebíral žádnou literaturu ani žádné slovanské noviny. Ve společenském chování prý se nejevil nijak nápadným. Naopak musí prý se o něm říci, že se chová „seinem Stande angemessen und würdig".

Josef Miška, správce panství Rožinky, podal krajskému úřadu v Jihlavě o P. Křivkovi rovněž příznivé vyjádření.[1]) Podepsaný prý sám býval přítomen jeho kázáním a nenašel v nich nic závadného. Proto prý P. Křivka nemůže býti ani v nejmenším podezříván z pěstění slavistických tendencí. Možno prý se důvodně domnívati, že byl pamětliv napomenutí, jež mu dala biskupská konsistoř.

O politickém chování kooperatora Jana Bílého podal zemskému presidiu brněnský krajský úřad stejně příznivou zprávu.[2]) Není prý žádné pochybnosti o jeho dobrém politickém chování. Bílý prý se zabývá toliko theologickým studiem,[3]) je zbožným knězem, přičinlivým katechetou „und seiner Haltung nach, ein tadelloser Staatsbürger, an welchem kein Sympton der Slavomanie bemerkbar geworden ist". Stýká prý se toliko s okolními kněžími, jeho hovory se týkají jen duchovní správy „und streifen nicht in das Gebiet der Politik".

Na základě těchto zpráv dostalo se brněnskému guberniu záruky, že Bílý a Křivka jsou státně spolehlivými občany a přestal nad nimi policejní dohled.

*

Události v brněnském alumnátě z let 1843 a 1844 ukazují stíny vlády metternichovské. Z nehlučných domácích večírků brněnských českých bohoslovců vytvořily státní úřady aféru, kterou se zabýval přes brněnského policejního ředitele, hejtmany a policejního presidenta Sedlnického ve Vídni sám císař Ferdinand. Je charakteristické, že rakouský policejní president Sedlnický byl o událostech v alumnátě informován dříve, než jemu podléhající úřady v Brně. Co nepostřehla brněnská policie, to neušlo ve Vídni policejnímu presidentu Sedlnickému nebo jeho tajným pomocným orgánům. „Die Zensur und das Überwachungssystem ist niemals strenger gehandhabt worden, als unter seinem Regiment."[4])

Ježto byly podniky českých bohoslovců ve Vídni uvedeny v pochybnost, brněnská policie toto mínění prostě akceptovala a třebaže programy akademií byly slušné a hodnotné a řeči tam při nich pronesené napřed spirituálem přečteny a schváleny,[5]) policejní komisař vyzval vrchního představeného alumnátu, aby akademie zakázal. To se též stalo a vnější národní projevy brněnských českých bohoslovců na několik let utuchly.

Že obavy státních úřadů před „slavomanií" a revolučním duchem

[1]) ZUM. Tajné protokoly z r. 1844 č. 414. Dopis má datum 3. července 1844.
[2]) ZUM. Tajné protokoly z r. 1844 č. 250. Dopis je datován dne 8. srpna 1844.
[3]) Bílý se tehdy připravoval na theologický doktorát.
[4]) Bibl, Zerfall Österreich's, str. 255.
[5]) Halouzka, Životopis B. M. Kuldy, str. 44.

v mladém katolickém kleru byly upřílišněny, dokázala policejní pozorování mladých kněží ze slavismu podezřelých. Bílý a Křivka byli uznáni za neškodné a spolehlivé lidi. Tím však není řečeno, že by tito dva a ostatní kněží „slavisté" z obavy před státními úřady a biskupskou konsistoří se vzdali svého programu, vyjádřeného heslem „Církev a vlast". Když se v roce 1848 horovalo pro myšlenku velkého Německa, Palacký a Rieger varovali Čechy před frankfurtským sněmem. A na Moravě to byli právě Bílý, Kulda, hr. Tarouca, hr. Pötting, Škorpík atd., kteří souhlasně s Palackým a Riegrem vedli lid k odporu proti frankfurtským volbám.[1]) Tím osvědčili zralé národní smýšlení v ohledu politickém. Na poli kulturním vykonali mnoho založením Dědictví sv. Cyrila a Metoděje, spolku pro vydávání českých knih v duchu katolickém. Popud k jeho založení dal r. 1850 Jan Bílý a vyzval ke vstupu do Dědictví Moravany jadrným provoláním.[2]) Z těch, kteří byli v alumnátě charakterisováni zároveň s Bílým jako přívrženci slavismu,[3]) byli ve výboře založeného Dědictví tito: Jan Bílý, B. M. Kulda, B. Sylva-Tarouca a J. Fáborský.

Mladá moravská generace kněžská, nařknutá koncem polovice minulého století ze slavomanie nebo panslavismu, nesplynula tedy s tehdejšími revolučními dobovými proudy, nýbrž cestou evoluce šla za svým programem cyrilometodějským, t. j. katolicko-národním.

[1]) Samsour, u. d. str. 119.

[2]) Viz Masák, Dějiny Dědictví sv. Cyrila a Metoděje a Halouzka, Životopis B. M. Kuldy, str. 65 n.

[3]) Viz uvedený dopis brněnského policejního ředitelství ze dne 19. května 1843. ZUM. č. 134.

František Dohnal: (Č. d.)

Poutníci Absolutna.

A jakou františkánskou něhou dovede hovořiti o víře, o té víře, „která je sám Život, která je tím, čeho nevíme, a tím, več věříme . . .“[1])

A jakou velikou láskou miluje Boha od svého obrácení. A jak žhavě dovede vyznati tu lásku k Bohu. „Ano, Pane, Ty víš, že Tě miluji. Ty víš všecko, víš i, že Tě miluji,“[2]), modlí se básník, jako kdys modlil se apoštol Petr . . . A ve svých „Křesťanských Georgikách“ volá k Bohu: „Bez Tebe, Bože, člověk nic nemá a nic není“ a prosí Boha, aby ho uvedl ke stolu, „u něhož se budu živiti Chlebem, jímž tě, ó Smrti, zaženu“ . . .[3]) A finale? „Buď, věčný Bože, pochválen . . .“[4])

Hle, Francis Jammes, bolestný a přece tak nevýslovně šťastný poutník Absolutna ! . . .

Velikým ukazovatelem cesty k Absolutnu byl v té době také ten pěvec křišťálově čisté poesie, kněz-básník Louis Le Cardonnel. Čistá jeho duše již od mládí nesena byla po cestách krásy a idealů. Byla to zvláště poesie, jež stala se tehdy jeho idolem a předmětem jeho touhy i obdivu. Když přišel dvacetiletý do Paříže, neměl vroucnější touhy než „desir d'être exalté parmi les beaux chanteurs“. Ale ku podivu: Tolik miloval poesii a umění, duše jeho plna byla toho vznešeného jasu — a přece stále cítil jakési neuspokojení. Cítil, jak duše dále touží a dále žízní po čemsi novém, po čemsi velikém, co by zcela naplnilo duši. Zprvu ani nevěděl určitě, po čem vlastně touží ta nespokojená duše . . . Ale vždy cosi táhlo ho do chrámu — a zvláštní: Přítmí chrámu vracelo duši klid. Kolikrát dlouhé chvíle proklečel v „Nôtre Dame“. I své mladé přátele básníky tam vodíval, aby si, třebas byli nevěrci, aspoň poslechli krásné církevní hymny a žalmy . . . A Cardonnel, který víru měl, tím více chápal tu krásu — a chápal i Pravdu, jejíž dech plnil prostory chrámové . . . A pozvolna i porozuměl, po čem vlastně touží ta duše jeho. Porozuměl tomu tajemnému hlasu, který mluvil k němu: „J'ai mis sur toi mon signe, un jour tu seras mien . . .“ „Poznamenal jsem tě svým znamením, jednoho dne budeš mým!“ . . .[5])

Cardonnel po bohosloveckých studiích v Issy a v Římě stal se r. 1896 knězem — a pěvcem Milosti Boží. Miloval vždy krásu — teď poznal „Krásu nejvyšší“. Miloval výšiny ducha — teď dospěl až na výšiny lásky exstatické . . . A Cardonnel pln hluboké víry a vroucí lásky k Bohu zpívá své úchvatné „Carmina sacra“ a oheň,

[1]) Fr. Jammes: „Román Zajícův“.
[2]) Fr. Jammes: „Feuilles dans le vent“.
[3]) Fr. Jammes: „Georgiques chrétiennes“.
[4]) Tamže.
[5]) Louis Le Cardonnel v básni „Epilogue“.

který hárá v jeho srdci a v jeho díle, zapaluje i srdce jiných a rozžehá světlo do temnot duší na cestu k životu. Vždyť, jak praví dojemně: „Les hommes d'aujourd'hui de ténèbres sont ivres: Faisons les ressurgir vers l'éternel midi." „Lidé dnešní jsou opilí temnotami: Doveďme je k věčnému poledni . . ."[1])

Hle, básník-kněz, vůdce, rozžehač světel, ukazovatel cest k věčnému poledni, k Absolutnu . . .

A pak ta podivuhodná „generace obětovaných": Charles Péguy, Joseph Lotte, Ernest Psichari, Henri Ghéon, Henri du Roure a ostatní . . .

Je prostě úžasné, jakou láskou k Bohu hárala ta srdce těch podivuhodných poutníků a s jakou odevzdaností do vůle Boží dovedli přinést i obět nejtěžší.

I ten Charles Péguy, jehož konverse v celku přece zůstává linií nedokonanou, jak dojemně ve své rozpoltěnosti dovolává se milosrdenství Božího a lásky Kristovy ke hříšníkům; s jakou pokorou a důvěrou putuje pěšky z Paříže do Chartres k Matce Boží, kterou tolik miloval. I poslední noc před svou smrtí na Marně ztrávil v kostele „před oltářem Panny Marie, který zasypal květy . . ."

A přirozeně tím markantněji jeví se to u těch, u nichž konverse prolnula cele duši i život.

Hle, Joseph Lotte, důvěrný přítel Péguyho! V mládí v laických školách ztratil víru. Renan, Taine. „To byli bozi mého mládí," vyznává Lotte . . . Jako u mnohých tenkráte! . . . Ale přišel Bergson — první otřes idolů . . . Přišel Péguy — další krok . . . A přišel Baumann — ten už přináší křesťanství celé a opravdové . . . Batiffol pak odstraňuje poslední pochybnosti . . . A Lotte stává se katolíkem, který nejen sám denně přijímá Tělo Páně, ale chce i jiné přivésti k Bohu s nadšením apoštola. Vždyť „jest čas, abychom Ježíše nastolili ve svém srdci . . ."[2])

A jako Péguy i Lotte umírá v boji za Francii . . .

*

A další jaký úžasný fakt v řadě těchto konvertitů! Ernest Psichari, vnuk Renanův — konvertitou! A jakým konvertitou! „V něm", jak krásně napsal H. Massis, „rozezpívalo se jásavě naše mládí. Psichari vždy letěl před druhy, aby jim ukazoval cestu, a někteří teprve umírajíce s ním poznávali, k jakému slavnému cíli je vedl . . ."

V krásné knize „Cesta setníkova" vylíčil Psichari svou cestu k Bohu.

Hle, jaké to nevěrecké prostředí, v němž vychován byl mladý Psichari! Děd Renan. Otec voltairian nevěru ještě utvrdil. Otrávené zahrady. Avšak prázdnota duševní těch zahrad začala záhy tížiti „duši stvořenou k obrazu Božímu". A Psichari začal hledat cesty z té prázdnoty. Napřed útěk z prázdnoty civilního života k vojenské

[1]) Louis Le Cardonnel: „Carmina sacra".
[2]) P. Sacary: „Pages choisies de Lotte".

kázni. Jako vojín přišel do Afriky. V Africe poznal poušť, která mu byla „obrazem věčnosti". V Africe poznal význam a cenu náboženství... A tak v těch pustinách afrických začala u Psichariho ona bolestná pout duše k Bohu, pout plná rozhořčených bojů a vzrušujících zápasů. Bůh volal a Psichari začal odpovídat na to volání. Začal chápati Boha, počal s Ním hovořit... „A povedu ji na poušť a mluviti budu k srdci jejímu." (Os. 2, 14.)

Změněn vrátil se z Afriky do Paříže. Tam čekala ještě jedna zkouška pro duši jeho. Konečně boj dobojován a Psichari pln radosti oznamuje příteli Maritainovi: „Jdu k svaté církvi katolické, apoštolské a římské. Jdu do příbytku pokoje a požehnání, blížím se ke zdraví a radosti; jdu tam, kde budu uzdraven. A mysle na opravdovou svoji matku, která léta na mne čekala a přes dálavy mne objímala rukama, které vše odpouštějí, pláči štěstím, láskou a vděčností..."[1])

Začátkem února 1913 Psichari složil vyznání víry, přijal sv. svátosti a na poděkování za dosaženou milost vykonal pout k Matce Boží do Chartres... „Cítím, že bych dal Bohu vše, zač by mne požádal," řekl tenkráte knězi. A zatoužil velikou touhou obětovat vše i život, aby odčinil urážky Bohu, jež spáchal jeho děd. A vskutku celý jeho život od konverse stal se jedinou obětí Bohu: Denně přistupoval ke stolu Páně, denně modlil se Mariánské hodinky, stal se členem III. řádu sv. Dominika a chystal se státi se knězem, aby dospěl své nejvyšší touhy: sloužiti mši svatou...

Ale vypukla válka — a E. Psichari místo oběti na oltáři přinesl obět vlastní krve, zabit v bitvě 22. srpna 1914 v Saint-Vincent-Rossignol, v malé to vesnici blízko Neufchâteau v Belgii. Padl jako poslední z hrdinné baterie, která kryla ústup nemocnice... Ti, kdož viděli ho později, když našli jeho mrtvolu, byli překvapeni klidem jeho obličeje; kol rukou měl ovinut růženec...[2])

„Vidím vnuka Renanova," napsal krásně o něm Paul Claudel. „Co činí? Leží na zemi s rukama skříženýma, se srdcem roztrženým a podobá se andělu. Má na sobě znamení stádce svatého Dominika... Zříš jeho tělo. Rci však, kde jeho duše? Svatý Dominik ji zahaluje ve svůj veliký plášť s ostatními postříženci..."[3])

„Byl naším vzorem," dokládá H. Massis.

A je vzorem a vůdcem i dnes všem těm, kteří také hledají Cíl — hledají víru a lásku a smysl života...

*

Příznačnou jest konverse Henri Ghéona, jak líčí ji sám ve své úchvatné knize „Člověk zrozený z války", v té jímavé konfesi duše. Hle, pochod vývoje:

V dětství náboženská výchova od zbožné matky... Pak přišla laická škola a s ní ztráta víry. A od té doby žil Ghéon, jak sám praví, „bez Boha a bez potřeby Boha..."

[1]) H. Massis: „Vnuk Renanův".
[2]) Maurice Barres v „Echo de Paris".
[3]) H. Massis: „Vnuk Renanův".

Přišlo katolické hnutí, jež na lomu století tak nádherně rozlilo se literaturou — H. Ghéon obdivoval, ale jinak zůstal cizí a nedotčen . . .

Přišla Ghéonova cesta do Italie — Ghéon žasl a obdivoval mistry středověku, cítil dech veliké víry, cítil velikost náboženství, jež takové umění mohlo zroditi a inspirovati, cítil již i cos jako dotek milosti Boží — ale Ghéon zůstal dál ve své nevěře . . .

Přišla bolest. Při nahodilém neštěstí zabita Ghéonova matka — Ghéon ve vzdoru tím více odvrací se od Boha: „Ty nejsi," říkal si v tom vzdoru. „Ne, ty nemůžeš býti! Ty bys mi nebyl mohl vzíti to, co jsem miloval, napřed to tak zmučiv . . ."[1])

A přišla válka . . . Celá hrůza její. Celé peklo její . . . A tam na frontě za těch krvavých dnů a nocí cos láme se v duši Ghéonově . . . Och, čeho se zachytit v té krvavé hrůze, v té hrozné beznaději?! . . . A přišlo setkání s podivuhodným, věřícím důstojníkem, s kapitánem Pierre Dupoueym. Ten stal se Ghéonovi ukazovatelem cesty a „zvěstovatelem milosti" . . . „Ježíši! Já Tebe ještě hledám — ale jako ten, kdo jistě najde. Pozvolna, pozvolna — je třeba vymýťovati tolik planého býlí, aby se našla správná cesta . . ."[2])

A cesta se našla . . . O vánocích r. 1915, tam na krvavé frontě, podrobuje se konečně Ghéon neodvolatelnému „Imperativu", který nutkal mu duši, vrhá se k nohám církve, vykoná sv. zpověď, přistupuje ke stolu Páně . . . Člověk narozený z války! . . .

*

Velká víra a velká láska k Bohu spojená s bezmeznou odevzdaností do vůle Boží charakterisuje tyto oddané poutníky z gêne — obětovaných.

Jaká krásná slova napsal na př. Henri de Roure do svého zápisníku při odchodu na frontu: „Můj Bože, líbám Tvoji svatou ruku, i když dolehla na Tvé děti. Buď požehnán Ty, který jsi trpěl, abys je naučil trpěti. Buď požehnán Ty, který jsi smísil naše bolesti s radostmi tak sladkými a hlubokými, že se nám zdá, cítíce je, jako bychom prožívali cosi rajského. Buď požehnán Ty, který jsi uprostřed zemské bídy rozžehl tolik světla. Buď požehnán mnou, nejpokornějším a nejbídnějším z Tvých dětí . . . Já nevím, k jakému jdu cíli, ale chci a půjdu k Tobě, Bože . . ."[3])

*

A nová jména, noví poutníci: R. Vallery-Radot, Renné Salomé, G. Moreau, Delbousquet, Louis Mercier, Georges Goyau, Paul Cazin, Jean a Jérôme Tharaud, Georges Valois, Georges Dumesnil a j. a j.

Hle, poutníci Francie! . . . Vroucí něha a bezměrná láska, která s nadšením a bez výhrady vzdává se Bohu — toť typické charakteristikon těchto poutníků . . .

[1]) H. Ghéon: „Člověk narozený z války".
[2]) Tamtéž.
[3]) Cit. Dr. J. Krlín: „Návrat vzdělanců".

Zrušení jesuitské residence v Tuřanech.

Dr. Jos. Jančík.

Tuřany staly se přičiněním jesuitů předním poutním místem na Moravě. Přispěla k tomu nemálo také shoda mezi nimi a tuřanským farářem. Bohužel r. 1712 došlo ke sporům, jejichž příčinu nutno hledati v nepříznivém poměru duchovenstva světského k řeholníkům. Práva tuřanského faráře byla v důsledku zakládací listiny a vyvinuvšího se zvyku značně omezena. Olomoucká konsistoř těžce nesla toto faktum a po smrti biskupa Karla Lichtensteina snažila se dopomoci tuřanským farářům k týmž právům, jaká měli faráři ostatní. Z velké části se jí to podařilo.

Podle dekretu z 25. října 1713, který byl opraven a doplněn jiným ze 17. srpna 1715, bylo faráři přiznáno právo konati obřady na Velký pátek a vésti procesí na Boží Tělo, jesuitům bylo ponecháno Vzkříšení a mohli konati procesí v neděli v oktávě Božího Těla.

Jesuité museli dovoliti děkanovi visitovati svatostánek, ač kostel patřil jim a byl visitován řádovými představenými. Farář byl také od r. 1729 připuštěn ke konání katechesí, jež byly zakládací listinou vyhrazeny jesuitům. Konečně rozhodnutím konsistoře ze 4. února 1760 bylo mu dovoleno na některé svátky také kázati.

Spory o tato práva značně poškodily působení jesuitů tuřanských. Stará sláva Tuřan nejvíce však utrpěla zrušením jesuitů vůbec.

Proti Tovaryšstvu zdvihal se ve světě stále větší odpor, až konečně Klement XIV. tomuto nátlaku světských mocností povolil a řád jesuitský bullou „Dominus ac Redemptor noster“ dne 21. července 1773 zrušil.

V našich zemích měl býti zřízen z majetku jesuitského Studijní fond. Proto byly ve všech zemích zřízeny zvláštní komise, které měly provésti zrušení řádu podle instrukcí k tomu vydaných. Na Moravě do komise vysláni byli se strany úřadů církevních hrabě Leopold Podstatzky, generální vikář olomoucké diecése, a Otto Antonín Minquitz, svobodný pán z Minquitzburku, olomoucký kanovník. Se strany úřadů státních členy komise ustanoveni guberniální rada hrabě Otto Wolfgang ze Schrattenbachů a guberniální rada hrabě Vincenc Salm. Tito dva měli při rušení hlavní slovo a vliv. O postupu prací podávali guberniu každý odděleně referát.

Z těchto referátů dovídáme se také o provedeném zrušení jesuitské residence v Tuřanech. Po skončeném jednání v koleji brněnské odebrala se celá komise 13. října 1773 do Tuřan, kde tenkrát bylo 5 členů Tovaryšstva. Byli svoláni a tu nejprve od komisařů biskupských byly jim přečteny instrukce, jak se mají chovati. Poté komisaři státní jim připomněli jejich povinnosti. Dotazovali se jich, chce-li některý jíti do některé koleje, kde budou prozatím umístěni jesuité, kteří nemají kam se uchýliti. Když nikdo se nehlásil, poukázali je na státní pokladnu v Brně, aby si tam vybrali příslušný obnos na výživu. Také

služebnictvo mělo se tamtéž přihlásiti o svou mzdu v celkovém obnosu 26 zl. 52 kr.

Když byly odbyty tyto formality, přikročeno k inventuře všeho jesuitského majetku v residenci. Na hotovosti se našlo pouze 5 zl. 38 kr. Uložených kapitálů měla tehdy residence celkem 16.500 zl., z toho bylo 2700 zl. vedeno v brněnské koleji a 13.350 zl. měla ve správě provinciální prokuratura v Praze.[1]) Dluhů, z nichž byla povinna platiti úroky, měla 1100 zl.[2]) Bezúročně měla vypůjčeno z jmění kostela sv. Anny 569 zl. 15 kr., od družiny sv. Isidora 70 zl., od faráře Antonína Hermanna 49 zl. a od neznámého dobrodince 140 zl. Obchodníkům a řemeslníkům mělo se splatiti 343 zl. 43 kr.

Z jiných povinností residence byla v protokole zvlášť uvedena kontribuce do Chrlic 9 zl. 36 kr., do Sokolnic 3 zl. 55 kr. Mimo to residence byla povinna udržovati věčné světlo v kostele tuřanském a sloužiti ročně 4 mše sv. za rodinu Luczianovu.

Všechen inventář residence snesen byl do jedné světnice a ta zapečetěna. Na rozkaz gubernia z 12. února 1774 dal jej krajský hejtman brněnský převézti do Brna, kde byl spolu s nářadím koleje brněnské prodán za 252 zl. 32 kr.

Výnos pozemků patřících residenci, a to 2 lánů, odhadnut byl na 1173 zl. 3 kr.

Tak jako byl pořízen inventář o zařízení residence, tak také byl pořízen o věcech v kostele, a sice za přítomnosti obou komisařů církevních. Poněvadž kostel nebyl výhradně kostelem řádovým, ale také kostelem farním, bylo vše ponecháno na svých místech a odevzdáno tehdejšímu faráři Antonínu Hermannovi.

Na hotovosti kostel měl 95 zl. 36 kr. Na kapitálech bylo uloženo 9800 zl. Kostel ale byl dlužen družině sv. Isidora 44 zl. a bratrstvu sv. Anny 203 zl. Z posvátných nádob a potřeb uvádíme: 2 monstrance, 3 ciboria, 9 kalichů, 6 stříbrných svícnů, 1 stříbrná kaditelnice, 5 stříbrných lamp, 2 pozlacená srdce, 13 votivních darů, 1 zlatý řetěz, 39 kasulí, 3 pluviály, 3 vela.

Jmění bratrstva sv. Anny pozůstávalo z požadavků u residence 569 zl. 15 kr., u kostela 203 zl. a u řezníka Severy 26 zl. Na hotovosti bylo 78 zl.

Družina sv. Isidora měla na hotovosti 41 zl. 34 kr., požadavek u kostela 44 zl. a u residence 70 zl.

Hotovosti obou družin předány brněnskému faráři u sv. Jakuba, ježto komisaři byli toho náhledu, že v Tuřanech by nebyly dosti jistě uloženy.

Dále bylo konstatováno, že právo patronátní přechází na císaře.

Když ukončena byla práce s inventurou, byly všechny světnice zamknuty a odevzdány v opatrování faráři. Jemu a šafáři bylo přísně nařízeno, aby řádně spravovali opuštěnou residenci, dokud

[1]) Tyto peníze byly půjčeny: 3000 zl. u hrab. Oppersdorfa, 2000 zl. u hr. Sporka, 1000 zl. u pana Lamotte a 7350 zl. u českých stavů.

[2]) M. Z. R. Cerroniho sbírka I. 12 uvádí však 1400 zl.

nebudou jim dány další pokyny. Jesuité museli hned týž den odejíti.[1])

Všechen majetek residence přešel na Studijní fond, který jej po několika letech prodal. 15. června 1781 koupil Jan Seifert z Křenové residenci s polovinou pozemků ve výměře 101 míra 9 $^{2}/_{8}$ m za 2000 zl. Dům bývalé šlechtičny Magni koupil 23. března 1782 Pollenz za 450 zl. Týž koupil také hospodářská stavení se zahradou za 300 zl. Druhá část polností ve výměře 101 míry byla prodána později mezi 21 uchazečů za 4745 zl. 52 kr. Za celý majetek residence strženo bylo celkem 7495 zl. 52 kr., suma to dosti nepatrná.[2])

Jaké následky měl odchod jesuitů v duchovní správě, aspoň částečně se dovídáme ze zprávy správce chrlického, kterou zaslal 14. března 1774 biskupovi.[3]) Blížila se doba poutí a tu chtěl správce upozorniti na poměry v Tuřanech. Zmiňuje se, že za jesuitů po celý rok slouženy byly denně v Tuřanech 4 mše sv., v době poutí pak pět. Poutníci měli vhodnou příležitost ke sv. zpovědi a proto rádi do Tuřan putovali. Mimo to v neděle a svátky bylo dvoje kázání, české a německé. Na to na vše jest zde však pouze farář s kooperatorem a dvěma exjesuity, z nichž pouze jeden má iurisdikci. Farář s kooperatorem mají dosti práce v duchovní správě 4 přifařených osad a nemohou proto věnovati se službě u milostného obrazu, pro niž zbývá jediný exjesuita.

Správce také ve zprávě upozorňuje na škodu, kterou odchodem jesuitů utrpěli 4 fundatisté a varhaník. Tito nejen byli cvičeni ve zpěvu pro poutní chrám, nýbrž byli i připravováni na studia až po syntaxi. Měli vždy dobrou pověst. Než teď se z nich stali uličníci. A tak prý je to se vším.

Proto upozorňuje, že jesuité byli vlastně fundováni od biskupství, které nemá nic společného s jesuitskými domy. Bylo by žádoucno, aby do Tuřan přišlo více kněží, kteří by udržovali pobožnosti v tom rozsahu, jak tomu bylo za jesuitů, a aby se také ujali fundatistů a je dále vyučovali.

Biskup Hamilton touto zprávou byv upozorněn, staral se o to, aby do Tuřan přišlo více kněží, kteří by byli vydržováni z majetku a fondů residence. V archivu biskupském byl původní návrh zakládací listiny residence tuřanské, v němž ke konci uvedeno bylo, že celá donace připadne zpět biskupovi, kdyby brněnská kolej nemohla nebo nechtěla kostel i s právem patronátním podržeti. Tento passus sice byl při konečné úpravě ze zakládací listiny škrtnut a residence bez jakéhokoliv omezení inkorporována koleji brněnské, ale biskup přišel tak asi na myšlenku, že by mohl žádati vrácení celé donace,

[1]) M. Z. A. Místodržitelský archiv. J. 220. Fasc. 6.

[2]) Tuřany, farní archiv. Údaje tyto uvádí farář Marek ve své žádosti o místo kooperatora. Opisy kupních smluv jsou tamtéž. Výměra polností zde jest jiná a sice přes 200 mír, tedy asi o 40 víc, než čítali jesuité podle svých odhadů. Rozdíl dá se vysvětliti různými výměrami měřic.

[3]) Archiv chrlického panství. Hochfürstl. Berichte V. 28.

totiž kostela, residence, všech fondů a práva patronátního pro biskupství. V tom smyslu podal žádost císařovně 13. dubna a opětovně 27. srpna 1774.

Ale nadarmo. Dvorním reskriptem z 20. září bylo mu odpověděno, že jeho žádosti nelze vyhověti. Hlavní důvod, který ve své žádosti udává, že totiž residence byla fundována jeho předchůdci, není prý na místě. Kdyby každý uplatnil z tohoto důvodu své nároky, pak by musel být majetek jesuitský vrácen dědicům těch, kteří jej kdysi jesuitům věnovali. V zakládací listině residence jest tato označena se svým movitým i nemovitým majetkem jako skutečné vlastnictví koleje brněnské. I právo patronátní, které měla kolej brněnská na Tuřany, přechází na pána země.

Aby však bohoslužba v Tuřanech netrpěla nedostatkem pracovníků, proto z výtěžku celého jmění residence budou vydržováni 3 kooperatoři, kteří pod dohledem faráře budou vykonávat duchovní správu. K výživě se ustanovuje každému 300 zl. ročně. Zbytek výtěžku bude se moci věnovati na vydržování normální školy. Bylo by dobře, aby příslušné sumy po oddělení jmění jesuitského od nadačního byly z podstaty jmění vzaty a o nich pořízena zvláštní nadační listina.

Co se týče vydání kostelního, jest kryto z úroků jmění kostelního 9800 zl., které vynášejí ročně 392 zl. K tomu jest přičísti ještě oběry a dary věřících, takže není třeba podle návrhu biskupova k oněm 9800 zl. přidávati nových 2200 zl. na zajištění kostelních potřeb, nýbrž jest se říditi generálním nařízením, aby vydání se upravilo podle příjmů.

Gubernium, které 1. října oznámilo tento dvorní reskript biskupovi, žádalo ho, aby při obsazování kooperatorských míst v Tuřanech bral zřetel hlavně na jesuity, kteří tam působili, anebo na jesuity vůbec.[1])

Nějakou dobu po zrušení residence bylo skutečně v Tuřanech více kněží, kteří bydleli za nepatrný nájem v residenci. Ale na dlouho tak nezůstalo. V prosinci 1802 byli z residence vykázáni a proto tehdejší farář Leopold Weis chtěl postaviti pro ně zvláštní kaplánky.[2]) Později však nebyli v Tuřanech 4 kněží, nýbrž pouze 2, farář a kooperator. Všechny žádosti pozdějších farářů, aby bylo zřízeno druhé kooperatorské místo, zůstávaly bezvýsledny. Stát nechtěl k tomu svoliti. Dvěma kněžím nebylo ovšem možno všechnu práci zastati. Důsledky toho pak jevily se v nutném poklesu poutí, proti nimž pracovala celá osvícenská doba. — Duchovní správcové snažili se sice udržeti slávu povznesení poutního místa, ale přece nikdy již Tuřany nestanuly na té výši, na kterou je přivedli jesuité, kteří tu vykonali mnoho pro náboženský obrod střední Moravy.

[1]) Arcib. archiv Kroměříž, D III c 1/32.
[2]) Tamtéž, Registratura panství chrlického. Fach 6. Fasc. 17.

Písemnictví.

Hurt Rudolf, Dějiny cisterciáckého kláštera na Velehradě, sv. II. (Olomouc 1938). Nákladem Akademie velehradské, 396 stran s 15 obr. přílohami a facsimily.

Tímto svazkem se dočkal někdejší velehradský klášter dokončení svých dějin. Proti I. svazku má tu nepoměrně větší výhodu, že pro mladší dějiny (od r. 1650) jest již mnohem více pramenů a proto p. autor mohl se rozepsati mnohem šířeji nežli v I. díle. Úvodní kapitola nás obeznamuje s obnovou kláštera po válce 30leté a tím i s osobností opata Salixe, s nímž se historik sice často setkává, o němž však až dosud postrádal bližších údajů. Hurt nás obeznamuje se Salixem nejen jako s významným činitelem řádovým, nýbrž i jako s člověkem, jehož ctižádostivá povaha a všechny zlé důsledky z ní plynoucí jest zjevem velmi poučným i výstražným zároveň. Stejně poučnou kapitolou jest i bližší poznání vnitřního života v konventu velehradském, kde se autor snaží rovněž vniknouti pokud možno do největších podrobností. Zde se může čtenář obeznámiti s literárním nadšencem pro slávu starého velehradu P. Hirschmenzlem. Zprávy o něm zaznamenané objasňují onu zatrpklost, v jaké H. trávil v klášteře zbytek svého života. Kulturně-historicky významné jsou zprávy o stavebním vývoji kláštera, jež nás zpravují nejen s výstavbou kláštera, nýbrž i s jejím vnitřním vybavením. Při poměrné skouposti zpráv v tomto směru snaží se autor co nejvíce vytěžiti své prameny a tak se dovídáme na př. o krásných chorových lavicích, o obrazích i štukaturách a j. Fundamentálního významu však jsou kapitoly následující. Zabývají se podrobným vylíčením poměru kláštera ke státu i biskupu olomouckému. Autor zde překročuje rámec svého spisu, neboť nezabývá se jen klášterem velehradským, nýbrž zabývá se poměrem státu ke klášterům vůbec. Takto se příslušná kapitola stává velmi důležitým příspěvkem k dějinám klášterů v oné době vůbec a ukazuje badateli, kolik neprobadané látky ještě odpočívá v bohatých fondech zem. archivu moravského. Historik se z této kapitoly dovídá, že státní absolutismus čím dále více zasahoval do klášterního života a byl někdy podporován kláštery samotnými, na př., když se proti visitátorům dovolávaly stávající praxe, dle níž jako majetek komory král. mají býti visitovány jen po stránce duchovní, nikoliv však i finanční. Ukazuje též, kterak obnoveným zřízením zemským se kláštery přiblížily panovníkovi ještě úžeji. Velmi zajímavé a dosud neznámé jsou zprávy o postavení řádů žebravých, neboť osvětlují příčiny omezení jejich zakládání, jakož i počtu členů v stávajících již domech. S tímto předmětem souvisí i protiřeholnická nálada (jíž jest věnována zvláštní kapitola). V tomto směru jest velmi důležitá kapitola o sporech kláštera s biskupstvím olomouckým o exempce. Autor zde velmi důkladně rozebírá řádová privilegia vůbec a velehradská zvláště a dokazuje, že neštěstím kláštera bylo, že se nedovedl vžíti do povahy doby a ustou-

piti od svých právně pochybných exempcí. Tím ovšem si získal velmi málo sympatií jak u církevní, tak i u státní vrchnosti a není proto divu, že nastalému rušení klášterů padl za obět. Zrušení kláštera vypisuje autor obšírně. Na čtenáře působí přímo trapně bezohledné chování státní správy vůči opatovi Zurimu, jakož i nepochopení pro kulturní poklady v klášteře i kostele uložené. Dočítáme se (rovněž zevrubně) o dlouholetých a marných pokusech o obnovení kláštera, o něž se zasazovali nejprve jeho bývalí členové a konečně olomoucký kardinál, arcivévoda Rudolf.

Pro dějiny národního života má svůj význam zpráva o národním českém vědomí opata Malého, jakož i o snaze založiti český klášter ve Znojmě, který by se věnoval duchovním potřebám tamního českého lidu.

Jako v I. svazku, tak i v tomto, otiskl autor řadu příloh sestávajících jednak v nejdůležitějších dokumentech, jednak v obrazích a facsimilech. Škoda, že tu nebyl otisknut aspoň jeden facsimil z některého rukopisu Hirschmenzlova.

Celkem nutno říci, že Hurtova práce jest nejdůkladnější církevněhistorickou prací vyšlou za posledních let. Jest nejen významu topografického, ale jest i důležitým příspěvkem k naší monasteriologii vůbec a tím i významným přínosem do církevních dějin doby pobělohorské. Dr. Aug. Neumann.

*

Dr. Frant. Cinek: Cyrilometodějská bohoslovecká fakulta v Olomouci v akad. roce 1936—1937. V Olomouci 1938. Str. 66 s obraz. přílohami.

Památník vydaný u příležitosti slavnostního otevření CM. fakulty bohoslovecké v nově adaptované budově. Popisuje se tu důkladně postup jednání o restaurování budovy, průběh slavnosti otevření a svěcení, projevy hodnostářů, jádrem však spisku je autorova slavnostní řeč, v níž velmi výstižně podal přehled dějin olomoucké university a její dědičky, CM. fakulty bohoslovecké. Tato skvostně vypravená publikace s řadou vhodně volených dokumentárních ilustrací je krásnou upomínkou na akademické slavnosti olomoucké v r. 1937.

Rozhled

Náboženský.

—as— Komunisující „rudí“ křesťané.

Během posledních dvou let se komunisté rozhodli, že podají svou ruku k spolupráci křesťanům. Takové snahy se projevovaly hlavně ve Francii (Thorez a j.) a je známo, jak na tyto snahy reagovala sv. Stolice (prohlášením, že po stránce naukové nelze na nějakou dohodu ani pomysliti). V poslední době (podle časopisu Lettres de Rome sur l'athéisme moderne, IV., n. 19—20, 1.—15. octobre 1938, p. 294 etc.) však někteří křesťané znovu zkoumají základy křesťanské víry a snaží se smířiti je s komunismem.

Samozřejmě, že pro katolíka nemůže býti vůbec takového problému. Jeho stanovisko je přesně určeno sv. Otcem: atheistický komunismus je nutno absolutně zavrhnouti, jeho nauku i veškerou spolupráci s ním. Katolík se má chovati ke komunistovi s trpělivostí a sympatií dobrého Pastýře k ztracené ovci. Katolíci mají však přísnou povinnost, aby svou vnitřní reformou a svou akcí odstraňovali ze světa různé zlořády, které jsou nejlepšími prostředky komunistické propagandy.

Někteří katolíci však, hlavně ve Francii, nepojali takto svou úlohu, nýbrž domnívali se, že může býti shoda mezi křížem, srpem a kladivem. Jejich revue Terre nouvelle a původce hnutí M. Landrain nedosáhli velkého úspěchu. Leč přes to se projevují u některých katolíků jisté nebezpečné tendence v těchto věcech: a) Je to na prvním místě nedůvěra k biskupům. Různé slabosti stavu kněžského se zveličují a stavějí se v protivu k evangelickému ideálu chudoby. Rozlišuje se mezi „křesťanstvím“ a „klerikalismem“. Zdůrazňuje se všecko, co poškozuje autoritu biskupů, ba samého apoštolského Stolce římského. b) K ospravedlnění takového stanoviska se vyzvedají ona místa Nového Zákona, která jednají o svobodě lidské. Dovozují z nich, že tato svoboda se může nalézati pouze v politických režimech demokratických. c) Hledá se v evangeliu jakýsi revoluční zákoník proti bohatým. d) Konečně je to zpytování svědomí o různých „pohoršeních církve“, která jsou tak zveličována, že mnozí katolíci a zvláště osoby duchovní jsou obviňovány z farizeismu. — Je zřejmé, že se tady hledí dosáhnouti oposice mezi hierarchií a vrstvami věřících.

A to je zrovna jeden z prostředků komunistické propagandy.

Názory těchto komunisujících „rudých“ křesťanů dají se shrnouti následovně. Protestanté zavrhují, jak známo, učitelský úřad církve. Vládnou tedy mezi nimi názory velmi výstřední. Odezvu „rudého křesťanství“ nalézáme u některých katolických autorů. Zdá se, že k tomu přispěly tyto tři proudy: a) Ruský, neboť vliv Dostojevského, kdysi tak mocný v Rusku, i dnes se pociťuje na západě. Náboženská nauka legendy o velkém Inkvisitoru mnoho získává. Snad k tomu přispívají i nepřímo studie ruského myslitele Mikuláše Berdjaeva, ovlivněného Dostojevským, ačkoliv B. sám je

odpůrcem komunismu (srv. na př. jeho spis Sinn und Schicksal des russischen Kommunismus, Luzern 1937). b) Proud modernistický, zakládající se na novozákonní exegesi protestantských theologů. c) Konečně proud revoluční, kde „mystika" komunistická získala i mnohé křesťany propagandě Kominterny.

Komunisté zavrhují každou ideu B o h a a nazývají ji omylem lidské mysli. Vylučují podobně pantheismus, jak jej hlásali Bogdanov, Maxim Gorkij a dodnes Lunačarskij. Komunisující křesťané-katolíci vyhýbají se této debatě. Říkají nanejvýš, že „Bůh je protiklerikální". Modernističtí protestanté, kteří zavrhují ideu osobního Boha, následují Gorkého. Obojí, jak katoličtí, tak protestantští komunisující křesťané ospravedlňují anarchistickou a komunistickou nenávist k náboženství tím, že tvrdí, že se nejedná o boj proti Bohu, nýbrž proti falešné představě o Bohu, která byla hlásána kněžstvem a přijata věřícími křesťany. Vikář z Bisldale, G. C. Binyon jde dokonce tak daleko, že píše, že vlastně křesťané mají pomáhati k vítězství tomuto názoru a že „atheismus" je ve skutečnosti kultem pravého Boha (Christianity and the social revolution, 202).

V protestantské modernistické exegesi má základ rozlišování mezi J e ž í š e m, osobou historickou a K r i s t e m, vynalezeným později církví. Dostojevskij byl předchůdcem těch, kteří obviňují dnes církev, že potlačila pravého Ježíše, aby smířila křesťanství se světem. Také komunisující křesťané dokazují z Nového Zákona, že Ježíš byl revolucionářem tehdejšího světa, dělníkem, který nenáviděl bohaté, vyhnal kupce z chrámu, ohlašoval komunní společnost a pod. Texty o parusii vykládají revoluční křesťané jako uskutečnění světové komunistické revoluce. Kristus prý očekával v bezprostřední blízkosti zničení tehdejšího řádu a příchod království Božího na zemi a v této naději také zemřel. Dnes se uskutečňuje tento Kristův velkolepý sen. Apokalyptická krise přišla do naší doby, ne předčasně, nýbrž v plnosti času. Revoluční Kristus je zosobněný v proletariátu. Jestliže jej církev nepřijme s úctou mu příslušející, bude zavržena do temností vnějších. První křesťané, vykládají dále, žili v očekávání příchodu Kristova. Když však parusie nepřišla a naopak křesťanství po ediktu milánském dosáhlo svobody, pokládají to za kompromis nutný v tehdejších hospodářských poměrech, avšak také za zradu prvotního ideálu. Citují Dostojevského, podle něhož Ježíš na poušti přemohl třetí pokušení, kde se mu nabízela moc nad celým světem; církev se však sklonila před ďáblem moci a od té doby se spojila s mocnými tohoto světa k potlačování svědomí lidského, Ježíš zmizel a jeho místo zaujal Kristus církve.

„Rudí" křesťané dokazují dále, že c í r k e v je v protikladu ke „křesťanství". Vykládají, že církve, podobně jako jiné instituce lidské, jsou podrobeny zákonům historického materialismu. Církev katolická byla náboženstvím feudální epochy. Pak přišla nábož. reforma v protestantismu. Dnešní liberální protestantismus odpovídá požadavkům kapitalistické společnosti. Obojí je určeno k zániku pod tlakem bo-

jovného proletariátu, který přinese světu pravé křesťanství, neboť teprve ekonomická struktura dnešního světa umožňuje uskutečnění snů Ježíšových. Důsledně tedy pravými křesťany a věřícími byli ti, kteří se stavěli proti církvi: donatisté, kathaři atd., později následovníci Wiklefovi, Husovi atd. Křesťanství by mělo býti společností věřících, kteří by se vyznačovali vášnivou láskou k svobodě, kteří by měli v nenávisti náboženskou a církevní autoritu. Zavrhovalo by nauku o soukromém vlastnictví. Takoví křesťané by zavřeli oči před protináboženskými hrůzami komunismu, které byly jen očištěním světa z omylů církví zavedených. V beztřídní společnosti vítězného proletariátu by pozdravili „království Boží".

Poznamenáváme též, že nedávno vydali „levi křesťané" v Anglii zvláštní manifest, v němž vykládají své poslání, které se shoduje celkem s tím, co bylo v tomto článku řečeno. — Všimneme-li si encykliky „S palčivou bolestí" o poměrech v Třetí říši, seznáváme, že je mnoho podobností mezi „novým křesťanstvím" německým a křesťanstvím „rudých křesťanů".

*

nn. — Nový pramen k životopisu arcibiskupa Jenštejna. (Č. d.)

Addidit insuper idem prepositus, quatenus saltem adhuc dictum festum affirmaret esse sanctum et catholicum, sed ipso contradicente, statim postea obmutuit, nec de festo aliquid dicere potuit, ore rictibus contracto, sed supervenit crisis et agonizavit. Archiepiscopo vero tunc in castro Helfenburg a Praga per unam bonam dietam distante dictum fuit, quod agonizaret et forte hac nocte moreretur, sed ipse dixit, quod nequaquam moreretur, sed adhuc ad festum Assumpcionis viveret, quod puto ad octo dies venturum erat coram fidedignis personis et notabilibus dixit, subdens, eum illa die moriturum. Ideo ut hec omnibus palam esset, quod qui Virginis gloriose in festo Visitacionis (107b') contrarius fuit, per eam eciam puniretur in festo sue Assumpcionis. Sed falsus rumor iterum venerat, qualiter tercia die ante Assumpcionem mortuus fuisset, unde erubescere valde archiepiscopus de hoc cepit, quod inprudenter locutus fuit, attamen iterum dixit: „Non credo, sed sicut dixi, in festo Assumpcionis morietur." Sed post triduum certa alia nova venerunt, ubi intimatum fuit, quod in die Assumpcionis, quando magna missa in ecclesia Pragensi cantabatur, diem clausit extremum, de cuius exitu non est necesse perstringere per singula. Attamen sciendum, quod lingwa eius per matronas nullo potuit modo ori imprimi, quin longe et turpiter de ore eius dependeret usque ad pectus. Quod credo id designasse, quod contra Virginem gloriosam lingwam suam nimirum laxaverat. Hec lingwa sic coram dependens designabat: „Ecce!, qualiter verificatum fuit, quidquid de eo factum fuit! Nam neque festum Visitacionis expectavit et illa hora, sicut sibi dictum erat, mortuus fuit." Non tamen idcirco Cristifideles autument, predictum magistrum damnatum ideo fore, quod absit, sed tantumdem, temporaliter punitum aliorum inimicorum Marie ad extra.

Miraculum tercium.

Referam et aliud miraculum delectabile et iocundum, nam quidam devotissimus Virginis (107b") Marie alumpnus et clericus, cum iam historias per nonnullas partes de festo Visitacionis Marie sollicite distribuisset, quadam nocte in quodam se vidit cocleari et vocem quandam audivit: „Ecce!, Virgo Maria wlt huc intrare!" De qua voce vehementer obstupuit, nam timuit exinde sibi mortem imminere. Cogitare namque secum ceperat: „Forte tibi ipsa manum porriget et cum indignissimus sis, stare in conspectu eius non poteris, sed morte morte morieris." Cumque huc illuc se verteret cursitando, si quomodo fugere posset, ecce!, concito Virgo Maria totum conclave per-

transiens puellari induta habitu videlicet corpori decenter, in veste argentea, non amicta pallio venit atque (ut ipse putat), quod illius tunc apparencie fuerit, quando videlicet post Annunciacionem archangeli montana conscendens Elyzabeth visitavit, cuius speciem propter pulchritudinem et timorem, quem tunc habuit perseveranter contemplari non audebat et trepidanti sibi manum quasi regraciando porrexit. Qui cum non posset aliter facere, provolutis genibus timorate, sed reverenter suscepit, que mox tandem nil dicendo an eodem discessit. At ille de sompno expergefactus adhuc meticulosus et deiectus, dulcius tamen magis et magis iocundabatur et gaudebat gracias referendo istud secum mente volvens: „Unde (108a') hoc michi veniat Mater Domini mei ad me?“[1]) Merito ergo et adhuc sollicite pertimescat ille, qui sic indignus fuit et Virgini generosissime toto conatu indefesse serviat eiusque laudes vite sue tempore decantet devote et humiliter quod ipsa sibi humilis Virgo prestet et inpetret, cuius humilitatem respexit, qui vivit et regnat.

Miraculum quartum.

Est item et aliud, quod archiepiscopo devota nobilis, que noviter tunc mortua erat mulier, testimonium mariti adducens enarravit. Hec siquidem eum consuluit, quid sibi faciendum esset. Nam quidam homo sepius in suis vanitatibus eam clausis ianuis visitare consuevit eamque in puerperio et aliis suis oportunitatibus consolando, qui plura sibi ventura predixit, que postea impleta sunt et ad hoc maritum suum in testem adducit, cui ipsa hec et alia secreta narrare consuevit. Hic eciam semper eam ad bonum hortabatur, ut Deo serviret ieiuniis et oracionibus et piis vacet operibus, admonet, et specialiter Virgini gloriose serviret. Ipse tamen, quis sit adhuc ei pandere noluit. Credibile tamen esse potest, quod suus sit angelus, qui sic sub humana effigie ei apparuit. Hic tandem vice una circa eam resedit loquens de regno Dei, reliquis, quas aput se mulier portare consuevit (108 a") recepit, deosculansque eas secum eis benedixit et inter cetera, que cum ea conferebat, ei dixit: „An putas quod tantum sint septem gaudia beate Marie Virginis? Ymo scito, quod octo sunt, nam cum hoc sit magnum gaudium, quando Elyzabeth Virgo Maria visitavit, ubi“ exultavit spiritus eius in Deo salutari suo:“[2]) Similiet infans in utero cum Elyzabeth et sic nobis id dubium amputavit, ubi aliqui Visitacionem Elyzabeth inter septem gaudia reputant et alii non, cum tamen revera secundum gaudium et maximum reputetur id exsistere Virginis gloriose.

Miraculum quintum.

Item quidam dictus Herssico,[3]) genere nobilis servus Cristi a iuventute fidelis obmurmurburabat interdum, quod festum Visitacionis Marie in provincia Pragensi synodaliter fuit celebrari mandatum, quamvis sibi festi huiuscemodi institucio placuisset, festivacio autem eius propter artifices et pauperes displicebat. Hic in die Visitacionis mane circa altare sancti Adalberti in ecclesia Pragensi sacram Eukaristiam sumpsit et raptus clamare coram multis astantibus cepit, nesciens, quid ageret: „O, sanctum festum! O, celeberrimum festum!“ Cum autem ad se reversus fuisset, cepit admirari, cur cla (108 b') masset. Sed, cum per consciencie remorsum cognovisset, se festivacioni dicti festi coram plurimis retractasse, quam non sibi placitam in contrarium modo affirmabat, dictam celebritatem laudabilem et sanctam et ecclesie sancte multum proficuam, per hoc plurimorum consimiles detracciones confutans.

Miraculum sextum.

Alio tempore quidam plebanus de Slatyna,[4]) villa sub castro Hasenburg non longe adiacente, una cum dimidio anno excecatus fuit ideo, quia caro palpebrarum (in) tantam grossiem creverat, ut sibi penitus obstrueret visum, ne videre posset. (P. d.)

[1]) Luk. I. 43.
[2]) Luk. I. 47.
[3]) Nelze identifikovati.
[4]) U Libochovic, od r. 1380 farní osada na patronátě proboštství litoměřického, od r. 1420 majetek pánů z Hasenburka. (Sedláček, Místopisný slovník II, 809.)

Vědecký a umělecký.

nn. — K moravskému poustevnictví.

Před lety (Notizenblatt 1885, č. 1) napsal d'Elvert kratičké pojednání o moravském poustevnictví, které pro naprostý nedostatek látky možno nazvati sotva pouhým pokusem. Od té doby se potkáváme toliko s jedním článkem věnovaným tomuto předmětu. Jest to Tenorova studie „Poustevníci v Malých Mariacellách u Komárova pod Brnem", otisknutá v ČPřStČs 1929. Podávám na tomto místě nový příspěvek sestavený na základě exhibitů olom. bisk. konsistoře. Záznamy tyto, byť i velmi kusé, mají značný význam pro poznání poustevnické organisace na Moravě. D'Elvert v citované studii z nedostatku pramenů předvádí organisaci eremitů v Rakousích. Praví, že vídeňský arcibiskup Kolonič podřídil poustevníky své metropole řádu františkánskému. Poustevníci dle vzoru duch. řádu konali každé tři roky provinc. kapitoly, na nichž volili provinciála zv. Altvater. Tento sídlil v Malé Mariacelli. Naše výpisy potvrzují, že na Moravě bylo vedení poustevníků podobné jako v Rakousích. I u nás náleželi poustevníci III. řádu sv. Františka a měli svého vlastního představeného, jenž měl právo je visitovati, však s povolením bisk. konsistoře. To jest podstatný rozdíl mezi Moravou a Rakousy. Zatím co tam předal vídeňský Ordinárius vedení poustevníků františkánům, na Moravě a ve Slezsku ponechal si je ve své moci, jak patrno z těchto případů: Poustevníci se museli ve všem obraceti ke konsistoři. Bez jejího svolení nesměli zakládati poustek, ani jich měniti nebo opouštěti. Zdá se, že jejich bezprostředním představeným byl farář, v jehož farnosti poustevníci žili, neboť tento v případě potřeby o nich referoval biskupovi. Ordinárius pak měl právo dokonce je i vyloučiti z diecése. Zvláštní při záznamech o mor. poustevnících jest, že zprávy o nich pocházejí jen z let 1730—1749, pak není po nich již ani stopy. I vysvítá z toho, že zřizování pousteven bylo výrazem dobové nálady, jak nám pěkně ukázal rakouský historik Benedikt ve svém díle o hr. Šporkovi a jeho poustevně v Lisé. D'Elvert ve svém článku vlastně jen vypočetl moravské poustevny (dle Volného Církev. topografie), však zápisy olom. konsistoře dávají tušiti, že mimo ně byly snad i ještě jiné, dosud neznámé poustevny. Nutno se k nim však chovati s určitou reservou, neboť žádost o povolení založiti poustevnu nemusí ještě znamenati, že poustevna skutečně založena byla, i když to jest pravděpodobné. Pokud k tomu došlo, jsou tyto výpisy vítanými příspěvky k přesnému časovému určení vzniku poustek. Stojí při tom za povšimnutí, že i komárovská poustevna nesla jméno Malé Mariacelli jako ona rakouská. Skrovné tyto výpisky dávají historickému badateli tušiti, že dějiny našich poustevníků budou snad zajímavou kapitolou k poznání duchovního života na sklonku našeho baroka.

3. března 1730. Na panství jaroměřickém má býti založena poustevna, a to na hoře sv. Víta.

Téhož dne. Poustevník Ant. Bröhm, terciář ř. sv. Františka, má býti ustanoven v Bludově.

24. dubna 1732. Konsistoř svoluje k založení poustky v Ostravě pro Stanislava Grotta.

15. května 1732. Konsistoř píše prostějovskému děkanovi stran poustevníka Karla Macáka, bydlícího prý u Čelechovic.

3. července 1732. Losínský eremita Vil. Vydra prosí o propuštění z poustevnictví.

28. srpna 1732. Připomíná se eremita Petr Wirth na panství rájeckém.

17. listopadu 1732. Eremita Maxm. Schiffner prosí, aby se směl usaditi v Bílovci.

15. prosince 1732. Konsistoř poroučí poustevníkovi Schauerovi, by opustil diecési. Děkan z Velkého Meziříčí referoval o jeho lehkém životu.

20. dubna 1733. Připomíná se eremita Felix Treittler.

7. května 1733. Jan Krupička prosí, by směl bydleti v poustce v Sobůlkách u Kyjova.

1. října 1733. Eremita Jan Amandus Navrátil žádá o poustevnu pod Hostýnem.

21. ledna 1734. Připomíná se podezřelý eremita Neopolský.

30. března 1734. Eremita Frant. Pomayer prosí o dovolení, by směl zvisitovati moravské poustevníky.

8. listopadu 1734. Poustevník Frant. Rosenzweig prosí, by směl založiti poustevnu u sv. Anny v Podhradní Lhotě.

22. června 1739. Jan Schöner, poustevník III. ř. sv. Františka připomíná se jako poustevník na panství rájeckém.

16. května 1740. Konsistoř odmítá žádost o založení poustevny u kaple sv. Anny u Krasonic.

11. července 1740. Připomíná se eremita-terciář v Rymařově.

10. července 1741. Dovoluje se Jiřímu Klementovi založiti poustevnu na „Burgbergel“ u Krnova.

4. března 1745. Kryštof Gelg žádá o dovolení založiti si poustevnu v Krakovci (na Konicku).

24. března 1747. Poustevník v Březové hlásí, že místnímu zemř. faráři donesl z Říma za 3 zl. struny a že jej v nemoci ošetřoval.

1. února 1748. Připomíná se eremita-terciář Jan Bajer.

19. května 1749. Bouzovský eremita Fidelis Karásek žádá o dovolení převzíti poustku v Hranicích.

11. srpna 1749. Eremita Langendorf Pam si stěžuje konsistoři na křivdy místního faráře.

PASSILIN, regulátor nervové činnosti, významné nervinotocinum. Cena Kč 25·- za láhev.
SINTAGIN, tabl. proti angině, chrapotu a jiným krčním chorobám. Cena 1 rourky à 20 tabl. Kč 3·-, 1 plech. krab. Kč 6·-. • **Lékárna M. PTACZEK, MOR. OSTRAVA, odd. »H«.**

1. září 1749. Rymařovský eremita Fr. Arsenius Kliem dostává ověřovací listy na pout do Říma.

2. října 1749. Eremita v Jevíčku Frant. Tachecius prosí o totéž.

10. prosince 1749. Poustevník Jan Schöner v Rosicích prosí o totéž. (Tutéž žádost předložil 30. září 1749 poustevník v Bartošovicích.)

2. října 1749. Připomíná se poustevník Jan Procházka na sv. Kopečku.

*

nn. — K 8. listopadu.

Tento den nutí letos zvláště k rozjímání, neboť mezi 8. listopadem je dosti podobností. Před Bílou horou byl národ rozleptán nábožensky i politicky něm. protestantismem, jenž u nešťastných předků došel více sympatií nežli legitimní panovník, protože byl katolíkem. Vzniklo takto hnutí opírající se o Německo a dovolávající se říšskoněmeckého zákona, augšp. konfese pro země české. Protestanté hledali i pomoc za hranicemi, spoléhali zvláště na Francii i Anglii, jejich šlechta však místo, aby něco obětovala, ukázala se příliš liknavou. Zahraniční spojenecké smlouvy padaly jedna za druhou a v rozhodné chvíli zůstali čeští stavové opuštěni. Tak došlo k bitvě na Bílé hoře, po níž zbabělý král uprchl ze země, za ním utíkali jiní vůdcové odboje a lid nechali opuštěný v bídě a neštěstí. Letošní události, i to vše, co předcházelo, dokazují, že se náš národ ze svých dějin ničemu nenaučil.

*

nn. — Zpráva o sloupských jeskyních z r. 1696.

Diarium kláštera Hradiska (rkp. zem. archivu mor., Kl. Hradisko MS, č. 40, fol. 217 a-b) obsahuje při 8. říjnu 1696 zajímavý záznam o výletu hradištských premonstrátů do sloupských jeskyní. Jelikož tato zpráva jest jedním z nejstarších údajů o jeskyních, tedy ji zaznamenáváme zde doslovně: „Nos Schebetovio pro recreatione perreximus ad quendam pagum dictum ‚Slup', spectantem ad Ragecense dominium, ducti curiositate videndi mira subterranea in monte quodam, ubi specus variae ad instar palatiorum efformatae diversis figuris exornatae aqua guttatim desuper defluente et in lapidem sensim indurescente, miras effigies efficiente, quae calamo describi non possunt, sed probari debent oculari experientia haec naturae mira."

Vychovatelský.

ak. — Domácí úkoly.

Často se uvažovalo v kruzích učitelských i rodičovských o tom, mají-li se žákům ukládati domácí úkoly či ne. Jedni je přeceňovali, druzí podceňovali. Ukazovalo se na jejich nedostatky a vady, prý užitek z nich je velmi problematický. Jednou prý úkol žákovi vypracuje instruktor, druhému zas rodiče nebo starší bratr, třetímu kamarád a čtvrtý jej opíše až ve škole před vyučováním. Mluvilo se i o přetěžování a o ohrožování zdraví. To všechno je sice někdy pravda, ale nevyvrátí to potřebnosti domácích úkolů na střední škole. Proti potřebě a významu takových úkolů nemluví lajdáctví některých žáků, které bylo, jest a bude. Záleží vždy na poctivosti, svědomitosti a pracovitosti jednotlivcově; proto nebývalo špatné zařízení, že na vysvědčení byla také známka z pilnosti. Tou si žák nesl do života legitimaci. Domácí úkoly jsou určeny k nacvičení a opakování učiva. Proto v pedagogických příručkách bývají také pokyny o úpravě, počtu, obsahu a rozsahu domácích úkolů, jež nemají býti zbytečně rozsáhlé ani příliš nesnadné. Je to doplněk práce školní a podporuje samostatnou činnost žákovu. Je to i cesta, aby si student zvykl důsledně práci jako nezbytné sociální povinnosti. Také Osnovy z r. 1933 jsou si vědomy toho, že domácí úkoly přinášejí mnoho podpory samostatné práci žákově. Sice jako přední pravidlo vyslovují, že hlavní práce, aby učebná látka byla pochopena a procvičena, musí býti vykonána při vyučování školním, ale jak píše profesor Bydžovský v „Naší středoškolské reformě“ str. 195 tím, že omezuje působení školy slovy „hlavní práce“, a že klade důraz na pochopení a procvičení, nikoli osvojení, poukazuje již nepřímo na důležitost práce domácí. Prof. Bydžovský dále dodává, že však je třeba, aby i podmínky domácí byly takové samostatné práci příznivé. Ale je plno okolností, které tu mohou působiti a dosti často také působí rušivě. Proto prý je správná myšlenka, aby i tato práce žákova byla přeložena do vhodných studoven umístěných ve škole, které mají ještě tu výhodu, že je tu po ruce učitelova rada, když se žák octl na scestí, když mu hrozí, že všechno usilovné přemýšlení nepovede k cíli. Prý myšlenka, provedená tu a tam na cizích školách a možná zvláště v internátech, aby žák všechnu školskou práci vůbec vykonal ve škole a aby, opouštěje školu, činil tak s vědomím, že pro ten den je prost školních starostí, má prý proto mnoho svůdného i s hlediska duševní hygieny. A tak prý je to jedna z mnoha věcí, které by stály za pokus. Na druhé straně jsou zkušenosti, že pokusy o to, aby se domácí úkoly konaly ve škole po skončeném vyučování, selhaly. Tak v městě Lincolnu na střední dívčí škole se konal pokus, aby žákyně úkoly pracovaly ve třídách po skončeném vyučování. Ale nový způsob se neosvědčil a ředitelka školy podala rodičům zprávu, aby domácí úkoly byly pracovány opět doma. Hlavní příčinou neúspěchu pokusu byla v tom, že žákyně se nedovedly soustředit k práci, s prací spě-

chaly, aby byla rychle provedena a aby mohly odejíti. I žádala ředitelka rodiče, aby raději spolupracovaly se školou k opatření klidného okolí pro domácí studium svých dětí. (Věst. pedag. XVI, 187.)

*

ak. Studované ženy a mateřský jazyk.

V „Ženské hlídce" pražského rozhlasu měl přednášku univ. prof. M. Weingart. Mluvil o nutnosti péče o čistotu mateřského jazyka zvláště v dnešní době. Zdůraznil, že zvláštní úkol tu připadá matce, vždyť i oficiální název mluví o mateřském jazyku. Žena je nadána svou povahou a citem k ochraně čistoty jazykového výrazu, jak o tom svědčí mnohé ženy třebas na venkově, jež v podivuhodné čistotě uchovávají jemné odstíny místního dialektu. Ale v mnohých rodinách se v poslední době projevuje jistý úpadek. Ze starších germanisujících dob se stále užívá zkomolených slov, a to i u žen vzdělaných (piglují, štrykují a pod.). V toaletních potřebách zase mají jen názvy francouzské atd. A při zábavě je mluva protkána vulgárními, sprostými výrazy. Profesor W. uznává ovšem, že mnoho užitých cizích termínů nelze počeštiti, na příklad auto, telefon a pod., ale je proti znešvařování mateřského jazyka cizími výrazy tam, kde toho není potřebí a kde máme pěkné výrazy naše. Zjišťuje dále smutnou skutečnost, že znešvařování jazyka podléhají právě ženy studované, ač by čekal právě opak, a to více než studovaní muži. Ubohá je řeč mnohých našich moderních spisovatelek a zejména překladatelek románů v různých obrázkových časopisech českých žen a dívek, které jsou těmito hltavě čteny; paní a dívky s nedočkavostí čekají na pokračování. Tyto spisovatelky neznají ani základní pravidla pravopisu. — Slovo prof. Weingarta přišlo vhod a v nejvyšší čas. Jen aby ho mnohé ženy dbaly a vzaly si také k srdci profesorovu radu, aby místo takové pokoutní literatury četly raději dobré české spisovatelky, zejména starší (na př. B. Němcovou); bylo by jim to prospěšno i v ohledu mravním. Neboť četba oněch časopiseckých románků, jejichž předmětem bývá dobrodružná láska, manželská nevěra a vzájemné podvádění, nevychová takovou českou ženu, jaké národ zvláště v nynější době potřebuje a bude potřebovat v budoucnu.

Hospodářsko-sociální.

ak. — Ještě sterilisace.

Výstřelek eugeniky, snahy o zdravé potomstvo národa, stal se předmětem úvah také české ženy, docentky trestního práva J. Veselé (knih. „Politika“ sv. 10. V Praze 1938). Chce prý propagovat sterilisaci a její požadavek úpravy také u nás. Autorka je totiž pro sterilisaci a kastraci z mnoha důvodů; jde jí také o problém zločinců, čímž prý by se ušetřilo peněz, které se vynakládají na degenerované potomstvo. O knize obšírně píše v Naší vědě XIX, čís. 6—7, také právník Emil Svoboda v pojednání s nadpisem „Věděním nebo násilím?“ Píše: „Protiví se mi také, chystají-li opatření, která jsou třídně zaměřena jen proti lidem jisté sociální úrovně, nebo opatření, která se za chvíli stanou byrokratickým šimlem, kopajícím bezbranné a vyhýbajícím se těm, kdo mají v rukou moc.“ Vytýká autorce, že nepodrobila kritice a nezhodnotila materiál. Kniha má proto spíš rys jakéhosi apologetství, ale není prý to věda v přísném a hluboce mravném smyslu slova. Konstatuje, že autorka někdy skutečně myslí méněcennými rodiče úchylné s hlediska psychiatrického, ale že někdy zřejmě myslí na děti chudiny, dělnictva, městského i venkovského proletariátu, a dokonce že píše: „Právem se vytýká charitě, že má vinu na rozmnožování méněcenných, na degeneraci lidstva, že tisíce abnormálních, kteří by zahynuli v špinavých poutech v opuštěnosti, jsou s péčí a láskou zachováváni, kdežto statisíce normálních této lásky a péče postrádají.“ Zajisté tvrdá slova o charitě při tom, že „pojem méněcenných je v knize rozplizlý“.

Podle autorky prý sterilisace neškodí pohlavnímu životu, ba poskytuje prý se tak nejspolehlivější antikoncepční prostředek, čili sterilisovaní se bezstarostně mohou pohlavně vybíjet! To je ovšem pro lidi, kteří se na manželství dívají jinak než „čestným způsobem na poslání a vlastní smysl manželství“. V knize je také kapitola „Sterilisace a církve“. Prý jeden duchovní také uvádí důvod, že „pohlavní styk bláznů je v každém případě něco, co si Bůh nepřeje“. Prý „dovolává se sv. Tomáše, že je možno dovoliti i smrt špatných, když z toho nevzchází nebezpečí pro dobré, nýbrž jen bezpečnost“. Čili ten duchovní zneužil sv. Tomáše ve prospěch sterilisace. Sotva by to však byl duchovní, který má oporu v „Casti conn.“: „Veřejné úřady nemají žádné přímé moci nad údy svých poddaných; proto nikdy, ani z důvodů eugenických, ani z jakýchkoli jiných důvodů nesmějí přímo ublížiti tělu a sahati na jeho neporušenost, když tu není viny a není důvodu k tělesnému trestu.“ A píše-li autorka pro odůvodnění svého názoru, že venkovský lid má pochopení pro účelné a racionální upravování zásahu do rozmnožování živočichů, píše katol. sociolog B. Vašek ve spise „Rodina XX. století“ z r. 1924, str. 128: „Člověk je daleko více než zvíře; a proto způsoby zušlechťování dobytka nemohou býti na něho pouze přeneseny. Člověk je bytost v první řadě náboženssko-mravní a všechny reformy, které

nepříznivě působí na tuto jeho stránku, jsou pro něho darem danajským. A kdyby okamžitý úspěch byl sebe skvělejší, kdyby první sladké opojení těmito úspěchy bylo sebe příjemnější, železná spravedlnost mravního řádu provede trpké závěrečné účtování!" Důsledky eugeniky nutno brát s opatrností i podle prof. Růžičky, i pokud se týká dědičnosti. Zločince tvoří špatná výchova, ale ne dědičné zatížení. Mnohé zárodky jsou po léta latentní a neobjeví se právě v čas sňatku. Nedědí se choroba sama nebo zločinnost, nýbrž jen disposice. A tak zděděnou špatnou náklonnost lze řádnou výchovou potlačiti, takže není nutno sahati k opatření, které brutálně snižuje lidskou důstojnost. A v poslední, ale i v první řadě sebe přísnější zákony a zařízení nedovedou lidstvo učiniti mravně lepším a vypěstovati mravní odpovědnost potomků. Proto Martinovský v „Základech přírodovědeckého názoru světového" píše, že účinnější a člověka důstojnější jsou prostředky nenásilné, kde touha po zušlechtění potomstva vyvěrá z rozumového přesvědčení a odpovědnosti k potomstvu a národu.

*

nn. — N o v é h o s p o d a ř e n í ?

Jeden agr. orgán psal, že až dosud se hospodařilo jen ve smyslu liberalisticko-demokratickém, kdy běželo o zájmy jednotlivce, nyní se bude musit hospodařiti ku prospěchu celku. Jsme opravdu zvědavi, jak budou hospodařiti ku prospěchu celku ti, kteří se přes noc a někdy i zadarmo stali zbytkovými statkáři, a budou-li tu dobrou vůli opravdu míti, tedy z čeho budou hospodařiti, když nic nezůstalo . . . Dají snad své zbytkové statky k disposici veřejnému blahu? Uvidíme!

Politický.

—as— Filosofie nacionálního socialismu.

Hnutí nacionálního socialismu v Německu nemělo na počátku pevného a určitého programu. A proto se udrželo, neboť mohlo využít všech nálad lidu, plného nenávisti k versaillskému míru, který byl od stoupenců hnutí označován za „diktát". Během času však vytvořil Alfred Rosenberg spolu s Darrém určité zásady, které Hitler oficielně přijal na sjezdu strany r. 1935. V pojetí Hitlerově nacionální socialismus je světovým názorem (Weltanschauung). K tomuto novému způsobu myšlení musí býti celé Německo vychováno. Budou-li Němci jednat v souhlase s tímto názorem, nacionální socialismus se udrží. Není ovšem snadné přesně vyjádřiti tento světový názor nacismu, neboť spisovatelé a řečníci nám jeho pochopení neusnadňují. Můžeme jej však dobře pokládati za dodatečné filosofické odůvodnění nacismu. Třetí říše nemá dodnes jasného učení, je založena více na útočném vlastenectví, než na politické filosofii. Hitler začal s antisemitismem, připojil k němu potírání „versaillského diktátu" a výzvu k probuzení Německa. To má většinou od svého prvního učitele Dietricha Eckarta. Neurčité socialistické myšlenky vnesl do hnutí G. Feder. Hlavní své ideje vložil Hitler do spisu Mein Kampf (je ovšem těžko posouditi, kam až sahá autorství Hitlerovo u této knihy). Jeho program považuje H. za trvalý a neměnitelný. Leč i když je Mein Kampf evangeliem hitlerismu, přece není vždycky vodítkem pro praxi, jak poslední léta dokazují. Rozpory mezi H. řečmi a touto knihou jsou zjevné. V některých všeobecných zásadách, na př. v pronikání Třetí říše na východ, do střední Evropy, jak jsme toho sami u nás svědky, se, bohužel (větším dílem vinou středoevropských států, náš nevyjímaje), program Mein Kampfu začíná uskutečňovati.

Pro filosofii Nového Německa není však směrodatný Hitler. Jsou to spisy Arthura Moellera van den Brucka (srv. Stephen Henry Roberts, Hitlerovo panství. Praha 1938, str. 59 dd.). Týž vydal r. 1922 knihu Das Dritte Reich (Třetí říše), kde volal po vzkříšení nového Německa a přišel s myšlenkou socialismu, dokonale národního, nikoliv na třídních zájmech založeného. Bruck postavil národní socialismus proti socialismu marxistickému. Nešlo mu však o socialismus, nýbrž o prušáctví Bedřicha Velikého. Tím dospěl k autoritářskému státu, založenému na představě „Volku" a ovládanému nacistickou stranou. Van den Bruck dal hitlerismu nadšení, jeho myšlenky o „velkostátu" byly dále rozváděny. — Pravým vykladačem nacistické ideologie je však Alfred Rosenberg. Duševním otcem Rosenbergových theorií je Houston Stewart Chamberlain. Přišel do Německa s dvěma myšlenkami: s nenávistí k židům a s odporem k rasovému míšení. Jeho nejdůležitější spis Der Mythus des XX. Jahrhunderts vyšel r. 1930 a dosáhl přes půl milionu výtisků. Světový názor, který je základem německého státu, obsahuje dvě blízké ideje: krev a půdu. Každý Němec, bez rozdílu náboženství nebo státní příslušnosti, je vždy příslušníkem německé rasy a národa

(das Volk). Potřebami tohoto „Volku" (jež vykládá nár.-social. strana) je určeno myšlení a jednání každého Němce. Logicky z toho plyne, že občan, plnící své povinnosti, nemůže býti příslušníkem církve katolické nebo lutherské (z tohoto důvodu byla dána kniha sv. Stolcem ihned na index). Zájem strany musí býti výlučným zájmem člověka. — Základem nacistické filosofie je r a s a. Je to přírodní skutečnost, kterou nelze změniti. Podle nacistů je společnost organickým svazkem lidí stejné rasy, jež také určuje způsob jeho myšlení. Je nerovnost ras.

Hitlerismus rozděluje lidstvo biologicky na jednu rasu vyšší, arijce, a na ostatní rasy nízké, otrocké. K posledním patří zvláště dvě: židovsko-slovanská (!) a židovsko-černošsko-francouzská. Z takového učení ovšem plyne, že jediným východiskem je zápas ras o konečný stupeň, t. j. kdy pangermáni budou vládnout všem nižším rasám na celém světě. — O stupeň výše dovedl rasovou theoriii Walter D a r r é, ministr zemědělství. Ten spojil v jedno ideu rasy a půdy (Blut und Erde). Němec tvrdí, že je výtvorem své půdy. Rasa je vytvářena dlouhým vlivem prostředí, stykem s půdou se zmírňuje prvotní krev. Hitler hlásá návrat k půdě jako zdroji obrození. Města se snaží udělat z lidí jednotvárnou mezinárodní masu. Kult krve a půdy vrcholí v mysteriích soumraku a tmy, odtud obnovení pohanských mythů a zájem o pravěk u nacistického Německa. — Tyto názory šíří anthropologové, biologové a historikové německých universit. Nordický „Volk" má všude zvítěziti. Ve „Volku" se dostanou podle nich do popředí vyšší typy.

Demokracie je pouze historickou náhodou z minulého století, komunismus pak je židovskou chorobou zkaženého slovanskéhoRuska. Jediná vládní soustava, kde zájmy jednotlivců jsou obětovány pospolitosti čili „Volku", je národní socialismus, jehož mluvčím je Vůdce. Tento musí býti slepě poslouchán. Je samozřejmé, že se tím svoboda jednotlivce hodně omezuje, avšak Němec mladé generace se ochotně zříká formální svobody, má uspokojení ze síly pospolitosti, která je vlastně víc než politickou theorií, stává se náboženstvím. A tak vlastně je nacismus návratem k nejstaršímu stavu lidstva, je to filosofie divošských společností, v nichž pospolitost je vším, jednotlivec pak ničím (srv. též pozoruhodnou studii: Dr. Josef Pastuszka, Filosoficzne i spoleczne idee A. Hitlera. Lublin 1938).

*

nn. — A n g l i e v r o c e 1 9 1 8 a 1 9 3 8.

Z historie čs. odboje jest s dostatek známo, že jeho vedení správně chápalo, že budoucímu čs. státu jako státu malému bude potřebí míti oporu v některém státě velkém. Proto byla nabídnuta kandidatura anglickému princi Connaughtovi, jenž nabídku přijal a též se již počal učiti pilně češtině. Později tato myšlenka padla a byla nahrazena myšlenkou demokratické republiky. Odtud ten veliký a ustavičný chlad Anglie k nám až do r. 1937, kdy si nás zase počala všímati vzhledem k problému východoevropskému. Bývala by se Anglie k nám tak letos zachovala, kdyby býval nepadl plán s princem Connaughtem?

ROČNÍK LV. V Brně dne 31. prosince 1938. ČÍSLO 12.

HLÍDKA.

Důsledky záborového hesla v XV. století.

Jiří Sahula. (O.)

Habsburk nepřijímal ve Vídni české poselstvo s radostnou tváří. Předně odmítl, když byla nabízena česká koruna jeho osobě. Tedy jednáno o uznání práva Ladislava Pohrobka tak, aby zatím Fridrich sám Čechy spravoval. Císař odpověděl sice kladně, ale dosti neurčitě, takže jeho slova pro praktické uvedení naší vlasti v řád neznamenala skoro nic; vždyť byla známa jeho váhavost. Příjemně mu znělo domlouvání štyrských rádců: „S Čechy jest jen obtíž a práce. Nejlépe jest, ať pán nedá se tím másti; nechť si oni činí, co chtějí.“ (UVP I, 620—3. TDP VI, 103.)

Císař věděl, že slibovaná berně by se stala jenom chatrnou náhražkou pravidelných důchodů královských. Kde tehdy panovník bez berní nemohl býti práv hlavním povinnostem vládním, upadal v přílišnou závislost na stavech; při kterémkoli ráznějším králově zásahu do považlivých zlořádů mohli žádoucí berně odpírati a tak centrální autoritu oslabovati.

O císařovu přízeň horlivě se Čechové ucházeli i proto, aby uvolněný poměr království k Německé říši byl upevněn. Vždyť to znamenalo pro českou korunu značné prospěchy. Čeští stavové při přijetí Zikmunda za krále si vymiňovali, aby byly zachovány výhody českých panovníků v říši. V pozdějším smlouvání s Fridrichem III. kladli několikrát důraz na svazek naší vlasti s říší. Vynaložili veliké úsilí, aby byl ponechán Českému království hlas k volbě německého krále. K volebnímu sněmu ve Frankfurtě zaslal mohučský arcibiskup Dětřich pozvání „králi českému“. Jelikož tehdy u nás krále nebylo, stavové 19. ledna 1440 poslali k volbě jako svého plnomocníka Jindřicha z Plavna. Ale když byl tento šlechtic vpuštěn do Frankfurtu, ostatní kurfiřti nechtěli ho připustiti k volbě. Namítalo se, že Jindřich je zástupcem stavů, nikoli krále. Pohněvaný magnát však se hleděl domoci důležitého aktu rozčilenými pohrůžkami. Po delším jednání

(a jistě za podpory Dětřichovy) bylo přece jen dovoleno Jindřichovi voliti. Tak 2. února i českým hlasem se stal Fridrich Štyrský německým králem. (KPK II-1, 321. UVP I, 480—1.)

Tedy z dobrých příčin usilovali čeští stavové vynutiti z Fridricha příznivější a určitější vyjádření. Proto na podzim nové jednání ve Vídni!

Slavné české poselstvo Fridricha — vždy váhavého a úzkostlivého — neoslnilo. První odpověď jeho na české požadavky byla tolik nepříznivá, že se s ní nechtěli spokojiti ani přítomní katolíci. Naléháno tudíž, aby dal odpověď příznivější.

Když tedy císař vyhověl, nelíbilo se jeho prohlášení utrakvistům, jelikož otázku kompaktát odbyl stručně a málo příznivě.

Všichni poslové pak se rozmrzeli jeho úsudkem o královských statcích. Fridrich sice projevil ochotu uznati zápisy a dluhy královské podle jejich znění, ale poznamenal, že za smutného stavu rakouských financí není naděje na brzké zaplacení; však prý beztoho z Rakous již bylo mnoho peněz obráceno do Čech i do Moravy. Proti zápisům matky Ladislava Pohrobka Alžběty vsunul výhradu, že neměla práva v Rakousích co zapisovati. Přesídlení do Prahy císař přímo odmítl.

Zaražení poslové se nyní smlouvali úsilně o odpověď přijatelnější. Tudíž Fridrich 24. října prohlásil, že jako poručník Ladislavův přijímá správu Českého království a slibuje zachovati Čechy při všech těch věcech, na které jim byl dal list král Albrecht II. (TDP VI, 109—10. UVP I, 631—6.)

Ale tím učiněn kupředu jen malý krůček. Ladislav sice uznán aspoň od poselstva za zeměpána, ale sliby své učinil císař jen formou povšechnou, dosti neurčitou. Positivní výsledek nejméně uspokojil utrakvisty, kteří představovali v zemi valnou většinu. Pro nejbližší čas Fridrichovy závazky vůbec neměly praktické ceny. I právo Ladislavovo na českou korunu mělo býti teprve odhlasováno na českém sněmu.

Když na lednovém sněmu v Praze r. 1444 jednáno o císařově prohlášení, prudce se mezi sebou strany pohádaly. Ladislav byl přijat za krále jen podmínečně a list Fridrichův o správcovství nebyl uznán. Brzy na to Fridrich Čechům radil, aby si sami zvolili prozatímní správu (buď jednoho anebo více správců). Nedal se pohnouti k sjezdu se stavy českými. (UVP I, 647. TDP VI, 114—5.) Byl vleklým jednáním znechucen i z té příčiny, že skoro každé jeho smlouvání s Čechy bylo provázeno souzením vzájemných škod a plenů kolem hranic našeho království.

A tak bezvládí oslabovalo národní celek dále. Pokračovaly boje a loupeže politických jednotek v zemi. Opakovaly se vpády do ciziny a z ciziny do naší vlasti; z těch zápasů a vzájemného pustošení krajů ovšem český lid neměl žádného užitku. (Ráček: Československé dějiny, II. vyd., 293. UVP I, 649. II, 40—1, 62. Šimek: Staré letopisy české I, 90, 99.) Urbánek upozorňuje: „Čechy skoro po 20 let veřejné autority, jež by je nutila k pořádku a pokoji, nepoznaly, a krátké vlády Zikmundova i Albrechtova nebyly než pokračováním anarchické doby předchozí. Válka obecná sice přestala — z části

však ani ta ne — ale průvodní její zjevy zůstaly. A jestliže za Zikmunda soudy a úřady počaly zase fungovati, bylo to jen na krátko a působení jejich mohlo býti jen nanejvýše povrchní, takže opět bezvládí po smrti Albrechtově vlastně nepřinášelo nic nového." (Konec Ladislava Pohrobka, 27—8.)

Čím více země ochuzována pleny a pustošením, tím patrněji bledla naděje na brzké obsazení českého trůnu. K pevné vládě a uklidnění rozhárané země bylo potřebí stále mocnějších hmotných prostředků, velikého bohatství. Země však slibovala velice skrovnou podporu; který velmož měl značný majetek, váhal jej investovati do vlády, která by přemnoho pohltila, ale vrácení kapitálu nezaručovala. Na úroky z vloženého kapitálu nebylo pomyšlení.

Na sněmu v Čes. Brodě r. 1444 pomýšleno na opatření slušných prostředků pro nového krále, ale družina sobeckého intrikána Rožmberka vymohla, že jednání o tom odloženo na „valnější sněm". Ale i r. 1448 činila potíže. (PDN IV-1, 117. UVP II, 35, 37.) Urbánek ukazuje, jak bezútěšná byla u nás situace, kdy trůn český marně čekal na obsazení: „Není divu, že vzrůstal pesimismus, vědomí nejistoty i bezradnost, zvláště v lidu, jenž snášel hříchy bezvládí nejtíže... Dříve válka vysvětlovala bezvládí; nyní však nebylo již vlastně války, a mír a pořádek se přece nedostavoval; společnost zdála se rozpadati. Prostředky lidské, snažící se o nápravu, selhávaly, a v duších pevněji se usazovala víra, že může pomoci jen zázrak něco, co překračuje meze zvyku a pravidla." (UVP II, 45.)

Poněvadž lid čekal uklidnění a návrat blaha výhradně od krále, není na podiv, že pojednou široké vrstvy se seskupovaly kolem prostého starce Jakuba, prokazujíce mu čest jako králi od Boha poslanému, který vyléčí neduhy vlasti. (PDN IV/1, 118—9. UVP II, 48—51.) To blouznění sice mělo trvání krátké, ale řadilo se k svědectvím o zuboženosti země České.

Zatím po smrti Ptáčkově (r. 1444) strana Jiřího z Poděbrad stále mohutněla a vzbuzovala svými bystrými akcemi naději, že i hmotnými prostředky učiní konec trýznivému bezvládí. Poděbradská strana zaslala králi Fridrichovi v srpnu r. 1445 list, v němž projevila ochotu k opatření nákladů na vydržování dvora mladistvého Ladislava; pravdivě dodali, že není jejich vinou odklad toho v přítomné době. — Na sjezdu v Pelhřimově v červnu 1446 usneseno, aby byl požádán Fridrich za vydání Ladislavovo do Čech. Do plnoletosti mladičkého panovníka bude spravovati zemi zvolený gubernátor. Králi se povolí ze svobodných statků jeden úrok; dojde též k úmluvě s městy, aby přispěla k výplatě zástav i k výpravě královského dvora. (UVP II, 56, 82.)

Na sněmu listopadovém r. 1446 znovu pocítil nepolepšitelný Oldřich z Rožmberka značnou převahu mohutnící Poděbradské skupiny. Družina Jiřího správně dokazovala, že je potřebí v Čechách krále i v zájmu zemí vedlejších. K obnově královské moci se poskytnou příslušné prostředky. Budou tu důchody z královských měst i z nezastavených statků a dolů. Nadto se povolí králi berně, celý jeden

úrok, k výplatě zástav i k opatření královského dvora. Jednáno také s potřebnou vážností o zástavách nepoctivě držených, o zřízení úřednictva k vyšetření královských práv a k zjištění duchovních zboží nezastavených. Příští správce má vládnouti všemi královskými důchody; ty se formulovaly určitěji. (UVP II, 99—103. TDP VI, 135.)

Když Fridrich svými odklady činil Čechům veliké obtíže, prohlásili stavové na sněmu r. 1448, že jim zbývá jen jedno z dvojího: „to jest neb dokonce býti zkaženu, anebo pána mieti".

Podobně na jiné dvory zaslali osvědčení, v němž líčili svá marná usilování o Ladislava. Připojili, že poučeni „minulými příhodami" nechtějí býti déle bez krále, neboť je nutno vzíti si raději jiného krále hodného, než aby království bylo zpuštěno a také sousedům aby z toho nevznikla nová nebezpečí. (UVP II, 323—4.) — Jestliže tedy tolik jadrně přiznávali důležitý význam královské vlády, nepřímo odsuzovali ty hrabivce, kteří záborem královského zboží podkopávali materiální základnu panovnické moci.

Situace v Poděbradské době.

V tom stavu tolik žalném právě Jiřímu z Poděbrad bylo možno centrální vládu obnovit a vydatně ji hmotnými prostředky podepříti; rozloha jeho pozemkové državy totiž byla jen málo menší než veliké panství Rožmberkovo. Jestliže tento státník stoupal v moci, odstraňoval k dobru vlasti aspoň část neblahých následků, jež za sebou vleklo zabavení královského majetku.

Na červnovém sjezdu v Kutné Hoře r. 1448 Poděbradská strana se ustavila i formálně v jednotu a zvolila Jiřího za správce. Slíbila také, že pro případ potřeby mu bude odvádě i i berni ze svých statků. Od té chvíle Jiří užíval někdy dokonce i názvu správce království Českého. K této jednotě se hlásili i někteří vlivní a mocní katolíci. Téhož roku dobyl Jiří Prahy proti nejmírnějšímu křídlu husitskému. Pak r. 1452 byl zvolen za „mocného a pravého správce" v království Českém. (UVP II, 264—6, 674. Urbánek: Konec Ladislava Pohrobka, 29. Šimek d. c., 111—2.)

Když se znovu jednalo na podzim r. 1452 důrazně o nastolení Ladislavovo na český trůn, katolické notability, jež to úsilí podporovaly, byly ve střehu, aby jim byly potvrzeny jejich zápisy na statky královské i církevní. Stanoveno na sněmu, aby Ladislav nesměl nic zapisovati pod titulem věna ani své sestře, ani dceři; nemá ani komu co jinak z korunního jmění zastavovati. (UVP II, 683—5.)

Ke konci října r. 1452 přijelo do Vídně slavné české poselstvo ve 400 koní. Ale darů, jak jinde býval obyčej, kandidátovi trůnu nepřineslo. Jen tlumočilo pozdrav České země. Ladislav slíbil, že zápisy na statky královské i církevní, vydané od jeho předchůdců, zůstanou v platnosti. (UVP II, 695, 979. PDN IV/1, 278, 284—5.)

Ale chystání slavnostní jízdy Ladislavovy do Čech bylo spojeno s velikými finančními nesnázemi. Ladislav neměl — a čeští magnáti váhali nésti náklad. A přece v tehdejším čase panovník, který by se

neukázal v plném korunovačním lesku, nebyl obklopen velikou vojenskou stráží a nepořádal nákladnou hostinu, neimponoval množství, oslaboval svou autoritu. Proto sháněl velice obtížně peníze cizinec — hrabě Oldřich Celský. I u nás vybrána nějaká korunovační berně snad již před příchodem Ladislavovým.

Konečně se jízda uskutečnila. Slavná korunovace se konala dne 28. října 1453. Když pak druhý den jel s hradu král ve slavném průvodu městem do svého dvora na Starém městě, při čemž kolem něho podle starého zvyku sypány peníze po celou cestu mezi lid. (UVP II, 731—2, 737, 739, 744—8. PDN IV/1, 290, 295. Šimek d. c., 116.)

Tedy přes chudobu královského stolce korunovační slavnosti vykonány důstojně a s leskem.

Ladislav pak byl nucen zakupovati si přízeň vlivných osob stavovských bohatými dary. Veliký sněm korunovační v Praze konán hned v první polovici listopadu. Povolena zde veliká berně celého úroku pololetního (pololetní řádné příjmy ze všech pozemkových držav) — ale na účet poddaných; vyslovena však podmínka, že král příště žádné berně žádati nebude. Usneseno, jak již vpředu naznačeno, vykonati revisi pozemkové držby v zemi. Také několik důležitých hradů královských postoupeno tehdy k dobru královu mocí správce Jiřího z Poděbrad. (UVP II, 770, 775, 780—2. PDN IV/1, 301.)

Obezřelý správce měl hlavní zásluhu o to, že poctivou revisí statků rozchvácených přibylo Ladislavovi mnoho zboží. Denis upozorňuje na zásluhy Poděbradovy: „Obnovoval jmění korunní, jež ve státě ještě zcela feudálním bylo hlavním živlem moci panovníkovy, vykupoval některé statky a přinucoval uchvatitele, aby vrátili zboží, které drželi nezákonně.“ (DVK, 35.)

Zásluhou Jiřího byl tehdy také v život uveden úřad královského prokurátora na zjišťování všech nároků královského fisku. Prokurátor měl všemi cestami právními vymáhati pro krále to, co držely jiné ruce neprávem. Proto kořistníci tento úřad silně nenáviděli.

I na Moravě se jevil silný pokles korunního jmění a důchodů královských. Ladislav se vyjádřil, že komora markrabská „téměř všechna rozzastavovaná jest“. Proto stavové moravští po příkladu českých 10. května r. 1454 povolili berni pololetního úroku. Také na Moravě přikročeno k revisi pozemkové držby ve prospěch králův, ale ta akce pokračovala velice zvolna. (UVP II, 803, 816—8.)

Ale přes tyto i jiné prozíravé reformy Poděbradovy královské důchody daleko nestačily na veliké úkoly centrální správy. Větší pořádek a lepší poměry tehdy se šířily hlavně proto, že sám gubernátor Jiří vládl značnými prostředky hmotnými.

Brzy se mladistvý král ocitl v těžkých finančních nesnázích. Při zbrojných přípravách do Uher si vypomáhal netoliko vypůjčováním, ale i zástavami královských důchodů v Čechách i jiných zemích. Později vzal útočiště k novým zástavám; největší rozruch způsobilo zastavení Poličky. Na výpravu slavného poselstva r. 1457 byl nucen král si vypůjčiti. (UVP II, 165, 178, 195.)

Jeho nástupce Jiří (1458—1471), opíraje se o pevnou základnu materiální, mohl vystupovati sebevědoměji; směl odstředivé živly zdolávati s větší rázností. Správně upozorňuje Denis: „Ve společnosti, ovládané ještě ideami a obyčeji středověkými, bylo posloucháno rozkazů panovníkových jen potud, pokud byl od počátku nejmocnějším pánem, to jest nejbohatším majetníkem v zemi." (DVK, 96.)

Jiří bohatl již za kralování Ladislavova, zvláště ve Slezsku. Urbánek dí: „Mezi politiky je málo Aristidů. Ani Jiřík jím nebyl. Přes to však, že ve svém veřejném postavení nezchudl, nýbrž i jeho pomocí — ne vedlejší však příčinou, tuším, byl tutéž jeho hospodářský a administrační talent — stoupal k většímu rozkvětu hospodářskému, nelze přece říci, že při horlivé snaze své o rozšíření moci rodové dal se svésti k zneužití svého úředního postavení, nelze mu přece vytýkati hrabivost." Jiří si získával ve Slezsku přízeň penězi. (UVP II, 777—8. III, 311—2.) Štědrostí upevňoval svou autoritu i na jiných místech.

Poděbrad obdržel r. 1458 za cenné služby, prokázané Matyáši Korvinovi, 60.000 zlatých uherských a jiné cenné dary. (TDP VI/1, 291—2.) R. 1459 přijato zrevidovati pozemkovou držbu na Moravě. (UVP III, 482.) I z toho vplynula slušná částka do královské pokladny. Takovými i jinými obratnými akcemi Jiří množil své jmění rodové i korunní důchody. Proto mohl dusiti naději saského Viléma na český trůn, vydatně pomáhati Fridrichovi III., chrániti česká léna v Německu, připoutávati vedlejší země pevněji ke království, vystupovati rázně proti svévolným domácím rušitelům pokoje a vésti velice nákladné války. Právě proto, že byl velice bohat, vyjednal svým dítkám sňatky s osobnostmi po stránce politické velice významné. Tak bylo také konečně možno, aby se v zemi tolik ožebračené zlepšily životní podmínky širokých vrstev; rozvíjel se obchod, mohutněl průmysl a začal zkvétati blahobyt.

Ovšem tento vzestup trval krátce. Válčení Jiřího s Matyášem a domácími protivníky znamenalo pro hospodářství našich vlastí velikou pohromu. Ale úvaha o tomto zbídačení náleží vlastně do kapitoly jiné.

Nouze nástupců Jiřího z Poděbrad.

Faktum je, že pro nástupce Poděbradova, Vladislava II., zbývalo v naší vlasti královských důchodů málo. Když r. 1471 byl zvolen za českého krále, podrobil se kapitulacím, jež byly po stránce finanční velice tísnivé. Slíbil zachovati vdovu po Jiřím Johanu „při jejím věně, právích a spravedlnostech, jakož jiné králové české ovdovělé zachovány byly". Dále král vyvadí zboží synů Jiřího z dluhů, jež učiněny za války pro potřeby a obranu Českého království. Kdož své zboží a zámky ztratili pro věrnou spolupráci s Jiřím, pomocí královou znovu svého majetku nabudou. Knížeti saskému Albrechtovi nahradí se náklad, jejž vedl pro dobro České koruny. (Šimek d. c., 149—50.)

Ke všemu mladistvý Vladislav zdědil po králi Jiřím trýznivou válku s uherským Matyášem a stál i před jinými, velice nákladnými

úkoly. Konečně smluven r. 1478 mír pro Českou korunu velice potupný. Matyášovi postoupeny doživotně Morava, Slezsko a Lužice; po jeho smrti bylo možno ty země vyplatiti 400.000 dukáty. (Ráček: Československé dějiny, 318.) Jestliže většina našeho státu se octla v rukou cizích, pochopitelně také královské důchody utrpěly velice citelnou újmu. Je pravdou, že Vladislav II. byl líným na obtížné úvahy i na vynikající činy. Jevil málo potřebných schopností vládních. Ale jisto také je, že řada opravných akcí usnula právě pro nedostatek korunních důchodů.

Když se stal Vladislav r. 1490 králem uherským, Morava, Slezsko a Lužice byly spojeny bez výplaty s Českou korunou. Ale z nové hodnosti Vladislavovy vznikla veliká škoda Českému království tím, že tento panovník pak podle svého slibu sídlil nejčastěji v Uhrách. Zvláště Praha byla takto poškozena citelně. (TDP X, 105—6, 110.)

Právo k povolení berně bylo významnou výsadou stavů, která často ochromovala královskou aktivitu. Poněvadž korunní jmění bylo příliš skrovné, obávali se stavové, aby se ještě citelněji neztenčilo. Vždyť hrozila ještě větší tíha berní. Na žádost všech tří stavů Vladislav 12. listopadu r. 1499 se zavázal za sebe i budoucí české krále, že ničeho neodcizí z korunního jmění (zámků, měst, městeček nebo vsí) darem, zástavou nebo jakýmkoli jiným způsobem bez svolení sněmu ani v království, ani v zemích ke koruně přivtělených. (TDP X, 149.) Lehko bylo slibovat, ale splnění bylo — jak uvidíme — velmi obtížné.

Za války v Bavorsku r. 1504 na obou stranách válčících Němců bylo hojnost českých žoldnéřů. Jelikož Vladislav neobdržel od českých stavů pomoci k účasti na té válce, neměl z ní prospěchu. (PDN V/2, 78—80. TDP X, 213—4.)

Jelikož král málokdy se v Čechách zdržoval, bylo potřebí postarati se o řádné zástupce panovnického trůnu. Smlouvou svatojakubskou z 10. srpna 1508 ustanoveni tudíž „správcové království Českého" (regenti). Byli to soudcové zemští s nejvyšším purkrabím v čele. Jim svěřena také správa královských důchodů. Nařízeno, aby zemští soudcové dohlíželi na všecky úředníky, spravující takové důchody, aby od nich čistý výnos pro krále přijímali a na Pražském hradě chovali pod klíči.

Tato instituce však sloužila k velikému ponížení královské vlády. Dluhy koruny značně vzrůstaly i nutnými velikými výdaji. Měli tedy vypomoci Vladislavovi správcové (vesměs stavu panského a rytířského). Tomek vykládá: „O dluzích těchto stala se úmluva mezi králem a správci zemskými v ten způsob, že za krále slíbili, každý v jistých summách co jistec, ostatní pak všichni jemu co rukojmí, každému pak přikázány byly jisté zámky korunní, z jichž důchodů hraditi se jim měly škody, kdyby k jakým z toho přišli." Palacký pronáší posudek: „Když král stal se dlužníkem těchto regentův a dal jim v zástavu všecky své jakékoli důchody v Čechách, mohlo se v pravdě říci, že vyprázdnil až do dna panovnická práva svá, nepozůstaviv

sobě nic, než pouhé jméno." (TDP X, 250—1, 296—7. PDN V/2, 138—9, 179—80.)

Denis kritisuje ostře: „Věřitelé královi tvořili jakýsi syndikát, jenž vykořisťoval zemi nestydatě a nesmírně; až do nastoupení Ferdinanda I. království vydáno jest rotě výdělkářů, kteří znásilňujíce všecky zákony, nedbají potřeb nebo přání národa." (DVK, 274.)

Sám král o své zuboženosti pronesl toto svědectví: „Ráčili sme na se pro dobré toho království znamenité dluhy vzíti k radě obyvatelův téhož království, jakož také i některé zámky v tom království splatili a koupili sme, i některým osobám některé summy dali, abychme tudy tím snáze a s menším obtížením poddaných našich řád a pokoj v tomto království zachovali, aby svobodně soudové a právo svůj průchod míti mohli. Ty pak dluhy tak snadno a spěšně splatiti jsou se nemohly, neb berně, kteréž nám v tom království dány býti měly, nejsou časně dány; kdežto pak až podnes (r. 1511) na velikém díle to nám dáno a vyplněno není, ježto my skrze ty a takové průtahy k velikým a znamenitým škodám přišli sme a přicházíme; ačkoli, kdyby ty všecky berně zouplna vyšly, toho neznáme, by se tím ti dluhové mohli splatiti." (PDN V/2, 180.)

Situace byla opravdu křiklavě podivná. Správcové se stávali věřiteli a také hleděli ze svého výhodného postavení mnoho pro sebe vytěžiti, takže jejich pohledávky representovaly sumu obrovskou. (D. c., 180—1.) Ta finanční správa nesloužila ani králi, ani státu, nýbrž hrabivosti aristokratů.

Nejvýrazněji kreslí smutný obraz královy finanční malomoci Denis slovy: „Skoro všecky statky korunní jsou odcizeny a šlechta vymohla na králi, že vzdal se práva k odúmrtem. Panovník nemá ani stálých a řádných důchodův, ani moci veřejné, ani správy. Nemá jiných příjmů než berně, svolované od sněmu, a protože daň nebyla ještě obvyklá, stavové ji svolují toliko občas, za jistých okolností a s nejpřesnějšími výhradami; komise sněmovní ji rozvrhují a vybírají. Záhy berně neplynou ani do komory královské. Ve svých nesnázích panovník žádal předních pánů za zálohy a půjčky: věřitelé koruny zneuživše toho, přinutili Vladislava, že úplně jim vydal do rukou komoru královskou, to jest správu financí. Král se ocitl ve stavu likvidace soudní . . . Berněmi obohacují se jen výdělkáři, i nestačí ani na zaplacení propadlých úroků." (DVK, 162.)

Nejlépe se při tom vedlo katolickému pánu Zdeňkovi Lvu z Rožmitála. Byl to vychytralý spekulant, bezohledný sobec, který se stal lichvou a jinými čachry nepoctivými jedním z největších boháčů v Čechách. Tento ziskubral získal si přetvářkou plnou důvěru svého neprozíravého krále. Jsa nejvyšším purkrabím, stal se nejvyšším správcem (mezi regenty) a hlavním věřitelem královských důchodů. Král listem z 18. září 1512 ještě značně rozšířil jeho moc nad úředníky, majícími péči o královské důchody. Pozdějším královským listem z 8. října byl dobře pojištěn proti všem škodám, jež by mu vznikly z Vladislavových dluhů; v případě, že by mu sumy zapůjčené nemohly

býti vráceny, dovolovalo se mu i dědičně se uvázati v korunní statky. Nabyv překvapující moci, obsazoval úřady svými stvůrami a stával se samovládcem na největší škodu vlasti. (TDP X, 314. DVK, 275.)

Když se Vladislav snažil svatojakubskou smlouvu r. 1514 zrušiti, stav městský a někteří aristokraté vyslovili na sněmu souhlas. Ale většina pánů a rytířů prudce se postavila proti žádoucí reformě, která by byla zhatila jejich výdělkářství. Když se povolovala berně králi r. 1515, dálo se to pod takovými ponižujícími podmínkami, jako by panovník byl spíše vykonavatelem rozkazů aristokracie než vladařem. (TDP X, 360—1, 408—9.)

Mladičký král Ludvík I. (1516—1526) přišel ještě do horší finanční situace než Vladislav II. Mělo-li dojíti k slušné nápravě korunního jmění, bývala by nutna dlouhá pausa v šlechtické hrabivosti. Ale každá naděje na polepšení ziskubralů zklamávala. Pokračovaly únavné finanční tahanice a vzdory rázu doby předešlé.

Berně se špatně scházely. R. 1517 povolena berně k zaplacení královských dluhů. Řečeno, že nestačí-li, bude vybírána následujícího roku po druhé. Sněm r. 1518 konstatoval ohromnou výši těch dluhů. Vina dávána hlavně Zdeňku Lvovi. Ale k praktickému kroku nápravnému tehdy nedošlo. (TDP X, 441, 449.)

Pochopitelně tvrdošíjné sobectví českých magnátů zavinilo vzrůst divokých a zhoubných zlořádů. Tomek při r. 1520 žaluje: „Vedle nepoctivé správy důchodů korunních, pod kterou přese všecky berně od stavů svolované dluhy se ustavičně množily, stěžovalo se obecně na zanedbávání spravedlivosti při soudech zemských, na vydírání peněz od úředníků na lidech práva při nich hledajících a na odkládání všeho bez konců, zvláště však na vlažnost a strannost ve stíhání zločinců, pro kterou nebylo nikde bezpečnosti v zemi.“ (TDP X, 475.)

Jelikož skoro všecky královské zámky se nacházely v rukou věřitelů, sněm v dubnu r. 1522 slíbil Ludvíkovi, že zástavy vyplatí; ale stalo se to jen formou neurčitou. V následujícím měsíci vzplanuly při bližším označení berně veliké stavovské spory, které se vlekly i později. (TDP X, 499—501, 509.) Vždyť podle prohlášení měst jejich odpůrci (šlechtici) svolených berní užívali více ke svému prospěchu než ke královu.

Konečně r. 1523, když již nebylo vyhnutí, došlo k částečné nápravě. Králi na sněmu postoupeno několik zámků, zajištěny lépe důchody z dolů i odjinud. Stanoveno, které zámky se mají vydati po zaplacení věřitelům. Nařízeno, aby všichni majitelé zápisů staršího původu tyto ukázali. Zápisy nepořádné, jež by byly ke škodě králi anebo zemi, mají býti prohlášeny za neplatné. Když se dostavil se svou družinou do sněmu Zdeněk Lev, došlo k prudkým stavovským hádkám. Král učinil energický krok: propustil ze služeb všecky soudce zemské a úředníky větší i menší. (TDP X, 511—5). Pak se přišlo na veliké nepořádky.

Příliš by unavovalo hromaditi dokumenty, jak hrabivá šlechta i po smrti Ludvíkově podle staré metody usilovala cizopasiti na

skrovném zboží královském. Faktum je, že i Ferdinand I. nalezl u nás mísu prázdnou. O jeho hmotné situaci poučuje Denis: „Trudná byla první léta. Ferdinand byl neustále na cestách, jezdil ze země do země, domáhaje se pomoci, o kterou s ním smlouváno a která, došla-li pozdě, byla bez užitku. V Čechách zvláště nesnáze byly nesmírné: nebyloť pravidelných důchodů; z velikých statků korunních sotva některé dílce unikly náhodou lakotným pánům, dluhy ohromné a věřitelé doléhaví; nebylo ani peněz ani úvěru ani správy. Většina důchodů byla zastavena, ostatek ztrácel se cestou a obohacoval jen nejvyšší úředníky. Bohaté báně kutnohorské, po dlouhou dobu poklad králů českých, skýtají zvláštní příklad mrhání a nepořádku finančního: nájemci bohatli, falešné mince veřejně raženy, výnos byl převýšen nákladem a králi se nedostávalo ničeho.“ (DVK, 540.)

Tomek charakterisuje stav při počátku Ferdinandovy vlády takto: „Moc královská nacházela se při nastoupení Ferdinanda na trůn ve stavu chatrnějším, než za kteréhokoli předchůdce jeho v století před tím. Stálé jmění a důchody korunní při náramném zadlužení nikterak nestačily k zapravení potřeb, a práva královská po delší čas vždy více obmezovaná byla nověji ještě zase všelijak v pochybnost uvedena výjimkami, kterým se král poddati musil při svém zvolení.“ (TDP XI, 107—8.)

* * *

Tudíž zábory zboží královského ve spojení s konfiskacemi statků církevních naprosto nebyly akcemi reformními. Pro ty úchvaty naše vlast živořila a byla drásána přes sto let — jen s krátkými přestávkami. Jestliže se v počátcích hnutí husitského silně mluvilo o nápravě duchovenstva nuceným ochuzením, po válce bylo potřebí mnohem důrazněji poukazovati, jak šlechta nemírným obohacením netoliko ochromuje vládu úřední, ale lakotou obohacuje výhradně sebe a zaviňuje celou řadu zlořádů. Zvláště města a sedláci byli v době jagellovské stále sužováni rotami surových odpovědníků, řemeslných lupičů, proti kterým nedostávalo se královské komoře prostředků. Jak páni, tak zemané (docela i vysocí úředníci zemští) tyto zločince vydatně podporovali. S některými těmi škůdci a krutými katany vyjednáváno o pokoj úředně jako se solidními politickými jednotkami. Historie doby jagellovské u nás je vyplněna hlavně zprávami o barbarském řádění zemanských zlosynů, takže města bývala v postavení zoufalém.

Hlásáno-li v počátcích husitství, aby se ujali velmoži církevní kázně místo kněžstva, dějiny nám ukazují, že zbohatlí aristokraté nechtěli se ujmouti ani kázně politické. A jest ironií osudu, že bohatství za zmatků sektářských se domohli i blaseovaní sobci katoličtí, zatím co jiní katoličtí šlechtici za svou víru a zemský řád na bojištích vykrváceli.

Oprava. Na str. 278. v 23. řádku shora místo „obcí“ čti „obú.“ Na 26. řádku místo „byl“ čti „by.“ Na str. 279. na 21. řádku zdola místo „náboženských“ čti „náboženské.“

František Dohnal: (O.)

Poutníci Absolutna.

Jiného rázu jsou poutníci-konvertité italští. Ohnivá povaha italská činí z těchto poutníků namnoze též ohnivé bojovníky za Pravdu.

Hle, Giovanni Papini. Z nejmarkantnějších zjevů soudobé literární Italie, konvertita, jehož cesta za Pravdou je tak příznačná pro ducha na lomu století a na začátku století dvacátého... Syn atheisty, tajně sice pokřtěný, ale vyrostlý zcela v ovzduší bezvěreckém. Již v útlém mládí četl Voltairea a Carducciho a jejich vlivem stalo se, že již tenkráte cítil, jak sám o sobě napsal, více lásky „k odbojnému andělovi než k vznešenému starci na nebesích...“ Chorobná touha po vědění, po velikosti, po slávě hnala ho, že v ohromném ctižádostivém snažení rozběhl se po všech vědách, procházeje všemi školami a všemi odstíny současného myšlení. Pessimismus, positivismus, monismus, anarchismus — Schopenhauer, Berkeley, Max Stirner, Nietzsche. Prošel socialismem, imperialismem, nacionalismem. Byl pragmatistou, polovičním budhistou, futuristou... Ale nikde nezakotvil trvale. Vždy nové pochybnosti hnaly ho na nové cesty, na nové hledání pravdy, po níž toužil stejně žíznivě, jak chorobně toužil po velikosti. Velikost a pravda — to byly dvě touhy, jež plnily duši Papiniho; to byly vzpruhy a hybné síly jeho olbřímího snažení. „Buď budu veliký, nebo se zabiji“.[1]) Hle, chorobná, ba šílená touha po velikosti. A pravda? Hle, jak toužil Papini po pravdě: „Neprosím ani o chléb, ani o slávu, ani o soucit. Nežádám na ženách objetí, na bankéřích peněz nebo na ‚duchaplných‘ chvalořečí. Bez těch věcí se obejdu, nebo si je koupím, nebo si je vezmu sám. Ale pokorně, na kolenou, vší silou a vášní své duše prosím a žádám vás o trochu jistoty. O jediný, malý kus bezpečí víry, o atom pravdy. Prosím a zapřisahám vás při všem, co máte nejdražšího a nejcennějšího, při vašem životě, při osobě, kterou dnes milujete, při vaší nejmilejší myšlence, abyste mi řekli, je-li kdo mezi vámi, kdo si je jist, kdo zná, kdo ví, kdo žije a kdo se pohybuje v pravdě. A je-li, a nemýlí-li se a je-li tak šlechetný jako je šťastný, ať mi poví, co zná a co ví, ať to zjeví pod přísahou, a ať žádá, abych mu zaplatil, kolik a jak chce za jeho pravdu. Potřebuji trochu jistoty, potřebuji něčeho pravdivého; nemohu bez toho býti, nedovedu již bez toho žíti. Nežádám nic jiného, nežádám nic více, ale co žádám, jest mnoho, jest věc neobyčejná: vím to. Ale dá mi ji každým způsobem, za každou cenu mi musí být dána, je-li jen někdo na světě, komu je můj život milý...“[2])

A Papini hledal, horečně hledal — až konečně nalezl tu jistotu, tu pravdu, po které tolik žíznila duše jeho...

[1]) Giovanni Papini: „Hotový člověk“.
[2]) Giovanni Papini: „Hotový člověk“.

A tak se stalo, že tento metafysik zklamaný pozemským životem, tento zmučený genij se dvěma dušemi, jak sám přiznává, s duší básníka a bořitele, fanatika a skeptika, lyrika a cynika, tento bludný poutník, věčně hledající, věčně neuspokojený, s věčnou mukou touhy po něčem absolutním, tento drsný popírač a krutý pamfletář, který za svých prvních dvacet let spisovatelských nejednou nešetrně a hrubě dotkl se citů katolíků — najednou překvapil užaslý svět knihou „Život Kristův", jež se stala sensací... Papini se stal konvertitou, který nejen sám v lásce a v obdivu cele přimknul se ke Kristu, ale i zahořel touhou, rozplameniti též jiné k lásce ke Kristu a duchem Kristovým oživiti sprahlého ducha moderního člověka. Vždyť „v moderním životě je málo katolicismu. Největší část těch, kteří se nazývají katolíky, nežijí katolicky. Jejich křesťanství je více zvyk nežli přesvědčení. Úplně jim chybí vnitřní život. Množství lidí především má obrácenu pozornost jenom vnější věci. Vidíme dnes veliké veřejné projevy náboženského charakteru, ale málo křesťanského života..."[1])

Případ Papiniho dle jeho vlastních slov je „příklad člověka, který již od dětství měl odpor ke všem uznaným věrám, ke všem církvím, ke všem způsobům duševního poddanství a pak prošel se zklamáním tak hlubokým, jak mocné bylo jeho nadšení, mnohými zkušenostmi, nejrozmanitějšími a nejnovějšími, které mohl nalézti, příklad člověka, který vyčerpal v sobě ctižádostivé snahy nestálé a nepokojné doby, jakých bylo málo, příklad člověka, který po takovém potulování, posmívání a blouznění vrátil se ke Kristu".[2])

Ale v případě Papiniho je podivuhodně vyjádřeno i drama celé tehdejší generace, která, jak napsal Benjamin Crémieux,[3]) dovedla sice nemilosrdně smésti všecky nečistoty a malichernosti předcházejícího období, marně se však snažila budovati, realisovati. A tak, zmítána svými pochybnostmi metafysickými, náboženskými, mravními a sociálními, těkala po všech cestách absurdnosti a prodělávala proměny obdobné proměnám Papiniho... Jenže ne všichni dovedli nalézti záchranný přístav, jak našel ho Papini... Ale i těch je dosti, kdož nalezli... I v Italii...

*

Jestliže již Papini má cos z Bloyovské dravosti, ještě více jí má jiný italský konvertita, Domenico Giulioti. Linie jeho vývoje: socialista, anarchista, pantheista — a konečně konvertita a nadšený vyznavač Kristův... Jest to integralista par excellence, nesmlouvavý nepřítel každé prostřednosti, každého kupčení, každé lživosti, bojovník vášnivý, urputný, nekompromisní — právě jako byl Léon Bloy... „Doba Barabášova" — to je jméno, které razil Giulioti pro dobu dnešní, která tak zbaběle a podle zrazuje Krista pro

[1]) Giovanni Papini o křesťanství a moderním životě (viz „Den" 1935, č. 22).
[2]) Giovanni Papini: „Život Kristův".
[3]) Benjamin Crémieux: „Papiniho proměny" (Brána 1937, č. 1).

Barabáše. A tak vášnivě bil se Giulioti s tím moderním molochem požírajícím duše, že navzájem zase pro něho razili jméno „Canis Domini“ ... To bylo zvláště v době, kdy rostla a zrála kniha „Doba Barabášova“, v době, která tak provokovala Giuliotiho svou mefistovskou maskou a snahou ukrýti svou pravou tvář ... Pozdější knihy Giuliotiho jsou již klidnější a vyrovnanější; vedle stránek urputného boje mají též stránky oddechu, stránky hluboce mystické, mají chvíle, v nichž básník se modlí ... Ale vždy jako u Léona Bloye burcují svědomí laxních a lhostejných a vždy nutí pohlédnouti pravdě tváří v tvář ...

*

Třetí z této skupiny nekompromisních je Igino Giordani. Vysoce vzdělaný a sečtelý, s vlastními poznatky a zkušenostmi z četných cest, hodnotí vše sub specie aeternitatis a zžíravou ironií stíhá vše, co s tímto zorným úhlem je v odporu. Pod tímto zorným úhlem v knize „America Quaternaria“ analysoval tak zvanou kulturu americkou, podobně jako Papini ve svém „Gogu“ krutě persifloval zvrácenost dnešní zpohanštělé kultury. A ve svém „Znamení odporu“ vyložil hmatatelně jasně, co všechno vykonalo křesťanství pro lidstvo, a rozebral předsvědčivě podstatu a smysl hnutí protináboženského v nynější době. „Nikdy,“ volá Giordani, „nebyla v sázce existence křesťanské víry tak jako dnes. V jiných dobách šlo o zápas mezi křesťanstvím a náboženstvím pohanským, mezi katolictvím a protestantstvím, mezi křížem a půlměsícem, vždy to byl boj mezi dvěma náboženstvími, která vyznávala Boha na nebesích. Dnes je to boj mezi náboženstvím a bezbožectvím a poněvadž toto, ať ve formě marxistické nebo ve formě rasistické, či ve formě petrolejnické, se jeví jako náboženství věků, zeměhryzecké, možno říci, že je to boj mezi nebem a zemí ... Je to něco jiného než polemika. Je to válka“ ...[1])

A Giordani odhaluje všecka ta „znamení odporu“, která byla a jsou ustavičně vytýčována v tomto boji proti Církvi. Odhaluje všecky ty podvody novopohanské, ať již se jmenují liberalismus nebo bolševismus nebo nacismus. Odhaluje v celé nahotě to nejstrašnější dilema naší generace, dilema náboženské i socialní, dilema „má-li totiž svědomí býti odpovědno dosud Bohu či spíše falešnému mexickému plukovníkovi, pruskému profesorovi a moskevskému komisaři, má-li býti církev a stát, nebo prostě jen ateistický modloslužebný stát-církev“ ...[2])

Potopa, strašná duchovní potopa zachvacuje dnes lidstvo, potopa, která znamená moc ducha — a Giordani burcuje k obraně a ochraně, volá bludné a tonoucí na záchrannou hráz, která jediná ještě vzdoruje potopě a jediná zachránit může tonoucí — Církev ...

A jako Papini a Giulioti, podobně i Giordani obrací se varovně

[1]) Igino Giordani: „Znamení odporu“.
[2]) Tamže.

proti těm, kteří jsou nábožensky lhostejní a chtějí býti v boji neutrální: „Co jiného dělají neutrálové, než že jsou prostředníky Antikristovými, i když ze zvyku jdou v neděli do kostela: což není ten, kdož se nerozhodne býti aktivně s Kristem, pasivně proti němu?“[1])

*

Ale aspoň ještě jedno jméno, veliké a charakteristické: P. Agostino Gemelli, rektor katolické university v Miláně, filosof a učenec světového jména, jeden z předních představitelů experimentální moderní psychologie — a mnich v hábitě sv. Františka.

Jak podivuhodná jest jeho cesta k Bohu! Otec jeho byl garibaldista a revolucionář. Syn Eduardo — jak se křestním jménem jmenoval pozdější P. Augustino — vychován dle toho. Protinábožensky doma, protinábožensky ve škole. Když Gemelli začínal svou vědeckou dráhu v ústavě Golgiho, byl přesvědčeným haeckeliánem a marxistou. „Mým náboženstvím, na něž jsem přisahal, bylo učení Haeckelovo, a mé praktické zásady plynuly z Marxova socialismu“, doznává Gemelli sám ve svém životopisu . . .[2]) A líčí v něm úchvatně tu vědeckou horečku v letech 1885—1900, to nadšení pro vědu, která tenkráte stala se idolem jeho i celé tehdejší generace . . . Ty veliké naděje, jež skládali ve vědu! . . . A to veliké zklamání, když věda těch nadějí ukojiti nedovedla . . . A po zklamání z vědy útěk k filosofii . . . A zde nové hledání. A tápání od jednoho filosofického systému ke druhému . . . A v tom tápání a zmatku nakonec začalo se objevovati křesťanství jako jediný jednotící princip, jenž je s to, vytvořiti základnu, kterou hledali . . . Napřed křesťanství, které chtěli si přizpůsobiti svým moderním normám — až konečně křesťanství jedině pravé, prvotní, tradicionální: katolicismus . . .

Hle, cesta Gemelliho — cesta obdobná cestě, kterou šel Papini a jiní z té generace . . .

A Gemelli jde dále. Gemelli, který r. 1902 promovoyán byl na doktora veškerého lékařství, již rok na to r. 1903 k úžasu světa vstupuje do františkánského kláštera v Rezzato a po skončení studií bohosloveckých vysvěcen na kněze . . . Dr. Eduardo Gemelli stal se P. Agostino — jméno, jež obdržel při obláčce . . . A děkuje Bohu za milost: „Děkuji Ti, Pane, že jsi mi popřál svého světla, vždyť jsem byl synem, který, když vyrostl a zesílil, zapíral a tupil matku, která mu svým mlékem zajistila vyspělost!“[3])

A plný nadšení pracuje pak dále — pro Boha i pro vědu . . . A jest úžasné, co tento učený mnich vykonal jak pro vědu, tak pro obnovu náboženského života v Italii. Jeho dílem jest i založení katolické university milánské, jejímž rektorem se stal a kterou tolik proslavil právě svými vědeckými publikacemi . . .

[1]) Tamže.
[2]) P. Agostino Gemelli: „Socialista knězem“.
[3]) Tamže.

Písemnictví.

K nekrologu dra Pavla Vychodila v LF.

V Listech Filologických (65, 1938, str. 240n) věnuje prof. dr. Mil. Hýsek posmrtnou vzpomínku rajhradskému benediktinu dru Pavlu Vychodilovi, redaktoru Hlídky, který zemřel náhle 7. dubna 1938. Necelý měsíc před Vychodilem odešel na věčnost dr. Otokar Fischer, profesor něm. literatury na Karlově universitě, básník, dramatik, kritik a překladatel. Fischer byl stálý neklid a stálé hledání; Vychodil, o jednu generaci starší, našel hned v mládí na celý život pevnou jistotu: našel ji ve víře a v kněžství. Tato jistota byla půdou, z níž vyrostla celá jeho rozsáhlá činnost, činnost často bojovná a vždy nekompromisní. Z literárně-historických prací Vychodilových nejlepší je životopis Sušilův, ne pouhý životopis, nýbrž důkladná monografie ceny trvalé. Vychodil ovšem také v něm rád polemisuje se skutečnými nebo domnělými nepřáteli katolictví, ale to už je charakteristický rys všeho, co napsal. Polemik, útoků a obran je mnoho roztroušeno v rozmanitých glosách Hlídky; Vychodil dovedl útočit i do vlastního tábora. „Snad tu nebyla bez vlivu jeho osobní zatrpklost, kterou pochopíme: Vychodil byl duch skutečně vědecký a tedy moderní, už r. 1896 se stal dopisujícím členem České akademie, a tehdy pracovníků jeho vzdělání a hloubky nebylo mezi kněžstvem mnoho.“ Hýsek slýchal, že dvakráte měl býti Vychodil povolán na theolog. fakultu (na univ. v Praze a v Krakově), není sporu, že na to místo patřil. Ale jeho opat, jenž nepřál vyšším snahám svých kněží, prý k tomu nesvolil. Později, nejvzdělanější kněz svého kláštera, dvakrát byl pominut při volbě opata. Ovšem rozhodují při těchto volbách jiné věci než zásluhy vědecké nebo literární; také Jablonský byl zklamán, když se po Jeronymu Zeidlerovi nestal strahovským opatem, ale klášter tehdy za opata potřeboval dobrého hospodáře, nikoliv básníka. Hýskovi prý ještě loni z nejbližšího okolí Vychodilova bylo potvrzeno, že tyto pověsti byly pravdivé. „A pak byla na Vychodilovi spáchána veliká křivda.“

Zde je třeba v zájmu pravdy některá tvrzení opraviti.

Předně opat Benedikt Korčian (neboť jen o tohoto preláta se mohlo jednati) nebyl vyšším snahám svých kněží nijak nepřízniv. Právě za jeho dlouholetého režimu (1883—1912) mohli se někteří schopnější členové řádu dobře uplatniti také na poli literárním. Zemský historiograf moravský dr. Beda Dudík († 1890) svou vědeckou činností náleží více do období Korčianových předchůdců, rovněž tak organisátor tisku P. Placid Mathon († 1888); z období Korčianova buďtež uvedeni zvláště P. Sarkander Navrátil a P. Karel Šťastný, kteří pracovali ve vatikánské bibliotéce na vydání regest papeže Klementa V., P. Prokop Šup věnoval se novinářství a P. Augustin Vrzal překládal z ruštiny. Ale zejména byl to P. Pavel Vychodil, který právě tomuto opatovi mohl více než kdo jiný vděčiti za porozumění a účinnou podporu svých

vědeckých snah. Mladý nadaný kněz nepůsobil nikdy v duchovní správě a oficia klášterní, jež mu byla svěřena — zvl. přednášky z theologie řádovým klerikům — prohlubovala jeho vzdělání a jeho vědeckým zájmům i jeho literární činnosti byla jen ku prospěchu. Pro kariéru Vychodilovu poskytnuty řádem možnosti přímo skvělé: 34letý stává se r. 1896 ředitelem Papežské knihtiskárny benediktinů rajhradských v Brně (nynější Občanské tiskárny). To znamená: plných 42 let žije úplně samostatně mimo klášter, je redaktorem, překládá, spisuje a má tu záviděníhodnou výhodu, že nemusí s obtížemi hledati nakladatele. Pokládá-li se mu za vrcholnou zásluhu vybudování katol. tiskárny v přední brněnský podnik toho druhu, pak dlužno po právu konstatovati, že by to bylo docela nemožné, kdyby právě a jediné klášter rajhradský svým majetkem po finanční stránce za jeho podnikáním nebyl stál.

Zahořklost a nepřístupnost Vychodilova měla svoje kořeny docela jinde; rozhodně však nemohla býti v jeho vztahu ke klášteru. Že se stranil veřejného života, bylo při jeho vzdělání velikou chybou: po převratě r. 1918 mohl dozajista státi v čele českého katol. Brna. Že nepřišel na universitu, toho mohla býti příčinou také jeho vrozená nesmělost a úzkostlivost — trapně do krajnosti prý mu bývalo, měl-li vystoupiti před veřejností jako kazatel nebo řečník. Jednalo-li se o universitu polskou (podle preláta dra Pospíšila mělo to býti do Varšavy), pak rozhodl se sám odmítnouti, nechtěje býti zavázán vládnímu režimu, jehož politické tendence nemohl schvalovati.

Co pak se týká toho opomenutí při volbě opatské, má prof. Hýsek docela pravdu: skutečně při těchto volbách rozhodují jiné věci než zásluhy vědecké nebo literární. Předně klášterní kapitulárové volí představeného pro s e b e a tak pochopitelně více než k čemukoliv jinému mají přihlížeti k povahovým vlastnostem osoby kandidátovy. Tak před volbou r. 1883 bylo přímo do očí řečeno učenému, ve světě vědeckém velmi známému dru Bedu Dudíkovi, který jako oficiální historik vídeňský pohyboval se jen ve vysokých kruzích a byl stále na cestách, doma však se ukázal jenom jako vzácný host a do kláštera až na stará léta se vrátil: „Vy chcete být naším opatem? Vždyť my vás ani neznáme!“ Ostatně sám Vychodil při opatské volbě r. 1912 prosazoval P. Prokopa Šupa; v r. 1922 pak v úvahu vůbec už nepřicházel.

Prof. Hýskovi patří vděčné díky, že tak vřele vzpomenul činnosti dra Pavla Vychodila. Jistě mu tato pocta jako filosofickému a theologickému vědci a literárnímu historiku patří. Po zásluze však bylo nutno podtrhnouti, že to byl především rajhradský klášter, který svému nadanému členu poskytl možnosti, aby mohl v českém a katolickém světě vědeckém zaujmouti místo tak vynikající.

Rozhled

Náboženský.

nn. — Kongres atheistů v Londýně.

Obšírný referát mu věnovala pařížská Documentation cath. v čís. z 5. t. m. ČSR byla zastoupena sudet. Němci a Čechy. Němec přinesl obsáhlou zprávu, dle níž začátky volnomyšlenkářského hnutí spadají do r. 1848, kdy se jevilo jako svobodné křesťanské hnutí. Středem hnutí byl Liberec, kde v r. 1893 byl založen spolek vol. myslitelů německých. Tamže počal vycházeti jeho první orgán v r. 1899. V r. 1914 byl svaz rozpuštěn a 1919 zase obnoven se sídlem v Jablonci. Protože měšťanstvo se chovalo k hnutí zcela lhostejně, bylo vedení nuceno přebudovati je (1923) ve hnutí proletariátu. Tak došlo k založení „Ligy volných myslitelů-proletářů". Tento krok byl úspěšný, jak se nejlépe ukázalo na počtu bezkonfesních při sčítání lidu v r. 1930. Celkový počet bezkonf. Němců obnášel totiž 727.916, dnes již překročil milion.

Z české sekce podal velmi krátký referát kapitán Voska. Jen sdělil, že česká volná myšlenka vydává tři listy, dala vytisknouti na 300 knih a že 12.000 dětí je vychováváno lajcky. Čechové i sudetští Němci prý pracují v nejlepší shodě(!) . . .

Francouzský pisatel se pozastavuje, že čs. volnomyšlenkář Novák prohlásil v rozpravě o katol. církvi, že mnoho katolíků stojí na stanovisku racionalistickém . . . O poměru anglické veřejnosti k tomuto kongresu svědčí nejlépe zpráva, že 18. září bylo v Londýně konáno velké kající procesí městem, kterého se zúčastnilo nejen mnoho kněží a lajků, ale také korporativně svaz bývalých bojovníků . . . Čs. čtenáře ovšem zajímá zpráva Voskova, dle níž v době největšího henleinovského náporu čeští a němečtí volnomyšlenkáři pracovali v plné shodě . . .

*

nn. — Nový pramen k životopisu arcibiskupa Jenštejna. (Č. d.)

Qui cum audivisset in synodo[1]) festum Visitacionis in dyocesi Pragensi institutum fuisse, cogitare cepit in tali novitate tante solempnitatis a divina gracia et Virgine gloriosa nonnullis plura conferre beneficia. Unde se Virgini gloriose ob honorem festivitatis pretacte humiliter commendavit. Nocte vero sibi Virgo gloriosa apparuit: „Si festum," inquiens, „Visitacionis mee ad Elyzabeth quam diu vixeris honoraveris, mox visum recipies." Qui stupefactus et gaudiosus gloriosissime Virginis, quamdiu viveret, servire promisit in huius veneracione festi. Mane autem facto mox fenestras vidit et homines (108 b") quasi arbores ambulantes et post paucos dies plenam sanitatem recepit, qui postea diu vixit et sanus factus in oculis.

[1]) Stalo se tak na prov. synodě v Praze, 15. června 1386. (Neumann, Účast arcibiskupa Jenštejna na zavedení svátku Navštívení P. Marie. Pax 1935, 433. Viz Loserth, Codex epistolaris Joan. de Jenzenstein, AOG 55, 348.)

Miraculum septimum.

Simili modo quedam honesta matrona in parochia sancti Michaelis in Praga prope pretorium per medium annum gravissima infirmitate correpta usque fere ad mortem decubuit, medicis dudum de sua sanitate desperantibus, que omni die de nova institucione novi festi Virginis gloriose audivit, in talibus novis se credens gratiam sanitatis percepturam, suppliciter se Marie Virgini comendavit, suum festum sue vite temporibus devote venerari dicens et sanitatem in se paratam obtinere promeruit. Quod coram fide dignis personis predicator eiusdem ecclesie cum magna iocunditate enarravit.

Miraculum octavum.

Item veniente in Rudnicz Reverendissimo in Cristo Patre archiepiscopo Magdeburgensi[1]) retulit, quemdam ecclesie Magdeburgensis altaristam quadam nocte visionem habuisse, qualiter beata Virgo, sancta Maria sibi apparuit et sibi dixerit: „Fac michi festum hic in ecclesia in honorem mee Visitacionis et scito, te per hoc salvari." Qui expergefactus iocundantur (!) (109 a') mane surrexit et pluribus fide dignis istud miraculum revelavit. Audivi et ego Albertus sancte Magdeburgensis, licet indignus ab eius ore et ipsum maxime gementem et flentem in recitando et post paucos dies idem dominus dictus Conradus festum predictum in prefata ecclesia Magdeburgensi gloriose perfecit singulis annis peragendum iuxta confirmacionem domini nostri Pape.

Miraculum nonum.

Pluribus eciam postmodum de institucione dicti festi plures inspiraciones et revelaciones facte fuerunt, quod id ipsum postea Rome Bonifacius papa nonus eidem archiepiscopo retulit et narravit. Namque predecessorem suum, felicis memorie Urbanum Papam VItum de hoc notabilem dixit visionem habuisse, sed eam ad plenum non bene concepisse propter mortem suam. Qui post publicam in consistorio suo huius festi institucionem et postmodum ad sanctam Mariam maiorem celebracionem solempnem tantum usque ad festum sancti Galli vixit, Deo sibi volente pro temporalibus eterna premia elargiri. Quare ergo eciam in bulla de dicto festo facta Bonifacius posuit hec verba: „Ne eciam divine visus fuisset resistere voluntati, que tam (109 a") sibi, quam aliis viris devotis ad huiusmodi sanctam festivitatem celebrandam, ut pie idem predecessor credidit dignata fuit mentem inspirare."

Miraculum decimum.

Unde idem dominus Urbanus ob eiusdem festi maiorem sublimacionem tria notabilia alia facta in institucione dicti festi fecit. Primo videlicet ipsum festum in ecclesia sancta Dei universaliter celebrari mandavit,[2]) sicut festum Nativitatis vel Assumpcionis gloriosissime Virginis, ut patet in bulla dans (!) indulgencias similes in horis singulis, sicut de Corpore Cristi. Insuper et vigiliam instituit ac demum annum jubileum de tricesimo tercio anno in tricesimum tercium ob reverenciam Virginis sacratissime et festi Visitacionis Marie, sicut eidem archiepiscopo idem dominus Urbanus per episcopum Ladimiriensem dici mandavit unde et in bulla anni jubilei idcirco tribus ecclesiis principalibus sanctam Mariam Maiorem addidit, eam privilegio simili premiando et forte quasi quodam presagio motus. Nam in historia de dicto festo ympnus sic incipit: „Assunt festa jubilea"[3]) etc. Deinde quoque in eodem consistorio festum Corporis Cristi privilegiavit amplius, volens ipsum quatuor aliis principalibus (109 b') festis comparari. Omnes insuper indulgencias a predecessoribus suis in Roma concessas de novo approbavit et ratificavit illo die, in eodem consistorio ob reverenciam Dei et festi gloriosissime Visitacionis pretacti.

Miraculum undecimum.

Interea vero cum pretactum festum nondum notificatum fuisset et retardacio in Curia fieri super approbacione eiusdem crederetur, adveniente igitur festivitate Visi-

[1]) Z následujícího patrno, že to byl Konrád z Weinsperka (1390—96). Gams, Series, 290.

[2]) Stalo se v slavnostní konsistoři 8. dubna 1389. [Viz Neumann, Účast arcibiskupa Jenštejna na zavedení svátku Navštívení P. Marie, Pax X. (1935), 469.]

[3]) Viz Dreves, Die Hymnen Johanns v. Jenstein (Praha 1886), 67.

tacionis Marie archiepiscopus solempniter in ecclesia Pragensi missam recitavit voluitque sicut in ceteris summis festivitatibus pallio tunc uti in missa, sed prohibitus fuit, ne faceret quia sine licencia Sedis apostolice non sibi hoc facere liceret. Unde de hoc plurimum turbabatur secum dicens assidue: ,,O, quando veniet dies, in quo eciam pallio utar in hac sancta festivitate?" Interim littere a Curia veniunt nichil certi narrantes de institucione festi, quamobrem subridebant quidam et calumpniabantur, ipsum non esse dignum in ecclesia sancta institui. Alii dubitabant et in vacuum archiepiscopum in huiusmodi facto laborare astruebant, quam plurimis sic et sic loquentibus, eum irritantibus atque in desperacionem ponentibus. Ipse vero e converso firmiter affirmando dixit id ipsum toto corde fore celebre et acceptum, amaro tamen animo verba pretacta ferens (109 b") ab illis recessit clausoque supra se ostio se in oracionem dedit, misericordiam Dei et Virginis gloriose implorans, qui de institucione certificatus illa nocte requievit. Mane autem facto, certis horis dictis sompnolencia eum detinuit modica, quam ut repelleret, ne postremum inpediretur in missa, sedendo fugavit. In qua sibi mirabilis visio apparuit. Videbatur namque sibi, qualiter in quadam ecclesia missam celebrare vellit in quadam ecclesia de beata Virgine, unde et altare beate Virginis querere cepit. Cumque indutus pontificalibus incederet, habere in se pallium vidit, in cuius dependiculo due erant ymagines figurate, videlicet Marie et Elyzabeth figurantes post Cristi Nativitatem e contra Elyzabeth Mariam visitasse, ut sic aliqualiter rependeret Precursor et Elyzabeth vicem, quam prius montana conscendens Virgo Maria Cristum gestans in utero visitavit eosdem. Decens enim fuit et conveniebat honestati huic, qui intulit honorem rependere similem, presertim cum inferiores honores suis superioribus debito exhibere teneantur iuxta apostolum, qui dicit: ,,Cui honorem"[1]) et potuit hoc similiter iuxta (110 a') historiam verum fuisse, cum plura gesta Cristi in ewangelio non inveniantur expressa, que veraciter presumuntur facta. Unde de hoc metra pulchra per quendam videntur conposita: ,,Vos, servam dominam, Dominus servum visitastis, de vita solventes nos vices reddimus, vos ante partum, nos post partum visitamus." Ex cuius visionis misterio archiepiscopus post modicum intervallum cognovit, in Curia Romana ipsum festum institutum fuisse, sicut futurus eventus edocuit. Namque, ut credidit, post triduum recens nuncius venit, qui hec omnia iam publice in consistorio publico facta enarravit. Potissimum autem huius festivitatis fuit indicium, a quo coniecturari potuit, quia missam de Beata Virgine celebraturus erat in pallio, ut supra dictum est, ut per hoc innotesceret, ammodo eum non turbari ex eo debere, quod in festo Visitacionis pallio caruit. Ecce!, enim festi huiusmodi iam facta certitudine, eum debere singulis annis solempniter amodo pallio uti. Preteritum eciam tempus institucionis iam facte dicte festivitatis designabatur per hoc, quod post partum Marie Elyzabeth Johannem secum deferens, Cristum ex Maria Virgine eciam iam natum visitavit. Quare in ipsum miraculum tanquam secundum Scripturam inauditum (110 a"), possibilem tamen in pluribus locis idem archiepiscopus per ymagines depingi mandavit.

Miraculum XII.

Anno Domini Millesimo $CCC^{o}XC^{o}$ referente reverendo in Cristo Patre domino Adam cardinale Anglicano[2]) etc. in provincia dicti archiepiscopi Raymundi magistri ordinis predicatorum et magistri Petri correctoris litterarum[3]) Wsserob, Sedis apostolice et archidiaconi Horssowiensis et plurimorum prelatorum Rome, tempore estivo, quo magnus fervor solis viget febrim cum validissimis caloribus quendam Hugonem clericum mansit in Roma, qui huiusmodi febrium caloribus estuans, dum de vita desperaretur, ipsius pene ad agonem veniens, recordatus festi Visitacionis beate Marie tunc per sancte memorie dominum Urbanum papam sextum instituti, licet nondum per orbem publicati, de cuius festi historia alius sic, alius aliter sapiebat, votum emisit, festum huismodi colendum et historiam recipiendi et mirum in modum vite et mortis Dominus honorem per modum novellum Matri sue, ex qua nostre mortalitatis dignatus

[1]) Ad Rom. XIII., 7.

[2]) V této nelze zjistiti žádného angl. kardinála.

[3]) Tuto funkci zastával Všerub v l. 1381—1403. (Podlaha, Series atd. I. ([Praha 1912]), 52.)

est substanciam assumere, clementer prospiciens precibus nostris, ut pie creditur, non sine humano miraculo, ymo prodigialiter omnem calorem fugavit febrilem, ita, quod ex tunc nec cottidiane, nec terciane ipsum Hugonem nec aliquis febrilis paraxismus (!) (110 b') fatigavit, sed repente, ut prefertur, restitutus fuit pristine sanitati et per plura tempora in Romana Curia conservatus votum exequendo, quod emisit.

Miraculum tredecimum.

Item eodem anno, dum de publicacione festi predicti Visitacionis beate Marie et de litteris conficiendis super hoc ageretur, sollicitator huiusmodi festi Petrus Wsserob per dominum Johannem archiepiscopum Pragensem, qui post Deum et Matrem ac sanctos eius et cui primum inspiratum fuit admonendum de festo predicto, primus motor materie et festi huiusmodi extitit coram predicto papa Urbano sexto in Curia Romana deputatus, quandam notulam super qua littere festi huiusmodi confici debeant de Romana Curia, tunc ad certum tempus recedens in certo loco domus sue notabiliter quasi thezaurum reposuit, et dum ad eandem Curiam rediisset, ad locum, in quo notulam reposuerat, accessit, ipsamque non reperit, qui magna ammiracione attonitus, cum res alie preciose simul recondite in loco firmo illese remanserant, quo ipsa notula devenerit, mirabatur, maximo tedio fatigatus et more hominum, qui eciam rem in certo loco perditam, loca omnia habent suspecta et perquirunt, credentes inibi perditam (100b") rem latere et more etiam mulieris sollicite, que dragmam quesivit perditam quasi accensa lucerna loca omnia domus sue perlustrando subvertit. Et dum humano ingenio reperire non posset, ad fontem pietatis Matris misericordie recurrit, eius implorans clemenciam, ut thezaurum huiusmodi pro humani generis salute divinitus revelatum ostendere et ad sui gloriam dignaretur. Et dum per plures dies orando anxie perquireret quadam vice, dum de facto huiusmodi perdicionis mente consternatus meditaretur quasi quodam instinctu divino ductus ad cameram, locum, in quo olym reposuerat, et in quo pluries quesiverat et non reperierat quadam mentis iocunditate aspexit et miro modo notulam ipsam extensam reperit ibidem iacentem, statimque cum maxima iocunditate antequam ipsam accepisset, si esset illa assiliens, ipsam rapuit dicens: „Ista est mea speciosa!" moxque ibidem flexis genibus grates persolvit debitas Virgini gloriose, que dignata fuit ipsum consolari et sic idem sollicitator, Magister Petrus prefatus, ipsa prosequente Virgine ad consumacionem agendorum et felicem expedicionem processit.

Miraculum quartumdecimum.

Eodem eciam anno Millesimo $CCC^{o}XC^{o}$, dum iam littere apostolice (111 a') more solito fuissent destinate sollicitatori predictus magister Petros Wsserob expedicionis litterarum festi predicti ad predictum registrum venit, credens iam litteras fore expeditas et dum clericos registri huiusmodi requireret de litteris, dixerunt, se nil de ipsis scire, tandem perquirens anxie a magistro dicti registri reperit apud unum ex scriptoribus dicti registri fore, qui requisitus per sollicitatorem dictum magistrum Petrum, dixit se ipsas non posse reperire. Et dum ambo perquirerent, sub lecto dicti scriptoris inter scobes immunde collocatas litteras ipsas reperuit. Cumque prefatus magister ipsum scriptorem requisivisset, an legisset tenorem litterarum predictarum. Qui respondit, quod sic et quod erant littere super festo novo Visitacionis Virginis Marie. Ad hec ipse: „Quare, ergo, litteras tante Virginis, que te suis precibus ad maximos potest honores huius seculi et ad gaudia paradisi et ad contemplandam speciem celsitudinis Filii et tocius Trinitatis promovere sub squalido cubili tuo tante venustatis pulchritudinem collocasti?" Qui quasi rubore subridens ait: „Non nocet quidquam litteris istis predictis." Cui ipse: „Vide, ne feceris quidquam simile, ne malum tibi contingat." Et deinde, cum prefatus magister Petrus abinde recessisset et (111 a") domum suam intrasset, antequam sedisset, mox quidam occurrens repentine dixit: „Ecce!, domine, tamquam propheta dixistis! Ille, qui dehonestavit litteras festi beate Marie ex alia causa ducitur ad carceres ignominiose." Sollicitator, magister Petrus respondit: „Beata Virgo est misericors, ipsum liberabit, nec peribit ex facto ipsius." Sic ipsa suffragante Virgine fuit eciam de carcere liberatus et post hoc litteram huiusmodi ad laudem eiusdem Virginis cum graciarum accione ipsius Virginis expedivit ad honorem ipsius Filii. Qui cum Patre et Spiritu sancto consubstancialis et coeternus regnat in secula seculorum. Amen.

Miraculum quintum decimum.

Reverendus ergo Pater Nicolaus Ladmiriensis[1]) episcopus, inquisitor heretice pravitatis in Boemia aliud miraculum, quod sibi contigit tunc, quando bis ad Curiam Romanam ivit huius festi causa. Nam, cum ultimo a Curia rediret optato fine potitus post institucionem festi prelibati, contigit eum cum comitiva competenti ad propria remeare, et ut finalem expedicionem prelibati festi, ut fidelis baiulus in patria nunciaret, contigit eum deviare. Credens enim altum quemdam montem ascendere, per quem equus ascendere non posset, unde de equo descendit et predicare cepit, cum tamen ibi non fuisset aliquis mons, sed quoddam planum promotorium, hic quandam semitam nimium retardando ivit solus, per quam (111 b') a sociis sui itineris declinavit. Quippe enim oberrans in invio et non in via solitudinem illam ingentem, que est circa Romam ingressus est et deviavit in tantum, ut iam de vita propria desperavit. Nempe inter tribulos, salnitas (!) et spinas non agnoscebat semitam, sed ambulando, equmque post se trahendo semitam sibi preparabat, sed in vacuum laborabat, quia quanto amplius ingrediebatur, tanto magis errabat. Iamque in tantam devenit lassitudinem, ut ammodo laborare non posset ulterius, sed laceratus vestibus, facies quoque, manus et pedes certis in locis cruentabant, omni auxilio destitutus ad Virginem gloriosam confugit, dicens cum suspirio: „O, gloriosissima Dei Genitrix, Virgo Maria, ut quid dereliquisti me longe a salute mea, ut in hac morerer solitudine, qui tamen fideliter laboravi in tui festi Visitacionis felici consummacione. Rege, igitur, te ut me miserearis, meque e vasta hac solitudine, ne a malandrinis vel alia interemptus morte moriar ac adiuva propter Visitacionis tue gloriosissima festa." Et mox constanter ad aliquos passus progessus est ulterius et aparuit via. Ipse vero gracias agens Jhesu et Virgini Marie sequi suos socios cepit, quos sequenti die invenit et quid sibi contigit, gracias agens, narravit.

[1]) Diecési tohoto jména nelze zjistiti. Snad běží o biskupství vladislavské, kde v l. 1398—1402 byl biskupem Mikuláš Kurowski. (Gams, Series, 345.) Snad jím byl Mikuláš titul. biskup nazaretský, jenž byl v l. 1392, 1395, 1413 a násl. jedním z inkvisitorů pr. arcidiecése. (Haupt, Waldensertum und Inquisition im südöstl. Deutschland. Freiburg i. B. 1890, 53.)

Vědecký a umělecký.

ak.— Naturalismus v chápání duševních schopností národů.

V nové době Angličan T. H. Buckle (a před ním již Francouz Montesquieu) chtěje uvésti historii na stupeň přírodních věd žádal, aby proto historik studoval i přírodní zákony. Byla tak vyslovena myšlenka o vlivu přírodních podmínek na dějiny a civilisaci národa; urputně se tvrdilo, protože se chtěl oddisputovati duch, že příznivé podmínky přírodní jsou příčinou větší schopnosti národa a většího jeho rozmachu.

O tom vlivu mluvili již staří Řekové a po nich Římané. Tak Herodotos viděl přednost Řecka v nejkrásnějším poměru ročních počasí; poukazuje na souvislost mezi přírodními vlastnostmi země a charakterem obyvatelstva; v měkkých zemích bývají také měkcí lidé. Thukydides rozvoj měst vysvětluje jejich polohou. Platon v Zákonech uznává vliv fysických podmínek, vzájemné působení mezi přírodními podmínkami země, jako vzduchovými proudy, teplotou vzduchu, vlastnostmi vody i potravy s jedné strany a mravními i rozumovými vlastnostmi národa s druhé strany. Zákonodárce musí uvážiti všechny přírodní činitele, kteří mohou jak podporovati, tak i ztížiti jeho snahy o mravní a duševní povznesení národa. Aristoteles (Polit. VI, 7) zeměpisnou polohou objasňoval rozdíl mezi obyvateli severních zemí v Evropě, mezi asijskými národy a Řeky. Přednost mají Řekové, zaujímající zeměpisně jakoby střed; jsou i vznětliví, odvážní a milují svobodu jako národové severní, ale jsou i rozumově a umělecky nadaní jako asijští národové; a kdyby Řekové byli sjednoceni, mohli by vládnouti všem národům ostatním. Souvislost mezi přírodními znaky určitého místa a obyvatelstvem jeho pozoruje také Řek Polybios, obdivovatel velikosti římské moci. A podle filosofa a polyhistora Poseidonia čím čistší klima a výživa, tím jasnější duch; rasové rozdíly se řídí podle zeměpisné šířky, jiné vlastnosti mají národové severní, jiné jižní (působení slunce). To pak přejal i římský stavitel Vitruvius. Střed zaujímá římský národ, proto je nejdokonaleji smíšen pokud se týče sil tělesných i duševních; a tyto přednosti jej předurčily k světovládě. Podobně se vyjadřuje Plinius starší ve spise „Naturalis historia“.

Řekové tedy, a později Římané, začali prohlašovati vrozenou nerovnost lidí a národů a proto i mysleli, že je nadřaděnost jedněch nad druhými a vrozené přednosti rozumové i povahové přisuzovali zčásti vlivu přírodního příznivého prostředí. Odtud u Řeků vzniklo podceňování cizích, neřeckých národů — barbarů. Podle Aristotelova názoru také z těchto barbarů mohli býti otroci po právu, ježto prý svou povahou jsou od přirozenosti určeni k vykonávání nižších prací. Řek se mnohdy domníval, že od bohů je určen vládnouti barbarům. Z takového názoru ovšem vzešlo pak i mínění o právu silnějšího, které se od sofistů prohlašovalo za přírodní zákon. Moc je právo.

Thukydides vypravuje, že Athéňané řekli Melským, že prý bozi sami dali příklad, že silnější může užíti své moci k porobení slabšího. Ovšem byla u nich některými filosofy vyslovena myšlenka, že rozdíl mezi barbary a Helleny není tak příkrý, že je také oprávněn názor kosmopolitický, který prohlašuje lidský rod za organický celek. A nebylo by ani správné, kdybychom myslili, že Platon a Aristoteles vynikající vlastnosti Řeků pokládali jenom za resultát přírodních podmínek. Neboť oni právě odporovali naturalismu a za základ státního společenství pokládali spravedlnost; zdůrazňovali, že člověk má i rozum a svobodnou vůli — logos obsahuje i volní stránku, jimiž se pozvedá nad přírodu a náleží i řádu duchovnímu; charakter není ničím vrozeným, nýbrž získaným cvikem, úsilím, zvykem. Ovšem člověk podléhá také přírodnímu řádu, proto toho „přírodního" nemůže a nesmí nedbati. Ale nižší je pro vyšší. Proto jen oba myslitelé ve svých politických spisech uvažovali také o vlivu přírodních podmínek, o poloze města i o významu směru větrů pro plození a pod. — V onom smyslu byl i Buckle odmítnut u nás Masarykem, jenž zdůraznil, že přírodověda nemůže býti podkladem pro historii.

Názor o působení přírodních podmínek má jen část pravdy. Sparta, Athény i Egypt jen proto vynikly, že se nepříznivé přírodní podmínky přizpůsobily. A některé kmeny i při velmi příznivých podmínkách zůstaly na primitivním stupni vzdělanosti. Zkrátka, duch se nedá oddisputovati. Od dob antického starověku až po dnešní doby téměř každý sociální myslitel se dotýká tohoto problému. Poněvadž se ukázala slabá stránka počínání odvozovat nadřaděnost jednoho národa nad jiným z pouhého vlivu přírodních podmínek okolí, pokládalo se za výhodné rasové složení krve a pokládalo se to za něco vrozeného, dědičného, co prý bylo naznačeno již samým Stvořitelem. Takovým názorem jsou známi zvláště A. Gobineau a H. S. Chamberlain. Specifická nadání jsou jen projevem rasových kvalit. Mimo to je tu i pěstění a umělý výběr, t. j. eliminace nebo bránění rozplozování nižšího stupně rasy a usnadňování rozmnožování dokonalejších individuí. Chamberlain za nelepší rasu pokládal Teutony, jimiž rozumí Germány, Kelty, Slovany a všechny rasy, obývající severní Evropu. Teutoni představují šťastné smíšení různých arijských ras a jsou skutečnými tvůrci civilisace XIX. století. Jsou vysocí, světlí, dlohohlaví, odvážní, energičtí, vynalézaví, věrného a svobodného smýšlení. Jest to tedy opět naturalismus, materialistický determinismus a biologismus. Usuzuje se z nahodilých znaků, kultura je jen epifenomen tělesné konstituce a výron krve (jako v materialistickém marxismu je zase reflexem hmotných poměrů). Duševní vlastnosti vyplývají přímo ze souboru určitých anthropologických znaků. Ale mnoho slavných mužů i z vynikající rasy mělo třebas tvar lebky národů méně vynikajících (byli krátkolebí). Nelze tedy ani tu říci nic jiného, než že člověk není jen hříčkou mechanismu, má také rozum a vůli, vedle irracionální složky (k níž náleží to tělesné a co u Řeků bylo zváno „pathos") je tu důležitější složka racionální (logos, cogito). A je tu ještě sociální

prostředí, v němž národové žijí, a vzájemné styky, jež podporují kulturní rozvoj, kterého není ani bez sebeovládání, bez sebekázně. Tedy nejsou tu jen přírodní síly a plemenné zvláštnosti. Kultura předpokládá ovládání přírody a je, má býti službou Bohu a člověku. Na tom nic nezmění ani to, že některý národ někdy výhodou svého nadání (které je možné u všech národů), výhodou polohy mezi jinými národy a pro jiné okolnosti mohl vyniknouti nad národy jiné. Ale potom je tím větší jeho odpovědnost neb nad všemi se vznáší ne právo silného, nýbrž právo spravedlnosti. Pyšné „non serviam" se nikdy nekončilo dobře, ani když je vyslovoval jednotlivec ani když celý národ.

*

nn. — K moravskému poustevnictví.

K článku, otisknutému pod tímto titulem v minulém čísle (364-365), dodávám ještě doplněk, jenž obsahově rozšiřuje naše poznatky ještě ve dvou směrech: 1. Nelze tvrditi, že všichni eremité byli františkánskými terciáři, neboť jeden z jich byl terciářem Servitů. 2. Závislost poustevníků na bisk. konsistoři byla taková, že dokonce museli žádati o povolení, aby si směli koupiti svršky po zemřelém eremitovi.

10. listopadu 1749. Eremita Václav Ondráček, farník ve Frankštatě, prosí o povolení k cestě do Říma.

16. dubna 1750. Poustevníci šternberští Karel Heintz a Ondřej Gerisch prosí, aby směli obývati poustku vybudovanou na vlastní útraty.

5. května 1750. Eremita Matouš Baum, farník bruntálský, prosí o povolení cestovati do Říma.

11. června 1750. Fr. Jiří Klement, poustevník v Krnově, prosí o dovolení přeložiti svou poustku jinam, protože dosavadní jest velmi vlhká.

23. listopadu 1750. Poustevník František Scholtz, terciář řádu Servitů, prosí o dovolení založiti poustevnu v Zábřehu.

2. dubna 1751. Konrád Tannel, poustevník v Braunseifen (u Rýmařova), prosí konsistoř o dovolení, by směl koupiti šat po Matěji, kdysi eremitovi v Loučce (Langendorf).

Vychovatelský.

ak.— O školu.

V prvních chvílích úleku, kdy šlo o bytí a nebytí, a ještě v dalších chvílích, kdy srdce i rozum českého člověka byly nemilosrdně drásány skutečností, kdy se toužilo věřit, že to není skutečnost, ale jen zlý sen, nezbylo na školu tolik času; na programu byly jiné starosti. Zájem o školu vstoupil zase do popředí manifestem strany národní jednoty, která vytyčila svatováclavský program národní a kulturní. O škole bylo přímo řečeno, že musí býti národní a věřící. Tento program stal se předmětem řady článků v novinách a revuích, neboť směřuje k vnitřní přestavbě školy. Někteří se tázali, co se tím slovem „věřící" myslí; z dalších slov pak, kde se mluví o svatováclavské tradici, usuzují, že se myslí na výchovu katolickou. I mají obavy o učitele bez vyznání, vyznání evangelického a československého a varují, aby se postupovalo tak, že by se z nich stali lidé zakřiknutí a zatrpklí, nýbrž aby se pracovalo v náboženském míru, aby všichni s radostným elánem mohli spolupracovat na výstavbě státu. Druzí psali: „Věříme, že obrat je opravdový a požadavek upřímný," totiž, že škola má býti věřící. A dodali: „Věřící škola vyžaduje věřící učitele. Nejsou-li tu, ať jsou aspoň natolik rozumní, aby žádoucí obrat nemařili. Výchova školská se musí s výchovou rodinnou doplňovati. Obě musí vyrůstati z náboženského základu." V třetím časopise (nikoli „klerikálním") jsme četli: „Druhá republika bude zdravá a silná, bude-li nově naplněna zdravým duchem křesťanské služby a činorodého vlastenectví. Školy musí vychovávat národ v náboženství, v úctě k práci fysické a duševní . . . Na školách národních, občanských a středních bude se povinně vyučovat náboženství. Při tom bude provedena změna náboženské výuky a výchovy ve smyslu křesťanské etiky a náboženství." A tak se jedni obávají, že výchova bude katolická, druzí doufají v příznivější doby náboženské výchovy a ovšem v možnost katolické výchovy pro katolické děti, výchovy, která by byla v souladu s výchovou rodinnou, která by tuto vskutku doplňovala. Třetí mluví také přímo o výchově náboženské anebo křesťanské. Jistě rámec programu musí dostat konkretní náplň. A tu slova o svatováclavské tradici poskytují pro katolíka jakousi jiskru naděje, aspoň tu, že nebude na indexu. Jistě si každý přeje, aby nebylo lidí zatrpklých. Dříve měl mnohý leckdy důvod, aby byl zatrpklý a nikdo se tehdy o to nestaral, ale víra v Boha přináší sílu a přikazuje milovat vlast a národ i přes ústrky a výsměch. Ty musel mnohdy snášet, protože nemohl rozumět „duchu času". Signál o inferioritě katolicismu jistě ohlušil mnoho lidí, v jejichž myslích rostla představa o vlastní velikosti a lepšskosti v duchu titanismu, zvláště když viděli, že cesta k slávě a k splnění osobních aspirací jest v tom, obrátí-li se zády ke své minulosti. Zajisté, že byla svoboda, ale ta vždy zůstává uzavřena v zákonících, když se jí neřídí konkretní lidé, kteří mají moc ji uskutečňovat nebo neuskutečňovat.

Jestliže se na jedné straně lidé často velmi lehce zříkali své minulosti, na druhé straně tonuli zcela v historismu. Neviděli nebo nechtěli či nemohli vidět, že skutečnost jest dnes jiná. A tak zatím, co jsme chtěli pořád účtovat s jakýmisi vidinami minulosti, skutečná přítomnost tvrdě zúčtovala s námi. Myslili jsme si, že svět se nás bude bát; bylo nutno vyslechnout při různých oslavách slavnostní řečníky, že „kníže" Václav byl slaboch a zbabělec, protože se snažil vyrovnati se se silnějším sousedem. A je možno čísti to v brožurách, jež byly napsány k milleniu. O tom napsala „Přítomnost": „Naše běžná žurnalistika se stále dívá jen na jeden úsek naší historie, jen na husitství a domnívá se, že ve všech okolnostech jsme povinni jednati tak, abychom se husitům co nejvíce podobali. Toto výlučné upření pohledu na husitství u leckterých navždy pokazilo úsudek . . . Český historik Novotný praví o sv. Václavovi, že už za svou ústupnost vůči Německu, která byla v zájmu klidného vývoje, zasluhuje jméno národního svatého."

Moderní doba nechce vést války, je mírumilovná a pacifistická, s tím rozdílem, že jedni tak chtějí růst, druzí chtějí být pacifističtí za každou cenu, i za cenu čestnosti a třebas i za cenu ztráty svobody vlasti. Ale přece se válčí jiným, moderním způsobem. Kdysi, už je tomu dávno, jeden slavný muž prý řekl: „Chcete-li získat, lžete, lžete, lžete." Dříve se říkalo, že věci, skutečnost měří rozum, že pravda je shoda rozumu s věcmi, myšlení se skutečností. Popřelo se to, udělal se přemet v kopernikánském obratu a řeklo se, že subjekt je měřítkem věcí; tak je to, jak to subjekt myslí, a pak, jak to chce. Neboť místo rozumu se primát přiřkl vůli, protože se dříve říkalo, že vůle má kořeny v rozumu. Je nutno být novým. Apriorismus, ne skutečnost. Udělají se formulky a do nich se všechno vtláčí. Není třeba starati se o objektivitu, není třeba týrati se tím, jak to je a jak to bylo; tak to je, jak to subjekt chce, a potom i jak to potřebuje. Bylo by to řečnickou hříčkou pro zkrácení dlouhé chvíle lidí, kteří nemají co dělat. Ale horší, když subjekt má v ruce moc. A tak se lidé natahují na skřipec, ne sice tělem, ale duší; o to jsme dále. Vrhne se heslo a v jeho jméně jsou lidé tříděni a kvalifikováni. Není třeba tělesných muk, když stejného, ba většího výsledku lze dosáhnout suchou, nekrvavou cestou. A učni jsou často nad mistra. Zkusili jsme to. Formálně to sem nepatří, ale věcně ano. Jde o výchovu.

Vypravuje se o Komenském, že v opuštěnosti od přátel se neohlížel v truchlivou minulost a nepřemýšlel o ničem jiném, než o „lepším vedení mládeže". Platí to i pro dnešní dobu. Komenský nám přece není neznám. Každý se ho dovolával, jenom že to býval Komenský okleštěný. Z jeho Didaktiky se čerpalo podle toho, jak to formulka žádala. A tak se potlačily kapitoly a zvláště úvod k Didaktice, v nichž se mluví o Bohu, o výchově dětí ke zbožnosti, což Komenský pokládal za nejdůležitější; křesťanství mu bylo centrem jeho snah. Ale dnešní evolucionista, věřící v neomezený a přímý pokrok a zlepšování a že to, co bylo pozdější časově, je lepší, měl po Komenském Haeckla a Marxe,

kteří už přece v Boha nevěřili. A tak to bylo i s Husem a také s Masarykem. Nerado se slyšelo, když někdo mluvil nebo psal o Masarykovi, že kladl důraz na náboženství a křesťanství. Ovšem zůstaly u Masaryka některé nejasnosti v jeho pojetí a jeho bezcírkevní náboženství, jak je dříve hlásal, doznalo kritiky i od protestantů. Má-li škola býti věřící, není možno, aby někdo byl veden k víře a vychováván v náboženství bezcírkevním. Takové náboženství je širokým a mlhavým pojmem a obyčejně končí indiferentismem a neznabožstvím; je to totéž, jako laická morálka nenáboženská. Jsou tu podkladem názory filosofů, kteří náboženství ztotožňovali s morálkou. Kdo mluví jen všeobecně o náboženství, má vskutku strach ze závaznosti a odpovědnosti, kterou mu náboženství ukládá. Zase bylo nám předkládáno učení o kolektivu a o kolektivním svědomí. To však má vskutku velkou přednost pro toho, kdo se chce za ně skrýt. Ale je-li někde vina, všichni hledají někoho, koho by volali k odpovědnosti a neznají již kolektiva. A náboženství potřebuje také, řečeno moderně, organisace; církev není přežitkem. Náboženství pak není jen theorie pro pobavení rozumu, ale důležitou jeho částí jest část praktická. Kde se jí má tedy člověk naučiti? Výchova náboženská, jako každá jiná výchova, v plném smyslu slova není jen přednášení o Bohu a o náboženství, nýbrž je to vedení k Bohu a k náboženskému životu. A to se děje jen výkony. Děti mají být vedeny k povinnosti navštěvovat nejen hodiny náboženské výuky, ale mají býti vedeny i k tomu, aby zachovávaly a plnily přikázání. Neobejde-li se bez určitého nucení žádná výchova, tedy ani ne výchova náboženská. S tohoto pedagogického hlediska již byla nerozumná nařízení o tom, že každý žák může býti osvobozen od povinného náboženství, kdykoli se mu zachce, a kromě toho, že nemusí poslouchat předpisů své církve. Při tom se však říkalo, že je to nábožensko-mravní výchova. Neodborník to vysvětlil: prý se chce odstranit církevnictví, ale ne výchova nábožensko-mravní. Splácela se tím i daň heslu, že prý náboženství je věcí soukromou. Ale není, je věcí veřejnou; jednotlivec i společnost mají své zákony od Boha a v Něm mají cíl. K tomuto přesvědčení přišli již i řečtí filosofové. Živou vírou v Boha má býti proniknut celý život soukromý i veřejný, v rodinách, ve škole i ve státě. Přečtěme si z Masarykových myšlenek z poslední doby (Ludwig, Duch a čin, str. 168): „Mám náboženství za nejdůležitější a nejhlubší sílu společenskou, která člověka organisuje nejen s nebem, nýbrž také s jeho bližním; víra v Boha a v nesmrtelnost duše doplňovala a ovládala víru v tento svět. Náboženství sankcionuje etiku a mravnost, a je tedy vždy v nějaké formě politické."

Bůh je více tedy než nějaké lidství. Lidství se jmenuje latinsky humanitas. Není to pojem, který by byla vymyslila teprve doba nová. Byl uskutečněn již křesťanstvím a náplň k němu rozborem skutečnosti kladla i filosofie Platonova a Aristotelova; u Římanů v jejich stopách Cicero. A i u nich, jako v křesťanství humanitas = homoeodeitas, t. j. státi se podobným Bohu. Je to nejvyšší a nejkrásnější cíl pro člověka

zde na zemi. Zahrnuje plnost života náboženského, mravního i kulturního. Kdyby lidé a národové k tomu cíli směřovali a dali se k němu vést, bylo by vskutku království boží na zemi, uskutečnila by se civitas Dei. Tudíž ne lidství titanismu, ani ne lidství, abychom tak řekli, šimpanze, nýbrž člověčenství v Bohu a s Bohem. Tím je řečeno vše.

Třebas si zatím nelze dělat velké iluse v provádění, přece je potěšitelná (a není třeba se toho obávat) snaha, že se chce pokračovat směrem v duchu křesťanství, Kristova příkazu: Miluj Boha a miluj bližního, jež v plném smyslu slova se snažil uskutečňovat svatý Václav. Může nám tedy býti krásným příkladem i jako křesťan i jako Čech. Při tom zajisté není třeba, aby byly snižovány zásluhy jiných o vlast. Suum cuique.

*

ak. — Vyučování dějepisu.

V minulých dnech se často uvažovalo o postavení dějepisu na školách národních i středních, a to se zřením na nové časové úkoly naší školy a výchovy. Tak z okruhu pokusných škol zlínských vyšly dva spisky, týkající se postavení dějepisu zvláště na nejvyšším stupni národních škol. Jeden spis „Problémy vyučování dějepisu" obsahuje příspěvky prof. Tvrdého, Bláhy, St. Nemeškala a St. Vrány. Má se v nich osvětliti dnešní vědecké studium dějepisu a jeho vyučování na školách. Poslední dva autoři spolu s Al. Sosíkem pak v pojednání „O novou učebnici dějepisu" vykládají svou metodu dějepisného vyučování. Dějepis se má zkrátka zcela správně pokládati nejen za učebnou látku, nýbrž i za vychovatelskou příležitost. — Na III. sjezdu pro středoškolskou pedagogiku a didaktiku měl Jos. Lomský přednášku o tom, aby vyučování na středních školách přihlíželo více k přítomnosti, neboť nejenom „historia est magistra vitae", ale i „vita est magistra historiae". Cílem jest pochopení přítomnosti. Proto učitel musí býti znalcem přítomnosti, této stále rostoucí historie, historik na střední škole je postaven před úkol znáti život nejen minulý, nýbrž i přítomný, v celé jeho šíři a hloubce, a proto má míti vzdělání co nejširší. L. neuznává námitku „žhavosti" přítomnostní látky. Žhavé jsou i dnes minulé děje národů, jimiž buď vyvrcholily krise anebo se staly začátkem vzestupu. Kdybychom chtěli čekat, až každá taková látka vychladne, bojí se, že by „mrtvá" látka už měla jen málo co říci. Našim dějinám nelze také rozumět, vyřízneme-li je z evropských souvislostí. Dnes za historických událostí vidí u nás už každý zřetelně, že jsme a jak jsme zapojeni v součást Evropy; že naše mezinárodní postavení závisí druhdy více na silách světových

PASSILIN, regulátor nervové činnosti, významné nervinotocinum. Cena Kč 25·- za láhev.
SINTAGIN, tabl. proti angině, chrapotu a jiným krčním chorobám. Cena 1 rourky à 20 tabl. Kč 3·-, 1 plech. krab. Kč 6·-. • **Lékárna M. PTACZEK, MOR. OSTRAVA, odd. »H«.**

nežli na silách našich vlastních. Byl to ještě prof. Pekař, který napsal dokonce tuto pesimistickou větu: „Popatříme-li dnes kolem sebe, není ani ničeho, co vidíme, čím a jak žijeme, nač myslíme a co činíme, co by nebylo ovlivněno nebo přímo dáno cizinou.“ Přihlíží-li se k přítomnosti, nebojí se autor článku politisování. Neboť historií se vychovává i k politice. Nebezpečí netkví v politice, nýbrž v politickém stranictví. Právě historik prý je povolán, aby vychovával k objektivitě. — Podle zprávy Věstníku pedag. XVI, str. 187, ve Svazu národů bylo dne 2. X. 1937 vyloženo k podpisu prohlášení, týkající se tendenčního vyučování dějepisu. Uznává se tu nutnost odstraniti nebezpečí, které může vzniknouti tendenčním výkladem jistých dějinných událostí ve školních knihách. Myslelo se tu především na to, aby mládež byla chráněna před vzbuzováním nespravedlivého smýšlení vůči jiným národům. K tomu možno ještě připojiti, aby žactvo nebylo mnohdy vedeno ani k nesprávnému smýšlení po stránce náboženské.

*

KNIHOPIS.

Bibliografie československých prací filologických za rok 1935, Praha 1938. S. 297.

Fr. Boštík: Krvavé vavříny. Píseň o skonu selského vůdce Lukáše Pakosty a jeho druhů. Praha 1938. S. 104.

F. M. Horák: Otčenáš. Praha 1938. S. 144.

J. Hronek: Jádro katol. náboženství. Praha 1938. S. 76.

Dr. J. Kratochvil: Přehled vývoje české filosofie od nejstarších dob do doby přítomné. (Otisk kapitoly z III. oddílu autorovy „Rukověti filosofie“.) Brno 1938. S. 33.

F. Slabý: Nové Zámky. Bučovice 1938. S. 104.

Vlastivěda moravská. V. Janoušek: Prostějovský okres. Brno 1938. S. 390. + 61 str. obraz. příloh.

Das östliche Christentum. Abhandlungen zum Studium der Ostkirche. 1. F. Gößmann: Der Kirchenbegriff bei W. Solovjeff. 2. G. Wunderle: Aus der heiligen Welt des Athos. 3. G. Wunderle: Um die Seele der heiligen Ikonen. 4.-5. A. Ziegler: Die Union des Konzils von Florenz in der russischen Kirche. 6.-7. A. M. Amman: Die Gottesschau im palamitischen Hesychasmus. Rita-Verlag Würzburg 1936—38.

F. Erdey: Synopsis philosophiae scholasticae. VI. Critica. Taurini. S. 352.

A. Canaletti Gaudenti. La Statistica ad uso della Chiesa. Roma. S. 112.

A. S. Tarouca: Weltgeschichte des Geistes. Naturentfaltung als Geisterfüllung. Salzburg-Leipzig. S. 368.

B. Zimolong: Navis peregrinorum. Ein Pilgerverzeichnis aus Jerusalem von 1561 bis 1695. Köln. S. 208.

Hospodářsko-sociální. Politický.

as. — Nové Česko-Slovensko.

Před rozhodnutím konference v Mnichově měla naše republika celkem *140.508 km²*, z čehož připadalo na Čechy 52.062 km², na zemi Mor.-slezskou 26.808, na Slovensko 49.021 a na Podkarpatskou Rus 12.617 km². Po připojení četných krajů všech zemí republiky sousedním státům: Německu, Maďarsku a Polsku, zmenšuje se plocha nové republiky na *98.912 km²*. Vyjádřeno číselně zmenšil se tedy stát o 41.596 km² čili o 29.6%. Čechy se zmenšily na 32.441 km² (tedy o 37.7%), země Mor.-slezská má nyní 16.921 km² (zmenšila se o 36.9%), Slovensko čítá 38.456 km² (má méně o 21.6%) a konečně Podk. Rus má nyní pouze 11.094 km² (čili o 12% méně). Z odstoupených území připadlo celkem Německu 28.680 km² (tedy o něco více než měřila dříve země Moravskoslezská!), Maďarsku 11.830 km² (o něco méně než bývalá Podk. Rus) a Polsku pak 1086 km². Vidíme tedy, že se územně zmenšila nová republika skoro o jednu třetinu (29.6%).

Podle sčítání lidu z r. 1930 bylo v Československu celkem *14 mil. 729.536 obyvatel*. Od té doby však vzrostl jeho počet na 15 milionů. Z toho připadalo na Čechy 7,109.376, na zemi Mor.-Slezskou 3,565.010, na Slovensko 3,329.793 a na Podk. Rus 725.357 obyvatel. V odstoupených územích jsme ztratili celkem 4,922.440 osob, takže nové Česko-Slovensko má *9,807.096* obyvatel. Vyjádřeno číselně ztratil stát 33.4%, tedy jednu třetinu obyvatel. Čechy mají nyní 4,472·4, země Mor.-slezská 2,332·5, Slovensko 2,450·1 a Podk. Rus 552·1 tis. obyv. Ubylo tedy v Čechách 37.1%, v zemi Mor.-slezské 34.6%, na Slovensku 26.4% a na Podk. Rusi pak 23.9%. Německem bylo zabráno 3,653.292 osob (což značí 74.2% všech odloučených), Maďarsku připadlo 1,027.450 osob (t. j. 20.9%) a Polsku 241.698 duší (t. j. 4.9%). Podle národnosti je v zabraném obyvatelstvu 1,162.000 Čechů a Slováků a 33.435 Rusínů.

Česko-Slovensko bylo tedy zbaveno svých menšin. Podle sčítání z 1. prosince 1930 (dle něhož Statistický úřad vydal tento přehled) zůstává v republice asi 88% Čechů a Slováků a 5% Podk. Rusů. Tento počet ovšem za 8 let vzrostl a ještě vzroste opcí Čechů a Slováků ze zabraných území. Němců nám zůstalo asi 4% (395 tisíc), Maďarů asi 1% (100.000), Poláků 0.04% (přes 4000), ostatních národností asi 1.6% (jsou to hlavně židé) a asi 127.000 cizinců.

*

nn. — Runcimanovo dobrozdání o ČSR.

Až dosud tajemná činnost lorda Runcimana o letošních prázdninách může býti aspoň poněkud osvětlena výtahem z jeho dobrozdání, otisknutým v pařížské revue „La documentation catholique“, jejíž celé číslo 39 z 20. XI. jest věnováno čs. krisi. Tato revue přejala

onen text z „Bulletin quotidien de presse etrangère", vydávaného franc. ministerstvem zahraničí (čís. z 3. října 1938).

Runciman napsal svůj referát 21. září ve Westminsteru a podal jej Chamberlainovi. Čteme v něm doslovně toto: „Odpovědnost za konečnou roztržku má dle mého názoru padnouti na Henleina a Francka a na ty jejich stoupence ve vnitrozemí i v zahraničí, kteří je hnali k výstředním a neústavním opatřením . . . Takto tedy k dobru důvodů níže uvedených lze říci, že smýšlení sudetských Němců až do doby před 3—4 roky bylo beznadějnými pocity. Avšak objevení se nacistického Německa jim vrátilo naději. Zvláště skutečnost, že se obrátili k lidem své rasy a jejich touha vrátiti se případně k Reichu, tvoří dle mého úsudku přirozený vývoj.

. . . závěrem doporučuji: 1. Aby čs. vláda zakázala stranám i osobám, které v Československu posilovaly politiku sousedům Československa nepřátelskou, aby nepokračovaly ve své činnosti, a že jest nezbytno, aby této agitaci byl učiněn konec zákonitými opatřeními. 2. Aby čs. vláda upravila své zahraniční vztahy tak, aby mohla dáti svým sousedům ujištění, že jich za žádných okolností nenapadne a že se nijak nezúčastní žádné útočné akce proti nim. 3. Aby hlavní mocnosti, jednající v zájmu evropského míru, daly Československu záruku pomoci v případě nevyprovokovaného útoku proti němu. 4. Aby byla ujednána mezi Německem a Československem obchodní smlouva na preferenciálním podkladě, zdali je to prospěšným pro hospodářské zájmy obou zemí.

. . . jestli tato politika se doporučuje těm, kteří jsou bezprostředně interesováni na přítomné situaci, tedy bych chtěl mimo to dodati: a) Aby representant něm. obyvatelstva sudetského měl stálé sídlo v čs. kabinetě. b) Aby byla jmenována komise, jíž by předsedal neutrál, a která by se zabývala otázkou ohraničení kraje, který má býti připojen k Německu, a která by projednávala i sporné body vzniklé při provádění. c) Aby byla organisována mezinárodní policie (force) za účelem udržování pořádku v krajích, jež mají býti odstoupeny až do provedení, tak aby čs. policie i vojsko (jak jsem již nahoře pravil) mohly býti staženy z tohoto území . . ."

Jistě zaráží tvrzení, jako by ČSR bývala chtěla napadnouti své sousedy. Neméně zajímavé jest, že v době takového ordnerského náporu proti všemu státnímu navrhoval Runciman, aby našemu státu byla zakázána nepřátelská propaganda proti sousedním státům, však ani slovem nezmínil se o tom, aby řádění ordnerů v ČSR byla učiněna přítrž. Teprve po těchto divných návrzích čteme slova o pomoci velké Dohody Československu. Závěrem poznáváme, že návrh na odeslání mezinárodní policie k nám pochází od Runcimana.

Na základě toho všeho lze podepsati mínění o Runcimanově osobnosti v českých kruzích všeobecně rozšířené. Lze rovněž i chápati, proč Němci v Ústí nad Labem nazvali nejkrásnější ulici Třídou Runcimanovou . . .

*

nn. — Chyby nedávné minulosti.

Jistý brněnský časopis napsal u příležitosti anšlusu, že tato předůležitá událost jest pouze důsledkem zániku Rakouska, jež bylo jedinou mocnou překážkou německého „Drang nach Osten". Tím bylo nepřímo nadhozeno, jaká chyba to byla, když kdosi usiloval o rozbití Rakouska, ale Německo nechal celé! Považíme-li, že při tom rozhodovala nenávist k státu aspoň navenek katolickému a sympatie k státu většinou protestantskému, pak vidíme jasně, jaká ideologie hrála při této pochybené politice hlavní roli. Další pochybenou věcí byla „pozemková reforma", za kterou se skrývala snaha majetkového zničení katol. církve a něm. šlechty. Jistý šlechtic před 20 lety řekl: „Dobrá, my budeme nyní žebráky a oni pány, ale přijde čas, kdy dostaneme náš majetek zase zpět." Stalo se. Německo neuznalo „poz. reformu" a slíbilo šlechtě vrácení pozemkového majetku. Šlechtě (německé) proto velmi záleželo na tom, aby se dostala do okupovaného území. Olom. Našinec nám prozradil, že Biskupice u Jevíčka připadly při poslední delimitaci Německu na žádost tamního statkáře Thurn-Taxise. Totéž si vyprosili mladí Dubští na Loštícku a kdo ví, že majitel Mor. Krumlova, hr. Kinský, stále jezdil do Vídně, může se domysliti, jaké asi byly cíle jeho cest. Tak tedy po 20 letech se hůl obrátila, šlechta dostala své jmění zpět a s sebou převedla do Třetí říše i ryze české kraje, aby tam utonuly v moři germánství. Pozemková „reforma" se nám tedy špatně vyplatila!

*

nn. — Předpověď o konci Rakouska a jeho následcích.

V „Ohlase od Nežárky" (roč. 57) vydal prof. Muk paměti kvardiána františkánů v Jindř. Hradci Otty Petra Kröpflera z let 1848—1863. Kröpfler (1808—1877), osobní přítel Havlíčkův a jiných předních našich buditelů, zaznamenal potomstvu velmi cenné zprávy ze svých let, mezi nimiž jest mimo jiné i velezajímavý jeho úsudek o říši Rakousko-Uherské: „My Čechové jistě si nepřejeme rozpadnutí říše Rakouské, ne snad, že by nám v ní tuze dobře bylo, ale že bychom pak od ostatního Slovanstva byli odříznuti, takže by nás Němectvo konečně přece pohltilo. My tedy si přejeme trvání Rakouské říše. Však kdyby ona i proti našemu přání přec jednou dokonala a když by pak diplomatičtí anatomové její mrtvolu zkoumali, pátrajíce, nač by byla sešla se světa, tehdáž jistě naleznou v jejím žaludku zkamenělou němčinu jakožto příčinu jejího dokončení."

UNIVERSITNÍ KNIHOVNA V BRNĚ ZEMSKÁ